

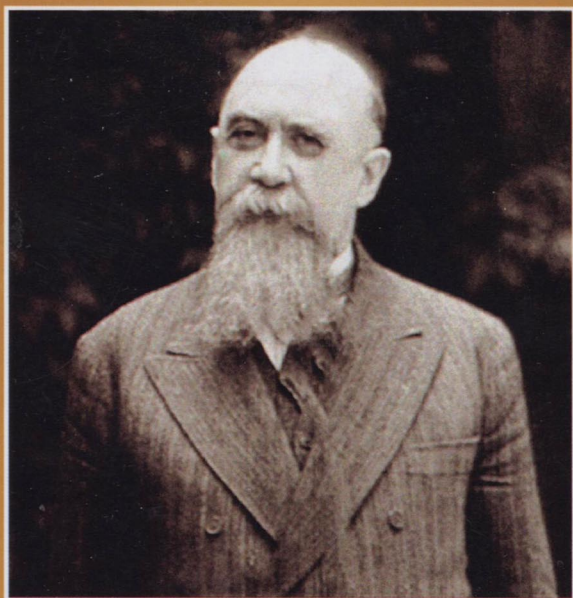
NICOLAE IORGA

DISCURSURI
PARLAMENTARE

V

(1933-1940)

partea a II-a

NICOLĂE IORGA

Discursuri parlamentare

V

(1931 – 1940)

Partea II-a

1 aprilie 1932 – 18 martie 1940

Îngrijirea textului, prefață și note

de Georgeta Filitti

NICOLAE IORGA

Discursuri parlamentare

V

(1931 – 1940)

Partea II-a

1 aprilie 1932 – 18 martie 1940

Îngrijirea textului, prefață și note

de Georgeta Filitti

**Editura KARTA-GRAPHIC
2016**

Prefața note și text stabilit de Georgeta Filitti

Redactor și editor: Paul Voicu

Coperta: Claudiu Voicu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

IORGA, NICOLAE

Discursuri parlamentare/Nicolae Iorga. – Ploiești : Karta-Graphic, 2016

ISBN 978-606-693-051-2

Vol.5 : Discursuri parlamentare (1931-1940). – Ploiești :

Karta-Graphic, 2016. – ISBN 978-606-693-070-3

I. Filitti, Georgeta (text., pref.)

821.135.1-5

94(498) Iorga, N.

929 Iorga, N.

Editura Karta-Graphic
str. Gh. Doja nr. 143
Ploiești, România

Volum apărut cu sprijinul Direcției Județene Prahova
Pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național

2. mija.

Ședința din 1 aprilie 1932

Despre legi¹. Pe marginea discuțiilor la legea învățământului universitar

D-le dr. Lupu, cât ești de nedrept! Dar legile acestea nu sunt legi pe care le dorim. Când avem legi alandala, cum să nu venim cu schimbarea acestor legi? Cum să ne sprijinim pe un organism de Stat viciat tot prin legi de interes particular! Apoi sunt legi de interes local, sunt legalizări, nu sunt legi; legalizări, d-le dr. Lupu. (*Aplauze pe băncile majorității*). Nu poți face cel mai mic lucru, nu poți dăruia o sumă unui așezământ fără să nu trebuie să treacă prin Parlament. Dar nu este vina noastră, este legalizarea dusă până la extrem, acolo chiar unde nu ar fi nevoie.

După ce C. Spulber spuse:

Eu care sunt un adversar mărturisit al autonomiei, cred că voi fi de data aceasta mai mult pentru autonomie - să mi se ierte - decât d. prim-ministru.

D. profesor N. Iorga: De ce m-aș supăra. Eu mă supăr de un singur lucru: veți rămâne fără lege, fără vina mea; discutând în felul acesta, rămâneți cu legea veche. Nici o lege nu s-a discutat în felul acesta, afară de legea conversiunii.

D. C. Spulber: Îmi pare foarte rău, dar nu eu sunt de vină. Sunt oameni care au ocupat aci tribuna 3 ceasuri, ca d. Cuza, pentru a ne spune lucruri pe care ni le spune de 40 de ani, și pe care le cunoaște toată lumea, cum foarte bine a spus d. dr. Lupu.

Ce suntem noi vinovați, ceilalți, de acestea?

D-lor, ce este cu art. 84? În art. 84 apare, într-adevăr, imixtiunea ministrului, pe care nu o vor cei care sunt pentru autonomia absolută, pentru că ministrul numește. Eu sunt pentru autonomie, dar înțeleg imixtiunea ministrului numai pentru control; pe câtă vreme această atribuțiune ca să numească...

D. profesor N. Iorga: D-le Spulber, autonomia am discutat-o când a fost legea cealaltă. Bună, rea, lumea a primit-o. Am explicat și sensul acestei

autonomii; am spus că autonomia nu exclude un triplu amestec al ministrului: pentru moralitate, pentru ideile care conduc Statul și pentru controlul banului public.

Dar bine, așa noi putem să reluăm, cu ocaziunea discuției unei legi, legea precedentă! Față de mine nu este un act de dușmănie, fiindcă vă spun că am vrut numai să servesc Universitatea, n-am pus cugetarea mea înăuntru. Eu pe d-voastră nu vă bănuiesc de sabotaj. Dar dacă ar vrea cineva să mă saboteze, nu mă atacă pe mine și nu mă atinge pe mine.

D. M. Spulber: Dacă ați fi făcut observația aceasta și d-lui Cuza, nu mai era nevoie să o faceți acum...

D. profesor N. Iorga: D. Cuza este vrednic de respectul tuturor, din cauza lungei sale cariere, în care a adus atâtea servicii Universității.

D. C. Spulber: Dar trebuie să aibă cineva simțul măsurii. Nu poate pentru motivul acesta d. Cuza să devină teroarea Camerei, și nu trebuie să suportăm noi consecințele.

D. profesor N. Iorga: Nu vă supărați. Eu vorbesc în interesul tuturor, nu în interesul meu.

D. C. Spulber: Știu că nu faceți aluzie la mine, care mă urc așa de rar aici la tribună.

D. profesor N. Iorga: D-voastră aveți tot dreptul. Faceți ce voiți.

D. C. Spulber: D-voastră ați manifestat totdeauna predilecția d-voastră pentru autonomia absolută, aceasta a fost ideea d-voastră călăuzitoare.

D. profesor N. Iorga: Da, mă mândresc cu aceasta.

D. C. Spulber: N-am nimic de zis. Decât știu care este spiritul colegilor mei de la Universitate...

D. profesor N. Iorga: Și cunosc și eu spiritul colegilor mei de la Universitatea din București, care se luptă de 30 ani pentru aceasta.

D. C. Spulber: D-le prim-ministru, când vor avea profesorii universitari la dispoziție și formula autonomiei absolute, nu știu, zău, unde vom ajunge.

D. profesor N. Iorga: Nu există nimic absolut. „Absolut” este o formulă pe care am explicat-o de atâtea ori.

D. C. Spulber: Eu am înțeles deja, din diverse explicații pe care le-a dat d. prim-ministru, până acum că d-sa a revenit asupra acestei formule atât de intransigente...

D. profesor N. Iorga: N-am revenit deloc. N-am schimbat părerea mea deloc, nu mi-au trebuit reveniri; ele nu sunt în temperamentul meu. Eu, când este să revin, iau portofoliul acesta și mă duc acasă. Fiindcă eu nu vin cu lucruri așa, din văzduh, pe care să le pot părăsi oricând. (*Aplauze pe băncile maorității*)

D. C. Spulber: Eu vă rog să mă iertați. Atunci termenul meu a fost poate nefericit, nu este o revenire, este o fixare, o determinare, acest nefericit adjectiv a fost precizat de d-voastră în sensul acesta.

Dar, dați-mi voie, trec cât se poate de repede: ce este de făcut în cazul art. 84? Toată lumea știe că în cazul acesta, al concursului, profesorii se împart în partide, unii preferă pe un candidat, alții pe altul, și atunci, ca supapă de siguranță, era intervenția ministrului.

D. profesor N. Iorga: Ministrul nu intervenea niciodată contra unui concurs.

D. C. Spulber: Foarte bine, dar concursul acesta cum se va isprăvi? Fiindcă moravurile nu se schimbă de azi pe mâine, și d-voastră știți scandalul de la Universitatea din Iași...

D. profesor N. Iorga: Legile sunt tocmai ca să dea cuiva un spirit de responsabilitate, capabil de a-l face să-și schimbe moravurile. Atunci moravurile fiind rele, să nu votăm legi care să îndrepte moravurile! Mărturisesc că nu înțeleg.

D. C. Spulber: Tocmai aceasta este chestiunea, dacă măsura va aduce această schimbare. Dar în proiect nu mai este supapa de siguranță a art. 84. Și atunci ce înseamnă această imixtiune a ministrului de a numi pe profesorii universitari? D-voastră sunteți pentru autonomie...

D. profesor N. Iorga: Nu se amestecă ministrul, nu s-a amestecat niciodată. Ministrul, când s-a amestecat, aceasta înseamnă răposatul Take Ionescu, care voia să mă dea într-o parte, ca să numească în locul meu pe Caloianu de la Craiova.

Aceasta înseamnă amestecul ministrului. Și dacă ar fi existat dreptul ministrului, ați fi avut profesor de Istorie Universală pe Caloianu. Totdeauna este așa când se amestecă ministrul. (*Aplauze pe băncile majorității*).

D. C. Spulber: Și atunci, tocmai eu spun de ce să se recunoască ministrului dreptul acesta de a interveni? Nu este o altă cale mai consecventă, mai directă, mai logică? Dacă profesorul sabotează, înseamnă refuzul unui serviciu legalmente datorat și urmează să i se aplice sancțiunile.

D. profesor N. Iorga: Am declarat, de ce să revenim?

Tot în dialog cu C. Spulber

D. C. A. Spulber: Tocmai aceasta este chestiunea. Și atunci ce cer eu? Eu cer ca recrutarea în învățământ să fie organizată așa încât să existe un stagiul de preparațiune. Acest stagiul...

D. profesor N. Iorga: Depinde de oameni. Sunt oameni cari n-au nevoie de stagiul de preparație. Vine un filolog, cum este d. Rosetti, excelent filolog. Ce stagiul ai să-i dai d-lui Alexandru Rosetti? Ca să învețe ce? Și cine o să-l examineze la sfârșit ca să vadă ce a învățat?

Cereți la articole lucruri practice și le primim cu mare plăcere. Sunt aci ca să primesc orice idee bună; eu n-am venit cu un proiect al meu. Dar d-voastră cereți lucruri pe care nu le putem legifera.

D. C. Spulber: De ce, d-le prim-ministru? Dovada cea mai bună este că a fost în lege.

D. profesor N. Iorga: Eu am fost profesor la 23-24 de ani. Ce ucenicie trebuia să fac eu? Dar așăți alți profesori care s-au dovedit competenți prin lucrări? Acolo nu este pedagogie, la Universitate, pentru a face practică. Dacă ar fi pedagogie, înțeleg; dar omul are cunoștințele lui, arătate în diplome, în cărți, dovedite la concurs. Ce stagiul să-i ceri, pentru numele lui Dumnezeu!

Iertați-mă, dar gândiți-vă la chinul la care sunt supus de o săptămână de zile, în care aud lucruri foarte bune, dar care n-au legătură cu legea.

D. C. Spulber: Vă rog să mă iertați și d-voastră dacă va trebui să spun că toată legea aceasta - și am mai spus odată lucru acesta în comisiune - este împletită cu oarecare subiectivism al d-voastră.

D. profesor N. Iorga: Subiectivism al meu?

D.C. Spulber: Dați-mi voie, d-voastră judecați după proporțiile personalității d-voastră.

D. profesor N. Iorga: Ba, de loc.

D. C. Spulber: Dați-mi voie, lucrul acesta este remarcat nu numai de noi. (*Întreruperi pe băncile majorității*).

D-voastră ați intrat la 23 de ani. Dar, pentru Dumnezeu, nu poate oricine încă odată să intre în condițiunile d-voastră; n-are oricine proporțiile personalității d-voastră! Noi facem această lege pentru toți muritorii, d-le ministru. D-voastră ați cerut, îmi aduc aminte, ieri, să modificați termenul prevăzut pentru rectorat și să prevedeați cinci ani. Ei bine, trebuie să vă gândiți...

D. profesor N. Iorga: M-am gândit. În trei ani nici un rector nu poate să-și însemne activitatea. Ce înseamnă trei ani? Vă rog să vă gândiți. Voi stăruți să se restituie cinci ani și dacă nu veți vroi, răspunderea va fi a d-voastră.

D. C. A. Spulber: Dar dacă rectorul care trebuie să stea cinci ani este un zaharisit, cum s-a întâmplat în alte părți?

(*D. dr. N. Lupu, aprobă*).

D. profesor N. Iorga: D-le dr. Lupu, cât ești de nedrept când aprobi idei de acestea. Dar răspund imediat, în ce privește zahariseala. Rectorul nu este tiranul Universității, el lucrează cu senatul universitar. Senatul universitar nu poate să lucreze cu un zaharisit și, a doua zi când se vede că nu poate lucra rectorul, ministrul intervine și hotărăște în conflictul dintre senatul de oameni cuminți și rectorul zaharisit.

D. dr. N. Lupu: D-le președinte al Consiliului, v-ați supărat degeaba pe mine. Eu sunt de părerea d-voastră: să fie rectorul 5 ani, dar să fie Iorga. Dar dacă este altul, ce facem atunci?

D. profesor N. Iorga: Nici aceasta nu este drept, pentru că eu niciodată nu m-am crezut mai mult decât un biet om care caută să facă ce poate. Niciodată, într-o țară de geniali, niciodată nu m-am crezut altfel decât, cu modestie, sub sarcina care mi-a fost încredințată și silințele mele au tins totdeauna să mă ridic puținel până la însemnătatea acestei sarcini. Nu, eu nu sunt piramidal, într-o țară de piramidali și de creatori de lucruri extraordinare. Dumnezeu să mă ferească să am la bătrânețe păcatul acesta, pe care nu l-am avut în tinerețe, când oamenii își fac iluzii.

D. dr. N. Lupu: Nu este chestiune de ce credeți d-voastră, ci de ce credem noi. Noi am avut dovada că în trei ani d-voastră ați adus multă liniște în Universitate. Lucrurile însă s-au schimbat, de când ați plecat d-voastră.

D. profesor N. Iorga: Știu pentru ce s-au schimbat și îți voi spune și dumitale în culoare.

Despre menirea conferențiarilor²

Eu cred că un conferențiar este acolo ca să dovedească mijloacele sale, iar nu să devină un fel de „famulus” al doctorului Faust.

Niciodată eu nu ași căuta să îngrădesc libertatea unui tânăr care trebuie să arate idei noi, făcându-l un fel de vătaf al studenților mei. Nu se poate, d-le Spulber.

Vă vorbesc 40 de ani de experiență în învățământ. D-voastră vedeți aici numai pe ministru. Dar, vă rog, faceți abstracție de ministru și gândiți-vă că aveți în față pe unul dintre cei mai vechi profesori universitari ai țării.

Eu sunt de la 24 de ani profesor de Universitate, și am 61 de ani. Ce Dumnezeu! În cei aproape 40 de ani, am o experiență pe care oricine ar putea să o țină puțin în seamă. Nu primesc eu toate năzbâtiile care mi-ar fi impuse de lege. Dar de câte ori veniți cu o idee de acestea, am datoria să întrerup un discurs frumos și să spun: nu s-a făcut la noi, nu s-a făcut nicăieri, nu este drept să se facă. Nu se poate face.

D. C. Spulber: I-ar fi stat rău unui conferențiar sau docent, dacă ar fi lucrat lângă d-voastră?

D. profesor N. Iorga: Nu putea să lucreze, fiindcă eu am anumite idei ale mele, pe care sunt dator să le arăt și nu le pot impune altuia.

De exemplu, este d. Nicolae Constantinescu, atașat pe lângă catedra mea. Eu am, în ceea ce privește, să zicem, sensul cuceririlor lui Justinian, un anume punct de vedere.

A trecut un student examenul la d. Constantinescu. D. Constantinescu l-a respins și studentul a venit la mine: „D-le profesor, am manifestat punctul de vedere al d-voastră, în ceea ce privește personalitatea și cuceririle lui Justinian”.

Eu ce am făcut? M-am supărat pe d. Constantinescu? Dar se poate?! D. Constantinescu, dacă este adevărat ce mi-a spus studentul, poate să aibă alt punct de vedere. M-am mulțumit să-l examinez, să văd dacă este un student bun, și i-am dat drumul. Cum să-i impun, când noi suntem interpreți personali ai unui adevăr, care nu este absolut, cum o să putem potrivi punctul de vedere a doi oameni cu spiritul liber? Este imposibil. Altfel venim știți unde? La liceu: sfântul adevăr consacrat și cu pecetea Ministerului Instrucțiunii Publice! Dar aceasta nu am făcut-o, nu o vreau și nu o legiferez. (*Aplauze pe băncile majorității*).

Despre autonomia universitară

Dar dacă este în lege, de ce să revin asupra legii? Este în legea autonomiei votată în iunie; este această călcare a autonomiei „absolute”, în ce privește supravegherea morală și a intereselor Statului.

Dacă un profesor de Istoria românilor, convins că noi am venit după unguri în Ardeal, ar spune acest lucru - cum elevii n-au mijlocul de a primi acolo, la Universitate, un răspuns - eu interzic acest curs, fiindcă strică încrederea acestui popor în drepturile sale. Nu este autonomie absolută, de vreme ce definim, în însăși legea din iunie, ce însemnează autonomie.

D. C. Spulber: D-lor deputați, am o impresiune că dezvoltările pe care le fac sunt inutile și iritante. De aceea închei. (*D. C. Spulber părăsește tribuna*).

D. profesor N. Iorga: Nu vă supărați, dar am dreptul de a răspunde, dacă-mi dați voie.

D. dr. P. T. Topa, vice-președinte: D. dr. Lupu are cuvântul.

D. C. Spulber: D-voastră primiți dintr-o parte critici...

D. profesor N. Iorga: D-ta știi de ce primesc.

D. C. Spulber: Dați-mi voie să vă spun. D-voastră primiți dintr-o parte critici violente și primiți din altă parte tămâieri. (*D. profesor N. Iorga, președintele Consiliului, protestează*).

Și unele și altele sunt pornite. Eu îmi închipuiam că veți binevoi să ascultați un om care nu este pornit nici într-un sens nici în alt sens.

D. profesor N. Iorga: De ce vă supărați? Am făcut ceea ce am făcut față de toți vorbitorii până aci. Dacă mi-ați fi spus: nu vă dau voie să mă întrerupeți, nu o făceam.

Pe d. dr. Lupu declar că nu o să-l întrerup nici cu un singur cuvânt, pentru că știu că este un om care nu se convinge...

D. dr. N. Lupu: E foarte greu, eu sunt ca d-ta, nu mă las convins.

D. profesor N. Iorga: Eu v-am întrerupt pentru că presupuneam că d-voastră voiți să vă convingeți. Era o discuțiune între profesori universitari.

D. C. Spulber: Așa cum am crezut și eu.

D. profesor N. Iorga: Dar în cazul d-lui dr. Lupu nu este așa. D-nealui crede că legea este rea.

D. dr. N. Lupu: Dar de unde știi?

D. profesor N. Iorga: Ai spus că legea va cădea, și că atunci când vine un guvern cu o lege a învățământului superior, cade. Nu eram de față ca să vă spun că s-ar putea să vă înșelați.

D. dr. N. Lupu: Nu doresc decât aceasta.

D. profesor N. Iorga: Eu încă mai mult.

La o replică a dr. N. Lupu³

Deși unii vă fac răul serviciu de a spune că intrați în nu știu ce guvern Cihoschi sau Goga de care m-am îndoit totdeauna. Și presa care crede că vă servește, amestecând un nume așa de popular, pe dreptate, în combinațiuni așa de ridicole, vă scade, vă înjosește.

Despre taxe. În replică cu A.C.Cuza

D-le Cuza, este măcar o taxă pe care trebuie să o introducem. Când se sparg foarte deseori geamurile, nu este drept să vina să le plătească Statul. Sunt contra tuturor taxelor, afară de taxa pentru spargerea geamurilor, pe care trebuie să o plătească cei care sparg geamurile, iar nu contribuabilii liniștiți.

*Despre statutul universitarilor*⁴

Dați-mi voie, tocmai de aceea nu s-a putut urma calea pe care o indicați și care, desigur, era cea bună.

Eu am făcut cum zici d-ta; am înaintat Senatului, Senatul trebuia să facă exact ceea ce ai spus d-ta. Dar Senatul nu a vrut. Cu profesorii de la facultatea de Medicină în frunte, a zis nu, aceasta nu ne satisface - deși aceiași profesori făcuseră parte din adunarea care elaborase statutul. Atunci se impunea ceea ce spuneai d-ta, adică să trimet din nou statutul la Universitate. Dar știți, dată fiind psihologia cu multe părți bune și cu unele părți rele a profesorilor universitari, ar fi urmat să fac naveta într-una, să-l duc iarăși la Universitate și Universitatea o lua iarăși de la cap, fiindcă aici sunt autonomii personale, care variază de pe zi și de pe oră și ar fi tot mers. Atunci mi-am zis, fiindcă nu se poate altfel, să luăm și calea aceasta, evident, greșită. (*Aplauze pe băncile majorității*).

D. Al. Lapedatu: D-le prim-ministru, ceea ce spuneți d-voastră dovedește că nu suntem pregătiți pentru o viață autonomă, nici chiar la Universitate.

D. profesor N. Iorga: Nu suntem pregătiți, cu durere, pentru o viață civilizată, în sensul Apusului solidar și cumpănit în totul. Dar ne-am lustruit și credem că ne-am civilizat. În multe domenii suntem barbari lustruiți. (*Aplauze pe băncile majorității*).

D. Al. Lapedatu: Dar, fiindcă d-voastră obiectați că Senatul nu a voit să legalizeze pur și simplu statutul, cum ar fi trebuit, că l-a luat în discuție ca pe oricare altă lege, permiteți-mi să aduc un exemplu din trecut.

Când în 1925 am adus statutul Bisericii Ortodoxe, de care am vorbit în Parlament, s-a pus aceeași chestiune; va fi sau nu discutat? Am explicat lucrul. Am arătat că e o dezvoltare a principiilor și dispozițiilor din legea de autonomie a Bisericii și că nu contravine cu nimic la ea sau la alte legi organice. Am declarat că Parlamentul îl poate examina și el sub acest raport și pe urmă îl poate primi sau îl poate respinge. Și l-a primit, l-a legalizat.

D. profesor N. Iorga: Dar știți de ce? Pentru că acela era un Senat de partid, în care cineva pleca fruntea îndată ce venea un semn de sus. (*Aplauze pe băncile majorității*). Dacă ați fi fost numai d-voastră, vă asigur, cu toată autoritatea d-voastră, că nu trecea, dar era aici o umbră mare, care era de ajuns să apară din când în când pentru ca orice voință individuală să dispară. (*Aplauze pe băncile majorității*).

D. Al. Lapedatu: Nu intru în terenul acesta, pe care vreți să mă atrageți.

D. profesor N. Iorga: Nu vă atrag.

D. Al. Lapedatu: Era o majoritate care înțelegea să pună în concordanță Constituția, legea și statutul și care mai înțelegea că directivele date de un guvern e bine să fie urmate.

D. A. C. Cuza: Au fost niște majorități de mameluci.

D. profesor N. Iorga: Sunt câteva avantaje. Dar cât de multe dezavantajele!

D. Al. Otetelișanu: D-le Lapedatu, îmi dai voie?

Din punct de vedere legal, nu poți să silești nici Senatul și nici Camera să primească un statut care vine în favoarea unei instituții sau unui colegiu oarecare. Camera și Senatul au întreaga libertate, după Constituție și după legile noastre, să modifice cum cred de cuviință statutul acesta. Însă aici intervine partea cea mai bună a guvernelor de partid și a majorităților unitare, care își dau seama totdeauna de ce pot să facă și până unde pot să meargă cu dorințele lor de a modifica.

D. profesor N. Iorga: În cazul d-voastră, mai bine ați zice: majoritățile jumătății de partid. (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorității*).

D. Al. Lapedatu: Eu nu alunec pe panta aceasta.

D. A. C. Cuza: D-le Lapedatu și d-le Otetelișanu, „s-a stins viața falnicei Veneții”! (*Ilaritate*).

D. Al. Lapedatu: În definitiv, d-lor deputați, trebuie să admiteți că ne găsim în fața unei anomalii, unui paradox legislativ: În loc de un statut al Universităților, discutăm o lege de reformă a învățământului superior ca ori care alta. Dar a vota, promulga și a aplica o asemenea lege este, d-le prim-ministru, tot atât cât a desființa, a anula de fapt legea de autonomie pe care d-voastră ați dat-o Universităților în vara trecută. Căci din această alternativă - dilemă, nu puteți ieși: ori respectați legea de autonomie și atunci veniți cu statutul, ori realizați legea ce discutăm și atunci autonomia este de fapt desființată, anulată.

D. profesor N. Iorga: Poate să aveți dreptate în teorie, dar în practică, cine a fost contra autonomiei de la început și cine a făcut să trecem prin această filieră este partidul din care faceți parte d-voastră.

Este d. dr. Angelescu, este d. dr. Bălăcescu care mi-au impus această linie și care, chiar în discuția legii, în fiecare moment, au vorbit pentru înlăturarea, cât se poate mai mult, a autonomiei.

Atunci eu nu vă înțeleg.

În continuare, cu Al. Lapedatu care spusese că „la baza acestei tendințe de perpetuă modificaare și renovare legislativă nu stă o politică școlară unitară de Stat”.

Îmi dați voie, aveți foarte mare dreptate. Dar de ce am întrebuințat eu sistemul acesta? Ca să raliez pe toată lumea la aceste idei. În felul cum au fost votate toate aceste schimbări, cu aprobarea tuturor partidelor și uneori cu unanimitatea, aceasta însemna un angajament, angajamentul de a nu schimba, dacă am a face cu oameni serioși.

Tot cu Al. Lapedatu⁵

Aș avea de observat numai că noi am avut profesori evrei; d. David Emanuel, care a fost înconjurat totdeauna de toată stima și de toată iubirea noastră, și avem astăzi pe d. Candrea, un eminent filolog, căruia nimeni nu i-a făcut un proces în ce privește originea națională, de care nimeni nu este vinovat și cu care nimeni nu se poate lăuda, nici într-un fel nici în altul.

Iar în ce privește participarea tânărului element evreiesc, d. Cuza v-a adus lucruri care sunt suficiente pentru a vă lămuri.

Dar îmi pare rău că nu vine și d. Landau. D. Landau vine numai când vorbește d. Cuza. Este între d-nealor o simpatie personală. Cum mântuie d. Cuza, d. Landau pleacă⁶. (*Ilaritate*).

Concluzii la proiectul de lege a învățământului universitar

D-le președinte, onorată Cameră, după așa de frumoasa cuvântare a d-lui raportor și după toate observațiunile, multe dintre dânsese adânci, întemeiate, nu toate însă realizabile, care s-au prezentat timp de o săptămână, eu aș avea să însemn foarte scurt motivele pentru care am primit, nu să patronez, dar să aduc înaintea Senatului și după schimbările Senatului, înaintea d-voastre, acest proiect de lege, care în părerea mea nu mă dezonoarează, în acest modest rol de transmițător al dorințelor schimbate mult mai puțin decât se crede, și voi dovedi la fiecare articol unde sunt amendamente schimbate mult mai puțin decât se crede ale Universităților înseși.

D-lor, s-a vorbit aici de un om a cărui amintire este respectată de toți și pe care unii, în timpul din urmă, încearcă a-l întrebuința, a întrebuința memoria lui, ceea ce aste totdeauna un lucru nepios, împotriva actualei

direcțiunii în învățământ, care nu este a mea, ci este a timpului meu. Cândva, cineva îmi făcea această observație că eu îmi închipui lucruri mari despre mine! Dar eu nu sunt altceva decât reprezentantul curentelor care se cer să fie satisfăcute. Voia să-mi facă o critică, dar eu am fost foarte încântat, nu se poate un rol mai agreabil pentru cineva și mai folositor pentru societate, decât de a fi omul reprezentativ al direcțiunilor care se produc în societatea în care trăiești.

D-lor, noi nu legiferăm pe drumul lui Haret. Noi legiferăm pe drumul altei generațiuni decât generațiunea lui Haret. Haret a trăit într-o vreme în care oamenii politici de la noi erau, înainte de toate, oameni de Stat. Pentru dâșii ceea ce exista era Statul, forma politică; iar în ceea ce privește restul, tot restul era în funcțiune de Stat. Însă societatea a căpătat o astfel de dezvoltare în timpurile din urmă, încât a pune Statul stăpân - Statul în formula lui totuși pușintel cam veche - stăpân desăvârșit peste o societate care caută neconținut drumuri noi, aceasta este o imposibilitate, o absurditate.

Haret reprezenta același spirit pe care l-a reprezentat Dimitrie Sturdza și Petre Carp. Chiar dacă el ar fi vrut să treacă dincolo de această direcțiune, care-i era imprimată nu numai de partidul din care făcea parte, dar de viața politică de atunci, n-ar fi fost lăsat, fără îndoială, să legifereze. Acesta este un spirit matematic, un spirit formalist, care poate să aibă foarte mari avantaje, dar noi concepem epoca noastră, în caracterele și tendințele ei, altfel. Aceasta este o epocă organică și nu o epocă de afirmare, dincolo de care nu se poate trece; o epocă de încercări, în fața problemelor pe care nimeni nu le poate domina în întregime ale viitorului. (*Aplauze pe băncile majorității*)

De aceea noi nu venim cu legi nesigure, flotante, fiindcă n-am putea să înlocuim această ghicire, această presupunere, această încercare, prin formule definitive, fiindcă ne dăm seama că formulele definitive n-au o valoare actuală. Cu cât o formulă este mai definitivă, cu atât este mai zadarnică. Pe de altă parte, când s-a făcut această legiferare, s-a făcut în mare parte sub influența lui Haret, dar, cum vă spun, sub influența spiritului general al societății de atunci.

Aci aș putea să citez unele amănunte.

Îmi aduc aminte că, într-un moment, am cerut lui Haret să se îngrijească de nu știu ce biserică, a cărei valoare era evidentă pentru mine. Și el a spus: dar nu pot să pun un jandarm la ușa fiecărei biserici!

Ceea ce arată că în acel moment interesul pentru lucrurile acestea era secundar.

Sau când a fost serbarea Lui Ștefan cel Mare, comemorarea lui, cu lucruri extraordinare. Viitorul Rege Ferdinand, bătrânul Dimitrie Sturdza, îngenunchind la Șosea înaintea reproducerii mormântului vechiului și neuitatului domn al Moldovei și când i-am prezentat proiectul a făcut socoteala câți cai pot să încapă pe Șosea, câtă este lungimea mijlocie a calului și cât este lungimea Șoselei.

Așa se judeca pe acea vreme.

D. Pamfil Șeicaru: Mecanica socială!

D. profesor N. Iorga: Dar când se făceau aceste lucruri, în acel moment era stăpânit cineva de ideea Universității napoleoniene. Dar Universitatea napoleoniană înseamnă o scădere a rostului Universității și înseamnă legarea împreună, formal, fără să fie același spirit, a unor așezăminte cu totul deosebite. Toată lumea suferă astăzi de pe urma acceptării acestei forme a Universității napoleoniene. S-a spus aici așa de bine de d. Cândea: Universitatea napoleoniană era o fabrică de funcționari, însuflețiți de ideile de supunere față de autoritatea imperială. Napoleon nu era un om de orizonturi care să întrecă epoca sa. Era un genial reprezentant al acestei epoci. Dar atunci se credea un lucru: că se poate învia antichitatea romană atunci când se învie formele sale. El a refăcut Roma fără spiritul Romei și din această cauză Roma a trăit, după socoteală obișnuită, 753 ani, mi se pare, înainte de Hristos și atâția ani după Hristos, vasăzică încă vreo 400 de ani, în total mai mult de o mie de ani, pe când imperiul lui Napoleon a trăit câteva luni de zile, cum trăiesc lucrurile care n-au un suflet într-nsele. Și, pe de altă parte, Napoleon a legat împreună, și noi ne lovim de această dificultate, școli de un caracter cu totul deosebit.

Facultatea de Litere, aceasta este Universitatea Evului Mediu, ea și întrucâtva facultatea de Științe, atunci când nu are un caracter practic, iar Facultatea de Medicină este școală de medicină cu destinație practică și Facultatea de Drept este școală de drept cu destinație practică. Și-și poate închipui cineva - nu s-a realizat până acum - își poate închipui cineva două școli de medicină și două școli de drept, o facultate de Medicină în care se tratează adevărurile cele mari ale științei și o alta care să fie, să zicem așa, un seminar medical. Se poate închipui o facultate de Drept din care să nu iasă avocați și să iasă numai oameni care au pătruns în toate tainele Dreptului din toate timpurile și care au îmbrățișat întreaga teorie a Dreptului, iar alta să fie școala care să dea avocați și magistrați. Din nenorocire, școala aceasta napoleoniană a prins tot terenul; ea a biruit Universitatea germană. Universitatea germană nu mai este Universitatea germană din vremea lui

Napoleon. Universitatea germană din vremea lui Napoleon era continuarea școlii înalte din Evul Mediu. De aceea curentele cele mari prin care s-a regenerat poporul german și s-a creiat unitatea Germaniei au venit de la Universitate; și Universitatea a ieșit dincolo de zidurile sale, dar nu pentru scandaluri pe stradă, ci a ieșit, cu profesorii în frunte, pentru lupta de libertate națională contra lui Napoleon. (*Aplauze*).

La manifestații de stradă, îmi pare foarte rău că nu ne putem înfrăți, ca să mergem împreună; dar la apărarea supremului drept național și la câștigarea formelor de unitate națională, la acestea, profesorii, vă rog, au mers împreună cu studenții și a curs sângele tinerilor profesori de liceu, ieșiți din învățământul universitar, alături de sângele multor care nu-și terminaseră examenele și care au luptat cu jertfa vieții lor pentru realizarea unității naționale.

Însă, peste această Universitate vie s-a așternut, de la o bucată de vreme, forma Universității moarte. Și eu însumi am intrat în Universitatea din Berlin, după ce terminasem studiile la Paris, dar nu la Sorbona, vă rog, care pe vremea aceea era încă oarecum închisă în formele de odinioară.

Eu mi-am făcut studiile la școala vie, creiată de Duruy contra Sorbonei -și care a izbutit să transforme Sorbona - școala de înalte studii. Eu sunt numărul 101 dintre diplomații Școlii de Înalte Studii - nu am uitat nici până acum. Și după aceea am trecut la Berlin, și am fost primit de rectorul Virchow, unul dintre cei mai mari fiziologiști, care m-a întâmpinat cu o cuvântare plină de durere, în care mi-a spus: d-le student, să știi că de acum înainte, dacă săvârșești o călcare de lege, nu vei mai fi, din nenorocire, judecat de Universitate, ci vei fi judecat - și o spunea cu un sentiment de indignare și de dispreț - vei fi judecat de tribunale ordinare. Până atunci Universitățile își aveau tribunalul lor interior și mulți din studenții noștri, în buzunarul cărora se găsesec astfel de manifeste comuniste ale „Ajutorului Roșu”, le pot arăta Camerei; am ajuns în stăpânirea lor - mulți dintre aceștia ar fi indignați dacă și-ar da seama că la Universitatea din Berlin, când aveam eu douăzeci de ani, se închidea studentul în carceră și Bismark a stat în carceră, condamnat la carceră da profesori. Dar, după aceea, a venit curentul acesta nou. De fapt, Germania lui Wilhelm I nu este Germania lui Frederic Wilhelm al III-lea, ci este imitația Imperiului al Doilea al lui Napoleon al III-lea. Este copia acestui Imperiu și, natural, trebuia să fie cineva înainte de toate *Staatstreu* sau *Kaisertreu* și, în aceste condiții, desigur că spiritul Universității s-a schimbat. Așa încât, ai noștri, veniți ori de la Paris, ori de la Berlin, ori din Lipsea, ori din Munchen, ei au venit, cu sensul acesta al unei

Universități care, dacă urmează și de acum înainte pe aceleași linii, nu poate să dea decât un îndoit rezultat: pentru profesori, un ospiciu, iar pentru studenți un centru de tulburări. Numai părăsind formula Universității Napoleoniene, se poate realiza ceea ce am încercat eu să realizez ca rector, ceea ce am dorit, și am izbutit în parte să realizez ca rector: Universități, care să fie și ale profesorilor și ale studenților, fiecare dându-și seama de cât drept are, de cât drept îi dă vârsta și munca sa. (*Aplauze pe băncile majorității*). Și nu unul care este la începutul nimicii și științei, nu are un drept asigurat prin lege, să se ridice în capul celui care reprezintă, nu postul pe care-l ocupă, ci reprezintă tot ceea ce a dat științei, și prin aceasta culturii și viitorului Patriei sale. (*Aplauze prelungite și îndelung repetate*)

Aceasta este deosebirea. Nu mă judecați și nu judecați pe profesorii cari au elaborat statutul și nici pe senatorii cari s-au amestecat în discuție, și nici pe membrii comisiei Camerei, după normele care erau foarte bune pe vremea lui Spiru Haret, dat care astăzi, cu tot respectul față de această glorioasă memorie a școlii și politicii românești, nu mai sunt aplicabile.

Ce realizăm noi oricare ar fi greșelile de amănunt care se pot corecta așa de ușor — ce realizăm noi mai important prin această lege. În câteva cuvinte, v-o pot spune și aceasta explică de ce eu ies înainte cu lucruri cari nu sunt ale mele. Eu când ies cu lucrurile mele înainte, le cercetez foarte de aproape și mă feresc să nu greșesc, fiindcă sunt partizanul teoriei că un om este responsabil pentru ce face, înaintea vremii de astăzi, până la ce urmă om de astăzi. Și înaintea tuturor vremurilor ce vin și în care se păstrează o parte din influența care vine de la omul care a luat o astfel de măsură. Dar când este vorba să prezinți gândurile și tendințele altuia, sunt mult mai sever, fiindcă de reputația mea îmi pasă mai puțin decât de reputația colectivă a oamenilor pe cari-i aprob și îi ajut în direcțiunea în care au pornit.

Iată de ce am vrut eu să se aducă în discuțiune această lege.

Întâi, fiindcă noi nu putem trăi cu mai multe Universități, fiecare de alt spirit și cu alte norme. Dacă legea aceasta ar fi mizerabilă în toate punctele, dar dacă ar avea acest avantaj, că ar supune toate Universitățile unei legi rele, prin aceasta legea ar fi bună, și ar fi fost rele toate legile, oricât de bune, care au împărțit și în domeniul universitar națiunea românească în mai multe bucăți. (*Aplauze pe băncile majorității*).

Al doilea, până acum nu exista o Universitate românească, având mai multe sedii. După legea aceasta, care ajută circulația studenților și circulația cea bună a profesorilor, există o Universitate românească, de același spirit, de aceeași organizație, care are și sedii impuse de împrejurările istorice, ale căror

urme nu putem să le facem să dispară. Și prin urmare, păstrăm această moștenire a trecutului, legând-o, din punct de vedere național, cât se poate mai strâns.

Este motivul pentru care păstrăm și Academia de la Oradea-Mare, care are desigur o funcțiune la graniță — și aceia sunt grănicerii științifici, — și, fiind grăniceri științifici, nu trebuie să-i cercetăm așa cum i-am cercetă în altă parte. (*Aplauze pe băncile majorității*)

Dar, pe lângă aceasta, prin legea nouă, Universitatea devine una singură peste facultăți. Prin cursurile comune, prin atâtea silinți de a face să dispară un separatism vechi și nenorocit, noi revenim la ideea unei singure școli.

Eu am apucat numai Facultățile; și unde vedeți d-voastră condițiuni speciale pentru cutare Facultate, aceasta vine și din cauza nevoilor speciale ale unei anumite Facultăți, dar vine și din acest spirit: facultatea trece înaintea Universității; și după aceea, Universitatea mea trece mai presus decât celelalte Universități; pe când acum noi nu zicem așa. Noi zicem: facultatea să se supuie organizației comune și spiritului unitar al Universității : iar toate Universitățile să se supuie aceleași direcțiuni. Pentru aceea există consiliul interuniversitar, de care înainte nu se pomenea și era nu o rivalitate sănătoasă, ci era oarecare dușmănie, îndreptată mai ales contra Universității din București, care-și avea avantajul că este așezată în Capitala României. Dumnezeu știe dacă, pentru profesori și mai ales pentru studenți, aceasta înseamnă un avantaj. Dar este un astfel de spirit, pe care, spiritul acesta, trebuie să-l distrugem: nici trufia celor din București și nici sentimentul acesta de jignire, puțin invidioasă, din partea aceloră, cari au vrut să se mute la București și, nu au izbutit.

Sufletul României este unde se face mai multă ispravă culturală (*aplauze pe băncile majorității*). Acea Universitate se ridică peste toate, care, cu mijloace mici, face lucruri mari; iar nu aceea care, cu mijloace foarte mari, nu face decât lucruri foarte mici.

În afară de aceasta, cred că această lege are meritul de a strânge împreună părerile celor mai mulți dintre profesorii Universităților noastre. Universitățile se recunosc în această lege.

Dar veți zice d-voastre : ceea ce se vede în oglindă nu este frumos.

Nu reprezintă idealul frumuseții clasice, edenice; dar eu nu am mijlocul, atunci când trebuie să purced pe această cale de oglindire, nu am mijlocul de a face mai frumoși oameni, fiindcă oglinda se găsește în mâna mea.

Așa cred, așa simt universitățile astăzi. Din momentul ce li s-a dat această autonomie, mâine universitățile au dreptul - și aceasta este calea cea mai bună - de a propune schimbări. Iar nu tot felul de idei personale ale unui ministru, care va veni după mine cel dintâi sau la cine știe ce distanță. Aceasta este calea cea bună de a schimba legea. Consiliul acesta interuniversitar găsește că trebuie schimbat cutare sau cutare punct și de aici pleacă, având asentimentul organelor legitime ale universității, tendința de îndreptare în viitor. Cred că aceasta reprezintă iarăși un progres.

În afară de aceasta, eu aș fi vrut legea foarte simplă. Când am văzut că se grămădesc toate chestiunile acestea de amănunt, mărturisesc că am avut un sentiment dezagregabil. M-am gândit însă pe urmă. Eu am fost și decan și rector și știu cât de ingenioși sunt membrii învățământului superior și cât de mult, atunci când ceva nu este precizat, se dă prilejul la discuții fără rost. Eu mărturisesc, că a trebuit să întrebuițez toate mijloacele politice pentru a face să se încheie discuțiile în consiliul de facultate sau în Senatul universitar. Mărturisesc astăzi, când nu mai am nici un interes să-mi ascund sistemul; că am înșelat deseori pe colegii mei, fiindcă, dacă nu-i înșelam, ar fi fost în stare să discute asupra unui lucru de nimic câteva săptămâni. Și atunci, prin anumite mijloace ale mele personale, prin cine știe ce rămășițe de bizantino-fanariotism, pe care s-ar putea să le am în sângele meu și cari îmi permit să am aerul cel mai naiv înaintea șireților acestei țări, pentru ca la urmă să se vadă cine a fost mai naiv și cine a fost mai șiret, prin astfel de mijloace am ajuns și acolo să scurtez discuțiile, cum am ajuns și aici să mă găsesc în preajma celei a douăsprezecea luni de guvernare, puțin împotriva tuturor. (*Aplauze pe băncile majorității*).

Decât, să se întrebuițeze asemenea mijloace, mi-am zis, este mult mai bine să fii precis, chiar dacă nu este tocmai ceea ce ar fi de dorit. Aceasta permite funcționarea organismului universitar, pe când, cu prescripțiile acelea vagi, se încurajează o discuție la capătul căreia, chiar dacă este o hotărâre, este hotărârea aceea îmbucățită, cum iese din neconținută ciocnire între oameni foarte bine, dar cari au un defect, nu văd realitatea. Și la Academie este exact același lucru. Am votat ortografia, a doua zi s-a schimbat ortografia, o să vină și alte discuții. Fiindcă în adunări, cum este aceasta, oamenii nu au simțul realității și simțul a ceea ce se poate în marginile stricte ale realității singure. Pe când ideologia universitară, ideologia academică, este un neconținut câmp de încercări foarte interesante, dar care nu prind nici odată realitatea imediat și, când o prind, o prind prea târziu și o prind incomplet.

Pe, lângă aceasta, legea de față mai are două avantaje. Unul dintre aceste avantaje este tocmai ceea ce a fost criticat, aici, criticat, fiindcă s-a luat chestiunea pe o latură, pe când trebuia luată și pe o alta. S-a zis: Bine, dar de acum înainte numirile se vor face într-un cerc restrâns; puțința valorilor din afară de a străbate în universitate va fi îngustată; prin urmare, tot felul de combinațiuni de familie vor putea să fie urmărite și firește condamnate, fiindcă sunt condamnabile, ori de cine ar fi vorba, în universitate. Așa este. Dar mai e o familie, pe lângă aceasta, familia fiecăruia dintre profesori. Și să nu credeți că numai în România se gândește cineva la această familie. Cel puțin la noi astăzi nu se vede ceea ce se vedea pe timpul meu în cutare țară foarte înaintată, un student care stătea în gazdă la un profesor și nu era bolnav, era convins de colegul lui mai în vârstă, care era și tată de familie și avea o fată, că este bolnav și că nu i se poate duce ceaiul în condițiuni mai agreabile decât atunci când domnișoara casei este dispusă să-l servească. Oricine a fost în anumite țări din Apus știe că aceasta se făcea.

De aci ieșea ginerele și de aici ieșea catedra. Din această legătură de familie ieșea apoi altă posibilitate - tot așa din gripa neexistentă, din ceaiul adus de domnișoară - la catedra căpătată de cineva care intra în familie.

Dar, vă rog, pe lângă aceasta, este o familie universitară. Noi trebuie să creăm familia universitară, oameni cari se cunosc, oameni cari lucrează împreună, oameni cari se iubesc.

Vă mărturisesc, eu prefer unul ceva mai slab, care însă este deprins a lucra solidar, decât să-mi vină un tânăr, care n-a avut nici o legătură cu Universitatea și, spărgând geamurile, să intre înlăuntru, impunându-se prin ce se poate cunoaște dintr-un concurs - care concursul acesta nu face să se manifeste toate puterile cari stau într-un individ - și care să introducă intriga și dușmănia în mijlocul unei facultăți, care este o tovărășie și o solidaritate, iar nu un număr de oameni, cari se urăsc și dintre cari fiecare are întâiul gând de a dovedi că toți colegii săi nu înseamnă nimic, iar el vine și aduce lumina cea nouă, ceea ce înseamnă ruina morală a unei facultăți.

Eu socotesc, apoi, că această lege este mai modernă decât legea cea veche și e mai modernă, fiindcă e mai veche. Fiindcă aduce un spirit mai vechi, spiritul universității adevărate, care lasă perspectiva către viitor.

Iar, în ce privește pe studenți, legea aceasta, care poate fi completată - și o să mă uit cu atenție la fiecare articol - legea aceasta trebuie să țină seamă de rolul studentului în universitate, să prefacă omul nemulțumit, gata să reacționeze la orice sgândăreli din afară, pentru rău sfătuitoarii din afară și împotriva bunului sfătuitor și părinte care se găsește în universitatea însăși.

Studentii buni sunt - ca în orice tovărășie de douăzeci și mai bine de mii de oameni, dintre cari vine unul la mie la anumite cursuri - studenții cei buni sunt în această imensă massă de bacalaureați ieftini, o minoritate Această minoritate are nevoie să fie ajutată și când vom ajunge la articolele privitoare la studenți, eu voi primi cu plăcere orice sugestiu, care va contribui să facă legea mai bună în acest sens.

Noi avem de apărut în Universitate, în ce privește pe studenți, o elită, contra unei plebi (*aplauze*) iar viitorul României va fi ceea ce trebuie să fie în măsura în care plebea va fi învinsă de elită (*aplauze*), în acest domeniu ca și în toate celelalte. Și eu sunt sigur că această, lege, așa cum este, cu greșelile ei, pregătește elita de viitor, fără care o țară, creată așa de târziu și așa de greu în mijlocul unor astfel de primejdii, nu se poate menține. Fiindcă numai organismele cari au viață sănătoasă morală, sprijinită pe solidaritate, pe bună înțelegere, pe respect, numai astfel de organisme pot să biruie primejdiile cari răsar astăzi mai mult decât oricând în viața, societăților naționale organizate în state de drept. (*Aplauze prelungite*).

După votarea legii învățământului universitar, cu 132 voturi pentru și trei împotriva

D-le președinte, onorată Cameră, v-aș face o rugămintă: nu este vorba de o intervertire a ordinii de zi, care văd că supără, numai că noi discutăm legea învățământului superior dimineața, și sunt profesori universitari și alte persoane care au un interes cultural marcat și care au ascultat o săptămână discuțiile: Și astăzi dimineață, ne-a ajutat Dumnezeu, după toate discursurile acestea, că am ajuns să terminăm discuția generală. Începem discuția pe articole mâine dimineață, dar noi începem totdeauna ședința cu un număr foarte mic. Eu aș putea să fac propuneri mâine dimineață să se voteze luarea în considerație, dar toată lumea vede că numărul celor prezenți este foarte restrâns. Să-mi faceți favoarea numai de a lua în considerare proiectul de lege și apoi treceți la ordinea de zi.

NOTE

1. De fapt vorbitorul fusese C. Spulber; el acuzase că miniștrii sufocă țara „cu o masă enormă de legi”.
2. C.S. spuse: „ar trebui ca acești conferențieri să lucreze în mod obligator pentru profesori, nu pentru ei. Nici vorbă, conferențiarul nu caută altceva, pentru că este un om chemat prin concurs. Profesorul trebuie să fie obligat să lucreze cu acest conferențiar, în intimitate științifică, acesta să asiste la cursuri și la seminar”.
3. Acesta spuse că „preferă rolul de opoziție” și adăugase că N.I., în opoziție, timp de 40 de ani, făcuse „de 40 de ori mai mult bine decât făcuse aici” /i.e. ca prim ministru/. N.I.: „Dar dă-mi 40 de ani și aici!” (*mare ilaritate*).
4. Al. Lapedatu ceruse un statut de autonomie a universitarilor, asemănător reprezentanților autorizați ai Bisericii Ortodoxe Române.
5. Al. Lapedatu spuse: „Poate va veni vremea când lucrările științifice vor ocupa atât de mult spiritul studenților că ei vor vedea în colegii lor evrei oameni care vor să slujească omenirii pe altarul științei. Fie ca acest timp să vie cât mai curând!”
6. Petre Sergescu, raportor la proiectul de lege, declarase că Universitatea e pentru studenți”. N.I.: „Și ei trebuie să fie pentru dânsa, nu pentru agitatorii din afară. Deocamdată s-au ales cu închiderea Universității până la 15 mai”.

La legea cumulului

D-le președinte, d-lor deputați, n-am nimic împotriva legii, care încearcă a opri cumulul. Însă trebuie să spun că am unele rezerve ale mele, pe care le voi exprima atunci când vor veni articolele. Cred că trebuie să ne conducem și de acest principiu ca nu cumva, voind să facem economii Statului, să-i facem pagubă. Este evident că, atunci când un funcționar are mai multe funcțiuni, consimte să primească un salariu foarte scăzut pentru funcțiunile aduse; când îi iei funcțiunile aduse, va trebui să plătești pentru acest lucru, cu o leafă întreagă alți funcționari. Și altă dată, când s-a discutat o lege a cumulului, mi-am exprimat aceleași rezerve. De altfel legea veche nu era chiar așa de rea și eu cred, chiar aducându-se legea aceasta nouă, că trebuie să ne uităm din când în când și la legea cea veche, ca nu cumva să îndreptăm acolo unde tocmai trebuia să păstrăm textul primitiv. (*Aplauze pe băncile majorității*).

D. C. Xenii: Legile sunt bune, dar nu se aplică în Țara românească.

D. profesor N. Iorga: Ce putem noi face?

D. C. Xenii: Există o lege a cumulului care nu s-a aplicat. Nu știu de ce nu se aplică. De aceea, ar trebui să-i reîmprospătăm principiile printr-o lege nouă și să sperăm că de data aceasta o să se aplice. D-le prim-ministru, d-voastră aveți oarecari rezerve, care sunt fundate. Însă, dacă se găsesc cazuri în care un funcționar îndeplinește mai multe însărcinări, cu lefuri reduse, o lege nouă nu ar face decât să îngreuneze situația bugetară. Nu uitați că nu sunt toți în această situație.

D. profesor N. Iorga: De aceea vom ține seamă. Eu am spus că sunt numai anumite cazuri. De aceea, s-o facem cât mai complexă, pentru că într-un astfel de domeniu, cu cât legea este mai simplă cu atât este mai rea.

D. C. Xenii: Aș dori să știu limpede, dacă d-voastră doriți să se voteze acest proiect.

D. profesor N. Iorga: De ce nu? Cumularzii ca mine trebuie să se sacrifice cei dintâi.

D. C. Xenii: Nu este vorba de d-voastră. Dacă ar fi toți cumularzii ca d-voastră, nu ar mai fi discuție.

D. profesor N. Iorga: Eu cumulez și vile; intru și la legea controlului averilor. (*Ilaritate pe băncile majorității*).

D. C. Xenii: D-le prim-ministru, tonul cu care faceți această observațiune denotă că nici d-voastră nu credeți în aceste acuzații și nici noi.

D. Armand Călinescu: Mai întâi, că acestea nu sunt acuzațiuni, sunt cel mult calomnii. (*Aplauze pe băncile majorității*).

D. C. Xenii: Eu vă rog să recunoașteți că sunt în țara aceasta cumularzi care nu au nici o justificare pentru situațiunile pe care le cumulează.

D. profesor N. Iorga: Care își ocupă funcțiunile în automobilul care îl transportă de la o funcție la alta. (*Ilaritate, aplauze*).

Expunere de motive la proiectul de lege privind situația funcționarilor de la Casa de pensii a personalului Teatrelor și Operelor Române

EXPUNERE DE MOTIVE

Casa de Pensii a Personalului Teatrelor Naționale și Operelor Române a fost înființată de legea pentru organizarea pe baze autonome a teatrelor din 10 iulie 1930 și funcționează în conformitate cu dispozițiunile acelei legi, cu modificările aduse ulterior prin legile din 25 martie și 22 iulie 1931.

O lege oricât de completă ar părea la prima vedere, nu poate prevedea toate situațiunile ce se ivesc cu timpul; orice lipsuri sau defecte nu se pot constata decât în decursul aplicării ei.

Astfel, experiența a pus în evidență o serie de neajunsuri ale celor câteva dispozițiuni din legea teatrelor referitoare la Casa de Pensiuni, ceea ce ne face să căutăm a înlătura aceste dificultăți prin alcătuirea prezentului proiect de lege.

Unele texte ale vechii legi au trebuit să fie precizate, altele modificate sau completate, iar altele, care nu mai corespundeau cerințelor actuale, abrogate.

De la început am căutat să precizăm caracterul de instituție deosebită al Casei Pensiilor care funcționează pe lângă Ministerul Instrucțiunii, fiind supusă numai controlului ministrului.

Această instituție, dotată cu personalitate juridică, cu un buget aparte, este condusă de un consiliu de administrație a cărui alcătuire dă garanția unei bune gospodării. Consiliul este ajutat de un director care se numește prin decret regal după propunerea acestuia.

Proiectul de față precizează situația funcționarilor Casei care se bucură de stabilitate.

Fiind vorba de o instituție pendinte de Ministerul Instrucțiunii, se prevede că atât funcționarii Casei cât și pensionarii ei vor beneficia de calitatea de membri ai Casei de Credit a Corpului Didactic.

Față de dificultățile financiare actuale cauzate de scăderea veniturilor Casei, în legătură cu scăderea lefuurilor artiștilor și față de creșterea în mod simțitor a numărului de pensionari ai acestei Case, ne-am văzut siliți a aviza la noi surse de venituri, pentru a spori astfel fondurile necesare a face față plății acestor pensionari.

În acest scop am prevăzut în prezentul proiect o cotă variabilă de rețineri în folosul Casei, în raport cu quantumul pensiei, atât asupra pensiilor existente, cât și asupra acelor ce se vor acorda în viitor.

Pe de altă parte, ținând seamă de situația veniturilor reduse ale Casei, ne-am văzut nevoiți a reduce maximum de pensie de la 25.000 lei pe lună la 18.000 lei pe lună pentru artiști și la lei 16.000 pentru ceilalți funcționari, punându-le astfel de acord cu pensiunile funcționarilor Statului.

Proiectul prevede apoi o serie de dispozițiuni menite să asigure Casei regulata încasare a veniturilor sale, precum și de ordin pur gospodăresc, în scopul unei cât mai bune funcționări.

Pornind de la ideea că trebuie să existe o colaborare între organele care decid punerea la retragere și acelea care decid înscrierea la pensiuine, mai ales atunci când punerea la retragere se face în condițiuni excepționale, pentru infirmități contractate în timpul și din cauza serviciului, procentul actual prevede că această constatare o face în mod suveran consiliul de administrație al Casei.

Medicii nu fac altceva decât să arate boala de care suferă artistul și că această boală îl face inapt profesiei.

Singurul organ în măsură să aprecieze dacă boala a fost căpătată din cauza serviciului este consiliul de administrație în compunerea căruia intră reprezentanți ai Teatrelor, ai Operei și ai artiștilor pensionari, care cunosc condițiunile în care se lucrează în aceste instituțiuni, cum și riscurile profesiei; ei pot mai bine să aprecieze dacă infirmitatea este o consecință directă și sigură a serviciului.

S-a prevăzut că această constatare în fapt nu trebuie să intre în aprecierea justiției, întrucât ar fi arbitrar să se supună o chestiune delicată, care nu poate fi cunoscută decât de persoane care trăiesc în teatru și au zilnic contact cu oamenii de teatru, magistraților care au cu totul altă preocupare.

În altă ordine de idei, proiectul stabilește amănunțit drepturile la pensiuine ale artiștilor, precum și posibilitatea unui pensionar de a cumula pensiuinea cu o nouă retribuțiune în teatru sau la Casa Pensiilor până la concurența ultimului salariu al funcțiunii ce a avut în activitate.

Cu modificările aduse prin prezentul proiect, avem credința că această instituție își va putea îndeplini menirea în condițiuni cu mult mai bune ca până în prezent.

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor, N. IORGA

Ședința din 2 aprilie 1932

La dezbaterile legii învățământului universitar

Cu referire la mișcările studențești

D-le președinte, onorată Cameră, răspunsul meu este foarte ușor. Este determinat în parte și de raportul Siguranței, pe care l-am primit acum, dimineața.

Studentii în Litere și Științe, care s-au purtat foarte bine în tot acest timp, care n-au participat la nici un fel de demonstrație și n-au atacat, n-au insultat autoritățile, au cerut să se redeschidă Universitatea.

D. V. G. Ispir: Și cei de la Teologie.

D. profesor N. Iorga: Și cei de la Teologie, vream să adaug.

Și au invitat pe ceilalți să reintre în ordine și să se adreseze autorităților universitare și guvernului pentru a arăta - nu se poate spune neapărat, dată fiind starea de spirit a unui tânăr care a trecut printr-o manifestație, de a arăta regretele la care ar avea dreptul și conducerea Universității și guvernul - dar hotărârea ca aceste lucruri să nu se mai repete. Studentii de la Teologie au făcut o declarația exact ca aceasta. Celebrul Marcus Ulpius Trajanus Cotigă (*ilaritate*), pe ziua de astăzi a binevoit să fie mai puțin comisar al poporului decât până acum. Și în ceea ce privește pe acest domn, mi s-a spus - voi cerceta - că este în al cincilea an de studenție în anul întâi la Facultatea de Drept! Voi cerceta, se poate întâmpla să-l calomniez, poate fi un excelent student, dar s-a comportat ca și cum ar fi în al zecelea an, de anul întâi la Facultatea de Drept.

Dar, în sfârșit, s-a ținut un alt limbaj decât în zilele precedente. Și în numele a două facultăți - și adaug Științele, ai cărei studenți de la sine au asistat la cursul d-lui profesor Țițeica - prin urmare, în numele a trei Facultăți s-au făcut declarații care mă satisfac cu desăvârșire.

Prin urmare, chiar astăzi voi face să se intervină de la Ministerul Instrucției către d. rector pentru redeschiderea Universității. Desigur, va hotărî Universitatea, care este autonomă. Este și un proces între conducerea Universității și anumiți studenți care nu vor să aibă față de profesorii de la Medicină atitudinea care se cuvine. D-nealor vor chibzui ce este de făcut după atitudinea de acum dimineața a aceluiași studenți. Dar mie îmi pare bine că am fost ministru al Instrucției și președinte de Consiliu în momentul în care se

taie pentru totdeauna puțința unor manifestațiuni periodice care țin de zece ani de zile și care au adus pagube ireparabile și Universității și societății românești.

Îmi aduc aminte, când eram la locul acela și aci era răposatul, regretatul de noi toți Ion Brătianu, care era fără îndoială un om de autoritate, dar un om de o autoritate care ținea să fie în același timp și în consens cu opinia publică. Și în ce privește războiul, mi-a declarat, într-un rând, că el nu face război decât în înțelegere cu opinia publică - a mai adaus ceva, dar aceea nu vreau să o spun. Prin urmare, fiind om de autoritate, dar în același timp gândindu-se și la opinia publică, el n-a vrut să facă ceea ce îi cerusem eu. Atunci îi cerusem: opriți astfel de lucruri, fiindcă dacă nu le opriți de la început, veți vedea ce are să iasă mai pe urmă, „Principiis obsta” /principiile opoziției/.

N-a vrut să o facă. Din fericire, în momentul acestor manifestațiuni, este un om căruia puțin îi pasă de opinia publică. O spun de aici: eu nu sunt aici ca să servesc opinia publică, dar ca să servesc țara mea și în rândul întâi ordinea în țara mea. (*Vii aplauze*).

Prin urmare, opinia publică o știu eu de câte ori se schimbă: dimineața într-un fel, la amiază în altfel, seara în altfel. Când o fi opinia publică permanentă, dacă oi mai trăi eu până atunci, voi vedea ce atitudine voi avea față de dânsa; dar deocamdată nu prea mă intimidă de dânsa. Și eu socot că prin acțiunea concordantă a guvernului, a rectorului Universității, a profesorilor și a studenților care vor să învețe și care formează, dacă nu o majoritate, cel puțin partea de care trebuie să se țină seamă - cum li s-a spus d-lor care se joacă de-a revoluțiunea de zece ani de zile - că această chestiune este pentru totdeauna sfârșită, în interesul lor în rândul întâi. (*Aplauze prelungite*).

Despre agitatorii din rândul studenților

De acești agitatori o să scăpăm. Am dizolvat „Garda de Fier” și aceia care au făcut tulburări fac parte din „Garda de Fier”.

Prin urmare, voi cere Universității să-i scoată de acolo, să scoată și pe comuniști. Dar în ce privește amestecul comuniștilor - mi se pare că v-am arătat și ieri - ce s-a găsit în buzunarul unui tânăr.

D. colonel G. Vizanti: Este foarte simptomatic faptul că instigatorii sunt dintre cei care sunt întârziați cu examenele.

D. V. G. Alexe: D-le președinte al Consiliului, socotesc că ar fi timpul oportun ca guvernul să dizolve și asociațiile comuniste.

D. profesor N. Iorga: Acelea le dizolvăm noi altfel.

Despre modalitatea votării legii învățământului universitar

Am luat cuvântul ca să propun un mod de a lucra. La noi este obiceiul de a se citi pe larg fiecare articol, chiar când nu este vreun amendament și când nimeni nu este înscris la acest articol.

D. Gr. L. Trancu-Iași: Nu prea se citesc; se enunță numai.

D. profesor N. Iorga: Uneori se citesc, când raportorii sunt oameni noi, ca d. Sergescu.

Dar este altceva. Fiindcă legea trebuie să treacă la Senat și fiindcă aceasta presupune două zile până se distribuie la Senat - mi se pare că nu mai trece prin secții, merge de-a dreptul în plen, oricum este o mică pierdere de timp - v-ași ruga să renunțați la un lucru: au fost o mulțime de profesori acolo în comisie, și profesorului de Universitate îi place ca și celui secundar să îndrepte temele și, prin urmare, am considerat proiectul de lege ca o temă.

D. Gr. L. Trancu-Iași: Ca o teamă. (Ilaritate).

D. profesor N. Iorga: Ei zic: „este un cuvânt mai potrivit aici sau o frază ar trebui să o întoarcem altfel”.

Vă rog să consimțiți, pentru ca să prezentăm Senatului mai puține articole modificate, să consimțiți ca, de câte ori este o îndreptare de pură formă - și eu voi dovedi că îndreptarea d-voastră este de multe ori mai rea decât forma care a venit la început - în cazul acesta...

D. I. Petrovici: Mulțumim, în numele comisiunii.

D. profesor N. Iorga: D-voastră ați venit la sfârșit. Eu sunt profesor de istorie și cunosc cronologia. Cronologia viitorului aș vrea să o cunosc cum o cunosc pe a trecutului. (D. deputat Trancu-Iași întrerupe).

Dar în cronologia viitorului nu vă găesc pe d-voastră.

D. Gr. L. Trancu-Iași: Mai bine să mă găsiți așa, imediat, decât în viitor, altfel.

D. profesor N. Iorga: Decât pe alții? (Ilaritate).

D. A. C. Cuza: Cronologia viitorului se poate prevedea.

D. profesor N. Iorga: Eu cred că până la art. 20 noi nu avem a face decât cu schimbări de acestea de formă. Nu vă spun să votăm în bloc - aceasta nu-mi trece prin minte, căci este absurd - însă dați-mi voie, când se citește un articol să vă spun motivele pentru care aș dori să se păstreze forma veche.

Art. 1 se votează în textul comisiunii nemodificat.

Se dă citire art. 2.

Aici ați schimbat și iată cum: înainte era: învățământul universitar se predă în Universitățile cutare, și în Facultatea de Drept *Regele Carol al II-lea*.

D. P. Sergescu, raportor: Este greșit scris, trebuia pus la alt paragraf.

D. profesor N. Iorga: Că este pus la paragraful 4 sau 3, din moment ce nu se modifică țesătura legii, înseamnă că nu mai trece din nou la Senat. Prin urmare, citiți un articol care va trece din nou în dezbaterea Senatului.

D. C. A. Spulber: Dispoziția care creează o situațiune specială pentru Oradea s-ar fi putut crede că se aplică și pentru Cernăuți.

D. profesor N. Iorga: Foarte bine că s-a schimbat; Dar aceasta înseamnă că nu o mai discută Senatul.

Art. 2 se votează în textul comisiunii, nemodificat.

Art. 3 și art. 4 se votează fără discuțiune, în textul comisiunii, nemodificat.

Se dă citire art. 5.

D. P. Sergescu, raportor: Aci se cere restabilirea textului de la Senat.

D. profesor N. Iorga: Eu sunt pentru 5 ani. Vă rog să păstrați 5 ani și 3 ani. Vă vorbește experiența unui om de 40 de ani în Universitate. Nu poate un rector să se lămurească până nu face un an. Iată, d. Gheorghiu, noul rector, a venit la mine pentru că nu știa pe cine să întrebe măcar în ceea ce privește rosturile administrației sale. Așa încât, vă rog să admiteți 5 ani. Nu văd de ce s-ar reveni la trei și la doi ani.

D. P. Sergescu, raportor: D-lor deputați, amendamentul propus cere revenirea la forma în care s-a votat art. 5 la Senat.

Se pune la vot amendamentul și se admite.

Se dă citire art. 6.

La art. 6 văd că ați schimbat, dar nu aveți nici un rost să schimbați. Ați spus: „La al doilea scrutin, rectorul va fi ales cu majoritatea relativă a celor prezenți la vot, oricare ar fi numărul lor”.

Despre contribuția orașelor de reședință la întreținerea unor universități

Este o prescripțiune pe care nu pot s-o iau asupra mea, fiindcă interesează mai multe ministere. Prin urmare, nu le pot obliga printr-o lege a Ministerului Instrucțiunii Publice.

Despre ordinea în Universitate

Acesta este un lucru pe care nu-l înțeleg; aş primi partea întâi, însă a doua, nu. Ați pus acolo: „Dacă nu se ajunge nici așa la restabilirea ordinii normale în Universitate, ministrul va decide. Cred că era mult mai potrivit textul: „ministrul poate lua măsurile pe care le va crede de cuviință”.

D. P. Sergescu, raportor: E prea tare.

D. profesor N. Iorga: Dimpotrivă, e mult mai tare când zici: „va decide”. Eu sunt convins, chiar după explicațiile d-voastră, că, „va decide” este mult mai tare. Eu nu vreau un ministru „decisiv”. Când zici că „va lua măsurile pe care le va crede de cuviință”, nu însemnează că aceste măsuri le ia singur. „Va decide” însemnează că ia el singur măsuri, din propria sa autoritate.

Când se zice: „va lua măsurile pe care le va crede de cuviință”, însemnează că mai întreabă Facultatea, mai întreabă colegii, pe când dacă se zice „va decide”, însemnează că nu mai întreabă pe nimeni.

Eu am academie pentru mine.

D. Al. Otetelișanu: Când se spune că autoritatea sau un reprezentant al autorității administrative decide, se presupune că nu poate decide decât în conformitate cu legile și regulamentele.

D. profesor N. Iorga: Nu, tocmai aci vă înșelați.

D. Al. Otetelișanu: Este o prezumție că se pot face și abuzuri.

D. profesor N. Iorga: Mai multe abuzuri se vor face cu „va decide”

Art. 11 se votează în textul comisiei, nemodificat.

Despre participarea directorului învățământului superior la ședințele marelui consiliu universitar

Eu sunt chiar contra participării directorului învățământului superior la ședințele marelui Consiliu universitar. Este însă ceva de schimbat, dar pentru aceasta cred că nu trebuie să treacă din nou la Senat, fiindcă vine de la sine. Nu există „director al învățământului superior”, există „consilier”, încât aici să facem o schimbare care nu va trebui să mai treacă la Senat, fiindcă termenul este echivalent. Acest consilier, sunt de părere ca totdeauna să fie de față și să raporteze ministrului de cele întâmplate, dar să facă pe secretarul este și o creștere și o scădere a lui. El reprezintă pe ministru, vasăzică ministrul se face secretar, deci o scădere și se amestecă în ce nu are dreptul, deci o creștere.

D. V. G. Ispir: D-le prim-ministru, noi ne-am gândit.

D. profesor N. Iorga: Știu ce o fi trecut prin gândul d-voastră și voi ține seamă la biografia d-voastră, pe care sper că voi trăi îndeajuns ca s-o scriu.

D. V. G. Ispir: D-le prim-ministru, nu ne-am gândit la poziția noastră față de posteritate. Ne-am gândit că se poate întâmpla ca acest consilier al învățământului superior să nu fie profesor universitar. Și atunci...

D. profesor N. Iorga: Acesta este observatorul american la Liga Națiunilor, el șade acolo numai ca să informeze.

D. P. Sergescu, raportor: Atunci restabilim textul de la Senat.

D. Al. Otetelișanu: D-le prim-ministru, d-voastră sunteți de părere că acest consilier al învățământului superior să nu ia parte la consiliul acesta?

D. profesor N. Iorga: Ca informator este bine să fie acolo.

D. Al. Otetelișanu: Dar să nu aibă vot deliberativ.

D. V. G. Ispir: D-le prim-ministru...

D. profesor N. Iorga: D-lor, dacă vorbiți toți, ajungem ca la Senat, unde este sala așa de mică și toți se strâng în jurul vorbitorului, așa că nu se mai înțelege nimic. Dați-mi voie să mă uit la text: „Directorul învățământului superior va lua parte la toate ședințele Consiliului”.

D. Al. Otetelișanu: Aceasta înseamnă că are și dreptul de a vota.

D. profesor N. Iorga: Ferească Dumnezeu! La o nuntă asistă cineva, are dreptul să ia parte. Mirele sărută mireasa; dar aceasta nu înseamnă că toți cei care iau parte la nuntă au dreptul să facă lucrul acesta. (*Ilaritate*).

Despre participarea agregărilor temporari și a conferențiarilor definitivii la același consiliu

D. ministru Cantacuzino este rugat de simpaticul nostru coleg Reifer, cu care stă de vorbă, să dea părerea d-sale, fiindcă este vorba de Facultatea de Medicină.

D. dr. I. Cantacuzino, ministrul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor sociale: D-lor deputați, facultatea de Medicină este în contra participării conferențiarilor la alegerea senatorului universitar de către marele colegiu.

D. D. Brătănescu: D-le președinte, am un amendament.

D. profesor N. Iorga: D-le președinte, te rog să mă ajuți. Dacă mă ajuți d-ta, lucrurile merg bine. Colegii noștri sunt oameni foarte cumsecade, dar nu au totdeauna simțul realității, sunt teoreticieni, cum sunt teoretician și eu, dar eu, s-a întâmplat că am și simțul realității. Vă rog, uitați-vă, s-au înscris trei domni deputați să vorbească aici. Teoria poate să fie și așa și așa. D-voastră

sunteți pentru sau contra acestei schimbări? Dacă d-voastră sunteți contra acestei schimbări, spuneți în câteva cuvinte care este motivul pentru că teoria generală o știm noi toți, ca oameni culți și inteligenți ce suntem.

Eu sunt pentru textul de la Senat. Dacă votăm textul de la Senat, s-a isprăvit. Altfel, fiecare putem să avem o părere deosebită (*Aprobări*).

D. D. R. Ioanițescu: D-lor, față de declarațiunea d-lui prim-ministru, nu înțeleg să insist. Aș vrea însă de la d-voastre cel puțin o declarație, exprimând un deziderat pentru viitor, că învățământul economic trebuie să-și aibă senatorii lui.

D. Gr. L. Trancu-Iași: Rugăm pe d. prim-ministru să facă o declarație în această chestiune.

D. profesor N. Iorga: Fac declarația că eu doresc ca din școlile acestea înalte să se formeze o Facultate adusă la Universitate; să fie mai târziu o Facultate tehnică și o Facultate economică. Și atunci noi vom da exemplu și altor școli, care să se modernizeze în străinătate, după cerințele timpului, și în momentul acela, desigur, că se va pune problema reprezentării în Parlament și prin votul aceluia care fac parte din aceste două Facultăți de aceeași esență și egale cu Universitatea.

Despre organizarea facultății de Medicină

Aici, la art. 15, avem două forme și anume, iarăși este chestia organizării deosebite a Facultății de Medicină, așa încât aș fi de părere să se pună: „pe lângă fiecare Facultate va funcționa câte un consiliu consultativ al Facultății, compus dintr-un număr de profesori titulari care, potrivit cu orânduirea fiecărei Facultăți, va ajuta pe decan”.

Vedeți, în forma de la început, facultatea de Medicină a spus: pentru celelalte Facultăți sunt trei, pentru noi trebuie să fie cinci. Mie nu mi-ar plăcea ca discuțiunea aceasta să fie pusă chiar în lege. Atunci e mai bine să spunem: „Potrivit cu regulamentul fiecărei facultăți”.

D. D. R. Ioanițescu: Este o întrebare: cine alege acest consiliu?

D. P. Sergescu, raportor: Consiliul Facultății.

D. profesor N. Iorga: Are dreptate d. Ioanițescu. Să-mi dai voie, d-le Ioanițescu, eu te cunosc pe d-ta, nu ești bucuros să se primească propunerea d-tale? D-ta ești bucuros să protestezi contra neacceptării propunerii d-tale? Dar eu o primesc; de ce te-ai supărat?

D. D. B. Ioanițescu: Să nu-i numească ministrul.

D. profesor N. Iorga: Consiliul consultativ, ales de facultate, potrivit cu regulamentul ei.

D. P. Sergescu, raportor: Dar este scris la aliniatul 2.

D. profesor N. Iorga: Atunci sunt două concluzii, d-le Ioanițescu: o concluzie că întreaga chestie este rezolvată și a doua, că am vorbit amândoi fără să fi citit articolul. (*Ilaritate*).

Despre crearea fondului universitar

Eu aş aduce altceva. Cred că am o soluție mai bună. Eu nu am înțeles tonul acesta pasionat; dacă aş fi auzit argumentarea, poate aş fi fost și eu influențat de această pasiune, dar nu am auzit-o. Înțeleg atâta, din zgomotul care s-a produs, că ideea însăși a taxelor este o idee antipatică. Eu zic însă să nu ne amestecăm în determinarea acestor taxe, căci taxele acestea atârnă de împrejurări și cred că ar fi mai bine să prevedem în lege că fondul universitar va fi alimentat de venituri ce se vor determina, după împrejurări, de către consiliul interuniversitar. (*Aplauze*). Se lasă, prin urmare, o latitudine¹.

Despre forma de redactare a unui articol de lege

Eu dau voie oricui să vorbească; prezența mea aici este o garanție. Dar s-a făcut un obicei, de alte Parlamente, că se aruncă cineva în credința că-i răpești dreptul de a vorbi. Dar nimeni nu are această intenție.

D. Gr. L. Trancu-Iași: Dar când nu sunteți d-voastră aci, este așa, d-le prim-ministru.

D. dr. P. T. Topa, vice-președinte: D. deputat Stoeanovici are cuvântul.

D. C. Stoeanovici: D-lor deputați, la alin. 2 am de propus adăugarea unui cuvânt. În loc de cuvântul „personal ajutător” să se spună: „personal didactic ajutător”. Eu cred că este drept, d-le prim-ministru, s-a sărit un cuvânt.

D. profesor N. Iorga: Din moment ce cuvântul „didactic” este în alin. 1, aliniatul 2 îl cuprinde implicit. Așa încât, amendamentul d-voastră este inutil, fiindcă este în spiritul legii.

Despre personalul ajutător din universități (șefi de secție, șefi de lucrări, preparatori)

D. profesor N. Iorga: Vă răspund că și pe dâșii îi consider ca făcând parte definitivă din organismul Universității și dealtminteri sunt cvâteva articole care o determină în amănunt.

Gr. Trancu Iași ceruse titlul de profesor universitar și pentru agregății onorifici de la facultatea de Medicină

N-ași putea primi nici amendamentul dintâi, nici pe cel de al doilea.

În ce privește amendamentul întâi, trebuie să fie o legătură între profesor și acela care este adaus la catedra sa. Profesorii vor avea destul bun simț ca să permită. Dar cine judecă dacă este cineva eminent? Natural, în rândul întâi, acela care ocupă catedra și îl lasă să facă și cursuri fundamentale.

În ce privește al doilea amendament, am fost totdeauna în contra uzurpării titlului de profesor.

Iată, într-un moment, a fost aici un însărcinat de cursuri franceze la Universitatea din București, un om foarte bine, care ocupă o situație universitară în Franța și cu toate că nu eram decan, m-am ofuscat de titlul de „profesor la Facultatea de Litere din București”, fiindcă era un însărcinat de cursuri. Dacă față de un străin, pe care-l înconjurăm cu toată atenția, ni-a fost greu să-i acordăm un titlu, la care nu avea dreptul, cu atât mai mult de ai noștri. „Profesor” este un lucru mare; e un titlu care este bine să-l atribuim numai acelora care-l merită.

D. Gr. L. Trancu-Iași: Sub numele acesta de agregății onorifici sunt oameni care cu drept cuvânt pot să poarte titlul de profesori. Sunt oameni bătrâni, care și-au sacrificat tot timpul pentru știință.

D. profesor N. Iorga: Îmi dați voie, un exemplu de aiurea: cei care au învățat în Germania știu că în Germania un profesor de liceu, cu merite foarte mari, poate să capete, prin hotărârea Universității, întărită de ministrul Instrucției, ca o distincție extraordinară, să i se zică „Profesor”, deși este „Oberlehrer”. Dar acestea sunt cazuri extrem de rare; la câteva decenii se întâmplă așa ceva, când nu are loc în Universitate.

Să respectăm titlul acesta care se câștigă cu multă greutate.

D. I. V. Gruia: Articolul spune astfel: „Conferențiarilor vor fi însărcinați de consiliul facultății respective să țină cursuri de completare pe lângă o catedră.

D. profesor N. Iorga: Este ceva ce nu primesc, o schimbare care este introdusă în comisiunea Camerei: „Cu aprobarea consiliului Facultății”.

Iată de ce: d-voastră nu ați participat la consilii de acestea. Din nenorocire, profesorii își fac în necaz unul altuia. Este un obicei rău, dar este așa. Prin urmare, cutare dorește un lucru și-l supune consiliului Facultății. D. profesor Cantacuzino știe că este așa. Să zicem că nu a reușit cineva să împiedice pe profesor de a face ce vrea; dar totuși este dezagreabil, se întinde o lungă discuție acolo și toate dușmăniile răsar cu ocazia aceasta. Așa încât, să revenim la textul de la Senat, să ștergem cuvintele: „cu aprobarea consiliului facultății”.

D. C. Stoeanovici: Dar dacă profesorul este nedreptățit?

D. profesor N. Iorga: D-voastre știți că senatul universitar are dreptul să discute orice chestiune privitoare la bunul mers al Universității. Acela care este nedreptățit se poate adresa senatului universitar. S-a întâmplat cazul cu un profesor de la Drept, care a spus că nu permite nimănui să exprime alte vederi decât ale sale. Nu vreau să-i spun numele, dar pe acela care a fost împiedicat, pot să-l numesc; acela care nu a găsit loc în Universitate, este d. Fotino de la Drept, care din cauza opoziției profesorilor nu a putut să intre în Universitate.

Eu vă declar un lucru și declarația ministerială are valoare: eu înțeleg ca orice conflict între cei care predau în deosebite grade învățământul la Universitate să poată fi supus senatului Universității, care hotărăște (*Aplauze prelungite*).

Despre dreptul profesorilor universitari de a ține cursuri limitate la altă universitate decât cea unde sunt titularizați

Primesc cu plăcere și sunt cu atât mai bucuros că s-a introdus aceasta, cu cât știți că în învățământul secundar eu am introdus datoria profesorului de a predă câteva lecții la altă școală decât la școala lui.

Despre fluctuația catedrelor și condiția suplinitoilor

D-lor deputați, iată ce aș propune eu; întâi, eu nu aș fi de părere - dacă binevoiți să vă uitați la articol - să păstrez adaosul comisiei în care consiliul Facultății este obligat să se pronunțe dacă se menține catedra, se transformă, sau se desființează, fiindcă eu am practica mea și știu că imediat ce orice catedră va deveni vacantă, în vederea unor persoane din afară, se va cere schimbarea, așa încât în felul acesta nu vom mai avea catedre fixe, ci după oportunitate. Aceasta trebuie să o înlăturăm (*Aplauze*).

Al doilea, în ce privește desemnarea suplinatorului, eu cred că cei care fac parte, cu orice titlu, din Universitate, aceștia au primii dreptul și atunci în loc să-i enumerăm, să spunem: din personalul Universității (*Aplauze*). În ce privește chemarea: chemarea nu este rea, chemarea se practică de atâtea decenii în toată lumea științifică, iar argumentul că noi suntem inferiori ca moravuri, eu nu-l primesc pentru motivul că eu cunosc moravurile de aiurea - nu-mi este permis să numesc țările, dar am fost student în multe țări - și știu că nepotismul nu este un lucru pe care să-l fi descoperit noi.

D. Al. Otetelișanu: E adevărat, nu l-am descoperit noi, dar îl practicăm.

D. profesor N. Iorga: Eu am credea că din ce în ce lumea se îndreaptă.

D. Al. Otetelișanu: Nu l-am descoperit, dar îl practicăm!

D. profesor N. Iorga: Eu am spus că nu cred în opinia publică. Cu toate acestea, în anumite cercuri mai restrânse opinia publică există, ba putem să zicem că în momentul de față este grozav de ascuțită. Întrebați-mă pe mine cât sufăr de pe urma unei așa zise opinii publice, care născocesc în fiecare zi păcate pe care nu le-am făcut, așa încât eu trebuie să intervin să-i arăt păcatele pe care le-am făcut și să spun: „acolo aruncați-vă, nu unde vă aruncați d-voastră”. Dar d. dr. Trifu are dreptate când vorbește de persoane de un mare merit și se întreabă: cu persoanele acestea ce se va face? Ce se făcea înainte, în art. 81? Exista art. 81 când a venit Asachi? A fost numit pe baza unei legi speciale. Pe baza art. 81 ai fost numit d-ta, d-le Cantacuzino? Ai fost numit pe baza unei legi speciale. Dar Babeș? N-a fost numit cu art. 81.

D. dr. I. Cantacuzino, ministrul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor sociale: Eu, da!

D. profesor N. Iorga: Prin urmare, nu este cariera închisă. Și eu cunosc pe d. dr. Levaditi. Eu nu știu dacă d-nealui poate să facă imensul sacrificiu care ar consta în a veni la București. Eu am toată admirația pentru d. doctor Levaditi și dacă aș fi văzut vreodată la d-nealui cea mai mică dorință de a veni la București, m-aș fi făcut luntre și punte ca să vie. Dar legăturile d-sale, cum știți, legăturile de familie chiar, sunt așa de strânse cu societatea franceză - copiii săi sunt cetățeni francezi, d-nealui însuși este cetățean francez - așa încât, dacă este să se aducă un nume din străinătate, nu poate să fie acesta.

Dar aici, dați-mi voie, încă un lucru care s-a adaus. Este deosebirea față de facultatea de Medicină. Și eu cred că Facultatea de Medicină are nevoi speciale, însă să nu ni le bage în ochi la fiecare articol. (*Ilaritate*). Prin urmare, să fie puțin mai discretă. Așa încât, se poate admite cu 2/3 dacă voiți, dacă nu, este prea mult....

Voci de pe băncile majorității: Cu jumătate!

D. profesor N. Iorga: Cu jumătate. Dar tot așa, la toate facultățile. Fiindcă facultatea de Medicină la Senat este foarte puternică, aici nu este așa de puternică. Dacă va stărui să se revină la anumite forme, cum v-am spus, eu trec aceasta la regulament, fiindcă excepțiuni de acestea de amănunt se trec de obicei la regulament. *Votăm legea cum vine de aici, unde nu este presiunea aceasta atotputernică a facultății de Medicină și trecem restul în regulament.*

D. D. B. Ioanițescu: O simplă întrebare: formalitatea chemării trebuie admisă, mai ales că sunt unele cazuri în care cu adevărat se impune să fie chemați. Dar ceea ce aș vrea să lămurii în lege este: acesta să fie chemat nu numai de la Facultatea similară, dar și de la specialitatea respectivă. Nu poți să chemi pe cel de la Drept Roman la Drept Civil, de exemplu.

D. profesor N. Iorga: Fără îndoială. Chemarea, încă odată, este un lucru bun. Să ne gândim la un caz concret. Eu, toată viața mea, am umblat cu o filosofie pe care s-o înțeleg. A d-lui Petrovici mi se pare că o înțeleg. Gândiți-vă d-voastre, într-un moment, un om ca mine, care moare după o filosofie pe care să o înțeleagă și dorește să audă o filosofie inteligibilă la Universitatea din București. Apoi atunci, o să-l puie pe d. Petrovici să treacă un examen? Fiindcă dacă se prezintă la examen, se constată că filosofia lui se înțelege și cade! (*Ilaritate*).

Despre concursuri

Eu aci cer cuvântul de la început. Mi-au trântit la Senat și aici o plăcintă, ca să întrebunțez un termen vulgar, pe care nu o accept.

Mă rog, dar de ce este vorba aici, ca să veniți cu toate prescripțiunile acestea, cum se ține concursul, din câți membri se alcătuieste comisiunea și așa mai departe? Dar acestea sunt chestii de regulament, dacă vor fi șapte membri sau numai șase sau va fi altfel. În ce privește constituirea comisiunilor de examinare, ele fac parte din regulamentul Facultății respective.

După ce D.R. Ioanițescu a stăruiet ca în lege să se precizeze riguros condițiile examenelor

Pentru toată simpatia pe care o am pentru dumneata, consimt să nu treacă la regulament, dar să-mi dați voie, fiindcă eu n-am participat în comisiune la discutarea acestui articol, la Senat a trecut repede, eu nu pot să admit ca fiecare facultate să-și aibă constituită în alt fel comisiunea. Dar ce

însemnează aceasta? Iau cea dintâi Facultate, Facultatea de Teologie, și zic: „comisiunea se compune din șapte membri, patru profesori titulari delegați de consiliul facultății, aleși dintre profesorii de specialitate sau specialitate înrudită”.

Nu este nevoie să se fixeze dintre cine se aleg, fiindcă, să-mi dați voie, iată ce se poate întâmpla: eu sunt profesor de istorie universală. Cu toate acestea, afară de un singur membru al învățământului superior, care crede că sunt de o crasă ignoranță, un tânăr profesor de la Facultatea de Litere din București, toată lumea este de părere, și d. Gheoghe Brătianu, că știu ceva în materie de istorie și aș putea să trec chiar un examen.

Noi specializăm peste măsură. Dar cine este așa de specializat că nu mai vede nici în dreapta nici în stânga, acela nu este bun nici la specialitatea lui.

Să nu îngrădim. Comisia se compune din șapte membri, patru profesori titulari delegați de consiliul facultății”. Și atât. Singură facultatea de Teologie se osebește și aici, cu voia d-voastre, aș tăia delegatul Sf. Sinod de la facultatea de Teologie și să vă spun de ce: delegatul Sf. Sinod are rost să spună, după ce s-a făcut votarea sau când s-a anunțat candidatura, că este un eterodox. Dar Sf. Sinod nu este o instituție științifică. Sf. Sinod poate să opună un veto: nu pot să admit pe cutare pentru că este eretic. Dar nu poate să asiste la examinare. Deci, nici această excepție nu merge.

Mai departe: „la facultatea de Litere, de Științe...” Întocmai ca și dincolo.

„Pentru facultatea de Drept comisia se compune din 9 membri”. De ce din 9?

D. Romul Cârdea: Este și facultatea de Drept de la Oradea Mare.

D. profesor N. Iorga: „Pentru Medicină, Farmacie... și așa mai departe”. Prin urmare, toate acestea le unificăm. O comisie compusă din 7 membri, dintre cari 4 trebuie să fie profesori titulari ai Facultății aceleia, iar restul pot să fie luați din altă lume, din alte categorii.

D. Al. Oțetelișanu: Restul să fie luați de la celelalte Universități.

D. G. I. Brătianu: „Poate” sau „trebuie”?

D. profesor N. Iorga: Putem pune trebuie. De ce nu?

D. I. Petrovici: Pentru că s-a admis că toate Universitățile fac în realitate un tot, evident trebuie să fie și ele reprezentate.

D. profesor N. Iorga: Atunci 4 de unde este vacanța și 3 de la celelalte Universități.

Admit și eu că nu pot face parte din comisia examinatoare persoanele înrudite sau aliata până la al 3-lea grad, deși este ofensator. Dar știu eu? Dacă voiți...!

„Comisia este convocată de decan și prezidată de cel mai vechi dintre profesori, nu pot lucra decât cu jumătate”...

Dacă voiți d-voastre să unificăm în felul acesta alcătuirea comisiei.

Tot despre concurs

Tocmai pentru că eu prevedeam schimbarea aceasta remarcată de d-voastră, am spus: „ea nu poate începe lucrările decât numai cu...”, fiindcă eu cunosc cazuri de acestea, când vine la prima convocare, nu-i place, apoi fuge, se face bolnav sau altfel.

La constituirea comisiei trebuie să fie majoritatea plus unul. Îndată ce comisia a început a lucra, ea lucrează cu numărul de membri care sunt de față. Aceasta mi s-a întâmplat la catedra de Istoria artei, unde s-au întrebuințat toate mașinațiile de pe lume ca să se descompleteze comisia și totuși a mers până la sfârșit, iar acela care s-a adresat la instanțele judecătorești, va pierde. Așa încât, comisiunea se constituie. După ce se constituie, lucrează cum poate.

D. Romul Cândea: D-le prim-ministru, înainte situațiunea era așa: comisiunea se compunea din șapte membri. Dacă nu veneau toți, lucrau de obicei cu patru, dar nu mai puțin decât cu patru și dacă un al cincilea venea la a doua ședință, nu avea dreptul să ia parte la lucrări.

D. profesor N. Iorga: Să se înceapă cu patru, plus unu, iar pe urmă să meargă comisia. Noi spunem așa. Dar îndată ce am spus așa, nu își mai permite cineva să facă ceea ce făcea înainte ca să zădărnicească.

D. N. Vrăbiescu: Dar dacă comisia se descompletează?

D. profesor N. Iorga: Îmi pare bine că mă întrerupe d. Vrăbieseu. Iată: la concursul d-lui Oprescu pentru o catedră pe care d. Tzigara-Samurcaș vroia să o ocupe - mi se pare că d. Murnu era membru - d. delegat al Universității, din Cernăuți a iscălit convocarea. După aceea nu a vrut să vină. Eu am socotit însă iscălirea convocării ca începutul lucrărilor concursului și am mers pe această linie și am avut dreptate, fiindcă din moment ce a iscălit acolo, nu putea să mai demisioneze la mijloc. Dacă demisionează, se merge înainte cu cei care nu au demisionat.

D. C. Spulber: Dar dacă au rămas numai doi?

D. profesor N. Iorga: Cu doi.

D. C. Spulber: Iar pentru profesorii care se refuză nu e nici o pedeapsă; iată slăbiciunea.

D. profesor N. Iorga: Ca să satisfacem pe d. Spulber, trebuie să introducem la sfârșit măsuri contra profesorilor care refuză serviciile. Putem pune la sfârșit: profesorii care vor refuza serviciile lor, sunt dați în judecata senatului Universității, care le poate impune o amendă echivalentă cu leafa lor pe trei luni de zile.

Despre lucrările candidaților

Foarte bine, fiindcă eu nu pot primi ceea ce ați pus d-voastră în comisiune „un colocviu public asupra lucrărilor de specialitate ale candidatului, precum și asupra oricărei chestiuni din specialitate”.

În textul vechi era „asupra oricărei chestiuni înrudită cu specialitatea”.

D-voastră ați pus: „din specialitate”. Nu, vă rog; lăsați textul ca la Senat, ca să se vadă dacă acel candidat are orizont.

Pentru celelalte nu am nimic împotriva.

Despre programul de discuții asupra proiectului

Noi mergem ca în fiecare dimineață - d-voastră nu ați fost diminețile - mergem până la 1 și un sfert. Dar eu vă rog, fiindcă trebuie să duc această lege și la Senat și fiindcă trebuiesc cel puțin 2 zile acolo, iar joi Parlamentul se închide, v-aș ruga să faceți sacrificiul acesta al unei ședințe de noapte. Aceasta cu atât mai mult că noi avem acum în cap discuțiunea și, dacă trece o zi, nu mai este continuitate.

După masă, m-am înțeles cu d. ministru Argetoianu - mă scuză d. ministru al Agriculturii, noi suntem în ministerul acesta, părinții, babacii; d-nealor sunt fiii noștri...

D. D. B. Ioanițescu: Dar d. ministru Cantacuzino?

D. profesor N. Iorga: D-nealui nu este babac, este un fiu născut înaintea părinților săi. (*Ilaritate*).

După masă va veni legea alcoolului.

D. Gr. L. Trancu-Iași: După masă sunt interpelări.

D. profesor N. Iorga: Conform regulamentului, ședința de după masă ține până la ora 6. Prin urmare, până la 6 sunt interpelări. De la 6 însă la 8, să se ia legea alcoolului, după aceea, de la 9 jumătate înainte, venim noi.

D. I. Petrovici: D-le prim-ministru, faceți-mi o concesie personală. Nu pot să viu seara, din cauză că trebuie să plec neapărat la Iași. Mi-e imposibil să contramandez plecarea. D-le prim-ministru, am fost însă la o vrăjitoare care mi-a spus că Parlamentul nu se închide la 7 aprilie.

D. profesor N. Iorga: Eu vă asigur că vrăjitoarea aceea nu a fost unde trebuia să fie, ca să știe. Vă spun: cine spune că nu se închide, este cineva care vrea să vă dea speranțe că anumite proiecte de legi vor putea trece de la 7 aprilie înainte; dar eu, care nu vreau să vă înșel, vă spun că se închide la 7 aprilie.

D. I. Petrovici: Atunci, vă rog foarte mult, să o lăsăm pe luni dimineța.

D. profesor N. Iorga: D-le Petrovici, oricât aș vrea să vă satisfac, îmi este însă imposibil. Vă fac însă o propunere: arătați-mi dorințele d-voastră și declar că le voi apăra, întocmai cum le-ați apăra d-voastră înșivă. Vă îndoiiți de talentul meu?

D. Gr. L. Trancu-Iași: Se îndoiește de altceva.

D. dr. P. T. Topa, vice-președinte: D. deputat Brătianu are cuvântul.

D. Gh. I. Brătianu: D-le prim-ministru, pe lângă alte considerațiuni, proiectul de lege este prea important pentru că să-l trecem într-o ședință de noapte.

D. profesor N. Iorga: D-le Brătianu, vă rog să țineți seama de faptul că nu sunt eu vinovat pentru aceasta. Discuția generală durează de 10 zile și, după cum foarte bine observă d. deputat Căndea, nici un proiect de lege nu s-a discutat așa de mult ca acesta. Sunt 6 luni de când este în comisie. Știu că voi avea un articol dezagreabil într-o gazetă, pe care o prețuiesc foarte mult, dar nu pot face altfel.

D. Gr. L. Trancu-Iași: D-le prim-ministru, pentru că vorbim de chestiunea raționalizării lucrului nostru, se propun aci în Parlament, una peste alta, o serie de legi. Dacă ați vedea tomurile de proiecte de legi propuse, v-ați înspăimânta. Ar trebui ca d-voastră, în Consiliul de Miniștri, să luați toate proiectele de legi depuse în Parlament, să le triați și să ne spuneți care sunt legile pe care voiți să le treceți înainte de închiderea sesiunii.

D. profesor N. Iorga: Vedeti, d-le Trancu, eu nu sunt pentru vechea chirurgie - avem astăzi ca președinte un eminent chirurg - care înștiințează pe pacient de operația care se va întâmpla. Dar vă asigur că trei pătrimi din proiectele de legi sunt condamnate și nu se vor vota. Noi facem așa: ne uităm în gura pacientului și îi arătăm pe urmă dintele gata scos.

D. Gr. L. Trancu-Iași: D-le prim-ministru, numai că eu mă tem să nu faceți astfel încât să scoateți tocmai dintele bun și să lăsați pe cei răi. Eu sunt de acord ca diseară să discutăm proiectul d-voastră de lege și vă rog în același timp, d-le prim-ministru, să puneți în vedere, atât d-lui ministru, cât și d-lor deputați, ca în cursul unei interpelări sau discuții a unui proiect de lege, să nu mai admită intervertirea ordinii de zi și luarea în discuție a unui alt proiect de lege.

D. profesor N. Iorga: Nu se va mai face acest lucru, dar desigur în limitele posibilității și cât mă vor ajuta d-nii deputați.

Se dă citire art. 25

*D. dr. P. T. Topa, vice-președinte:*D. președinte al Consiliului are cuvântul.

D. profesor N. Iorga: D-lor deputați, aici se spune: „și dispune cele necesare pentru ca după o lună” - foarte bine că în comisiune ați introdus o lună, ca să nu să se târască neconținut soarta unei catedre, dar ați mai introdus și aliniatul acesta nou: „Dacă rezultatul concursului este negativ, vacanța catedrei se va publica din nou în termen de cel mult un an”.

De ce „cel mult un an”? De ce lungim aceasta? Eu știu de ce. Ca să se pregătească d. candidat care a căzut. Apoi acela care are nevoie să se pregătească, după ce a căzut, acela nu este pentru Universitate. Să facem din lună în lună. Mai bine decât să punem un an de zile să punem: „Dacă rezultatul concursului este negativ, vacanța catedrei se va publica din nou, în termenul arătat mai sus”.

La desființarea agregatului temporar la facultatea de Medicină

Eu aș admite schimbarea, aceasta dacă Facultatea de Medicină nu mi-ar spune că este un punct de bază pentru dânsa. Prin urmare, noi ne expunem la aceea că, trimițând legea la Senat, unde acolo este lagărul principal al armatei acesteia de medici, să revină din nou aci. Ei nu cedează cu nici un chip.

Eu regret că d-nealor s-au cantonat - dar s-au cantonat, este un „fort Chabrol”. Eu care sunt fricos din fire, când văd această armată medicală așa de bine înarmată și utilată, eu nu cutez².

Despre domiciliul profesorilor universitari

După discuțiunile care au avut loc în considerarea normelor generale ale legii, eu cred că trebuie să introducem o schimbare.

Adică nu este nevoie de partea întâia a primului aliniat: „Membrii corpului didactic universitar, de orice categorie, sunt obligați să aibă domiciliul în orașul unde se află catedra la care funcționează”.

Ajunge să spunem: „Membrii corpului didactic universitar nu pot exercita o funcțiune sau profesiune cu caracter permanent în alt oraș”.

Aceasta pentru că nimeni nu se așează aiurea, decât un cumulard care își are rosturile la București.

Cu privire la acest aliniat, sunt mai mulți domni deputați care au semnat un amendament, cerând să se creeze încă o excepțiune și anume: „Afară de inspectorii sanitari, civili sau militari, care au inspecții în întreaga țară”.

Cred că aceasta se poate admite.

În ce privește aliniatul al doilea, am dat o formulă, care nu se lovește de atâtea greutăți ca prima. Aliniatul al doilea, prevedea: „în termen de un an de la promulgarea legii”. De ce să fie un an de la promulgarea legii de față și să nu fie pur și simplu, chiar de la promulgarea acestei legi?

Căci această dispoziție poate să fie introdusă și cu gândul următor: guvernele în Țara românească nu țin mult; cine știe, poate vine alt guvern, mai amabil, înainte de expirarea acestui termen.

Ei bine, nu, d-lor. Eu nu am nici o posibilitate să prevăd viitorul, în ce privește plăcerea sau neplăcerea de a fi aici; dar este bine ca această prescripție să intre în vigoare imediat.

Despre drepturile câștigate

Dați-mi voie, este de revenit asupra articolului. Iată, sunt în materie de drepturi câștigate de cei care, fiind magistrați, cum este d. Andrei Rădulescu - sunt în același timp și profesori. Prin urmare, în ce privește funcțiile acestea de magistratură de la un grad în sus, să zicem membrii Curții de Casație, au dreptul de a fi în același timp profesori, fiindcă ei sunt interpreții supremi ai legilor.

La un amendament G. Bogdan Duică pentru acordarea, odată la cinci ani, a unui concediu de studii în străinătate, de până la un an, profesorilor titulari și agregatilor

Aceasta este natural, s-a făcut totdeauna; ne este nevoie să se pună în lege. Dar care este principalul motiv pentru care cineva poate să capete un concediu decât acela că face studii în cutare domeniu sau are o misiune în străinătate și care este ministrul care să refuze un asemenea concediu. Eu cred că nu este nevoie să aducem această mărginire fiindcă se pot prezenta tot felul de cazuri. De exemplu, iată, este cazul domnului Demetru Negulescu, care are nu știu ce rost la Haga. Domnia sa, firește, nu are decât să spună că are rostul acela la Haga și ministrul va aprecia.

Despre pensionare

D. profesor N. Iorga: Eu am o altă propunere, care cred că satisface și pe d. Șeicaru.

D. Cuza a observat cu dreptate că sunt oameni de 70 de ani care sunt tineri. Nu există până acum o socoteală tehnică a valorii omului în cutare sau cutare domeniu.

D. Pamfil Șeicaru: Sunt excepții rare.

D. profesor N. Iorg: Nu prea rare. Sunt mult mai mulți bătrâni tineri, decât tineri cumiți.

D. Pamfil Șeicaru: Mai mult tineri bătrâni.

D. profesor N. Iorga: Este mai bine așa. Sunt unii profesori cărora este bine să li se prelungească funcția, dar pentru aceasta, cum a observat cu dreptate d. Șeicaru, trebuie să se țină seama și de valoarea acestor oameni.

Desigur că vor fi mult mai mulți profesori de 70 de ani cari vor cere prelungirea, în dauna Universității, decât cei cari vor cere-o în folosul ei. Pe de altă parte, nu este bine ca profesorul de 70 de ani să taie drumul cuiva care, pregătit, tinde să ocupe catedra lui.

Și cum se știe, apetiturile acestea ale tinerilor sunt ceva grozav! Îi silim altfel să ne dorească moartea, ceea ce nu este creștinesc.

Era profesorul Nicole la Geneva, un elenist eminent, care, știind astfel de apucături, poftea pe toți candidații la catedra lui, odată pe lună, la un ceai, și după aceea, înainte de a se despărți le spunea: „d-lor nu vă puteți închipui cât de bine mă simt; regret că nu vă pot servi”. (*Ilaritate*).

Mi s-a întâmplat să spun și eu unor tineri colegi pe care-i cunoaște d. Brătianu: toate avantajele vi le-am procurat în viață, este unul pe care-l doriți : să mor la momentul oportun pentru cariera d-voastră, dar aceasta nu o pot face. (*Ilaritate*). Deci, propun acest text:

„Art. 57 La vârsta de 70 ani împliniți, profesorii titulari, profesorii agregați și conferențiarilor definitivi pot continua funcțiunea, după consultarea Academiei Române, primind pensia lor; aceasta fără a interzice ocuparea, după votul senatului Universitar, a catedrei lor de alt titular”.

Eu cred că aceasta este forma cea mai bună, adică pentru ca profesorul să rămână, trebuie să se întrebe Academia Română. Nu numai dacă ești silit să faci cum zice Academia Română, dar vă puteți închipui când se întreabă Academia Română asupra valorii unui profesor de 70 de ani și aceasta spune: „constat că de atâția ani de zile, d. cutare nu a dat nici o lucrare științifică”, este foarte greu ca senatul Universitar să aprobe prelungirea.

Pe de altă parte, el să-și ia pensia lui în loc să-și ia leafa.

Și în sfârșit, senatul universitar vede dacă există un tânăr care trebuie să fie introdus și dacă senatul găsește că locul lui trebuie să fie ocupat de un titular, procedează la un vot care așează un titular. Cred că în felul acesta s-ar împăca toate punctele de vedere. Și vă rog să primiți acest lucru³.

În continuare

Dar mă gândesc la bunicul meu, care s-a însurat la 70 de ani, așa că eu am un unchi mai tânăr decât mine (*Ilaritate*).

D. Al. Otetelișanu: Prin urmare, d-lor deputați, nu putem fi împotriva ideii de a se putea prelungi dreptul unui profesor și după 70 de ani, ca să fie profesor activ la Facultate.

A doua chestiune care se pune este: care să fie organul care să stabilească dacă cineva are dreptul sau merită să i se mai prelungească dreptul de profesor activ. Evident, că numai consiliul profesoral și senatul universitar.

Dar d. prim-ministru a propus să se ia și avizul Academiei Române. Cred că acest aviz nu are ce căuta în această materie.

D. profesor N. Iorga: Nu jignește facultatea deloc; este o instanță de apel, un apel pe care îl faci înainte de pronunțarea sentinței. Dar vă rog să vă gândiți la Academia Română, fiindcă aceasta este singura îngrădire; altfel, cum zicea așa de bine d. Pamfil Șeicaru, ne găsim în “republica de camarazi”.

D. I. Petrovici: Dar pentru specialitatea unde nu există secție la Academie?

D. profesor N. Iorga: La Academia Română, din fericire, există toate secțiile.

D. C. Stoeanovici: Dreptul nu are.

D. profesor N. Iorga: Este d. Andrei Rădulescu.

D. Al. Otetelișanu: Dar numai pentru istoria Dreptului.

D. profesor N. Iorga: D. Andrei Rădulescu este un membru al Curții de Casație; noi totdeauna ne-am îngrijit ca să avem un magistrat. Dar Academia poate să spună: mă recuz, fiindcă nu am pe nimeni de această specialitate. Afară de aceasta. Academia ce funcție face? Spune: există lucrări ale d-lui cutare; noi nu le putem aprecia pe deplin, dar vă comunicăm care este situația lui ca scriitor.

D. G. I. Brătianu: O singură întrebare, d-le prim-ministru: nu credeți că aceasta este o atingere a autonomiei universitare? Nu vreau să contest competența Academiei Române; dar Academia este una, și Universitatea este alta.

D. profesor N. Iorga: Nu este o atingere; de altminteri Academia vă așteaptă.

D. Pamfil Șeicaru: Dacă este o valoare științifică reală, nu o valoare de specialitate, articolul acesta vizează personalitățile care prin valoarea lor au depășit cadrul specialității și s-au impus spiritului public.

D. profesor N. Iorga: Adică eu, fiindcă sunt istoric, n-aș putea spune la Academia Română care este valoarea doctorului Babeș? Atâta minte nu am eu, în afară de specialitatea mea, ca să cunosc răsunetul operelor unui astfel de om?

D. Al. Otetelișanu: Eu îmi mențin punctul de vedere, în divergență de data aceasta, cu punctul de vedere al d-lui prim-ministru și cred că Academia Română nu este o instanță de apel față de Universitate. Nu putem crea această situație de primă instanță Universității și a doua instanță de apel Academia Română. Noi suntem o instituție autonomă. Am luptat să obținem această autonomie, eu am pus anumite îngrădiri, văd însă că d. prim-ministru, de data aceasta, dă drept unei instituțiuni, care nu are nici un fel de legătură cu Universitatea, să exercite un control asupra personalului superior universitar.

D. profesor N. Iorga: Autonomia este față de Stat, nu poate fi față de o înaltă societate culturală.

D. Al. Otetelișanu: Dar aceea nu are legătură cu Universitatea.

D. profesor N. Iorga: Cum să nu aibă? Cei mai distinși profesori ai Universității ajung membri ai Academiei.

D. Al. Otetelișanu: Membrii de la București și din toate Academiiile sunt mulți profesori, dar pentru a ajunge acolo trebuie să treci printr-un purgatoriu și să fi prieten cu toți membrii Academiei...

D. profesor N. Iorga: Dar se poate spune aceasta, d-le Otetelișanu? Ce temperament admirabil aveți d-voastră și de câte ori am asistat eu când săriți peste cal! (*Ilaritate*)

C. Stoeanovici ceruse ca profesorii membri ai Academiei să rămână la catedă până la 75 de ani. Spera ca amendamentul lui să fie primit

Ba nu și iată de ce.

D-ta ești om simpatic și nu-ți refuză nimeni o iscălitură, dar când e la adică, este altceva. Uite, de exemplu, sunt sigur că dacă nu ai fi însurat, o sută de fete ar declara că vor să te ia de soț, dar dacă te adresezi uneia te va refuza. (*Ilaritate*).

Despre examene de diferență

D. D. R. Ioanițescu: Am ruga pe d. prim-ministru, întrucât de la art. 68 înainte este chestiunea studentescă, să amânăm discuția.

D. profesor N. Iorga: Eu aș vrea să-ți dau d-tale o satisfacție, anume am aici un amendament pe care declar că-l primesc. Vreau să-ți fac o plăcere. De ce să amâni plăcerile d-tale; acesta este sadism! (*Ilaritate*).

Amendamentul are cuprinderea: „La art. 68, alin. 5, se înlocuiește prin: „Se acordă absolvenților cu diplome ai școalelor superioare de Comerț dreptul de a se înscrie la Facultatea de Drept, cu condițiunea de a trece un examen de diferență la materiile ce vor fi fixate de Ministerul Instrucțiunii Publice”.

Eu, d-lor, cred că este bine; toate școalele secundare sunt de fapt tot același lucru. Este oarecare diferență, dar dacă știe îi dai drumul; nu știe, nu-i dai drumul.

Se pune la vot amendamentul și se admite.

D. D. R. Ioanițescu: Din moment ce mi-ați admis amendamentul, eu sunt foarte mulțumit, d-le prim-ministru.

D. profesor N. Iorga: Mai era o propunere, care nu era a mea, propunerea aceasta: câtă vreme poate fi ținut în Universitate cineva care nu a trecut deloc examenele?

Eu presupuneam: cutare student este de cinei ani în anul întâiu - vedeți sunt foarte mulți studenți care nu sunt studenți de loc; se întâmplă un scandal; te duci la dânsul: d-ta ești student ? Îți scoate imediat cartea de student. Cât timp poate fi menținut? Aici eu nu am nici o părere, mă adresez d-voastre.

Voci de pe băncile majorității: Doi ani!

Alte voci: Trei ani.

D. profesor N. Iorga: Un regulament va fixa pentru fiecare facultate termenul până la care studentul poate fi menținut fără a fi trecut examenul cerut de lege.

Voci: Foarte bine.

D. profesor N. Iorga: În forma aceasta cred că este foarte bine.

D. dr. Eugen Apostoleanu: Suprimați cariera de student, d-le prim-ministru (*Ilaritate*).

D. profesor N. Iorga: D-lor, d-voastre nu știți un lucru: eu sunt student exmatriculat la Universitatea din Berlin și cineva, cândva, a spus că sunt student eliminat. Nu sunt student eliminat, sunt student exmatriculat și actele mele sunt și acum la Universitatea din Berlin.

Am trecut la Leipzig ca să trec doctoratul; trebuia să plătesc anumite taxe pentru a fi exmatriculat și a-mi căpăta hârtiile.

Eram bursier al Statului român, trebuia să-mi tipăresc și teza - pe atunci nu ți se dădeau bani anume pentru teză; din bursă d-ta trebuia să plătești, și am plătit eu pentru tipărirea tezei. N-am avut bani - eram și însurat - n-am avut bani ca să plătesc exmatricularea.

Pe de altă parte, om prudent, aveam nu știu pentru ce o copie legalizată a actului meu de naștere. Bacalaureatul, licența nu mă interesau acestea. Sunt și acum la arhiva Universității din Berlin. Și eu am fost înscris la tablou ca exmatriculat, alături de cei care au făcut scandal, alături de cei care s-au făcut vinovați de cine știe ce păcate, numai fiindcă nu plătisem. Exmatricularea este acolo o măsură de disciplină. Când ești student, înseamnă că ești student efectiv și de aceea aș ruga Universitățile să nu se lovească cu acest regulament. Puneți așa: „Exmatricularea studenților pentru neîndeplinirea datoriilor lor se va pronunța de Facultății, în baza unui regulament”.

D. G. Giuglea: De la toate Universitățile?

D. profesor N. Iorga: Nu, numai de la facultatea respectivă. De la dânsa se poate duce aiurea.

D. Ștefan Bogdan: Noi avem prevăzut și acum în regulament că după 2 ani studentul este eliminat.

D. profesor N. Iorga: Până la 80 de ani le isprăvește pe toate (*Ilaritate*).

Despre iscălirea diplomelor universitare

Să se dea în numele ministrului, nu înțeleg.

Nici o Universitate din străinătate nu va refuza o diplomă, fiindcă diploma aceasta, dată în numele unei Universități de Stat, nu e dată în numele ministrului. Nu va refuza nimeni, vă asigur.

La cel dintâi refuz, mă îndatoresc - fiindcă acum sunt senator de drept și n-o să lipsesc din Corpurile legiuitoare, orice s-ar întâmpla - să propun eu restabilirea formei de la început.

Dar eu nu pot admite ce cereți d-voastră în privința ministrului. Ce caută ministrul acolo? Eu m-am luptat, cât am fost decan și rector, să nu se amestece ministrul acolo.

Ce rol joacă atunci rectorul sau decanul, când ministrul - în puterea cărui drept - dă diploma?

Bacalaureatul îl dă ministrul; licența sau doctoratul se dau de Universitate. Mă rog, dar Universitățile germane nu dau diplome în numele rectorului singur? Și este vreo altă Universitate care să le refuze?

Este o deosebire. Mulți au făcut studii în străinătate, dar nu le-au terminat cu doctoratul. Eu mi-am văzut diploma de doctor și știu ce este.

D. D. B. Ioanițescu: Sunt de acord cu declarațiile d-voastră, însă iată dificultatea: la Universitatea de Drept din Paris merg licențiații facultăților de Drept și acolo este un decret în care se arată care sunt diplomele liberate din toate țările, inclusiv România, și care licențiați se primesc să fie înscriși fără alt examen. Se spune: diplomă de licență liberată de către Ministerul Instrucțiunii.

D. profesor N. Iorga: D-le Ioanițescu, d-ta ești unul dintre membrii Parlamentului, care a trezit mai multe furtuni; dar nimeni nu și-a dat seama cât de mare folos ai adus d-ta în atâtea Parlamente pentru dezbateri. (*Aplauze*).

D. Ioanițescu cunoaște totdeauna chestiunile, are un spirit real și are o seriozitate în spiritul acesta care-i face onoare. Uite, ne aduci un foarte mare serviciu.

D. D. B. Ioanițescu: Eu cred că este suficientă o simplă intervenție pe cale diplomatică.

D. profesor N. Iorga: Putem să adăugim: diplomele de licență sau de doctorat pot fi adoptate de ministru pentru cei cari au intenția de a face studii în străinătate.

Voci: Vizate.

D. profesor N. Iorga: Mai mult: pot fi contrasemnate - este cel mai bun lucru - pentru continuarea de studii în străinătate.

Despre anul pregătitor

Noi am găsit un an pregătitor care întâi era să fie la școala secundară și după aceea a trecut la Universitate. Și prin lege acest an de încercare a fost menținut acolo la Universitate. Însă, dacă doriți să cunoașteți părerea mea - eu vă las să votați cum credeți - părerea mea este următoarea: anul acesta preparator la Universitate este absolut necesar pentru Litere. Mă întreb dacă este tot așa de necesar pentru Științe.

Voci de pe băncile majorității: Da.

D. profesor N. Iorga: Prin urmare, d-voastră credeți că este necesar și pentru Științe. Dar pentru școlile practice, care sunt școala de Drept și școala de Medicină, eu nu am aceeași convingere. La noi, la Litere, trebuie să facă un an pregătitor. De ce?

Pentru că vin din liceu fără să cunoască nici o limbă modernă, nu cunosc latinește, nu cunosc grecește, nu cunosc istorie generală, nu au noțiuni de filosofie, nu poți face nimic cu dânșii. La Litere, prin urmare, este absolut necesar. La Științe, spun colegii că este tot așa. La Drept, la Medicină, mai ales că la Medicină sunt atâția ani, nu este aceeași necesitate.

Prin urmare, eu aș crede că se pot fixa patru ani, cuprinzând și anul de pregătire, afară de acele Facultăți care prin regulamentele lor ar socoti că numărul anilor trebuie mărit. Vasăzică, 4 ani cu anul pregătitor.

D. Al. Otetelișanu: Foarte bine.

D. D. B. Ioanițescu: Este cea mai bună formulă. După această indicație noi am modificat regulamentul Academiei comerciale.

D. Al. Otetelișanu: D-le prim-ministru, d-voastră lăsați la facultatea...

D. profesor N. Iorga: Oriunde, în general. Se poate pune așa: În general, cursurile nu pot ținea mai puțin de patru ani, socotindu-se și anul de încercare. Regulamentele speciale ale Facultăților pot arăta motivele de prelungire a acestui termen.

D. Al. Otetelișanu: Cuprinzând, prin urmare, și anii de doctorat.

D. profesor N. Iorga: Dacă o facultate ar găsi într-un moment că nu ajung anii care sunt prevăzuți până acum, atunci are să fie îndreptățită să ceară permisiunea de a mai adăogi. Dar aceasta trebuie făcut în anumite forme. În orice caz, noi prevedem că nu poate să fie mai puțin de 4 ani pentru licență, trei ani de curs și un an preparator.

D. Al. Otetelișanu: Dar vroiam să spun că toți anii la un loc să nu treacă cinci ani cu doctoratul.

D. profesor N. Iorga: Atârnă după cum înțelegeți doctoratul. Dacă înțelegeți doctoratul ardelenesc, egal cu licența, desigur că ajung patru ani. Dar dacă este doctoratul celălalt, reglementarea doctoratului trebuie să se facă pentru fiecare facultate în condițiunile prevăzute de regulament. Iar ce spuneți d-voastră, că se cere doctoratul din ce în ce mai mult, nu prea. La Litere și la Științe nu se cere.

D. Al. Oțetelișanu: Este tendința să se ceară doctoratul.

D. profesor N. Iorga: Atunci să ajungem la fixarea unui text. Durata cursurilor universitare va fi de cel puțin patru ani, socotindu-se și anul preparator.

Dar ziceți, „Pentru obținerea diplomei de licențiat sau de inginer”. Știți că este vorba de inginer universitar; apoi iar trezim toată chestiunea de inginer universitar, ca să fie o distincțiune.

D. Al. Oțetelișanu: Un an sau doi ani pentru doctorat.

D. profesor N. Iorga: D-sa are dreptate. Mai întâi că la Facultatea de Litere, după ce și-a luat licența, nu avem nici un termen de studii pentru doctorat. Atunci, vă rog, condițiunile pentru căpătarea diplomei de doctorat sunt fixate prin regulament de fiecare Facultate. Pentru că nu se poate să le fixezi în același timp pentru toți.

Noi nu putem să știm la fiecare facultate cât timp trebuie pentru specializare. Dar pentru ca să mulțumim pe toată lumea, fiindcă văd că sunt un fel de „pater pacificus”, să punem că „termenul studiilor de specializare nu poate întrece doi ani”.

Despre plata taxelor de către studenții săraci⁴

Eu cred că este mai bine să se înlocuiască cuvintele „vor plăti”, prin cuvintele „pot fi supuși la următoarele taxe”, fiindcă nu în toate locurile este o bibliotecă, nu în toate locurile sunt laboratoare și institute (*Aprobări unanime*).

La un amendament G. Bogdan Duică pentru plata regresivă a taxelor de către studenți, pe măsura înaintării în ani

Nu pot primi acest amendament. Eu aș avea un alt amendament, dar îmi e frică că nu-l veți primi d-voastre.

În anul întâi studenții plătesc taxe profesorilor, în anul al doilea profesorii plătesc taxe studenților (*ilaritate*). Mi-e frică că nu-l primiți.

D. Pavel Guciujna (preot): Eu cred că trebuie să căutăm soluții de ușurare a posibilității tineretului să-și continue studiile.

D. profesor N. Iorga: Dar ce alta facem decât aceasta?

D. G. Bogdan-Duică: Am ușurat, reducând proporțional taxele.

D. Pavel Guciujna (preot): Nu ușurați....

D. profesor N. Iorga: Dar pentru numele lui Dumnezeu, părinte Guciujna, dar nu pot să primesc această afirmare că îngreunăm; după ce am făcut toate taxele facultative, după ce am tăiat trei din ele, aceasta înseamnă a îngreui?

D. Pavel Guciujna (preot): Dar eu mă referam la ce spunea d. Bogdan-Duică.

D. profesor N. Iorga: Atunci mă iertați.

La un amendament al aceiuași ca studenții să participe în comisiile de judecată disciplinară a colegilor lor

Când se judecă un student, apoi își poate aduce ori câți martori dintre studenți și studente, așa încât glasul lor se aude. Dar, dealminteri, orice propunere de acest fel nu se potrivește, fiindcă nu interesează articolul acesta. Nu se vorbește nimic de comisiuni. Și aici este un argument. Nu aveți decât să veniți d-voastră în adunarea reprezentanților senatelor universitare, care vor trebui să redacteze regulamentul, să vă arătați punctul de vedere și, dacă profesorii sunt de aceeași părere, natural eu nu am nimic împotriva, dar aceasta nu poate să figureze aici. Dealmenteri, eu mă închin înaintea cunoștinței d-voastră perfecte a vieții universitare; numai îmi permit să vă aduc aminte că eu am de patru ori mai multă experiență prin faptul că sunt de 40 de ani profesor, chiar eu am avut prilejul să vă fac profesor, împreună cu profesorii ceilalți de la Facultatea din Cluj, acum vreo 12 ani.

Iar în ceea ce privește pedagogia, nu văd întrucât pedagogia ar putea să colaboreze la un asemenea amendament; eu mărturisesc, dealminteri, că în viața mea nu am citit decât o singură carte de pedagogie, și-mi pare rău că am citit-o și pe aceia. (*Aplauze*).

Despre burse, cantine și cămine

D-lor, la art. 79 eu cred că trebuie introduse câteva principii de caracter general în ceea ce privește bursele, cantinele și căminurile.

Și iată ce v-aș propune: Prea lăsăm multe în seama regulamentului. Căci știți ce înseamnă regulamentul? Înseamnă o zăbavă de câteva luni de zile, până se înțeleg senatele universitare și până atunci legea rămâne fără lucruri esențiale, care rămân să fie prevăzute în regulament.

D. dr. Eugen Apostoleanu: Actuala lege nici n-are regulament.

D. profesor N. Iorga: Pe de-altă parte, regulamentul acesta trebuie să-l prezint eu semnăturii Maiestății Sale, și cade asupra mea răspunderea a cine știe căror măsuri luate de Universitățile. De aceea este bine să se prevadă câteva puncte pe care cred că le veți judeca drepte:

„Bursele de orice natură se dau prin concurs, înaintea unei comisii universitare compusă din trei profesori”.

Pentru ca de acum înainte, comunele și județele să nu ne trimită fiii favoriților regimului, și să se umple în felul acesta cantinele și căminurile de cele mai rele elemente din județ (*Aplauze*).

Al doilea: „bursierii se pot constitui în societăți pentru întemeierea de cantine și căminuri”.

Prin urmare ei, de voia lor, se unesc și întemeiază cantinele și căminurile pe care natural Statul le ajută cum le ajută și acum, plătind chiria.

Dar aceste cantine și căminuri nu pot fi decât asociații de studiu împreună și de colaborare amicală la scopuri culturale. Acesta este sensul căminurilor și cantinelor.

„În cazul când alte scopuri ar fi servite, ele se dizolvă de autoritatea universitară”. Să nu fie cluburi!

În sfârșit: „ministrul are dreptul de a cere această măsură în caz de intervenție în viața politică”.

Vă rog să primiți aceste puncte, care sunt absolut necesare (*Aplauze*).

Despre agregatii cu 10 ani activitate, să devină titulari, cu dispensă de trei ani

N-am nimic împotriva.

D. P. Sergescu, raportor: „La toate Facultățile, afară de Facultatea de Medicină...”

D. profesor N. Iorga: Dar, dacă la bugetul viitor, d-nealor cer să fie înscriși?

Vedeți, atunci să se înscrie aici că-și iau îndatorirea de a nu adăogi niciodată o nouă sarcină la buget. Sunt mulți care intră gratis, și pe urmă iese inflație (*Ilaritate*).

Despre un amendament cu privire la funcționarii facultăților de Științe

D-lor, eu declar că pot să primesc amendamente care nu se susțin, fiindcă îmi spunea un coleg, d. Argetoianu, acum câteva zile că sunt inteligent - mi se pare că a spus-o chiar a doua oară de când suntem împreună - așa încât, un amendament susținut îmi devine antipatic; un amendament prezentat, îl iau în cercetare și, dacă este drept, îl recomand d-lor voastre. Nimic nu omoară un amendament decât discursul care îl întovărășește.

Iată amendamentul pe care îl primesc și iată cu ce adaos. Este vorba de vechea luptă între politehnicieni și absolvenții cursurilor practice de la Facultățile de Știință. Mi s-a prezentat un amendament pe care îl primesc, dar cu un adaos. De altfel sunt două amendamente care mi s-au prezentat. Am fost asigurat că ambele au aceeași origine. O fi având, dar nu seamănă de loc. Prin urmare, pe cel mai lung nu-l primesc; pe cel mai scurt, care circulă de vreo două săptămâni și pe care îl știu aproape pe de rost, îl primesc cu un adaos. Iată cuprinsul amendamentului:

„Actualele secțiuni de Chimie industrială, Electrotehnică și Chimie agricolă de pe lângă Facultățile de Științe din București și Iași vor continua să funcționeze pe baza organizării lor actuale, până când, prin legea de reorganizare a învățământului tehnic superior, se va concentra întregul învățământ tehnic superior, cuprinzând și secțiunile de mai sus în înaltele școli tehnice, care se vor reorganiza în acest scop și în academiile de înalte studii agricole”.

Amendamentul acesta îl primesc, însă cu un adaos: „Rolul absolvenților acestor institute ca ingineri practici se va fixa prin legea corpului tehnic”.

Eu nu pot să iau locul acestei legi (*Aplauze*).

Îmi aduc aminte de textul de la Senat. Nu este împiedicată Universitatea a da diplomele de ingineri universitari, care ingineri universitari sunt primiți și până acum la Ministerul de Război și în alte locuri. Eu doresc să se vie cu proiectele de lege anunțate prin amendament și pe lângă aceasta va trebui neapărat să vină și colegul meu de la Lucrări Publice cu proiectul de lege de reorganizare a corpului tehnic. Dacă mă întrebi care este părerea mea - astfel de declarațiuni au totuși o oarecare valoare, după obiceiul țării, fără să fie înscrise în legi - dorința mea este ca orice absolvent, fie al Școlii politehnice, inginer de acolo, fie al Facultăților de Științe, să facă un examen de intrare în corpul tehnic. Nu este în lege, cred că este drept și voi stărui ca

această măsură să pună pe aceeași linie pe toți aceia care vor să intre în corpul tehnic. Este un fel de examen de Stat și eu am fost totdeauna partizanul examenelor de Stat (*Aplauze pe băncile majorității*). Este un examen de capacitate.

D. Pavel Guciuja (preot): Eu sunt satisfăcut cu răspunsul d-lui prim-ministru, îmi exprim numai o dorință: dacă s-ar putea ca acest lucru să se facă...

D. profesor N. Iorga: Cât mai repede, da!

O. Onicescu obsevase că învățământul tehnic se făcea după regulile Școlii politehnice

Nu este acesta sensul pe care l-am atribuit acestui articol. Nu văd în el nimic care să scadă valoarea studiilor universitare, dar absolut nimic! Nu este trecerea la Politehnică. Învățământul tehnic înseamnă și ceea ce se învață la Politehnică și ceea ce se învață tehnic la Universitate.

D. Octav Onicescu: Eu sunt mulțumit cu explicațiunile d-voastră, și ceea ce am spus eu a avut tocmai rostul de a vă solicita să dați aceste explicațiuni.

În al doilea rând, organizarea actuală a corpului tehnic este, fără îndoială, defectuoasă.

D. profesor N. Iorga: Sigur că este defectuoasă.

D. D.R. Ioanițescu: Și legea corpului tehnic se va da tot pe mâna interesaiților.

D. profesor N. Iorga: În ceea ce privește școlile străine, dvs. știți motivul pentru care li se dă dreptul: un mare număr din studenții noștri – eu judec: cu mult prea mare – învață în străinătate și acolo, în străinătate, se primesc diplomele noastre. Și noi trebuie să răspundem la primirea aceasta largă a elevilor noștri, și mai buni și mai răi, în străinătate, ărin același spirit larg față de absolvenții școlilor din străinătate. Dar, dealtminteri, cum burse nu sunt, cum societatea noastră nu se va reface ca avere decât în mulți ani de zile, numărul studenților noștri care vor merge în străinătate pentru a face asemenea studii ca fi în cale afară de mic.. Cu cât vor fi mai bune școlile noastre – cum sunt din ce în ce mai bune – cu atât, iarăși, acest număr va scădea. Este un act de politeță pe care nu-l putem refuza, iar un act de nedreptate față de ai noștri.

În continuare

Vă spun: înalte școli tehnice, nu școli politehnice.

D. Al. Otetelișanu: Dar aceasta înseamnă că se vor duce la acele înalte școli tehnice.

D. profesor N. Iorga: Nu, dar vor face parte integrantă din aceste înalte școli tehnice. Nu înseamnă o subordonare, ci înseamnă o confundare.

D. Al. Otetelișanu: Care sunt aceste înalte școli tehnice?

D. profesor N. Iorga: Acelea care se vor întemeia la reorganizarea învățământului tehnic.

D. Al. Otetelișanu: Sunt școli politehnice. Eu aș fi înțeles, d-le președinte al Consiliului, ca prin acest amendament să opriți să se mai întemeieze alte institute de felul acesta.

D. profesor N. Iorga: Nu pot să opresc. Cine știe ce nevoi vor fi mâine?

D. Al. Otetelișanu: Dar să nu împiedicați d-voastră ca mâine când se va veni cu o lege a școlilor politehnice, să se discute unde să meargă aceste institute.

D. profesor N. Iorga: Nu va fi o lege a Școalelor politehnice, ci a înaltelor școli tehnice. Aceasta nu înseamnă Școli politehnice, înseamnă ceea ce iese din Școala politehnică și din secțiunile acestea, unite împreună.

De altminteri, eu am vrut să fiu amabil cu d-voastră, cum sunt totdeauna, căci acesta este un amendament votat (*Ilaritate*).

D. Al. Otetelișanu: D-le președinte al Consiliului, mă iertați, eu am cerut cuvântul, dar dacă se votează prea repede nu pot să fac nimic. În orice caz, situația în momentul de față este următoarea: mâine, când va veni ministrul Lucrărilor Publice cu o lege care să privească înalte școli tehnice, nu se va putea discuta dacă aceste institute trebuie să rămână la Universități sau trebuie să se ducă la aceste înalte școli tehnice.

Voci: De ce?

D. Al. Otetelișanu: Fiindcă așa spune amendamentul, că trebuie să fie la înalte școli tehnice.

D. profesor N. Iorga: Nu vor fi nici într-un loc, nici în alt loc, ci vor fi așezăminte noi, alături de Înalta Școală de Agricultură.

D. P. Sergescu, raportor: D-lor deputați, prin amendamentul d-lui prim-ministru se suprimă alin. 1 și 3 din art. 85. Dar rămâne alin. 2 privitor la drepturile câștigate. În această privință avem un amendament: „alinatul 2, se menține textul votat de Senat”.

D. profesor N. Iorga: Totul se înlătură prin ceea ce am propus eu și ați votat d-voastră, nu mai există nici o îndoială.

La un amendament privind asimilarea drepturilor conferențiarilor definitivi cu ale agregărilor onorifici, la Facultatea de Medicină

D-lor deputați, d. profesor Cantacuzino, colegul meu, care a luat parte la redactarea acestei legi, spune că admiterea acestui amendament ar strica întregul sistem de la Facultatea de Medicină.

La un amendament privind drepturile agregărilor, de care se bucură și conferențiarii bugetari

Acest amendament l-am propus eu și anume în vederea unor persoane cărora nu li se poate face nedreptatea de a nu-i primi, fiindcă au ocupat un loc de onoare într-o mare Universitate apuseană. Eu l-am introdus. La comisiune s-a suprimat din greșeală, neștiind că poartă pecetea mea.

Despre transferul a doi profesori de Farmacie, de la Iași și Cluj, la București

Vă rog să nu vă grăbiți; noi suntem aci ca să ajutăm Universitățile, iar nu să le ofensăm. Din moment ce Universitățile vor să-și păstreze, așa beteață cum este, această Facultate farmaceutică, să lăsăm pentru alte momente, când Universitățile se vor convinge că este inutilă această ramură.

Despre faptul că la Iași învățământul farmaceutic se face cu o singură catedră

Una este părerea unui singur profesor și alta părerea rectorului, în numele senatului universitar.

D. dr. Șt. Bogdan: Este dorința senatului universitar de la Iași.

D. Tașcu I. Pucerea: La Medicină sunt agregăți, sub-agregăți, conferențieri, sub-conferențieri și așa mai departe, și la Farmacie este un singur profesor. E o anomalie.

D. profesor N. Iorga: D-lor, mi s-a prezentat aci numai darea de seamă a unei ședințe, în care se vede că unii au fost pentru și alții contra; nu este o cerere a rectorului Universității, în numele senatului universitar, cerând desființarea.

La un amendament privind întemeierea unei Facultăți de Teologie catolică

Îl primesc într-o formă pe care o voi arăta. Eu găsesc că deoarece, fără să existe biserică de Stat - noi nu avem biserică de Stat - sunt două biserici românești, una care este dominantă - și eu am introdus termenul acesta în Constituție - și cealaltă care este considerată ca a doua biserică românească, și cum, pe de altă parte, observă cu dreptate părintele Coltor, că s-ar putea atrage catolicii neromâni aici la București, ca să vadă ce suntem noi într-adevăr, iar nu ceea ce își închipuie că suntem, adică un popor de veche civilizație, trăit în împrejurări grele, și la care poate să vină orice altă națiune cu folos, de aceea eu nu sunt împotriva acestei propuneri. Însă, deoarece este vorba de o sumă importantă care ar trebui să fie consacrată pentru acest scop, eu primesc așa: pe lângă Universitatea din București se poate înființa o Facultate de Teologie catolică. Punct. Evident, că întemeierea nu se poate face decât în puterea unei legi complementare. D-voastră ziceți: „în regulament”, nu. Trebuie o lege complementară pentru organizarea acestei Facultăți. Prin urmare, d-voastre sunteți satisfăcuți. Pentru întâia oară, ideea unei Facultăți catolice, adusă pe lângă Facultatea noastră se introduce în legislația românească. Dar eu țin să subliniez un lucru. Iată spiritul de care suntem noi însuflețiți față de acea mare parte din poporul românesc care, în urma împrejurărilor istorice, a ajuns să fie legată de biserica romano-catolică. Prin aceasta, noi aducem însă un omagiu părții din poporul românesc, în rândul întâi, care este cuprinsă în această organizație. Nu se poate să nu observ un lucru. În această Cameră ieșită din alegeri în care nu a fost silă, cei cari ar fi trebuit să fie lângă părintele Coltor pentru a sprijini această propunere, nu au venit niciodată. Dacă nu mă înșel, ei cunosc din această Cameră numai un anume birou, care se găsește aici aproape, unde chiar persoanele care nu se prezintă, găsesc totuși mijlocul de a constata, din când în când, calitatea lor de deputați. Deși legea ne-ar permite să cerem ca aceste locuri, neocupate în două sesiuni, să fie declarate libere, noi, tot ca un omagiu Ardealului de luptă de odinioară, cum un omagiu este și această lege, noi am suferit tot disprețul nemeritat care ne-a venit din această parte, și, în ciuda acestei atitudini, neținând-o în seamă, noi acordăm românilor uniți această Facultate de Teologie catolică, pe care o doresc. Acest Vechiu Regat are toate păcatele, unul însă nu îl are: acela de a nu răspunde oricărui gest de ignorare sau de dispreț, altfel, decât prin mărinimia care este principala virtute morală a românilor dintre Dunăre și Carpați! (*Aplauze prelungite și îndelung repetate. strigăte de bravo pe băncile majorității*).

NOTE

1. Apăruse o dispută între C. Spulber și C. Stoeanovici despre constituirea fondului. C. Stoeanovici spusese: „Dar, pentru Dumnezeu, este vorba de numai 11 000 de lei lunar”. N.I.: „Ce este aceasta, domnule, am și eu temperament, dar dacă mi-aș da drumul temperamentului, s-ar duce de răpă toată banca ministerială. Eu vă propun, decât să veniți să spuneți lucruri dezagreabile unii altora, spuneți-mi-le mie, căci eu nu mă supăr. Legea aceasta nu e o fabrică de viitoare ciocniri”.
2. N.I.observase: „Aici sunteți în Facultatea dvs. de Medicină. Stați cu foarfecile: când le închideți, când le deschideți. Pentru mine este tot una”. După o dispută între deputații doctori Titu Gane și V. Trifu: „Îmi pare bine că nu se înțeleg medicii, că mai putem trăi” (*ilaritate*). După ce Al. Otetelișanu spusese că nu intră în chestiuni de ordin științific: „Foarte prudent! Nu se știe de ce boală ne vom îmbolnăvi (*ilaritate*). Trebuie să știți pe cine părtiniți” (*ilaritate*). Apoi P. Șeicaru spusese că agregatii temporari formează o pepinieră din care se recrotează pionierii științei. N.I.: „Unde dovlecii se prefac în pepeni”.
3. P. Șeicaru caruse ca numai profesorii onorari ai unor Universități străine să-și continue activitatea după 70 de ani. N.I.: „Tocmai acolo este hazardul. Ce credeți dvs., pentru valoarea mea persoanlă sunt *doctor honoris causa* la unele Universități străine? Nu. Sunt pur și simplu fiindcă nu era nici un exemplar mai cunoscut român. Eu însumi m-am simțit genat”.
4. Un amendament prevedea taxele ce urmau a fi plătite de studenți: de înscriere, de frecvență, de examene, de licență, de doctorat, de laborator și de institut, de construcții. Studenții săraci și merituoși erau scutiți.

Cere luarea în considerare a legii muzeelor și bibliotecilor

D-lor, aș avea o rugămintă: Votarea cu bile a acestui proiect va fi, natural, în ședința următoare. Însă este o biată lege a bibliotecilor și muzeelor, care a fost votată de Senat, care n-a suferit în comisiune nici o modificare. Este o lege pur administrativă și dacă voiți d-voastră să primiți să o luați în considerare, până la votarea cu bile a legii învățământului universitar.

Expunere de motive la proiectul de lege a bibliotecilor și muzeelor

EXPUNERE DE MOTIVE

Printre marile lipsuri morale în societatea românească este cea a bibliotecilor publice.

Într-un oraș de peste o jumătate milion de locuitori ca Bucureștii, publicul nu poate ceti decât în două biblioteci. Biblioteca Academiei Române, care are cărți mai mult de istorie și filologie, fără lucrări științifice și fără literatură poetică; pe lângă aceasta, aproape împiedicată de a se ținea în curent în ce privește ultima categorie, cititorii trebuie să aibă recomandării personale și sala de lectură, improvizată dintr-un simplu depozit, e neîncăpătoare și goală.

Biblioteca Fundației *Carol I* e destinată exclusiv studenților și cărțile de popularizare lipsesc aproape cu totul.

Biblioteca Academiei Române, care stă să se deschidă acum cu ajutorul Ministerului de Instrucție, e formată din donații sau din cărți luate de la bibliotecile minoritare. Ea nu are un caracter original. Pe lângă aceasta, sala de lectură e foarte mică.

Biblioteca, datorită iubirii de cultură a familiei Socec, a trebuit să se desființeze.

Atâta lume n-are ca puțință de citire decât ziare, puține reviste cu oarecare răspândire, cărți de senzație, adesea stricătoare de moravuri. Bibliotecile de un caracter foarte amestecat ale școlii nu împrumută decât rareori și părinții elevilor nu se pot folosi de dânsle.

În restul țării, Iașul are o singură bibliotecă: a Universității, pe care alții decât studenții n-o frecventează. Tot biblioteci ale Universităților au și centrele de învățământ superior adăugate după război; colecții admirabile nu cuprind literatura de citire curentă, ușile sunt închise publicului mare.

La Cernăuți, silințele d-lui Vlad Bănățeanu culeg acum materialul.

Nu există nicăieri bibliotecă pentru muncitori, lăsați pradă propagandelor rele sau completei ignoranțe.

Orașele neuniversitare au rareori câte o bibliotecă de caracter particular. Aceia foarte bogată a *Asociației*, în Sibiu, e foarte puțin frecventată și neținută în curent.

La Brăila, o bibliotecă *Armencea* face eforturi vrednice de laudă; colecțiile învechite ale lui V. A. Ureche la Galați au mai mult material de erudiție istorică.

Aglomerății de peste 50.000 locuitori n-au măcar o sală de citire. Biblioteci ca a liceului din Ploiești stau moarte pentru atâtea mii de oameni care ar putea ceti. Mai toate liceele procedează așa, ascunzând ce au și lăsându-le în părăsire. Donații particulare mucezesc pe la școli primare ca în Craiova și mari depozite private stau prin case de țară, ca la Miclăușani, fără nici un folos pentru nimeni.

Ce se trimite de la Casa Școalelor pentru școlile primare ale satelor se păstrează, de multe ori, în stare de completă neîntrebuințare, sub cheie.

Nici un plan, nici o înnoire, nici o conducere serioasă, nici o legătură între biblioteci, nici o acțiune solidară, nici o autoritate superioară.

Din această stare de barbarie trebuie să ieșim.

D. Șt. Meteș, învățatul istoric, care e azi subsecretar de Stat la arhive, biblioteci și muzee, a elaborat proiectul de față.

El are avantajul că unește inițiativa particulară cu cea de Stat și face din depozitele risipite averea de cărți a României întregi.

Prin votarea proiectului se face primul pas și unul sigur pentru a se da acea cultură generală, afară din școli, fără care o țară nu se poate numi civilizată.

Cu atât mai mult se impune această organizare, cu cât țările românești libere s-au putut mândri cu bibliotecile lor. Cele din mănăstirile Neamț și Bistrița (Oltenia) au fost deosebit de bogate. Cantacuzinii, Constantin Postelnicul și Constantin Stolnicul, au fost între marii bibliografi ai sud estului european și cărțile de la Mărgineni s-au păstrat până azi. La Horez inscripția grecească a bibliotecii dăruită de Vodă Brâncoveanu se vede încă.

Nicolae Mavrocordat a adunat o bibliotecă vestită pe care a așezat-o în mănăstirea Văcăreștilor. Academiiile din Iași și București s-au mândrit cu cărțile lor și Știrbei Vodă puneă să se tipărească luxos catalogul bibliotecii fondate de dânsul la București. O bibliotecă națională a funcționat aici până la 1890, când a fost încredințată Academiei pentru a o feri de risipă totală. Numai ultimii ani au fost de o scandaloasă neglijență, pe care o plătim prin lipsurile culturale de astăzi, care nu mai pot fi tolerate.

Muzeele

Învățământul nu se capătă numai prin cărți, care în fond nu sunt decât surrogate, ci prin vederea de-a dreptul a lucrurilor.

De aici nevoia muzeelor și ele lăcașuri ale muzelor inspiratoare. Odată simple colecții ale principilor sau ale particularilor bogați cu gust pentru artă și pentru curiozitățile naturale, ele n-au fost luate în seamă și în grijă de Stat decât în cursul marilor reforme pentru cultura poporului din secolul al XIX-lea.

Românii liberi își au și ei modeste muzee, unul vegetează la Iași, altul la București, funcționa pe vremea Regulamentului Organic, îmbogățit prin danii, ca a generalului Mavros, arheolog diletant, prin obiecte de artă luate din biserici și mănăstiri: de Gr. Tocilescu, prin rezultatul săpăturilor metodice înainte de V. Pârvan, sub el și după dânsul, el zăcea în odăile întunecate ale

Universității vechi. Muzeul de științe naturale al d-lui Antipa e opera unui singur om. Iar muzeele Kalinderu, Aman, Simu, Toma Stelian (*încredințat d-lui Oprescu*), au fost colecții private. Singură primăria Capitalei, sub d. Dobrescu, a arătat înțelegere pentru asemenea fundații și Muzeul municipal arată ce se poate face cu tragere de inimă și pricepere. Colecțiile Comisiei Monumentelor Istorice nu se învrednicesc de o mai largă prețuire.

D. C. Moșilă a strâns la arhive un prețios material depus în mare parte la Olszevschi.

În restul țării, colecții școlare închise publicului.

În Ardeal, afară de muzeele minoritare, doar *Asociația* din Sibiu păstra obiecte disparate, mai mult de artă populară, și în plus o colecție de istorie naturală. Frumosul muzeu de materiale populare al d-lui Vidu, așa de puțin sprijinit, e doar de ieri. Istoria muzeului românesc din Cernăuți e o rușine națională. Chișinăul avea din devotamentul unor persoane private numai materiale de științe naturale.

A strânge materialele răzlețe - podurile bisericilor gem de lucruri părăsite - adesea de o adevărată valoare, a le așeza în casele de care dispune Statul, cum am făcut-o eu punând obiectele de artă bisericească în Casa Krețulescu, cele de arheologie în Casa Macca, picturile răspândite prin Minister, în casa închiriată de pe bulevardul Dacia, până vom face clădirea cea nouă pentru a le adăposti, a le încredința unui personal pregătit prin școli, care sunt de creat, a le deschide publicului și a le lega strâns de școli, iată scopul ce mi-am propus.

D. Șt. Meteș, subsecretarul meu la arhive, biblioteci și muzee, a urmat vederile mele, alcătuiind proiectul ce vă propun. Prin el se urmărește organizarea instituțiilor diverse și coordonarea fundațiilor răzlețe.

Dacă voi fi înțeles și urmat, votarea lui pe de o parte va împiedică pierderea ireparabilă a comorilor rămase după atâta pricepere și atâta vandalism și va adăogi esențial la adevărata cultură a poporului românesc¹.

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor și al Artelor, N. IORGA

NOTE

1. Consiliul Legislativ a cerut specificarea mijloacelor materiale pentru susținerea acestor instituții. A sugerat, de pildă, ca Ministerul Agriculturii să treacă din rezerva sa câte trei hectare fiecărei comune ca fond pentru biblioteci și muzee. Apoi Ministerul Instrucțiunii să înființeze un fond în același sens.

Ședința din 4 aprilie 1932

La proiectul de lege a învățământului superior

D-le președinte, onorată Cameră, înainte de vot, țin să înștiințez, și pe majoritate și pe colegii noștri din minoritate, care și-au dat cuvântul aici la tribună că votează acest proiect, că se pregătește ceva cu care Adunarea noastră ne-a obișnuit înainte, dar eu țin să fac două declarații înainte de acest vot: o declarație că, dacă se interpretează articolele 83 și 87, aliniatul final nou și art. 93, ca niște măsuri care jignesc autonomia Universității, eu nu înțeleg, nici în ceea ce privește aceste articole, nici altele, ca ele să fie aplicate fără ca întâi facultățile și senatul să-și dea adeziunea.

Prin urmare, oricine s-ar lega de aceste trei articole, pentru a vota altfel, decât cum a declarat aici, în numele partidului său, se găsește în practici parlamentare care aparțin fără îndoială țării noastre, dar care în alte țări nu sunt obișnuite.

Iar în ceea ce privește încercarea de a lega cugetarea mea de această lege, răspund cu toată francheța: eu, cu ajutorul tuturor partidelor din această Cameră, am îndreptat timp de zece zile un proiect universitar. Dacă este în acest proiect, un merit, îl împărtășesc cu această Cameră întreagă; dacă este un demerit, demeritul acesta, împreună cu toată această Cameră, nu l-am putut înlătura. Dar, încă odată, cum a fost vorba acum câteva luni de zile când era proiectul de salarizare a învățătorilor aici, în Cameră, pe astfel de proiecte nu se duce luptă de la partid la partid, și nu se dă o luptă împotriva aceluia care pentru nevoile țării se găsește aici, luând asupra sa multe păcate, dintre care unele pot să fie cuprinse și în această lege, dar nu este vina nimănui dintre noi dacă nu au fost îndreptate cu toate.

În conștiința mea, eu cred că această lege, care nu este a mea, așa cum am îndreptat-o noi cu toții, este infinit superioară legii celei vechi și permite Universității noastre să se desfășoare mai departe. Aceasta este părerea mea, ca profesor și ca om politic. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

D. dr. P. T. Topa, vice-președinte: D. deputat Cândea are cuvântul.

D. Romul Cândea: D-le președinte, d-lor deputați, prin atitudinea pe care au avut-o, atât la discuția în comisiune, cât și la discuția în plenul Camerei, membrii Partidului Național Liberal, cred că nici d. ministru-președinte și nimeni altul nu ar fi putut trage concluzia că noi nu colaborăm loial la o lege care a fost prezentată în numele Universității.

D. profesor N. Iorga: Mă bucur.

D. Romul Cândea: În ceea ce privește declarația pe care a făcut-o d. ministru-președinte și ministru al Instrucțiunii Publice, sunt principial de acord. Aș dori însă ca lucrul acesta să fie precizat și printr-un text de lege...

D. profesor N. Iorga: Iată amendamentul care cuprinde exact cuvintele pe care le-am rostit (*Aplauze pe băncile majorității*). Vă rog să-l citiți.

D. Romul Cândea: „La art, 96, se adaugă ca aliniat nou final:

„Dispozițiunile din prezenta lege, de la art. 83, aliniatul 4, (facultatea de Medicină), art. 87, aliniatul final și art. 93, aliniatul 2, se pot aplica numai după deciziunile consiliului facultății respective, luate de majoritatea numărului total al profesorilor și ratificate de senatul universitar”.

D. profesor N. Iorga: Este, sau ba, ce-am spus?

D. Romul Cândea: Este, d-le președinte al Consiliului.

D. profesor N. Iorga: Este mai mult.

D. Romul Cândea: Și țin să declar că sunt pe deplin mulțumit. (*Aplauze pe băncile majorității*).

D. dr. P. T. Topa, vice-președinte: D. deputat Otetelișanu are cuvântul.

D. Al. Otetelișanu: D-le președinte, d-lor deputați, vă declar că sunt foarte surprins de scena care s-a petrecut în momentul acesta în Cameră...

D. profesor N. Iorga: Ce numiți scenă, d-le deputat? Vă rog, eu am căutat să vă pun de acord pe toți. Faceți-mi favoarea de a nu preceda votul d-voastre printr-o ciocnire inutilă¹ (*Aplauze*).

NOTE

1. Proiectul a fost votat cu 171 de voturi pentru și trei împotriva.

Ședința din 5 aprilie 1932

Despre înființarea unei Facultăți de Teologie catolică

Domnule președinte, onorată Cameră, azi dimineată, fără să fiu înștiințat de nimeni, s-a venit cu un proiect foarte vehement împotriva înființării – care nu există, este o posibilitate de înființare, în legătură, evident, și cu starea bugetului și cu asentimentul însuși al Universității – a unei Facultăți de Teologie catolică.

Eu nu vă pot spune altceva decât că atunci când este o numeroasă populație românească, în legătură cu biserica unită, care Biserica unită este a doua biserică românească fixată prin constituție, când această Biserică unită a adus foarte mari servicii cauzei naționale (*aplauze*) – oricât am vrea dar nu putem să desființăm meritele Blajului – ce era mai natural decât atunci când mi s-a spus: cândva dumneata n-ai admite să se întemeieze pentru uniți și pentru acei dintre catolici, care altfel merg în străinătate, o facultate aici în București, care să fie în mediul acesta românesc și să câștige pe atâția dintre minoritari (*aplauze prelungite pe băncile majorității*). Să zic da.

Eu nu văd crima care s-a făcut prin faptul că eu am admis cererea părintelui coltor; eu nu mă supăr deloc pe membrii majorității, care fără să vorbească un cuvânt cu ministrul, au întrebuițat limbajul de azi dimineață. Este o dovadă de neexperiență parlamentară. Ca să vă faceți idee de ce s-a spus azi dimineață, culeg din notele stenografice câteva din grațiozitățile care merg către părintele Coltor, merg către domnul raportor Sergescu, care nu este vinovat cu nimic, căci lucrurile s-au petrecut în cea mai perfectă ordine și merg către mine, ceea ce unii membri ai majorității nu au observat. Nu vreau să pomenesc numele celor care au ridicat această chestiune și nu cred că membrul Partidului Liberal care care a spus, în numele Partidului liberal: „protestez împotriva acestei crime”, s-a gândit să întrebe, înainte de toate, pe cei ce au dreptul de a hotărî din Partidul Liberal.

Ce crimă, domnilor? Pentru numele lui Dumnezeu!

Dar, iată, în ce privește termenii: „ofense aduse întregii Camere”, „neelegantă”, „atacarea ordinii publice, în mod scandalos”, „divizare sufletească”, „răzvod” – ce fel de răzvod atunci când întâia oară se prezenta votul? – „scăderea prestigiului acestei Adunări”, „luptă confesională”, „sensibilitate ortodoxă a întregii țări românești” și așa mai departe. Cum „sensibilitate ortodoxă a întregii țări românești”? Dar, uite, văd pe colegul meu care este german. Nu are aerul să aibă o sensibilitate ortodoxă. Și părintele Coltor este membru al Adunării, are voie să fie unit, dar ar refuza să i se admită o sensibilitate ortodoxă. Colegii noștri de acolo, domnii care intră din când în când în conflict cu amicul meu Cuza, nu au, desigur, o sensibilitate ortodoxă foarte dezvoltată (*ilaritate*). Se poate vorbi de o credință nezguduită a majorității nației române în ortodoxie, de aceasta se poate vorbi, dar nu cea dintâi virtute a ortodoxiei este larga toleranță și sentimentele frățești pe care le-a avut față de toate confesiunile (*aplauze prelungite*).

Eu știu de unde vine această pornire. Vine dintr-un anume mediu, care cultivă de câțeva vreme clericalismul în România. Dar una este iubirea noastră adâncă pentru credința creștină în întregime, pentru forma ortodoxă care, cum am spus și aici și în străinătate este a noastră și pentru tot ce i-am dat noi, pentru toată viața noastră națională de secole, care a fost închisă în această credință ortodoxă și care i-a dat caracterul – și altceva este o pornire din aceasta uricioasă, nervoasă, gata totdeauna de protestări și de amenințări împotriva tuturor celor care se închină lui Dumnezeu, în marginile creștinismului, cu deosebiri pe care vremea le-a adus și vremea le poate înlătura.

Ni s-a venit cu un protest al facultății de Teologie, care trebuie să să-i spunem că nu-i face onoare căci iată ce zice facultatea de Teologie din București: „Dacă există aici în București o facultate de Teologie catolică, aceasta înseamnă, în rândul întâi, trezirea luptelor confesionale”. Dar de unde trezirea luptelor confesionale? Dar la Paris este o Facultate de Teologie protestantă și este o Facultate de Teologie catolică și nimeni n-a văzut pe străzile Parisului luptându-se pentru confesiuni, ca pe vremea lui Carol al IX-lea și în Noaptea Sfântului Bartolomeu, care noaptea aceasta a Sfântului Bartolomeu este bine că a rămas în istorie și nu trebuie s-o introducem și în capetele noastre, în acest veac în care trăim (*vii aplauze*).

Mai departe, se zice că se atinge autonomia universitară. Dar nu se atinge, vă rog. „Se poate întemeia”. Ce înseamnă „se poate”? Aceasta înseamnă că se consultă Universitatea, potrivit cu autonomia ei, se întrebă Ministerul Finanțelor, dacă poate plăti. Aceasta înseamnă „se poate”. Dar eu nu pot învăța pe cineva să facă deosebirea între „se poate” și „se întemeiază”; mijloacele mele intelectuale reduse nu ajung pentru a stabili această distincție la persoane evident foarte cultivate, dar care n-au izbutit singure să o fixeze.

Și în felul acesta se zice că se atinge caracterul național al Universității. Cum caracterul național al Universității? Însăși Facultatea de Teologie ortodoxă este națională. Dar în același timp ortodoxia nu este o creație numai a românilor și numai pentru români. Caracterul național al Universității stă în altceva – și cu aceasta închei – caracterul național al Universității stă în oglindirea virtuților nobile de bunătate, de seninătate, de frăție, care sunt la baza poporului român¹ (*aplauze prelungite și îndelung repetate*).

NOTE

1. La proiectul de lege pentru monopolul băuturilor spirtoase, discutat în aceeași ședință, s-a ridicat problema combaterii păduchelui lănos care ataca prunii. N.I.: „Și eu am pruni și știu că toate vermorozele nu folosesc deloc. Atacă merii și îi omoară”. M. Ghelmegeanu: „Tocmai din cauza vecinilor umblăm noi după măsuri de profilaxie generală” (*ilaritate*). N.I.: „Acele este păduchele bugetar, de aceea nu se poate distruge”.

Ședința din 6 aprilie 1932

Expunere de motive privind autorizarea unui împrumut la CEC pentru construirea Institutului de chimie organică

EXPUNERE DE MOTIVE

Institutul de Chimie Organică al Universității din București, după cum ne arată și d. director al Institutului, prin memoriul anexat raportului său nr. 599 din 7 martie 1932, fiind instalat într-un local cu desăvârșire impropriu scopului său, este pe cale să fie închis.

Actualmente funcționează cu foarte mare greutate într-o baracă, construită acum 40 ani, destinată la început morgei orașului și sălilor de disecție a cadavrelor, iar în urmă, după clădirea Institutului Medico-Legal și a Facultății de Medicină, a fost amenajată în mod provizoriu spre a servi ca local Institutului de Chimie Organică.

Ministerul, având cunoștință că acest local este departe de a servi Institutului, a luat, acum câțiva ani, măsuri pentru construirea unui local corespunzător nevoilor sale, însă cu fondurile pe care le-a destinat nu a putut duce opera până la sfârșit, ajungând cu lucrarea numai până la acoperiș, situație în care se găsește și astăzi din cauza crizei financiare.

Având în vedere starea jalnică în care se află acum Institutul de Chimie Organică și faptul că funcționarea sa în aceste condițiuni nu mai poate dăinui, acest Institut fiind de o importanță covârșitoare atât din punct de vedere cultural cât și din punct de vedere al apărării naționale, iar pe de altă parte că din bugetul anului în curs al acestui Departament nu se poate aloca nici o sumă pentru terminarea localului început, subsemnatul, spre a preîntâmpina

distrugerea unei instituțiuni de o importanță capitală pentru Stat, am intervenit la Casa Generală de Economii, pentru acordarea unui împrumut de lei 12.000.000, rambursabil pe cale bugetară, în timp de 10 ani în rate anuale egale, cu dobânda legală, în scopul arătat, ratele de restituire începând de la 1 iulie 1933.

La intervenția noastră, Casa Generală de Economii cu adresa nr. 1.747 din 9 martie 1932, informează că prin consiliul său de administrație a aprobat acordarea împrumutului de lei 12.000.000, însă pe un termen de 5 ani, cu o dobândă de 9% pe an, restituibil în rate anuale egale și cu condițiunea ca prin lege să se garanteze restituirea împrumutului în modul arătat de Casa Generală de Economii.

Având în vedere situația mai sus arătată, am întocmit alăturatul proiect de lege prin care Ministerul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor să fie autorizat să contracteze un împrumut de lei 12.000.000 de la Casa Generală de Economii, care va fi restituibil în rate egale, în termen de 5 ani, cu procent de 9% și care va fi întrebuințat în scopul mai sus arătat. Ministerul fiind obligat să prevadă în fiecare an în buget rata respectivă până la completa achitare a împrumutului.

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor, N. IORGA

Ministrul Finanțelor, C. ARGETOIANU

Expunere de motive privind înființarea Casei de economie, ajutor și credit a clerului ortodox din România

EXPUNERE DE MOTIVE

Casa de Economie, Ajutor și Credit a Clerului Ortodox din România, înființată potrivit legii sancționate prin înaltul decret nr. 2.414 din 1929 și publicată în *Monitorul Oficial* nr. 159 din 1929, și-a început operațiunile cu începere de la 1 ianuarie 1930.

Deși această instituție de ajutor reciproc a preoților și funcționarilor bisericești n-are decât un an de existență, totuși s-au înscris până acum peste 16.000 membri, adică aproape totalitatea preoțimei, afară de cântăreții bisericești.

Conform statutului votat de Corpurile legiuitoare, odată cu legea menționată mai sus, adunarea generală a Casei se compune din delegați ai fiecărei eparhii, aleși de membrii Casei din acea eparhie, în proporție de 1 la sută din totalul membrilor acelei eparhii și în proporție de 2/3 clerici și 1/3 mireni (art. 19 din statut).

Față de această dispozițiune ar urma ca adunarea generală a Casei să se compună din 1.600 delegați, ceea ce constituie un număr prea mare pentru o adunare deliberativă. Chiar dacă s-ar prezenta la adunare numai jumătate, adică 800 din acei delegați și încă numărul lor este exagerat de mare.

Dacă adăugăm la cele de mai sus faptul că numărul membrilor Casei este în creștere și că în curând va ajunge la 20.000, vom înțelege ușor că dispoziția acestui articol din statut este cu totul inaplicabilă.

Cauza acestei anomalii - ca să-i zicem așa - este faptul că la alcătuirea statutului nu s-a știut că instituțiunea va fi îmbrățișată cu atâta dragoste și într-un timp atât de scurt de către preoțime și de aceea proporția de 10 la sută prevăzută în art. 19 din statut a fost considerată ca potrivită.

Pentru a se normaliza lucrul, consiliul de administrație al Casei a propus modificarea art. 19 din statutul Casei, în sensul ca adunarea să se compună din 6 sau 9 membri de fiecare eparhie, iar orașul București, care are aproape 200 de preoți, să trimită 3 delegați. Cele 18 eparhii, împreună cu orașul București, ar da astfel un total de 150 membri, care întruniți în adunarea generală ar putea lucra fără dificultățile inerente aglomerărilor prea mari.

Tot în statutul despre care ne ocupăm s-a comis o altă dispozițiune foarte necesară pentru dezvoltarea și bunul mers al Casei și anume:

Sf. Sinod a hotărât ca fiecare autor de cărți religioase să plătească o taxă de 5 la sută asupra prețului cărții în folosul Casei de Economie a Clerului Ortodox din România.

Această dispozițiune s-a luat prin analogie cu cea existentă deja la Casa de Economie a Corpului didactic, care percepe o taxă similară asupra cărților didactice.

În acest scop se propune modificarea art. 31 din statutul Casei, adăugându-se un alineat nou, care cuprinde dispoziția de mai sus.

De asemenea se propune modificarea art. 35 din statut, a cărui redactare nu cuprinde altceva decât textul art. 279 din legea pentru organizarea Ministerului de Instrucțiune Publică, promulgată prin înaltul decret regal Nr. 2.386 din 28 iunie 1930 (*Monitorul Oficial* nr. 143 din 1 iulie 1930), articol care se referă la Casa de Economie a Corpului Didactic și cuprinde scutiri de taxe și de dări.

Pentru vremurile de acum, dispozițiunea aceasta pare nepotrivită, dar dacă reflectăm puțin, găsim că în realitate ea nu constituie altceva decât un transfer de drepturi de la Casa Corpului didactic, unde Corpul ecleziastic are dreptul a face parte, conform art. 241, alin. din această lege, la Casa de Economie a Clerului, unde acest Corp s-a constituit în instituție aparte. Și cum membrii clerului profită deja de această dispoziție a legii, când fac parte din Casa Corpului Didactic, ar fi nedrept și de neînțeles ca să fie lipsiți de ea în Casa clerului.

Precum vedem, toate aceste modificări ameliorează niște dispozițiuni existente deja, dar care fără aceste precizări ar rămâne inaplicabile și ar împiedica bunul mers al unei instituțiuni menită a veni atât în ajutorul preoților, cât și al bisericii în genere, care capătă prin această Casă o sursă de venituri, înlesnind sarcina Statului.

Menționăm că aceste modificări nu se pot face prin Consiliul de Miniștri, precum prevede art. 2 din actuala lege a Casei Clerului, deoarece în acest articol este vorba despre cazul prevăzut în art. 45 din statut, când modificările sunt cerute de adunarea generală a Casei. În cazul de față însă, tocmai adunarea generală nu se poate ține din cauza numărului prea mare de membri care s-au înscris.

De asemenea, trebuie să adăugăm că modificările propuse sunt aprobate și de Consiliul central bisericesc, sub al cărui control se găsește Casa, potrivit art. 21 din statutul legii pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române, din 6 mai 1925.

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor. Nicolae IORGA

Despre guvernarea sa¹

Îmi dați voie, d-le Cuza, după ce reprezentantul Partidului Liberal a declarat că este satisfăcut prin modificarea introdusă, după aceea a apărut un articol, pe care îl puteți citi în „Viitorul” de aseară, de o nedreptate și de o răutate fără pereche.

Vasăzică: 1) Reforma /învățământului universitar/ a fost aprobată în numele Partidului Liberal de d. profesor Câdea 2) Mi s-a anunțat că nu se va vota reforma din cauza a două sau trei articole 3) Am venit aici și am declarat cum înțeleg aceste două sau trei articole 4) D. profesor Câdea, în aplauzele reprezentanților Partidului Liberal, a declarat că este satisfăcut 5) Atacurile din „Viitorul” că acesta este un guvern care nu știe legifera, care vine peste noapte cu tot felul de măsuri.

Aș dori atâta lucru: vă mulțumesc pentru orice prietenie îmi arătați, fiindcă este în folosul țării, care are nevoie de un armistițiu; dar vă rog, atunci când vreți să mă dezaprobați, dezaprobați-mă aci, fățiș, unde pot să răspund (*aplauze pe băncile majorității*), iar nu să mă aprobați aici, de unde nu pleacă un răsunset care să se întindă asupra țării întregi, fiindcă dările de seamă ies schiloade, iar în ziar să apară atacuri, pe care nu le merit și care merg pretutindeni și împotriva cărora nu am ce face, fiindcă nu pot răspunde. Aceasta numai pentru unitatea, pentru estetica acțiunii d-voastre. (*Aplauze pe băncile majorității*).

Eu știu ce mă așteaptă și la Senat, dar sunt un om deprins a înfrunta toate ueltirile și a strivi toate intrigile. O anunț de aici, și partea a doua vine la Senat. (*Aplauze pe băncile majorității*).

NOTE

1. După ce G. Cipăianu spusese că guvernul N. Iorga n-a putut guverna țara, nefiind un guvern de partid.

Replică lui A.C. Cuza despre alegerea adunărilor eparhiale

D-le Cuza, îmi dați voie să vă întrerup. Ieri am rugat la adunarea eparhială să nu se facă alegeri pe motive de partid, într-o cuvântare, care a ținut vreo 15 minute și care s-a evaporat cu desăvârșire, fără să meargă la gazete. Eu eram pe două liste, și pe lista Patriarhiei și pe aceea a Partidului Liberal. Erau acolo vreo 60 și ceva de votanți și m-am ales cu două voturi mai puțin decât d. Stelian Popescu, care era pe o singură listă. Explicați-mi această sinceritate¹. (*Ilaritate*).

NOTE

1. În aceeași ședință îi răspunde lui Armand Călinescu; acesta îi ceruse să vină cu un proiect de lege în legătură cu schimbarea modului de recrutare a adunărilor bisericești. „O doresc și astăzi dar nu știți de ce greutate mă lovesc de câte ori e vorba de un proiect de lege”. Tot în acea ședință se discuta legea monopolului asupra băuturilor spirtoase și Gr. Trancu Iași spusese că „este o imoralitate ca societățile de cultură să vândă spirt”. N.I.: „Liga culturală îl va vinde în butoaie tricolore”.

Pe marginea unei interpelări a lui Nicolae Schina¹

Domnule președinte, onorată Cameră, noi suntem acum miercuri. În loc să fie joi interpelările, să fie sâmbătă. Și vă asigur că aceasta nu este pentru a împiedica pe pe amicul și colegul meu, d. Schina, de a-și dezvolta interpelarea, fiindcă eu nu pretind că fac parte dintre deștepți, dar aș avea aerul că fac parte dintre hoții pe care autorul cărții poștale i-a pus în legătură cu o inteligență pe care nu o reclam pentru mine. Sâmbătă s-ar putea dezvolta într-adevăr.

Dar eu mai sunt sigur de un lucru – ca să fiu sincer – că toate interpelările s-ar fi dezvoltat, dacă interpelările ar fi ceva mai scurte. Ca vechi vorbitor, vă asigur mai ales de cei noi, că interpelarea care ține mai mult de trei sferturi de ceas pierde trei sferturi din valoarea ei (*aplauze pe băncile majorității*).

Un lucru răspândit ca o pledoarie de tribunal nu este o interpelare. Interpelarea trebuie să fie scurtă, ascuțită și să lovească drept la țintă. Atunci, într-adevăr, servește cauza pe care o prezintă Camerei (*aplauze pe băncile majorității*).

NOTE

1. N.S. se plânsese că a primit o carte poștală în care era acuzat de inactivitate față de pensionarii la al căror congres fusese: „nouă ne trebuie mai proști și cinstiți, nu deștepți și hoți”. În aceeași ședință deputatul preot G. Cotenescu constatase că spiritul arde beregata locuitorilor din Moldova, Maramureș, Muntenia și Oltenia, „precum și unele părți din Regat”. N.I.: „Din Beregat” (*ilaritate*).

Ședința din 7 aprilie 1932

Răspunde unei întrebări a dr. N. Lupu în legătură cu inundațiile de la Soroca

D-le președinte, țin să răspund onoratei Camere la întrebarea pusă de d. dr. Lupu. Abia aseară la ceasurile 10 am primit telegrama oficială cu privire la inundațiile de la Soroca; am avut o întrevedere cu ministrul de Interne¹ și facem tot ceea ce se poate. Iar în ce privește Ardealul, se trimite un comisar

special, un om vestit prin onestitatea și energia, lui, prin simțul lui practic. Iată, facem ce putem.

D. I. Modreanu: Dar Bucovina?

D. profesor N. Iorga: Dar crezi d-ta că Bucovina va fi uitată?

După ce dr. Lupu spusese că „mii de oameni stau pe acoperișurile caselor”

Iată, răspunsul este că trupele s-au și trimis în Basarabia, generalul Rășcanu este acolo și ia toate măsurile care se pot lua, pentru a ajuta pe acei nenorociți. Patru sute de mii de lei au și ajuns.

Fl. Zaharia ceruse votarea unei sume mai mari de ajutorare a sinistraților

Preferi d-ta să trimetem suma pe care o putem, sau să prevedem o sumă pe hârtie pe care nu o putem plăti? (*Aplauze pe băncile majorității*).

Mă învoiesc cu d-ta să trecem la 4 miliarde dar tot o să dăm numai ceea ce avem. Cum crezi d-ta că inima noastră are nevoie de limitări de acestea aritmetice, în ce privește tot ce suntem gata să dăm nenorocirii care atinge o de mare parte din poporul nostru? Avem nevoie de sfaturi în privința aceasta? (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

D. Florin Zaharia: Nu putem fi decât recunoscători sentimentelor frumoase cu cari d. președinte al Consiliului a întâmpinat propunerea pe care v-am făcut-o. Cred însă că, din punct de vedere practic, dacă noi nu votăm și nu punem la dispoziția organelor o sumă mai mare, chiar din acest moment, pentru ca să putem subveni necesităților - va trebui un nou răstimp ca să votăm o altă lege, prin care să majorăm acest credit și va fi o pierdere de vreme, în timpul căreia toate aceste regiuni ale țării au să se cufunde sub inundații.

D. profesor N. Iorga: D-le Zaharia, s-au trimis 400.000 de lei; era o lege când am trimis această sumă? Dar d-ta știi că mai sunt și fonduri secrete, care nu sunt numai pentru politică, ci sunt și pentru astfel de nevoi, astfel de nenorociri?

Cred că este mai bine să ne întoarcem la discuția proiectului de lege, în loc să forțați la noi sentimente care nu trebuiesc forțate, fiindcă le avem (*Aplauze pe băncile majorității*).

NOTE

1. Ministrul de Finanțe adusese un proiect de lege pentru deschiderea unei creditări extraordinare de 5 milioane de lei necesar ajutorării sinistraților.

Ședința din 8 aprilie 1932

Se apără de acuzele deputatului liberal Dimitriu Șoimu

D-le președinte, d-lor deputați, iertați-mă, vă rog, că întrerup discuția unui proiect de lege așa de important, pentru a reveni asupra unei curioase acuzațiuni care mi s-a adus în ședința de ieri dimineață, de un eminent membru al Partidului Liberal, care regret că nu este aici, d. Dimitriu.

Cred că ar fi bine - aceasta în atenția d-lor președinți ai acestei Adunări - ca atunci când este pus în cauză un ministru, oricare ar fi ora, foarte matinală - nu așa zice că ar fi fost aleasă anume, fiindcă se știa că dimineața alte ocupațiuni mă împiedică de a veni la Cameră - dar oricare ar fi ora în care se pune în cauză un ministru, ministrul să fie înștiințat, pentru a veni și a răspunde imediat, cu atât mai mult, eu care mă onorez că sunt președintele unui guvern care are totdeauna ceva de răspuns la orice fel de acuzațiuni.

Prin urmare, eu așa fi vorbit ieri dimineața, îndată după d. Dimitriu, care desigur că ar fi fost mulțumit, d-nealui fiind un om așa de sincer, deși, după cum veți vedea, am fost acuzat aici de o notorie nesinceritate, care mi se pare nu se potrivește cu caracterul meu așa cum îl cunoaște toată lumea. Și dacă nu așa fi putut răspunde dimineața, era ședința de după amiază. Mi-ar fi părut rău că întrerup - ceea ce nu vreau și de aceea nu iau cuvântul niciodată, de câteva zile, după amiază, o lege foarte importantă și nu eu voi fi acela care să o sabotez, introducând alte discuții - dar eu nu am putut răspunde dimineața, fiindcă nu m-a chemat nimeni, nu am putut răspunde după amiază, fiindcă nu mi-a comunicat nimeni, exact ceea ce a spus d. Dimitriu. Am auzit de o intervenție a d-lui Dimitriu fără ca eu să știu caracterul ei. Ei bine, astăzi sunt în stare să vă lămuresc asupra învinuirilor pe care cu atâta eleganță - eleganță caracteristică pentru personalitatea d-sale politică — d. Dimitriu a crezut bine să mi le adreseze.

D-lor, a apărut în ziarul *Universul* un articol în care atitudinea mea la adunarea eparhială este înfățișată în cele mai urâte culori. Acum, eu cred că un membru al Adunării, înainte de a primi ceea ce se găsește fără semnătură într-un ziar, trebuia să cerceteze cum au fost lucrurile și să nu pună iscălitura d-sale în locul iscăliturii care lipsește într-un articol anonim.

D. Dimitriu, un vechi parlamentar, a crezut că trebuie s-o facă. Eu nu cunoșteam, cum v-am spus, această contra-semnătură a d-lui Dimitriu. Însă imediat ce am văzut ieri articolul din ziarul *Universul*, în care eu eram prezentat ca un fel de înșelător la adunarea eparhială, un om care menajează prietenii și îi trădează imediat, un om care are nevoie să i se înfățișeze fotografia buletinului său - ciudată metodă, care niciodată nu a fost întrebuițată față de mine, pe care inteligența, și eleganța d-lui Dimitriu a crezut că trebuie să mi le aplice - dar, îndată ce am văzut articolul din ziarul *Universul*, am procedat așa cum am obiceiul: pun lucrurile la punct, fără să zăbovesc câtuși de puțin și mă adresez totdeauna aceluia care are calitatea de a-mi răspunde. Îmi permiteți să vă citesc două piese care lămuresc pe deplin toată chestiunea. Eu nu am nici un proces cu d. Dimitriu și regret foarte mult că un parlamentar cu această experiență să se lase atras într-o astfel de cursă și cuvintele pe care le-a spus, nu-i cer să le retragă, pentru că, vă închipuiți, oricât de simpatic este d. Dimitriu, totuși opinia d-lui Dimitriu, în ceea ce mă privește pe mine, îmi este absolut egală. Dar nu-mi este absolut egal răsunetul pe care anumite acuzațiuni pot să-l aibă în sufletul prietenilor mei, de orice culoare politică, aflători în această Cameră. Aceasta nu-mi este indiferent (*Aplauze unanime, minus ale Partidului Național-Liberal*)

Eu m-am adresat președintelui Adunării eparhiale, adică I. P. S. S. Patriarhul. Adresa mea nu este lungă, dar cred că este substanțială: „Înalt Prea Sfinte, sunt silit să mă adresez I. P. S. Voastre, pentru a vă cere, în legătură cu Adunarea eparhială pe care ați prezidat-o, două lămuriri și a vă prezenta un îndoit protest. Ziarul *Universul*, în numărul de astăzi, pretinde că - aci este o citație - „am stărut din răspuțeri să fie invalidată alegerea din Teleorman a d-lui Octavian Goga". Dar eu nu m-am clintit de la locul meu în dimineața primei zile a Adunării și nu am fost de față la discuția și votarea alegerilor. Vă rog să-mi certificați acest fapt. Același ziar adaogă că - iar citație - „după două zile, aceasta înseamnă în ziua alegerii consiliului - continui citația - „cine stăruia pentru cooptarea în consiliu a d-lui Octavian Goga? D. Iorga!”.

Vă rog a arăta dacă am făcut o astfel de propunere eu, care nici nu știu că a fost vorba de o cooptare a oricui și nici măcar nu bănuiesc că poate fi vorba de așa ceva.

Adaog întrebarea: când am susținut „cu căldură” vreuna din candidaturi, în cele două ședințe în care, intenționat, nu m-am clintit de la scaunul meu. și nu m-am amestecat în nimic?

Vin acum la îndoita mea protestare.

Înainte de alegere, am rostit o cuvântare îndemnând să nu se voteze, pe liste de partid, oameni de partid. În comunicatul către presă intervenția mea este suprimată.

Potrivit cu îndemnul meu, am ales eu doi oameni care nu fac politică în biserică, pe d-nii Popescu Tudor și Popescu Pasărea.

Acum, să-mi dați voie o întrerupere, ca să vă dau o explicație. Am văzut un domn acolo, pe care nu-l cunoșteam și am întrebat: cine este domnul? Mî s-a spus: Popescu Pasărea, cântăreț, vestit cântăreț. Da, îl votez pe d. Popescu Pasărea!

Pe d. Popescu Tudor nu l-am văzut de nu știu câți ani de zile. Nu face politică cu mine, nu am nici o legătură cu dânsul. Pentru anumite motive, nu am nici posibilitatea de a sta de vorbă cu d. Popescu Tudor. Ne-a spus la toți că de douăzeci de ani se ocupă numai de lucrurile acestea, de douăzeci de ani se ocupă numai de biserică. Votez pentru d. Popescu Tudor, deși nu am relațiuni personale cu d. Popescu Tudor.

Dar aici mai vine încă o parte și mă întorc la adresa mea către I. P. S. Sa: „Și am adaos numele d-lui Goga, ca un omagiu adus poetului cu sentiment religios și fostului ministru al Cultelor”.

Tăind numele d-lui Goga, *Universul*, taxându-mă de „nesincer”, termină oferindu-mi a publica buletinul meu. O pretind.

Dar pun I. P. S. S. Voastre o întrebare: „Cu ce drept se dă unui ziar buletinul unei votări secrete? (*Aplauze unanime*).

„Aș putea întreba și aceia: oare protestul jignitor cu privire la facultatea catolică, nu se putea propune când eram prezent, sau nu se putea să fie chemat ministrul pentru explicații?

Primiți, înalt Prea Sfințite, încredințarea respectului meu,
N. Iorga, membru al Congresului Bisericesc”.

Răspunsul I. P. S. S. Patriarhul:

„Mult stimat d-le Prim-ministru,

Drept răspuns la scrisoarea d-voastră în chestia alegerilor de la Adunarea eparhială, mă grăbesc a vă scrie că eu - care am condus toate ședințele ei - constat că nu ați vorbit nimic pentru alegerea sau nealegerea lui X sau Y în corporațiile bisericești, ci ați îndemnat Adunarea, întocmai ca și mine, pe cei mai merituoși și mai devotați bisericii, excluzând considerentele politice din viața bisericii. (*Aplauze*).

Deci, nici vorbă nu poate fi că ați stăruit pentru invalidarea d-lui Goga. Ba eu am cerut să nu se dea preferință celor cari au ars procesele-verbale - s-au ars procesele-verbale, ca să nu se poată face dovada cine și cum a votat; este un truc - „cu ocazia scrutinului și să se caute o posibilitate legală pentru validare”.

În tot timpul zilei prime, cât ați fost la ședință, v-am văzut șezând la un loc și ați vorbit un timp cu mine, fiind suspendată ședința, apoi cu secretarul general de la Instrucție.

Al doilea: de asemenea, în altă zi, nu ați cooptat nici pe d. Goga, nici pe altcineva în vreo corporațiune. Cooptarea nici nu există. Totul s-a făcut prin alegere cu vot secret. Îmi aduc aminte că ați dat buletinul, apoi ați plecat, căci despuierea scrutinului a fost lungă și plictisitoare. A durat mult de tot. După votare, eu am dispus să se ardă buletinele care erau adunate în urne, dar nu era foc. Cum să fi ajuns în mâna vreunui ziarist vreun buletin de votare, eu nu știu. Ar fi o necuviință ca cineva să fi profitat de timpul lung al scrutinului și să fi luat un buletin. Ar fi interesant a constata cine a putut face asemenea necuviință.

2. Cât privește facultatea de Teologie catolică, Adunarea crede ca să se dea chestiunea delicată în studiul Ministerului de Instrucție, ca să o examineze în liniște, s-o rezolve cu răgaz, iar nu prin surprindere, ceea ce este în interesul unei reveniri norocoase și mulțumitoare. Cu adâncă stimă”.

Semnat, Miron, Patriarh

P. S. La ziare, Biroul Adunării n-a dat rapoarte. Era ocupat cu procesele-verbale.

Dar aci este o întrebare: a dat cineva raportul acesta? În toate gazetele este exact aceeași dare de seamă, din care este suprimată cuvântarea mea.

Mă întreb acum în ce atitudine se poate găsi persoana care, luând asupra-și un articol, evident calomnios, de la un capăt până la altul, l-a adus înaintea Camerii ca să dovedească nesinceritatea unui om care a dus față de oricine viața și a avut atitudinea pe care am avut-o eu? (*Aplauze prelungite*).

Eu nu sunt nesincer și nu înșel pe nimeni, chiar pe cine mă înșeală și știu că mă înșeală și am prevăzut de la început că are intenția de a mă înșela. Iar să schimb cu atitudinea loială și morală a unei vieți întregi, când mă găsesc în acest loc, cum se poate presupune aceasta, când eu am venit aici ca să onorez prin viața mea locul pe care îl ocup, în loc să schimb toată viața mea pentru a dezonora acest loc? (*Aplauze prelungite și îndelung repetate, strigăte de bravo*).

Răspunde lui Armand Călinescu care îi ceruse modificarea legii adunărilor bisericești

La aceasta m-am gândit, o doream; dar legea este în așa fel încât trebuie să cer întâi asentimentul Sfântului Sinod, iar Sf. Sinod trebuie să fie chemat într-o sesiune extraordinară.

D. C. Turtureanu: O depunem din inițiativă parlamentară, dacă avem asentimentul d-voastră și nu mai avem nevoie de consultarea Sf. Sinod.

D. profesor N. Iorga: Dar trebuie să chemăm Sf. Sinod și Sf. Sinod trebuie să se ocupe întâi de aceasta. Aceasta este singura cauză pentru care nu vin cu un proiect de lege care să împiedece pe oricine, ori când, de a transformă adunarea creștină în manifestație de partid (*Aplauze unanime*).

Leonte Moldovan ceruse ca la discuții să fie de față și deputatul liberal

D-le Leonte Moldovanu, s-au prezentat aici anumite lucruri și din prezentarea acestor lucruri, care priveau un caz particular, s-a ajuns la discutarea problemei întregi.

Dar veți zice d-voastră: de ce n-am așteptat să fie aici d. Dimitriu, ca să audă ce spun eu și să-mi răspundă?

Nu, vă rog, și iată de ce. Ce vroiți d-voastră, eu sunt om politicoș. Cine mă pune în cauză, când sunt absent, îi răspund când este absent (*Aplauze pe băncile majorității*).

Același, care vorbise despre implicarea PNL în alegerile bisericești

Cine a pus-o? Eu n-am pus-o. Eu am constatat două lucruri: întâi, că alegerile acestea s-au făcut în semnul osebirilor de partid, de la un capăt al țării la celălalt și al doilea, eu am crezut că măcar după ce s-a făcut lucrul, nu se va mândri nimeni cu rezultatele. Ei bine, aceasta nu s-a întâmplat. Citiți d-voastră *Viitorul* de alaltăieri, articolul de la sfârșit, un articol de două coloane în care se spune: Alegerile acestea bisericești au dovedit că țara este cu Partidul Liberal.

Haina lui Isus Hristos a fost numai odată tăiată în bucăți, dar știți când și mai ales știți de cine.

D. Leonte Moldovan: D-le prim-ministru, în materia aceasta eu nu pot să aprob hotărârile d-voastră. Mai întâi, nu s-a făcut politică în alegeri.

D. profesor N. Iorga: Vai de mine! Amețesc. Dacă aș ameți după amiază, când este în discuție legea alcoolului, aș înțelege, dar amețesc dimineața, când aud că nu s-au făcut alegeri în felul acesta. S-a întâmplat că pe aceeași listă - eu am dezaprobat toate listele - m-au prezentat pe mine, împreună cu un coleg al d-tale, foarte simpatic mie, împreună cu întreaga familie, pe care o cunosc, d. Nicolaescu. Nu vă puteți închipui ce luptă cumplită s-a dus în Prahova, pentru ca d. Nicolaescu, care era pe aceeași listă cu mine, să aibă câteva voturi mai mult decât mine. Pentru aceasta, la Vălenii de Munte, unde locuiesc eu, s-a inventat o candidatură a unui student de mai ieri, Râpeanu, și acolo eu am fost biruit într-una din biserici, în locul unde am reparat biserici, două biserici. Unde am întemeiat muzeul bisericesc, am fost biruit de Râpeanu, nu ca să iasă Râpeanu, toate lumea știa că nu iese - dar ca să aibă câteva voturi mai mult d. Nicolaescu. Până și femeile au făcut politică în tot județul Prahova, încercând toate mijloacele pentru ca să biruiască anumite candidaturi.

Dar vă puteți închipui că dacă guvernul ar fi știut că nu se urmează îndemnul lui, îndemnul meu, tipărit către toată lumea, noi nu am fi pus candidaturi nicăieri, nici nu am fi putut să avem obrazul să punem o candidatură politică, am fi luat măsuri pentru ca orice agitație politică în jurul unei alegeri bisericești să fie imediat oprită.

Nu am dreptul să casez, dar aș fi vrut dreptul să opresc o alegere în care s-ar fi amestecat elemente care nu au nimic a face cu biserica și tendința care, sfâșiind nația noastră pe partide, sunt împotriva bisericii care ne leagă pe toți împreună (*Aplauze pe băncile majorității*).

Continuă dialogul

D. Leonte Moldovan: Am văzut cum s-au prezentat alegerile.

Domnilor, în județul meu au fost șase sau opt candidați, după circumscripții, și-mi pare rău, era aici d. Berechet, senator al d-voastre, care a fost candidat și a picat ieșind ai noștri.

D. Traian dimitriu Șoimu: Nu ai noștri, ai Bisericii.

D. Leonte Moldovan: Cei cari au caracter politic național-liberal. Cum credeți d-voastră că putea să iasă cineva înaintea lui Șerban Răducanu, care a presărat tot județul cu școli și biserici?

D. profesor N. Iorga: Așa am făcut și eu la Vălenii de Munte, și am căzut la o biserică.

D. Leonte Moldovan: E altă socoteală. Cum vreți d-voastră ca să treacă alții înaintea celor care de 12 ani muncesc permanent pentru județ, și pe care toată lumea îi cunoaște?

D. profesor N. Iorga: Eu am căzut la biserica unde votau țiganii, a căror ortodoxie e dubioasă (*Ilaritate*).

D. Leonte Moldovanu: Nu a fost o singură biserică. În fiecare circumscripție au fost 25-30 secții de vot. Cum se poate întâmpla atunci ca în toate circumscripțiile și în toate secțiile de vot să fie înfrânt guvernul?

D. profesor N. Iorga: Cum guvernul? Dar guvernul n-a pus nici o candidatură. Care este candidatul guvernului?

D. Leonte Moldovan: Nu l-ați avut pe Berechet și pe alții, care nu erau din Partidul Liberal, ci de la guvern?

D. profesor N. Iorga: Dar dr. Berechet nu este un om al guvernului. În ce calitate ar fi un om al guvernului? D. Berechet nu face politică cu nimeni, și nu a făcut niciodată.

D. Leonte Moldovan: Era ales ca reprezentantul partidului d-voastră.

D. profesor N. Iorga: Dar nu este membrul partidului din care făceam parte în momentul când eram chemat aici ca să reprezint nu un partid, ci să reprezint pe cine m-a chemat în marginile care sunt atribuite de Constituție.

În adevăr, există un senator Berechet, dar credeam însă că d-voastră vorbiți de un teolog Berechet. Eu judec așa de mult bisericeste, încât m-am gândit la profesorul Berechet, teolog; nu m-am putut gândi, cum vă gândiți d-voastră totdeauna, la omul de partid (*Aplauze pe băncile majorității*).

D. Leonte Moldovan: Acela a fost candidat și nu m-am gândit la altul.

D. profesor N. Iorga: În calitate de creștin, și nu ca om al guvernului. Iar eu am jucat rolul viermușorului din vârful undiței, de aceea am fost pe lista aceea (*ilaritate*).

La declarația lui Leonte Moldovan că „fiecare a votat pe membrul partidului din care face el parte”

Din partea guvernului, nu numai că nu s-a cerut să se voteze candidații guvernului, dar guvernul a declarat că nu admite nici o candidatură de partid, că orice candidatură de partid nu este decât pângărirea acestor alegeri (*Aplauze pe băncile majorității*).

D. Leonte Moldovan: Nu o să mă puteți convinge d-voastră, că dumnealui de aici nu face politică, sau că dumnealui acolo nu a făcut politică și la aceste alegeri.

D. profesor N. Iorga: Nu în biserică.

D. Armand Călinescu arătând spre d. Leonte Moldovan: Numai dumnealui de aici nu face politică.

D. Leonte Moldovan: D-le prim-ministru, este o chestiune mult mai importantă hotărârea pe care ați luat-o de a distruge legea aceasta. D-le prim-ministru, nu faceți bine într-un moment de supărare, să vă hotărâți și să permiteți distrugerea acestei legi care....

D. profesor N. Iorga: Nu distrugerea legii, ci lumea de garanții. Dacă se propune un proiect de lege, declar că îl primesc (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

D-le Leonte Moldovan, știți care sunt cele două puncte pe care le voiesc eu? Primul punct: pentru că unii preoți au uitat de datoria lor față de Isus Christos, care Isus Christos nu poate fi acaparat de nici un partid politic (*aplauze pe băncile majorității*), de aceea să fie măcar un magistrat care să poată controla alegerile și în al doilea rând, alegerile să nu se facă în biserică (*aplauze pe băncile majorității*), unde până acum nu am pomenit de nici o ectenie care să fie în legătură cu un partid. Prin urmare, nu în biserica țării este voie a-și face cineva trebușoarele; să le facă aiurea, într-un local oarecare și sub supravegherea magistratului, care știe aritmetica și știe că patru nu se poate preface în 400 și nici 400 în patru (*aplauze prelungite pe băncile majorității*).

Al doilea, orice candidat să arate care sunt meritele sale față de biserică: a clădit o biserică, a reparat o biserică, a făcut opere de milostenie sau a scris ceva de oarecare valoare în legătură cu trecutul bisericii, dar să nu vină

cutare, care nu este mers la biserică în nici o privință, care nu scoate un ban din punga lui și nu este un sărac care să fi mâncat o fărâmitură de pâine din mila lui, care niciodată nu a ajutat biserica parohiei sale și cu toată puterea pe care i-o dă un formidabil organism politic și electoral să vină să zdrobească pe umilul ctitor oare vine în calitatea lui de creștin să ceară ceea ce se cuvine pentru credința și pentru munca lui. Aceste puncte le primesc în orice proiect venit din inițiativă parlamentară (*aplauze prelungite pe băncile majorității*).

Declară că va păstra principiile legii inițiate de Andrei Șaguna

Dar sigur că da. Declar că legea sprijinită pe organizația ardelenescă este foarte bună, dar în organizația aceasta ardelenescă niciodată nu s-au dat lupte între o gașcă și altă gașcă, fiindcă dacă s-ar fi făcut aceasta, toată organizația lui Șaguna ar fi căzut de a doua zi în odiu și în ridicol (*aplauze prelungite pe băncile majorității*).

D.R. Ioanițescu dezvăluie mașinațiuni ale liberalilor

D. Ștefan Bogdan nu era de față, dar era d. Dimitriu. Și ceea ce este mai grav în cazul d-lui Dimitriu, este că d. Dimitriu spune că a fost și a citit articolul din *Universul*, care s-a dovedit fals, pe baza declarațiunii I. P. S. S. Patriarhului - și nu a spus ceea ce a văzut cu ochii d-sale care, se știe că sunt pătrunzători, înțeleg să nu fi înțeles discursul!

După ce același deputat spusese că liberalii s-au împotrivit alegerilor

Dar ce interes aveau?

D-ta crezi că poate să ajungă la putere un partid pentru o alegere la Universitate sau pentru alegeri bisericești? Eu admit, dar în cazul acesta, dacă se sprijină pe rezultatul alegerii de la Universitate, președintele Consiliului să fie un profesor universitar; iar dacă se sprijină pe alegerile acestea bisericești, președintele Consiliului să fie un preot, un protopop (*Ilaritate*).

Aveți protopop? Îl accept. Dar nu accept nici un laic pe baza acestui argument (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorității, întreruperi pe băncile Partidului Național Liberal*).

Definește cuvântul de preot

Popă însemnează latinește sacrificator. Este însă o locuțiune: *popa venter* / popa mîncăcios dar și popă de sacrificiu/. Prin urmare, două cazuri: când sacrifici și când mîncânci prea mult. În cazul acesta din urmă devii popa venter, iar nu când ai o anumită atitudine politică. Aici trebuie rectificat, potrivit cu dicționarul academic.

Discuția a continuat, fiecare simțindu-se dator să amintească ce a pățimit, mai ales ctitorii

D-le președinte, onorată Cameră, eu nu înțeleg rostul acestei manifestații de o violență așa de nepotrivită cu cuvintele pe care le-au rostit în două ședințe ale Camerei (*Întreruperi pe băncile Partidului Național-Liberal*).

Am ascultat pe d. Duca până la sfârșit, fără să-l întrerup. Este o datorie de bună cuviință să mă ascultați tot așa (*Aplauze pe băncile majorității*). Dacă d. Duca, pe care îl vedem rareori la Cameră, a fost bolnav, îmi pare foarte rău....

D. I. G. Duca: Nu sunt nici astăzi restabilit. Dacă nu era ședința aceasta, nici un veneam.

D. profesor N. Iorga:...îmi pare foarte rău că a trebuit să vină în starea aceasta de sănătate, după informații cari nu se găsesc, desigur, în notele stenografice ale acestei Camere. Nu, vă rog. Vi s-a spus, și d-voastră ați venit după lucrurile care vi s-au spus. D-voastră v-ați supărat și ați întrebuințat față de un om pacinic ca mine un ton tragic, la care eu nu pot să răspund, pentru că am spus de atâtea ori, mijloacele pentru a duce o luptă la acest portativ îmi lipsesc cu desăvârșire. D-voastră vorbiți de mînușe, de luptă de distrugere reciprocă și așa mai departe, Dar, Dumnezeu Sfântul să mă ferească, aceasta îmi stă mie în minte?

D-le Duca, într-un moment, aici, la Cameră, nu-mi aduc aminte în legătură cu ce chestiune, a fost vorba de alegerile eparhiale și a fost vorba anume nu de alegerile înseși, ci a fost vorba de ceea ce s-a petrecut în Adunarea eparhială. Am întrebat atunci, să mă iertați, ca prostul, cum se face că eu eram pe două liste, fără să fi rugat pe nimeni, și am avut mai puține voturi decât cineva care era pe o singură listă? Atât am întrebat. Dar avem oameni care au asistat la această ședință și care vă pot spune că ați fost induși în eroare. Eu unul, care sunt slab în matematici, de câte ori văd că se prezintă

o chestie sub raportul aritmetic dubios, cer lămuriri. Era natural. Eu nu am cerut nimănui să mă pună pe listă. Se găsește un singur membru al Adunării eparhiale care să spună: Iorga a venit la mine și a avut marea ambiție - vedeți, eu nu puteam muri fără aceasta - să fie în congresul bisericesc? Apoi judecați și d-voastră: după aceasta muream eu? Dar m-au pus pe o listă și pe altă lista, și eu mi-am închipuit, se poate întâmpla ca aritmetica mea să fie proastă, știu eu? că acel ce este pe două liste are mai multe voturi. De acum înainte, cum voi vedea pe cineva că mă pune pe o listă, protestez cu indignare.

D. I. G. Duca: Aș vrea să nu glumim în chestiunea aceasta.

D. profesor N. Iorga: Temperament nenorocit, d-le Duca! Nu mă pot desface (*Ilaritate*).

D. I. G. Duca: Acuzațiunea pe care mi-ați adus-o este destul de serioasă ca să nu glumiți în privința ei.

D. profesor N. Iorga: Îmi puteți cere orice, dar să-mi cereți să-mi schimb temperamentul meu, aceasta îmi este imposibil. Dar d-voastre mă cunoașteți de atâta vreme. Am vorbit vreodată oare altfel decât așa?! (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorității*).

D. I. G. Duca: D-le prim-ministru, d-ta ești om și, ca toți oamenii, câteodată ești drept, câte odată este nedrept.

D. profesor N. Iorga: O recunosc imediat că așa este.

D. I. G. Duca: În cazul de față ai fost nedrept și ne-ai jignit pe nedrept.

D. profesor N. Iorga: N-am fost, d-le Duca. Dar nici nu mi-a trecut prin minte așa ceva! Nu numai atât, dar eu nu am dorit să mă votați; nu am dorit să fiu votat de cei care au propus cealaltă listă tipărită. Eu vă spun: am fost supărat că am fost pus pe aceste două liste tipărite și aduse dinainte. Dar îmi veți recunoaște că sunt un om de oarecare educație și oarecare eleganță și prin urmare nu puteam să iau cuvântul să spun: nu vă dau voie să mă puneți pe listă. Dar mie nu mi-a căzut bine faptul că am fost pus pe lista aceia ticluită, fiindcă am avut o părere pe care mi-am exprimat-o - și dacă ați fi avut vreme, v-ați fi putut informa asupra acestui lucru - părerea că să nu se voteze după liste, care ar putea fi bănuite că ar fi liste de partid, ci ca fiecare să caute, din adunare, persoanele legate de biserică. Și d-voastre știți pe cine am votat eu?

D. I. G. Duca: Nu interesează.

D. profesor N. Iorga: De, sigur, nimic nu vă interesează din ceea ce fac eu, dar când d-voastre mă întrebați, eu trebuie să vă răspund.

D. I. G. Duca: Nu mă interesează în sensul că nu am dreptul să vă cenzurez votul. D-voastre votați pe cine vreți. Eu vă fac o afirmare: că prietenii noștri politici care erau acolo, au votat toți pentru d-voastre. Iar rezultatul care este? Că ei se găsesc astăzi batjocoriți de d-voastre!

D. profesor N. Iorga: D-le Duca, eu mulțumesc tuturor aceluia care m-au votat, dar... (*întreruperi. Schimburi de cuvinte între băncile Partidului Național Țărănesc și acelea ale Partidului Național-Liberal*). Lăsați vă rog, d-lor, d-voastre aveți afaceri care pe mine nu mă privesc.

D. I. G. Duca: Și cine nu v-a votat, sunt toți reprezentanții celorlalte fracțiuni care erau reprezentate în acea adunare, iar d-voastre, în loc să vă plângeți de dumnealor, vă plângeți de noi și în fața țării întregi vorbiți de „nesinceritatea liberală”.

D. profesor N. Iorga: Vedeți cum vă supărați din nimic. Atunci, când colegul meu, d. ministru al Finanțelor, așteaptă să se discute o lege, d-voastre vroiți să mă faceți să cer notele stenografice ca să vă arăt că nu m-am plâns de nimeni, că am făcut numai o glumă, în care spuneam (*Exclamări pe băncile Partidului Național-Liberal...*). Dar, d-le dr. Cazacu, d-ta ești reprezentant al acelei pături din Basarabia care a purtat război totdeauna, dar cu un inamic. În ce aripi de nori de vânt trageți d-voastre când faceți gesturile acestea grozave? Dar lăsați-mă să merg până la sfârșit! Aceasta este o adevărată *querelle d'allemand /gâlceavă nemțească/*. D. Duca nu a fost de față; l-ați informat greșit (*întreruperi*). Vroiți oare să rămâneți fără răspuns? Eu vă vorbesc cu toată omenia și am dreptul să fiu ascultat cu toată omenia. Dacă nu pentru persoana mea, care vă este dezagreabilă (*protestări pe băncile Partidului Național-Liberal*), cel puțin pentru locul acesta, lăsați-mă să vorbesc până la capăt.

Nu aveți nici un motiv să vă plângeți. Și fac o declarație: dacă se continuă cu acest sistem, să mi se facă o tragedie pentru fiecare glumă, mă duc la un doctor să mă opereze de acest nărav, pe care îl am din fire, și făgăduiesc că nu mai glumesc toată viața mea.

Dar, d-lor, azi dimineața a fost vorba de altceva. Nu făcea să părăsești d-ta patul d-tale de suferință pentru aceasta, azi dimineața am discutat, ce? Acuzația adusă de ziarul *Universul*, repetată aici, înaintea d-lor deputați, că eu am procedat ca un șarlatan în adunarea eparhială. Da! Da! da! Da!

Că întâi - să nu încrunți sprâncenele, ci te rog ascultă, d-le Alimănișteanu - că întâi eu am combătut pe d. Goga, am cerut invalidarea d-lui Goga. Să mă ferească Dumnezeu. Patriarhul, președintele acestei Adunări, a declarat - și s-a citit aci - că nu am părăsit scaunul meu, tocmai pentru ca să nu fiu bănuț. Că am cerut în urmă altceva: să coopteze pe d. Goga. Dar prin cap nu mi-a trecut, nici nu știu ce înseamnă această cooptare și am citit scrisoarea părintelui Patriarh, care zice că nici nu există cooptare.

După aceea am fost acuzat că în aceeași adunare, în care eu am rugat pe toți să nu voteze după liste - cum era să mă plâng, după ce eu am rugat Adunarea să nu voteze după liste? Așa este, am spus: nu votați după liste și de aceea eu am votat - și aceasta voiam să spun adineaori când m-a întrerupt d. Duca - am votat pe un cântăreț bisericesc, pe care nu l-am văzut în viața mea și, al doilea, am votat pe d. Popescu Tudor, care a spus că de 20 de ani se ocupă numai de biserică, și am votat pe d. Goga, fiindcă a fost ministru de Culte și fiindcă mi s-a părut că în poeziile d-sale este o atmosferă oarecum bisericască, și nu l-am votat pe d. Mihalache, deși cred că vă închipuiți cu toții că în momentul de față, cum este politica unuia și a altuia, parcă aș avea mai multă simpatie pentru politica d-lui Mihalache. Dar, cum d. Mihalache nu a fost ministru de Culte și n-a cântat în strană, și n-a pretins că se ocupă de 20 de ani cu biserica, nu l-am votat. A fost dascăl, dar nu a cântat în strană (*ilaritate*), și eu sunt dascăl, dar nici eu nu am cântat niciodată în strană.

Pe lângă aceasta, sunt acuzat că am făgăduit votul meu cine știe cui și că am înșelat pe toată lumea, că am votat în așa fel încât d-nii de la *Universul*, care au buletinul meu, sunt gata să mi-l prezinte în facsimile. Atunci am întrebat pe părintele Patriarh: dar cum se cheamă actul acesta de a lua un buletin din urnă, într-o votare secretă și a-l da unui ziar și cum se cheamă din partea unui ziar amenințarea de a publică buletinul ieșit dintr-o urnă secretă? Părintele Patriarh a răspuns că aceasta este o necuviință - este în scrisoarea sa, citită azi dimineață - și va căuta cine este vinovat de această necuviință.

După aceasta, în Cameră, s-a iscat o discuție cu privire la caracterul alegerilor eparhiale.

Ce am spus eu? Am spus că printr-o scrisoare publică, am invitat pe toată lumea să nu voteze după partidul căruia îi aparține, am rugat să nu se pună candidaturi de partid și am impus prefecților să nu fie nicăieri candidați.

Doară scrisoarea a fost tipărită. Dat d-voastră ați vorbit de un cartel. Am auzit și eu de acest cartel, de un cartel în Prahova, încheiat nu de mine, ci de cineva care în momentul acesta nu este pe această bancă și i-am arătat - vă pot mărturisi - toată adâncă mea supărare pentru încheierea acestui cartel.

Din acest cartel m-am ales cu mai puține voturi decât d. Nicolaescu. Dar aceasta dovedește numai că d. Nicolaescu a lucrat mai mult pentru biserică decât mine sau că așa au judecat alegătorii. Prin urmare, vedeți, nici nu am folosit peste măsură, nici nu am aprobat cartelurile acelea, nici nu am permis cuiva să se prezinte în numele guvernului, sau în numele partidului pe care nu-l reprezintă aici, fiindcă aici nu reprezintă altceva decât o nevoie, fie și una trecătoare, a acestei țări (*Aplauze pe băncile majorității*).

Dar să mi se spună că alegerile nu s-au făcut cu caracter de partid? Apoi ce spunea d. Duca însuși astăzi, că a făcut carteluri, că Partidul Liberal a pus candidații săi, că Partidul Liberal a reușit... Eu nu mă întristez de nici un succes al Partidului Liberal, doar nu o să moștenesc această bancă; dar vie oricine poate și oricine e acceptat de țara care hotărăște, dar ce am eu împotriva Partidului Liberal? Dar ce am eu împotriva celorlalte partide? Dar ce au a face acestea cu alegerile bisericești!? Aceasta am întrebat eu (*Aplauze pe băncile majorității*).

Și s-a venit, vă rog, după aceasta eu o întrebare: dar d-ta ai vrea să schimbi legea d-lui Lapedatu? Dar numai cine nu a fost în Cameră atunci nu știe cu câtă căldură am sprijinit eu proiectul d-lui Lapedatu. Ba am avut și un conflict cu d. Lapedatu, căci i-am spus: d-ta vii cu un proiect de lege foarte clerical; eu sunt mult mai clerical decât liberalii care au fost în anumite momente mai puțini clericali. Așa a fost liberalismul de la 1830 - 1840. Prin urmare, eu legea am aprobat-o.

Dar mă întreabă d. Leonte Moldovanu: d-ta ești contra legii? Să mă ferească Dumnezeu!

Mi-a spus că a reușit în Ardeal. Desigur că a reușit, fiindcă în Ardeal nu s-a făcut politică; a fost o cetățuie unitară a elementului românesc în luptă împotriva apăsătorilor. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

Am arătat însă o dorință și dorința aceasta cred că este a tuturor: să nu se lase în seama unor preoți, dintre care unii sunt foarte influențabili, unii sunt foarte tineri, neobișnuiți cu lucruri de acestea, să nu se lase în seama acestor preoți supravegherea alegerilor. Am spus: veniți cu altfel de propuneri, le accept. Și aici să-mi dați voie să intercalez un lucru ca să vedeți ce poate face un preot tânăr. Aci sunt preoți pe care îi respect, dar vor recunoaște și ei că în rândurile lor se găsesc tineri care nu cunosc încă viața.

Într-un ziar din București, acum câteva zile, a apărut un articol care m-a îngrozit. Era vorba de un d. proprietar de undeva din Oltenia, care are o moșie la Furceni sau Turceni - nu știu precis - care a împrumutat bani unui preot, o sumă mică, vreo 3.000—4.000 lei. Preotul nu a avut de unde plăti. Proprietarul a tocmnit pe un număr de țărani, care țărani l-au luat pe sus și l-au dus în casa proprietarului, și acolo l-au dezbrăcat până la piele, i-au lăsat numai partea de îmbrăcăminte care nu știu dacă se poate numi în Parlament, și l-au azvârlit afară în acest fel; și numai mila cuiva care a pus o flanelă pe dânsul l-a împiedicat să capete dublă pneumonie și să moară.

Atunci i-am spus d-lui ministru Pop: d-le ministru Pop, cercetează cazul, e ceva groaznic, un om care tratează așa pe un altul, un creștin care tratează așa pe un alt creștin, un proprietar cu cultură care tratează pe un slujitor al altarului așa. Știți ce mi-a răspuns d. ministru Pop? D. ministru Pop a spus: o să fie cam greu, fiindcă preotul a spus că n-are nici un fel de pretențiune.

Ei bine, d-lor, dacă se găsesc în rândurile clericilor tineri oameni care după ce sunt tratați așa, se roagă să nu se facă cercetări, ca să nu se supere d. proprietar și să nu sufere ei pe urmă din acest conflict, cum voiți d-voastră să-mi închipui că un preot tânăr poate rezista asalturilor îndrăznețe și furioase ale oamenilor care cred că și acolo trebuie să facă politică (*Aplauze pe băncile majorității*).

Și atunci eu am spus: un magistrat să vie acolo și scandalurile care au fost și rândul trecut și acum, și bătăile să nu se facă în biserică, să se facă într-un local oarecare. Și ce am mai cerut? Am cerut să se pretindă oricărui candidat ca el să dovedească servicii aduse bisericii (*Aplauze pe băncile majorității*). Adică să fi ridicat vreo biserică, să fi reparat vreo biserică, să fie împodobit vreo biserică, să fi ajutat pe săraci, să fi scris ceva cu privire la trecutul bisericii noastre. Atât am dorit. Dar ca acest proiect să prevadă puțința de a dizolva o adunare aleasă în împrejurări ilegale, ei bine, partea aceasta, vă rog, nu mi-o însușesc. Eu nu vreau să am aerul cuiva care, condamnând cu toată energia amestecul politicii în biserică, sub orice formă, nu vreau să am aerul cuiva care, atunci când adunările eparhiale au fost prezidate de episcop, când episcopii au consfințit și acest rezultat al alegerilor, nu vreau să am aerul unui ministru care trece peste capul episcopilor și dizolvă ceea ce episcopii au admis. Acesta este punctul meu de vedere. Dar mânușa, d-le Duca, războiul, d-le Duca! Dar nu întrebați această Cameră, întrebați această țară, d-le Duca, și dacă se va găsi în țara aceasta a tuturor suferințelor, pe care ea nu le merită, dacă se va găsi un singur om care să spună: „să ne lăsăm toate necazurile noastre și să vedem cum d. Duca svârle mânușa d-lui Iorga, cum d. Iorga primește mânușa și cum se dă acestei țări un spectacol de lupte politice și personale atunci, fără îndoială, eu nu înțeleg nici ce este această țară, nici unde a ajuns această țară și nici ce dorește această țară (*Aplauze prelungite și îndelung repetate pe băncile majorității*).

I.G. Duca a declarat că respinge orice acuzație adusă PNL

Nu vreau să prelungesc această discuție, dar trebuie să răspund. Eu nu am adus nici un fel de acuzație, prin urmare, n-ai ce respinge, d-le Duca. D. Duca dorește neapărat să respingă ceva, neapărat să atace ceva, să distrugă ceva, dar dacă nu-i nimic? (*Aplauze pe băncile majorității*).

În continuare:

D-le președinte, fiindcă în această Adunare noi facem politică, și prin urmare nu pot lăsa acuzațiunile acestea fără răspuns, iată: eu nu am cerut Partidului Liberal nimic. La alegeri ne-am înțeles ca niște oameni cumsecade. D. Duca poate să-mi spună un singur cuvânt rostit de mine d-sale după alegeri, și rog pe d. Duca, să-mi dea un moment de atenție: am fost eu la d-voastră acasă să vă cer sprijinul, după alegeri? Nu! Dacă mi l-ați dat, mulțumesc. Mi-l refuzați, tot una îmi este. Sunteți civilizați, onoare d-voastră! Nu sunteți civilizați, vă va judeca țara. Dar eu înțeleg să mi se facă proces atunci când eu am cerut ceva. Dar, Dumnezeu Sfântul să mă ferească de a cere ceva altuia, decât conștiinței mele, care până acum este mulțumită de felul cum, potrivit cu puținele noastre mijloace, am căutat să folosim acestei țări. Dar, vă rog să nu vă opriți un singur moment la durerea pe care ne-ați face-o dacă d-voastră ați trece la altă atitudine. Doar vă rog: de ce suntem noi aici? Ca să vedem lucruri de tot felul! (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorității*).

Dialogul a continuat și I.G. Duca a spus:

D. prim-ministru, care pe lângă marile calități pe cari i le cunoaștem, are și naivitatea oamenilor de mare idealism... (*Aplauze pe băncile Partidului Național-Liberal*).

D. I. Mihalache: Episcopii și preoții să nu fie ai clubului liberal, ci ai țării.

D. profesor N. Iorga: D-ta ești convins... (*întreruperi pe băncile Partidului Național-Liberal*). Gălăgioși partizani mai ai, domnule. Dacă ar fi ca zgomotul d-voastră, mâine ați fi la putere (*Ilaritate*).

D. Eduard Mirto: Eu n-am înțeles bine, dacă vrea să se facă șef de guvern sau patriarh pe baza acestui zgomot?

D. profesor N. Iorga: Eu în viața mea am preferat, fiindcă eu sunt puțintel și cugetător etic, am preferat naivitatea de care râd ai d-tale, acelei activități perverse a spiritului omenesc care se cheamă șiretenie (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

D. I. G. Duca: Dacă este vorba de o analiză psihologică, dă-mi voie să spun că naivitatea d-tale eu nu o pun în categoria naivităților pejorative, ci dimpotrivă a acelor de lăudat, fiindcă provine, cum v-am spus, dintr-un prea mare idealism. Dar în ce privește șiretenia...

D. profesor N. Iorga: Și un judecător suprem ca d-voastră îmi decerne cel mai frumos titlu către recunoștința oamenilor de bine.

D. I. G. Duca: Numai v-o cam întunecă activitatea d-voastră politică. Dar să lăsăm aceasta, pentru că veți spune că vorbesc cu patimă.

D. profesor N. Iorga: Știi d-ta de ce tac eu? Fiindcă sunt aici. Locului acestuia îi datoresc astfel de datorii, încât nimeni nu mă va face vreodată să le uit.

D. I. G. Duca: În ceea ce privește șiretenia, d-le Iorga, eu te cunosc de mulți ani de zile...

D. profesor N. Iorga: Și eu am plăcerea de a te cunoaște tot de atâția ani.

D. I. G. Duca: ...cât și bogata d-tale activitate, și știi că în materie de șiretenie ești câte odată mai tare decât noi toți (*Aplauze pe băncile partidului Național-Liberal*).

D. profesor N. Iorga: Dacă este un compliment, îl veți simți (*Aplauze pe băncile majorității*).

Replică deputatului preot I. Maloș

Cine credeți că a atacat biserica, pentru ca d-voastră să o apărați? Aș dori să știu.

D. I. Maloș (preot): Eu cred că toate discuțiile care s-au făcut aici, în Cameră, pe tema adunărilor eparhiale nu-și aveau locul aici.

D. profesor N. Iorga: De unde au pornit? Sunteți preot mărturisitor de adevăr, înainte de a fi membru al majorității. De unde au pornit? Au pornit de pe această bancă, sau de aiurea? Și credeți, părinte, că atunci când mi se spune că la adunarea eparhială am înșelat eu, ca președinte al Consiliului și ministru al Instrucțiunii, puteam să las să treacă această chestiune fără să răspund?

D. I. Maloș, (preot): Nu.

D. profesor N. Iorga: Și atunci, când se constată că se fac falsuri la alegeri, însă se prezintă la alegeri oameni care nu au merite față de biserică, pot eu să resping un proiect de lege care, desigur, va ține seamă și de drepturile Sfântului Sinod și de drepturile Adunărilor eparhiale? Pot să resping un proiect care fixează două puncte: acela de a nu introduce vrajba politică în biserică, întâi; și al doilea, a nu se primi candidaturi decât numai de oameni cari toată viața lor au avut legături cu biserica, iar nu de politicieni, pentru scopurile lor?

D. I. Maloș, (preot): Desigur că nu.

D. profesor N. Iorga: Nu de altceva, dar lumea poate să creadă că pledați o cauză pe care nu vroiți s-o pledați.

D. I. Maloș, (preot): Noi credem, d-lor deputați, că d. prim-ministru va găsi desigur o modalitate în coînțelegere cu congresul național-bisericesc, singurul în cădere să asigure pentru viitor o mai curată alegere bisericească. Nu este nevoie de schimbarea legii.

D. profesor N. Iorga: Dar dacă acest congres național-bisericesc ar merge pe linie de partid, eu, ca ministru, ce fac? Eu ce trebuie să fac la o alegere de episcop, dacă se pune o candidatură de partid, indiferent din ce parte?

D. I. Maloș (preot): Se poate reglementa.

D. profesor N. Iorga: Eu trebuie să primesc...

O voce: Aveți dreptul de a o supune aprobării M. S. Regelui.

D. profesor N. Iorga: Nu pot să pun Coroana în această situație. Eu am fost martor la alegerea, la Râmnic, a vestitului părinte, îi zicea nu știu cum. Când am întrebat pe ministru: „Pe acesta îl propui? e dus pe altă lume, nu știu dacă l-a iertat Dumnezeu! - apoi, dacă este cu noi!”.

Așa se făceau înainte. Îmi e frică, avem o alegere de episcop... Eu înțeleg sentimentele sfinției tale, dar te rog să împărtășești și sfinția ta grijile mele.

D. I. G. Duca: Ce facem cu alegătorii care au vrut să trimită pe cutare persoană acolo? Nesocotim voința lor?

D. profesor N. Iorga: Eu m-aș adresa acestui congres...

D. I. G. Duca: De ce nu ești drept?

D. profesor N. Iorga: D-ta vrei să mă ofensezi. Cu d-ta este foarte greu de discutat. În loc să mă lași să isprăvesc, faci mereu gesturi și ai atitudini....

Noi, care ne cunoaștem de o viață întreagă, știm că peste câteva momente, în culoar, vom vorbi ca oameni care se cunosc de atâta vreme.

D. I. G. Duca: Găsesc că ești profund nedrept. Nu mă gândesc să te ofensez. Ești profund nedrept și pătimăș în momentul de față.

D. profesor N. Iorga: Eu pot să fiu nedrept cu anumite interese, dar față cu datoria pe care mi-o simt eu la locul acesta, eu nu fac decât ceea ce trebuie să fac. Eu am mirosit numai politică de când s-au început aceste alegeri. Am asistat la lupta complicată, care s-a dat în Adunarea eparhială, în jurul invalidării d-lui Goga. Acela era un spectacol de adunare electorală, nu de altceva. Și dacă se adună toate aceste adunări și formează un congres, și în congresul acesta asistăm la o luptă, cum sunt nenorocitele noastre lupte politice, eu ce fac? Eu mă supun hotărârii acestei Adunări? Nu zic nimic? Și dacă am mijlocul ca printr-o lege să îndrept această situație și să intre în adunarea aceasta numai creștini care au muncit pentru biserică, trebuie să mă opresc eu la anumite scrupule de castă sau trebuie să merg de-a dreptul la însănătoșirea, în asentimentul țării întregi, a Bisericii (*aplauze pe băncile majorității*) care este servită, părinte, nu de cine o lasă să se coboare neconținut pe prăvăliș, ci de cine, împotriva oricărei critici și împotriva oricărui interes, caută să o aducă la acea stare pe care eu am zugrăvit-o în Istoria Bisericii, atunci când nu erau partide în România, și, în orice caz, nu se amestecau în viața bisericii, care trebuie să fie străină de dânsese și închinată lui Dumnezeu¹ (*Aplauze pe băncile majorității și ale partidului Național Țărănesc*).

NOTE

1. Discuția fusese tensionată încă de la început. N.I.: „Nu vă enervați dvs. așa de mult când vedeți perfectul calm cu care ascut eu”. I.G.Duca: „Vreți luptă, domnule prim ministru?” N.I.: „Eu? Să mă ferească Dumnezeu. Eu vreau lucruri mult mai serioase decât aceasta”.

Ședința din 11 aprilie 1932

Expunere de motive la proiectul de lege privind schimburi de terenuri efectuate de comitele școlare

EXPUNERE DE MOTIVE

Multor Comitete școlare li se fac propuneri de către particulari, anumite schimburi de terenuri, fie ca aceștia să-și adune la un loc terenurile lor, oferind în schimb terenuri de suprafețe mai mari sau de calitate mai bune, sau mai în apropiere de locul școlilor.

Întrucât multe din aceste schimburi propuse prezintă avantaje mari pentru școli, am găsit că următoarele schimburi pot fi aprobate, fiind foarte avantajoase:

a) D-na Panaitopol oferă Comitetului școlar din comuna Ștefănești, județul Ilfov, un teren vecin cu al școlii, în suprafață de 3.832 metri pătrați, în schimbul unei fâșii, în lungul terenului școlii, lată de 8 m și lungă de 239,50 m, deci o suprafață numai de 1.916 mp, care-i va servi de trecere pe terenul său situat în dosul terenului școlii;

b) Mânăstirea *Episcopul Gherontie*, din comuna Balaciu, județul Ialomița, oferă Comitetului școlar din comuna Sărățeni, județul Ialomița, 5 ha teren arabil, situate în apropierea școlii, în schimbul tot a 5 ha teren arabil, situate lângă mânăstire. Prin acest schimb școala își aproprie terenul de experiență care va corespunde mult mai bine afecțiunii sale;

c) D. Iosif Feldioreanu, din comuna Arani, județul Trei-Scaune, oferă școlii primare din acea comună, un teren în suprafață de 143 st p., în schimbul unei suprafețe de teren de 148 st. p., terenul oferit fiind de o calitate foarte bună și care servește pentru experiențele agricole;

Având în vedere că toate aceste schimburi prezintă mari avantaje pentru Comitetele școlare, am întocmit alăturatul proiect de lege prin care Comitetele școlare respective să fie autorizate a face aceste schimburi

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor, și Artelor, N. IORGA

**Expunere de motive la un proiect de lege privind cedarea unui imobil
asociației *Solidaritatea* (Grădiștea, Vlașca)**

EXPUNERE DE MOTIVE

Asociația „Solidaritatea”, compusă din absolvenți ai fostei scoale normale de învățători din Grădiștea, județul Vlașca, și din foști profesori, solicită să li se cedeze imobilul din Grădiștea, în care a funcționat școala normală de învățători, astăzi desființată, imobil care a fost pus la dispoziția acestei societăți, dându-i-se numai folosința, pe un termen nedeterminat, spre a înființa și întreține aci un institut model de educație, cu internat, etc.

Acest institut model a fost înființat și în prezent funcționează în acest imobil.

Întrucât prin cedare în plină proprietate a acestui imobil sus zisei societăți, se ajută la prosperarea acestui institut model de educație, am întocmit alăturatul proiect de lege prin care se autoriză Ministerul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor să cedeze Asociației „Solidaritatea”, imobilul său din Grădiștea, județul Vlașca, în care a funcționat școala normală de băieți, desființată.

Ministrul instrucțiunii, al cultelor, și artelor, N. IORGA

Ședința din 12 aprilie 1932

La discutarea legii învățământului universitar

Pentru a se înlătura o mulțime de greutăți, s-a schimbat art. 96. Prin schimbarea acestui articol 96, nici un drept câștigat nu se atinge și în același timp, firește, Universitatea nu poate să se amestece unde nu este rostul ei.

Este o creațiune de Stat care se are în vedere și în momentul acela, Statul va fixa ordinea după care se va înființa în marginile Universității.

Despre regulamentul de aplicare a legii învățământului universitar

Avem un regulament care va fixa condițiile în amănunt. Eu aș prefera ca acest regulament să-l facem împreună cu comisiunea Camerei și a Senatului, care s-au ocupat de acest proiect.

D. D. R. Ioanițescu: D-lor deputați, eu sunt mulțumit cu declarațiunea d-lui prim-ministru.

Mai am încă ceva, referitor le licențiații Academiei de comerț. Declarațiunea de adineauri a d-lui prim-ministru ne satisface complet. Însă când a venit în discuțiune chestiunea echivalării diplomelor, d-voastre ați admis că echivalarea pentru străinătate trebuie să poarte și avizul Ministerului de Instrucție. Sunt acum însă instituțiuni în țară ale căror diplome trebuiesc echivalate.

D. profesor N. Iorga: Se vor întinde și asupra acestora.

D. D. R. Ioanițescu: Dând numai examenul de diferență.

D. profesor N. Iorga: Da.

D. A. C. Cuza: D-le prim-ministru, care sunt dispozițiunile care au rămas valabile cu privire la limita de vârstă a profesorilor?

D. profesor N. Iorga: Este tocmai ca înainte; nu s-a făcut nici o schimbare. Se întreabă Academia Română și se poate prelungi.

D. I. V. Gruia: D-le prim-ministru, v-ași pune o întrebare. Conferențiarilor care au fost propuși deja de consiliul Facultății pentru înaintare, beneficiază de această recomandare?

D. profesor N. Iorga: Rămân recomandați și mai departe.

Expunere de motive la proiectul de lege privind modificarea legii învățământului secundar din 1928

EXPUNERE DE MOTIVE

E o urgentă nevoie să se păărăsească sistemul care din câteva ore răzlețe, la școli deosebite, formează o catedră fără nici un caracter și nici o statornicie, adesea și fără știința necesară în anume domenii.

Pe de altă parte, Ministerul n-are nici un mijloc de orientare, când mai mulți profesori cer pentru conveniențe particulare transferarea.

O întrecere între aceștia e singurul mijloc echitabil și folositor învățământului.

E firesc să ne întoarcem la legea din 1864, care fixa catedra de specialitate.

Numirea profesorilor, pe baza examenelor de capacitate, mi se pare cu totul nedreaptă. Comisiunile se schimbă, criteriile lor nu sunt aceleași. Cazurile de nedreptate sunt mai frecvente decât când e vorba de un concurs la care atenția se oprește asupra unui număr mult mai mic de concurenți, Afară de aceasta, valori noi, în legătură cu o Universitate care progresează sunt zăbovite în planul din urmă dintre reușiții examenelor de capacitate. Și aici e de revenit la concursul pentru catedră vacantă.

Acestea sunt motivele pentru care am depus alăturatul proiect de lege.

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor, N. IORGA

Comentarii pe marginea modificărilor aduse de noul proiect

D-lor deputați, legea aceasta are un îndoit scop și anume, de o parte de a se restitui vechile catedre; catedra de latină, catedra de istorie etc, și profesorul are numai o materie și o are numai într-un loc, în locul sistemului de ore; și al doilea este numirea profesorilor prin concurs, dar se pot reuni mai multe concursuri în același moment.

De aceea eu cer la art. 39, așa cum a fost modificat, să se pună „concursul prevăzut la art. 38 se va putea ține și pe grupe” și nu „se va ține”. Fiindcă în orașele în care este un singur loc, cum să se țină concursul pe grupe, când este o singură catedră liberă”?

Apoi art. 41 spune că: „rezultatul fiecărui concurs se aprobă de ministru, după cercetarea Consiliului permanent. Consiliul permanent se întreabă de ministru oricând este un organ consultativ, așa încât nu mai e nevoie să se pună nici avizul consiliului permanent, nici al consiliului de avocați.

Consiliul de avocați este unul din organele ministerului, și noi îl întrebăm, oricare ministru, fără să fie prevăzut în lege. V-aș ruga apoi ca art. 42 să-l lăsați la o parte, nu l-aș putea admite, fiindcă este iarăși părerea aceea că trebuie ținut un fel de examen de capacitate și eu nu sunt pentru examenele de capacitate, ci sunt pentru concurs, așa încât art. 42, cu voia d-voastră, îl lăsăm.

În afară de aceasta, la profesorii de religie se prevede, prin modificare, că profesorii de religie trebuie să fie neapărat preoți hirotonisiți. Natural că este bine să fie, dar se poate întâmpla ca un teolog eminent, de exemplu d. Ispir, care nu a îmbrăcat haina de preot, să fie exclus de la ocuparea unei catedre de religie. Pe urmă, îmi dați voie. La art. 49 cade iarăși mențiunea:

...în ambele cazuri, aceste măsuri se vor lua în urma avizului consiliului permanent,.. Aceasta se înțelege de la sine. La art. 51: ...catedrele vor fi de o singură materie la o singură școală. La același articol cade aliniatul: „orele grupate în catedre” care nu au rost. De vreme ce catedra este una singură, nu-i joc de ore. Cade tot așa și aliniatul când prin înființare” și „în nici un caz”. La art. 52 tot așa, nu este vorba de „catedră de bază”, există o catedră, nu o „catedră de bază” și ore pe lângă dânsa. Cade și art. 55, art. 130, afară de ultimul amendament și art. 151, care toate sunt bazate pe greșeala că se păstrează și sistemul examenelor de capacitate, pe când sistemul meu nu este al examenelor de capacitate, ci este al concursului. Însă, atunci când cineva iese la concurs cu o medie foarte ridicată, se ține în seamă la concursul următor, dacă nu a putut căpăta în momentul acela chiar catedra. Acestea sunt schimbările pe care vă rog să le introduceți.

În ce privește transferările, sunt două propuneri: o propunere pe care am făcut-o eu: transferarea prin concurs și o alta, care prevede o comisie și multe alte lucruri. Aș tăia transferările cu desăvârșire, rămânând ca până acum. Până acum ministrul are o oarecare puțință de a alege. Se cer atâtea condiții, încât libertatea ministrului rămâne întregă. Eu vă mărturisesc că tot concursul îl voi introduce, căci legea de până acum mi-o permite. (*Aplauze pe băncile majorității*).

Expunere de motive privind plata orelor suplimentare în învățământ

EXPUNERE DE MOTIVE

Conform promisiunii făcute în Parlament, cu ocazia votării legii pentru desființarea unui număr de școli, că voi face tot posibilul ca școlile scoase din bugetul Statului să continue a funcționa până la finele anului școlar, am cercetat diferite soluții pentru atingerea acestui scop și am găsit că s-ar putea asigura plata personalului didactic titular al acestor școli din sumele prevăzute în buget pentru plata orelor suplimentare.

Această substituie de întrebuințare a acestui fond ar fi posibilă, întrucât printr-un proiect de lege anterior depus în deliberările Corpurilor legiuitoare, plata orelor suplimentare va fi trecută în sarcina comitetelor școlare.

Pentru acest motiv, am întocmit alăturatul proiect de lege prin care se stabilește modalitatea ca fondurile afectate pentru plata orelor suplimentare să fie întrebuințate în scopul de mai sus arătat.

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor, N. IORGA

Expunere de motive privind transformarea unei conferințe în catedră la Universitatea din Iași

EXPUNERE DE MOTIVE

Senatul Universității din Iași, întrunit cu consiliul facultății de Drept de la acea Universitate, a decis, în unanimitate, transformarea conferinței de Filosofia dreptului penal de la Facultatea de Drept din Iași, în catedră de Criminologie și Științe Penitenciare, iar conferențiarul, titularul ei, cu titlu definitiv, să fie numit profesor agregat la această catedră.

Deciziunea aceasta s-a luat în conformitate cu legea autonomiei universitare și corespunde unei reale necesități locale; ea nu îngreuiază bugetul, întrucât viitorul titular va fi plătit tot cu legea actuală de conferențiar.

Propunerea senatului Universității fiind făcută în formă legală și pe deplin justificată de urgente nevoi științifice și didactice simțite de Facultatea de drept din Iași, am întocmit alăturatul proiect de lege pe care îl supun deliberării d-voastre, cu rugămintea să binevoiți a-l vota¹.

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor. N. IORGA

NOTE

1. Consiliul Legislativ a cerut scoaterea din proiect a prevederii după care titularul devenea automat, ca efect al legii, din conferențiar, profesor plin. Schimbarea era de resortul Universității nu a Parlamentului.

Ședința din 13 aprilie 1932

Expunere de motive privind includerea Academiei de arhitectură în sistemul autonomiei universitare

EXPUNERE DE MOTIVE

Legea de față face parte din legile de organizare a instituțiilor ce alcătuiesc, împreună cu Universitățile, învățământul superior. Această lege s-a întocmit potrivit prevederilor și spiritului legii pentru autonomia universitară, promulgată la 15 iulie 1931, prin care se definea cuprinsul învățământului superior și se indicau dispozițiunile fundamentale care determinau înțelesul noțiunii „autonomie” în acest învățământ.

Proiectul de față este o adaptare la acest principiu de autonomie al părții ce privea Academia de Arhitectură din vechiul proiect al învățământului, supus votului Senatului în sesiunea ordinară 1930 - 1931.

Proiectul cuprinde, grupate în șase capitole, dispozițiuni relative la conducerea Academiei, recrutarea corpului didactic, la regimul disciplinar al corpului didactic, la studenți și măsurile de tranziție de la regimul actual la cel ce se creează prin noua lege.

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor N. IORGA

Salută eforturile armatei pentru salvarea sinistraților din orașul Bârlad

D-le președinte, d-lor deputați, rolul guvernului este, pe lângă ceea ce a făcut până acum - și era așa de firesc să facă - să arate toată mulțumirea sa armatei. Mi s-au arătat fotografiile în care am văzut ce au făcut soldații și anume ofițeri (*Aplauze*). D. ministru al Armatei, pe care l-am rugat, vă dă prin mine asigurarea că ofițerii și soldații care s-au distins, vor primi recompensa cuvenită pentru spiritul lor de sacrificiu și iubirea aceasta de aproape (*Aplauze unanime*).

În ce privește mutarea unui cartier, neconținut amenințat de inundații, iarăși pot să declar, în numele d-lui ministru al Armatei, că în vacanță se va face tot posibilul pentru a muta acest cartier într-un loc în care să fie asigurat. (*Aplauze*).

În ce privește ziua alegerilor, cum ne găsim între două păreri așa de deosebite și manifestate cu atâta energie, să ni se dea voie să căutăm, ca să vedem dacă în adevăr sunt întrerupte comunicațiile, dacă sunt secțiuni sub apă și dacă va fi cazul, evident, vom zăbovi; dacă nu va fi cazul, le vom face dar aceasta atârnă de o cercetare la fața locului. (*Aplauze pe băncile majorității și ale Partidului Național-Liberal*).

Ședința din 14 aprilie 1932

Răspunde la întrebarea lui C. Dimitriu privind desființarea asociației *Cultul Patriei*

D-le președinte, onorată Cameră, nu-mi este nimic mai ușor decât să răspund la întrebarea d-lui Dimitriu, și voi începe de la comparația pe care d. Dimitriu a făcut-o între *Liga Culturală* și asociația *Cultul Patriei*.

Sunt la *Liga Culturală* de vreo trei decenii. Am intrat la *Liga Culturală* pentru a o împiedeca de a face politică internă (*aplauze*), și în tot acest timp eu am observat cu cea mai mare stricteță ceea ce este cuprins în statutele *Ligii Culturale*. Fiindcă este neîngăduit să aibă o societate un anumit statut, iar activitatea ei - bună sau rea - să se cheltuiască în alte domenii, prin alte metode decât domeniile arătate prin statute și metodele care decurg firește din cuprinsul acestor statute.

Societatea de care vorbiți d-voastră a fost întemeiată cu scopuri foarte bune. La început mi s-a părut numai că face *un double emploi*, că venea să facă același lucru pe care, cu autoritatea pe care i-o dau atâtea decenii de lucru și pe lângă aceasta, partea pe care a avut-o în întemeierea României de astăzi, l-a făcut *Liga Culturală*. Eu m-am întreat: de ce, în loc ca profesorul din Cluj, profesorul de filosofie, care este președintele *Cultului Patriei*, să întemeieze o asociație nouă, nu vine să lucreze acolo unde înainte de mine și alături de mine au lucrat atâția oameni de ispravă, numai pentru biruința ideii naționale (*Aplauze*).

La început nu am înțeles de ce nu a venit acolo unde de atâta vreme, se cheltuiește o activitate spornică pentru același scop.

Și nu am înțeles încă un lucru: în orice societate, când este cineva președinte, trebuie să aibă siguranța că poate să domine pe toți acei care se găsesc alături cu dânsul. Dacă un moment aș fi crezut, la *Liga Culturală*, că eu nu pot să stăpânesc pe oamenii care se găsesc sub președinția mea, eu aș fi părăsit locul meu. Dar d-voastre se pare că nu cunoașteți pe profesorul filosof, care este acolo. Este un om al lui Dumnezeu, este o ființă ideală, făcută din turtă dulce, dar care are a face cu oameni de tot felul de temperamente, de tot felul de interese, pe care nu-i poate stăpâni. Dar președintele *Cultului Patriei* este o ființă total nevinovată, de aceasta sunt convins, de la început, că a fost întrebuințat de oricine.

Într-un moment când stăteau partidele să se ciocnească, a venit la mine și mi-a făcut propunerea curioasă, să intervin eu pe lângă cele două partide în luptă, ca să se aleagă deputat; fiindcă dacă se alege d-nealui deputat, rezultatul va fi că împacă toată România (*Ilaritate*). Și atunci, să mă ierte, i-am spus un lucru pe care l-am spus și la comisia de la Ministerial Justiției: Dragă d-le Marin Ștefănescu, d-ta ai văzut foarte des, când un automobil merge cu toată viteza, că o găină trece de pe un cap al drumului la celălalt: se întâmplă că automobilul strivește găina. Dar nu este vina automobilului, este vina găinii.

De ce te bagi d-ta, trecând de pe o parte a drumului pe cealaltă, când vine automobilul luptelor politice? (*Aplauze*).

Dar așa de mult a fost întrecută dulcea ființă a d-lui Marin Ștefănescu, excelent filosof, fără mare valoare științifică, orator unde se întâmplă, comemorator al războiului în care a avut un rol foarte onorabil: poartă o rană glorioasă, care nu-i dă dreptul să se amestece în lucruri pe care nu le poate conduce și nu le poate stăpâni!

Și, ca să vedeți d-voastre cum abuzează toată lumea de această bunătate a d-sale, de această credință în a servi idealul, de această inofensivitate sfântă, iată două pasagii din ziarul pe care-l scotea *Cultul Patriei* și în care se tratează, nu cultura națională, nu idealul național, nu moralitatea publică, nu înfrățirea dintre oameni, nu disciplina socială, ci se tratează atitudinea Suveranului față de partidele politice și se trezesc amintiri pe care le veți gusta și în valoarea lor intrinsecă și în aplicarea pe care autorii acestor articole, generali în rezerva, încearcă să o facă față de societatea românească. Și de acela care, cu dreptul lui de moștenire, și cu dreptul pe care i l-a dat nația, stă la locul unde nu trebuie să fie insultat de orice inconștient (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

Iată, d-lor: „Ce le pasă guvernanților cum, din cauza lor, s-au rezolvat asemenea probleme în Serbia, după moartea Regelui Milan Obrenovici”.... și așa mai departe înțelegeți că este vorba de Alexandru Obrenovici, de un oarecare asasinat la Conac, și așa mai departe. *Cultul Patriei*, vă rog; iscălitura: general I. Anastasiu! Și mai departe: „Să nu se înșele nimeni, să știe, în adevăr, de ce este vorba. Noi, spunând Regelui adevărul, dăm cea mai bună dovadă a iubirii către dânsul; cei care i-l ascund sau îl măsluiesc, vor răul lui”.

Aprobând sau dezaproband această sentință și stilul în care este exprimată, mă întreb eu: Dar *Cultul Patriei*, ce rost are să scoată o gazetă, ce rost are această gazetă să discute astfel de probleme, ce sens poate să aibă trezirea acestor amintiri sângeroase și cu ce drept se îndreaptă către Coroană, de aici, sub iscălitura unui general în rezervă, pe acest ton imperios, astfel de îndemnuri?

Dar nu vă ajunge? Mai poftim una: Asociația - și aici se vorbește în numele asociației *Cultul Patriei*, „dă strigătul de alarmă, să ne întoarcem la calea adevărată. Regele să domnească, ca Regele Carol I, nu să guverneze, iar conducătorii, guvernanții, să guverneze în frica lui Dumnezeu, cu cinste, dreptate, omenie și respectul legilor”.

Dar ce instituție supraconstituțională, cu dreptul de a porunci oricui și de-a împinge pe Suveranul țării pe o anume linie? Cu ce drept *Cultul Patriei*, societate făcută ca să fluture drapelul la solemnitățile naționale, să tipărească lucrări moralizatoare și patriotice, cu ce drept întrebuițează acest ton în domenii care sunt interzise oricui? Iscălitura este a încă unui general.

Dar noi nu putem niciodată, oricine se va strecura pe aceste bănci, câtă vreme va exista aici o conștiință și o energie, nu putem să ne coborâm la nivelul acelor nenorocite State, în care generalul trece de la comandamentul armatelor pentru a se pune în fruntea insurecțiilor și a încercărilor de asasinat.

Acesta este răspunsul meu (*Aplauze unanime prelungite și îndelung repetate; majoritatea ovaționează în picioare*).

D. C. Dimitriu: D-le președinte, d-lor deputați, aplauzele unanime ale Camerii și aplauzele prietenilor mei politici, sunt răspunsul cel mai hotărât la declarația pe care a făcut-o d. prim-ministru, că nimeni nu poate să aprobe asemenea instigații. Acesta este un lucru hotărât, care trebuie să rămână în conștiința noastră a tuturor.

Dar de la cele ce relatează d. prim-ministru, un articol care privește pe un d. general în rezervă, articol pe care nimeni nu-l aprobă și până la măsura pe care ați luat-o d-voastră, a dizolvării societății, este un pas mare. Aveați mijloace să încercați oprirea acestui ziar, să cereți președintelui să excludă din societate pe cei care într-adevăr nu observă statutele și care s-ar fi făcut vinovați de agitațiuni periculoase, pe care întreaga țară, în conștiința ei, le dezaprobă.

De altminteri, o asemenea agitațiune nu poate să găsească nici un răsunset. Nu există astăzi nimeni, pe tot cuprinsul acestei țări, care să aibă altă credință decât aceea că este în interesul tuturor, să păstrăm neatinsă și monarhia constituțională și dinastia reprezentată astăzi prin M. S. Regele Carol al II-lea¹. (*Aplauze unanime*).

NOTE

1. În aceeași ședință citește mesajul regal de prelungire a sesiunii parlamentare ordinare până la 20 aprilie 1932. Tot atunci s-a luat în discuție chestiunea permiselor acordate reprezentanților presei. Al. Mavrodi a salutat prezența în Cameră a lui N.I., „onoratul nostru frate mai mare și mai bătrân”. N.I.: „Mai ales cel mai înjurat”. Al.M. îi cere să fie drept. N.I.: „Nu știu ce aș putea să-i dau mai mult”. Al.M. a recunoscut că N.I. fiind atacat, nimeni, inclusiv sindicatul ziariștilor, n-a luat măsuri. N.I.:

„Domnilor, eu am rugat să nu se ia nici o măsură (*aplauze pe băncile majorității*), fiindcă în fiecare seară eu citesc gazetele, asud, ceea ce îmi este recomandat de doctori, și îmi trece” (*ilaritate*).

Apoi Al.M. a constatat că nu e deosebire între ziariștii Braunstein și Ionescu. N.I.: „Nu fac deosebire pentru că nu o văd”. Când Al.M. l-a apostrofat pe dr. V.Trifu că scrie cu bâta, iar Blumenfeld cu condeiul, N.I.: „Vechea luptă dintre trif și cușer”. /Trif: ceva nepreparat ritualic, în religia mozaică/.

În fine, Al.M. a declarat că guvernul îl are pe N.I., om franc, dar și un mason, pe C. Argetoianu, deci e un guvern francmasonic. N.I.: „Este un guvern francmason dar căruia îi pare foarte rău că nu are franc să satisfacă o mulțime de lucruri” (*ilaritate*).

Ședința din 18 aprilie 1932

Expunere de motive la proiectul de lege pentru un schimb de terenuri necesar Grădinii Botanice din București

EXPUNERE DE MOTIVE

Pentru aducerea la îndeplinire a întregului program al Grădinii Botanice, s-a creat încă de acum cinci ani o secțiune de botanică aplicată, care trebuie completată cu aplicațiuni de entomologie și parazitologie agricolă.

Pentru aducerea la îndeplinire însă a acestui program, Institutul botanic are nevoie de un teren special pentru câmp de experiență.

În vederea acestui scop au intervenit tratative între Institutul Botanic și primăria sectorului IV Verde, București.

Aceste tratative au dus la următoarea înțelegere :

Primăria sectorului IV Verde convine să dea Institutului Botanic:

1. Terenul denumit *Erbăria* în suprafață de 10.203 mp, 89 cm.

2. Terenul denumit *Fânăria* în suprafață de 10.121 mp, 65 cm.

Ambele în continuarea grădinii botanice, care va permite dezvoltarea de secțiune de botanică aplicată.

Primăria se obligă să prelungească linia de tramvai de la cheiul Dâmboviței până la Institut.

Primăria se obligă de asemenea să întrețină drumurile, să facă împrejmuirea grădinii, în măsura posibilităților și să dea apa, luminatul și paza grădinii.

În schimbul acestor avantaje primăria cere Institutului Botanic să-i cedeze din actuala suprafață a grădinii un colț de teren de 348 mp, 73 cm, necesar întoarcerii capului liniei de tramvai și un fund de teren din aceeași grădină, în suprafață de 5.978 mp, 52 cm, necesar Uzinelor Comunale, precum și dreptul de acces publicului în Grădina Botanică, spre a se transforma această grădină în grădină publică.

Această înțelegere fiind aprobată atât de consiliul profesoral al Facultății de Științe, cât și de consiliul comunal al sectorului IV Verde, aprobare ratificată de delegațiunea consiliului general al municipiului București.

În baza acestora și ținând socoteală că consiliul de avocați al Ministerului, prin avizul nr. ...din ...1932, opinează ca să se aprobe cele de mai sus, am întocmit alăturatul proiect de lege prin care să se autorizeze acest Minister să încheie actele necesare pentru perfectarea înțelegerii intervenită între aceste două instituții¹.

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor, N. IORGA

NOTE

1. Consiliul Legislativ a declarat că orașele pot face schimb de terenuri fără autorizare, dacă valoarea acestora e mai mică decât a 20-a parte din venitul lor ordinar. Iar lucrările primăriei București la Grădina Botanică nu aveau nevoie de aprobarea Parlamentului. Consiliul Legislativ a redactat, în consecință, un nou proiect de lege care s-a votat ca atare.

Expunere de motive la proiectul de lege privind reconstituirea listei ordinelor naționale românești

EXPUNERE DE MOTIVE

Odată cu trimiterea la Moscova a Arhivelor Statului, au fost trimise și dosarele cancelariei Ordinilor de pe lângă Ministerul Afacerilor Străine. Astfel, nu se mai pot reconstitui listele definitive ale acelor cărora li s-au conferit Ordinele naționale românești. Spre a legaliza o stare de fapt și spre a începe o nouă orânduire a Ordinilor noastre, se propun dispozițiunile art. 1, 6 și 7.

Pe de altă parte, prin glorioasa înfăptuire a unirii tuturor românilor sub același sceptru, se simte nevoia de a lărgi numărul acelora care pot fi decorați cu Ordinul *Steaua României* și, în același timp, e necesar a se prevedea necesitatea, limitând numărul membrilor Ordinului *Coroana României*, o frână la prea marele număr de decorații ce s-au conferit de la război încoace. Spre a-și păstra toată valoarea morală de răsplată, o decorație trebuie să fie limitată într-o oarecare măsură.

Suprimarea celor două clase inferioare ale Ordinului *Carol I* are menirea de a ridica valoarea acestei înalte decorațiuni și de a o așeza în rândul celor mai de seamă Ordine străine. Luând această măsură cu pietate, se aduce la îndeplinire o dorință a prea gloriosului Rege Ferdinand I.

Totuși spre a păstra o suficientă gamă de decorațiuni, mai ales pentru străini, Ordinul *Ferdinand* neputându-se conferi decât cetățenilor români, s-a prevăzut dispozițiunea de a se extinde și la clasele de Ordine Medalia și Crucea Serviciului Credincios.

Luând aceste noi dispozițiuni, Ordinele românești vor redobândi toată valoarea și seriozitatea ce au avut-o când au fost create.

Ministru de externe, D. I. GHICA.

Președintele Consiliului de Miniștri, N. IORGA

Ședința din 19 aprilie 1932

Expunere de motive la proiectul de lege pentru organizarea Institutului Superior de Educație Fizică

EXPUNERE DE MOTIVE

Prin această lege se desface Institutul de Educație Fizică din legătura cu Oficiul de Educație Fizică, pe lângă care a fost alăturat la 1 iunie 1923, suferind o reorganizare, șase ani mai târziu. Întru acestea România urmează exemplul țărilor din Apus, care, îngrijate de stare fizică a intelectualilor, au simțit nevoia de a-i pregăti și trupește pentru greutățile zilei de astăzi.

Nu vom ajunge, desigur, niciodată la armonia psihofizică a vechilor greci, dar prin asemenea metode vom ajunge a nu mai împărți omenirea în oameni voinici fără distincție intelectuală și în oameni crescuți științific, al căror trup slab nu poate sprijini misiunea pe care și-au luat-o¹.

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor, N. IORGA

NOTE

1. În aceeași ședință dr. N. Lupu semnalase că a fost depus în Cameră un proiect de lege cu privire la schimbul de terenuri între Eforie și conducerea județelor Prahova și Dâmbovița, fără discuții, și acum, cam pieziș, voiau să obțină votul. N.I.: ”Domnule președinte, onorată Cameră, nu înțeleg ca atâta vreme cât este un guvern prezidat de mine să se pună la îndoială votarea sau nevtarea unei legi. Vă rog să consultați notele stenografice și dacă în notele stenografice nu găsiți trecută discuția și luarea în considerare a legii, se vor trage toate consecințele de acolo. Dacă găsiți în notele stenografice și puneți la îndoială existența unui substrat al acestor note stenografice, vă va răspunde prin domnul președinte, căci este responsabil pentru aceste note stenografice, adică domnul șef al stenografilor. Cred că nu puteți cere mai mult decât atât.

Eu nu am fost aici, eu nu am nici o cunoștință despre aceasta, vă ofer, prin urmare, verificarea notelor stenografice și dacă veți avea cea mai mică îndoială cu privire la autenticitatea lor, voi stărui pe lângă domnul președinte al Camerei pentru a face cercetările trebuitoare”.

După ce Armand Călinescu precizase că ministrul Industriei îl informase că retrage proiectul: N.I.: „Sunt și proiecte din acestea îndărătnice, care scot capul singure”.

La proiectul de lege pentru reorganizarea Așezământului Sf. Spiridon din Iași

D-le Toma, îmi dai voie să observ că d-voastră discutați parcă ați discuta cu guvernul, care ar fi zis: nu. Eu am vorbit acum câteva minute cu d. ministru de Finanțe, care a spus: da. Însă noi avem a face, în momentul acesta, cu un proiect pe care l-ați făcut d-voastre, și când zic d-voastre, zic inițiativa parlamentară. Discutați asupra proiectului pe care l-ați adus d-voastră și lăsați-ne pe noi, care nu putem să primim un simplu amendament, prin care să se creeze averea de care instituția are nevoie. Aceasta este o altă chestiune care presupune foarte multă cercetare; crearea acestei averi și a

mijloacelor de întreținere a Așezămintelor Sf. Spiridon trebuie să vină printr-o lege pornită de pe banca ministerială. Iar, până atunci, dacă înțeleg bine din discuțiile foarte interesante care s-au purtat aci, d-voastre discutați dacă este bine sau nu să se schimbe sau nu administrația Sfântului Spiridon și dacă forma care este propusă în acest proiect de lege, din inițiativă parlamentară, este bună sau dacă această formă trebuie să fie înlocuită cu alta.

Acum, în ce privește considerațiile celelalte, natural, sunteți cu toții ieșeni și văd foarte bine că sunteți ieșeni, prin aceea că nu vă înțelegeți de loc între d-voastre (*Aplauze pe băncile majorității*). Iubiți foarte mult Iașul...

D. dr. N. Lupu: D-le prim-ministru, nu uitați că și d-voastră, prin cultură sunteți ieșean.

D. profesor N. Iorga: Desigur, d-voastră iubiți foarte mult Iașul și, fără îndoială, ați dori ca el să înflorească, întrucât putem să o facem și câtă vreme suntem aici, vă vom ajuta. Dar acestea sunt lucruri de viitor, iar pentru moment, când noi avem numai ziua de mâine, căci vă asigur că se închide sesiunea mâine seară, eu cred că, în interesul Iașului, pentru care vorbiți cu toții, ar fi mai bine să vă concentrați asupra acestui proiect de lege și, ori îl găsiți rău și îl respingeți, sunteți liberi, ori credeți că trebuie să-l amânați, arătați-ne pentru ce, și amânați. Noi am primit cu plăcere și acest proiect, ca orice alt proiect venit din bunele intenții ale unei părți din d-nii deputați. Arătați care este folosul amânării până la toamnă. Eu vă pot asigura însă de un lucru: că d. dr. Cantacuzino, dacă ar fi avut intenția de a veni la toamnă cu un proiect de reformă a tuturor acestor așezăminte, ar fi avut grijă să ne spună întâi nouă și după aceea d-voastre. Dar d. dr. Cantacuzino nu ne-a spus absolut nimic și nu vă pot asigura că se gândește ca în toamnă să vină cu un astfel de proiect.

Prin urmare, cei care vor să facă un lucru, pot să-l facă acum, când au un proiect înaintea lor, în loc să aștepte până la toamnă, când guvernul nu a dat absolut nici o speranță că va veni cu un astfel de proiect. Și guvernul preferă chiar ca o astfel de inițiativă să vină de aici, din Parlament, decât să vină de la dânsul; aceasta pentru motive care ar fi prea lung ca să le arăt aici (*Aplauze pe băncile majorității*).

În această stare, v-aș ruga foarte mult să nu faceți istorie, fiindcă, nu vă supărați, tot ce ați spus d-voastră este pe jumătate sau pe sfert adevărat.

Adevărul este cu totul altul: este o donațiune princiară Ștefan Racoviță, la care s-au mai putut adăoga și altele. Este cu totul altceva decât credeți cei mai mulți dintre d-voastre. Dar nu e locul să vorbim astăzi. Exproprierea s-a făcut cum s-a făcut; de cine s-a făcut, dacă bine sau rău s-a făcut, Dumnezeu

să ierte pe fiecare pentru bunele sale intenții. Așteptați ca guvernul să vină, potrivit făgăduielii d-lui ministru de Finanțe, cu refacerea, pe cât este cu putință, a unei averi care niciodată nu va putea să mai fie ceea ce a fost odinioară, cum nici Sfântul Spiridon nu va mai fi niciodată instituția de ospitalitate foarte largă, care a fost pe vremuri. Eu stau aici și vă ascult; nici nu citesc sau citesc numai din când în când, numai că aș dori să vă văd că faceți d-voastre ceva, că lucrați d-voastre. Eu înțeleg să forfecăți lucrul nostru, căci aceasta este misiunea noastră, dar să vă forfecăți între d-voastre, aceasta o înțeleg mai puțin, mai cu samă că, după cum v-am spus, sunteți cu toții ieșeni și de o solidaritate admirabilă! (*Aplauze pe băncile majorității*).

D. C. Toma: D-lor deputați, eu mai am puține cuvinte ca să închei. N-am făcut nici o imputare guvernului și nici n-o fac; din contră, credința mea este că un guvern care este prezidat de d. profesor Nicolae Iorga nu poate să aibă decât cea mai mare grijă și cea mai mare sollicitudine pentru așezămintele lașului și pentru așezămintele de interes obșteșc.

D-lor, ziceam însă, și aceasta este tema mea, problema Sf. Spiridon să fie rezolvată în total; rezolvările parțiale nu au justificare, pot să fie interpretate că au alte scopuri decât cele mărturisite.

D. profesor N. Iorga: D-voastră spuneți totdeauna că dacă are cineva de spus un lucru, să-l spună.

Când a spus d. Cuza nu știu ce, d-voastră ați spus: d. Cuza insinuează. Dacă este de spus ceva să spună. Permiteți-mi să vă fac aceeași rugăciune. D-voastră bănuți că sub acest proiect de lege sunt anume intențiuni. Luminați-mă și luminați pe toți aceia din această Cameră care nu știu. Luminați, luându-vă o răspundere. Aș dori-o.

Despre conducerea Așezămintelor Sf. Spiridon

Eu vă răspund. Cele trei persoane, excelente, natural, căci d. dr. Cantacuzino, nu putea să numească altfel de oameni, și desigur că nici nu se cer a fi înlăturate, d. dr. Cantacuzino le-a numit cu de la sine putere. Dacă d. dr. Cantacuzino ar fi făcut politică de partid, ar fi numit trei persoane pentru calitățile lor, evident, dar și pentru situația lor în partid. Și atunci eu presupun că cei care au venit cu proiectul din inițiativă parlamentară, și-au zis: d. dr. Cantacuzino nu este veșnic, precum nimeni nu este veșnic aici și, în momentul când se întâmplă că este un guvern care nu ține seamă de interese de partid (*aplauze*), și care ar vrea ca politica să fie înlăturată din așezămintele unde politica nu are ce căuta, în momentul acela să se voteze cât mai repede un text de lege care să împiedice pe viitor numirea la Sf. Spiridon a unor persoane înscrise în clubul respectiv (*Aplauze prelungite*).

D. C. Toma: D-le prim-ministru, regret că și d-voastră aveți aceeași teamă. Eu credeam că guvernul și Parlamentul acesta vor fi și la toamnă, și prin urmare, se va putea, în liniște, să se voteze o lege...

D. profesor N. Iorga: Vă rog, n-am spus aceasta. De altminteri, nu mi-aș permite-o. D-voastre, opoziția, puteți să ne omorâți în fiecare moment. Noi avem datoria de a arăta să rămânem vii și după aceea. (*Ilaritate*). Dar eu nu mi pot permite, de la locul meu, să spun că voi fi aici nici măcar mâine, cum știți și d-neata. Aceasta atârnă de două lucruri: de la voința cui ne-a chemat aici și împotriva cărei voințe, natural, că nu înțelegem a guverna; și atârnă de la felul cum simțim, în conștiința noastră, că putem să îndeplinim datoria noastră. Se poate întâmpla ca noi să ne convingem într-un anume moment că sunt alții mai buni decât noi, și să ne dăm în lături. Așa că vă rog să nu puneți chestiunea pe rămânerea sau plecarea guvernului. Dar un guvern poate să dispară - nici d-neata nu ești etern, nici eu nu sunt etern, să zicem că până la toamnă nu trăiesc eu, evident că ar trebui să vină o altă formă de guvern. Dar să lăsăm aceasta. Noi avem o propunere de așezarea în fruntea Așezămintelor Sf. Spiridon a unui grup de oameni care să nu poată fi bănuși că sunt acolo pentru politică. Aveți ceva mai bun, propuneți. Aveți un motiv de zăbovire sau de înlăturare, spuneți-l foarte limpede. Dar să ne ținem la ceea ce avem foarte bine mărginit înaintea noastră. (*Aplauze pe băncile majorității*).

În continuare, răspunde gl. G. Cantauzino Grănicerul care spusese că oricâți epitropi s-ar numi la Așezămintele, aceștia nu vor da bani mai mulți

D-le general, îmi dați voie?

Iarăși faceți apel la mine. Eu mă găsesc nu numai înaintea unei legi din inițiativă parlamentară, dar înaintea unei legi votată de Senat. Prin urmare, nu poate să plece de la mine blamul acesta către Senat. Aveți tot dreptul să-l dați d-voastră, dar eu nu pot să spun că Senatul s-a ocupat fără seriozitate de un proiect de lege. D-voastră aveți tot dreptul să votați sau să nu votați, dar guvernul nu poate să jignească unul din cele două Corpuri legiuitoare (*Aplauze pe băncile majorității*).

Tot despre reorganizarea Așezământului Sf. Spiridon

D-lor, vă rog, nu se urmează după legile obișnuite, ci după regulamentul Camerei. S-a discutat o lege, a vorbit raportorul, ministrul nu este aici, în locul ministrului, am dat eu lămuriri, arătând că părerea mea este aceasta: să se înlătore de la Așezământul acesta al Sfântului Spiridon politica, într-o formă sau în altă formă (*aplauze*). V-am mai spus încă un lucru: că Senatul nu

poate fi jignit, prin aceea că Adunarea deputaților este de altă părere; dar Senatul poate fi jignit prin aceea că se evită un vot sincer și se amână proiectul până la toamnă. Mie, astfel de apucături nu mi-au plăcut niciodată. Legea nu este a guvernului, guvernul nu se opune la nici un argument care înlătură politica de acolo, ce nu are ce căuta; guvernul nu a manifestat la Senat nici o opiniune, lăsând ca Senatul să voteze. Guvernul nu manifestă nici o opiniune aici dar părerea mea de om onest și sincer este că trebuie să înceteze odată cu sistemul de nesinceritate al amânărilor, atunci când cineva, sincer, poate să primească sau să respingă¹ (*Aplauze pe băncile majorității*).

NOTE

1. La un moment dat, dr. N. Lupu a cerut amânarea discutării în toamnă a proiectului, odată cu prezentarea unui program general de reorganizare a asistenței sanitare, „căreia să-i dați venituri”. N.I.: „Nu vă grăbiți. Puteți să-l votați sau să nu-l votați proiectul, dar nu ne spuneți nouă să-l amânăm, să-l retragem. Aceasta nu e căderea noastră”. Dr. Lupu s-a arătat necăjit că primul ministru l-a întrerupt. N.I.: „Pe dumnealor i-am întrerupt la aplauze, nu pe dvs. la cuvânt” (*mare ilaritate*).

La cererea lui Șt. Cicio Pop ca deputații să dea câte 500 de lei din diurnă pentru ajutorarea sinistraților

D-le președinte, d-lor deputați, guvernul a dat și până acum și va mai da îndată ce va primi știrile, va vedea cum trebuie să chibzuiască în ce privește ajutoarele.

În ce privește însă ceea ce se cere de la d-voastre, eu rog și majoritatea și minoritatea să îndeplinească dorința d-lui Cicio Pop (*Aplauze unanime*). Dar așa avea ceva de adaus: poate că ar fi bine ca noi, care venim regulat la ședință, să dăm atâta; iar aceia care iau diurnă, fără să vie niciodată la ședință, să facă gestul generos de a da de zece ori mai mult (*Aplauze prelungite, îndelung repetate. Strigăte de „bravo” unanime*).

Insistă pentru aprobarea cererii

D-le președinte, propunerea rămâne făcută, astfel de propuneri nu se pot retrage pentru un incident. Prin urmare, încă odată, propunerea rămâne făcută, așa încât rog Camera, fără deosebire de partid, să acorde suma care a fost solicitată (*Aplauze*).

D. dr. N. Lupu: D-lor, pentru că unele voci izolate din d-voastre cer ca să se dea pentru toate ținuturile sinistrate, eu vă rog să se precizeze că dăm câte 300 lei, în mod special județului Arad...

Voci de pe băncile majorității: Nu, nu.

D. profesor N. Iorga: Da, da.

Eu am spus în glumă, dar mențin în serios, că persoanele care se vor constata, la chestură, că nu au venit la Cameră nici măcar de două ori pe lună, să dea de zece ori mai mult (*Aplauze unanime prelungite*).

La proiectul de lege pentru controlul averilor

D-le președinte, onorată Adunare, eu am avut prilejul să mă manifest cu privire la acest proiect de lege; am făcut declarațiunea că nici banca ministerială, nici majoritatea nu are să se teamă de o astfel de lege. (*Aplauze*). Dar eu v-am spus un lucru: că venind legea aceasta acum, vine după ce toată lumea s-a asigurat, și cei ce nu s-au asigurat, aceia se vor asigura. Vina nu este a mea. Eu am venit la guvern, când am venit. Majorității nu-i pot da alt sfat decât sfatul acesta de a proceda corect față de acest proiect de lege. (*Aplauze*). Proiectul de lege se votează, trece la Senat; Senatul va avea să se ocupe de dânsul. Eu cred însă că o astfel de măsură trebuia luată pe vremea când nu era amnistia, când banii nu trecuseră în Elveția și când rămăseseră nu câțiva care știu foarte bine cum să se apere, ci atunci când puteam pune mâna în plin. Nu e vina mea. Eu constat ca un istoric: n-am putut să lucrez ca un om politic, atunci când se putea lucra.

D. I. Mihalache: Vă rog să nu vă influențați nici de d. Corteanu din stânga, nici de d. Stoianovici din dreapta. (*Protestări pe băncile majorității*).

D. profesor N. Iorga: Eu nu sunt omul care să fiu câștigat prin sfaturi...

D. I. Mihalache: Am făcut o glumă.

D. profesor N. Iorga: În așa fel încât cum am auzit, cum să-mi fac părerea și cum s-o și exprim. Prin urmare, două-trei cuvinte care mi s-au spus în altă chestie de d-nealor, nu înseamnă un sfat care se dă unui om care știe să lucreze după capul lui. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

*I. Mihalache¹ insistase că nu e vorba de controlul averilor particulare
ci de cele ale funcționarilor publici:*

...eu am în privința acestor lucruri o veche experiență, destul de tristă. Eu îmi aduc aminte, eram acolo (*arătând spre băncile opoziției*) și fiindcă s-a vorbit de d. Titulescu, d. Titulescu era aici, iar lângă d-nealui erau alte

persoane - Ministerul din care a făcut parte d-nealui întâia oară - și arseseră, d-lor, niște depozite, pe vremea când focul era periodic la noi...

D. profesor N. Iorga: Și ardea oriunde, un foc inteligent! ardea numai în anume locuri (*Ilaritate*). L-am întrebat pe d. Titulescu, d-le Titulescu, d-ta vei face cercetări? D-nealui mi-a răspuns: hotărât că voi face. Dar mai erau și alte persoane, chiar aproape lângă d-nealui, nu vreau să spun cine era...

D. Gr. L. Trancu-Iași: De ce nu spuneți?

D. profesor N. Iorga: ...Și nu s-au făcut cercetările.

D. Gr. L. Trancu-Iași: Era actualul domn ministru de Finanțe.

D. profesor N. Iorga: Nu, nu, era o altă persoană, cu care ați lucrat d-voastră multă vreme și cu care, acum, poate aveți părerea de rău că nu mai puteți lucra! (*Ilaritate pe băncile majorității*).

D. Gr. L. Trancu-Iași: Părerea mea de bine, nu de rău (*Ilaritate*).

D. profesor N. Iorga: Bine înțeles, persoanele acelea erau persoane perfect oneste. Dar, când faci politică de partid, atunci fără îndoială trebuie să ai o cantitate oarecare de mușama sub vestă, pe care o desfăci în momentul potrivit (*Ilaritate*).

D. Tașcu Pucerea: Haină fără buzunare.

D. Gr. L. Trancu-Iași: D-voastră faceți politică de partid?

D. profesor N. Iorga: Eu? Nu.

Răspunde dr. N. Lupu²

Dar, dați-mi voie, eu n-am spus să nu se aducă în discuție legea. De ce mă acuzați pe mine? Eu am făcut numai observația că au trecut toți cei care au putut să treacă cu averile câștigate în dauna țării.

Prin urmare, atacați pe cine vreți, dar nu pe mine.

În continuare, răspunde dr. N. Lupu

D. președinte și onorată Cameră, eu sunt în cele mai bune legături cu d. doctor Lupu. Dar nu văd de ce este nevoie să apere onoarea guvernului și a majorității? Nu văd de ce! Vă mulțumesc, dacă voiți să-mi ajutați, dar nu simt nevoia...

D. dr. N. Lupu: D-le președinte al Consiliului, eu vă răspund: acum două săptămâni majoritatea a propus acest proiect de lege și d-voastră ați spus că sunteți cu toată inima pentru dânsul. Acum însă mi se pare că trebuie să plecăm acasă cu proiectul de lege nevotat. Dacă vom pleca acasă cu proiectul nevotat, onoarea d-voastră nu va câștiga.

D. profesor N. Iorga: Au venit în discuție legi peste legi.

D. dr. N. Lupu: Nu erau importante.

D. profesor N. Iorga: Au fost legi financiare, pe care le-ați discutat cu săptămânile; legi care erau absolut necesare. Dar nu a fost intențiune rea din partea nimănui. Aceasta este. Dar să mă trezesc eu, după un an de zile de guvernare, gazdă de hoji...

D. dr. N. Lupu: Nu exagerați!

D. profesor N. Iorga:... ascunzând cine știe ce păcate, refuzând să se voteze o lege de urmărire a vinovaților, pentru a ne salva pe noi!

Îndeamnă la calm

D-lor deputați, și majoritari și minoritari, dacă aveți cât de puțin grija decenței dezbaterilor noastre, de ce ne aruncați această bănuială înveninată, că ar fi cine știe ce interese din partea noastră de a împiedica votarea acestui proiect? Avem aerul, unii dintre noi, că urmărim pe ceilalți, întocmai cum urmărește un agent de poliție pe un hoț care fuge. Dar noi avem aerul de așa ceva? Dar pentru numele lui Dumnezeu, nu strigați la noi și nu faceți gesturi de amenințare! Vedeți, cu învoirea guvernului, acest proiect se discută. Ce vroiți d-voastre mai mult? (*Aplauze pe băncile majorității*). Noi nu strigăm la d-voastre când vorbiți. Binevoiți să lăsați și pe membrii majorității să vorbească. Nimeni nu are intențiunea de a sabota.

Iertați-mă că trebuie să mă duc să îngrijesc în fiecare seară, la un anume ceas, și de sănătatea mea. Dar aceasta nu înseamnă că plecarea mea este un semn către majoritate, ca să se împrăștie. Dimpotrivă, o rog să rămână (*Aplauze pe băncile opoziției*). Vă rog, după plecarea mea, să urmați sfaturile pe care le-am dat la toată lumea, să se simtă că aceasta este o Cameră care discută, iar nu o sală de întrunire, în care unii sar în capul celorlalți (*Aplauze*).

NOTE

1. I.Mihalache spusesese că „întârzierea a scăzut din efectul legii”. N.I.:”Nu de acum, trebuia venit cu ani înainte, când era proaspăt jaful războiului și prăda țara atunci” (*aplauze pe bîncile majorității*).
2. Dr. Lupu declarase că dacă nu pun mâna pe hojii care au furat în trecut, nu înseamnă că nu se poate pune mâna pe cei care fură acum.

Ședința din 20 aprilie 1932

Citește Mesajul regal de închidere a sesiunii parlamentare

D-lor deputați, sesiunea care se încheie astăzi...

O voce: Dizolvarea! (*Zgomot, întreruperi*)

D. profesor N. Iorga: D-le deputat, nu se întrerupe niciodată un Mesaj regal (*Aplauze prelungite*).

Prin urmare acum încep:

„D-lor deputați, sesiunea care se încheie astăzi, a fost de o însemnătate deosebită, însemnătate prin aceea că, începând opera de consolidare a situației financiare, a dat, prin legea conversiunii, agriculturii românești, puțința de a lucra cu o libertate și o încredere pe care o împiedecau datoriile acumulate până la o greutate zdrobitoare, mai ales pentru țărănime, obiectul grijei mele permanente (*Aplauze prelungite*).

Printr-un buget de economii și de restrângeri până la o limită ce cu greu ar putea fi depășită, v-ați luat cu mult curaj răspunderea unor sacrificii imperios cerute de nevoile vremii.

Economiile realizate ne vor ajuta să trecem peste greutatețile momentului și să ajungem, fără pagubă pentru creditul Statului, la vremuri mai bune.

Prin Casa de amortizare pe care ați înființat-o, pasivul tezaurului public va putea fi lichidat prin metode și măsuri mai raționale și mai lesnicioase.

Prin legea monopolului alcoolului și prin ajustarea legilor contribuțiilor directe, timbrului și tarifului vamal, pe care le-ați pus în concordanță, în unele din principalele lor prevederi, cu necesitățile vremurilor, ați sporit veniturile Statului în limita posibilului.

Legea reglementării plantațiilor de vii și a denumirilor de origine va contribui la remedierea crizei adânci de care suferă viticultura.

Domnilor deputați,

Și fiindcă o societate valorează cât viața morală care o animă, legea învățământului superior deschide școalelor noastre înalte, desfăcute dintr-o prea strânsă legătură administrativă, orizonturi spre care tineretul nostru se poate îndrepta cu încredere și în acea disciplină care încă din această vârstă trebuie să domine activitatea clasei intelectuale (*Aplauze prelungite*).

Domnilor deputați,

Legea cadrelor și efectivelor armatei, Legea clădirilor militare, Legea organizării aviației, Legea fondului național al aviației, Legea corpului tehnic militar, Legea corpului subofițerilor, Legea de organizare a armatei, Legea de organizare a Ministerului Apărării Naționale vor contribui esențial la întărirea puterii militare a României, pavază sigură a dreptului câștigat prin sacrificii atât de grele (*Aplauze prelungite*).

Cu acest edificiu de bază esențialmente îmbunătățit, armata noastră, scumpă tuturor, având și dotarea asigurată, va putea fi îndrumată cu pași siguri pe calea progresului (*Aplauze prelungite*).

Prin legea drumurilor s-a dat posibilitatea unor dezvoltări mai rezezi și unei consolidări a rețelei de comunicații prea mult timp lăsată în părăsire (*Aplauze*).

Domnilor deputați,

Prin modificarea legii de organizare a înaltei Curți de Casație, suprema instanță, în afară de strălucirea competenței, va avea și putința promptitudinii în judecarea proceselor.

Legea reglementării raporturilor între proprietari și chiriași va armoniza interesele acestor două categorii atât de avizate una la alta.

Ridicarea incapacității civile a femeii măritate constituie un important act de unificare legislativă și al emancipării femeii (*Aplauze, prelungite*)

Legi pentru asigurarea pensionarilor militari și a invalizilor de război se adaugă la activitatea d-voastre (*Aplauze*).

Domnilor deputați,

Ați ratificat în această sesiune mai multe convențiuni și acorduri cu diferite State, ca: Franța, Cehoslovacia, Polonia, etc, precum și o serie de convențiuni speciale cu Jugoslavia, care au reglat în mod mulțumitor chestiuni rămase deschise mai bine de zece ani (*Aplauze*).

Domnilor deputați,

Mulțumindu-vă pentru sârguincioasa și rodnică d-voastră activitate, suntem deplin convinși că opera îndeplinită în această sesiune, împreună cu

guvernul, temeinic și bine aplicată, va fi chemată să înlesnească consolidarea și propășirea scumpei noastre patrii.

În virtutea, art. 90 din Constituție, Eu declar închisă sesiunea ordinară prelungită a Corpurilor legiuitoare”.

CAROL

D. profesor N. Iorga: Onorată Cameră, eu cred că după un Mesaj regal, președintele Consiliului nu-și poate permite să adauge nimic. Deoarece însă totdeauna acest obicei a existat, să-mi dați voie să vă arăt, în numele tuturor colegilor mei, adâncă mea recunoștință pentru faptul că această Cameră a lucrat la proiectele menite să întărească țara, să o ajute a progresa cu un sentiment de unire națională, de care fără îndoială opinia publică va ține seama (*Aplauze prelungite și îndelung repetate*)

În această operă noi nu reclamăm nici o parte, suntem umili servitori, așa cum am înțeles noi, ai necesităților poporului nostru. Și meritul care este revine înaintea de toate oamenilor fără deosebire de partid care, sprijinindu-ne pe noi, au înțeles aceste nevoi și împreună cu noi au căutat să ajungă măcar la o alinare a lor (*Aplauze prelungite și îndelung repetate*).

Iar în ce privește glasul care s-a ridicat cerând o dizolvare, este într-adevăr nevoie de o dizolvare, dizolvarea acelei dușmăanii dintre noi care a fost cauza nenorocirilor de până acum (*Aplauze prelungite și îndelung repetate pe băncile majorității*).

Sesiunea extraordinară 1934

Senatul

Ședința din 26 iunie 1934

Despre înființarea unei misiuni științifice în Albania

D-le președinte, în ședința de luni ați binevoit să puneți la vot urgența pentru proiectul de lege relativ la întemeierea unei misiuni în Albania și eu înțeleg urgența în așa fel încât, în câteva zile să se poată înfățișa proiectul. Dar de la Comisiunea legislativă se trimite proiectul acesta - cu privire la care am dat asigurări că nu comportă nici un spor de cheltuieli la Ministerul de Finanțe, ca să fie întrebat d-l ministru de Finanțe despre ceea ce trebuia să se știe din însuși declarațiunea mea. Nu este vorba de o fundațiune nouă, ci este vorba numai de trimiterea pentru cercetări în Albania a câte unui membru al Școalelor existente de la Fontenay-aux-Roses și de la Roma, care oameni se duc cu bursele lor; acum, dacă va fi să se cheltuiască ceva pentru adăpostirea lor, aceasta face parte din micile cheltuieli ale ministerului. Așa încât, eu cred că se putea ține seama acolo, la Comisiunea legislativă, de declarațiunea mea: nu comportă nici un spor de cheltuieli acel proiect. Și dacă dv., d-le președinte, binevoiți să le atrageți atențiunea asupra acestei declarații făcute de mine, atunci proiectul ar putea să vină. Mai avem câteva zile și aș dori ca acest proiect să treacă prin Cameră, ca să se poată începe oarecare lucrări.

D-1 Tony Iliescu, vicepreședinte: Vă asigur, d-le profesor, că cel mai târziu mâine, luându-se și avizul d-lui ministru de Finanțe...

D-1 profesor Nicolae Iorga: Nu era necesar.

D-1 Tony Iliescu, vicepreședinte: ...oricare ar fi rezultatul, proiectul de lege se va pune în ordinea zilei și se va vota.

D-1 profesor Nicolae Iorga: Mulțumesc foarte mult.

Când nu cer nimănui nimic, nu înțeleg de ce să se intereseze cineva cu privire la o sumă pe care n-am cerut-o.

Prezintă expunerea de motive a proiectului

EXPUNERE DE MOTIVE

Puține sunt țările și popoarele cu care legăturile noastre să fie așa de vechi și adânci ca cele cu țara și poporul Albaniei.

Rasa este în parte aceeași; aceleași elemente tracice și romane se întâlnesc la unii și la alții; Albania s-a format și de pe urma unei mișcări naționale începute și susținute la București. Suveranul și poporul albanez au arătat de atâtea ori amintirea vie a acestor legături.

Pe de altă parte, Albania înfățișează un admirabil teren pentru studiile cele mai variate. Sunt de făcut acolo cercetări de limbă ca și de etnografie. Biserici bizantine prezintă fresci încă nestudiate. Și mai ales pământul Albaniei acoperă comori prea puțin descoperite ale anticității greco-romane.

Așa fiind, credem că facem un lucru util amânduror țărilor și priincios științei, propunând crearea unei misiuni științifice române în Albania¹.

N. Iorga, Oscar N. Nicolescu, general I. Popovici, Ef. Antonescu, N. Miculescu, G. Ghițescu, Gr. Constantinescu.

NOTE

1. Consiliul Legislativ opinase că cele două școli românești din străinătate nu puteau delega persoane care să lucreze la viitoarea misiune științifică din Albania.

Ședința din 27 iunie 1934

Ironii la adresa lui D.R. Ioanițescu

Domnule Ioanițescu, pe atunci era un merit să te retragi din Parlament pentru că îți trimitea diurna acasă. Noi am văzut alte retrageri din Parlament în care diurna s-a servit foarte regulat la domiciliu și în provincie¹ (*ilaritate*).

NOTE

1. În aceeași ședință, pe marginea legii șomajului: „Cel dintâi articol la legea șomajului va trebui să fie acela că omul fără ocupație să nu refuze nici o ocupație”.

Ședința din 30 iunie 1934

Discurs pe marginea legii bugetului

D-le președinte, d-lor senatori, față de proiectul acesta de lege, discutat cu atâta competență și cu atâta talent de d-l Gafencu, care a făcut într-adevăr un discurs mai mare decât proiectul și ne-a adus să simțim cât de bine ar fi dacă și aici la Senat s-ar discuta bugetul de-a dreptul, sau întrebându-se o lege oarecare pentru a se ajunge la același rezultat, mie să-mi fie îngăduit să pun numai o întrebare; care, întrebarea aceasta, poate să aibă oarecare valoare: pentru cine sunt acordate toate aceste drepturi, drepturile de a preface administrația țării în așa fel încât ea să corespundă situației încasărilor?

Acesta este lucrul pe care dv. îl voiți și-l prezentați într-o formă, care fără îndoială, poate să fie discutată. Când, de exemplu, dv. spuneți că măsurile acestea trebuiesc să fie aduse spre ratificare în Parlament până la 14 decembrie și că, dacă Parlamentul nu le primește, efectul cu toate acestea este același, desigur este o formă puțin elegantă de a vă afirma dreptul absolut de a face ce voiți.

Dar pentru cine sunt prevăzute aceste măsuri? Dacă sunt prevăzute pentru dv., atunci iată ce aș fi avut dreptul să vă cer: Dv. ați venit la guvern¹ la sfârșitul anului trecut. Dv. știți foarte bine în momentul acela că încasările Statului merg greu. Nu știu în ce măsură încasările acestea au sporit. Doresc să sporească în așa măsură încât cheltuielile Statului să fie asigurate.

Dar dv. ați venit într-un moment de mare strâmtoare și strâmtoarea aceasta mare am cunoscut-o și eu. Însă noi aveam intenția, guvernul pe care îl prezidam avea intenția, să plătească străinătatea, și de atunci s-au schimbat lucrurile. S-a cerut străinătății o păsuire, o scădere, scădere care se pare că nu este cuprinsă într-un act cu desăvârșire sigur și pe deplin parafat. S-au schimbat împrejurările, dar cu problema aceasta teribilă, care m-a făcut să tai de la Ministerul Instrucției Publice mai mult decât a tăiat orișice ministru, și să-mi atrag valorile acelea de nemulțumire zgomotoasă ale unui corp didactic anarhizat prin politica de partid. Proiectul de azi e datorit conștiinței pe care o avem cu toții că nu se poate merge așa, că nu se poate falsifica până la sfârșit, întrebându-se moneda Regelui Mihai, deturnări de fonduri și alte mijloace, pentru a se acoperi cheltuielile Statului. Știți: noi practicăm, cu oarecare eleganță, escrocheria financiară. Dar escrocheria are oarecare limite. Vine un moment când nu se poate merge mai departe. Dv. nu ați avut, se pare,

de la început, credința că veți aduce pe creditorii străini să renunțe la o parte așa de importantă din suma care li se cuvenea, cum este aceea de care este vorba. Am spus că dv. ați venit la o situație disperată. La situația aceasta disperată nu puteați răspunde prin impozite mai grele. Lumea nu le poate plăti, chiar măsurile pe care le-a luat, cu o adorabilă naivitate, d-l Madgearu, mânat de teoriile la care făceați aluzie dv., și anume de a o storce...

D-1 C. Ceruleanu: Nu le-a adoptat și d-l Gafencu.

D-1 profesor N. Iorga: ...de a-l storce pe contribuabil în așa fel, încât să nu mai poată plăti nu știu câți ani înainte. Căci acesta a fost rezultatul. Pentru că dacă un om a luat din fondul tuturor rezervelor sale un an, doi ani, nu mai poate plăti. E drept că ni se venea de la Paris cu sfaturi pe care le-am auzit și eu de la d-l. Rist! Contribuabilul român este foarte elastic. Cele două capete ale suprafețelor de gumelastic se pot atinge până nu mai rămâne nimic și finanțele Statului sunt asigurate. Am spus d-lui Rist: nu știu rezistența dv. financiară, care aveți undeva, totdeauna, anume sume ascunse. Dar știu marginile rezistenței contribuabilului român, care acesta are totdeauna, vizibil, un număr foarte important de datorii. Prin urmare, pe un contribuabil cu economii poți să-l storci; dar pe un contribuabil cu datorii - și doară legea conversiunii, cele trei legi ale conversiunii, nu pot să dea facultatea de a transforma în pozitiv, ceea ce este negativ - apoi, pe un astfel de contribuabil nu îl poți storce.

(D-1 Tony Iliescu, vicepreședinte, ocupă fotoliul președințial).

Și atunci, d-le ministru², care luați în spinare această lege, venită fără îndoială de la înțelepciunea cvasidictatorului, cu stare de asediu și cenzură, care este atât de tânărul geniu politic ocrotitor al României, atunci iată ce trebuia să faceți: onorata comisie, care, ca să asude, avea nevoie de căldurile caniculare pe când putea să asude în condițiuni mult mai bune și igienice, în luna lui noiembrie și decembrie, atunci trebuia să lucreze această comisiune. Și, de almintrelea, ce ochelari trebuie, d-le ministru, ca să vadă cineva care sunt funcționarii puși numai fiindcă au adus servicii de partid? Dar câtă vreme trebuie pentru ca într-un minister să se descopere imediat oamenii care nu fac nimic? Să vă dau o rețetă, pe care am întrebuințat-o și care mi-a permis economiile acelea pe care nu le veți tăgădui căci, ce a făcut Ministerul în care la Finanțe era d-l Argetoianu, dar nu lucra totdeauna după ideile sale, și în orice caz ideile sale trebuiau să treacă, pentru aprobare, cui avea o răspundere mai mare decât a sa, veți recunoaște că economiile pe care le-a făcut, reducerile acelea masive, nu le-ar fi putut face nimeni. Dv. vă găsiți astăzi la un buget cam jumătate de ce era bugetul pe care l-am primit noi. Ei bine,

cum am putut face aceste economii la Instrucție? Iată în ceea ce privește cadrul ministerului: am cerut fiecărui funcționar timp de câțeva vreme să-mi arate în fiecare seară ce a lucrat. În fiecare seară mi se aducea, de la fiecare funcționar, fișa lui controlată și am văzut foarte repede care este acela care trebuie menținut și acela care trebuie înlăturat, pe cale legală, fără nici un fel de greutate, fără să fie încălcări față de Constituției, Constituția aceia pe care d-ta, d-le ministru, și eu am votat-o, pe care partidul dv., d-le Gafencu, nu a votat-o, și declarația recentă a d-lui Maniu face încă rezerve în ceea ce privește această Constituție, așa încât punctul dv. de vedere, care este foarte bun, nu se aplică, privind în spre Bădăcin³. La București este foarte bun, dar nu și acolo. Fiindcă, trebuie să vă spun, că eu sunt autorul formulei care i-a permis d-lui Maniu să ia puterea, o formulă iezuitică, dar care este a mea. Eu m-am făcut iezuit, pentru a aduce un serviciu cuiva care a fost mult mai iezuit decât mine. Și am făcut formula aceia în care, fără a retrage nimic din ce afirmă, a putut veni la guvern să facă jurământul pe Constituție.

Da, fără să vă încurcați în lucruri constituționale, puteați, pe singura cale legală, să faceți toate suprimările. Însă, iată ce trebuia să faceți de la început: să arătați care sunt principiile dv. în ceea ce privește aceste suprimări. Acum, că ziceți: cei care au fost numiți prin stăruințe, sau care nu acopereau nici un fel de necesitate la numirea lor, aceasta este atât de vag. Și aprecierea unui guvern de partid este atât de influențabilă! Eu nu odată v-am arătat fără nici un fel de interes, căci mă găsesc în situația de a putea da sfaturi altora, ca unul care nu voi fi eu în măsură să aduc la îndeplinire ceea ce recomand celorlalți, v-am arătat: este un mijloc foarte simplu de a ușura bugetul Statului român în ceea ce privește pe funcționari. Fiecare funcționar să-și aibă fișa sa.

(Fiind orele 18, Senatul consultat, aprobă prelungirea ședinței).

Fișa aceasta să arate dacă funcționarul are sau nu familie. Eu nu înțeleg să plătesc pe un burlac, care evită căsătoria cu toate greutățile, și să-l plătesc cum plătesc pe un om care are zece copii de ținut acasă. Prin urmare, fixează ceea ce se cuvine pentru un om singur. Aici nu începe considerentul acela care mi s-a adus înainte, foarte de sus, că orice muncă trebuie plătită. Aceasta este teorie. Noi ne găsim însă înaintea unei realități de așa natură, încât nu înțelegem să plătim pe cineva ca să se plimbe pe Calea Victoriei, să-și caute boli închipuite și să dea ca funcționar al Statului rău exemplu, cheltuind de multe ori chiar peste leafa lui, căci sunt alte lucruri de jur împrejur, în mediul care îl înconjoară pe funcționar. Noi ne găsim în stare de

război. Societatea mondială este neconținut în stare de război. Așa fiind, când ai d-ta un funcționar care se bucură de o avere importantă, ca și un pensionar, care, în același timp, se duce la ghișeu în fiecare lună ca să-și încaseze plata lui întreagă, trebuie să i se amintească acest fapt: că noi suntem în starea aceasta de război și că, prin urmare, celui care poate să se întrețină cu propriile lui mijloace să-i dați titlurile aceluia împrumut pe care aveți de gând să-l lansați, iar celui care se întreține cu leafa lui, aceluia să-i dați bani.

Acest sacrificiu pentru țară să aveți curajul să-l impuneți. Amintesc că în Grecia, când s-a cerut prezentarea tuturor hârtiilor și s-au rupt în două, mi se pare deținătorului i s-a dat o jumătate și restul a fost socotit ca o contribuție la împrumutul de Stat. Putem găsi o formulă mai elegantă pentru același lucru.

Eu am pus însă o alternativă. Dacă dv. sunteți cei care veți beneficia, ați luat o cale târzie și greșită, în loc de calea cealaltă, de muncă serioasă în timpul iernii. Dacă aveți curajul, dacă nu v-ar fi fost frică de funcționari, dacă nu v-ar fi fost frică de propria dv. majoritate și dacă în majoritate n-ar fi deseori coaliții de interese de care vă este frică să vă atingeți.

Dar se poate întâmpla altceva. Știți, viața politică românească, de o bucată de vreme, se reazimă pe cel care înșeală mai bine pe celălalt. Uneori îl înșeală cu atât mai mult cu cât într-un moment se pare că l-a susținut mai puternic. Eu unul să fi fost în situația dv., aș fi renunțat la sprijinul discret al doctorului Lupu, la involtul sprijin al d-lui Mihalache, mai bine decât să i se spună băncii ministeriale că se găsește acolo numai pentru faptul că o sprijină un partid de opoziție. Dar, vedeți dv., răspunsul n-a venit; eu am căutat să-l provoc, dar n-a venit.

D-1 Victor Antonescu, ministrul Justiției: Eu am spus: să se sprijine întâi pe dumnealor dacă sunt capabili.

D-1 profesor N. Iorga: Acesta este un răspuns delicat la o afirmațiune, suntem puținel cam rudă, care cerea poate, cu toată simpatia pe care o inspiră d-l Ioanițescu, un alt răspuns.

Dar, vedeți, pentru că viața noastră politică se sprijină pe cine poate înșela pe celălalt, eu îmi pun o întrebare, pe care și-au mai pus-o și alții. Mă rog, să zicem, ferească Dumnezeu, că fierbe din nou ceva într-un vas, al cărui caracter și al cărui conținut l-am descoperit acum câțiva ani de zile. Și atunci, pentru cine ar veni în locul dv., din aburii care s-ar ridica din acest cazan ce propuneți dv. aici este foarte bun. Nu cumva eu nu știu nimic, ca de obicei (*ilaritate*), nu cumva în luna lui decembrie, la 14, să ne întâlnim pe aceste

bănci înaintea unui guvern care să întrebuințeze tocmai ceea ce cereți dv., prin acest proiect de lege. Și, dacă s-ar întâmpla ca eu să fac parte din acel guvern, mi-ar părea rău să întrebuințez mijloace ca acestea, în loc să întrebuințez eu mijloace ca acelea pe care le întrebuințam când eram la guvern și care mi-au permis să guvernez fără interes de partid în cea mai bună înțelegere cu toate partidele și să mă despart tot așa de ele, afară de câțiva intriganți, care au produs într-o vreme căderea unui guvern care trebuia să trăiască mai departe.

Prin urmare, vedeți să nu lucrați pentru ceea ce se cheamă „Regele Prusiei”⁴. Aceasta este o înștiințare care vine dintr-o lungă experiență, și pentru simpatia pe care o am pentru dv. personal, d-le ministru al Justiției, și pentru acei din miniștri care sunt de vârsta mea; iar tot copilăretul care a ieșit în urma mea, nu-l cunosc destul, chiar până la președintele de Consiliu.

Aceasta am avut de spus (*Aplauze*).

NOTE

1. Guvernul în funcție era condus de Gh. Tătărescu; acesta era și titularul departamentului Industrie și Comerț; apoi I. Incuțel (Interne), V. Slăvescu (Finanțe), V. Antonescu (Justiție), dr. C. Angelescu (Instrucție Publică, Culte, Arte), gl. N. Uică (Apărare Națională), Gh. Cîpăianu (Agricultură și Domenii), Richard Franasovici (Lucrări Publice și Comunicații).
2. Ministru de Finanțe era Victor Slăvescu
3. Referire la domiciliul lui Iuliu Maniu.
4. A lucra pentru regele Prusiei, a lucra degeaba.
În aceeași ședință, la o replică a lui Gr. Gafencu: „Ce n-am face pentru guvern, mai ales când ne-o cere domnul ministru al Justiției” (*aplauze*). N.I.: „Și când aveți asigurată succesiunea” (*ilaritate*).
Apoi, la bugetul Ministerului Instrucțiunii Publice: „Dacă analfabetismul este un lucru rău, alfabetizația este un rău tot atât de mare. Suferim de analfabetizație. Ne închipuim că dacă băgăm analfabetizația într-o societate, am făcut cea mai mare minune”.
Definește dictatorul: „Dați-mi voie să vă dau o definiție a dictatorului: „este un politician pe catalige” (*ilaritate*).
La observația lui I.Th. Florescu: „E posibil ca guvernul de astăzi să facă exact ceea ce doreau cei ce complotau ieri? E aici tot cazanul Satanei...”. N.I.: „Eu nu văd cazanul, numai că mie îmi miroase tot la telefon când se degajă anumite gaze pe o cale care nu mi-o pot explica”.

Ședința din 2 iulie 1934

Despre climatul politic din țară

D-le Miclescu, cred că chestiunea s-ar lămuri, dacă ați citi concluziunea d-lui dr. Lupu. Sunteți foarte nedibaci!....

D-1 inginer N. Miclescu: Am spus-o, fără a o citi, căci o cunoșteam pe din afară.

D-1 profesor N. Iorga: Ultimele cuvinte spun astfel: „Astăzi pentru dv., nu este decât o singură soluțiune: să vă demiteți și, în calitate de cetățeni privați, să vă puneți la dispoziția Parchetului civil sau militar”.

Eu unul, știindu-mă nevinovat, i-aș fi trimis de a doua zi, sau martori, sau când nu vrei să trimiți martori, pedepsești altfel o anume atitudine, fiindcă este de necrezut să spui unui guvern, „retrageți-vă și puneți-vă la dispoziția Parchetului”.

Aceasta este o acuzație. Și atunci nu mai înțeleg nimic, ca și d. dr. Lupu, pentru scopuri superioare - partidul care să vă înlocuiască pe dv., pentru hramul sfintei rotative, a consimțit să intre din nou în partidul care nu-i plăcea atunci.

Foarte bine. Ce nu faceți dv. pentru a veni din nou la guvern? Dar acuzația de aci este clară.

Eu nu zic că are dreptate. Ce știu eu din haosul din registrele de acolo? Dar că acolo n-au fost lucrurile limpezi, aceasta o știe toată lumea.

Comisiunea parlamentară în care se stenografiază câteva ore pe zi, n-a ajuns la nimic.

De aceea, aș crede că oameni ca dv., din Partidul Național-Țărănesc, asupra cărora n-a apăsat niciodată nici un fel de bănuială - fiindcă partidul dv. este un astfel de conglomerat, încât se găsesc oameni de tot felul, de la oamenii cei mai albi, până la oamenii cei mai negri - dv., în loc să vă certați cu d. Miclescu, închideți ochii, și pe întunec prindeți de păr pe cineva, și se poate întâmpla să nimeriți (*Ilaritate*).

Iar în ceea ce privește pe dumnealor, să mai uite rotativa ca să nu se găsească în situațiunea arătată de d-l Costinescu, a negustorului cu mita: „Mita nu se mărturisește”.

Și eu fac negoț, dar nu obișnuiesc mita și n-am știut aceasta până acum.

Despre dictatură

După ce N. Miculescu spusese:

D-lor senatori, dictatura, pentru ca să poată fi salvatoare, trebuie să îndeplinească o condițiune esențială.

D-1 profesor N. Iorga: Să existe dictator (*Ilaritate*).

D-1 inginer N. Miculescu: Îmi pare rău că faceți gluma aceasta.

D-1 profesor N. Iorga: E profunda mea convingere că în zadar se vorbește în țara aceasta de dictatură, pentru că nu există omul care să poată încerca așa ceva, în afară de faptul că dictatura însăși se termină cu încercarea dictatorului Nr. 2 de a răsturna pe dictatorul Nr. 1, până vine dictatorul Nr. 3, și așa mai departe, și la urmă un om de bun simț care mătură tot acest decor de operete afară¹.

NOTE

1. La observația dr. L. Skupiewski că PNL n-a avut timp să facă o anchetă privind niște fraude din cauza evenimentelor /asasinarea lui I.G.Duca, președintele partidului/. N.I.: „Dacă evenimentele sunt de vină, atunci și evenimentele au luat comisiun”.

Ședința din 3 iulie 1934

Dialog cu Mitiță Constantinescu, sub secretar de Stat la Finanțe

După ce acesta spusese că trebuie să domnească o morală în ceea ce privește mânăuirea banior publici

Domnule sub secretar de Stat, eu aș putea să vă spun dinainte cine va veni în locul acesta pentru că se știe că guvernul dvs. este plecat de la grija binelui public dar pleacă uneori și de la grija unor anumite aspirațiuni. Vom trăi și vom vedea.

Mitiță Constantinescu: Noi avem și vom avea o grijă continuă a mînuirii sănătoase a banului public.

D. profesor N. Iorga: Ați fost jupiterian? Eu totuși știu cine va veni acolo.

Ședința din 4 iulie 1934

Despre anchetele parlamentare

Ei bine, domnilor, iată într-adevăr chiar și la regulament se poate lua cuvântul.

Eu, dacă aș fi fost astăzi de dimineață când s-a discutat legea aceia, care silește pe funcționarii aduși înaintea unei comisiuni de anchetă parlamentară, să mărturisească tot ce știu, eu aș și relevat că este nu numai împotriva unui articol din regulament, dar împotriva articolelor din Constituție, care crează Parlamentul, obiceiul de a se amesteca două puteri cu totul deosebite. Noi suntem putere legislativă, ceilalți sunt putere executivă.

D. Alfons Heroveanu: Așa am spus și eu.

D-1 profesor N. Iorga: Nu ne-ar plăcea nouă când puterea executivă și-ar atribui dreptul de a cenzura dezbaterile noastre sau de a se amesteca într-însele, în afară de dreptul pe care, firește, că îl are puterea executivă de a reprezenta pe această bancă pe Rege. Dar eu nu-mi închipui că dacă se continuă cu sistemul acesta al anchetelor parlamentare - uitați-vă ce se petrece cu aceia privitoare la afacerea Skoda¹ - nu-mi închipui ce se poate întâmpla. Gândiți-vă dv., se alege deputat sau senator un sublocotenent care s-a retras din armată și are oarecare necazuri pe mareșalul Averescu, să vină să ceară să se numească o comisiune parlamentară care să cerceteze toată gestiunea mareșalului, de când a intrat în armată până acum, sau un preot, care intră în Cameră sau Senat și care cere să se cerceteze gestiunea episcopului cu care nu s-a putut înțelege.

Vă rog, s-au întâmplat două cazuri: să isprăvim cu sistemul acesta, fiindcă este imposibil ca o comisiune parlamentară, compusă din oameni politici, făcând parte din partide, să nu aducă în cercetarea unui caz toată pasiunea de acolo. Dovadă că în comisiunea aceasta pentru chestiunea Skoda, ceea ce este mai interesant este lupta deosebitelor partide acolo, iar nu descoperirea unor lucruri care nu se pot descoperi.

Nu ne mulțumim că votăm anchete parlamentare, acumă începem a le reglementa. Dar eu, ca ministru, n-aș primi în nici un chip să se treacă peste dreptul meu de a cerceta și peste capul meu să se impună o anchetă care să se termine cu cearta de care am vorbit.

Este o chestiune de principiu și am ținut să-mi arăt punctul meu de vedere.

Dacă aș fi fost când a vorbit d-l Ioanițescu, aș fi exprimat și această părere, pe care o cred întemeiată: că dacă la *Monitorul Oficial*, acei care formau consiliul de administrație și-au împărțit nu știu ce sume, aceasta nu înseamnă că trebuie să se facă vinovat pentru aceasta și pentru mici detalii de administrație, unul din cei mai buni ingineri ai noștri, recomandat de Vintilă Brătianu, și creatorul *Monitorului Oficial*, așa cum este acum, să se dezonzoreze un tânăr la începutul carierii sale. A dezonzora pe un om nu este cel mai potrivit mijloc de a îndrepta moravurile publice...

NOTE

1. Afacerea Skoda a izbucnit la 10 martie 1933, când s-a constatat că firma cehoslovacă cu sediul la București, și care făcuse contract pentru vânzare de armament către România, nu-și achitase impozitele. La o anchetă mai serioasă s-a văzut că în 1930, sub guvernul I. Maniu, se făcuseră cumpărături mult peste preț, cu comisioane uriașe (în care erau implicați ofițeri, funcționari superiori, apropiați ai primului ministru). Reprezentantul firmei, Bruno Seletzki, a fost condamnat la 5 ani de pușcărie și expulzat.

La o comunicare a lui Alfons Heroveanu¹

În ceea ce mă privește pe mine, ca președinte al Comisiunii Monumentelor Istorice, am toată grija, dar n-am mijloace. Nu ni se dau bani. Lucrurile acestea le știam noi de mult, dar cu cât avem la Comisiunea Monumentelor Istorice, nu ne putem apuca de lucru.

Ar trebui comunele și județele să dea ceva pentru repararea clădirilor de acolo.

Comisiunea este absolut incapabilă să se îngrijească de monumentele în stare de ruină. Noi plângem mai mult decât oricine din dv. această stare.

D-l Alfons Herovanu: D-le profesor, cel puțin sprijinul dv. moral îl cerem. Dacă dv. veți stimula puțin conștiința tuturor celor care au și datoria și puterea de face ceva, atunci nădăjduim că se va ajunge la un bun rezultat. Mai este vorba și de primăriile respective.

Dacă de la dv. vine semnatul acesta, d-le profesor Iorga, am credința că vom realiza ceva.

D-1 profesor N. Iorga: Golia am credințat-o noi, Comisiunea, îngrijirii garnizoanei din Iași. De ce garnizoana n-a voit să poarte grijă bisericii care i-a fost pusă la dispoziție de noi? Intervenți dv. pe lângă comandantul trupelor din Iași, care are soldați care nu costă nimic și se poate colabora cu aceștia la repararea bisericii.

NOTE

1. Despre mănăstirea Golia, aflată într-o stare avansată de ruină. Acesta spusese: „Rog pe domnul ministru al Cultelor să nu treacă cu ușurință asupra acelei comunicări, după cum sperăm că va avea cuvenitul răsunset și în sufletul marelui cărturar al neamului, sub îndrumarea căruia stă paza acestei comori a neamului nostru”.

Ședința din 5 iulie 1934

Despre examenele de capacitate cerute la școlile de arte frumoase

Eu sunt de părere să nu se ceară nici un examen de capacitate, pentru că oamenii aceștia își au competența lor, nu în diplome, ci în degetele lor. Degeaba vă învățați în jurul acestei chestiuni ca să aibă atâtea clase sau mai puține. Clasele la noi nu reprezintă nimic. Clasa are valoare când o faci, după ce ai făcut-o, cea mai mare parte din ceea ce ai învățat, s-a dus. Fiind vorba de un pictor, de un sculptor, omul dacă pricepe meșteșugul, poate să nu aibă nici patru clase primare. Acesta este adevărul care a ajuns să pătrundă în mintea oamenilor și în alte domenii.

Francezii, de pildă, care sunt cei mai respectuoși față de certificate, au întemeiat pe vremea lui Napoleon o Școală de Înalte Studii, unde am învățat și eu, care sunt printre cei 102 absolvenți, care școală primește oameni care pot să n-aibă nici măcar o clasă primară. Acolo se învață filologie semită, arheologie, și la sfârșitul studiilor se dă un certificat absolvenților. Li se tipărește teza. Dacă ar fi avut mai mult curaj, Duruy ar fi spus că certificatele de acolo dau dreptul să arate ce pot față de oamenii cei mai împovărați de certificate.

Nu vă mai certați pe certificate. Eu, care am dat atâtea certificate, vă asigur pe dv., mai tineri, că acestea nu ajută în ceea ce privește valoarea omului. Să ne certăm pe lucruri mai serioase.

Sesiunea 1934 – 1935
Senatul

Ședința din 1 decembrie. 1934

La aniversarea Marii Uniri¹

Aș cere cuvântul, d-le președinte, numai ca martor al lucrurilor care s-au îndeplinit acum și iarăși ca istoric al miilor de acte cu care s-au pregătit lucrurile care s-au comemorat acum.

Eu sunt contra comemorărilor. D-le președinte², dv. o știți. La orice comemorare am refuzat să vorbesc, căci cea mai bună din toate comemorările este un adaus de muncă solidară a unui popor (*Aplauze*). Și cu munca am cam zăbovit, iar în ce privește solidaritatea, am ruinat-o, așa că, în așteptarea momentului când ne-o da Dumnezeu atâta putere de muncă pe câtă minte avem și atâta bună înțelegere pe cât patriotism este în fiecare din noi, eu mi-am zis: nu vreau să mă amestec în comemorări.

Cu atât mai mult nu aș fi îndrăznit niciodată să vorbesc în numele unei grupări. Ce este o grupare politică? Cred că cei care fac parte din grupări politice, ar fi foarte jenați dacă li s-ar cere o definiție științifică. Ba cred că unii, din amintirile lor, ar putea da mai multe definiții sau chiar prea multe!

Așa fiind, eu nu pot să vorbesc în numele unei asociații de luptă. Când se dă o luptă, fiecare vine cu stegulețul său. Dar, să vină cineva cu fanionul când se desfășoară larg steagul stropit cu sânge al Țării românești!? Nu pot s-o fac, alții pot s-o facă. Sunt liberi.

Dacă totuși m-am hotărât, încurajat de frumusețea discursului președintelui meu de la Academia Română, d-l Mrazec, încurajat de vibrantele cuvinte ale omului pe care îl văd sărind la luptă, prietenul și ruda mea, d-l Miculescu, încurajat și de oarecare șoapte de pe banca ministerială, d-l ministru Lapedatu care spunea: acum s-au terminat cluburile, vine religia...

D-l I. Th. Florescu: Ai și d-ta un club!...

D-l profesor N. Iorga: Întâi plătește d-ta chiria ca să am un club.

Și atunci, după cum religia are un rost, zicea că ar avea un rost și o credință. Credința mea însă nu interesează. Credința mea a fost aceea din fundul inimilor tuturor. Și dacă am avut mai multă libertate s-o exprim, aceasta nu constituie pentru mine nici un fel de merit.

Au fost mai multe feluri de a vorbi. Atunci când unii au înfășurat-o în diplomație, alții și-au făcut o datorie de a lucra fățiș și în urmă a venit vremea și pentru cei care mai mult sau mai puțin au fost și ei pe acolo.

Dar, dacă totuși m-am hotărât să spun câteva cuvinte, în miezul cărora intru și care, ca de obicei, voi dura foarte puțin, este fiindcă eu socot că în orice comemorare trebuie să fie și o împărțire de merite. Noi ne găsim acum în țara aceasta mare. Să dea Dumnezeu să o ținem cum se cuvine. Trebuie ținută și o ținem, numai să o ținem în așa fel cum au făcut-o cei care au luptat și care au murit pentru dânsa (*Aplauze prelungite*).

A fost făcută frumos; să știm să o ținem frumos. Să nu cerșim la nimeni, fiindcă aceasta ar însemna că nu suntem în stare să o apărăm noi, și să nu ne speriem de nimeni, fiindcă nu cuvintele de la această tribună sau cuvintele de la această bancă apără România, ci ceea ce s-a văzut la manevrele din urmă, la care am vorbit și cu reprezentanți ai statelor străine, și ceea ce s-a văzut la manevrele din urmă, se poate rezuma în aceste cuvinte: cine pofteste să ne încalce hotarele, îl așteptăm (*Aplauze îndelung repetate*).

D-lor, peste meritele oricui - și nu tăgăduiesc pe ale nimănui - unul a fost mai prudent și a venit mai târziu, altul a fost mai frumos, nebun, atunci când se cerea multă nebunie și a ieșit înainte, chestiune de temperament, dar în unirea aceasta românească sunt două feluri de oameni care au avut mari merite și care n-au nume, fiindcă sunt mii, fiindcă sunt sute de mii, fiindcă sunt milioane, oameni care trebuie să fie comemorați, de câte ori se vorbește de unire, ori dacă este necesară comemorarea, ori dacă nu este necesară.

Sunt întâi cei mulți, care n-au fost niciodată lângă străin, care n-au vorbit limba străinului, care nu au negociat cu străinul și care au rămas cu munca lor, cu credința lor, cu legea lor, cu sfânta lor încredere în viitorul neamului lor (*Aplauze entuziaste*).

Pe aceștia nu trebuie să-i uităm.

Și sunt cei care dacă au fost dincolo, au rezistat la toate momelile, la toate ofertele de răsplătire, căci puteau să ajungă sus, dacă încetau de a fi români. Clasa de sus s-a dus la străini și în timpurile mai noi dacă nu s-a dus numai decât la străini, dar a discutat cu străinul, cu care nu se discută, dar ei au rămas la munca lor, la sudoarea lor de sânge, iobagii aceia din Ardeal, frați cu cei de aici care, după ce s-a pierdut războiul, fiindcă noi, la început, l-am pierdut, l-au făcut ei țărănește și au câștigat biruința.

Pe toți aceștia nu trebuie să-i uităm, pe mucenicii brazei, pe frații de dincolo și pe aceștia care fără nici un alt gând, decât de a sluji țara, au stat și au murit înaintea unui dușman care secera cu arme perfecționate (*Aplauze puternice*).

Nici o ambiție personală să nu îndrăznească a vorbi de câte ori răsar înaintea noastră acești mucenici fără pereche ai unei nobile nații. Și al doilea, unire aceasta românească a ieșit din sufletul românesc legat de un ideal care a fost același în toate provinciile neamului.

Călugărașii de odinioară de la Blaj și de aiurea, bieți purtători de cărți din sat în sat, cei care stăteau în strană și se închinau lui Dumnezeu, cei care înaintea copiilor îi învățau Evanghelia neamului, săracii și desculții intelectualității românești aceia au pregătit unirea de astăzi... (*aplauze*). Pentru că niciodată în formele din afară ale unui popor nu este altceva decât ceea ce a suferit, ceea ce au luptat în adâncul sufletului celor care sunt eroii modești ai unui neam.

Și de aceea, de câte ori este vorba de lucrurile de la 1918, eu, ca istoric, văd răsărind înaintea mea figurile acelea mari, a bietului monah Samuil Micul, a dârzului oltean fâgărășan, mort în sărăcie și în casă străină, Șincai, a bunului părinte sfătuitor al neamului său pentru cel mai înalt ideal, Petru Maior, și toți ardelenii cu Lazăr în frunte, care au venit aci și au făcut școală de credință și de ideal românesc.

Să nu-i acoperim, orice s-ar fi întâmplat pe urmă, fiindcă ei rămân drepti în fața noastră, prooroci ai neamului (*aplauze*), răscumpărători prin cuvânt și prin scris.

După aceia, eu nu pot să uit că atunci când o generație nouă în această Românie, unde, să nu uităm - și d-l președinte era de partea baricadei unde eram eu atunci când se făcea pentru apărare momentană politica Triplei Alianțe și când dincolo în Ardeal, un singur glas, unul singur, din cei mai în vârstă, a rostit crezul de iredentism românesc: părintele Augustin Bunea, neuitatul meu prieten, acela de la moartea căruia se împlinesc în curând anii comemorării (*Aplauze*).

Să nu uităm că atunci când în mijlocul intelectualității românești de dincolo se ridicau anumite oferte de la cei care trebuiau să fie socotiți ca dușmani, băieții de la Blaj, de la Sibiu și de la Brașov, școlarii anului 1914, generația aceia care astăzi numără un poet ca Octavian Goga, un prozator ca

Agârbiceanu, băieții care atunci își făceau ucenicia lor, au avut îndrăzneala în fața străinilor să spună: „Nu”. Noi nu voim să trăim mai bine în Ungaria, ci voim mai bine să murim în Ungaria, pentru întemeierea României întregite, unite de la uu capăt la altul (*Aplauze prelungite*).

Pentru gloria celor morți pentru care în ochii noștri este acum o lacrimă, pe care singure formele vieții sociale ne împiedecă de a o vărsa pentru cinstea celor vii, dintre care unii au fost scoboriți și scăzuți de viață, dar care în adâncul sufletului lor socotesc cel mai mare moment din întreaga existență a lor, aceia când îndrăzneau să afirme ca și aci la București, la ei în robie, că nu este decât o singură soluțiune: Unirea prin vărsare de sânge, prin războiul de aici dacă e nevoie, iar de acolo prin revoluție. Pentru cinstea acestor tineri pe care i-am cunoscut pe toți și pe care, orice ar fi la mijloc, îi iubesc și astăzi, am ridicat aceste cuvinte (*Aplauze puternice îndelung prelungite*).

NOTE

1. Înainte de discursul lui N.I., generalul Arthur Văitoianu spusese că se asociază Partidului Național Liberal Gheorghe Brătianu pentru sărbătorire. N.I.: „Mai mult ca general al războiului decât ca reprezentant politic. Aplauzele noastre merg către generalul care a luptat; către generalii de aici, mai mult către reprezentanții unui club sau altui club” (*aplauze*). A.V.: „Domnule președinte, aici nu facem politică și aici nu este vorba de aplauze care se adresează unui reprezentant al unui partid. Aici am vorbit în numele Partidului Național Liberal de sub conducerea d. Gheorghe Brătianu, după cum oricare în țara asta are dreptul să vorbească la tribună dacă îl compete – ca să zic un termen ardelenesc – să vorbească de la această tribună. Eu declar că regret și mă mâhnește mult faptul că d. profesor Iorga a găsit cu cale să arunce o săgeată”. N.I.: „Este un omagiu către dumneata. N-ai înțeles”. A.V.: „Nu este vorba de un omagiu adresat generalului Văitoianu, ci este o săgeată pe care o adresați unui membru dintr-un partid politic”. N.I.: „Nici prin cap nu mi-a trecut. A fost un omagiu pe care l-am adus armatei!”.

Ședința din 5 decembrie 1934

**La proiectul de răspus la Mesajul Tronului.
Cu referire la pregătirea apărării naționale**

D-le Miclescu¹, îmi permiteți? În februarie 1932 s-a adunat Consiliul apărării naționale, prezidat de Majestatea Sa. S-a examinat contractul, s-a constatat că plătim prea mult, și rezultatul acestei adunări a fost că s-a hotărât să se dea un miliard și Cugirului și Coșsei, care trebuia plătit, mi se pare, în timp de cinci ani. Prin urmare, vedeți, a fost un moment când cineva și-a simțit datoria față de aceste fabrici din țară. Bani erau foarte puțini. După aceea s-a petrecut o schimbare de guvern - asta era la sfârșitul lui februarie - după aceea au venit vacanțele de Paști și după vacanțele de Paști a fost o altă lume, dar în hotărârea aceasta care s-a luat atunci erau și cunoștințele pe care le avea cine era atunci la guvern, despre pregătirea pe care o aveau aceste uzine. Eu știam foarte bine pentru că la organizarea unora dintre dânsese a fost fiul meu, așa încât știam exact ce se poate face acolo. Așa că vedeți, nu au fost uitate fabricile, măcar în momentele acelea.

D-l inginer N. Miclescu: Poate nu în momentele acelea, dar în tot restul timpului s-a uitat complet.

D-l profesor N. Iorga: Îmi dați voie, procese-verbale nu se iau în aceste adunări. Dar unul dintre colegii mei de atunci a săvârșit de mai multe ori indiscreția de a lua note aproape stenografice, ceea ce nu este permis, și notele acestea sunt oricând la dispoziția dv. Eu scriam din memorie, pe urmă; iar el, totdeauna, de câte ori era un Consiliu de miniștri, sau un Consiliu prezidat de Majestatea Sa, însemna din cuvânt în cuvânt. Este un ministru mai tânăr, care din fericire are la dispoziție actele, așa încât când s-ar discuta această chestiune, le pot aduce oricând.

După ce N. Miclescu spusese că cenzura a blocat orice informație care „aduce atingere unor persoane oficiale sau nu” implicate în afacerea Skoda

Dar chiar neoficiale. Acum nu este voie să scri nimic despre domnul Gusti. Vă spun cu toată siguranța: este între cei tabu. De ce? Nu pot să știu Dar nu ai dreptul.

NOTE

1. Inginerul Nicolae Miclescu constatase neglijarea unor contracte de înzestrare a armatei și rememorase situația bugetară din 1932: „În 1932, bugetul ordinar a fost de 29 de miliarde iar cel extraordinar de 19 miliarde”. N.I.: „Bugetul extraordinar de fapt nu exista. Era o iluzie a d. Argetoianu. Bugetul extraordinar n-avea nici o importanță. El reprezenta cheltuielile care trebuia să se facă în cazul când s-ar fi găsit venituri extraordinare”.

Ședința din 15 decembrie 1934

Răspunde atacurilor unor pamfletari

D-le președinte, în pamfletul unor oameni bolnavi, *România Nouă*, din Cluj, care acopere de injurii pe toți cei care nu urmează o politică nenorocită, se publică sub cenzură aceste rânduri despre mine:

„D-l Nicolae Iorga a fost, precum se știe, tocmit cu diurnă, întocmai ca în Evul Mediu sateliții la Veneția sau Florența” - vă rog să admirați ignoranța de primitiv a scriitorului - „să-l asasineze pe d-l Iuliu Maniu. Preț: 800.000 lei. Se zice că atât a căpătat. Noi credem că mai mult”.

Cum afirmațiunea a trecut sub regimul, pe care de altfel îl dezaprob, al cenzurii, întreb pe d-l subsecretar de Stat Titeanu, care o are în seamă, dacă această odioasă calomnie, demnă de niște oameni total decăzuți, care atinge și guvernul, arătat că uzează de asemenea mijloace, nu trebuie să aibă urmare într-o acțiune penală din partea guvernului însuși? Dacă aceasta nu se va produce, voi târî eu pe acești mizerabili înaintea juraților.

Și fiindcă, d-lor - aceasta o țin la dispoziția d-lui Titeanu - fiindcă nu cunoașteți motivul acestei agresiuni, vi-l arăt eu. Este vorba de o broșură, tipărită pe baza izvoarelor, care se cheamă *Istoria unei legende*, Iuliu Maniu, și care broșură este în mare parte reproducerea „discursurilor parlamentare din 29 mai până la 31 iulie 1906 ale d-lui Iuliu Maniu”. Acum recunosc și eu că sunt unele pasagii dezagreabile. Și îmi veți permite să vă prezint patru din ele.

Ită unu. În ceea ce privește pregătirea viitorului președinte de Consiliu din România unită și amator de mai mult decât atât: „Eu am fost crescut în gimnaziul reformat din Zalău” - aceasta se spunea în Camera din Pesta — „și credeți-mă că cu mult mai frumos trăiește în amintirea mea acel gimnaziu în simplitatea lui, când se susținea încă, cu venerabilii lui profesori, din propria putere materială, decât actualul gimnaziu, cu splendidul său palat și cu profesorii plătiți de Stat. Pentru că mi-e teamă că acel splendid palat nu odihnește pe aceleași sigure baze, pe care odihnea vechiul și modestul, dar totodată, venerabilul edificiu”.

Aceasta pentru pregătirea lui.

Ca director de bancă, tot în Camera din Pesta, citez dintr-un discurs publicat de d. Maniu însuși:

„Eu sunt avocat, sunt avocatul uneia dintre cele mai mari bănci din comitatul Albei Inferioare și ca atare provoc întreaga obștie maghiară din acest comitat să spună, adevărate sunt ori ba, vorbele mele. Cu sutele aș putea aduce exemple că noi am mântuit mulțime de maghiari, câte odată chiar dinaintea institutelor ungurești. Nu vreau să fac imputări acestor institute, că și acestea sunt institute solide, dar constat numai că, în vreme ce noi lucrăm cu 8 -7 și 9 la sută, până atunci institutele de păstrare maghiare trec și peste 10 la sută și la încasare sunt cu mult mai severe”.

Înseamnă aceasta: bani românești puși la bancă pentru a salva debitori maghiari.

Într-un anume moment, acolo în parlamentul din Pesta, cineva a vorbit de România mutilată. În intențiunea vorbitorului ungar era vorba numai de un Stat Sărac, însă unii au înțeles că ar fi un stat zdrențos, și mulți dintre deputații români au strigat că România este mutilată, gândindu-se la Ardeal. În ziua următoare, d. Maniu a luat cuvântul și a vorbit așa:

„Înteruperea ce am făcut eu și prietenii mei cu acea ocaziune (*sic*), nu a avut alt înțeles și nu a putut avea altă intențiune, decât următoarele, pe care vi le arăt: „pentru că știm din istorie că Basarabia s-a ținut de România, care a fost însă ruptă de la România”. Prin urmare „România este mutilată din cauza Basarabiei”.

Și, în sfârșit, pentru că am început cu toate aceste lucruri, dați-mi voie să vă fac a le asculta până la sfârșit. Într-un discurs, d. Maniu spune: „Baza patriotismului nostru e că trecutul nostru e legat de această țară, întocmai ca și

viitorul, nostru... Susținerea Ungariei și în general a monarhiei austro-ungare este o necesitate politică și internațională, atât pentru români cât și pentru maghiari.

Conștiința acestei necesități și sinceritatea sentimentelor este punctul de mănecare al activității noastre politice. Știm că aici suntem în Ungaria și că țara aceasta din punct de vedere al dreptului public o recunoaștem ca Ungarie... Monarhia aceasta e și Ungaria, în cazul acesta, are o menire mare. Trecutul nostru e legat de țara aceasta întocmai ca și sentimentele noastre, aspirațiunile noastre, aspirațiunile noastre de viitor vrem să le realizăm aici, în Ungaria, cerând baze sigure în țara aceasta pentru dezvoltarea noastră culturală și economică”.

Și d-lor, eu nu inventez și nu mint. Acestea sunt extrase din broșura tipărită de însuși d. Maniu.

La aceasta mi se răspunde că eu m-am vândut cu 800.000 lei guvernului, pentru a o scrie.

Guvernul are cuvântul: dacă acel care se corupe merită disprețul public și urmărirea judecătorească, în ce situație ar fi un guvern care contra adversarilor săi politici întrebuintează banul Statului pentru a-și câștiga apărători?

Prin urmare, încă odată vă întreb: dv., uzați de mijloacele pe care Statul le are la îndemână pentru ca acest calomniator să treacă înaintea instanțelor judecătorești, sau îmi lăsați mie această sarcină? Niciodată însă nu voi ierta această mișelie pe care o voi urmări până la capăt (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*). Până când această bandă de exploatare de legende și de făcători de averi, pe căi înșelăduite, va mai înșela opinia publică (*Aplauze*).

*După ce Eugen Titeanu, sub secretar de Stat la Interne,
a spus: Vom răspunde așa cum veți răspunde și dvs.,
Îl vom lua de gât și-l vom târa la bara justiției.*

Am cerut cuvântul pentru a mulțumi d-lui Titeanu, care face parte din multe serii de tineri care mi-au văzut aci viața.

Cine nu a fost pe vremuri aci, în această țară, ci erau dincolo de granițe, au văzut de la mine altceva: O propagandă națională pe riscul meu, care merita fără îndoială o altă recunoștință.

Dar, pentru ca să mântui odată cu această ticăloșie, eu vă anunț că în afară de procesul pe care-l voi face paralel cu acela pe care-l anunță d-l subsecretar de Stat, eu voi cere, în această seară chiar, verificarea a ceea ce se poate numi averea mea. O voi cere în această seară.

Voci din majoritate: Nu e nevoie!...

D-l profesor N. Iorga:...și peste câțeva vreme voi cere cuvântul aci în Senat, pentru ca să se vadă ce tragedie de muncă, de mizerie și de nedreptățire a familiei, a copiilor mei, a fost viața pe care am trăit-o (*Aplauze puternice și îndelung repetate*).

În dialog cu Grigore Gafencu, pe aceiași temă

Iată ce am cerut, și vorbește un onest om bătrân unui tânăr pe care îl știe onest, pe care niciodată legăturile de partid nu îl pot împiedeca de ași face datoria de om onest. În foaia prietenilor d-lui Maniu *România nouă* se afirmă că eu sunt plătit cu cel puțin opt sute mii de lei, pentru a scoate o broșură în care nu fac altceva decât reproduc declarațiile în Parlamentul din Pesta ale d-lui Iuliu Maniu. Și atunci, eu am cerut guvernului să ia o atitudine față de această mișelie, pentru că veți recunoaște că este o mișelie, să se creadă că eu sunt omul care mă vând pentru a-mi exprima părerile mele. Aceasta este o mișelie și cine o face este un mișel și cine șade acolo în jur își primește o parte din reprobarea care se impune opiniei publice.

Și atunci, am cerut guvernului - căci dacă eu am luat opt sute de mii de lei aceasta înseamnă că mi i-a dat guvernul și că guvernul este corupător - am cerut guvernului să facă a se trage acest autor al acestui articol înaintea instanțelor judecătorești, cum o voi face și eu. Și pentru a arăta cât de puțin broșura mea putea să provoace la un om de bun simț, chiar dacă era un prost - cum este un prost autorul articolului - pentru a arăta cât de puțin putea să producă un astfel de răspuns, am citat din cuvântările d-lui Maniu în Parlamentul din Pesta patru, dintre care cea dintâi arăta că era mândru de educația sa străină, a doua arăta că băncile conduse de d-sa stăteau la îndemna datornicilor unguri cu dobândă mai mică, a treia cuprindea declarația că România este mutilată numai fiindcă i s-a luat Basarabia și a patra cuprindea declarația programatică că românii din Ungaria au tot trecutul lor acolo, toate interesele acolo și că tot viitorul lor este legat de Statul unguresc.

Aceasta am spus eu.

D-l Grigore Gafencu: D-lor senatorii, mulțumesc d-lui profesor Iorga că a binevoit să-mi repete cele declarate aici, în fața dv. În ce privește acuzațiile aduse d-lui profesor de ziarul care l-a pus în discuțiune, firește le resping cu toată hotărârea.

D-l profesor N. Iorga: Mulțumesc.

În continuare:

D-le președinte, d-lor senatori, nu știu dacă ați observat de când suntem împreună, că de câte ori este vorba să fac ca această Adunare să-și piardă timpul să mă asculte, eu socot aceasta ca o greșeală a mea și vorbesc totdeauna foarte rar. Îmi pare rău de timpul care, fără vina mea, se va pierde înaintea discuției Mesajului - mi se pare că este și o lege care trebuie votată. Nu știu dacă vă dați seama: pentru mulți am aerul agresiv, tumultuos, dar vă asigur că în fundul sufletului meu se ascunde un om foarte discret, un om foarte timid, mai ales când trebuie să-mi apăr drepturile mele sau credința mea. Așa că mulțumesc tânărului și vigurosului membru al Partidului Național-Țărănesc - care nu mai cuprinde pe inefabilul domn Boilă - mi se pare că pe amândoi nu-i mai cuprinde, și va veni vremea când nu va cuprinde nici pe alții, așa că nu va avea nevoie să-și calce pe inimă d. Gafencu vorbind despre lucruri pe care desigur le crede, dar a căror bază îi este, din nefericire, cu totul necunoscută (*Aprobări pe băncile majorității*).

Deosebirea dintre dv. și mine este aceasta, d-le Gafencu: dv. aveți talentul dv., energia vârstei dv., loialitatea dv. într-un partid în care unii iau fotografiile și alții nu iau fotografiile. Dar eu am pentru mine altceva; acel lucru elementar că eu știu și că eu am dreptate.

De aceea eu vă răspund foarte scurt, neputând primi numai două lucruri de la dv. Dv. judecați ce este demn de mine și ce nu este demn de mine. Așteptând vremea când se poate să vă spun eu dv. ce este demn și ce nu este demn de dv. și doresc ca vremea aceasta să vie cât mai repede, lăsați-mi mie aceasta grijă.

Mă întrebați dv., adică întrebați pe toată lumea, deci și pe mine, dacă nu este bine să ne unim cu toții față de primejdiile care răsar. Da, este foarte bine și știți de unde să începem: să începem de la respectul față de Suveran, care reprezintă conducerea Statului român (*Aplauze prelungite pe băncile majorității, ovații*). Să nu se tipărească la gazete, silind cenzura să supprime,

insulte la adresa Suveranului, unite cu mojicii la adresa femeilor, oricare ar fi aceste femei. Numai rândușii discută în public femeile și numai oamenii care au cu ce înlocui monarhia o atacă. Aceasta pentru partea de la început.

Pentru partea de la sfârșit, să-mi dați voie, sunt cu mult mai la largul, mai la locul meu. Este vorba de ce a fost în trecut d. Maniu. În trecut, d. Maniu - fiindcă mă siliți să v-o spun - a fost o ambiție fără mijloace; a fost dorința de a juca un rol, pe care nu-l putea umple, a fost intrarea într-o adunare de străini, nesfârșit superiori d-lui Maniu, înaintea cărora dumnealui se prezenta foarte modest, cu lecții de la Universitatea de la Budapesta, cu ignoranța totală a vieții poporului român. Ea am un alt pasaj, un pasaj în care era vorba de legăturile cu cultura românească, și aici nu putea fi vorba de Tripla Alianță. Atunci d. Maniu a spus cu candoare: dar dv. maghiarii nu sunteți legați de cultura franceză și de cultura engleză? Așa suntem legați și noi de cultura românească. Pricepeți dv., dincolo era vorba de un alt popor, pe când dincoace era vorba de neclintita bază a prezentului și nesfârșitele energii ale viitorului, iar în discursurile sale, care nu știu dacă se pot găsi, dar le împrumut eu de la Academie, căci am dreptul să împrumut, ca să vă trimit d-voastră; dar această neprețuită carte să nu se piardă! d. Maniu se punea totdeauna pe bazele „poporului”, un sociolog ca și dl Gusti. Durerile „poporului”, aceasta îl interesează. Iar când a fost silit să întrebuințeze cuvântul români, a trecut foarte repede la celelalte naționalități, în cap ca unul, care să creadă că dumnealui vorbește, primejduindu-se, în numele poporului românesc.

Dar citiți broșura, nu am scris-o eu. Eu dacă aș fi putut, aș fi distrus-o, dar aș fi distrus-o numai dacă omul care a ținut aceste discursuri, nu ni s-ar sui în cap ca nul, care să creadă că poate schimba ordinea constituțională în România! (*Aplauze pe băncile majorității*).

Mai am o mărturisire prețioasă, pe care v-o dau, căci poate n-ați citit broșura aceea, că atunci când d. Maniu nu a putut fi ales, „Unirea” din Blaj, care reprezenta vederile d-sale, a făcut această constatare, la 1910, că nu avem măcar o organizare românească și ceea ce este de făcut este să discutăm cu Tisza, dacă vrea să fie om de înțelegere, ori să ne unim cu partidul de la 1848 sau cu cel de la 1867, partide ungurești pentru ca, bine înțeles, atunci când ne va conveni, să trecem de partea cealaltă. Aceasta este noblețea politică pe care talentul dv. plin de făgăduieli a binevoit să o apere.

Iar noi, proștii aceștia din Vechiul Regat, noi am primit pe omul care avea numai atâta trecut, cu o nesfârșită iubire, cu dorința de a-l vedea în sfârșit în libertatea aceasta românească, de a-l vedea lucrând loial și onest alături de noi. Și și-a bătut joc de toată lumea; iar dv. reprezentați în momentul acesta ultimii oameni de care-și bate joc această ambiție stearpă.

Dar mai este ceva ce mi-ar părea rău să nu pot spune.

Cunoaștem argumentul acesta: În Budapesta se vorbea blânduț cu ungurii, pentru că România avea o înțelegere cu Tripla Alianță!

Cât am iubit noi Tripla Alianță, citiți *Memoriile Regelui Carol I*, care conspira cu românii din Ardeal, când veneau la el, contra monarhiei. Și s-a lăsat dus, la începutul domniei lui, la Pesta cu o nesfârșită durere. Putem să spunem acum: Regele Carol I a fost un iredentist. Silit de situația sa regală ca să-și ascundă sentimentele, a făcut tot ce a putut ca să nu se cunoască de alții.

Declarații de iubire pentru Ungaria aici la noi? Cum am luat 800.000 de lei pentru această broșură, dau jumătate pentru fondurile de susținere ale României Noi, dacă-mi veți aduce un rând spus în Cameră, în Parlamentul român, nu un act diplomatic, față de monarhie, ci un act de iubire, de încredere față de Ungaria de la 1867, buna la ea, dar nu bună la noi și în politica noastră. Nici unul!

Pe Lascăr Catargiu nu l-ai cunoscut d-ta. Era un boier bătrân, bun, roșu și gras și mi se pare și rudă cu d-ta, care nu ținea nici un discurs. Și făcea foarte bine. Dacă era Lascăr Catargiu la Pesta știi ce făcea?

D-l Laurențiu Oanea: Tăcea!

D-l profesor N. Iorga: Asta e! Dumnealui a pus punctul pe i.

Nimeni nu silea pe cineva să plece genunchii națiunii române în fața unui regim ilegal, în fața unui regim de silă, a cărui existență însăși era o batjocură pentru ardeleni și chiar o amenințare pentru noi. Acesta este adevărul.

Iată ce ar fi putut să știe d-l Maniu, dacă ar fi venit la București. Dar venea rar, ca să nu se compromită.

Eu eram secretarul general al Ligii Culturale și când puteam, noi plăteam amenda pentru cei de dincolo. N-am văzut niciodată pe d-l Maniu în casa mea. Era periculos să calce acest prag.

Am văzut pe Cicio Pop, am văzut pe Mihail Popovici, un om foarte bine, pe care să faceți bine să-l lăsați în pace (*Ilaritate*).

Nu l-am văzut pe d. Maniu, decât la nu știu câte luni în România unită. Dar, dacă venea la mine, cunoștea un lucru. Că aici, în România, era un simulacru de prietenie pentru Tripla Alianță, iar sub aceasta, fremăta de nerăbdare tineretul întreg, în setea de a pune piciorul ca ostași pe pământul care ni se datora.

Și fiindcă exemplele folosesc mai mult decât argumentele: au fost momente când Franța, căreia i se luase Alsacia și Lorena, a fost silită să aibă față de Germania o anumită atitudine, nu odată, de mai multe ori; desigur că din Parlamentul din Paris nu s-a rostit nici un cuvânt de provocare față de învingătorii de la 1870—1871. Arătați-mi un singur alsacian care să fi fost atât de canalic încât să îngenunche înaintea lui Wilhelm al II-lea (*Aplauze*)

Invită la respectarea programului Adunării

D-le președinte, vă rog un lucru: formele acestea noi le am făcut, noi obișnuim să le călcăm. Dar este vorba de altceva. Mă înțelesesem cu d-l ministru Lapedatu ca să isprăvesc cu ceea ce îmi stă de multă vreme pe inimă, adică scurta mea cuvântare la Mesaj. De aceea, dacă s-ar putea potrivi lucrurile așa fel încât să se isprăvească în cel mult un ceas, pentru ca de la șase la șapte să pot vorbi eu, atunci nu am nimic de spus.

Discurs la adresa de răspuns la Mesajul Tronului

D-lor, prevăd că veți veni la mine ca partid. Dacă veți veni, să nu veniți la mine ca partid, că n-am unde să vă găzduiesc, casa mea fiind mică. Dar eu bănuiesc că în multe împrejurări, veți trece, nu la mine, ci la necesitatea aceasta absolută a ideilor pe care le exprim și care mi se pare așa de asigurată încât nu numai dv. veți veni la aceste idei, dv. și cei neamestecați în viața politică, dar la aceste idei vor veni și câte unii de aici dintre reprezentanții Partidului Național-Țărănesc. Sunt cel puțin doi, a căror prezență într-o astfel de formațiune o doresc foarte călduros. Unul, în puterea unei vechi cunoștințe, care este d. Ioanițescu - am mai fost noi, într-un partid - celălalt, d. Gafencu, cu care iarăși mi se pare că am fost într-un partid. Și lucrurile omenești sunt pe o veșnică schimbare. Așa fiind, asigurându-mă de o parte și

de altă parte de atâta simpatie cât este necesară ca să se urmărească cu răbdare părerile mele, voi începe prin a-mi arăta o părere de rău, care este și a dv. a tuturor.

Eu am apucat vremea când se făcea politica țării în Parlament. Din cauza aceasta, tribunele erau pline. Președintele Consiliului se așeza în fruntea băncii ministeriale; era un eveniment pentru lumea politică și pentru lumea culturală, pentru opinia publică, iar ziarele, care aveau alte preocupățiuni decât astăzi, ziarele acelea erau pline de reproducerile, de multe ori cu totul nepărtinitoare, ale cuvântărilor spuse aici Și judecata era o judecată foarte serioasă, ba uneori judecata era așa de serioasă, încât schimba chiar părerile unora din cei care auziseră discursurile.

De pildă, se întâmpla cineva să asculte un discurs foarte bun, foarte aplaudat. Apărea apoi ziarul „*Adevărul*”. Pe vremea aceea ziarul „*Adevărul*” avea o mare răspândire. El avea interesul să spună că discursul a fost foarte prost. Ei bine, a doua zi, cei care aprobaseră discursul în ajun, veneau și spuneau că discursul a fost mizerabil și că le pare rău că au stat de l-au auzit până la sfârșit. Dar se putea întâmpla și contrariul. Era un discurs mizerabil, însă ziarul „*Adevărul*” avea interesul să spună că a fost discursul foarte bun și toată lumea îl credea așa. Și eu cunosc reputații și oameni care au ajuns miniștri pe baza notițelor acestora apărute în ziar.

„*Adevărul*” nu avea totdeauna dreptate, totuși era lucru îmbucurător că pătrundea, cu dreptate sau fără dreptate, cu părtinire sau fără părtinire, lucrurile spuse în Cameră sau în Senat, în întreaga opinie publică. Și era vechea oligarhie românească, oligarhie românească dominată de boieri și de intelectuali, înaintea căreia istoria, reprezentată prin mine, care sunt și martor, trebuie să-și scoată adânc pălăria.

Era o credință, era o decență, era un talent, o disciplină, disciplină așa de mare, încât răposatul Pompiliu Eliade, care învățase multă carte franțuzească la Paris și dispunea de multă facilitate de argumentare și de vorbire, a trebuit și el să se plece. Pompiliu Eliade era puțintel cam marchiz și din cauza aceasta venea și vorbea la legea alcoolului de pildă, spunând că alcoolismul este o dramă în cinci acte. Din fundul Camerei însă, Manolache Culoglu apărea vânturând o broșură roșie. Manolache Culoglu era un fel de leader al majorității, iar broșura aceea roșie a dezarmat pe Pompiliu Eliade, care nu știa ce se ascunde într-însa. Broșura roșie nu era decât Constituția, pe care Manolache Culoglu o vântura, pentru că i se părea lui că în Constituție nu se prevede că alcoolul este o dramă în cinci acte.

Ei bine, Pompiliu Eliade a trebuit să se prezinte lui Dimitrie Sturdza și să-i ceară voie să vorbească la Mesaj. Chiar când voiai să faci o întrerupere, trebuia să întrebi pe un ministru. Cred chiar că în Senat erau persoane care nu dormeau - așa era spiritul atunci - până nu consultau măcar un director de minister, dacă este permis sau nu e permis. Atunci s-a întâmplat lucrul acesta: Dimitrie Sturdza era foarte rău dispus și a refuzat absolut să-i dea voie să vorbească. S-a rugat Pompiliu Eliade și s-a ajuns la această tranzacție: să publice în „*Voința Națională*” discursul, fără să-l fi pronunțat, cu o notiță în care să spună că avea intenția să țină un discurs întocmai ca acesta.

Sunt lucruri ridicole, dar disciplina aceasta era un lucru impunător și cuvintele care cădeau de pe buzele oratorilor erau cuvinte pline de răspundere. Eu aș dori foarte mult, în starea de spirit de acum, și cred că nu sunt unul dintre cei mai îndărătnici reprezentanți ai unei gerontocrații în care tot felul de tineret, în cea mai mare parte foarte puțin pregătit, aruncă cu piatra, dar nu mă pot depărta cu totul de obiceiurile vremii mele. Așa încât și problemele pe care vreau să le prezint înaintea dv., eu le voi prezenta după o metodă foarte veche care, metodele acestea vechi, cum se întâmplă cu toate metodele vechi, ajung cele mai nouă, pentru că metodele noi sunt complet uzate, după scenele la care dau naștere. După manifestările oratorice pe care le provoacă, înțelegeți foarte bine cât de repede se vestejește metoda aceasta a unui sufragiu universal, care este sufragiul universal al agenților electorali, pe când sufragiul universal al alegătorilor, poate copiii copiilor noștri vor apuca așa ceva.

Dar odinioară, cum spuneam la început, schimbările ministeriale se produceau în Parlament. Să vă dau un caz. Un caz atât de impresionant, încă nu-l pot uita. Era pe banca ministerială cineva care are merite foarte mari pentru armata românească. Nu vreau să-i spun numele /Alexandru Averescu/, fiindcă momentul acesta a fost neplăcut pentru dânsul, și un coleg din minister vroia să-l înlăture. Un orator din opoziție - oratorul din opoziție era Marghiloman - s-a suit la tribună și a început să arate tot felul de chitanțe, lucruri de acestea care își găseau explicațiunea într-un fel onest, dar pe care lumea le-a judecat altfel și a început să pună la îndoială cinstea ministrului, de care este vorba. Președintele Consiliului, care era Ionel Brătianu, s-a ridicat și a spus: trebuie să examinăm; îmi rezerv hotărârea. S-a schimbat ministrul.

Ei bine, lucrurile acestea nu le vom mai vedea niciodată. Și era mai bine când, cu dreptate sau fără dreptate, eu m-am ocupat de acest caz și am văzut că nu avea dreptate Marghiloman, fiindcă ministrul care a trebuit să plece este profund onest, de o onestitate personală de care nu se poate atinge nimeni, însă Marghiloman avea un joc foarte dibaci, era un joc de plastron, de ochelari și ajungea să facă mare efect asupra unei adunări de oameni subțiri, da, era mai bine când se știa pentru ce se schimbă miniștrii.

Astăzi, miniștrii se schimbă - nici ei singuri nu știu de ce. Și aci cred eu necesar să mă explic. Nu e nici o perfidie în ceea ce spun. Aceasta nu înseamnă să tot vorbim de niște cercuri oculte care determină totul. Eu am fost președinte de Consiliu treisprezece luni zile. M-am uitat - tot auzisem vorbindu-se de ocultă - m-am uitat sub covoare, m-am uitat prin colțurile bibliotecii regale, fiindcă îmi ziceam: trebuie să fie undeva ocultă. Dar n-am văzut-o.

Sunt oameni care au vedenii. Sunt alții, ca mine, care n-au vedenii. Eu sunt mai fericit că nu le am, și este rău să ai vedenii în fața d-tale, dar mai rău să te crezi persecutat de vedenii și să spui că aleargă cineva, ocultă, ea să-ți omoare Constituția, ca să-ți facă rău. Adică, un om persecutat de fantome, care se înverșunează să-ți fure obiectul iubirii tale celei mai puternice, Constituția fugind cu iubita în brațe, de teamă că acum - acum pune mâna pe dânsa (*Ilaritate*). Este un simptom bolnăvicios.

Eu cred că schimbările nu vin din cauza oculte sau a unor influențe misterioase, pe care eu nu le-am întâlnit. Voi fi avut eu puterea ca fantomele să fugă de mine, se poate. Dar eu n-am văzut nici o fantomă. De altfel, verificarea fantomelor este o ocupație foarte atrăgătoare. Eu aș fi dorit să fie, dar nu le-am văzut. Eu cred că schimbările acestea vin de la altceva.

Toți oamenii sunt buni, sunt patriotici, dar sunt puțin cam dezorientați... Oamenii care sunt dezorientați, care nu sunt disciplinați, oameni care au fiecare partidul interesului său propriu și fac ca disciplina în partid să fie foarte slăbuță.

Oamenii aceștia provoacă astfel de căderi prăpăstioase. Noi nu mai avem simțul psihologic de odinioară. Vedem un băiețel mai bine înzestrat, gata să culeagă amintirile sale din tinerețe, pentru un discurs oarecum savant și zicem: am pus mâna pe un geniu politic. Aici nu prea văd un asemenea geniu, la Senat, dar la Cameră, este unul foarte înzestrat de Dumnezeu, ceea ce-l face să se amestece în fiecare chestiune; are amintiri culturale de pe la

1910, apoi nu mai are, deoarece a fost foarte ocupat, și pe care talentul său îl face să se ofere ca un campion al guvernului. Conducătorii uneori își spun: ferește-mă Doamne de atâta dragoste!

Schimbările acestea sunt determinate nu de ce se crede de lucrurile acestea îngrozitoare, care se pitesc într-un colț, unde trebuie un nas foarte fin pentru ca să scoțoască neconținut, să vadă ce este acolo, ci se datoresc faptului că nu mai avem echilibru sufletesc, că nu mai avem cumpăna cea dreaptă. Nu mai avem nici echilibrul sufletesc în noi și nici măcar mâna sigură care să țină o cumpănă dreaptă. Este ușor să pui pe cineva în balanță, dar este greu, în viața politică, să răstorni platoul, pentru că imediat ce vede că vrei să răstorni platoul, imediat se face un grup și, în loc de o răsturnare de balanță, care să facă o cădere onorabilă, în loc de aceasta, avem încă o spărtură într-un mare partid.

Cred că era mai bine când hotăram și știam ce hotărâam, pentru că nu era nici o surpriză și pentru că astăzi, mai mult decât oricând, avem datoria să evităm surprizele. Va fi mai tare partidul care, când va veni la guvern, va ști să evite surpriza înăuntru, partidul care va ști să potrivească în așa fel, ceea ce vrea el și ceea ce i se dă, pentru ca să nu se întâmple un șef de partid care nu poate să se ridice în sus și un șef de guvern care este ținut cu sfoara de sus - lucruri care, evident, nu sunt în folosul partidului care se găsește în această situațiune. Dar nu va ajunge acolo partidul care va cuprinde într-însul anumiți membri foarte credincioși, care fotografiată lucruri ce sunt în dauna celorlalți și alții care sunt foarte jenați când li se arată fotografia.

În materie de fotografii știu și ceva de când eram la guvern; aveam o anumită tovarășie, iar alți tovarăși ai mei luau fotografii. A fost o situație foarte hazlie atunci când un fost subsecretar de Stat m-a întrebat dacă am auzit de o anumită intrigă. Am răspuns: „Nu, n-am auzit de dânsa”, dar în adevăr aveam în buzunar toate fotografiile.

Vedeți, este o mare deosebire aici: Eu știam când se făceau fotografiile și puteam să le am și eu în buzunar, este mult mai rău când într-un anumit partid se găsesc oameni care fotografiază ce nu convine altora: unii au numai aptitudini fotogenice, alții și aptitudini fotografice. Se întâmplă cineva să fie fotogenic, dar să nu fie fotograf; fotogenicul este deci la dispoziția fotografului.

D-l profesor D. R. Ioanițescu: D-l Inculeț are amândouă aptitudinile.

D-l profesor N. Iorga: Nu știu, în tainele acestea basarabene m-am obicinuit să nu scotocesc.

Pentru a vorbi serios, deși eu cred că lucrurile cele mai serioase trebuiesc spuse într-o formă cât se poate mai glumeață, fiindcă în fond oameni suntem cu toții, avem mai multe părți comune decât credem și în fundul sufletului ne înțelegem mult mai mult decât o arătăm. Chiar dacă nu spunem că este așa, în toată acțiunea noastră de mai târziu se cunosc vorbele care au fost auzite, cântărite și acceptate. Dar să revenim la lucruri mai serioase.

Mă rog, care este sensul prezenței a dv. trei, sau doi și jumătate, pentru că dv., d-le Cancicov, sunteți numai subsecretar de Stat, pe această bancă ministerială? La un anume moment a plecat una din formele de guvernare ale Partidului Național-Țărănesc, dar a plecat fără convingerea că și-a sfârșit misiunea, ceea ce formează totdeauna o mare dificultate. Nimeni nu poate crede că acest partid era perfect unit și că avea înainte un program a cărui executare mergea la toate ministerele cu competența, cu puterea de muncă și cu dorința de a servi a d-lui Ioanițescu. Dacă toți la toate ministerele ar fi făcut ceea ce a făcut d-nealui, atunci evident că regimul național țărănesc prezidat de simpatica pipă a d-lui Vaida ar fi putut continua.

De aceea, nu am înțeles de ce s-au supărat Boilii partidului, când am venit eu la guvern. partidul însuși a spus că nu poate governa. Partidul a căzut în aprilie și în februarie mi-a spus cineva, mi-a anunțat schimbări, care nu în acea zi, mai târziu s-au întâmplat. Prin urmare, a căzut un partid, care credea că poate governa și mai departe.

Și ați venit dv. având în frunte pe un om foarte simpatic, care nu a meritat de loc soarta crudă care l-a atins foarte repede din cauza unora din acele manifestări bolnăvicioase ale tineretului, care sunt unul din semnele cele mai urâte ale vremii noastre.

Sunt oameni care nu știu să-și crească copiii, sunt profesori care nu știu ce este catedra, sunt gazetari care nu știu ce este o responsabilitate și sunt spectacole politice care pot să îndemne astfel de oameni.

Eu l-am cunoscut pe Duca o viață întreagă. Nu pot să uit ultima oară când l-am văzut.

Duca era om cu aptitudini oratorice foarte mari, căruia îi plăceau gesturile; avea o elocință puțin mai veche, dar în care era un maestru.

Pe mine, care nu sunt solemn, mă supăra această solemnitate. Dar cel puțin la dânsul nu era o solemnitate de guler și pantaloni, ci o solemnitate de mijloace sufletești și de energie. Și în conversația pe care am avut-o - dv. care

I-ați cunoscut poate vă face plăcere să știți ce am vorbit - i-am spus lui Duca: începi un lucru foarte greu. La care lucra a contribuit și recomandăția mea pe lângă Suveran. Și ceva despre legăturile politice ale partidelor cu Coroana voi spune, dar voi spune mai târziu.

D-ta te-ai apucat de un lucru foarte greu. Acest lucru foarte greu înseamnă restabilirea ordinii cu orice preț și eu te asigur că orice om de treabă va fi alături de d-ta, când este vorba de așa ceva.

Acum, eu am o credință că liniștea adevărată se capătă prin cucerirea sufletelor.

E lucru greu.

Dar oarecare liniște aparentă se poate căpăta prin mijloace de presiune.

Și atunci el mi-a spus, nu cu hotărâre, parcă își prevedea soarta, ci cu un aer de timiditate, care mi-a făcut rău: Am să încerc, și voi încerca, orice s-ar întâmpla, să merg pe această linie.

S-a întâmplat ce s-a întâmplat. Am fost unul dintre cei dintâi care l-au văzut în palatul regal din Sinaia:, adormit, având pe față satisfacția omului care și-a făcut datoria așa cum înțelesese să și-o facă.

După aceea, în partidul dv. prea mulți oameni s-au găsit care să dea sfaturi Suveranului.

Regele este un om tânăr, care știe foarte multe lucruri. Cum am lucrat mai bine de un an cu Majestatea Sa, m-am mirat de foarte multe lucruri pe care le știe și pe care bănuiam că le știm numai noi: și valoarea oamenilor și valoarea împrejurărilor.

Pe lângă aceasta, când este vorba de o soluțiune, nu strică și un om mai matur decât dânsul, chiar ministrul cel mai încrezător în sine să întrebe pe Carol al II-lea. Fiindcă în mintea lui Carol al II-lea, care se gândește numai la aceste lucruri, se petrece un proces cerebral din care iese multă înțelepciune (*Aplauze*).

De aceea, când Regele te întreabă, trebuie să-l sfătuiești. Dar să te duci la Rege neconținut și să-l sfătuiești, mai ales în astfel de momente, acesta este un lucru rău.

Au fost prea mulți sfătuitoari acolo: unii într-un sens, alții într-altul. Și a ieșit o situație ca aceasta în conducere, care nu este cea mai prielnică pentru guvern, cu toate marile însușiri de rasă, pe care le are președintele partidului, și cu toată bunăvoința de care dă dovadă șeful guvernului, care pe vremuri tipărea literatură la „*Semănătorul*”. Și când este vorba de literatură și de poezie, este și o parte de licență, care însă nu se ține în seama omului care n-a făcut literatură, ci se ține în seama celui care a făcut.

Așa că, dv. nu ați ieșit încă din urmările crimei de la Sinaia.

Înainte dv. stăteau anumite probleme, foarte grele. Dv. ați văzut înainte dv. numai una, și problema aceasta ați rezolvat-o așa și așa. Ați vrut să fie liniște în țară. Pentru aceasta sunt mijloace foarte ușoare. Pui undeva un ofițer care revede gazetele. Mai lasă spații albe; pe spațiile acestea albe, vedeți dv. ce se tipărește în momentul de față: tot folklorul românesc, toată literatura crestomatică figurează în locul unor lucruri care nu trebuiesc spuse. Dar pentru aceasta este tribunalul. Nimănui nu-i pasă că i-ai suprimat câteva rânduri, dar, când pentru atacuri împotriva Coroanei, care nu folosesc nimănui decât nebunilor din năuntru și cumiștilor din afară, când ai scris, zic, anumite lucruri de acestea și ai gustat farmecul închisorilor noastre cu sentință înregistrată, este cu totul altceva decât dacă l-ai tăia de douăzeci, cincizeci, o sută de ori la cenzură.

Pe vremea mea nu a fost cenzură. I s-a abătut unui colaborator al meu, la un moment dat, fiindcă era într-un război cu o gazetă, care acea gazetă l-a urmărit cu ce poate urmări un director sau un redactor de ziar jignit în exercițiul funcțiunii sale; dar eu niciodată nu aș fi îngăduit să guvernez prin cenzură. Ori am a face cu un prost - și nația aceasta nu este proastă, este inteligentă, și nu merge după proști - ori am a face cu o canalie, și atunci canalia aceasta o dau în judecată, o țin la închisoare și nu o grațiez la niciuna din sărbătorile naționale, când este obiceiul să se dea drumul la toți din închisori. Jucăria aceasta de-a cenzura, de altminteri, nu este serioasă.

Orișice apare în *România Nouă*, de care ne-am ocupat, este doar numele schimbat. Eu o citesc; este o plăcere pentru mine s-o citesc. Fiind un om care de o bucată de vreme, poate din cauza vârstei mele, sunt nițel răzgâiat, îmi face plăcere să fiu înjurat din timp în timp; accelerează circulația sângelui (*Ilaritate*). Eu citesc *România Nouă* și vă asigur că înăuntru tot s-a publicat, în loc să se zică: este vorba de cutare persoană, se întrebuițează alt nume.

Dar s-a lucrat cu cenzura, s-a lucrat cu o stare de asediu, dar noi nu am avut stare de asediu adevărată nici o dată. Dacă am fi avut adevărată stare de asediu însemnează să dai pe cineva în judecată unui tribunal militar și în câteva ceasuri se poate întâmpla să țâșnească sângele pe zidurile Teatrului Național, atunci poate că multă lume nu ar mai considera starea de asediu ca o jucărie. La noi însă starea de asediu însemnează a trimite doi sau trei țărani îmbrăcați militărește și cu pușca pe spinare, să se plimbe pe străzi. De pildă: starea de asediu de la Universitate este de cel mai mare haz. Studenții umblă

prin toate părțile, fac ce vor, iar în mijlocul lor, foarte jenat, merge un biet soldat care se întreabă cine Dumnezeu l-a trimis să îndeplinească o funcțiune așa de ridicolă.

Iar în ceea ce privește prefacerea tineretului, eu vă asigur că mai mult folosesc lecțiile noastre acolo, la Universitate, decât toate puștile soldaților care se plimbă câte doi înaintea Universității.

Și trebuie să mai adaug încă un lucru. Citesc prin gazete că înaintează; instrucția preregimentară, în care tinerii învață în același timp și mânuirea mitralierii și istoria epocii fanarioșilor. Cum, vă rog, nu se poate să aibă cineva timp și pentru mitralieră și pentru epoca fanarioșilor. Dacă este cineva serios să lase epoca fanarotică în seama noastră și să explice tineretului mitraliera. Altfel, dacă ne luați fanarioșii, noi vom deschide un curs despre mânuirea mitralierei, odată ce suntem siliți să ne schimbăm rosturile de la unii la alții.

Aceasta nu este serios. Eu îmi închipui ce însemnează un biet tânăr preregimentat care simte deodată că moralitatea lui s-a ridicat și se prezintă înaintea ofițerului respectiv, pune mâna la chipiu sau la pălărie și-i spune: am onoarea să raportez, d-le sublocotenent sau d-le locotenent, că sunt mult mai moral astăzi decât ieri. Încă odată, acestea nu sunt lucruri la care se poate gândi un om serios.

Iar, în ceea ce privește misiunile și emisiunile d-lui Gusti, (*ilaritate*) asupra acestora iarăși am ceva de adăugat.

D-sa organizează echipe de tineri care se duc prin sate și învață pe părinții lor o mulțime de lucruri, de mai rămâne să-i învețe un lucru, acela care e cuprins într-un proverb românesc, pe care nu au socotit cu cale să-l pună în program (*Ilaritate*). Tinerii care se duc și se așează undeva, într-un sat, cu bune intențiuni însăși Majestatea Sa Regele împărtășește aceste bune intențiuni și aceasta este spre lauda iubirii de tineret a Suveranului. Ei bine, tinerii aceștia adună și iconițe, brâie, papuci, și după ce așează toate lucrurile acestea într-un fel de expoziție sau într-un fel de panoramă, conducătorul lor, d-l Gusti, pofteste pe toată lumea să vază ce a făcut.

Eu cred că nu se poate culturaliza o țară în felul acesta. Vă închipuiți dv. că, dacă în fiecare an pleacă douăzeci din echipele acestea, care costă mulți bani, câte sate sunt în Țara românească? Așa încât moare de bătrânețe, ca bunic sau ca bunică, acela care a fost la începutul sociologizării țării, până ce, în alte sate, copiii care încep să fie accesibili la această propagandă, intră la mașină, intră adecă la fabrica aceasta de cultură și moralitate. Nu. Aici este un lucru foarte important, care nu trebuie luat nici într-un fel, nici în altul.

Țara aceasta nu se ține cu bățul!... D-lor, mi-aduc aminte, cândva, la Broșteni, Majestatea Sa Regina M^Aria ne-a făcut plăcerea la câțiva din opoziție, să ne poftască să asistăm la inaugurarea fierăstraielor făcute de prințul Nicolae. Și Regina, într-un moment, și-a arătat dorința să țin și eu un discurs, al cărui sens era cam acesta: ce țară bună este aceasta, însă, Majestate, țara aceasta nu se ține cu bățul! Nu era potrivit de loc, dar nu știu cum mi-a venit mie atunci. Se potrivește însă foarte bine pentru o anumită politică, pe care o faceți dv. acum. Nici nu se lasă țara aceasta tratată cu acadele culturale? Și nici nu se lasă speriată de un băț, care poate să fie și o pușcă, dar - cum o știu toți foarte bine - pușca aceasta nu trage decât în asemenea împrejurări, așa de târziu, încât, până ce a tras pușca, tot ce trebuia făcut, s-a făcut.

Eu am văzut și cămăși albastre și cămăși verzi, făcând exerciții în marginea Bucureștilor și salutul fascist. Este un lucru foarte bun, fascismul, oameni harnici care să aibă un șef. Dar fascismul nu este bun de nimic cu oameni care nu sunt harnici, dintre care fiecare se crede un șef. Eu am putut constata că în tineret a intrat mult mai multă înțelepciune decât se crede. Nici într-un an eu nu am avut, la cele două școli la care funcționez, nu am avut studenți ca acei de acum. Este un tribut de recunoștință - de ce să nu întrebuițăm nu numai cuvântul de bucurie, ci și acela de recunoștință - pe care înțeleg să-l dau aici. Nu umblați după dâșii, nici ca să-i faceți mai buni, nici ca să-i împiedecați de a fi răi, cum vă închipuiți dv. Lăsați lucrurile să meargă pe calea lor organică, așa ca tineretul acesta să se dezvolte într-adevăr serios, statornic și cu folos pentru țară.

Dar înaintea dv. nu era numai această sarcină, pe care cu atâta blândețe o îndeplinește d. Inculeț, absent de aici în acest moment. Pe lângă aceasta, mai erau sarcini foarte grele. Nu s-a făcut nici cel dintâi pas în ceea ce privește cele mai multe din aceste probleme. Dv. sunteți acolo nu numai ca să faceți un rost de agenți de poliție cu titlu ministerial, dv. sunteți chemați la un ceas foarte greu al țării pentru ca, dacă nu rezolvați anume probleme, cel puțin să le îndrumați sau, încă mai puțin decât atât, măcar să aveți simțul greutăților care se ridică și ceea ce trebuie în conștiința dv. pentru a recomanda altora, calea care trebuie urmată.

Care sunt aceste probleme ? Să-mi dați voie să le prezint foarte repede, pentru ca pe urmă să vedem de ce rezolvarea acestor probleme nu s-a putut face și pe urmă în ce împrejurări și cu ce oameni, care veți vedea că sunteți tot dv., d-voastră de aici și dumnealor de dincolo, oameni de acum, cu instituțiile ele acum, cu așezămintele de acum, - se pot rezolva aceste probleme.

Evident, de obicei, la noi, trimite unul în altul pietricele, care înseamnă de multe ori o bombardare copilărească. Sunt pietricele aruncate în adversari, pe care ți le trimit înapoi și la urmă constai că împreună nu faceți altceva decât exerciții de sport. Luptele noastre politice nu sunt lupte politice. Eu măș închina înaintea unor lupte politice. Când eram mult mai tânăr, eram capabil să le duc, dar luptele politice, cele duse pe viață și pe moarte, pe baza unei credințe, nu sunt sportul dv. politic, nu interesează țara.

Vom vedea că în această înnoire, cu oamenii pe care îi avem, cu așezămintele pe care le avem, se poate căpăta și concursul neprețuit al acestei minunate țări, care așteaptă adeseori mai puțin decât un cuvânt: un gest pentru ca țara întregă să meargă după acel om, chiar dacă este un om obișnuit, un om mediocru, care să voiască a întreprinde așa ceva.

Ce înseamnă talentul?

Dacă nu știi ce să faci cu el, este o primejdie. Dar omul mediocru, dacă își cunoaște țara, dacă o iubește pe ea în primul rând, poate să facă minuni. Poate să se facă minuni și de dictatori.

Dar poate să se facă minuni și de oameni care n-au pretenția de dictatori dar care, păstrând formele parlamentare, au izbutit să treacă peste multe dificultăți.

Aveți o problemă națională, ridicată fără sinceritate de multe ori, cu scopuri de agitație. Problema aceasta nu trebuie ridicată niciodată cu asemenea scopuri. Ea nu înaintează prin faptul că ai semănat sămânță de ură într-un ogor uman care și așa este foarte dispus să facă a crește o asemenea vegetație.

Problema națională în România este aceasta: nu așezarea românilor în rândul dintâiu prin mijloacele Statului, ci ridicarea românilor prin conștiință, prin muncă, prin cultură în rândul întâi, așa fel încât, chiar dacă nu intervine Statul, oamenii singuri să poată îndeplini anumite rosturi (*Aplauze pe băncile Partidului Național-Țărănesc*).

Iată, în această privință să facem o comparație între ceea ce s-a făcut în Ardeal și ceea ce s-a întâmplat în Ungaria, după căderea vechiului stat unguresc, sau în Germania, după ce Wilhelm /al II-lea/ a avut eleganța de a trece granița olandeză și a prezenta sabia sa celui dintâi ofițer sau subofițer pe care l-a întâlnit în cale.

Ardelenii, fără a avea oameni de mare talent în frunte, poporul, preoții, admirabilii preoți de acolo, învățătorii, atât de săraci, nespuse de săracii

învățători de acolo - cine nu a văzut o școală românească pe vremea ungarilor, nu-și poate închipui în ce mediu material a putut trăi un biet om rău plătit, el și copiii săi - oamenii aceștia, nesușinuți de Stat, au putut să reziste.

În Ungaria, îndată ce a căzut Statul, lumea s-a împrăștiat și atâția din cei mai teribili luptători ungurești se întreabă azi care este afacerea, la București sau aiurea, în care își pot plasa un capital mic ca să câștige un folos mare. Dar marea solidaritate luptătoare a națiunii ungurești s-a dus.

Iar în Germania, după dispariția împăratului, fiecare zicea: „Noi nu suntem vinovați, toate acestea erau în seama împăratului. La sfârșit împăratul a greșit și atunci noi ne-am găsit în fața catastrofei”.

Nouă ne trebuie, prin urmare, încă odată, să ridicăm pe fiecare în așa fel încât cel din urmă țaran pe bucățița lui de pământ, cel din urmă meseriaș în colțul lui de atelier, intelectualul cel mai sărac și mai nemulțumit, să fie un luptător pentru afirmarea dreptului pe care îl avem și pe care nu-l putem exercita (*Aplauze prelungite*).

S-a spus foarte des că în Ardeal - asistăm la acest spectacol - oameni deprinși să fie stăpâniți și având acum situații oficiale înalte se prezintă ca niște slugi, ca niște rânđași în fața foștilor stăpânitori. În felul acesta nu ne putem afirma.

Când vom îndrepta măsuri privitoare la dreptul națiunii românești în altă direcțiune, veți vedea dv. la ce rezultate vom ajunge. În loc ca anumiți boieri, care joacă cărți în cluburile de la București, care n-au ce face, oameni inteligenți și foarte fini care pot sta în același rând cu orișice aristocrat din Europa, dar care sunt expropriați și nu au mai ajuns, acum în vremea sufragiului universal, să mai ocupe un scaun aici sau la Camera deputaților, în loc ca aceștia să putrezească acolo, de ce nu i-am fi întrebuițat în regiunile unde este o aristocrație dârză și arogantă? S-ar găsi acolo nemeșul ungar de clasa a treia înaintea unui descendent de domn român de la București sau de la Iași, care l-ar trata de la înălțime. Atunci am fi văzut altceva decât acum, când am ajuns să culegem toate rămășițele neutilizate în administrație sau în viața politică, pentru a face dintr-însele prefecti sau alți reprezentanți de autorități acolo (*Aplauze pe băncile majorității*).

Statul românesc nu este pătruns de respectul pentru națiunea dominantă. Nu cerem să îngenunche cineva înaintea noastră, dar eu înțeleg ca niciodată Statul românesc să nu fie reprezentat în nici unul din rangurile sale de un om pe care îl poți prevedea că va fi inferior misiunii sale și lumii celeilalte (*Aplauze*).

Iar, în ceea ce privește meșteșugul și comerțul, vă rog, este o altă cale decât calea pe care am urmat-o noi. Cu învățământul comercial și industrial pe care îl avem, pregătim candidați pentru slujbe. Amicul meu, doctorul Angelescu, care de altfel este un optimist înaintea căruia eu rămân cuprins de o admirație tot așa de mare ca și prietenia pe care o am pentru dânsul, crede altfel. Însă eu văd ceea ce este. Ceea ce ne trebuie, este altceva. Să te duci la meseriașii și comercianții care există, cu diplomă sau fără diplomă, dar cu conștiința rosturilor lor și să le deschizi un credit care n-a existat niciodată în România. Și cu anumiți coloniști - iată macedonenii care sunt băgați în Cadrilater, ca să-i împuște în fiecare noapte bulgarii, macedonenii aceștia ce rol mare național au jucat în anumite ținuturi asupra cărora nu vreau să insist acum.

Eu îmi aduc aminte din copilăria mea cât de mult pot face asemenea coloniști, îmi aduc aminte, în Moldova, de aducerea de către Porumbaru a unui număr de olteni care umblau cu coșurile și, în loc să cumperi mere murate de la un evreu, care de câte ori băga mâna în cofă, își și spăla mâinile, aveam niște oameni ai noștri, îmbrăcați în haine albe, curate, de era o plăcere să cumperi de la dânsii. Întreaga organizare a muncii raționale s-o așezi acolo unde nu este, și pe baza creditelor de care au nevoie acești oameni, aceasta ar fi trebuit să intre în programul dv.

Dar este o altă problemă, în care noi nu mai înaintăm de loc, ci dăm neconținut înapoi. Este problema țăranului nostru.

Nu odată m-am ridicat în sufragiul cel mai vechiu care mă alegea și pe mine, căci sufragiul universal nu are simpatie pentru mine, cum nu am nici eu pentru dânsul, și am relevat în Cameră starea aceasta a țăranului împroprietărit fără a vedea dacă are sau nu dorința de a lucra pământul.

Acel țăran ne trebuie, care vrea să lucreze pământul, dar nu să dăm pământ cuiva care înhamă boii, se suie în car, doarme, încurcă drumul și se duce din Prahova în Bărăgan să semene, iar toamna leagă aceiași câini la căruță și aduce un maldăr de pănuși de porumb, care servesc doar drept ceea ce trebuie boii să mănânce pe drum, iar el face excursie de la Starchiojd la Slobozia și de la Slobozia la Starchiojd și altceva nimic.

Nu i-am dat țăranului mijloace de capital, nu i-am dat, sub formă de obște, moștenirea mării proprietăți.

Moștenirea mării proprietății în Moldova era un tezaur de civilizațiune. Astăzi casele unde au stat falnicii noștri boieri, cu tradiții istorice, sunt o ruină în care se adăpostesc vitele pribege și ciorile. Vitele bune s-au vândut după expropriere pe nimic. Orice țigan a putut să mănânce friptura cea mai bună, iar vitele de acum, unele aduse de peste graniță, stau neșesălate cu lunile de zile. Aceasta constituie inventarul agricol.

În ceea ce privește ce producem, ruina comerțului nostru din afară nu este datorită numai unei autarhii stupide, fiindcă poți fi cât de autarh atunci când o marfă se impune prin valoarea ei, și cel mai îndărătnic dintre reprezentanții autarhiei și-o cumpără.

Așa se întâmplă cu petrolul nostru, care este în condiții de a putea fi cumpărat; așa se întâmplă cu lemnul nostru, care este în condiții de a putea fi cumpărat.

Dar grâul, orzul și ovăzul țaranului român, cărat prin toate prafurile din țară, amestecat cu ce dă Dumnezeu, neoferind nici o garanție în ceea ce privește uniformitatea lucrului oferit, acela nu-l mai cumpără nimeni.

Și am făcut din țaran prea dese ori un vagabond, cu ochii la clubul din care înțelege a se hrăni cu mult mai mult decât din munca lui. (Aplauze puternice).

Ce ne încântăm noi cu democrația?

Și democrația și aristocrația se sprijină prin muncă pe baza acelorași interese. Iar când nu e aceasta la bază, este ruină.

Țăranul nostru trebuie reeducat și, pentru reeducarea țaranului, eu aveam un plan. Planul era acesta. Știți că erau doi prefecti: unul ales, altul nu; își furau automobilul și se pârau unul pe celălalt. Acesta este adevărul. Am desființat al doilea prefect și n-a protestat nimeni, pentru că era așa de ridicolă situația aceasta. Și eu ziceam: trebuie un al doilea prefect, dar acesta să fie economic, nu un agronom. Ce au însemnat agronomii în dezvoltarea culturii la noi? Să fie un mare proprietar, un om adânc cunoscător pe care să-l scoți de la clubul unde este inutil și să-l duci acolo unde este priceput. Un ardelean din domeniul Blajului sau al Episcopiei de la Oradea Mare ar face adevărate minuni.

Și, atunci, pe fratele nostru țaran să-l chemăm la anumite adunări de mai multe ori pe an, la adunări în folosul lui, în care să-i spunem neted că el are datoria de a face neapărat cutare lucru după cutare sistem. Și încă odată, chiar aici în Senat, am adus documentul istoric că se poate face așa.

În 1822, după revoluția grecească, când bandele acestea pustiiseră, după aceea venind turcii, țara trebuia să mai țină și armata turcească...

D-l C. Ceruleanu: După ce fusese pustiită și de ruși.

D-l profesor N. Iorga: Aceasta s-a făcut la 1918 la Iași, când am întrebuințat sistemul d-lui Garoflid, care a dat oarecare rezultate. Dar la fanarioți se ordona lucrul; nu încăpea discuție.

Avem, pe de altă parte, o situație nenorocită în cel mai înalt grad, în ce privește mijloacele de transport. Noi putem să avem toate bogățiile, bogățiile acestea să fie de calitate cea mai bună, dar cum vreți dv., când, pentru o mare parte din an, transporturile sunt imposibile, să se ajungă la acea circulație repede pe care o cere timpul? Ce am făcut noi în acest domeniu? Am poftit pe suedezi, căroro le-a trebuit doi, trei ani ca să învețe cum trebuie făcută o șosea la noi, pentru că așa cum se făcea, la începutul primăverii toată se prefăcea în praf. Nu era mai bine să fi luat oameni care să învețe sistemul dintru început, ca să facem șosele într-un chip serios? Noi ori păstrăm șoseaua cea veche, incalificabilă, ori vrem să avem cele dintâi șosele din lume. Și atunci, de exemplu, pe șoseaua Ploiești-Văleni, care a început să lucreze de trei, patru luni, acum este a patra lună de când cineva trebuie să meargă prin toate râpele și prin toate satele, s-au făcut patru, cinci km, de șosea, și ajungi la șoseaua stricată, anume răscolită, unde se sparg toate cauciucurile, iar în primăvară o să fie luată din nou lucrarea, pentru că acolo nu sunt nici suedezi, ci este un suedez bucureștean, d. Prager (*ilaritate*), care a luat asupra lui sarcina acestei șosele. După aceea, este șoseaua când mai bună, când mai rea, ca pe vremea veche. În viitor vom avea șoseaua aceea bună, dar până în trei ani ne vom lupta tot cu șoseaua cea proastă.

Dar șoselele acestea nu sunt numai pentru călători sau pentru mărfuri; șoselele acestea trebuie să fie și pentru armată. Să ferească Dumnezeu de ceea ce se poate ascunde sub manifestațiunile acestea pacifice pe care le face toată lumea. Niciodată oamenii nu sunt mai periculoși decât atunci când încheie pacte, când se strâng de mâini și când se asigură că n-au nici cel mai mic gând de a sări unii în capul altora. Dacă s-ar întâmpla cumva un lucra ca acesta, aș vrea să văd cum se poate face o apărare unitară a României, atunci când căile de comunicație nu sunt ale României, ci sunt ale deosebitelor provincii. Căile acestea de comunicație sunt făcute tocmai pentru a împiedica legăturile dintre provinciile de odinioară și Vechiul Regat.

Și tot așa, putem merge și mai departe cu analiza noastră; putem merge și la învățământ. Vă asigur că învățământul acesta primar de teorie nu este folositor pentru țărani care învață lucruri de care nu au nevoie. De aceea,

părinții îl urăsc, și nu se poate să nu urască această școală când i se dă copilului de țăran tot felul de cunoștințe asupra tuturor țărilor din lume și asupra altor lucruri care sunt nepotrivite cu adevăratul rost al țăranului. Mai mult ar folosi școala care ar prinde pe copil în momentul când este liber și s-ar întrebuința la lucru, la lucru intensiv, l-ar ținea trei luni pe an, lăsându-i restul de timp să ajute pe părinți. Mai mult ar folosi aceasta, decât să asfixiezi puiul de om sălbatic, deprins să tragă aer curat în plămâni săi, să-l asfixiezi aproape tot timpul anului pentru ca să-l azvârli apoi acasă incapabil de ceea ce visează părinții lui mai departe.

Aceasta este situația în câteva domenii, pe care v-am înfățișat-o pe scurt în dorința mea de a nu vă face să pierdeți prea mult timp.

Atunci, d-lor, o întrebare se pune: avem vreme noi de zăbovit? Răspunsul fiecăruia dintre dv., este: nu. Nu, de ce? Nu, fiindcă e rasa neîngrijită.

Noi suntem o rasă neîngrijită și o rasă neîngrijită degenerază. Țăranul nostru de pe vremea fanarioșilor, acela care avea nu știu câte perechi de boi și putea pune plugul oriunde și care, când venea să-l încaseze zapciul, fugea la pădure și, după ce pleca zapciul, se întorcea de la pădure; ceea ce se povestește despre grozăviile epocii fanariote trebuie redus foarte mult, căci era mai deștept țăranul decât cel care venea să-l prindă, țăranul acesta a părăsit rasa cea veche. Pe când acum, uitați-vă dv. în sălile de cursuri ale școlilor secundare și ale Universităților. O să vedeți dv. pe copiii funcționarilor rău plătiți și pe copiii țăranului, aruncați la cine știe ce gazdă, unde se face tuberculizarea în masă! Rasa însăși este în primejdie, dacă nu vom îngriji de dânsa.

Și apoi, fiecare popor este ceea ce este în legătură cu vecinii săi. Iar în ceea ce privește pe vecinii noștri, - mulți nu-i cunosc; eu îi cunosc, am fost la dânsii de atâtea ori, - aproape fiecare este o lecțiune pentru noi. Și, d-lor, natural, ne pare bine de orice om care se dezvoltă cât mai mult, dar doresc ca între toți oamenii care sunt pe lume, cel dintâi să fie al nostru (*Aplauze*). Nu vă puteți închipui, ce au făcut sârbii din Serbia nouă. Lângă orașul turcesc, pe care și l-au îndreptat, au creat un oraș nou. O frumusețe. Vă puteți închipui și de domeniul intelectual ce au ajuns să îndeplinească. Un tânăr arheolog sârb, director de muzeu la Belgrad, care a fost condus de mine în niște excursii, după congresul de bizantinologie de la Sofia, mi-a trimis o grămadă întreagă de extrase, din care se vede că ei au făcut statistica totală a tuturor monumentelor pe care le-au găsit, până în colțurile cele mai îndepărtate ale

provinciilor câștigate și măsurile cele mai stricte au fost luate pentru conservarea lor. Vă dau pilde din două domenii: din domeniul gospodăriei și din domeniul artei, pentru ca să vedeți cum se lucrează acolo. În Bulgaria, unde este regimul acesta sever, de azi, este a muncă înverșunată, care dă roade în fiecare zi. Toată lumea, și oameni din partide, și-au dat seama că este momentul unui armistițiu și s-au pus să lucreze sub conducerea unor oameni care nu se închipuie, de sigur, că sunt genii politice, dar care s-au pus cu toate mijloacele lor, în serviciul țării lor.

În Rusia sovietică. Iată, mi-a dat d-l Ostrovski¹ o publicație a Academiei din Leningrad care cuprinde vechi miniaturi rusești. Este cel mai frumos lucru făcut vreodată într-o țară în acest domeniu și, fără îndoială, cu toate greșelile ireparabile ale unui regim care vrea să pună pe toți oamenii laolaltă, să materializeze cu totul o întreagă societate, odinioară creștină, acolo se lucrează, într-un sens greșit, dar este mai bine pentru sănătatea sufletului, decât să nu se lucreze de loc, este mai bine decât să faci acel simulacru de lucru, și când te uiți în fund vezi că își bate joc de d-ta și de el însuși. Sistemul acesta de a trage chiulul numit vulgar astfel, vine de la clasa politică de sus și a ajuns acum și până la cel din urmă om din țară. Spectacolul pe care-l oferă adunările noastre, cu începere de la jumătatea lunii noemvrie până acum, nu este, fără îndoială, în alt sens.

În timpul din urmă numărul „hitlerilor” și „mussolinilor” români s-a redus. Este o satisfacție pentru mine. Îi vedeam cum se ridicau în vârful degetelor și săreau în aer: este unul împodobit frumos național care, în momentul când vrea să fie mai energic, sare în sus, se aruncă în aer, cade din nou, se umflă și se dezumflă, ca umbrela (*Ilaritate*).

Evident, d-lor, să-mi dați voie, toți acești „hitleri” și „mussolini”, care au început a se osteni puținel de strâmbătura, de crispația aceasta cu care vor să sperie nația, deși nația nu se sperie, căci nația știe că d-ta în fundul sufletului ești cu totul altceva - toți aceștia au aruncat lozinca „oamenilor noi, care oameni noi vor reuși, sub un șef nou care va întrebuița metode noi, să schimbe țara încetul cu încetul. S-au încurcat de o biată Constituție. Dar Constituția noastră noi o avem în garderob, în dulap. Din când în când, la zile solemne, ne uităm la ea și o iubim mai mult cei care n-am votat-o. Căci cine țipă mai mult că este constituțional este tocmai omul la a cărui luptă în contra Constituției am asistat. Și, cum voia să ajungă la guvern și să arate că primește Constituția, fără să o primească, eu am devenit mai iezuitic decât iezuiții și i-am dat o formulă care i-a îngăduit să se urce la tribună. Dar, a

doua zi, a devenit cel mai fanatic apărător al Constituției. Sunt și schimbători de Constituție, cu tot ce s-ar provoca în ce privește cererile naționalităților și elementele neliniștite ale societății noastre.

Dar Constituția aceasta, dacă e proastă, ne-am deprins cu ea, am trăit alături cu ea. Ar fi mai rău dacă într-un moment dat ar trebui să fim în luptă cu Constituția cea nouă. În fond, toate acestea sunt fantezii de oameni bolnavi, ocupații de vacanță pentru cineva care e zăbovit prea mult la Tekirghiol și influența mълului de acolo asupra energiilor politice este de multe ori catastrofală (*Ilaritate*).

Se ridică cineva cu o sănătate așa de viguroasă încât ar întoarce pământul cu un singur gest și chiar ar putea crea un nou sistem planetar constituțional, dar constituțional în sensul cel nou.

Să ne lăsăm de astfel de visuri. Noi, d-le președinte și d-lor senatori, suntem o națiune foarte curioasă și foarte simpatcă pentru această curiozitate.

Gândiți-vă dv. ce se întâmplă la un alt popor, când se strică o mașină, ia cineva condeiu și anunță de unde a cumpărat mașina: „Mașina s-a stricat, să vie un tehnician care o cunoaște și s-o dregă”. Dar tehnicianul poate să nu vină câteva săptămâni și în vremea aceasta nu se lucrează. Dar românul ce face? Se uită la stricăciune și creiază el un sistem propriu de reparat mașina. Când vine tehnicianul, găsește mașina aceasta legată cu sfoară, adusă cu bețe, reparată cu sârmă ruptă din gard și mașina merge. Toată viața noastră istorică s-a făcut cu reparații de acestea improvizate. Și noi am ajuns mult înaintea celor care aveau pregătiți tehnicieni; pe aceștia i-am întâlnit în drum, i-am lăsat acolo, și târziu, după câțava vreme, au sosit și ei, dacă au sosit vreodată.

Așezământul nostru de astăzi poate fi pus la curent cu nevoile actuale ale orișicărui societăți moderne. Să nu ne pierdem vremea cu tot felul de visuri și să nu ne preocupăm dacă un om din altă planetă are alte vederi în ce privește Constituția viitoare.

Avem nevoie să recurgem la băiețași neisprăviți, care nu și-au terminat școlile lor? Avem nevoie să recurgem la oameni politici începători, pe care nimeni nu i-a ținut în seamă? Dar dacă n-au fost observați, n-avea la cine să se uite lumea. De multe ori partidele noi și oamenii politici noi nu sunt altceva decât oameni neglijați, care nu merită să fie ținuți în seamă și care își închipuie că, suindu-se în capul nostru, pot să facă lucruri mai bune de cât acelea pe care noi le-am făcut cu capul și cu inteligența noastră.

Pe de altă parte, de ce să căutăm noi șefi, pe care îi poate aduce o turburare și pe care îi poate răsturna o altă turburare, și care, prin succesul lor neașteptat, îndeamnă și pe alții, care adeseori n-au nici un fel de merit, să repete experiența? Aceștia sunt buni la popoare trăind în republică și cărora li se pare că republica merge prea încet și este prea pătrunsă de forme teoretice.

Dictatură se poate acolo unde monarhia este exterioară, acolo unde există o monarhie de cucerire. Dar monarhia noastră este a noastră, și va veni vremea când toți își vor da seama de ce servicii ne-a adus nouă, pentru ținerea noastră împreună, această dinastie care a simțit permanent românește de la început, care astăzi simte ca și noi, vorbește ca și noi, cunoaște țara ca și noi, (aplauze prelungite), uneori greșește, dar greșește așa cum greșim cu toții, cum nu greșesc cei care nu au cu ce greși (*Ilaritate*). Sunt și din aceia.

Mă rog, noi avem o monarhie îmbrăcată cu o dinastie nepărtinitoare între diferitele partide politice. Monarhia aceasta rezultă din elaborarea seculară a poporului românesc (*Aplauze puternice*).

D-l profesor D. R. Ioanițescu: Perfect exact!

D-l N. Iorga: Noi credem că ea trebuie să fie acolo. Noi admitem mai bucuroși să fie și o părere greșită acolo, decât să fie o mie de păreri bune, care se ciocnesc cap în cap (*Aplauze*). Pentru că în orice greșeală este sâmburele îndreptării, din haos însă nu este nimic!

Dar dinastia aceasta trebuie să o respectăm politicește și să o înțelegem omenește. A o înțelege numai omenește, nu este de ajuns, iar a nu o înțelege de loc omenește, aceasta este o dovadă de adâncă prostie și de lipsă totală de măsură. Iar a crea o mahala în jurul dinastiei, cum am creat o mahala în jurul a tot ceea ce posedăm, aceasta este o dovadă de supremă mojicie! Nu pot întrebuița alt termen.

Cine discută femeii este un mojiic. Iar cine, gândindu-se la Rege, îl caută aiurea de cât în rosturile lui regale, acela nu cunoaște drumul, căci la Rege este un singur drum: al intereselor țării! De la Rege se cere un singur lucru: să cunoască nevoile țării cât se poate mai bine. Fiecare să-i aducă o informație mai mult, iar nu să îndrăznească cineva, oricine ar fi, să ducă impertinența și înaintea Regelui României!

Și în astfel de împrejurări, înțelegeți că nu avem să căutăm dictatori improvițați prin colțuri, reformatori capabili de a fi revoluționari pretutindeni, atunci când noi avem puterea legitimă, cu dreptul acestei puteri legitime, sancționată de secole, de a colabora la conducerea țării.

Se răspândește în momentul de față o părere cu desăvârșire pernicioasă: aceea că Suveranul este acolo pentru a-și crea un stăpân după orientări electorale, care au de multe ori o valoare mai mult de cât dubioasă. Din moment ce și-a luat un stăpân, Suveranul nu are mici măcar dreptul de a iubi pe cineva, pe un ajutor al său, care să-i stea la dispoziție, către care să se poată îndrepta, ci el, cu tot ceea ce face, cu tot ceea ce gândește, trebuie să fie la dispoziția omului pe care l-a scos înainte hazardul succesului electoral.

Dar se poate admite ca, în locul aceluia care reprezintă o dinastie, reprezintă un trecut, care este responsabil înaintea oamenilor și înaintea lui Dumnezeu, să se închine o țară întregă omului care a ieșit cine știe de unde, pentru că la un moment dat un curent l-a ridicat la un anumit rost, pe care a doua zi după cădere, nu știi unde să-l găsești, sau nu știi unde să-l trimiți spre a-și ispăși păcatele?

Credința mea adâncă, așa cum o exprim la sfârșitul acestei cuvântări, este că la acest ceas al unsprezecelea, în care tot ce este bun în sufletul nostru trebuie să se trezească, nu pentru considerațiuni teoretice, ci pentru a fi făcută o acțiune asupra societății, noi avem să alegem în ceea ce numim partide politice, mari și mici, nu este vremea încercărilor în afară de dânsule. Ici și colo, poate și oamenii pe care timiditatea i-a împiedecat de a juca un rol în această sacră legiune a refacerii României, oamenii aceștia, adunați cât mai repede, uitând firme care nu înseamnă nimic, părăsind din trecutul lor ceea ce a fost numai harță cu nici un folos pentru țară, oamenii aceștia să se înșiruiască unde li se dă locul fiecăruia, nu avântul către culme, ci și un rost în locul cel mai modest și fiecare să fie bucurat că poate servi țara, fiindcă a face lucrul acela bun în locul acela mic, este nesfârșit mai glorios decât în locul cel mare a-și dovedi ne destoinicia.

Și, înconjurând pe un Suveran tânăr, un Suveran înțelegător, pe care-l știe toată lumea, care a avut onoarea să lucreze cu dânsul, cât este de accesibil informațiilor nouă și sfaturilor celor bune, făcând gardă în jurul lui contra aventurii, contra balaurului aventurii care trebuie strivit sub călcâi, să începem o altă viață. Fiindcă altfel, aceeași osândă va cuprinde și pe cei vinovați și pe cei nevinovați, și atunci eu protestez pentru partea de vinovăție care va apăsa și asupra mea și pe care nu mi-o recunosc (*Aplauze prelungite și îndelung repetate; ovațiuni unanime*).

NOTE

1. Mihail Ostrovski, reprezentantul diplomatic al Rusiei sovietice la București.

Ședința din 17 decembrie 1934

Într-o chestiune personală

Sub iscălitura d-lui Zaharia Boilă se publică în *Dimineața* de astăzi această telegramă: Am trimis d-lui prim-ministru următoarea telegramă.

D-l Boilă corespunde telegrafic cu președintele de Consiliu. „De cinci luni de zile, d-l N. Iorga duce neconturbat...” Eu nu sunt nici turbat, nici conturbat (*ilaritate*), ci am tipărit vreo patru articole, dacă vor fi patru, cu privire la ceea ce mi s-a părut că în chestiunea Skoda nu trebuia făcut. Numai atât. Gazeta mea are atitudinea pe care o crede și eu nu sunt contra acestei atitudini, dar eu vorbesc aici numai de ceea ce am iscălit.

„...neconturbat o campanie de ponegriri josnice la întruniri... N-am ținut nici o întrunire „...și în coloanele presei împotriva d-lui Maniu. Guvernul nu s-a simțit dator să intervină nici atunci când atacurile însemnau de-a dreptul asmuțiri la agresiuni împotriva d-lui Maniu”.

Cine mă cunoaște, știe că niciodată n-am putut îndemna pe nimeni să întrebuițeze astfel de arme. Se vede că avem de a face cu un om nebun, dar nebunii nu se pot lăsa liberi. Sunt mijloace de a-i aduce la realitate.

„Este adevărat, nimeni n-a implorat protecția guvernului”. Nu înțeleg ce înseamnă aceasta.

„În ședința de ieri a Senatului”, - aceasta interesează - „d-l Iorga a afirmat că eu aș fi scris în *România Nouă* că d-l Iorga a fost plătit de guvern cu 800.000 lei. Afirmatia este inexactă în această formă. Eu am scris - și sunt gata a dovedi - că d. Iorga a primit bani, nu de la guvern, ci de altundeva. D-l Iorga, marele campion al libertăților publice și membru de onoare al sindicatului gazetarilor, a cerut sprijinul cenzurii pentru ca să poată” - am cerut eu așa ceva? - „continua nestânjenit campania sa infamă în contra d-lui Maniu.

Vă rog deslușiți pe colaboratorul dv., d-l Eugen Titeanu, ca altă dată să nu răspundă imediat și să-l creadă pe cuvânt pe d. Iorga înainte de a se documenta. Semnează: Zaharia Boilă, directorul ziarului *România Nouă* din Cluj.

Evident, eu pe acest om l-am dat în judecată, însă știți cum este judecata la noi. Aceasta înseamnă că trec câteva săptămâni, sunt Sărbătorile la mijloc, se găsesc ziare imparțiale care publică asemenea telegrame, se găsesc și foarte mulți oameni proști în țara aceasta care pot să creadă o poveste ca aceasta.

Eu, d-lor, sunt, numai printr-o întâmplare, întâmplare fericită sau nefericită, un fost președinte de Consiliu, și lucrurile acestea au răsunset și în străinătate, care ar putea crede că în România sunt foști președinți de Consiliu care primesc 800.000 lei de la cineva care nu se poate numi, pentru a întreprinde o campanie prin presă. Ar fi trist dacă lucrul acesta ar fi cu puțință.

Acum, vedeți, eu am și tipografie și să vă spun sincer, 800.000 lei pentru ceea ce fac eu pentru cultură ar fi și o foarte mare prostie. Eu mănuiesc sume cu mult mai mari decât atât pentru toate tipăriturile mele. Dar un președinte de Consiliu care ia 800.000 lei pentru a face o campanie, și nu-i dă guvernul, îi dă cineva necunoscut, vă puteți închipui dv. ce înțelege d. Zaharia Boilă. Să-mi dați voie, nu se poate ca lucrul acesta să rămână în seama unui proces care să se târăgănească.

Președintele Consiliului este înștiințat într-o telegramă că un predecesor al său a luat opt sute mii de lei, pentru așa ceva. Și, prin urmare, eu cred, cu toată defectuoșitatea legilor noastre, cu toate acestea, că sunt mijloace pentru a face pe acest domn Zaharia Boilă să declare imediat de unde am luat eu lei 800.000, și să aducă imediat....

O voce: Să se declare! (*Ilaritate*).

D-l profesor N. Iorga: Da, fiindcă eu mă declar. Să facă bine să se declare și să spună de unde am luat acei opt sute mii lei. Să-și aducă dovezile. Eu am registre de casă ținute zi de zi, lucru care nu se face de multă lume, până la ultimul ban. Prin urmare, dovada d-lui Boilă eu o aștept și o aștept cu acel cuget curat cu care am servit țara aceasta toată, și țara de unde vine acest domn, o viața întreagă (*Aplauze prelungite*). Aveți cuvântul. Nu lăsați numele bun al unui om de seamă în această țară terfelit de cel dintâi nebun sau de cel din urmă dintre mizerabili (*Aplauze puternice și îndelung repetate*).

*După ce Eugen Titeanu, sub secretar de Stat la Ministerul de Interne,
îi luase apărarea*

D-l profesor N. Iorga: D-le președinte /sic!/, sunt foarte jenat de bunele cuvinte pe care le-ați spus și pentru care vă mulțumesc, dar eu doresc neapărat să știu de unde am luat banii. Poate că mi-a dat cineva opt sute mii de lei, pentru un scop bun și eu nu știu de unde să-i iau.

Prin urmare, vă rog a întrebuița mijloace legale pentru a face ca acest domn să spună: iată, d. cutare a luat bani din cutare loc!

Eu nu pot petrece Sărbătorile acestea în mijlocul copiilor mei, apăsător, în mintea unor oameni simpli, fiindcă sunt și oameni care cred de bănuiala aceasta, că am luat, pentru o campanie de presă, o sumă și că este un om undeva care știe de unde am luat și nu vrea să spună. Acesta este șantaj, d-le subsecretar de Stat, și contra șantajului în codul penal sunt măsuri.

Vă rog să aplicați acestui domn ceea ce codul penal prevede cu privire la șantaj.

Despre climatul politic

D-le ministru, este o greșeală de interpretare. N-am spus: să se cedeze altor oameni, ci am spus că oamenii de mare merit din partide pot să lucreze la un moment dat împreună. Aceasta am spus-o, și eu sunt gata să lucrez cu d-ta, cu dumnealui, sau sunt gata sub d-ta sau sub dumnealui să lucrez pentru binele țării.

N-am fost înțeles. Partidele legate de sufragiul universal sunt silite deseori să ridice și oameni care nu sunt de o valoare în general recunoscută. Dar am spus că oamenii de merit din toate partidele, indiferent de cine ar fi ei, cu Constituțiunea pe care o avem, cu legile pe care le avem, cu așezămintele pe care le avem, pot să lucreze mai bine decât împărțiți cum sunt și ținând seamă de necesitățile sufragiului universal.

Eu nu mi-am pus nici candidatura și nu mi-am oferit nici serviciile; eu am zis, la bătrânețele mele, mai înaintate decât ale d-tale, am zis că am dorit și doresc o conlucrare românească în contra aventurii și în contra nemernicilor care vorbesc în fiecare moment de altă țară, cu alți oameni și cu alte mijloace. Aici este nemernicia, primejdia cea mare; toate ciurucurile, să mă iertați dacă întrebuițez un termen vulgar, ni se suie în cap și spun că au mai multă experiență și mai multă minte decât noi. Și din Partidul Liberal și

din ceea ce dumnealor numesc Partidul Național-Țărănesc, și din alte grupări, câte sunt, câte nu sunt, din toate acestea se poate face un mare minister de armistițiu al luptelor politice, pentru doi, trei ani de zile (*Aplauze pe băncile majorității*).

După ce Alex. Lapedatu dezvăluise acțiunile reprobabile ale Partidului Maghiar, care aducea continuu misiuni străine spre a constata cât de persecutați sunt minoritarii în România

D-le ministru, îmi dați voie. Au ieșit în 1933 notele generalului Banholtz, care reprezenta pe americani în timpul ocupării Budapestei. Este o colecție, cea mai plină de insulte la adresa tuturor generalilor armatei românești, care sunt prezentați ca mincinoși și hoți. Însuși Regele Ferdinand este prezentat așa că „nu mi-a venit să-i spun unui rege că este”. Publicația a rămas fără răspuns din partea guvernului, românesc.

Întrebuințez această ocazie, deși turbur un discurs așa de senin și așa de frumos, dar declarația aceasta publică poate să folosească la ceva. Acolo de la o misiune a Crucii Roșii, spune Banholtz, că a căpătat următoarea știre: că soldații români au împușcat un număr de prizonieri unguri, atunci în zilele acelea turburi, luând și toate măsurile ca să le prelungească agonia.

Vă puteți închipui ce ticăloșie! Așa încât, aveți toată dreptatea, dar eu cred că trecem prea indiferent și fără răspunsuri - care ar trebui date în aceeași limbă, și dacă se poate în aceeași editură - o astfel de mârșăvie menită să ne compromită în fața conștiinței morale a lumii!

Ședința din 18 decembrie 1934

Despre formarea orașelor în Transilvania

D-le președinte, d-lor senatori, fiindcă d-l ministru Lapedatu, care este istoric, a uitat că este istoric și a vrut să fie numai reprezentant al băncii ministeriale, evident solidară, și un diplomat, mare meșter în a întinde asupra lucrurilor dezagreabile un zăbranic strălucitor, deoarece s-a ridicat chestiunea orașelor din Ardeal, evident că trebuie să se vorbească despre ele.

Pe mine m-a ferit Dumnezeu să fiu tovarăș de politică cu d-l ministru Iamandi¹; eu l-am cunoscut pe vremuri, când apăra un naționalism care era al meu și era și al d-lui Cuza, așa încât era puțintică „psihoză”. Este și o broșură, d-le ministru, pe care dacă nu o ai d-ta, o am eu, în care se vede că a fost un naționalist extremist.

Sigur, că nu a avut în vedere numai extremismul, dar extremismul așa e uneori că extremiștii când li se dă ceva, se poate să devie cei mai mari apărători ai ordinii, fiindcă așa merg lucrurile, de la dezordine la ordine, și de la ordine la dezordine (*Ilaritate*).

Dar, fiindcă a fost vorba de orașele din Ardeal, cred că nu este bine, ridicând această chestiune, să nu se lămurească, în câteva cuvinte lucrurile.

În Ardeal nu a venit nimeni peste populația românească cea veche, care are drepturile sale, nu a venit nimeni ca niște creatori de orașe. Și aici este importanța lucrului. N-au fost români țărani și deodată să fi venit coloni, cum s-a întâmplat în Galiția, cu colonizările făcute de către regele Cazimir, care a adus, de unde a putut, armeni, evrei și alte naționalități; aici, din contră, toți cei care au intrat în Ardeal, au fost țărani, fără deosebire, iar când, mulțumită existenței principatului Țării Românești, și principatului Moldovei, s-a deschis o linie de comerț, atunci, nu ungurii, care nu au avut nici un fel de rol în această circulațiune internațională, cum și d-l Nistor a arătat-o așa de frumos, ci sașii, prin urmare sașii și nu ungurii s-au prefăcut în mijlocitori de comerț și atunci unele dintre satele lor au devenit orașe. Ungurii n-au făcut altceva decât să înlocuiască, în Cluj, numai în Cluj, pe sași, atunci când numărul sașilor, după 1500, a scăzut.

Ungurii nu sunt creatori de orașe, acolo. Iar sașii sunt creatori de orașe, prin aceea că satele lor au fost târguri pentru români și, mai târziu, locuri de popasuri pentru mărfurile care treceau din Germania în Peninsula Balcanică.

Dar în toate orașele acestea a fost o populație românească, numai că stăpânitorii de odinioară se îngrijeau să se înconjoare cu ziduri în cetăți, iar românii se găseau în așa numitele *Vorstad-uri*, în suburbii, unde formau o populație importantă și de mare valoare economică, militară și culturală; dar ei au pătruns cu o mare greutate în orașe. Ei ar fi putut să pătrundă, însă vechii stăpâni se închideau în privilegiile lor de odinioară. Erau și multe târguri în Ardeal; târgurile acestea sunt de creație populară: Sas Sebeșul, Miercurea, Făgărașul, toate acestea s-au format printr-o aglomerare de populație rurală, în care uneori chiar sașii nu au avut nici un fel de rol.

Ceea ce înseamnă că noi trebuie să căutăm să aducem în aceste orașe cât se poate mai mult din surplusul populației țărănești din afară, fiindcă drepturile nimănui nu înțelegem a le călca, dar înainte de toate noi avem să reparăm nedreptatea seculară, milenară, făcută poporului nostru. Și poporului nostru, și în orașe. Să-i asigurăm rolul la care are dreptul, prin mulțimea populației, prin partea în apărarea țării, prin misiunea pe care a îndeplinit-o întotdeauna cu cinste.

Cred că adausul acesta se prinde foarte bine de ceea ce a spus d-l ministru Lapedatu.

Iar în ce privește biografia d-lui ministru Iamandi, am completat-o (*Aplauze*).

NOTE

1. Discuția pornise de la un discurs al lui Victor Iamandi, comentat de Laurențiu Onea. V.I. spusese că în Transilvania orașele au o continuitate istorică maghiară și n-au aparținut niciodată românilor. V.I. a publicat *Politica națională de Stat. Problema naționalizării orașelor, minoritățile etnice și alte chestiuni. Discursuri în Adunarea Deputaților*, București, 1935.

Ședința din 29 ianuarie 1935

Pe marginea unei declarații a senatorului Elemer Gyarfás¹

Cât de cât, am dori să auzim cuvântul guvernului față de aceste declarațiuni ale d-lui Gyarfás.

Este prea important când vine cineva în numele minorității maghiare și face declarațiuni foarte îndreptățite și frumoase. Cred că, mai ales dată fiind și o agitație, a cărei îndreptățire nu o judec aci, ar fi trebuit ca banca ministerială să spună un cuvânt.

Dacă d-l Gyarfás este sincer, și nu ne putem permite să punem la îndoială sinceritatea d-sale, gestul pe care l-a făcut de la tribuna Senatului, merită o recunoaștere și o laudă față de alții care, aparținând națiunii d-sale, au alte sentimente și le manifestă în altă formă.

Discrețiune, discrețiune, din partea guvernului, dar nu până la această tăcere neîndreptățită.

(D-l C. Alimăneștianu, vicepreședinte, ocupă fotoliul președințial).

D-l I. Nistor, ministrul Muncii: Guvernul va răspunde la momentul oportun.

D-l profesor N. Iorga: Vedeți, am ținut eu locul băncii ministeriale, poate nu singura dată, așteptând s-o reprezint și altfel! *(Ilaritate).*

NOTE

1. După un discurs aprins despre stăpânirea maghiară în Transilvania, acesta încheiase: „Am tras toate consecințele când am devenit cetățenii acestei țări. Nu numai interesele noastre, dar și interesele României cer acest lucru”.

Ședința din 30 ianuarie 1935

La proiectul noului cod penal

Nu poți să condamni pe tată pentru tot ce face fiul, se poate întâmpla nici să nu fie al lui *(ilaritate).*

La discuția înfrânării vagabondajului

Dar vagabondajul politic se pedepsește? *(Ilaritate)*

Ședința din 4 martie 1935

Dialog cu Grigore Gafencu pe tema cenzurii

Interlocutorul spuse:

Dv. ne-ați vorbit de aici de unii vântură-țară, care se duc să neliniștească oamenii la țară. Cine sunt acești vântură-țară care s-au izbit și se izbesc de cenzură?

D-l profesor N. Iorga: Toți agenții electorali. Fără deosebire (*Ilaritate, aplauze*).

D-l Grigore Gafencu: Cred că în afară de agenții electorali...

D-l profesor N. Iorga: Eu nu am, și îmi dă mâna să spun (*Ilaritate*).

D-l Grigore Gafencu: D-le profesor, eu v-am pus totdeauna deasupra politicianilor și agenților electorali. Totuși ați fost atât de deseori cenzurat și cred că și dv...

D-l profesor N. Iorga: Dar nu m-am lăsat (*Ilaritate*).

D-l Grigore Gafencu: Dar îmi veți face cinstea să nu mă considerați nici pe mine drept un agent electoral...

D-l profesor N. Iorga: D-le Gafencu, să vă spun: ar fi fost foarte posibil ca cenzura să dispară, dacă a doua zi după anunțarea cenzurii, ziarele ar fi declarat : „Nu apărem sub cenzură”.

Nici un ziar să nu fi apărut. Atunci nu ar fi fost cenzura.

Dar așa, pleci capul la cenzură și pe urmă, când vine ocazia, trași din când în când câte un foc de artificiu în nasul d-lui ministru Valer Pop¹ (*Ilaritate*).

NOTE

1. La o observație a lui Eugen Titeanu privind libertatea de exprimare, cu referire la ultimul discurs din Parlament al lui Iuliu Maniu. N.I.: „Eu aș fi îngăduit fiindcă se face un mare serviciu unui guvern când un adversar face o prostie așa de mare”(aplauze puternice pe băncile majorității). *Gr. Gafencu:* „Indiferent dacă aceste cuvinte rostite de domnul Maniu au fost greșite sau nu, eu nu judec fondul lor”. N.I.: „Au fost lipsite de inteligență” (*ilaritate, aplauze pe băncile majorității*). *Gr. Gafencu:* „Credeți, domnule profesor Iorga, că prin faptul că au fost cenzurate, căci lumea știe că au fost cenzurate...” N.I.: „Le editez eu, cu voia cenzuri care se căiește că le-a oprit. Le editez în ediție de lux” (*ilaritate*).

Din nou despre cenzură

D-le președinte, d-lor senatori. Mărturisesc că nu înțeleg ce prelungiți.

Se vorbește de stare de asediu și cenzură. Dar eu nu văd stare de asediu și cenzură. Așa încât vă atrageți tot ponosul, fără ca să aveți nici un folos.

Starea de asediu? Dar desigur că într-o societate, într-un anumit moment scurt și atunci când se produce o mișcare, pe care o vede toată lumea, și când mișcarea aceasta se îndreaptă împotriva siguranței Statului sau binelui națiunii, atunci, fără îndoială, starea de asediu se impune. Dar ce înseamnă stare de asediu? Câte procese ați avut dv. sub starea de asediu? Ce mari vinovați ați adus înaintea tribunalelor militare? Tot felul de copii, din când în când, care puteau să fie corecțai, trași de urechi de instanțele obișnuite. Unde este marele conspirator, marele provocator de revoluții, marea personalitate turburătoare, sau grupul de personalități turburătoare cu care dv. aveți de furcă?

Iată, unul din cei mai mari adversari ai dv. a vorbit ieri la Cameră. Îmi pare rău că nu este aici de față ca să-i spun că lăncezeala obișnuită a cugetării sale și lipsa de orice talent, niciodată nu au fost mai caracteristice decât în bolmojeala aceia de la Cameră, de ieri. Vorbesc de d-l Iuliu Maniu. Apoi acesta o să vă facă dv. revoluție? Morfolind cine știe ce rămășițe democratice, culese din toate gunoaiile rebutului cugetării politice?

Și unde este acea teribilă stare de asediu? Acei patru soldați care se plimbă înaintea Universității, care ei singuri nu știu pentru ce sunt acolo? Studenții râd de dânșii, și ei nici măcar nu pot să răspundă printr-un zâmbet, pentru că n-au idee de importanța rolului pe care îl joacă acolo. Sau vă închipuiți dv. că, dacă s-ar petrece ceva la Universitate, s-ar speria câteva mii de studenți de baionetele acelea lungi a patru bieți țărani, îmbrăcați în uniforme militare - unii din ei nici măcar români - care simbolizează rezistența Statului român împotriva teribilei primejdii care se ridică față de agitațiile și de dezordinile unor oameni cu ambiții prea mari sau cu educație prea puțină?

Eu înțeleg o stare de asediu ca pe vremea lui Cuza Vodă. Da! Atunci erau oameni cu care nu se glumea. Starea de asediu în mâna unui Kogălniceanu sau a unui Mavrogheni, cu tot ceea ce puteai aștepta ca

siguranță mai mult de la domnitor, acela era un lucru. Erau în stare să condamne pe vremea lui Cuza Vodă, dacă se încerca acea prostie din august 1865¹, pentru ca după aceia, Domnul să-i ierte cu un gest de dispreț.

Stare de asediu? Starea de asediu este un mijloc de a ne compromite în fața străinătății, care își închipuie că în țara aceasta trebuie să fiarbă ceva. Nu fierbe nimic. Dv. confundați două lucruri: confundați ceva care fierbe într-adevăr cu bulele acelea de aer care se ridică deasupra apelor stătătoare, fără ca temperatura să fie schimbată întru nimic.

Cenzura? Vai de mine! Eu am văzut funcționând cenzura, d-le ministru și fost coleg în același minister, înainte de a fi descoperit dv. marile merite ale Partidului Liberal, care pornește din adâncimea vremurilor (*ilaritate*). Eu am văzut cenzura funcționând și am văzut și țări de cugetare stăpânite fără cenzură.

Eu am fost în Spania, în Spania lui Primo de Rivera². Cum aveam de lucru în gazeta „*Epoca*” din Madrid, care avea un corespondent spaniol în timpul războiului de la 1877—78, ceea ce mă interesa³ natural, n-am mutat colecția gazetei la hotel, ci m-am dus eu acolo și am văzut funcționând cenzura.

Era un ofițer - nu un oarecare - un ofițer foarte serios, foarte politicoș, nu jenat, fiindcă el știa ce trebuie să cenzureze, pe când bieții băieții aceștia nu știu ce, și taie într-un rând un lucru, și-l lasă să treacă a doua zi. O astfel de cenzură înseamnă, încă odată, cum am spus de la început, ponos fără folos.

Orice poate să treacă la gazetă cu regimul acesta de cenzură. A fost un moment când din cauza unei anumite atitudini a meritului ministru de Externe, aveam eu o socoteală cu dânsul, cu d-l Titulescu - după aceea s-au schimbat lucrurile - mi-a făcut o vizită și omul are și inima slabă (*ilaritate*), dar vă rog, atunci aveam o poliță de plătit. Știe toată lumea că eu polițele le plătesc cu vârf și îndesat, pe urmă primesc însă și vizite.

D-l Valeriu Pop, ministrul Justiției: Nu cereți conversiune.

D-l profesor N. Iorga: Și atunci, d-lor, eu am spus tot ce am vrut. Ceea ce nu înseamnă că redactorul meu, un om foarte bine, un fost deputat și un om de mare talent - d-l Georgescu - nu a fost chemat la cenzură, ca să i se atragă atențiunea. Sunt o mie de feluri de a spune însă un lucru, cum am mai spus odată aici în Parlament.

Văd că ieri a fost discuție la Cameră dacă d-l Andrei a fost sau nu cenzor. Desigur că a fost cenzor. Luni întregi de zile i-am dus gazeta. Și, să vedeți, lucrătorii mei au păstrat gazeta necenzurată și mi-au trimis-o acum câteva zile, într-o colecție pe care, natural, o s-o întrebuițez în reproducerea articolelor. Mi s-a spus să nu vorbesc nimic de nemți. Dar eu nu am făcut nimic altceva decât am vorbit de nemți. Numai că, ce le-am servit eu? li-am servit tot ceea ce au scris ei despre francezi, când era ocupat Berlinul, cu citate din cărțile lor proprii. Și desigur, erau și tot felul de povești. Era vorba într-un rând de creșterea iepurilor de casă din Australia, care iepurii aceștia se băgau neconținut în sârme și piereau. Și ziceam: mai aveți iepuri? și continuam: va veni un moment în care iepurii aceștia de casă se vor isprăvi. Iepurii de casă, evident, erau soldații lui Wilhelm al II-lea. Iar d-l Andrei, care este un om inteligent, un filosof și un cugetător, a spus: parcă eu nu știu ce iepuri sunt aceia de care vorbești dumneata? Numai că nu am de ce să mă prind. Iepurii de casă din Australia, aceasta nu are nimic a face cu armata germană și nici cu războiul acesta în care eram amestecați noi.

Nu! Se face o mulțime de zarvă în jurul unui lucru care nu există. Eu nu am guvernat cu stare de asediu. Eu am guvernat cu altceva. Se știa că vine la Cameră și la Senat cineva care stă în capul băncii și care se uită în ochii oricărui, căci nu are a se teme de nimeni, în ceea ce privește toată viața sa, un om care este foarte blând, dar care este capabil și de măsurile cele mai hotărâte. Când s-a ars camionul acela, în fața Senatului, eu personal dădusem ordin că dacă se atinge un nasture al unui soldat, să se tragă împotriva oricui. Prin urmare, nu aveam nevoie de stare de asediu. Ce îmi trebuie mie stare de asediu? Dumneata ieși în stradă și calci legile? Îți aplic legile noastre care, legile acestea, te trimit la spital sau la cimitir. Ce mai aveam nevoie de altceva?

Sau, în ceea ce privește presa. Turbură presa vreo doi, trei poeți, mai mult sau mai puțin în retragere, și câțiva cugetători, care sunt diletanți în politică și care, aceștia, amenință că o să fie o grozăvie atunci când vor conduce ei țara. Dar cine se gândește vreodată serios că o să ajungă în mâinile unor energumeni de această calitate? Nu, vă rog. Nu știu din ce motive - sau, mai bine zis, știu foarte bine din ce motive, dar nu pot spune - dv. veniți cu prelungirea unei zădărnicii, care zădărnicie trezește zâmbetul la cine înțelege și la cine are conștiința lucrurilor; trezește însă un sentiment de neplăcere față de România, la străini, cărora li se spune - chiar acum a apărut un articol al d-lui Alf. Lombard din Stockholm, care începe așa: „România trăiește sub stare

de asediu". Trezește sentimentul acesta de neplăcere față de România, fiindcă aici sunt denegate drepturi asigurate prin Constituție și pentru care omenirea a luptat, a suferit, s-a chinuit, s-a răstignit secole întregi, pentru ca să nu îmi vină acum cine știe ce băiețaș, care nu știe însuși ce face și să se amestece în ceea ce este mai sacru în viața unui om, în cugetarea lui onestă (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

Face cineva un păcat? aveți tribunalul. Trimeteți-l la tribunal. Dar aveți și un alt organ de judecată, înțeleg: sindicatul ziariștilor, asociația presei. Introduceți magistrați înăuntru, reprezentanți ai guvernului și provocați în felul acesta o condamnare morală care face cu mult mai mult decât condamnarea aceasta de câteva zile, care s-ar putea da unui gazetar, pentru că s-a amestecat în lucruri în care nu are dreptul să se amestece, sau în lucruri care un om bine cunoscut nu se amestecă niciodată. Știți foarte bine de ce este vorba. Partea întâia se găsește în Constituție: „Persoana Regelui este inviolabilă și sacră”. Iar partea a doua sunt oameni mojici care se amestecă în domenii, bune sau rele, în care nu are nimeni să judece și nu-i privește pe dânșii. Pentru aceștia, starea de asediu? Căci primejdiile celelalte de care este vorba, primejdiile acestea nu există.

Dar, pe lângă aceasta, aș mai avea de relevat două lucruri. Dv. vorbiți de poporul român, pe care-l judecați liniștit. Ar fi foarte rău dacă poporul român ar fi liniștit în orișice fel de împrejurări, dacă ar fi incapabil de a reacționa, ar fi o turmă de sclavi și mi-ar fi rușine să trăiesc în mijlocul unei turme de sclavi și sângele meu, care este viu, de om liber, să fie același cu sângele incapabil de a se mișca în vinele acestea anchilozate ale unei mase de oameni fără puțință de a rezista. Poporul românesc nu este liniștit pentru toate timpurile. Poporul românesc are o altă calitate. Poporul românesc nu se ia după aventurieri, fiindcă este cuminte și poporul românesc nu se ia după proști, fiindcă este inteligent. Poți să vii dumneata cu teorii de la Berlin sau de pe mătura parlamentului din Budapesta și să încerci să răscolești această sănătate milenară a poporului român. Omul spune unul din aceste două lucruri: or d-ta ai un interes, care este al dumatăle, dar nu este al meu, ori d-ta bați câmpii și poporul acesta nu este din popoarele care bat câmpii, sau care se ia după oamenii care bat câmpii.

Prin urmare, în puterea sănătății acestui popor, care a înfruntat nu predicile acestea de nimica toată ale bieților vânturători de teorii sau semănători de ură din timpurile noastre, dar care a înfruntat propaganda bolșevică a armatei rusești, sub arme, la Iași și nu s-a prins un singur om din masele fărănești, cu protest. (*Aplauze prelungite*).

Acolo îmi aduc aminte - și am spus-o și în străinătate - venea propagandismul bolșevic, deprins cu creierii pe jumătate lichizi ai rușilor lui, venea pe piept cu fioncul de panglici roșii și se suia pe piatră la răspântii, unde făcea un mare discurs. Se adunau soldați, se aduna lume de cealaltă, ascultau, apoi, la un moment dat, făceau același gest, care nu este elegant, dar care asigură pentru totdeauna viața normală a acestui popor: se scărpinau la ceafă, și când românul începe să se scarpine la ceafă, aceasta înseamnă că ai ținut discursul degeaba. Și aici, la Senat, din când în când, mai că ne-ar veni să ne scărpinăm la ceafă, pentru unele discursuri pe care nu putem să le dezaprobăm altfel (*Ilaritate*).

Țara a stat adânc liniștită și țăranul a căpătat pământ, pentru meritele lui, prin înțelegerea Regelui Ferdinand, prin buna primire a acestei idei de partidele politice existente și prin largul răsunet pe care ideea expropriării l-a găsit în opinia publică, iar nu la capătul unei blestemate revoluții.

Încheind, să-mi dați voie să îmi aduc aminte de ceva care mi-a trecut sub ochi chiar ieri. Am cumpărat 6 caiete, care vorbesc despre dezgroparea comorilor din mormântul lui Tutankamon și acolo se vede, înaintea unei porți închisă cu o mulțime de lacăte, în care n-a intrat nimeni de mai multe mii de ani, se vede o pază făcută de doi ostași egipteni, care stau cu sulițele întinse către locul unde ar încerca să intre cineva la comorile și la neprețuita mumie a lui Tutankamon. Și a venit lordul englez Carnarvon ca să facă cercetări, Dar n-a schimbat nici o vorbă cu războinicul egiptean din dreapta, nici cu războinicul egiptean din stânga. A intrat prin ușile acelea, pe care le-a spart foarte ușor și a cules toate comorile care erau înăuntru.

Acum, ce păziți dv. nu poate fi pus alături de mumia lui Tutankamon, cu toate bogățiile care erau acolo. Acolo înăuntru este viața unui popor de ispravă, care poate birui și toate greșelile dv., și greșelile altora și poate și greșelile acelora care au stat pe spinarea mea cândva. Acolo, dincolo de ușa aceea închisă, se găsește o tradiție de două ori milenară a unui vrednic popor, se găsește o monarhie care este, fiindcă am voit noi, și care știe că este, pentru că am voit noi. Și acolo este tradiția lui Carol I, întemeietorul prin disciplină al acestei țări, este tradiția generosului Ferdinand I, întregitorul pământului românesc, este amintirea a tot ce a fost bun în această dinastie, sunt bunele dispoziții ale tânărului care ne cârmuiește acum și în jurul căruia, cu sfat bun și hotărâre tare în unele momente, trebuie să venim cu toții.

Atunci, ce puneți dv. în cuprinsul acesta sfânt pentru noi toți? Cei doi războinici de la mormântul lui Tutankamon, dintre care unul se cheamă starea de asediu și celălalt se cheamă cenzura? Ei n-au nevoie să facă nici un singur gest, pentru ca respectul nostru de ale noastre să se oprească înaintea unui anume prag (*Aplauze pe băncile majorității*).

În dialog cu Elemer Gyarfás

Pledați, d-le Gyarfás, pentru orice ziar, afară de ziarul acesta *Brasoi Lapok*, de la Brașov. Eu nu i-am aplicat niciodată cenzura; dar este cea mai mârșavă publicație care există în Ardeal. Au venit să-mi ceară colaborarea și i-am dat afară. Și, ca să vedeți până unde merg, vă voi spune că, pe când eram președinte de Consiliu, a apărut în acel ziar un articol care arăta că sunt un om așa de sălbatec, încât soția mea s-a dus la un croitor și l-a întrebat cum trebuie să se îmbrace soția unui președinte de Consiliu!

N-am avut la îndemână un randaș, pentru ca să-l trimit să pălmuiască pe acel redactor.

Dar vă asigur că această publicație aduce servicii rele unui popor foarte respectabil. Nu vă pot spune cât vă compromit unele gesturi ale unor „unguri” de ieri sau de alaltăieri, ale celor care în numele poporului unguresc își permit obrăznicii pe care cavalerismul poporului unguresc nu și le-ar fi permis niciodată. Stăpâniți-vă javrele! (*Aplauze puternice*).

În dialog cu Valer Pop, ministrul Justiției

Îmi dați voie, d-le ministru. Dv. sunteți de la Cluj. Acolo este un celebru filosof, d-l Marin Ștefănescu, președintele *Cultului Patriei*. Un om grozav care a vrut să se amestece în politică de mai multe ori. Mi-a cerut într-un moment să-l aleg eu - vedeți ce revoluționar grozav - spunând că el vrea să împace toate partidele. I-am spus: „D-le Marin Ștefănescu, ai văzut d-ta când trece un automobil: este o găină, căreia atunci îi abate să treacă de pe partea dreaptă în partea stângă și o calcă automobilul. Așa ai să pățești și d-ta. Cum o să împaci - când ești în situația găinii - dreapta cu stânga în felul acesta?”. D-lui și-a luat un rol extraordinar: este salvatorul națiunii române, cu un număr de onorabili generali care își simt virtuți civile, virtuți române de apărători ai moravurilor țării etc. V-ați legat de capul d-lui Marin Ștefănescu.

I-ați dat satisfacția aceasta să fie urmărit de detectivi (*Ilaritate*). Aceasta înseamnă, știți, să mă iertați, a trage cu tunul într-o muscă (*Ilaritate*). Acesta este ridicolul lucrului pe care-l faceți. Și d-lui este un om binemirositor. Dar sunt tot acolo, în Ardeal, alte insecte, care seamănă, mai mult decât cu musca, cu ploșnițele și dv. chemați mitralierele ca să împoșcați undeva, acolo prin Vestul Ardealului, tot felul de animale care-și caută odihna, în loc să și-o caute în paturile de lemn și în foile de gazetă (*Mare ilaritate*).

Vă compromiteți și-mi pare rău. Îmi pare rău, pentru că eu am simpatie pentru dv (*Aplauze*).

Cu același despre delictele de presă

Să-mi dați voie. Eu sunt gazetar, și cunosc pe gazetari. Nu sunt gazetarii vinovați. Să nu credeți dv. că acele ticăloșii vin de la gazetari. Acestea vin de la anumiți oameni politici care sau nu știu scrie, sau scriu și vorbesc așa cum am citit și am auzit în timpul din urmă, și care impun gazetarilor nevinovați să servească pasiuni care nu sunt ale lor și interese care nu-i privesc pe dânșii.

Aceasta este dificultatea, d-le ministru. Să discutăm această procedură și să se vadă dacă nu cumva inspiratorii declarați aci în gazete nu pot și ei să fie puși în discuție, fiindcă ei sunt cei care comandă, iar gazetarul nu este decât un furnizor pe care îl lovește asprimea legii, iar cel care este la spate, scapă totdeauna. (*Aplauze unanime*).

NOTE

1. Mișcarea din august 1865 s-a produs când A.I.I. Cuza era la băi la Ems (Germania) și a fost organizată de monstruoasa coaliție (liberali și conservatori). A fost reprimată sângeros de armată.
2. Miguel Primo de Rivera (1870-1930) om politic spaniol. În 1923 dă o lovitură de Stat pentru consolidarea monarhiei și instituie un Directorat, ceea ce a însemnat suprimarea regimului constituțional. În timpul mandatului său s-a întreprins un vast program de lucrări publice.
3. N.I. a scris *Informații spaniole despre războiul nostru pentru independență*, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice*, 1928.

Ședința din 15 martie 1935

La discuția despre apărarea națională

Ministrul Apărării Naționale, generalul Paul Angelescu, spusese că nu poate suprima ordonanțele ofițerilor

Ba se poate foarte bine. Acela n-a fost recrutat ca să fie slugă, ca să ducă copiii ofițerilor și să umble la bucătărie. Acela a fost chemat ca să apere țara. Acesta este adevărul (*aplauze prelungite și îndelung repetate pe toate băncile, ovațiuni*).

D general Paul Angelescu: Acesta este adevărul dar nu este mai puțin adevărat...

D. profesor N. Iorga: Să mai mănânce și palme de la cucoana nervoasă.

După ce Gr. Gafencu amintise că în armată sunt 25 000 de bucătari și slugi

D. profesor N. Iorga: Ar fi mai bine să recruteze babe pentru a le pune în aceste locuri (*aplauze*).

Ședința din 20 martie 1935

La discutarea proiectului de lege care autoriza orașul Chișinău să contracteze un împrumut de 200 milioane de lei

D-l profesor D. R. Ioanițescu: Propun următorul amendament: Art. 12 să aibă cuprinderea următoare: „Consiliul de administrație va fi compus din 9 - 11 membri, aleși de Consiliul municipal.

D-l prof. I. Nistor, ministrul Muncii: Guvernul primește amendamentul.

D-l profesor N. Iorga: Vă mulțumim. Ce se face acolo? A fost un amendament. Ministrul a declarat că-l primește dar văd acolo niște conciliabile al căror rost nu-l înțeleg.

D-l Mișu Marinescu, raportor: Nu este nici un conciliabil.

D-l profesor N. Iorga: Dar ce este?

D-l Mișu Marinescu, raportor: Eu cred că deși onoratul guvern a acceptat acest amendament, totuși nu poate fi trecut în lege, deoarece îi schimbă cu totul sensul și legea de față devine iluzorie.

D-l profesor N. Iorga: Eu respect părerea dv. în acest caz, însă faceți guvernul să aibă două păreri?

D-l Al. Samoil: Din moment ce s-a admis la al. 2 altă redacțiune, trebuie să se suprimă și al. 3.

D-l profesor N. Iorga: Firește! D-le raportor, începem să devenim periculoși. Eu cer să puneți amendamentul la vot.

D-l Mișu Marinescu, raportor: Noi nu nesocotim cererile dv., însă părerea mea este ca votarea acestui articol să fie rezervată până când va veni d-l ministru de Interne.

D-l profesor N. Iorga: Nu vă gândiți în ce situațiune puneți pe reprezentantul guvernului, când spuneți ca să vină alt ministru care să se pronunțe contra ministrului care a acceptat acest amendament. Cred că nu doriți să introducem alte metode.

D-l Mișu Marinescu, raportor: Desigur că nu.

D-l profesor N. Iorga: Eu am fost cândva conducătorul unei muzici de pupitre, muzică de pupitre pe care, dacă vreți, o facem. Ce sunt jucăriile acestea?

D-l profesor D. R. Ioanițescu: Odată ce ați admis acest amendament, și celelalte alineate trebuiesc modificate.

D-l profesor N. Iorga: Fără îndoială.

D-l prof. I. Nistor, ministrul Muncii: D-le președinte, dacă doriți, și dacă Senatul acceptă, putem rezerva votarea acestui articol până vine d-l ministru de Interne.

D-l C. Alimăneștianu, vicepreședinte: Rog Senatul să rezerve votarea acestui articol până va sosi d-l ministru de Interne.

D-l profesor N. Iorga: Vă rog, nu. Am ajuns la răsvoturi?

D-l C. Alimăneștianu, vicepreședinte: D-l ministru vine imediat. I-am telefonat. Trecem la art. 13...

D-l Ilie Patraulea: Mai este un amendament..

D-l Al. Samoil: Nu se poate. Am acceptat acest amendament și dv. trebuie să-l puneți la vot.

D-l Mișu Marinescu, raportor: D-le senator, pentru ca guvernul să se poată pronunța, trebuie să fie d-l ministru de Interne...

D-l profesor N. Iorga: Dar guvernul este reprezentat prin ministrul care este acolo pe banca ministerială.

D-l C. Alimăneștianu, vicepreședinte: Trebuie să fie de acord cu Comitetul delegaților.

D-l profesor N. Iorga: Dar nu are a face. Ministrul și-a exprimat părerea că se poate suprima adosul acesta. Ce voiți mai mult?

D-l prof. I. Nistor, ministrul Muncii: D-le președinte, întrucât d-l Samoil a cerut ca să modificăm și al doilea și al treilea alineat, prin urmare, înseamnă că refacem întreg articolul acesta, pentru a-i da forma definitivă. Poate că este mai bine, să admitem să vie și ministrul de Interne ca să-i dea forma definitivă acestui articol. (*Aplauze pe băncile majorității*). Pentru că nu este vorba de un singur alineat, ci este vorba de întreg articolul 5. Așa încât sunt de părere să dăm forma definitivă acestui articol, în prezența d-lui ministru de Interne.

D-l profesor N. Iorga: Vă puneți, d-le ministru, într-o situație de inferioritate. Când ați făcut o declarație, trebuie să vă țineți de dânsa!

D-l prof. I. Nistor, ministrul Muncii: D-le profesor, a fost vorba de un singur alineat...

D-l profesor N. Iorga: Dar celelalte cad, pentru că le lipsește baza.

D-l prof. I. Nistor, ministrul Muncii:...care nu atrage după sine revizuirea întregului articol și a capitolului întreg. Cred că este bine ca să așteptăm ca ministrul de Interne, care răspunde pentru legea lui, să fie consultat în această privință. (*Aplauze pe băncile majorității*).

D-l Al. Samoil: Noi am cerut acest lucru: să vină ministrul titular, de la început, dar cum dv. nu ați acceptat...

D-l general Arthur Văitoianu: D-le președinte, atunci când s-a cerut de către d-nii membri din Senat ca să vină ministrul respectiv, care prezintă legea și să fie de față, d-l raportor a spus că nu este necesar...

D-l profesor N. Iorga: Și acum găsește că este absolut necesar!

Despre persoanele care au dreptul să intre în conducerea Casei de amortizare

Un biet târgușor pe care muscalii l-au ridicat la rangul de capitală; n-are nimic a face cu viața noastră istorică.

Nu poate fi cineva membru în calitate de creditor într-o organizație din acestea publice. Este absurd. Cine știe ce samsari, ferească Dumnezeu, intră acolo! Se poate? Este absurd! N-au ce căuta acolo reprezentanții creditorilor. Este ofensator, nu avem grijă de unitatea acestui stat. Domnule ministru, renunțați la prezența creditorilor în consiliu. Mie îmi e rușine că se poate vota un astfel de proiect. Să rămână proiectul cum este, dar scoateți de acolo pe jandarmii creditorilor. La Cernăuți, la dvs., ați accepta așa ceva? Dacă se asociază cu cine știe ce aventurier este acela care are 200 de milioane și trimite pe reprezentantul lui acolo. Vă mirați de *numerus valachicus* și de alte curente. Pornirile demagogice răsar pe urma abuzurilor.

În continuare:

D-le președinte, mi se arată un alt articol, absurd ca și acesta, fiindcă pleacă de la aceeași concepțiune: adică primăria Chișinăului poate să fie alcătuită din oameni așa de puțin vrednici de încredere, încât trebuie să vină, ca niște jandarmi, delegații creditorilor, ca să-i păzească în felul cum administrează averea comunală.

Uitați-vă dv. ce este scris în art. 23: „Pe lângă Casa de amortizare va funcționa o comisie de verificare, compusă din trei membri delegați ai creditorilor, reprezentând două treimi din capitalul împrumutat și care va funcționa în numele creditorilor, având următoarele drepturi și atribuțiuni:”

D-l I. Inculeț, ministru de Interne: D-le profesor...

D-l profesor N. Iorga: D-le ministru, să-mi dați voie să merg până la sfârșit. Eu m-am ridicat în acest Senat împotriva propunerii unuia din guvernele trecute - se succedează așa de repede, că nu știu care era....

D-l I. Inculeț, ministru de Interne: Nu era al dv.?

D-l profesor N. Iorga:....care voia să instaleze aci în Țara românească, în calitate de supraveghetori și verificatori, pe reprezentanții bancherilor.

Apoi, să-mi dați voie. Dacă eu n-am acceptat nici pe reprezentanții bancherilor de la Geneva față de cheltuielile Statului român, cu atât mai puțin pot accepta pe delegații unui grup de capitaliști de cine știe ce esență și de cine știe ce origine, care să stea de pază la Chișinău la comună, ofensând prin aceasta autoritatea Statului, care se manifestă și prin organele comunale.

Acum, evident, cine a redactat aceasta este un om cu concepții bizare; dar d-ta care, recunoaștem de o viața întreagă, ești nu numai un om foarte

inteligent, dar un om cu atâta grijă de demnitatea țării d-tale; cum poți să primești un astfel de articol cuprinzând o astfel de înjosire!

Dacă nu dau cele 200 de milioane, n-au decât să nu le dea, dar dacă le dau să aibă încredere în autoritatea comunală. Ce înseamnă tipurile acelea care se instalează acolo ca să verifice!?

D-l I. Incuț, ministru de Interne: Suntem de acord. Trebuie să vă mărturisesc că nu am participat la redactarea acestui proiect.

D-l profesor N. Iorga: Se simte că a fost acolo un prost nesupravegheat!

Ședința din 21 martie 1935

Despre Teatrul Național din Cernăuți

Îmi dați voie să întreb: teatrele rutenești, evreești și nemțești sunt permanente?

D-l profesor V. Loichiță: Da, sunt permanente. Sunt teatre care funcționează.

D-l profesor N. Iorga: Atunci, din moment ce primăria din Cernăuți dă local, încălzit și luminat, din moment ce o parte din actori rămân să fie plătiți mai departe, încadrați aiurea - deci rămân în sarcina bugetului - oare n-ar putea primăria din Cernăuți, împreună cu primăriile altor localități din Bucovina, apropiate de Cernăuți, să adauge o sumă oarecare, pentru ca acest teatru să fie menținut, iar repertoriul, în loc să fie alcătuit cu piese spectaculoase, să se mărginească la piese care necesită un număr restrâns de actori, pe care d-l ministru, în loc să-i încadreze aiurea, ar putea să-i lase acolo, să se aducă elemente din școlile superioare, diletanți, pentru că noi cădem cu toată greutatea asupra Statului, iar Statul nu mai are de unde plăti.

Nu este bine ca toate aceste sarcini să treacă asupra comunelor, și pe lângă aceasta, lumea din Cernăuți să dea o mai mare îngrijire ca până acum pentru păstrarea acestui teatru. Același lucru trebuie să se facă și la Chișinău și la Timișoara. Așa încât, d-l ministru are dreptate din punctul de vedere al echilibrului bugetar, iar dv. aveți dreptate din punctul de vedere cel mai sacru, care este cultura națională, dar trebuie să puneți în mișcare și pe alții, dacă d-l ministru, din motivele pe care le-a arătat, continuă să refuze.

Ședința din 22 martie 1935

Despre afacerea Skoda

Vezi și supra

D-le președinte și d-lor senatori, acum câteva zile, colegul nostru, d-l Dimitriu, a adus aci în Senat lămuriri cu privire la partea care i se punea în seamă în dezbaterile, pot zice triste și în același timp, interminabile, care se urmează acum la Cameră, cu privire la ceea ce se numește afacerea „Skoda” și care mi se pare că este un amestec nepotrivit între niște discuții cu caracter tehnic, pentru care cea mai mare parte dintre colegii noștri deputați au o înțelegere foarte redusă din cauza condițiilor vieții lor și, pe de altă parte, într-o afacere de corupție, care, afacere de corupție, cu toți cei amestecați înăuntru, chiar dacă nu-și vor lua sancțiunea decât morală, partea aceasta ar fi trebuit să fie luată în seamă în rândul întâi.

D-l Dimitriu a arătat că i s-a atribuit o atitudine pe care n-a avut-o. Mă așteptam acum în urmă, ca d-l Mironescu, despre a cărui retragere ca președinte de Consiliu fusese vorba la Cameră, în anumite condițiuni pe care d-sa le crede, și le cred și eu, că nu sunt cele adevărate, mă așteptam ca d-l Mironescu, în loc să trimită o scrisoare care a apărut astăzi și la care aș putea să adaug și eu anumite lucruri, mă așteptam, zic, ca d-l Mironescu să vină aci și să lămurească aceste împrejurări.

Sistemul acesta bicameral are un dezavantaj, că despre acei dintre noi care s-au învrednicit din harul sau din blestemul lui Dumnezeu să guverneze, se vorbește în adunarea cealaltă, iar noi, nefiind acolo, dacă am fi acolo, ar ajunge o singură întrerupere pentru a lămuri totul, noi trebuie să așteptăm o bucată de vreme ca să lămurim aci și evident că dincolo poate să reînceapă discuția, nefiind noi prezenți, și așa până la sfârșit.

Ieri, în această discuție, în care eu n-am fost amestecat, n-am fost chemat nici la comisia aceea care a furnizat materialul - un material așa de interesant - presei în tot timpul vacanței și n-a fost vorba de mine nici în dezbaterile de acolo. S-a întâmplat însă că un tânăr, fost subsecretar de Stat, d-l Armand Călinescu, foarte simpatic de altminteri, pasionat, potrivit cu vârsta d-sale și pasionat și față de caracterul însuși al afacerii, în care crede că sunt amestecați prieteni de ai d-sale, a găsit cu cale să mă amestece și pe mine și, în același timp cu amestecul acesta care, cum veți vedea, este cu

desăvârșire nepotrivit, un ziar, de la care caut de foarte multă vreme o satisfacție, care mi se refuză, este vorba de ziarul d-lui Zaharia Boilă și al familiei sale, cu frați, cu unchiul, cu toți de acolo, ziarul acesta, cu privire la care nu am putut să ajung la o sentință, prezintă în aceeași zi când vorbește d-l Armand Călinescu la Cameră, același lucru, în aceeași zi, socotită ziua când a ajuns aici, prezintă deci aceeași chestiune în coloanele sale. Îmi dați voie să citesc din *Curentul* acele câteva rânduri în care este cuprinsă întreruperea d-lui Armand Călinescu, care se vede că este luată după notele stenografice și se adaugă câteva rânduri din ziarul *România Nouă*, ca să vedeți de ce sunt acuzat, împreună cu ministerul pe care am avut onoarea, nu totdeauna în aceeași măsură și plăcerea, de a-l prezida. (*Ilaritate*).

De aceea, după ce veți vedea că eu sunt înfățișat ca șeful unei bande de trădători care a dezarmat România, să-mi îngăduiți să vă dau foarte pe scurt, după obiceiul meu, lămuriri care vor tăia elanul lor de bună credință și dorința de a mai merge pe această cale. Descurce-se între d-lor cum vor vrea, dar să nu amestece în discuțiuni oameni care, cu cele mai bune intențiuni, au lucrat în împrejurările cele mai grele și care vă asigur că în conștiința lor nu au să-și reproșeze absolut nimic.

Întâi, ce zice d-l Armand Călinescu? Zice, adresându-se către d-l Valeriu Pop, care a fost ministru în guvernul meu și îi urez să fie și în guvernul viitor, care s-ar putea să fie tot al meu! (*Ilaritate*).

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii: Declarațiune formală.

D-l profesor N. Iorga: D-l Armand Călinescu se adresează deci către d-l Valer Pop și spune așa: „D-ta ne reproșezi nouă că la 1932 nu au putut să se livreze materialele, fiindcă nu erau gata caietele de sarcini. Este adevărat. Dar v-ați întrebat pentru ce nu erau gata caietele de sarcini? Nu erau gata, fiindcă la aprilie 1931, când a venit la guvern generalul Amza - nu a venit la guvern generalul Amza, eu am venit la guvern. D-l Armand Călinescu nu este încă stăpân pe terminologia parlamentară, după cum vedeți. Iar dacă generalul Amza, care a intrat în guvern atunci când am venit eu, a rămas și în guvernul d-lui Vaida, atunci generalul Amza a mai venit odată la guvern când era președinte al Consiliului d-l Vaida - „atunci s-a oprit comanda”.

„Îmi spuneți dv. că s-a schimbat modelul” - vă rog să-mi acordați toată atențiunea ca *porte-voix* al d-lui Armand Călinescu - „dar, d-le ministru, când am plecat noi de la guvern și când ați venit dv., adică d-l profesor Iorga, erau două prototipuri gata, mai mult decât atât, în ce privește unul din modele,

obuzierul, fabrica trecuse la construirea în serii. Și atunci cum puteși să spuneți că la 1932, din cauza noastră nu se făcuse materialul? Dacă la 1931, când a venit d-l Iorga la guvern, nu s-ar fi întrerupt comanda, la 1932 aveți satisfacțiunea".

Ce naiv este d-l Călinescu. D-sa își închipuie că în câteva zile s-a și executat o comandă de tunuri, că este un fel de prestidigitatie, că te-ai învoit astăzi, că ai dat modelul, că materialul a intrat de-a dreptul în forme, că s-a verificat singur, că s-a pus singur pe roate și a venit la București. Vă rog să notați că eu am venit la guvern în aprilie 1931, iar „1932” al d-lui Călinescu, aceasta însemnează ianuarie 1932. Prin urmare, în timpul care este de la aprilie până la ianuarie s-a și executat toată comanda.

Și iată ce mai spune d-l Călinescu, pe care aș dori să-l am aici în față. Dv. înțelegeți că mă bucură aprobările dv. amicale; dar aș dori să am în fața mea și pe adversar cu nepoții, cu unchiul, cu câți sunt acolo (*aplauze puternice, ilaritate*), pentru că eu am obiceiul de a mă lua la trântă; în privința aceasta sunt un vechi specialist.

Și iată ce mai zice: „La 1932 aveți satisfacția să constatați că în țară a intrat mai mult material chiar decât acela pe care îl cereți dv. astăzi”.

D-lor, aceasta este intervenția d-lui Călinescu și înainte de a vedea dv. ce este cu răspunsul, să-mi dați voie să vă citesc și forma subliniată din *România Nouă*.

Se întreabă d-l Zaharia Boilă, sau Baharia Zoilă (*ilaritate*): „Este aceasta o crimă de neiertat, pe care nici arguțiile ieftine ale d-lui Tătărescu, nici opintelile caraghioase ale d-lui Dinu Brătianu” - ce distincție de formă! - „nu vor reuși a o face uitată; dimpotrivă, va veni timpul când Amza Pașa”, d-l acesta crede că numele generalului Ștefănescu-Amza este luat de la Amza, acela pe care l-a pus în țepă Vlad Țepeș. Generalul are numele unei biserici din București, unde probabil că părintele său sau bunicul său a fost ctitor, iar „Amza” este și doctorul Amza Jianu, care nu are nici o legătură cu al lui Vlad Țepeș. Dar locul în care scrie d-l acesta este un loc care inspiră o curioasă dispoziție spirituală.

„Amza Pașa, împreună cu argatul său cătrănit, d-l Nicolae Iorga” - eu sunt „argatul cătrănit” al lui „Amza Pașa!” - „vor fi scoși din bârlog și trași la răspundere”, adică vom fi trimiși la Curtea de Casație, fiindcă am primejduit apărarea națională. „Căci până și în Țara Românească dreptatea e dreptate în veac. Mișeii și spiritele destructive își primesc pedeapsa, mai târziu decât aiurea, dar totuși și-o primesc. Cu atât mai vârtos că Amza Pașa și consorții

au stăvilil în mod criminal" - criminal! - „opera de înzestrare a oștirii, care trebuie mereu fortificată, mereu cultivată, iar nu transformată în mijloc stupid de răzbunare politică". Prin urmare, acuzația aceasta este formală.

Iată ce am eu de răspuns la această acuzație: Când am venit la guvern cu colegii mei, între care era și generalul Ștefănescu-Amza, pentru care am toată stima și este așa de prețuit de Suveran, încât și guvernul care a urmat după guvernul meu s-a folosit o bucată de vreme de competența generalului Ștefănescu-Amza. Când am venit la guvern, eu am găsit într-adevăr oștirea dezarmată. Nu fac o vină nimănui și o arăt pentru ce armata era în momentul acela lipsită de ceea ce este necesar pentru ca să nu lupte numai cu inima și cu brațele, ci cu acele mijloace tehnice de care, din nenorocire, în timpul nostru, atârnă soarta bătațiilor, căci se poate întâmpla ca o armată de mișei, cu o bună pregătire tehnică, să învingă pe oamenii cei mai viteji din lume. Se poate întâmpla să se ajungă acolo cu tehnica, încât rasele inferioare, care pot învăța, și în Etiopia și aiurea tot meșteșugul nostru, și care au bani, să vie cândva în Europa și atunci vom ști ce înseamnă o civilizație care în loc să întrebuințeze mijloacele de luptă, cu tot ce este bun și înălțător și gata de sacrificiu, le-a înlocuit cu prezența sau lipsa unor mijloace, care, de altminterlea, trec din surprindere în surprindere, așa încât se poate întâmpla, ferească Dumnezeu, într-un război de mâine ca toată pregătirea pe care o facem noi să nu aibă nici un fel de rezultat, pentru că cine știe ce om de știință genial dar stăpânit de Satana, o să găsească mijlocul pentru a le face cu desăvârșire inoperante.

În momentul acela, e sigur, cum vă spun, că armata nu avea ceea ce îi trebuie. Dar vă rog să vă gândiți care era situația în acel moment. Când am venit noi, Ministerul Mironescu se retrăsese din cauza unei situații financiare imposibile, acesta este adevărul. Nici nu știam ce vom găsi; atât de mare era haosul, încât am fost foarte mulțumiți când am văzut la ce se reduce deficitul; mult mai mic de cât credeam noi, dar care trebuia descurcat, dintr-o administrație financiară atât de încâlcită în teorii, încât era foarte greu să găsească cineva adevărul. Prin urmare, noi eram un Minister care găseam Statul într-o situație financiară deplorabilă.

Dar armamentul - vă rog - se plătește. Căci să comanzi armament, să nu-l plătești pe urmă și să rămână la fabrică, ca să te expui acestei rușini și acestui ridicol, ca armamentul să fie undeva și să nu-l poți lua de acolo fiindcă nu ai mijloacele, aceasta să o facă cine vrea. Dar aceasta nu este de mine și această politică eu nu aș fi practicat-o niciodată. Adaug alt lucru: în momentul acela se plătea străinătății dobânda împrumuturilor întregă.

Se va zice: de ce nu ați făcut dv. ceea ce s-a făcut pe urmă, adică să căpătați o reducere. Pentru ce? Pentru că în cunoștința cercurilor financiare nu intrase ideea, care a venit mai târziu, că pretențiile financiarilor, cu toată bunăvoința, nu se pot satisface în întregime. Când am fost la Paris, mi-aduc aminte, am căutat să văd pe reprezentanții guvernului francez și am spus: „plătim, ținem la această onoare ca, atunci când nu va plăti nimeni, noi să fim cei din urmă care să declarăm că nu plătim”. Este și aceasta o politică, dar poate fi și o altă politică, care nu era însă politica noastră față de străinătate.

Eu am zis: dacă nu plătești funcționarii, se mai uită, dar dacă nu plătești în străinătate, ai pierdut creditul țării, și niciodată la mare nevoie nu vei mai putea căpăta nimic.

Prin urmare, eu am fixat aici întâi două puncte: mijloacele de apărare, dar lipseau în același timp și banii.

Mai era însă altceva. Când am venit la guvern, în toată lumea era această credință că prin Geneva, prin anumite legături între state, sub anumite presiuni, prin opinia publică, de frica grozăviilor unui război viitor, nu se va mai putea pune problema unei noi ciocniri între statele europene și trăiam în această iluzie. Acum câteva zile, Germania a sfârșit această iluzie, și îi suntem foarte recunoscători că prin acest gest de sinceritate a înștiințat pe toată lumea: „Noi suntem cu arma gata de atac; apărați-vă cum puteți!”

Dar, mai mult, nouă ni se cerea să reducem înarmarea. Ni se cerea de la Geneva acest lucru prin d-l Titulescu, care ne spunea: Să nu aveți aerul că aveți o armată puternică, mulțumiți-vă cu o trupă care să mențină liniștea în țară. Noi camuflam. Cineva, în timpul din urmă, a acuzat pe ministrul de Război că a pus jandarmii de o parte și grănicerii de altă parte. Acesta era camuflajul nostru. Noi spuneam că aceștia nu formează armata, că aceștia nu figurează ca armată. Acesta este mediul în care se mișca politica noastră. Căci, d-lor, și în materie de politică, ca și în materie de artă și de literatură, mediul este lucrul de competență.

De ce faci d-ta un anumit lucru? Fiindcă înconjurimea îmi cere acest lucru. De ce alții nu l-au făcut? Pentru că lucrul s-a înfățișat altfel. Astăzi banul trebuie să și-l dea oricine, chiar pentru a lua materiale care nu sunt cu totul corespunzătoare, fiindcă nu putem aștepta o fabricare mai bună pe un termen lung, pe când atunci erau două probleme în materie de armament. O problemă era punerea la punct a ceea ce aveam, așa cum s-a vorbit și de d-nii

generali de pe această bancă, în ce privește această problemă. Noi avem material care poate fi pus la punct. Evident, și aici ne așteaptă surprize, dar facem ce putem, fiindcă nu putem ghici ce ne pot rezerva surprizele.

Al doilea, era problema materialului celui nou, pe care noi, de la început - și vă voi aduce dovezi - am dorit să-l facem în țară. Dar veți zice: sau ivit îndoieli. De câte ori este vorba să dovedești virtutea națiunii, vor fi neîncredere. Dar să știți un lucru: dintr-un om, dintr-un grup de oameni, scoți mult mai mult când ai încredere în el decât atunci când începi prin a te îndoii (*Aplauze puternice*).

Noi am făcut căi ferate - și se credea că nu se pot face - noi am făcut navigația pe Dunăre - când se credea că nu se poate face - noi am făcut navigația pe Mare, noi am îngrijit Dunărea o bucată de vreme. D. Leonte Moldovan știe că am făcut cândva la Brăila o conferință în care spuneam că Dunărea este a noastră mai mult fiindcă lucrările tehnice pe Dunăre nu le-au făcut nici bulgarii, nici sârbii, ci le-am făcut noi (*Aplauze prelungite*).

În orice domeniu, noi am dovedit că putem face. Și eu adaug aici, nu numai experiența mea, dar o altă experiență în care am toată încrederea și care îmi este deosebit de scumpă. S-a întâmplat că un fiu al meu este inginer și a lucrat la fabrica de puști și știe foarte bine - și mi-a spus, sunt ani de atunci - că este mare păcat că s-a întrerupt o pregătire care de multă vreme putea să ne dea o parte din materialul de care avem nevoie (*Aplauze puternice*).

Am avut posibilitatea să fabricăm avioane, să fabricăm chesoane. Nu vreau să mă amestec - cum se amestecă alții la Cameră, în anumite amănunte care nu pot fi controlate. Te duci la un general, care îți pune pe hârtie toate acestea și pe urmă vii să sperii lumea cu ele, dacă lumea este dispusă să se sperie (*Ilaritate*). Toate amănunțele acestea nu sunt potrivite nici cu pregătirea mea și nici cu a celor mai mulți dintre dv., care nu sunt ofițeri de specialitate.

Dar, d-lor, înainte de a vă arăta ce am făcut noi atunci - fiindcă am arătat situația care era și ce era de făcut - și acum o să vă arăt ce am făcut, dar înainte de aceasta trebuie să mai lămuresc încă un lucru, să pun la punct, cum se zice, încă un lucru pentru cei care nu sunt tineri. Sunt foarte mulți tineri în acest Senat, dar sunt și mulți bătrâni, sau chiar prea bătrâni; d-l dr. Angelescu și eu ne socotim din aceeași generație, de 60 de ani, ba chiar, pentru tineri, de multă vreme suntem prea bătrâni. Noi ne aducem aminte de un lucru: în afară de un fapt, de faptul acela că, în Ministerul pe care l-am prezentat eu, baza nu

era bază de partid și nici colaboratorii nu mi i-am ales cu desăvârșire eu - deși le sunt foarte recunoscător pentru tot ce mi-au dat. Era însă vorba să se facă un Minister Titulescu, care nu s-a făcut și totul trebuia terminat, ca să nu vină alții, în două ceasuri. Și atunci am luat lista care mi s-a dat, am introdus doi trei prieteni personali, dar baza era luată; și baza aceasta a fost formată din oameni care se pricepeau la departamentele lor. Prin urmare, în nici un caz nu puteam fi făcut eu răspunzător. Dar eu spun că politica militară, pe care a făcut-o generalul Ștefănescu-Amza, o iau asupra mea; dacă merge el la Curtea de Casație, merg și eu. Îi voi fi eu cel mai bun avocat, și nu știu cum se va termina până la sfârșit; cine va mai fi pârătorul și cine va fi pârâtul, după explicațiunile pe care sunt gata să le dau.

Dar, în afară de aceasta - și eu mă adresez la cei din Vechiul Regat și la cei de vârsta mea - cine a văzut vreodată un președinte de Consiliu care să se ducă și să verifice țevi de tunuri și să cântărească pe rubrici financiare cât costă un cheson în Iugoslavia și cât costă un cheson la noi? O mulțime de președinți de Consiliu am văzut, dar nimeni nu s-a amestecat în rosturile ministrului de Război - fiindcă mai sunt și miniștri de Război mai colțoși, care s-ar putea să-ți spună: „D-le, du-te și-ți caută de rosturile d-tale”. Este adevărat că s-au întâmplat două cazuri, când s-a amestecat cineva, care n-a fost ministru de Război, dar era președinte de Consiliu, în rosturile apărării naționale. Un caz este cel de acum, cu d-l Tătărescu, dar nu ca președinte de Consiliu se amestecă la comenzile de furnituri, ca să facă lucruri care au să cadă în spinarea altora, ci vine ca ministru al Armamentului și acolo el hotărăște și el își ia răspunderea.

D-l Ștefan C. Ioan: În această calitate.

D-l profesor N. Iorga: Da, în această calitate își ia răspunderea.

Cazul d-lui Maniu însă este extraordinar. D-ta ești președinte de Consiliu, în materie de departamente n-ai făcut nici un fel de alegere: nu ai nici un departament, primești toată lumea în palatul Cantacuzino, cu toată solemnitatea trebuitoare acolo, îmbrăcat, îngulerat, încâlcit, în sfârșit, cum se cere pentru o astfel de misiune atât de importantă.

Și deodată vii cu cunoștințele tehnice pe care le ai, de unde? Din armata austro-ungară, unde ai fost locotenent, prezentându-te în această calitate pentru a fi încorporat. Și evident, faci aceasta pentru a scăpa de anumite dezagrame, pe care le-ai fi avut dacă ai fi rămas la Blaj, ca să împărtășești soarta atâtor femei și copii care au rămas acolo și care au fost internați în lagăre de concentrare.

Vă spun o părere personală: prefer lagărul de concentrare decât lagărul în care se luptă cineva contra Italiei și contra intereselor poporului român (*Aplauze puternice pe băncile majorității*).

Vii d-ta cu experiența aceasta de locotenent de artilerie, care poate nici nu ai tras cu tunul. Am avut și eu conversații cu d-l Maniu, care mi-a povestit diferite incidente din cariera sa militară, dar care niciodată nu mi s-a înfățișat ca un vajnic artilerist, împrășcând în artileria italiană încărcătura unui tun; vii d-ta să te amesteci la Ministerul de Război, să primești furnizorii, să discuți cu furnizorii, ca să porți în această privință și acum un război pe viață și pe moarte în jurul unor amănunte tehnice, în care, oricât ai crede că te pricepi, ești foarte puțin competent.

Mai întâi, cred încă un lucru, că discuțiunile cu furnizorii de orice natură nu privesc pe miniștri. Sunt anumite organe inferioare la care vin agenții furnizorilor, iar raportul se face ministrului de către funcționarii care au discutat cu oameni de talia corupătorului Seletzki, condamnat de Tribunalul militar român, iar d-ta, după raportul care ți s-a făcut, și fără să primești să ți se întindă o mână obișnuită să împartă bani în dreapta și în stânga, fără să atingi o astfel de mână, pui rezoluțiunea d-tale pe raport.

Cum adică, eu care eram și ministrul Învățământului și care voiam să reformez învățământul mi-ai mai stricat d-ta ceva, d-le Angelescu, (*ilaritate*), dar, în sfârșit, trei sferturi a rămas, cum vrei ca eu, președinte de Consiliu, ministru de Instrucție Publică, în fiecare moment să mă duc să controlez pe cineva care știe de o sută, de o mie de ori mai mult decât mine, pe generalul Amza, să jignesc pe un militar de experiența și valoarea sa, prin aceia că eu îl verific în fiecare moment?

Noi ne-am ocupat de această chestiune, dar noi n-am „sistat”, în 1931, comanda. N-am „sistat-o” niciodată, am întrerupt-o numai provizoriu. Am întrerupt-o provizoriu, nu numai pentru că, după părerea noastră, comenzile acelea trebuiau să se facă bătând mâna în buzunar ca să plătim, dar și pentru altceva: pentru că înainte de a merge la comandă, trebuia să fim convinși că această comandă se face în cele mai bune condiții. Nu puteam primi orice moștenire de la oricine, pentru că atunci am fi intrat și noi în actul de acuzație care s-a alcătuit și care se discută, cu consecințe pe care le va avea acolo, la Cameră. Noi nu puteam, cu ochii închiși, să mergem către executarea unui contract oarecare.

Și atunci, ce am făcut noi? Am așteptat întâi puțința de a trata, cu siguranța pe care noi o căpătăm, descărcând bugetul la inutilități, pentru ca să avem din această descărcare suma trebuitoare ca să plătim la armată. Se uită

prea ușor trei cifre. Am apucat un buget de 38 miliarde. Acest buget l-am redus la 24 miliarde, și la sfârșit noi mergem către un buget sub 20, la 18, la 14 miliarde. A mai făcut un guvern, călcându-și în picioare toată popularitatea, o operă cum este aceasta?

Ce vrem să facem cu banii pe care îi economisem? Vream să înzestram armata. Când te știe lumea că ai bani, faci comanda într-un fel; când te știe lumea că nu vei plăti, comanda o faci în alt fel. Eu n-am înțeles să servesc România prin acte de înșelare și de escrocherie față de străinătate, făgăduindu-i ceea ce nu ar fi fost în mijloacele noastre de a plăti.

Și atunci, s-au trimis, în 1931, șase generali la Skoda și s-a discutat aci în Cameră și ați luat parte foarte larg, dvs., generalii, la această discuțiune, ca să se vadă ce erau fabricatele de până atunci, care fabricate de până atunci sunt în cea mai mare parte acele pe care d-l Tătărescu le-a luat acum, dar le-a luat de ce? Obuzierele. Le-a luat pentru două motive: întâi că ne strângea nevoia, al doilea fiindcă totuși s-a introdus, după cerere, în aceste obuziere, necorespunzătoare în primul moment, modificări care ne permit astăzi să ne servim de dânsle.

Ce era făcut atunci ? Erau cele 20 de baterii de obuziere de 100 mm, era pe lângă acestea o piesă de 75 mm. Acestea erau lucrările care le aveam noi la îndemână în acel moment.

Dar cum se poate să se spună de d-l Armand Călinescu, din ce legiune romantică de Armanzi sau Armide se coboară d-sa, ca să spună că materialele acestea și obuzierele acestea, pe care le-am citat, ar fi format armătura completă a armatei românești? Că dacă ar fi venit în câteva luni de zile - și în câteva luni de zile nu se puteau executa, și nu se puteau verifica - dacă ar fi venit la noi, am fi fost asigurați în ceea ce privește armamentul?

Ce vorbe goale sunt acestea și ce ușurință este aceasta de a lovi în mine, care nu tăgăduiesc patriotismul nimănuia, dar nu permit să se pună la îndoială nici patriotismul meu, ca să fiu la îndemâna unui băiețel care se joacă cu onoarea noastră, și cu a mea, care nu eram nici interesat și nici înconjurat de samsari și nu eram ca oamenii fără nici un ban ieri, și care să se ridice astăzi cu averi, a căror îndreptățire nu sunt în stare să o lămurască? (*Aplauze prelungite*).

D-lor, eu voi mântui prin aducerea unui act. Eu îmi iau toate precauțiunile: știu în ce mediu trăiesc, știu înainte de toate de ce sunt capabile anumite guri sparte și totdeauna am la îndemână material sigur. Vă voi citi un act și după ce voi citi actul acesta, pe urmă voi releva ce s-a petrecut în adunarea la care se referă acest act.

Am deschis notele mele. O singură dată s-a adunat, în timpul guvernării noastre, Consiliul superior al apărării naționale, prezidat de Suveran. Vă puteți închipui că nu era să se adune nici în timpul alegerilor pe care le făceam în 1931, nici în timpul sesiunii extraordinare a Parlamentului din mai și iunie, nici în timpul vacanței. După vacanță, am avut truda cea mare de a crea bugetul cel nou de despovărare a țării. După aceasta, îndată s-a făcut adunarea Consiliului superior al apărării naționale, cred că nu era prea târziu, într-o atmosferă de calm în care nimeni nu se aștepta la o lovitură.

Îmi spunea cineva chiar astăzi dimineată: Dar bine, rușii nu ne amenințau atunci? Trebuie să vă spun un lucru. Eu am avut legături cu multă lume și nu vă pot spune cât de împovărat era pentru mine, nu zis descurajator, fiindcă eu nu mă descurajez când e vorba de puterea de a rezista a neamului meu, care a trecut prin atâtea și va mai trece prin multe și-și va păstra ființa și cu ajutorul lui Dumnezeu se va întări, nu vă puteți închipui cât de împovărat era pentru mine de a auzi zilnic tot felul de asemenea cobe.

Când eram președinte al Camerei, de câte ori era un Consiliu de miniștri, se găsea câte cineva să vină și să-mi spună: Situația e foarte gravă: au intrat bolșevicii la Hotin. Și dacă au intrat? Cum au intrat, așa au și ieșit. Mai împușcăm câțiva dintre ei, restul plecau. Și tot pe vremea aceea, îmi amintesc că aveam un amic, general, om foarte bine, care spunea: Nu vom fi atacați în luna aceasta, dar în luna viitoare sigur vom fi atacați.

Și afară de aceasta, de câte ori nu l-am văzut venind speriat la mine pe d-l Maniu, spunând: Se va întâmpla un cataclism european. Cine știe la ce cafenea se găsea câte un prost care pretindea că știe secretele militare și care speria pe un biet om, cum este d-l Maniu, care în materie de lucruri de acestea este puțin naiv. Ieri, d-lor senatori, citeam un articol despre regretatul Paul Brătesanu, în care d-lui zice: Cum nu trimite Dumnezeu poporului românesc o nouă serie de Golești, sau de Bălcești. Nicolae Bălcescu și Costachi Bălcescu își închipuiau d-lui că sunt niște luptători de pe vremea lui Basarab Vodă, sau Mircea cel Bătrân. D-l Maniu este un om care, neștiind unele lucruri, le primește așa cum i se dau. Dar eu niciodată nu-mi închipui că vor trece doar câteva săptămâni și pământul românesc va fi invadat.

Năvălirile bolșevicilor! Doamne, ce basm! Bolșevicii puteau să ne atace în două feluri. În aceste două feluri, am fi făcut și noi ce puteam; dar nu cu aceste armamente ne puteam apăra, Nu veneau nici cu infanterie, nici cu artilerie, ar fi venit cu aeroplan sau cu raiduri de cavalerie, cum au făcut

raidul de cavalerie până la Varșovia. Acestea erau mijloacele de atac ale bolșevicilor. Prin urmare, nu era cine știe ce nevoie să ne pregătim obuzierele de la Skoda și să le luăm, bune sau rele, cum erau.

Atunci, la 22 februarie 1932, - citesc rezumatul meu - dar este un coleg al meu, ca ministru, care are nu numai rezumat, dar aproape stenografiate toate discuțiile din toate Consiliile de miniștri și toate discuțiile din toate consiliile de pe alături de Consiliile de miniștri. După cum vedeți, este foarte bine informat. Doriți să ascultați ce s-a petrecut atunci?

Voci: Ascultăm!

D-l profesor N. Iorga: Vă servesc.

„Consiliul Apărării Naționale”. Se discuta chestia furniturilor în țară (40 la sută) - aceasta se discuta acolo - și a comenzii la Reșița, Cugir, etc., pentru peste un miliard de repartizat între mai mulți ani. „Cineva” - nu spun numele - laudă opera fabricantului Zamfirescu, care face avioane de școală și ar putea face și pentru război. Vedeți cum căutam în toate colțurile ceea ce ni putea servi?

„Generalul Cihoschi atacă pe Amza, când acesta spune că Skoda ne face socoteli de patru ori mai mari decât prețul de cost în fabrică. Ministrul de Finanțe dă explicații financiare. Se ating și alte chestii militare”.

Aceasta este tot. Ce iese de aici? Ies două lucruri: preocupăția noastră, încă din februarie 1932, de a lucra cu fabricile din țară, pentru ca armamentul, împreună cu armamentul venit de la Skoda - dar armamentul verificat de la Skoda, și nu de atâtea ori mai scump decât prețul de fabrică - să ne dea mijloacele noastre de apărare. Socotiți că după 22 februarie a venit martie, Paștele, și după aceea am căzut. Prin urmare, nu se poate zice că noi am găsit România armată și am lăsat-o dezarmată, ci, dimpotrivă, am găsit-o dezarmată, fiindcă nimeni nu se aștepta la război. Dar mareșalul Averescu n-a îngăduit oare într-un moment, fără să i se fi găsit nici o vină, ca ostașii care plecaseră din tranșee să-și ducă acasă îmbrăcămintea și a trebuit să cheltuim o mulțime de bani ca să o refacem? Era un gând rău al mareșalului Averescu? A fost dorința aceasta să nu-i trimită la vatră, pe lângă starea lor rea de sănătate, să nu-i trimită și goi. Sunt lucruri care se impun de la sine.

Dar eu atrag atenția, isprăvind, asupra unui lucru. Bine, o fi având competență atât de simpaticul domn Armand Călinescu, cu care aveam relațiuni foarte bune și cred că și acum nu s-ar sfii să întindă mâna unui trădător și unui criminal, pe care d-l Baharia Zoilă îl așteaptă acum la Curtea de Casație să fie condamnat împreună cu „Amza Pașa” pentru păcatele sale; dar, mă rog, o fi având cunoștințe militare și d-l Armand Călinescu. Sunt, se

pare, acolo o mulțime de persoane care știu totul, fără să fi învățat nimic. Un locotenent de artilerie din armata austro-ungară pricepe orișice problemă de armament, și altul este avocat din Pitești și știe, iarăși, foarte bine toate lucrurile acestea. Eu mă sperii puținel înaintea unor competențe așa de agresive. Dar, vă rog, nu era mai ușor ca acești criminali care eram, să fie apucați de piept înaintea Suveranului, față de care eram răspunzători? Și de cine? De fostul ministru de Război al Cabinetului Mironescu. D-l general Cihoschi s-a ridicat însă o singură dată, pentru a spune că nu am plătit așa de scump, potrivit cu contractul, comanda de la Skoda. S-a ridicat violent, a spus o singură frază și s-a așezat la locul său. Nu era atunci momentul ca acești reprezentanți ai guvernului care plecase să ne arate în toată vinovăția noastră și să ceară Suveranului ori să ne readucă la datoria noastră, ori să ne înlăture, pentru ca să vină oameni patrioți și pricepuți, în locul nostru? Să mi se dea voie, dacă în februarie 1932 generalul Cihoschi, fost ministru de Război, nu s-a arătat indignat de politica noastră în ceea ce privește armamentul, nu pot să permit unui tinerel care se joacă ușor cu onoarea oamenilor să rostească astfel de cuvinte ca acelea pe care le-ați auzit, numai pentru că eu nu eram de față. Și trebuie să se mai gândească orișicine la un lucru: în grădina mea s-au aruncat multe pietre. Am obiceiul să le iau de jos și să le arunc înapoi, drept în frunte (*Aplauze prelungite*).

Sedința din 23 martie 1935

Despre situația dramatică a Bibliotecii Academiei¹

Să-mi dați voie: o închidem anul acesta, fiindcă am luat de la fondurile celelalte. Nu sunt plătiți funcționarii de câteva luni de zile, iar ceea ce a fângăduit d-l ministru de Instrucție în legătură cu împrumutul, s-a evaporat sau este pe cale să se evaporeze din cauza împrumutului.

Acesta este rezultatul care am ținut să fie spus în unul din Corpurile Leguitoare, ca să se afle cauzele pentru care Biblioteca Academiei, singura bibliotecă publică din București, afară de aceea pentru studenți, de la Fundație, va trebui să fie închisă.

Sunt pagube de nu știu câte milioane, pe care nu le putem acoperi.

NOTE

1. Prof. N. Costăchescu, înaintea lui N.I., spusese: „Astăzi această Academie agonizează... din cauza lipsurilor materiale în care se zbate. A fost expropriată de moșii... renta care i s-a dat produce foarte puțin. Președintele Academiei mi-a spus că va închide biblioteca pentru public...”

În aceeași ședință, despre avizele date de Academie pentru prelungirea după 70 de ani a activității profesorilor universitari, N.I. a spus: „Aceasta a fost legea mea. Academia este prea bună și le dă certificate la toți. Trebuie găsită o instituție mai severă”.

Apoi d. C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii, a cerut ca Academia de Medicină să se constituie pe cale judecătorească. N.I.: „O societate pe care să nu o consulte numai guvernul ci și când se formează guvernul; înainte de a se da însărcinarea președintelui să se consulte Academia de Medicină”. C.A.: „Putem merge mai departe la Academia Română”. N.I.: „Multe primejdii ar fi astfel evitate”.

Ședința din 30 martie 1935

La discutarea proiectului de lege pentru înființarea unor taxe de consum¹

D-le subsecretar de Stat, aveți un alt mijloc să despovărați Statul. Nu aveți curajul s-o faceți și preferați să flămânziți lumea la pâine, preferați să răpiți și puținul zahăr pe care îl consumă, preferați ceea ce va ieși rău și din celelalte taxe, pentru ca dv. să păstrați alături de funcționarii folositori, o liotă întregă de agenți electorali căpățuiți, de care era datoria oricărui guvern curajos și reprezentând un mare partid, să se atingă. Și apoi să fi scăzut anumite lefi ale funcționarilor, care se dovedește că au venituri personale și de aiurea. Așa trebuia făcut. Altfel, fără să aduceți un serviciu țării, vă veți alege cu nepopularitate de care vi-o părea rău, pentru că eu, personal, popularitatea o disprețuiesc, dar alții umblă cu limba scoasă după dânsa și o vor căpăta din cauza greșelilor pe care le faceți dv. (*Aplauze pe băncile minorității*).

Acesta este adevărul.

D-l Victor Bădulescu, subsecretar de Stat la Ministerul Finanțelor: D-le profesor, soluțiunea indicată de dv. a făcut și face obiectul preocupărilor noastre constante. Însă această soluțiune, pentru a putea da rezultate importante din punct de vedere bugetar, trebuie să fie aplicată pe mase foarte mari. Cu alte cuvinte, dacă noi am fi venit pe cale...

D-l profesor N. Iorga: Numai femeile pe care le-ați fi trimis acasă de la ministere și de aiurea și încă v-ar fi dat o sumă foarte importantă, iar amatorii de dragoste plătită de Stat s-ar consola.

În continuare:

D-le subsecretar de Stat, este păcat de un așa de frumos discurs al dv., că trebuie să vă întrerup: dovada unității absolute a politicii dv. financiare este că ați mers de la Victor I la Victor II — și acum aveți și pe Victor III - și teamă îmi e să nu fiți „victi” /învinși/. (*Ilaritate*).

D-l Mitiță Constantinescu, subsecretar de Stat la Ministerul Finanțelor: D-le profesor Iorga, îmi aduc aminte puțin de latinească, de pe când citeam *Floarea Darurilor* a dv. și când mi-ați făcut prima dată cinstea să-mi dați primul succes literar, de a-mi publica o traducere a unei *Bucolice* din Virgil...

D-l profesor N. Iorga: Și unde ați ajuns pe urmă! (*Ilaritate*).

D-l Mitiță Constantinescu, subsecretar de Stat la Ministerul Finanțelor: Aveți dreptate, de la lirismul bucolicelor, la prozaicul cifrelor. (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorității*).

D-l profesor N. Iorga: De la bucolici ați ajuns la colici financiare. (*Ilaritate*).

NOTE

1. V. Bădulescu spusese că a prevăzut un spor la „fondul de deschidere și la Datoria Publică. S-a ajuns astfel la un buget de 20 686 milioane de lei”. N.I.: „Acestea sunt rămășițele pe care le încasați și pe care – odată încasate – nu le puteți lua totdeauna. După ce au plătit oamenii odată, nu vor mai plăti în aceiași proporție. Să nu vă faceți iluzii”.

Ședința din 3 aprilie 1935

La proiectul de lege pentru înființarea Academiei de Medicină

D-le președinte, d-lor senatori, proiectul acesta trebuie să intereseze pe cineva care este și el academician, dar în afară, firește, de planul Academiei care stă să se înfăptuiască acum. Din punctul meu de vedere, de membru al Academiei Române, trebuie să mulțumesc colegului meu de Universitate, d-lui dr. Danielopolu, că aduce acest proiect de lege. Iată de ce: de la o bucată de vreme, la Academia Română sunt inovatori, ca pretutindeni, care vor să schimbe cu desăvârșire statutele Academiei.

În fruntea lor se găsește eminentul sociolog, întors acum dintr-o călătorie triumfală în Apus, unde, cum a spus el însuși la Academie, niciodată nimeni din România nu a fost atât de bine primit, iar metodele sale au fost adoptate nu numai în Germania, cum avea dreptul să se aștepte, dar și în Franța (*Ilaritate*).

În metoda aceasta intra o secțiune de medicină și o mulțime de alte secțiuni.

Eu, d-lor, sunt tradiționalist. L-am cunoscut pe Dimitrie Sturdza și știu cum primea el orice propunere de schimbare. Nu voiu uita niciodată, când doctorul Istrate venise să facă o propunere și atunci Dimitrie Sturdza a cerut regulamentul și a văzut că nu se potrivea și ca un gest oarecum nepolitic și ne colegial, a svârilit regulamentul în direcția doctorului Istrate, și apoi a spus că Academia a fost făcută de oameni serioși - nu se născuse încă sociologia - și prin urmare nu este nevoie să se modifice statutele academiei.

Dar noi eram amenințați deci și de o secție de medicină. Acum, evident că dacă se înființează această Academie de Medicină, noi nu mai facem secțiunea de medicină, iar medicii, care să fie numai medici, noi nu-i mai alegem - și aceasta ne permite să alegem pe alții. Dacă se face și Academia de Științe, pe care o prezidează d-l ministru al Instrucțiunii, știu eu ce vom face și cu secția științifică? Vom rămâne cu secția istorică și filologică. În vederea căreia chiar a fost întemeiata Academia Română.

Prin urmare, ca membru al Academiei Române, nu pot decât să fiu mulțumit că se înlătură secțiunea de medicină, prin întemeierea Academiei de Medicină, ai cărei membri se vor chema ori nu academicieni, aceasta atârnă de bunăvoința lor. Titlul acesta "academic" este un titlu dulce și nu știu dacă

secțiunea filologică a Academiei Române, din punctul său de vedere științific, nu pune în legătură a fi cineva academic cu a se nutri cu academele științifice, pe care așa de larg ni le împărțim de o bucată de vreme (*Ilaritate*).

În ceea ce privește ceea ce precede proiectul de lege, în expunerea de motive se spune un lucru, asupra căruia să mi se permită să insist un moment, înainte de a face a doua observațiune, cu care se va încheia ceea ce nu îndrăznesc a numi și ceea ce nu am vrut să fie o cuvântare, se spune că Academia aceasta este desigur o Academie științifică, dar, în același timp, ea adună și material pentru deosebite ministere.

Fiind ora 18, Senatul încuviințează prelungirea ședinței.

Și cred că până acum, și în domeniul sanitar ca și în celelalte domenii, marea noastră greșală a fost aceea că am legiferat înainte de a avea material, ceea ce ne-a scutit de a aduna material și pe urmă, fiindcă noi am rămas cu legea, iar țara a rămas cu nevoile ei care, nefiind adunate ca material, n-au fost cunoscute. Desigur, fiind satele noastre, sub raport igienic, într-un hal african, deși oamenii sunt plini de bunăvoință, bineînțeles trebuie să li se vorbească, nu sociologic, ci trebuie să li se vorbească serios de oameni de meserie. Desigur că dacă merge un student într-un sat, cu a sa studentă și cu profesorul amândurora, țăranul nu răspunde lucruri serioase; dar, dacă i se adresează cineva serios, așa cum vreți să vă adresați dv., se capătă un material foarte bun. Fără îndoială că nu veți începe prin a-i face o lecție teoretică de igienă - pentru că nu va servi la nimic - și nici n-aveți să-i recomandați să se ducă la ape din străinătate, ceea ce trece peste mijloacele lui.

Altfel se va întâmpla ceva ce am mai spus altă dată în Cameră: venise într-un sat un tânăr care făcuse studii agronomice în străinătate și acolo el a arătat sătenilor ce se poate face pe bucata de pământ pe care o aveau ei. Țăranii - oamenii cei mai cuviincioși de pe lume - au ascultat și n-au spus nimic. Dar după aceea tânărul a vrut să audă și glasul sătenilor: „Vă rog să spuneți și dv. părerea pe care o aveți”. Oamenii întâi n-au vrut să vorbească. Li s-a spus însă că este ordin de la minister și oamenii - foarte ascultători - dacă e ordin de la minister, au delegat un bătrân să vorbească. Bătrânul a ieșit înainte, a luat căciula și a pus-o în pumn și a întreat pe tânărul acela: „Mă rog, pe căciula aceasta a mea poate să crească tot ce spui d-ta?” „Nu”! „Apoi noi atâta avem”. Fiindcă oamenii nu aveau pământ (*Ilaritate*).

Prin urmare, eu cred că materialul îl veți aduna altfel și că acest material va servi ca element practic pentru reformele pe care le dorim, și care vor fi cu atât mai mult reforme cu cât nu se vor numi așa - fiindcă, odată ce la noi un lucru se cheamă reformă, totul s-a terminat; nu face nimeni un pas înainte, nu mai face nimeni nici o muncă. Colaboratorii dv. vor aduna materialul, nu ca cei de la Societatea Națiunilor, care au adunat fișe atâția ani de zile, iar rezultatul este că Germania pregătește un război. Cred că adunarea aceasta se va face și cu seriozitate și cu măsură.

Dar văd că se vorbește în acest cuvânt de introducere de Consiliul sanitar superior, care ar avea să îndeplinească el acest rol și se observă cu dreptate - și aceasta îmi face mie mare plăcere, pentru că este o critică pe care am făcut-o și eu de atâtea ori - se observă cu dreptate că acest Consiliu sanitar superior, care lucrează foarte puțin, după câte am auzit eu, mare ispravă n-a ieșit de acolo, are mai ales vina că se schimbă la fiecare guvern. Acesta este marele neajuns al vieții noastre întregi. Ar rămânea doar ca în școlile secundare, în Universități, în locurile unde sunt tehnicieni adevărați, în locurile acestea toate, să fie preschimbările acestea la fiecare cădere de guvern și la fiecare răsărire a unui nou guvern.

Atunci, ce faceți cu Consiliul sanitar superior? Să nu aveți conflicte cu dânsul și mai ales, dacă ar fi permanent, ar fi altfel - dar dacă, după ce ați câștigat lupta cu acest Consiliu, ar fi să reîncepeți lupta din nou, ori de câte ori se schimbă guvernul, la fiecare an de zile, și răsare și un alt Consiliu sanitar - aceasta va fi foarte greu.

Așa că nu veți avea casă bună cu Consiliul sanitar.

În al doilea rând, legăturile pe care le intenționați cu birocrăția vor fi nesfârșit de grele. Nimic nu este mai puțin potrivit pentru a se înțelege decât știința pură de o parte și biurocrația - să zicem impură - de altă parte. Birocratul se teme de știința pură, iar omul de știință se ferește, înainte de orice, de contactul inutil și dezonorant cu birocrăția care ne copleșește.

Proiectul este foarte bun și va fi votat. Însă executarea lui va întâlni foarte mari greutăți.

Dv. veți strânge un număr foarte mare de specialiști. Știți însă ce înseamnă un specialist. Un specialist nu suferă pe celălalt. Veți avea războaie interne, foarte grele.

Pe urmă, toate secțiunile acestea pe care le prevedeați în proiect, înscrise în atâtea articole de regulament, pe noi nici nu ne interesează deosebit! Dv., după ce ați și întemeiat Academia, puteați foarte bine să faceți un proiect de lege. Așa cum au făcut domnii de la Academia de Științe, să vă fi asociat mai

întâiu, apoi un iureș la tribunal pentru înscriere, și după aceea făceați un proiect de lege compus dintr-un singur articol, care să cuprindă următoarele: Statul este obligat - cum voiăți dv. - sau are posibilitatea de a cere informațiuni de la Academia de Medicină care s-a întemeiat și s-a înscris cu numărul cutare la tribunal.

Pe când dv. veniți și ne înfățișați nouă tot Decalogul, și cu Deuteronomul din care nu pricepem prea mult.

Iar în ceea ce privește organizarea, era mai bine ca ea să fie făcută de la simplu la complicat, de la nucleu, pentru ca nucleul să se dezvolte, decât să veniți cu acest apex, cu această culme pe care ați fixat-o în momentul votării legii, și pe urmă să se vadă cum se tot subțiază, ajungând cu mult mai puțin decât ceea ce credeți dv. Și, în sfârșit, trebuie să adaug că, dacă din acest contact între Stat și Academia de Medicină ar rezulta sarcini fiscale, lucrul ar fi dezolant.

Dv. medicii câștigați ceva mai mult decât alte bresle, afară poate de avocați...

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii: S-a isprăvit și cu avocații...

D-l profesor N. Iorga:...de unii avocați. Și aveți puțința de a vă ține societatea dv. prin propriile dv. mijloace, așa încât lumea să zică: iată ce doctori generoși, care prin patriotismul lor au întemeiat o societate pentru sănătatea publică și Statului nu-i rămâne altceva decât, când vă consultă, să vă arate mulțumirile sale.

În orice caz, cred că s-a făcut și cu legea aceasta una din tragediile pe care le facem noi și care ocupă vremea acestor Camere și legitimează diurnele pe care le luăm; dar lucrul ar fi trebuit să se facă mai simplu și numai în ceea ce este practic.

Aceasta am avut de spus (*Aplauze*).

Ședința din 8 aprilie 1935

La proiectul de lege administrativă

D-lor, iau cuvântul acum în urma unei înțelegeri cu d-l ministru de Interne /Ion Inculeț/, deși rândul meu era să ascult pe alți critici ai legii care se anunțaseră, dar fiindcă d-l ministru dorește să mântuie astăzi, îi stau la dispoziție.

Când proiectul acesta, în sfârșit, va fi votat după altele care s-au alcătuit și n-au fost votate, ori s-au votat și nu s-au aplicat, după aceasta va dispărea un lucru la care eu țineam foarte mult, fiindcă întreaga experiență istorică a poporului acestuia este în sensul pe care vi-l voi arăta.

D-l ministru de Interne și sfătuitoarii săi iubesc satul, fără îndoială, sub un alt aspect dar, în ceea ce privește noua alcătuire interioară a țării, nu s-au oprit la dânsul. Eu cred că oricâtă deosebire de vederi ar fi între mine și cineva cu vederi cu totul deosebite pentru sat, și acela și eu am avut dreptate. Comuna nu există. Comuna există numai pe hârtie. Toate eforturile pe care le vom face noi ca să dăm viață comunei sunt zadarnice.

Comuna în Apus se știe ce înseamnă. Comuna înseamnă realitatea actuală, un număr de case legate una de alta; oamenii se cunosc și-și cunosc interesele reciproc, pe care le pun în anumite formule și orice se face într-un colț al comunei are importanță pentru toată lumea. Oamenii au mândria comunei lor, dar acele comune din Apus sunt sprijinite pe viața romană de odinioară. Ele reprezintă blocul de piatră; casele nu sunt separate prin grădini, prin livezi, prin locuri virane. Fiecare bucățiță de pământ este întrebuințată. Este un fel de scoică în comună. Acolo comuna are sens. Dar ce sens voiți dv. să aibă la noi?

Comuna este o inovație cu totul recentă. Comuna are la noi vreo sută ani, de la Regulamentul Organic. Nu s-a depus nici o silință pentru a se face o realitate din comună și nici nu se poate să se ajungă la o comună pe baze reale. O comună este cutare sat din Dolj care are 4—5.000 locuitori. Acea este o comună. Încolo, cătune răspândite sau sate alcătuite dintr-un grup de sate, care au ajuns să se întâlnească mai mult sau mai puțin.

Problema școlară este neconținut primejdută din cauza aceasta, căci nu există o lume adunată la un loc, pe care să o poți servi, fără să primejduiești sănătatea copiilor și fără să le iasă în drum toate fiarele.

Este păcat că ați renunțat la sat și ați pus comuna, cu care și alții în Răsărit au făcut experiența și le-a mers rău.

Iată, între sfătuitoarii dv., n-a fost cineva, care să întrebe pe d-l Venizelos. Era greu să-l găsească în momentele acestea, dar dacă ar fi putut fi găsit, i-ar fi spus ce mi-a spus și mie: „La noi, în Grecia, lucrul de căpetenie este *horion*-ul de odinioară, este satul. Satul care, și la noi, și la sârbi, la bulgari, la albanezi, și la partea din Peninsula Balcanică care era stăpânită de turci, formează baza și nu trebuie să ajungem niciodată la comună.

A crede în comună, înseamnă a neglija satul. A neglija satul, înseamnă a clădi pe o bază șubredă. Satul nu trebuie neglijat. Satul trebuie, dimpotrivă, întărit, sprijinit, cruțat de nenorocirile agitațiilor politice, cu țărani care au în fiecare buzunar câte o înscriere într-un club politic. Ei cred că vă fac o plăcere dv., spunându-vă că sunt înscriși la inamicii dv.

Satul trebuie ridicat. Dar în afară de considerația aceasta actuală, că satul este singurul lucru care există, tot trecutul nostru o cere... Și dv., d-le ministru de Interne, care vă scoborâți din basarabeni aceia orheeni, lăpușneni, cei mai înverșunați oameni și cei mai viteji, care ridicau și duceau la Iași pe domnișori și o luau de la capăt, când se biruia Domnul, dv. știți că în Țara Românească, în amândouă formele sale. principatul muntean și Moldova este înainte de toate o dezvoltare a satului.

Și satul, d-le ministru de Interne, nu era numai un grup de oameni care se găseau pe același loc, ci erau urmașii aceluiași strămoș. Între cei dintr-o comună, dacă sunt unii dintr-un sat și alții dintr-alt sat, nu era nimic sufletesc între dânșii, pe când, dacă satul se chema Ionești, însemna că era format din urmașii lui Ion; Ion a fost moșul. Și dacă la început a fost Ion și un Petre, erau în satul acela și Ionești și Petrești, și se zicea că satul, moșia umblă pe doi bătrâni - pe aceștia se făcea socoteala, fiindcă aceștia sunt începătorii satului.

Ce frumoasă realitate organică aveți dv.! Și dacă cel care s-a gândit întâi la sat avea fel de fel de idei democratice și se gândea la mici soviete, care se manevrează mai ușor, eu însă nu mă gândesc la nici un soviet ci mă gândesc la toată această viață istorică, ca și la toată această viață actuală a poporului românesc.

Și în afară de faptul că oamenii erau rude între dânșii, la oaste se mergea pe sate; și nu aveai atunci pe deoparte un neamț, apoi un evreu, apoi un ungur, și se mai întâmpla să mai fie și un oarecare număr de români printre dânșii, nu, pe atunci oamenii mergeau umăr la umăr, ca în vechia armată germanică pe vremea lui Tacit și a lui Cezar. Și acesta este secretul biruințelor de odinioară.

În fiecare sat era și o cancelarie a satului - actele de vânzare se treceau acolo. Era și instanță administrativă și instanță judecătorească. Documente de toată frumusețea, tot așa de frumoase ca și cele care veneau de la Vodă, se făceau acolo la sat. După aceea te duceai cu zapisul de la sat la Domn; te duceai dacă voiai să cheltuiești, ca să capeți întărire de la Domn, dar de altfel actul avea destulă putere și așa.

Dv., d-le ministru, v-ați întocmit legea în acest fel și n-aveți s-o schimbați de hatărul discursului meu. Dar dacă s-ar schimba lucrurile și ar veni în locul dv. cineva care să creadă ceea ce spun eu - cel care crede mai mult aș fi însuși eu (*ilaritate*) - atunci vă asigur că baza va trebui schimbată.

În alte locuri, în care iarăși nu ne potrivim de loc, și țin s-o spun cu toată hotărârea, este în ceea ce privește plasa și județul. Dv. recunoașteți plasa și județul. Ce este plasa? Plasa n-are totdeauna un caracter istoric.

Județul, mai ales în Muntenia, este o realitate, o foarte mare și veche realitate istorică.

De aceea, eu am fost întotdeauna contra celor care încercau să creeze județe noi. Județele din Muntenia s-au unit și județele acestea unite împreună au creat Țara Românească.

În Moldova nu erau județe, erau cetăți, iar patrulaterul din jurul cetății forma ținutul. Numai în timpurile acestea noi s-a pus caracterul de ținut al Moldovei alături de județul acesta democratic și țărănesc al principatului Munteniei.

Dar județele acestea reprezintă fără îndoială formațiuni naturale și organice ale poporului românesc.

Dv. l-ați menținut. N-ați făcut cum voia să facă un predecesor al dv., un județ al Oltului de Sus în Ardeal și un județ al Oltului de Jos în Muntenia. N-ați făcut cum voiau să facă tot felul de geografi de cabinet, uniți cu un ministru care nu avea simțul realităților, și care urmărea să facă o împărțire ca aceea care s-a făcut în Franța în 1789, de unde se trag tot felul de scăderi actuale ale Franței, fiindcă acolo provinciile aveau un rost, dar revoluționarii au suprimat provinciile, au tras linii în lungul și în latul țării, au făcut pătrate și au pus în centru un episcop, un tribunal, un liceu și așa mai departe, creind o hartă artificială a Franței care nu dă Statului francez nici o vitalitate.

Județul l-ați păstrat, dar cum l-ați păstrat, d-le ministru? L-ați păstrat în așa fel încât conservați contra intereselor poporului român vechile deosebiri de provincii.

Apoi, provinciile acestea sunt fără îndoială foarte bune, pentru a întreține un număr de oameni politici care, dacă nu s-ar sprijini pe provinciile lor de origine, în viața generală a României ar însemna mult mai puțin.

Desigur că Bucovina, poate ca și Basarabia, poate și Ardealul, au un sens în această privință, căci mă întreb: dacă numiții oameni n-ar fi ardeleni, cine s-ar uita la dâștii? (*Ilaritate*).

Dacă n-ar fi dintr-un Diciosânmartin, locali de acolo, atunci fără Diciosânmartin, mă întreb cu ce ar însemna foarte mulți din acești domni.

Dar în interesul nostru trebuia să știm de la început să sfărâmăm barierele, care să nu mai existe. Ce este aceia Bucovina? Ce este aceia Basarabia? Ce este Ardealul care vrea să ia Banatul și Banatul nu se lasă. Și ar fi un localism maramureșean. Acestea sunt păcate ale poporului românesc. Noi nu putem să păstrăm șanțurile în care mai multe secole a curs sânge românesc! (*Aplauze*).

De aceea, un mijloc de a distruge acest separatism dv. l-ați avut, dar nu l-ați întrebuințat.

Județele basarabene au fost uneori și de o parte și de cealaltă parte a Prutului. Județul Iași ...

D-l I. Inculeț, ministru de Interne: În privința aceasta suntem absolut de acord. În legea din 1925, după intervențiunea mea, s-a încălecat Prutul....

D-l profesor N. Iorga: Dar ați căzut de pe cal!....

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii: Din contra, s-a menținut călare.

D-l profesor N. Iorga: Vă țin scara, dacă încălecați a doua oară!

D-l I. Inculeț, ministru de Interne: Eu încălec multe lucruri!...

D-l profesor N. Iorga: Numai să vă țineți bine și spre mulțumirea ambelor părți!... (*Ilaritate*).

D-l I. Inculeț, ministru de Interne: Prin legea din 1929, din nou Prutul a fost considerat ca o graniță între Basarabia și Vechiul Regat. Iar acum, în proiectul ce prezentăm, încălecăm Prutul, fiindcă mai multe comune din jud. Bălți au trecut la Iași și altele la Bălți, la Botoșani.

D-l profesor N. Iorga: Atât, câteva comune?... Știți ce însemna ținutul Iașilor odinioară? Se întindea în mare parte dincolo, în Basarabia; era mai mult un ținut basarabean, ca să întrebuințez un termen de care nu vom scăpa decât în două generații dar care nu face bine poporului românesc.

Pe de altă parte, în Bucovina nu vedeți dv. ce granițe curioase sunt acelea care despart Moldova de Bucovina? Ești aproape de Cernăuți în Dorohoi și te înfunzi în județul Baia.

D-l I. Inculeț, ministru de Interne: Iar comune din județul Baia....

D-l profesor N. Iorga: Este un început, dar începutul acesta, dacă putea printr-un adus, după ce se va fi făcut experiența, să-l întindeți.

D-l I. Inculeț, ministru de Interne: Ce ați mai face dv. dacă am face noi tot? (*Ilaritate*).

D-l profesor N. Iorga: Eu m-aș învoi, dacă aș ști că am continuarea asigurată prin stăruințele duminale. Mai este ceva. Din Bucovina s-au trecut sate în Basarabia, s-au trecut sate prin operațiunea aceasta de încălecare pe care d-sa a repetat-o și îl felicit, dar afară de acestea este secuimea.

Câte comune din secuime le-ați trecut la Moldova, în Roman, Bacău, Putna. Deși trebuie tratată conform legilor, secuimea este un ghimpe în mijlocul țării noastre. Și nu țin a-i preface în buni români, dar cel puțin să-i deprind cu țara aceasta, să nu stea ariciul acolo, băgat în cuibul lui, și să-l scoți din văgăună, să vină să vadă românul la față; să nu-și închipuie că românul e numai un funcționar, un jandarm și un soldat; din contră, să-l vadă în față că e un om zdravăn, cu însușiri pe care un secu, adesea și el un român deznaționalizat, s-ar putea să nu le aibă.

Ceea ce ați început sunt lucruri bune, dar este numai un început: trebuie dărâmată bariera și orice amintește faptul că poporul românesc a trăit în provincii create și dominate de străini, trebuie să dispară. (*Aplauze prelungite*).

Eu aș merge așa de departe încât și astăzi aș fi de o mai veche părere, și din cauza aceasta mi-am făcut mulți dușmani. Eu nu eram de părere ca să fie Universitate la Cluj, ci la Cluj să fie școli superioare de ordin practic și frații noștri din Ardeal să vină aici la București să învețe trecutul și conștiința românească neînchinată nimănui până acum. (*Aplauze*).

Eu nu aș fi păstrat nici Universitatea de la Cernăuți; ce rost are această universitate la doi pași de Universitatea din Iași? Acolo aș fi făcut un institut de istoria românilor, iar celelalte facultăți le-aș fi dus la Iași; aș fi păstrat acolo numai școala de preoți. Căci țin să se știe că în această mică Bucovină se hrănesc multe speranțe mari și până ce nu vor fi sfârșimate cuiburile acestea de străini, în care românii și-au făcut în parte un suflet străin, până în momentul acela nu vom fi într-adevăr uniți între hotarele pe care ni le-a dat sabia și pe care le îngustează politica. (*Aplauze unanime*).

Mai este un lucru, d-le ministru de Interne, cu privire la care nu ne putem înțelege. Este acela de a lega funcțiunile administrative prea strâns de certificate.

D-ta, d-le ministru, de atâta vreme te ciocnești cu realitățile acestei țări. Ai fost și profesor, ești și membru al Academiei Române, și știi ce însemnează un om savant. Ei bine, crezi d-ta că gospodăria țării acesteia s-a ținut cu omul savant care bagă mâna în buzunar și-ți scoate un certificat?

Orice profesor de la Universitate știe cu câtă dărnicie, cu câtă condamnabilă dărnicie, s-au răspândit certificatele acestea. Să zicem că găsești undeva, mai ales în Basarabia d-tale, unde sunt atâția oameni de ispravă care nu s-au dus la Universitățile străine, după cum sunt și în Ardeal atâția care nu s-au dus la Budapesta pentru ca să se întoarcă de acolo cu certificate, găsești un om de ispravă. Pe omul acesta de ispravă nu poți să-l numești prefect, căci nu are un certificat. Nu poți să-l numești nici pretor, tot din aceeași pricină.

De altminteri, eu nici nu înțeleg această terminologie romană de pretor. Faceți-i și un costum roman și puneți-i pe cap și o chivără părăsită de pompier, și atunci s-ar potrivi cu titulatura de pretor. Este o maimuțarie ardelenescă pe care o puteam evita. Dar nu poți să-l faci prefect, nu poți să-l faci nici pretor. Pentru ce? Pentru că nu aduce o diplomă de la Universitatea din București, din Iași, din Cluj, din Cernăuți, sau din Facultatea desființată de la Oradea-Mare? Dar noi, țara, avem s-o guvernăm practic, potrivit cu legile, și uneori făcându-ne că am uitat legile. Fiindcă legile cine le-a făcut? Le-au făcut în multe cazuri proști ca noi, și se poate întâmpla ca de la prostul care a făcut legea până la noi care nu am ieșit încă din marginile unei prostii tradiționale, să se fi făcut oarecari progrese. Legea este capabilă de interpretare și oamenii pot să nu aibă memorie, și pot să nu aibă memorie tocmai în momentul în care se poate face bine trecând peste un paragraf de lege. Omul este acolo gata să răspundă pentru ilegalitatea pe care a comis-o. El spune: condamnați-mă pe mine, dar păstrați lucrul pe care l-am făcut.

Ei bine, în loc să iei pe omul care abia poate citi gazeta, dar dacă-l așezi acolo, într-un an de zile îți face șosele, îți dă clădiri de școală, d-ta iei un marțafoi intelectual deăștia (*ilaritate*) și-l așezi la locul de comandă, ca și cum din diploma lui poate să iasă cine știe ce binefacere.

Apoi, vă rog, d-le ministru de Interne, să binevoiiți a înlătura acea ciudată creație a subprefectului, care este un fel de secretar al prefectului. Aceasta nu are nici un rost și compromite un nume, compromite un titlu care a însemnat ceva odinioară.

Iată, și tatăl meu a fost subprefect. Rugat de Gheorghe Hasnaș, prefectul județului Botoșani, să-și părăsească câștigurile de avocat, ca să fie subprefect, subprefectul acesta ținea trei trăsuri la scară. Și când mergea

subprefectul, după dânsul nu era un număr de jandarmi de aceștia cu Coroiu, ci un număr de aceștia cu petlițe roșii și albastre - roșiori și călărași - care prindeau în 24 ceasuri hoțul. Eu am apucat vremea când purtau uniforma de general, cu niște frunze de stejar cusute în fir alb. Era o frumusețe!

Îmi aduc aminte, în județul Vaslui, pe tatăl meu nu l-am apucat la o vârstă de să-mi aduc bine aminte, prin urmare, nu-l pot aduce din memoria mea, dar în județul Vaslui era unul Manaru, și am văzut eu armata lui Manaru, cu douăzeci de țigani prinși după 24 ceasuri. Cu chipiul acela de general, cu călărașii după dânsul și țiganii aceștia ținuti în lanțuri la spate. Aceasta însemna subprefectul. Dar ca subprefect pui d-ta un conțopist acolo, care șade lângă prefect! Se întreabă cineva: dar cine este omul acela care scrie pe hârtie? Omul acela este subprefectul! Nu are nici un rost. Este secretar? Spuneți-i secretar, dacă nu vreți să-i spuneți pretorului subprefect, dar cel puțin înlăturați jucăria aceasta de astăzi, care odinioară a avut un sens.

Și, eu îmi aduc aminte de oameni respectabili, care au dorit și care au consimțit să fie subprefecți, dar n-ar fi consimțit în condițiunile care sunt prevăzute prin lege.

Și cum eu am curs și d-lor mai au de ascultat mai multe proiecte de legi eu voiu căuta să sfârșesc cât se poate de repede.

Mai sunt doar vreo două observații pe care le notasem.

Dv. prevedeți asociațiile întâmplătoare între județe, pentru a face operă comună. Da, foarte bine! De exemplu, o asociație între două județe ar putea să ne dea astăzi legătura cea mai scurtă cu Ardealul, fiindcă drumul prin valea Prahovei este totuși mai lung decât drumul care ar fi pe valea Teleajenului și, pentru ca să se ajungă de la Ploiești la Brașov, trecând prin Vălenii de Munte, pentru aceasta ar trebui numai să se înțeleagă județul Prahova - județul Prahova, care merge până la Mânciu cu linia lui - cu județul Brașov, ca să treacă în Ardeal spre linia mică capabilă de a fi lărgită, care pornește de la Brașov, merge la Răsărit și se apropie de munte. Și vă puteți închipui că a economisi cam o jumătate de ceas, eu am făcut socoteala și cred că am făcut-o bine, a economisi o jumătate de ceas în legătura dintre Ploiești și Brașov, nu este un lucru fără importanță, mai ales că - Dumnezeu să ne ferească - dar se pot întâmpla și alte lucruri și este bine să ai cât mai multe legături cu Ardealul, iar nu acele biete câteva legături, potrivite cu alte planuri strategice, pe care le-am moștenit noi de la unguri.

Pentru lucruri de acestea, da. Dar eu aș fi dorit ca în legea în care ați introdus o mulțime de articole de regulament, pentru că românul este așa: când îi trebuie o lege, face un regulament și când îi trebuie un regulament, îi

face o lege (*ilaritate*), și ați căzut și dv. puțințel în această greșeală, fără să băgați de seamă un lucru: că dacă o prevedere este în regulament, e lucrul cel mai ușor să-l faci să-ți iscălească Majestatea Sa alt regulament, dar când este vorba să schimbi o lege, chiar cu metodele acestea expeditivă, de televotare, chiar televotarea care a intrat în moravurile noastre, trebuie oarecare timp dar, să se facă un întreg capitol în ceea ce privește condițiunile acestor asocieri. Prea este aruncată ideea așa... Prea se vede credința că rare ori asociațiile acestea vor lua ființă. În tot cazul, acesta este un lucru foarte bun.

Iarăși, în legea dv. este o prevedere pe care oricine trebuie să o privească cu bucurie: un început de permanență în faptul că dv. faceți ceea ce facem noi la Comisiunea Monumentelor Istorice. Știți că la Comisiunea Monumentelor Istorice ne înnoim la câțiva ani de zile. Se poate să se aleagă chiar aceleași persoane, aceasta nu este împiedecat. Dar sunt totdeauna care câțiva rămân. Aceasta urmăream când am introdus eu la Ministerul Instrucției măsura pe care amicul meu Angelescu a aruncat-o de la început, și altele, dar eu vorbesc pentru moment numai de aceasta (*ilaritate*) când am introdus consiliul foștilor miniștri, care pe vremea mea s-au întâlnit de câteva ori și dumneata, d-le Angelescu, mi-ai adus mie o mare îndatorire: când era vorba de reforma seminarilor, ai venit cu d-l Lapedatu și ați combătut o idee, care credeți că este a mea și era a mitropolitului de la Sibiu, o schimbare a seminarilor într-un sens care nu-mi convenea nici mie, și atunci eu m-am sprijinit - și mi-am făcut situația mai ușoară - pe părerea a doi predecesori ai mei, plus a răposatului Dissescu, care nu a contat niciodată și care, mai ales atunci, nu conta deloc; eu, prin urmare, am avut cu ce să mă lupt împotriva clericalismului de la Sibiu.

Dar e important faptul că rămâne o parte din consilieri, cărora succesorii dv. le vor face toate mizeriile posibile ca să-i scoată, și va fi o luptă de ingeniozitate, ca să se înlăture această prevedere dezagreabilă pentru cei care vor veni pe urmă. Eu i-aș primi pe toți, pentru că eu sunt foarte sigur că un adevărat guvern știe să se facă servit de oricine, și anume, fără amenințări, fără gesturi mari: chestiunea este să știi cum să iei omul. Omul este o ființă atât de maleabilă, mai ales când este român, „valah” sau „nevalah” cu care, dacă știi să umbli, poți face toate minunile.

Dar această permanență prevăzută pentru unii consilieri comunali este foarte bună, și dv. ați făcut foarte bine că ați amestecat competența în consiliul comunal, în consiliul județean, în delegație. Dar iată ce este cu delegația: îndată ce știe omul că este o delegație, el nu mai face nimic. De aceea, unele din instituțiuni, așa de exemplu, monogamia, nu prevăd

delegație. În Italia exista cicisbeul¹. Soțul își vedea de gospodărie, însă cicisbeul o conducea pe doamnă să se distreze. Familia nu avea nici un fel de trăinicie și de aceea cicisbeul s-a desființat.

Dv., nu confundați consiliul comunal cu cel vechi, care ieșea din niște alegeri meșteșugite, și atunci s-a instituit un număr restrâns, dacă vă aduceți aminte, comitetul permanent, care uneori, era foarte bun.

În copilăria mea, era în Botoșani prefect un domn Rosetti. Acesta dădea baluri odată pe an și fiecare se simțea foarte onorat când îl poftea Rosetti în palatul său. Era de asemenea și un bătrân, Nicolescu, președinte al consiliului permanent - l-am întâlnit adesea - și toată lumea se ducea la Nicolescu.

Această delegație avea rost atunci, de vreme ce consiliul era compus numai din aleși, care nu puteau să aibă nici o competență, dar când pui pe inginer, pe medic, pe șeful bisericesc, aceștia pot munci și, prin urmare, nu le da mijlocul de a se strecura, lăsând lucrurile în seama unei delegațiuni care ea să fie adevăratul consiliu comunal. Românul nu trebuie obișnuit cu o formă căci, îndată ce vede o formă, intră în formă de unde nu-l mai scoate nimeni și pofteste pe cineva să facă în afară de formele ce trebuie să facă în realitate și în ce nu trebuie să devină formă.

Pe urmă, sunt unele paragrafe în proiectul dv., care m-au făcut puținel să zâmbesc. De exemplu, pe țigani nu-i încadrați între membrii comunei - probabil în legătură cu agitația romilor, de care se ocupă toată presa - și creați un fel de clasă de vagabonzi recunoscuți de Stat, când ar fi fost de dorit ca acești răspânditori de tot felul de miasme materiale și morale, să fie legați prin anumite măsuri, care să împiedece vagabondajul, asemenea cu al politicienilor, când trec de la un partid la altul. Pe urmă, adică de ce un călugăr să nu fie ales? Dar știți dv. că unul din principalii agitatori pentru Unirea Principatelor a fost Sofronie Vârnav, care era unul dintre cei mai distinși oameni ai timpului său, frate cu doctorul Costache Vârnav, având studii superioare la Paris?

Pe țigani nu-i așezați în sat, pe călugări îi dați afară din sala de vot. Acestea sunt lucruri de amănunte care, pe lângă multe greșeli de gramatică, trebuie să le îndreptați la discuția pe articole. N-am intenția să iau cuvântul la discuția pe articole: vi le semnalez, și poate, din propria dv. inițiativă, ați putea să le înlăturați.

Încheind, ar fi de dorit ca legea, așa cum ar fi votată, cine va veni după dv. să o îndrepte în anumite puncte, unde experiența va arăta că este de îndreptat. Dar, pentru Dumnezeu, să nu mai facem sărituri dintr-o ideologie în altă ideologie, care ideologiile deseori sunt de împrumut, copiate după datele

altei țări, ci să zicem: am pus o temelie; putem schimba arhitectura de deasupra, putem adăugi ornamente, sau dacă sunt prea multe, să le dăm jos, dar, odată ce, cu mai multă sau mai puțină bună înțelegere, am pus temelia, să nu ne gândim cine a pus baza într-un domeniu, pentru ca imediat să vină nu știu care și, din două trăsături de condei, sau din două accente de fluier ciobănesc, să ia măsuri, ca acea care decretează odată pe săptămână desființarea Senatului. Și nu înțeleg; își închipuie eminentul flautist, (*aplauze, ilaritate*), că noi nu suntem capabili să dansăm numai, fiindcă n-avem fustanela tradițională, care împodobește prețiosul său corp (*ilaritate*)? Nu, nu este bine ca ideologia s-o aruncăm așa ca o minge de la unul la altul, și când ajunge la noi s-o respingem către locul de unde a plecat. Temeiul să zicem că s-a pus în legea administrativă; sunt într-înșă multe idei pentru care vă felicit; alții au să vină pe urmă, și avem să căutăm de alte lucruri, odată ce am pus temelie la unul. (*Aplauze prelungite și îndelung repetate*).

NOTE

1. Curtezan, cavalier oficial al unei femei măritate, în aristocrația italiană a sec. al XVIII-lea.

Ședința din 9 aprilie 1935

La proiectul de lege pentru reglementarea funcționării jocurilor de noroc

D-lor, eu am cerut cuvântul la art. 7, fiindcă am venit în momentul când se discuta art. 7, dar eu sunt cu desăvârșire împotriva acestei recunoașteri de către Stat a cluburilor și caselor unde se fac jocuri de noroc (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

Nu se supără d-l ministru; dumnealui se gândește la rezultate fiscale, dar din punct de vedere moral - și moral nu în înțelesul îngust al cuvântului - ci moral în înțelesul cel mai modern și mai larg al cuvântului - este o rușine ca Statul să admită această târguială. Această târguială, mă întreb de ce să nu

o întindem și la casele de prostituție, d-le ministru!? Ar plăti mai scump, vă rog, și ar constitui și acesta un venit pentru Stat. Însă eu sunt de pe vremea acelor care își aduceau aminte de romanul care nu s-a mulțumit cu răspunsul împăratului Vespasian: „non olet”, *nu miroase* banul căpătat de undeva, ci oare a spus: „olet”, *miroase rău*.

Miros rău, d-le ministru, toate acestea. Noi nu suntem o societate sănătoasă. Să admitem că o societate sănătoasă ar face ceea ce aveți în vedere dv. prin aceste articole. Ce ar însemna lucrul într-o societate cu principii și cu rânduială, cu gospodărie, cu rușine și cu obraz? Iată ce ar însemna: cluburile politice se ocupă de lucrurile în rândul întâi politice. Dar așa-numitele cluburi politice de la noi, cluburile acestea sunt cluburi de joc de cărți. Da, da, aproape în totalitatea lor. Iată, eu am avut un biet club, căruia nu i-am putut plăti chiria, pentru că niciodată un măsluitor de cărți nu a îndrăznit să intre înăuntru. Am avut însă cândva o tovărășie și am trecut și eu printr-un club, pe care eu am ținut să-l desființez, unde se făcea acest lucru.

Și, pe lângă aceasta, aiurea, chiar jocul acesta de cărți este o distracție între gentlemenii, între oameni onești, pe când aici jocul de cărți este în cele mai multe cazuri o dezbrăcare: de o parte niște găște care se lasă înșelate, de altă parte un număr oarecare de bandiți care servesc unui partid suma cu care să țină gazeta și cu care să facă alegerile.

Aceasta este ce îngăduiți dv., în schimbul unei sume oarecare de bani. Și aiurea, funcționarul public știe că dacă se duce având în buzunar banul autorității unde se află și joacă și banul acesta și-l pierde, intră în închisoare. Pe când să poftiți la Sinaia în tot cursul verii și să vedeți dv., între cine joacă acolo, câți oameni au banul lor și câți oameni joacă cu banul altora și cu banii Statului. Cea mai mârșavă plebe morală se adună acolo și dezonoarează reședința regală (*Aplauze*).

Desigur, că dacă ar fi Monte Carlo, nu reședința unui prinț fără alte venituri, iar dacă ar fi reședința unui Stat important, și în care ar sta suveranul acelu Stat puternic și respectat, cum este România, la Monte Carlo nu s-ar fi permis jocuri de cărți. Numai anume orașe din Germania, vestite prin acest fel de a-și câștiga venituri și ai căror locuitori cetățeni nu plăteau nimic, ci totul venea din jecmăneala străinului, numai acelea au considerat că este o afacere de Stat să se târguiască cu toți samsarii de jocuri de noroc, cu toți patronii măsluitorilor.

Nu știu pentru ce dv. țineți neapărat la acest proiect. Poate pentru a satisface viciile unei anumite clase politice, în care sunt mulți oameni care ar muri, dacă n-ar juca două zile la clubul lor, poate de aceea țineți la acest lucru. Dar eu, d-le ministru, care v-am cunoscut de o viață întreagă, care am cunoscut familia dv. și am cunoscut pe omul acela venerabil care era părintele dv., eu nu-mi pot explica prin ce mijloc ați fost convins să primiți acest proiect.

Și între cei care ar fi votat contra, eu, care nu votez niciodată, voi merge acum să votez contra acestui text, între aceia, dacă ar fi fost în viață, ar fi fost chiar tatăl d-tale.

D-l Tony Iliescu, vicepreședinte: D-l ministru al Sănătății are cuvântul.

D-l dr. I. Costinescu, ministrul Sănătății și Ocrotirilor Sociale: Sunt absolut de-acord cu d-l prof. Iorga. De un an de zile mă zbat pe chestiunea jocurilor de noroc.

D-le profesor, dacă am putea împiedeca lumea să joace, am face-o cu bucurie.

D-l profesor N. Iorga: Dar ducă-se dracului, să joace în străinătate, pe obrazul altora!

D-l dr. I. Costinescu: Privind viață așa cum e, am constatat că lumea nu poate fi împiedecată să joace. Mai mult: aceste jocuri, care nu existau înainte în cluburile politice, s-au întins și acolo.

Și dacă, d-le profesor Iorga, am dat drumul la cluburile obișnuite să se joace jocuri de noroc în condițiunile acestui proiect de lege, am făcut și ceea ce spuneți dv., am interzis complet jocurile în cluburile politice. Într-adevăr, în ultimul alineat al art. 5, am spus: „În cluburile politice, jocurile de noroc pe bani sau fise sunt interzise”.

D-l profesor N. Iorga: Dar știți dv. că în Jockey Club, în Clubul Tinerimii și alte cluburi sunt anumite legături de oameni politici, și, în loc ca într-un club să joace numai membrii aceluiasi partid, se găesc fruntașii mai multor partide, care se fac ridicoli, așezându-se în jurul aceleiasi mese.

D-l dr. I. Costinescu: Iată încă un mijloc pentru împăcarea partidelor!

D-l profesor N. Iorga: Nu mă siliți să fac un amendament pentru casele de prostituție.

D-l dr. I. Costinescu: Poate că am să-l primesc! (*Ilaritate*).

D-l profesor N. Iorga: Noi nu suntem aci ca să servim moravurile, ci ca să le îndreptăm.

D-l dr. I. Costinescu: Sunt de perfect acord cu dv., d-le profesor Iorga.

Ită ce măsuri am luat noi în ceea ce privește pe funcționarii publici, pentru că știm cu toții că funcționarii din Constanța jucau la cazinoul din Constanța, iar cei din Sinaia la cazinoul din Sinaia; am spus în art. 6 următoarele: „Nu vor fi admiși a lua parte la jocurile de noroc: „1. Minorii de ambele sexe”.

D-l profesor N. Iorga: Și minorii morali.

D-l dr. I. Costinescu: „2. Funcționarii publici mânători de bani publici, precum și funcționarii locuitori băștinași din localitățile unde s-au instalat cazinouri, în care sunt permise jocurile de noroc mecanice”.

D-l profesor N. Iorga: Puneți și minorii morali, fiindcă un ministru care este în exercițiul funcțiunii și se duce să joace cărți este un minor moral.

D-l dr. I. Costinescu: Acela este un funcționar public.

O voce: Pe vremea d-lui Argetoianu miniștrii nu jucau cărți?

D-l profesor N. Iorga: Eu nu mă gândesc la d-l Argetoianu sau altcineva...

După ce dr. I. Costinescu spusese că se va stabili, pentru fiecare club, numărul de mese de joc permis

D-le ministru, încă nu s-a votat articolul.

Fiindcă dv. favorizați anumite cluburi, impuneți-le măcar datoria ca din veniturile de acolo să dea 10% pentru scopuri de cultură Ministerului Instrucțiunii Publice. Este adevărat că iarăși este chestiunea de „olet” sau „non olet”.

D-l dr. I. Costinescu: De lucruri așa de puțin curate, măcar sănătatea publică să beneficieze. Nu amestecați cultura cu moralitatea.

D-l profesor N. Iorga: V-am făcut propunerea tocmai pentru a avea un asemenea răspuns.

Autorizațiile de funcționare se dădeau la două luni de la promulgarea legii

D-le ministru, un lucru măcar vă cer: când se acordă autorizațiunile cele noi, să se publice în *Monitorul Oficial* autorizațiunea și înăuntru să se însemneze și care este administratorul, fiindcă acela este marele profitor. Să avem colecțiunea frumoasă a numelor indivizilor care duc la ruină familiile și îndeamnă la delapidare pe funcționarii Statului. Rog să-i însemnați în *Monitorul Oficial* la stâlpul infamiei.

După formularea unui amendament în sensul spuselor lui N.I.

D. dr. I. Costinescu: Eu aprob amendamentul numai cu următoarea remarcă: cluburile, de exemplu Clubul Tinerimii, nu sunt reprezentate printr-o singură persoană. Sunt toți membri.

D. profesor N. Iorga: Este un administrator, să se pună numele clubului și al administratorului care a cerut autorizația și care este responsabil.

D. dr. I. Costinescu: Acela este comitetul.

D. profesor N. Iorga: Trebuie să aibă pe cineva în frunte, o persoană care a cerut autorizația.

O voce: Este rectorul Universității.

D-l profesor N. Iorga: Rectorul Universității uită că nu trebuie să meargă la cluburi de joc de cărți. Mă sperii pe mine că este rectorul Universității, că prin urmare îți este îngăduit să joci cărți (*Întreruperi*).

Despre supravegherea funcționării cluburilor

D-le ministru, funcțiunea de comisar al guvernului, care este incompatibilă cu cea de funcționar public de orice fel, nu mă lămurește. Din ce categorie va fi numit acest comisar al guvernului, când comisarul guvernului care supraveghează astfel de localuri trebuie să fie un om cu foarte mare autoritate, fiindcă are a face cu persoane a căror situațiune trecută, prezentă sau viitoare este de natură să sperie pe un biet funcționar. Credeți dv. că eu n-am băgat de seamă că la art. 5 dv. spuneți: „În cluburile politice, jocurile de noroc pe bani sau fise sunt interzise”. Dar cum ai să știi d-ta dacă acolo se joacă pe bani sau nu se joacă pe bani? Cine este acela care este martor acolo și ce autoritate trebuie să aibă, pentru ca aceste persoane, deprinse adeseori și în materie fiscală să dea pe ușă afară pe agentul Statului, și care adeseori nu plătesc nici un impozit, să respecte prescripțiile art. 5? Ce funcționar veți numi, acolo?

D-l dr. I. Costinescu: Știți că din informațiuni se află dacă se joacă într-un club sau nu. În aceste cluburi, primul care are dreptul să intre este procurorul. Prin urmare, un procuror are totdeauna autorizație să intre în asemenea localuri.

D-l profesor N. Iorga: De ce să nu numiți un organ al Ministerului de Justiție?

D-l dr. I. Costinescu: Ar fi un funcționar și n-ar trebui ca funcționarii publici să intre aci.

D-l profesor N. Iorga: Dar un judecător nu este un funcționar administrativ.

D-l dr. I. Costinescu: Pe judecător nu pot să-l fac delegat acolo.

D-l profesor N. Iorga: Puneți un procuror, sau pe cine vreți din ordinea judecătorească. Nu lăsați așa ca să se numească tot felul de mici șperțari, care să vie acolo sărutând mâna boierului și primind banii care li se aruncă. Ne cunoaștem grangurii și calitatea lor, d-le ministru.

D-l dr. I. Costinescu: În cluburile acestea de care vorbiți dv., nu trimitem nici un delegat, nu trimitem pe nimeni. Acești delegați ai guvernului sunt numai pentru cazinourile din stațiunile balneare și climaterice.

D-l profesor N. Iorga: Dar dincolo?

D-l dr. I. Costinescu: În celelalte nu putem trimite.

D-l profesor N. Iorga: Acolo fiecare își poartă răspunderea?

D-l dr. I. Costinescu: Sigur.

D-l profesor N. Iorga: Halal răspundere !

D-l dr. I. Costinescu: Pe răspunderea lor și cu informațiunile pe care le avem noi. Nu putem să avem câte un reprezentant la fiecare club din țară.

D-l profesor N. Iorga: D-le ministru, să fim naivi amândoi.

Ședința din 9 aprilie 1935

La proiectul de lege pentru modificarea statutului Băncii Naționale

D-lor, eu țin să felicit pe d-l ministru de Finanțe¹ că a introdus un element de permanență și de siguranță în ceea ce privește situațiunea guvernatorului Băncii Naționale. Eu, de două ori am asistat, și odată, spre nenorocirea mea, am și participat, în condițiuni care nu interesează Senatul, dar doresc ca nimeni să nu se găsească în astfel de condițiuni, la înlăturarea² guvernatorului Băncii Naționale, ca și cum ar fi vorba de cine știe ce epistat oarecare. Dv. luați măsuri de a pune în legătură o eventuală înlăturare a guvernatorului Băncii Naționale de hotărârea Consiliului Economic Superior, care nu înțeleg de ce se zăbovește neconținut; încă de pe vremea mea, era vorba ca acest Consiliu să fie înființat, se pronunțaseră și nume și nu îl avem nici acum. Or, dv. numiți o comisie alcătuită din oameni cu o înaltă situație și o înaltă răspundere, înaintea căreia se înlătură orișice îndoială, pentru ca

niciodată un ministru care urmărește un scop politic sau o răzbunare de caracter personal, niciodată nimeni, în orișice situație, să nu poată hotărî înlăturarea guvernatorului Băncii Naționale. Aceasta era cu atât mai necesar, cu cât întâia oară, poate și din motive politice, a fost o mișcare generală împotriva unui om de ispravă, care se găsea acolo la Banca Națională. A doua oară însă simțul acesta de revoltă era foarte mult tâmpit, și am fost silit, într-un anume moment, să împiedec o răzbunare personală de a merge până la capăt. Am fost silit să mă prind de un proces în legătură cu altă înlocuire, pe care l-am găsit eu și am fost foarte bucuros că l-am găsit, ca să nu lovească într-un om tânăr, un om de mare merit, foarte onest, a cărui acțiune acolo nu putea să fie decât folositoare țării.

Îmi pare foarte bine că am prilejul, încă odată, în legătură cu d-l ministru de Justiție, să constat că ceea ce aduce nou în Parlament, corespunde sentimentului public și unei preocupării de Stat (*Aplauze*).

NOTE

1. Victor Antonescu, ministrul de Finanțe stipulase în proiect că înlocuirea guvernatorului nu se poate face decât cu avizul Consiliului Economic Superior – când avea să se înființeze. Până atunci, o comisie formată din primul președinte al Curții de Casație, primul președinte al Consiliului Legislativ și un președinte al Înaltei Curți de Casație aveau să decidă.
2. Pentru înlăturarea unui guvernator al Băncii naționale, în speță E. Ottulescu, v. vol. precedent.

Ședința din 10 aprilie 1935

Despre bugetul votat în timpul ministeriatului său

S-a redus bugetul cu o treime. Mai mult decât asta nu se putea face. Eram pe cale să-l mai reducem cu un sfert.

Îmi dați voie să-l apăr pe d-l Argetoianu.

Bugetul din decembrie l-a făcut d-l Argetoianu. Partea noastră a fost aceea de a sacrifica din fiecare buget al fiecărui minister ceea ce trebuie ca să se facă acest buget. Așa încât, eu sunt dator - este o datorie de loialitate, și eu sunt loial cu toată lumea, și nu cer nimic în schimb - este o datorie de

loialitate să recunosc aici munca îndelungată pe care a cheltuit-o d-l Argetoianu și care era cu neputință să nu o știe toată lumea, de vreme ce d-nealului a spus-o de atâtea ori.

Despre poziția Senatului

D-le președinte, în înțelegerea cu d. Ioanițescu, eu aș pune o întrebare băncii ministeriale.

Neconținut se vorbește despre ce va face Senatul. De o bucată de vreme e o campanie împotriva Senatului. Se vorbește din diferite părți, nu numai din partea șefului Partidului Național-Țărănesc, dar și din alte părți, de cine știe ce lucruri ce stau să se întâmple după vacanță. Că este vorba de o revizuire a Constituției, de instalarea nu știu cărui guvern a cărui formulă nu o poate da nimeni. Și atunci mă adresez către banca ministerială, pentru că, dacă suntem niște condamnați, de ce să ne ocupăm de lucrurile acestea când peste câteva săptămâni va fi desființat Senatul de d. Mihalache, sau Senatul corporativ, sau câte lucruri se anunță!...

Mă adresez către banca ministerială și cred că aceasta poate să liniștească și opinia publică, sătulă de aventuri. Prin urmare, mă adresez ei și rog ca președintele Consiliului¹, care dă așa de rar pe aci, mai rar chiar decât Ion Brătianu, iar eu, când întrebam pe Ion Brătianu, venea să-mi răspundă. Prin urmare, eu rog să vină președintele Consiliului de miniștri, în una din cele câteva zile câte mai sunt până la închiderea sesiunii și să ne spună: suntem în pragul unei aventuri? Fiindcă dacă este așa, ce să mai continuăm jucăria aceasta, să continuăm a lucra într-un Senat care va fi desființat!...

Se ne spună: este așa sau nu este așa. Căci dacă se pregătește o aventură, sunt și oameni în țara aceasta care se pot asocia pentru a împiedeca o asemenea aventură! (*Aprobări*).

Rog un răspuns. Vă mulțumesc dinainte, d-le Lapedatu, pentru răspunsul dv., dar rog să vină d. președinte al Consiliului.

NOTE

1. Președintele Consiliului de miniștri era Gh. Tătărescu.

*După ce Gr. Gafencu a dat asigurări că P.N.Ț.
rămâne străin de orice aventură în viața politică*

Mulțumesc foarte mult pentru aceste asigurări. Dacă este vorba să fim suprimați pe cale constituțională de partidul în numele căruia a vorbit simpaticul nostru coleg, atunci de partea aceasta nu este nici o primejdie (*ilaritate, aplauze*), pentru că aceasta implică o venire la guvern, pe care acest partid însuși face tot ceea ce poate pentru a o face imposibilă (*Aplauze pe băncile majorității*).

Despre proiectul de lege care autoriza Ministerul Apărării să contracteze cumpărarea de furnituri militare de la firma Skoda

Luând cuvântul la un ceas așa de înaintat, fără ca discuțiunea aceasta să fi fost la ordinea zilei, înștiințat foarte târziu, și se putea foarte bine ca, așa cum am fost înștiințat, să nu fi venit, eu înțeleg întâi să mă îndrept către proiectul care acum după votul dv. este lege.

D-l Tony Iliescu, vicepreședinte: Nu s-a proclamat nici un vot; nu este lege, este proiect.

D-l profesor N. Iorga: Mă rog, în ce privește proiectul însuși, eu aș fi făcut o singură declarațiune.

Nu m-aș fi amestecat deloc în amănunte tehnice, pe care cine crede că le înțelege mai ușor, acela a înțeles mai ușor însăși problema.

D-lor, din nenorocire se aduce înaintea Parlamentului un contract care, în vederea, în auzul tuturor vădește lucruri care ar fi fost bine să le știe numai un număr restrâns de oameni. Eu aș fi evitat orice discuții și, sprijinit pe încrederea pe care fără îndoială o am în omul tânăr care se găsește în fruntea guvernului și în colaboratorii lui care, mai ales după ce s-au fript alții, se uită cu luare aminte la ceea ce se face, aș fi adăogat numai un îndemn. Îndemnul acela ar fi fost să nu rămână în aer participarea fabricilor noastre, pentru care nu aduc îndoielile pe care le-au susținut alții din motive pe care eu le cred interesate.

Și că noi am pierdut încrederea în noi înșine, vă spun încă odată: este păcat!

Dacă am fi avut această stare de spirit, nu știu ale cui ar fi fost căile noastre ferate o bucată de vreme, nu știu a cui ar fi fost navigația noastră pe Dunăre și Mare.

Noi, dacă muncim și pe lângă aceasta suntem și cinstiți, suntem un popor capabil de orice creațiune. Și facem mai repede printr-un instinct admirabil ceea ce alții fac numai după o serie întreagă de verificări, plecând de la teorie, care nu este mare lucru, pe când noi vedem în fiecare chestie și într-o problemă tehnică miezul lucrării și mergem drept către dânsul.

Și cu această inteligență specifică nouă, ca să întrebuițez un termen obișnuit azi, ar trebui să zic valahică (*ilaritate*), dar eu nu întrebuițez cuvinte de ocară, ca să fac dintr-însele un titlu de glorie pentru noi.

Cu această inteligență românească, nu și „valahică”, noi am ajuns la rezultate neașteptate. În războiul cel mare am putut, în curs de câteva luni de zile, să întoarcem o înfrângere și s-o transformăm în biruință.

Prin urmare, să nu manifestăm la orice ocaziune neîncrederea aceasta care poate să fie în generațiunea de acum și care nu a fost a generațiunii mele, n-a fost a admirabilei generațiuni care a precedat generațiunea mea, din care s-ar putea zice că a ieșit aproape întreg aparatul de Stat, aparatul economic, financiar al României (*Aplauze prelungite*).

Nu ne închipuim că inginerii noștri au să primească sugestii și sfaturi de aiurea ca să camufleze atâtea lucrări care ar veni tot din străinătate, și greșeala cea mare a celor care au precedat guvernul dvs. este aceea că au tremurat din genunchi înaintea străinilor și și-au închipuit că nu se poate face nimic în țara aceasta, decât cu capital străin, cu sfat străin, cu conducere străină, cu muncă străină.

Nimic însă nu se poate face decât cu inima caldă pe care o avem noi pentru lucrurile noastre, cu hotărârea bărbătească de a ne apuca de toate, și noi putem, putem aproape tot.

Cuvântarea însă, așa de elegantă, a d-lui Gafencu, care naționalist este, fărănist nu se cunoaște (*ilaritate*), cuvântarea d-sale mă silește să adaog câteva considerațiuni în ceea ce privește lucrurile pe care d-nealui e dispus la un anume moment, la momentul în care a ajuns această tristă chestiune, să le considere ca isprăvite, ca iertate astăzi, ca uitate mâine. Îmi pare rău că nu pot fi de aceeași părere, pentru că, atâta vreme cât acel care reprezenta Casa Skoda aici se găsește la închisoare și nimeni n-a cerut grațierea lui sau decorarea lui cu un înalt ordin românesc, atâta vreme cât un tribunal militar, pe care nu-l putem suspecta, l-a trimes acolo, și atâta vreme cât „nu se declară” cineva în ceea ce privește felul de a face o imensă avere în câțiva ani de zile, nu putem lua, iarăși, o astfel de măsură. Suntem doar o mulțime de

oameni săraci care, dacă felul acesta de a face avere este onest, am fi adânc recunoscători să ni-l comunice și nouă (*aplauze pe băncile majorității*), și anume declarația venită din partea aceea ne-a spus că și un profesor de universitate are dreptul să facă afaceri. Da, d-lor senatori, d-l Romulus Boilă a declarat înaintea comisiunii de anchetă: „De ce adică eu să fiu împiedecat de a face afaceri ca toată lumea?” Da, dar pentru aceasta să te cobori de pe catedră întâi; pentru aceasta să nu faci să cadă o umbră asupra familiei d-tale, în care se găsește unul dintre conducătorii țării, astăzi și dintre reprezentanții criticabili sau necriticabili ai luptei românilor de odinioară pentru libertate.

Nu, vă rog. Noi nu putem să înțelegem averile improvizate, și nu putem nici să prezentăm o cerere iscălită de un număr oarecare de parlamentari pentru ca d-l Seletzky să se întoarcă la persoanele cu care se vizita și cu care avea secrete, pe care nici d-nealui nu a binevoit să ni le spună și nici persoanele cu care se vizita nu au găsit cu cale să deschidă cutia misterioasă în care se ascundeau anumite taine.

Nu este rău, d-lor, în ceea ce ați făcut dv., ci în felul cum ați tratat această chestiune, în care ați amestecat două lucruri cu totul deosebite.

Dv. ați amestecat o chestiune de armament, care se discută între specialiști. Nu era nevoie ca tot felul de avocați, foarte inteligenți, să devină dintr-o zi în alta specialiști și să fie vorba, în comisiunea specială sau în Camera Deputaților, de tot felul de lucruri de care cred că adevărații specialiști de la uzine trebuie să suradă, afară de cazul când se găsește câte un general serviabil care comunică aceluia ce vorbește fără competență notele sale și el pe urmă repetă lucrurile care i s-au comunicat.

Dar acolo mai era și altceva, care acest altceva trebuia urmărit, și trebuia urmărit fără zgomot public. Aveați și cenzura la îndemână; totuși, s-a lăsat liberă publicarea în toate foile, timp de săptămâni de zile, a unor amănunte care de multe ori priveau secrete ale apărării naționale și acelea erau în discuțiune. Și comisiunea, oricât de agreabile i-ar fi fost diurnele pe lângă diurnele parlamentare, n-avea să prelungească lucrările acestea pentru a da material gazetelor în timpul verii. Era vorba de acte de corupțiune. Actele acestea sunt evidente, le-a mărturisit însuși corupătorul. Pe dânsul l-ați prins, l-ați dat în judecată; ofițerii l-au trimis la temniță. Dar dv. este imposibil să nu fi putut găsi persoanele care au profitat. Nu înțeleg timiditatea cu care s-a făcut urmărirea lor, și ușurința cu care li s-a dat ocazia de a se înfățișa ca niște martori a căror cauză demnă nu numai de compătimire, dar demnă de nu știu

ce refacere a onoarei terfelite, s-a adus chiar acum înaintea Senatului. Și iarăși nu înțeleg de ce încheiați peste câteva zile această sesiune, zăbovind actul prin care trebuia să se facă așa ca justiția liberă să se pronunțe într-un fel sau în altul și să se isprăvească această chestiune. De ce lăsați dv. această atmosferă nehotărâtă, care permite vinovaților să acuze și permite oamenilor necinstiți să dea lecții de onestitate? Ce înseamnă această zăbavă? Că s-a furat la Skoda, dar nu-i nici o îndoială! Și, natural, când s-a furat, trebuie să existe acei care au furat, și lucrul acesta se poate găsi foarte ușor.

Iertați-mă că întrebunțez cuvinte atât de grele, dar lucrurile însele sunt cele care impun întrebunțarea acestor cuvinte, și-mi pare rău că se aplică unor oameni care au avut, și eu doresc să nu mai aibă, un rol important în viața politică a Statului român.

Fiindcă ați încheiat contractul cu Skoda, a cărui valoare în ce privește fabricația nu se gândește nimeni să o pună la îndoială, căci este o fabrică vestită în toată lumea, care a înarmat mai multe oștiri, dar eu v-aș întreba: n-ați luat oarecare măsuri de precauție, pentru ca - să zicem, fabrica având cei mai onești conducători din lume - să nu fie reprezentată aici la București prin „domnul” Seletzky al II-lea? Ca niciodată fabrica să nu întrebunțeze astfel de metode - și rapoartele lui Seletzky au arătat că la centru se știa de metodele pe care le întrebunțează, prin scrisori și telegrame, să nu întrebunțeze metode care cuprind în ele credința că România este o țară în care se pot mitui oamenii pentru a vinde înseși interesele apărării naționale, că oamenii aceștia pot fi acoperiți de sus cu atâta putere, și cu atâta stăruință, încât nimeni să nu se atingă de dânșii.

Acolo, la fabrică, așa cum este, cu trecutul ei important, glorios, acolo la fabrică se impune o schimbare de metodă. Da, în România se pot întâlni din nenorocire și în lumea militară, puțini, în lumea cealaltă politică ceva mai mulți, se pot întâlni oameni capabili de așa ceva. Dar, d-lor, dându-i-se o comandă, și asigurându-i-se o plată, pe care sunteți în măsură să o faceți - eu regret că guvernul meu n-a fost în măsură să o asigure în împrejurările în care am luat o moștenire atât de dezastruoasă - să-i puneți în vedere: veniți să lucrați cinstit într-o țară cinstită, fiindcă în temnițele României, cum a fost loc pentru „domnul” Seletzky I-iul, se poate găsi un loc pentru oricâți alți „domni” Seletzky care ar veni pe urmă și ar încerca aceeași metodă (*aplauze prelungite*).

Ședința din 12 aprilie 1935

La proiectul de lege care completa unele dispoziții din legea privitoare la comerțul cu devize

D-le președinte, d-lor senatori, din alte motive decât motivele care se mărginesc la un singur domeniu, pe care le-a invocat d-l Mircea, eu sunt contra tuturor acestor calcule.

Iată pentru ce: este foarte adevărat că ceea ce facem noi, face toată lumea: este vorba de apărarea monedei, de calcule de devize, și așa mai departe. Dar cred că experiența care s-a făcut până acum nu trebuie să ne îndemne pe noi să facem un asemenea lucru. Toate acestea rămân pe hârtie, nu există posibilitate de calculare precisă și în fiecare moment a tuturor lucrurilor care se dau acum în sarcina Băncii Naționale și în care se amestecă Statul. Nenorocirea cea mare, în momentul de față, care într-adevăr împiedică și va isprăvi prin a împiedeca desăvârșit orice legătură între state - nimeni nu va mai avea curajul să facă negoț - rezidă în faptul acesta că oamenii trebuie lăsați să păstreze legăturile lor organice; aceasta este treaba negustorilor, iar nu e rostul Statului sau al birocrăției de la Banca Națională (*aplauze puternice*) sau de aiurea, să se amestece într-un domeniu în care orișicând ar avea de încurcat, ar putea să încurajeze, orișicând ar avea de supravegheat, nu poate să supravegheze și nu va ajunge niciodată să îndrepte.

Acum câțiva ani, când m-am întors din America, mi-a trimis un financiar american nu o carte căcii cred că acum nu se mai citesc cărți ci fac un placard mare care, atunci când se deschide, formează o carte. Ei bine, care erau concluziile lui? și știe d. subsecretar de Stat că aceasta este concluziunea tuturor: că mergem către absurdul unor calcule nerealizabile. De aceea, spunea așa: pentru ca acțiunea aceasta a Statului, acțiunea deosebitelor trusturi și concernuri, acțiunea deosebitelor autarchii, să aibă un rezultat adevărat, ar trebui ca în fruntea tuturor acestor calcule să existe un om de geniu, care să nu doarmă deloc, care să nu fie niciodată obosit și care să nu aibă nici o eclipsă, pentru că, cu cât vor fi prevederile mai precise, cu atât șansele de nerealizare sunt mai mari.

Mergeți înainte, vă rog, și eu doresc să se facă o experiență cât de lungă, fiindcă numai atunci când se ajunge până la capăt și greșeala este de un astfel de caracter, încât se învederează fiecăruia, atunci Statul și cu băncile care atârnă de dânsul va binevoi să lase lumea în pace.

Nu se cere altceva în lumea întreagă, care s-a deprins din nou să muncească, nu se cere altceva decât ca ea să fie lăsată în pace și ajutată doar în anume momente. Fiindcă știți ce faceți dv.? Dv. faceți confuzia, pe care ar face-o - mă iertați - o moașă, dacă s-ar adresa la o familie fără copii și s-ar oferi să dea copii acestei familii. I se poate răspunde: d-ta ești foarte utilă, atunci când copiii pe care nu-i crezi d-ta îi ajuți să vină pe lume.

La fel faceți și dv. Grămădiți toate aceste dispoziții: un ministru vine cu o concepție, un altul cu o altă concepție; străinătatea face tot așa și are mare dreptate d-l senator Mircea când afirmă că veți isprăvi prin a vă cufunda în haos și dv. și toată Europa aceasta prinsă de mâini și de picioare în calculele care nu pot să aibă nici un efect (*aplauze*).

C. Moteanu, raportor, spusesese că intervenționismul Statului este îndreptățit

D-le raportor, să-mi dați voie să fac o singură întrerupere.

A fost un timp când Statul era într-adevăr puternic și respectat, acum câteva decenii, când Statul, în epoca bismarckiană și așa mai departe, putea să facă orice.

Ei bine, tocmai în vremea când era puternic, nu s-a amestecat în lucrurile acestea, pe care nu le cunoștea și pe care nu le supraveghea.

Statul este reprezentat prin miniștri. Astăzi este un ministru, mâine este un altul. Înainte de d-l Strunga era altcineva, care avea alte vederi și prin urmare nu este nici măcar o unitate de direcțiune.

Acum, d-lor, când Statul a ieșit slăbit, când societatea este mult mai puternică decât Statul, Statul, ca un încurcă lume, se amestecă în toate domeniile. Școală nu poți face fără dânsul, comerț nu poți face fără dânsul. O să vină vremea ca și cugetarea omenească - atât a mai scăpat până la dictaturile viitoare, pe care le urlă strada - ca și cugetarea omenească să fie dirijată. S-a ajuns până acolo încât și nașterile omenești sunt dirijate: în Germania, dacă dă voie Hitler, le ai, dacă nu dă voie Hitler, nu le ai. Aceasta este o nebunie, este o nebunie generală a lumii întregi.

În continuare:

Este foarte curioasă atitudinea băncii ministeriale. De fapt, este cu aceia care fac opoziție proiectului. D. dr. Costinescu era contra îngrădirii jocurilor de noroc și a venit cu un proiect de lege privitor la aceste jocuri.

D.dr. I. Costinescu, ministrul Sănătății și Ocrotirilor Sociale: Așa sunt timpurile.

D. profesor N. Iorga: Din ce a spus d-l Bădulescu, văd că dumnealui înțelege ca și mine că pretutindeni se face o prostie. Și dumnealui zice: „hai să o facem și noi”! după cum și d-l ministru Costinescu zicea: „Da, evident, este foarte mare stricăciune, hai s-o încurajăm și noi”. Eu aș preferi un lucru: să fiți în teorie contra noastră, dar în practică să binevoiiți a prezenta proiecte de legi care să fie în sentimentul moral și în interesul material al acestei societăți.

Dar am ținut să relev caracterul acesta nou: frăție teoretică între banca ministerială și câțiva dintre noi, și neînțelegere numai în ce privește proiectele pe care, ca practică, le repudiem.

După o precizare făcută de C. Alimăneșteanu¹

Am cerut cuvântul ca să vă rog să reveniți asupra acestei legi, ca să-i dați o formă inteligibilă, nu forma confuză cum se prezintă astăzi acest articol.

D-l C. Alimăneșteanu, vicepreședinte: Articolul 5 și 6 se înlocuiesc printr-o nouă redactare.

D-l profesor N. Iorga: Am întrebat pe vecinul meu ce-ați auzit dv. în glasul acela încet care putea să acopere multe lucruri? Zice că ați spus la începutul explicațiunilor că eu trec dincolo de domeniul meu obicinuit și mă amestec în chestiuni de domeniu economic.

Dacă aceasta ar fi fost intențiunea, n-ar fi nimic curios ca eu, care am prezidat un guvern atâta vreme, să primesc de la un tânăr felicitări că pentru prima oară mă gândesc la studii economice.

Să știți un lucru, că mai mult face într-o chestie economică, într-o chestie tehnică, un om de experiență, deprins cu anumite metode, în ceea ce privește cercetarea problemelor, decât un cap plin de “berlinerie maghiarească”, care ori de cine ar fi reprezentată această berlinerie maghiarească face mai mult decât încurcă problemele care urmează (*aplauze*).

NOTE

1. În noua redactare art. 5 prevedea că sumele datorate creditorilor străini drept contravaloare a mărfurilor importate, aflate în bănci, nu puteau fi folosite decât ca depuneri la Banca Națională. Articolul 6 stipula că debitorii, cu acordul creditorilor, puteau depune contravaloarea datoriilor la una din băncile autorizate de Banca Națională.

Într-o problemă de regulament

D-le președinte, obiceiul la Cameră era ca proiectele de lege care erau la ordinea zilei în ședința de a doua zi, să se anunțe de cu seară. Aci procedura este alta. Nimeni nu a știut că vine astăzi proiectul de lege pentru organizarea învățământului comercial.

Proiectul acesta, un proiect așa de important, a trecut fără nici un fel de discuțiune. Întreb: ce valoare poate să aibă un proiect de lege care trece în astfel de condițiuni, cu câțiva senatori numai în Adunare.

D-l Eduard Racovitză: Cinci domni senatori au vorbit la discuțiunea generală a acestui proiect.

D-l profesor N. Iorga: Cine au fost aceia?

D-l Eduard Racovitză: D-l profesor Penescu, d. Gyarfas și alții.

D-l profesor N. Iorga: Foarte bine. Dacă dv. mă asigurați, atunci așa este. Dar întreb un lucru: eu, când aveam de prezentat un proiect de lege, înștiințam pe foștii miniștri ai Instrucțiunii Publice, și în primul rând pe d-l Angelescu, că este în discuțiune un astfel de proiect. Eu am telefonat. Nu era nimic mai ușor decât să fiu înștiințat. N-am fost însă înștiințat. Găsesc, prin urmare, că este o lipsă de eleganță din partea d-lui ministru al Instrucțiunii față de mine și că nu mi-a plătit în moneta în care l-am servit eu pe dumnealui.

Am ținut să spun aceasta aci.

Pe de altă parte, am cerut să mi se arate lista membrilor comisiunii de învățământ. Eu îmi închipui că în oricare din Corpurile Legiuitoare trebuie să figureze foștii miniștri de Instrucțiune într-o astfel de comisiune. Ei bine, eu nu sunt în această comisiune. D-l ministru Angelescu crede că părerea mea este fără nici un fel de valoare.

D-l Eduard Racovitză: Nu crede.

D-l profesor N. Iorga: Ba da. Să-mi dați voie să citesc lista membrilor acestei comisiuni. Fac parte din această comisiune: d-l prof. Hurmuzescu, a

căruia părere este într-adevăr prețioasă; d-l Ștefan Ioan, a căruia părere nu este niciodată prețioasă și în nimic. Urmează apoi reprezentanții clerului, d-l Neșțian, fost elev al meu, d-l Bănescu, d-l Birman Sigmund. Eu nu cunosc pe d-l Birman Sigmund, dar îmi închipui că în comisiunea aceasta aș putea să am totuși un rost mai mare decât al d-lui Birman Sigmund; d-l Bănescu, d-l Costăchescu, fost ministru, d-l Crivăț, d-l Danielopol și alții.

Eu protestez aci cu toată hotărârea și împotriva faptului că se creiază comisii din care se exclud oameni care ar avea un cuvânt mai cu greutate în acest domeniu și împotriva faptului că legile se trec eu repeziciune, parcă ministrului i-ar fi frică de discuțiunea acestor proiecte.

Pentru că n-am putut spune părerea mea azi de dimineață, acum, în lipsa d-lui ministru, și cu toată lipsa sa de eleganță, țin totuși să spun că proiectul acesta de lege este foarte bun. Găsesc însă că este foarte rău că se coboară instituția parlamentară, făcând dintr-înșea un birou de înregistrare.

Aceasta aveam de spus și îmi pare foarte rău că o spun despre un coleg și despre un prieten.

D-l profesor Maximilian Hacman, vicepreședinte: Am onoare să răspund d-lui profesor Iorga, următoarele: în ce privește acest proiect, el a fost depus de mai multe zile la Senat...

D-l profesor N. Iorga: Nu știu unde o puneți dv., dar pe vremea mea, la Cameră, era absolut imposibil să nu știe cineva a doua zi - se spunea chiar, se citea - ordinea de zi.

D-l profesor Maximilian Hacman, vicepreședinte: Dar s-a depus de mai multe zile, d-le profesor.

D-l profesor N. Iorga: D-le președinte, intențiunea mea nu este să discut formalitățile cu dv. Eu am ridicat o chestiune de foarte mare importanță și atât. Mă dispensez de celelalte explicații.

Sesiunea 1935 -1936

Senatul

Ședința din 27 noiembrie 1935

Discurs pe marginea adresei de răspuns la Mesajul Tronului

D-le președinte, am cerut cuvântul pentru o comunicare, dar să-mi dați voie să vă spun că nu este o comunicare, ci, în loc să vorbesc mai târziu cu privire la răspunsul la Mesaj, am crezut că pot întrebuița această formă, pentru a strecura, sau pentru a prezenta, cum voiți dv., mai curând a strecura fiindcă nu va fi o cuvântare lungă, anumite observații cu privire la textul pe care l-ați auzit acum câteva zile. Și să vă arăt și motivul.

Vedeți, se vor ținea atâtea discursuri, care vor fi foarte interesante, dar puțințel cam lungi, așa încât, înainte de mine fiind înscriși foarte mulți, s-ar putea ca rândul să-mi vie târziu de tot. Știu că este un mijloc de a evita aceasta: să rog pe cineva înscris dinainte, să-mi cedeze cuvântul. Se poate întâmpla să mi se cedeze cuvântul, dar cu inima îndoită, și de aceea, fiind înscris foarte târziu și, pe de altă parte, nevroid să răpesc nimănui locul său, eu am crezut că este bine ca observațiile mele să le înfățișez încă de acum.

Dar mai este și un alt motiv: dv. vă găsiți înaintea unei consfătuiri care va avea loc la ceasurile șase și, firește, că voi potrivi în așa fel, încât să mergeți la consfătuirea de la ceasurile șase. La consfătuirea aceasta de la ceasurile șase va fi vorba, fără îndoială, de lucruri foarte interesante, dar va fi vorba și de o neînțelegere în ceea ce privește situația economică și mijloacele care trebuiesc întrebuițate pentru a-i face față, între președintele partidului, și dacă nu, între președintele guvernului, între persoanele din guvern, care în momentul de față dau o nouă soluție acestor greutăți. Se poate întâmpla ca dv., care aveți în față o opoziție, care vrea să vă răstoarne, s-o serviți. Eu fac parte dintr-o opoziție care a contribuit să vă aducă la putere și să vă și mențină. Dar este și altă opoziție care, defilând înaintea Suveranului, se grăbește să vie la putere ca să facă tot ce a mai făcut - și atunci, să ferească Dumnezeu țara! Și să ferească Dumnezeu și pe oamenii de merit care se găsesc într-o astfel de alcătuire!

Se poate întâmpla să fie și o improvizație. În cazul acesta, va fi o școală politică, și ea va avea nevoie neapărat de un monitor. Este foarte sigur că persoanele de care este vorba, vor trebui să facă, o bucată de vreme, școală pe socoteala țării, ceea ce iarăși nu e bine.

Dar mai este și un al treilea motiv.

Se întâmplă că sunt unul din oamenii cei mai ocupați care se găsesc aici în Senat. Eu n-aș vrea, fiindcă am o profesie, ceea ce nu este totdeauna cazul la oamenii politici, eu n-aș vrea nici să sufere datoria pe care a am de îndeplinit aici de pe urma altor datorii, a datoriilor școlare, și n-aș vrea ca datoria față de școală pe care o am de îndeplinit, să sufere din cauza rostului, mare, mic, cât pot pretinde să-l am aici.

V-aș ruga să nu considerați aceasta ca un discurs. Eu am groaza titlaturilor și, din ce în ce mai mult, groaza aparențelor. Aparențele acestea, așa de îmbătrânite și învechite, eu le-aș înlătura cu desăvârșire, ca să fie numai un cuvânt sincer, mergând drept către problemele care se prezintă.

Aceasta este îndreptățirea mea, fiindcă am înșelat pe noul președinte, care s-a lăsat înșelat, dar l-am înștiințat prealabil, cea ce ar fi bine să faceți dv. cei din majoritate, adică totdeauna să înștiințați prealabil.

Înainte ca unul din dv. să vină să facă un gest dezagreabil sau neașteptat față de ceilalți, și mă simțeam dator, d-lor, să vă explic și dv. ceea ce este în fond o călcare de regulament, pe care am luat-o asupra mea, și pentru aceasta vă cer toată îngăduința.

D-lor, în răspunsul la Mesaj, pe care l-a redactat un profesor, se vorbește mai mult de lucruri școlare, despre care voi vorbi și eu, dar cred că se vorbește prea puțin despre ceea ce este în cuviintele care au fost puse în gura Majestății Sale și, în cazul acesta, avem de ce să le cercetăm, dar se poate întâmpla să fie din chiar cugetul și cu însăși mâna Majestății Sale Regelui. Eu n-am întrebat cine le-a scris, dar am și eu un oarecare simț istoric, să deosebesc ceea ce este venit din dorința însăși a Coroanei și ceea ce este făcut din sfătuirea între deosebiți miniștri, admitând că toți miniștrii știu ceea ce va fi pus în Mesaj. Pe vremea mea a fost un Mesaj pe care credea că îl știe un al doilea ministru afară de mine, dar nu știa nici el, ci se găsea înaintea unui Mesaj care pleca în întregime de la cel care era în primul rând responsabil pentru acțiunile guvernului.

Eu cred că partea cea mai importantă din Mesaj este potrivită așa încât să nu descurajeze pe nimeni și nici să nu încurajeze prea mult pe cineva. Partea aceasta mai importantă din lăuntrul Mesajului este aceea care vorbește de stabilitate și de continuitate.

Acum, oamenii politici de la noi au, fără îndoială, nesfârșite iscusințe talmudice pentru a interpreta un lucru în alt sens decât sensul în care a fost rostit. Am auzit și eu o explicație de acestea, dar mă îndoiesc foarte mult că s-ar fi putat gândi cineva, fie ministrul responsabil, fie Suveranul, să se aibă în vedere așa ceva.

Eu cred că este vorba de ceea ce înțelege toată lumea, de cea ce cade sub bunul simț al oricui, adică să încetăm o bucată de vreme cu jucăria aceasta a schimbărilor.

Se poate întâmpla să fie cereri în fiecare moment, dar și cererile acestea sunt încurajate de ideea că se poate îndată după cerere, să vie o schimbare. Și mai ales, când cererile acestea se dublează cu puțină amenințare, când este vorba de o întreagă armată care să invadeze capitala țării și să înceapă să ne întrebe pe fiecare dintre noi cum ne îmbrăcăm, ce mâncăm, pentru ca, în cazul când ne îmbrăcăm altfel decât națiunea sau fără a trage profit din faptul acesta că ne îmbrăcăm, ca națiunea, și în cazul când se întâmplă că nu urmăm regimul de mămăligă și brânză, pe care-l recomanda cândva personalitatea de mare autoritate europeană care este ministrul Afacerilor Străine¹, în cazul acesta, să fim considerați ca dușmanii poporului țărănesc, care are dreptul să ne tragă la răspundere ca pe niște ciocoi ordinari.

Prin urmare, erau la noi aceste schimbări prea dese. Îndată după audiențele cu cântec sau cu descântec, sau îndată după o adunare a tuturor trupelor, după punerea armelor în piramidă, după încărcarea mitralierelor, sau după adunarea tunurilor celor mari cu vreo Grosse Bertha², de care cineva are nevoie când vrea să facă o revoluție socială, ar fi o datorie de a se schimba guvernul.

Prea multe schimbări! Și eu am beneficiat, fără să fi cerut așa ceva, de schimbarea aceasta de azi a regimurilor. Și am suferit. Natural că nu mi-a părut rău, dar mi-a părut mult mai bine când am văzut că cei care mă schimbaseră, au fost ia rândul lor schimbați. (*Ilaritate*).

Dar nu m-am putut împăca cu un lucru, că schimbările acestea sunt aparente. Vedeți, este vorba aceia a francezului: „Plus ca change, plus c'est la même chose”. Ei bine, mi se pare că și în viața noastră politică este tot așa. Se tot anunță un nou Stat țărănesc și o nouă formă național-creștină, cu înlăturarea minorităților și cu stabilirea unui regim de ortodoxie politică - frică mi-este că în ceasul acesta ne vom întâlni cu cei pe care îi cunoaștem. Așa încât foarte bine se pune acolo în Mesaj că este nevoie de permanență, de continuitatea aceia pe care se razimă bunul mers al Statului. Și dv. ați fi oamenii cei mai nerecunoscători din lume dacă nu ați sacrifica anumite

ambii pentru a asculta ceea ce vă spune Coroana. Coroana o spune în Mesajul din anul atesta - Dumnezeu știe dacă apucați Mesajul de anul viitor - dar oricum, ar fi mult mai bine să vă întoarceți la vetrele dv., la familia dv. în vacanța cea mare, decât să vi se întâmple acest lucru în vacanța de Crăciun. Vă spun de la început, deși asupra acestui lucru ar trebui să revin, că între cea ce a spus d-l Dinu Brătianu și ceea ce se face în ultima vreme de guvern, sigur că d. Dinu Brătianu are dreptate, că adică nu se poate sili o societate întreagă să urmeze anumite ordine birocratice necompetente, care sunt astăzi într-un fel și mâine în altfel, iar victima este comerțul și întreaga economie națională.

Liberalii nu au reputația că sunt un partid generos, însă desigur că în declarația pe care a făcut-o șeful partidului este un gest de generozitate față de interesele fundamentale ale acestei țări.

Vi se acordă dorința de a continua acest regim. Eu vă urez să știți a profita de dânsa, de această îngăduință. Fiindcă vedeți dv. ce se întâmplă cu o guvernare: mulți dintre dv. nu au guvernat niciodată, au aplaudat guvernul partidului lor, dar nu au guvernat niciodată, și nu-și dau seama de multe lucruri care sunt în legătură cu guvernarea.

Orice guvern are nevoie de cel puțin un an de zile ca să fie informat, să știe de ce este vorba. Azi nu mai este cum era acum douăzeci - treizeci de ani. Acum probleme se pun în fiecare moment, neașteptat, și trebuie să ajungă cineva a cunoaște într-adevăr ce este problema de care e vorba.

(D-l profesor N. Titulescu, ministrul Afacerilor Străine, intrând în incintă, este întâmpinat cu aplauze prelungite).

Credeți dv. că știți ceva, sau puteți face ceva în douăzeci și patru de ceasuri? Trebuie să cunoști toate problemele neașteptate, trebuie să cunoști și oamenii de care te poți servi pentru rezolvarea acestor probleme. Și iată, eu vă mărturisesc că atunci când am venit la Ministerul Instrucțiunii Publice, găsisem rămășițele, sfârșitul administrației unui profesor, unui foarte bun profesor și excelent administrator, nu știu ce părere are în această privință d-l dr. Angelescu, d-l Costăchescu. D. Costăchescu a fost un foarte bun administrator la Ministerul Instrucțiunii Publice, pe atât de bun pe cât de rău a fost în această privință - trebuie s-o spun, cu multă durere de inimă, fiind vorba de un coleg și de un confrate de la Academia Română - pe cât de rău a fost d-l Gusti.

Eu am găsit toate lucrurile la punct, dar când, după câtăva vreme, m-am ocupat de lucrări ale ministerului, am putut să văd că toate mergeau în ordine până la plecarea mea, dar pe urmă a venit o dezordine filosofică, sociologică, sau cum vreți dv. să o calificați, din care era imposibil să tragă cineva o concluzie, să vadă care era calea, linia de mers. Mie mi-au trebuit luni de zile ca să văd ce este la Ministerul Instrucțiuni Publice, și cu toate că am conștiința că, trecând pe la Ministerul Instrucțiunii Publice, lăsam lucruri legale și că succesorul meu putea să prindă firul, cu toate acestea și d-rul Angelescu a trebuit să întrebe în dreapta și în stânga.

Fiindcă mai erau și lucruri îndrăznețe la care lumea nu se gândise până atunci; nu venise momentul să se gândească cineva la aceste lucruri, așa că i-a trebuit o mulțime de vreme pentru inițiere. Eu cred că abia acum, după doi ani de zile, se găsește ministrul Instrucțiunii Publice în situația în care se găsea cu nu știu câți ani în urmă, pentru că atunci știa care erau întrebările la ordinea zilei, cunoștea oamenii de care se putea servi, dar de atunci au venit alți oameni, pe care a trebuit să-i judece și să le găsească locul. Așa că deci cu un ministeriat de un an de zile este o imposibilitate să se poată lucra, și adaug chiar cu un ministeriat de doi ani, pentru că abia după doi ani se pot cunoaște împrejurările. Dar mai este și altceva, și iată ce.

Un partid vine la guvern, și natural fiecare voiește să fie ministru sau subsecretar de Stat. Sunt cereri care trebuiesc satisfăcute, căci altfel se pierde situația electorală. Sunt oameni cu desăvârșire obraznici, care nu se pot refuza. Și îi pui cu intenția de a-i ținea câteva săptămâni, dar nu poți scăpa de ei până nu cade guvernul.

Se întâmplă să fie și omen care merită să stea într-un post, putând să se potrivească unui lucru, dar ei stau într-un colț și cine nu cere, nu capătă: nu capătă cei care cer de mai multe ori, dar încă cei care stau cu gura închisă!

De aceea, în ceea ce critica d. Gafencu, cu un spirit așa de distins de la tribună și m-am unit și eu cu această critică, privind lucrurile absolut teoretic, are dreptate. Însă, dacă privești lucrurile altfel, poate să nu aibă dreptate nici d. Gafencu, nici eu. Pentru că un partid face experiențe cu oamenii săi; și sunt oameni cu o extraordinară reputație până în momentul când sunt puși să se îngrijească de anumite lucruri. Atunci se vede deosebirea între un om de talent, de prestanță, de învățătură și cineva care trebuie să îndeplinească o anumită sarcină.

Iată, s-a întâmplat să asist pe vremuri la prăpăstioasa cădere a lui Pompiliu Eliade. Era un om foarte bine; se aștepta ceva de la dânsul. A intrat în Parlament și a vrut să țină un discurs în ce privește chestiunea alcoolului.

Îmi aduc aminte de debutul lui, care începea cam așa: „chestia alcoolului este o tragedie în cinci acte”. Și, de undeva de pe băncile majorității, i s-a făcut o întrerupere de un om care nu plătea nimic ca orator, de Culoglu, o întrerupere întovărășită, de fluturarea unei broșuri roșii, care broșură era Constituția.

Nu știu ce voia să spună Culoglu; probabil că gândul lui Pompiliu Eliade nu se potrivește cu un text constituțional. Cum Eliade era profesor nou, a fost intimidat de broșura aceea roșie, și-a pierdut discursul, și-a pierdut toată situația, și a fost pentru el un dezastru atunci în Cameră.

Îmi aduc aminte și de un filosof foarte distins care ținea un discurs în materie de învățământ. Cineva, de o inteligență mediocră, dar care știa rosturile de la minister, l-a tăiat cu desăvârșire în câteva propoziții.

Așa și cu un guvern. Un guvern își încearcă oamenii și, de multe ori, la sfârșit, când toți solicitatorii s-a terminat, se găsește un om al lui Dumnezeu, de care rămâi uimit de cum este în stare să facă lucruri pe care, mai înainte, oameni înzestrați de Dumnezeu cu toate darurile n-au fost în stare să le facă.

Așa că eu doresc guvernului să treacă peste toate aceste încercări, deși sunt iarăși tot așa de sigur că nu veți reuși, că în ciuda dorinței mele de a vedea și un minister prezidat de șeful dv., nu veți ajunge, pentru ce nu știu. Și nu știu dacă o știe bine toată lumea sau o știe rău toată lumea, dar dv. veți pleca fără a avea plăcerea să vedeți un guvern prezidat de șeful dv.

Eu însă vă doresc să treceți prin toate crizele acestea, să faceți cei patru ani, deși după patru ani se poate întâmpla să mai moară cineva din opoziție, căci viața omenească este așa: moare unul la guvern de prea mult ce are, și alții mor în opoziție de prea puțin, și de mult ce doresc să aibă. (*Ilaritate*).

Eu însă doresc să vă faceți cei patru ani, cei patru ani împliniți. Până la întrebunțarea tuturor celor care cred că pot să dea ceva; o judecată definitivă asupra unui partid, în timpurile acestea, nu se poate face.

Așa încât eu aș fi dorit ca d-l raportor să fi insistat mai mult asupra acestei părți, fiindcă însăși partea aceasta o merită și, în al doilea rând, fiindcă este o încurajare și o lecție de înțelepciune care s-ar fi putut da tuturor oamenilor și personalităților mai neastâmpărate care, vrând să facă bine, încurcă mai mult lucrurile în partidul lor.

Acum, raportorul este profesor și, fiind profesor, natural că a insistat asupra schimbărilor care s-au petrecut în învățământ, și am fost foarte bucuros de faptul că, între învățători și ministrul Instrucțiunii este o înțelegere desăvârșită.

Eu, care din fericire nu m-am găsit în această situațiune paradisiacă, de a fi aplaudat de învățători pentru ce dau și pot și pentru ce făgăduiesc și nu pot, eu nu sunt gelos de starea în care se găsește amicul meu. Fiindcă, vedeți dv., bine este ca un ministru să fie iubit, dar nu este o absolută necesitate să fie iubit un ministru. Uneori este foarte periculos chiar să fie iubit un ministru, fiindcă iubirea se plătește și se plătește scump.

Dacă ar plăti-o numai d-l ministru! Dar o plătește bugetul Statului și o plătim fiecare dintre noi, și noi nu suntem făcuți ca să creăm o clientelă nimănui, și nici măcar să-i asigurăm niște prietenii care sunt mult mai interesate decât cum crede d-l ministru al Instrucțiunii. Mai ales când în fruntea învățătorilor se găsește o persoană care se vede foarte adeseori la minister, dar asupra căreia să mă întrebați și pe mine puținel cât plătește această persoană. Eu l-am avut lângă mine o viață întreagă, și știu că sub nici un raport nu vă va aduce niciodată un folos dar, în ceea ce privește pretențiile sale, nu există om pe lume care să i le poată satisface. (*Aplauze*).

Dar nu este vorba numai de aceasta, ci este vorba de problema însăși a învățământului, mai ales a învățământului primar, care se pune acum.

De sigur că este foarte bine ca orice țăran să știe carte. Întrebarea care se pune însă este: la ce servește unui țăran să știe carte? Fiindcă dacă țăranul știe carte, pentru ca să citească anumite gazete de ațățători, dacă țăranul știe carte pentru ca să afle că trebuie să vină la București la cutare dată, pentru ca să pedepsească pe ciocoi care țin Țara Românească de chică, atunci este mai bine ca țăranul să nu știe carte. (*Aplauze puternice, unanime*)

A ști carte este într-adevăr o putere pentru el; dar ea este folositoare pentru țară numai când știința de carte este bine îndrumată, și când școala nu lasă pe om numai cu știința de carte, ci îl lasă în același timp și cu puțința de a înțelege ceea ce va citi o viață întreagă.

Căci, adeseori, chiar cu clasele acestea înmulțite, țăranul nu citește nimic, sau citește numai lucrul pe care ai interes să-l citească, lucrul acela pe care i-l impui, știind că, dacă el îl citește, va ieși un avantaj pentru d-ta.

Noi avem școala populară, dar citirea populară n-o avem deloc, și nu avem nici cartea populară, care carte populară duce la citirea populară și la înțelepciunea populară. Și atunci n-ar mai fi de ajuns să se arunce acestor oameni câteva formule strălucitoare pentru a-i mâna undeva unde nu este binele lor și unde poate să fie prăpădul însăși al țării.

Dar d-l ministru mai crede un lucru pe care eu nu-l cred: Că școala cea mai bună este aceea care are cei mai mulți învățători. Nu este adevărat; mai mulți învățători în același loc însemnează a da o școală în seama mai multor

oameni care nu se înțeleg între dânșii și a căror responsabilitate este împărțită. O școală rurală cu cinci învățători este mai rea decât o școală cu un singur învățător mai bine plătit.

Școala este un om, școala este un suflet, școala este un program, școala este legată nedespărțit de o individualitate dezinteresată, care se dă întregă școlii, iar nu băncii de o parte, și politicii de altă parte.

Credeți dv., că, înmulțind învățătorii, orișice fel de învățători, îi câștigați pentru dv.? Așteptați câțiva ani de zile și veți vedea unde vor fi învățătorii pe care-i veți fi numit.

Și pe lângă toate acestea, învățătorul după sistemul de acum, pe care-l pui într-un loc, unde nu s-a născut, unde nu cunoaște pe nimeni, căruia îi trebuie ani de zile de-a rândul ca să se deprindă cu locul acela nu poate să facă nimic. Ceea ce se făcea altădată, venea din aceia că învățătorul era fiul satului, născut acolo, crescut acolo, însurat cu o țarancă din sat, și având pământul, munca și viitorul său în sat. Acesta este învățătorul, care ne trebuie, d-le ministru, și nu absolvenții aceștia de școală normală, plini de teorie, al căror gând este, de a doua zi, unde să se plaseze cu cât mai multă leafă de la școală și cu cât mai mult adaus în afară de școală.

Știu că nu câștig voturi prin aceasta dar, până la schimbarea Constituției, eu am locul meu aici și gura mea e liberă să spună ce simt, să spună gândul meu, așa încât de popularitatea sau impopularitatea mea îmi este tot una.

Mai este însă și altceva, d-le ministru.

Se spun lucrurile acestea și în conversații particulare. Dar am observat că atunci când sunt și martori, ideea pătrunde mult mai bine la persoana cu care vorbești (*Ilaritate*). Vorba în patru ochi nu aduce nici un fel de folos, dar când sunt și alții de față, care pot să judece, cuvântul se coboară cu toată greutatea.

Câtă vreme învățătorul va fi în sat numai învățător și școala în sat va fi numai școală, nu facem nimic. Gândul pe care l-am avut, în scurta mea trecere pe la Ministerul Instrucțiunii - cu câtă impopularitate știți dv. și unii au contribuit ca s-o crească - gândul meu era cu totul altul. Școala să fie inima însăși a satului, nu locul în care se duce cineva de la ceasul cutare la ceasul cutare, când sună clopoțelul, când se adună elevii și d-l învățător vine după o jumătate de ceas, după un ceas sau după amiază, ci școala să fie un fel de așezământ permanent al satului, nu numai pentru copii, dar și pentru părinți care, în loc să se ducă la cârciumă sau în casele de sfat, cu care partidele au fericit de o bucată de vreme satele, în cluburile politice, fiindcă

astăzi vezi pe strada de căpetenie a satului cum se înșiră numele cluburilor și ale șefilor: „sub șefia d-lui cutare” și cu cât partidul este mai mic, șeful este mai important, încât e păcat că nu s-au introdus și portrete pe firme sau chiar și statui, căci ar fi mult mai impozant când l-ai vedea pe șef întreg, din cap până în picioare, mai bine și decât capul, în loc să meargă la clubul sătesc sau la cârciumă, să meargă la școală. Acolo să fie casa de citire. Învățătorul, în afară de orele în care învață pe copii, să stea acolo, citind sătenilor și femeilor. Acolo să fie și locul unde să facă vânzarea produselor ieșite din mâinile așa de harnice și de gingașe ale sătencelor. Primarul, notarul, toți ceilalți, să fie doar pe lângă învățător, iar învățătorul să țină în mână întreaga viață morală a satului.

Veți zice: lucrul acesta nu se poate! Se poate așa de mult, încât a fost odinioară. Între școală și biserică, între biserică, pe deoparte și toate rosturile satului, pe de altă parte, era unitatea aceea care făcea din sat o singură ființă morală, iar noi, acum, singura ființă morală am sfărâmat-o și am făcut ca de la o casă la alta oamenii să se urască. Unul ajunge să fie primar din mila cutăruia, iar fratele său așteaptă să fie primar din mila adversarului acestuia și vezi oameni că se bat până își varsă și sângele pentru dihoniiile ticăloase introduse de noi acolo unde este însuși temeiul vieții acestei țări. (*Aplauze*).

Când veți avea această școală, centrul și motorul principal al vieții și Statului întreg, veți fi făcut ceva, Dar câtă vreme va fi învățătorul teoretic, manualul teoretic, elevul teoretic și examenele teoretice, contribuiți doar la teoretizarea țării întregi, ceea ce a distrus orice simț de solidaritate, orice având de muncă, orice serioasă tradiție a trecutului.

Am ținut să vă spun toate acestea, cu toată prietenia, în speranța că vă veți gândi la ele și, cine știe, în ce împrejurări - poate chiar de dv.- se va putea face cel dintâi pas către despoliticianizarea satelor și concentrarea oamenilor, nu în jurul primăriei politice, ci în jurul școlii adevărate, care să cultive sufletul acestui sat (*Aplauze prelungite pe toate băncile*).

Acum trec la a doua parte, unde nu voi întâlni nici atâtea contraziceri câte s-ar fi putut ridica de pe aceste bănci din partea acelor care țin la vechiul învățământ teoretic. Vin la grija pe care o avem toți pentru armată, la dorința noastră de a vedea această armată îmbrăcată și înarmată, de a o vedea în situație să se jertfească soldați cât mai puțini, cu mijloacele care li se dau la îndemână, ajungând astfel cât se poate mai curând la biruință. Consumația de oameni făcută de noi în timpul marelui război se simte și până astăzi. Floarea satelor, tinerețea cea mai prețioasă pentru existența noastră națională să o mai lăsăm de la cele dintâi ciocniri, întinsă pe brazda pe care nu o va mai lucra

niciodată, aceasta ar fi o crimă. Dacă ceea ce s-a făcut în timpul marelui război a fost o mare neprevădere și o mare greșeală, aceasta ar fi o crimă făcută cu conștiință și cu premeditare.

De aceea toate categoriile de funcționari care cer să li se plătească restanțele, cum mi s-a pus într-un moment când am fost la guvern și mie mâna în gât: să plătesc și leafa integrală și restanțele, și, dacă aș fi avut la Ministerul de Finanțe un înger al lui Dumnezeu - nu pot zice că era cazul - (*ilaritate*), dacă aș fi avut un înger al lui Dumnezeu la Ministerul de Finanțe, ar fi fost imposibil să o fac.

Toate categoriile de slujbași ai țării care au neomenia și lipsa de patriotism să ceară să li se plătească tot ce a rămas în urmă, care își fac socoteala gradației neplătite care trebuie să vie, imediat, la moment, toți cei care țipă până ajung să vă silească pe dv. să faceți declarație în jurnale că nu veți tăia niciodată lefurile funcționarilor, ce fel de funcționari pot să fie aceștia?

Se pot întâmpla împrejurări în care să se reducă lefurile funcționarilor. Iată, eu aș fi avut curajul să reduc lefurile tuturor funcționarilor cu jumătate, și vă asigur că, în oarecare proporție, și plata obiectelor necesare pentru întreținerea funcționarilor ar fi scăzut fiindcă între leafa funcționarului și prețurile de pe piață este o legătură. Vă aduceți aminte când, Mârzescu, după război, a ridicat lefurile: n-au trecut două săptămâni fără ca, imediat, toate prețurile de pe piață să se ridice pentru că se știa că este de unde să se ia prețuri mari.

Prin urmare, se cere un mare curaj ca, în starea actuală a bugetului, să pretindă cineva a fi plătit exact, și nu numai a fi plătit exact, dar a i se plăti și pentru trecut, în împrejurări când a fost imposibilă o plată regulată.

Eu aceasta o aveam de gând și o am de gând acum, dar fără nici o dorință de a fi pus în situația de a aplica un astfel de program; nu fiindcă m-aș teme, fiindcă eu, cum îmi cunosc astăzi țara, cum cunosc și bazele de guvernare, nu aș intra ușor în jocul în care am fost prins odată. Eu cred că Statul nu este dator să dea funcționarilor mai mult decât îi dau lui contribuabilii și eu mai cred și altceva că, decât să omori contribuabilul luându-i mai mult decât poate da ca să ții funcționari, este cu mult mai bine să păstrezi viu contribuabilul, să-l ajuți prin cruțare în munca lui de agricultor, de industriaș, iar funcționarul să-și dea seama că nu este stăpânul birocratic al acestei societăți, ci este servitorul societății pe care este chemat să o ajute (*Aplauze*).

De aceea, să ne îngustăm cu toții ca armata să aibă ce-i trebuie căci aceasta este datoria noastră. Iată, chiar ieri am primit o admirabilă scrisoare din Italia, și voi avea prilejul să spun peste câteva minute ceea ce am în convingerea mea despre acest mare popor italian care totdeauna a fost alături cu noi, lângă care am luptat și cu care am biruit împreună. Am primit o scrisoare de la un profesor care a fost și la noi, în care spune: „la ceasurile 4 seara nu mai lucrează nici un birou; școlile se închid, căci trebuie să economisim combustibilul. Am început acum să mâncăm mai puțin, ne vom restrânge; suntem un popor sărac care am suferit atâtea stăpâniri străine, vom suferi și de acum înainte, dar nu ne dăm ci, până la ultima limită a rezistenței individuale, vom duce această luptă națională”.

Acesta e limbajul cel adevărat patriotic, iar nu acela de a țipa pentru leafa d-tale, când soldatul este gol și când lipsesc armele trebuitoare în momentul când mâine el poate să fie scos înaintea tunului. Dacă sunteți vrednici de locul dv., trebuie să aveți curajul de a pune chestiunea așa: toată lumea să rabde, pentru ca armata să fie ceea ce trebuie să fie. Doar că funcționarul care țipă, acesta nu așteaptă de la un nou ocupant să-i dea ceea ce nu poate să-i dea Statul român, și nu-mi pot închipui cineva să facă astfel de calcule, că ocupantul ar administra nu pentru folosul lui, ci pentru folosul aceluia care pentru pretenții absurde a contribuit la ruina țării sale.

Dar mai este și altă datorie. Nu este numai vorba de datoria noastră, ci e vorba și de datoria aliaților noștri.

Ce însemnează o alianță? Iată, ni s-a spus să fim buni cetățeni ai Micii înțelegeri. „Mica înțelegere”, probabil desigur, prin comparație cu înțelegerea cea mare, care nu mai este, dar, în ce privește legăturile dintre noi, acestea trebuiesc să fie altfel de legături decât micile legături ale Micii înțelegeri.

Noi suntem legați de două state, din care unul nu face arme dar altul face arme în rândul întâi; aliata noastră Cehoslovacia, la a cărei prietenie ținem așa de mult, și învierea Statului cehoslovac nu a fost privită nicăieri cu mai mare iubire ca de noi, iar în legăturile noastre cu Cehoslovacia am arătat tot cea ce trebuia: o sinceră și caldă iubire pentru un aliat.

Noi cumpărăm în rândul întâi de la Cehoslovacia amică. Nici nu întrebăm dacă ea cumpără în aceeași măsură!

La un moment dat, de pe acea bancă ministerială, a trebuit să explic foarte greu măsura luată de guvernul cehoslovac împotriva exportului nostru de vite. Desigur nu am mințit, dar am îmbrobodit și eu cât am putut, pentru că datoria acelora de pe banca ministerială este să îmbrobodească uneori cât se poate.

A doua zi a fost însă la fel, pe urmă tot așa, iar noi ami cumpărat și mai departe.

Dacă în localitatea în care petrec eu vara vrea să cumpere cineva o bucată de porțelan cu numele localității, o cumpănă, dar este produs cehoslovac.

Evident că cehoslovacii fac minuni cu continuarea unei mari părți din industria Austriei. M-am dus în California, lângă San-Francisco și dincolo de San-Francisco, către granița Mexicului și acolo, lângă produsele indigene, erau foarte strălucitoare produse deasupra cărora era inscripția: „Fabricat în Cehoslovacia”. Foarte frumos fac!

Dar dacă noi îi ajutăm întrebuițând industria lor, cred că este elementar ca și ei să ne ajute a înzestra armata noastră. Cu atât mai mult cu cât trei armate nu înseamnă trei locuri unde te vei bate, nici, trei rezultate după ce te vei bate, ci un loc hotărâtor unde se va da bătălia pentru toate trei.

Natural, aș dori ca bătălii de acestea să se dea cât mai departe de granițele noastre, dar am o frică grozavă ca nu cumva să avem plăcerea - într-un anume sens - de a adăposti pe aliații noștri într-un loc mai ușor de apărat decât oricare altul la ei și care se găsește în Munții Apuseni ai Ardealului. Și nu în momentul acela vom face schimb de puști și schimb de tunuri, lăsând ceea ce este prost în liniile dușmane și căpătând în momentul acela armele pe care ar fi trebuit să le avem cu multă vreme înainte.

Îmi aduc aminte că și în timpul cât am guvernat și mai înainte, am avut plăcerea să o spun și d-lui Beneș, reprezentantul politicii externe cehoslovace și d-lui Șeba, astăzi ministrul Cehoslovaciei la noi, care ne-a văzut în zile grele la Iași, când nouă ne era foarte greu apărând România, care totuși a existat, iar d-l Massaryk visa de Cehoslovacia care trebuia să existe. Pățiți am fost și noi, dar cine era mai pățit era acela care se lupta ca să capete Statul care trebuia să existe. Le-am spus de atâtea ori: legătura între toți trei înseamnă a da pentru toți trei fiecare ce poate mai bine. Dar nu așa: infanteria noastră și a sârbilor la îndemâna Cehoslovaciei, iar când este vorba de înarmarea noastră, noi suntem trimiși la d-l cutare, care este reprezentantul comercial al unei întreprinderi asupra căreia se spune că Statul are o influență foarte slabă.

Eu o spun de aici, cu toată prietenia pentru Cehoslovacia și cu toată dorința ca acest Stat cu hotare relativ șubrede să și le poată păstra; trebuie să se schimbe absolut bazele legăturilor noastre de până acum. Să nu se mai

întâmples să primesc dintr-un anume loc - pe care nu-l spun, pentru cine prezida - când întreat: „pe ce ne răzimăm noi în caz de război”, din gura chiar a președintelui de Consiliu, răspunsul: „pe noi înșine”.

Dacă este vorba de „prin noi înșine” atunci să ne închidem la noi acasă, pentru defensiva pe care o putem face. Iar dacă este vorba să avem alianță, alianța aceasta să reprezinte o bază comună și, pentru a stabili această bază comună, fiecare să facă până la capăt sacrificiile de care este capabil (*Aplauze puternice*).

Țin ca aceste cuvinte să fie auzite acolo unde trebuie, măcar în ceasurile din urmă, când zăngănesc armele dincolo, la Sud, ca măcar în momentul acesta să-și dea cineva seama de datoria care este de a se înarma toți aliații deopotrivă, ceea ce înseamnă a înarma cum trebuie și pe cei care, la un moment, pot fi chemați a da sacrificiile cele mai importante, mai devotate și mai viteze. Și aceia suntem, fără îndoială, noi (*Aplauze puternice*)

Vin acum la a treia parte, la partea care privește legăturile noastre cu toată lumea.

Desigur că este foarte bine că nu ne uităm cu o aprehensiune imediată la granița de Răsărit. Spun: „cu o aprehensiune imediată”, fiindcă sunt și aprehensiuni cu termen mai îndepărtat.

Este foarte bine că avem cu Statul de Răsărit relațiile pe care le avem în momentul de față. Eu, când vorbesc despre acest Stat, nu întrebuițez cuvântul de Soviete. Eu acest cuvânt îl întrebuițez numai când scriu istorie. Când fac politică, întrebuițez cuvântul de Rusia, Acum că Rusia se îmbracă în costumul cazacilor țarului sau în vesta de lucru a cetățeanului Lenin sau a actualului președinte al Uniunii Sovietelor, aceasta îmi este absolut indiferent. Statul este Rusia pentru mine. Eu cunosc Rusia așa cum a fost totdeauna. Mă bucur foarte mult dacă pot constata că Rusia nu mai este ceea ce a fost totdeauna, dacă anumite teorii sociale pot să aibă darul acesta minunat de a schimba sufletul unui popor.

Și pe lângă aceasta trebuie să mai adaug, în calitatea mea de istoric, un lucru care puținel mă împacă și pe mine cu situația de acum. Mă rog, Rusia de odinioară a fost un Stat războinic, un Stat într-o perpetuă stare de ofensivă. Această ofensivă nu venea de la poporul rusesc.

Poporul rusesc nu este doritor de război. Țăranul rus este omul cel mai pașnic de pe fața pământului. Ofensiva venea de la clasa conducătoare.

Clasa conducătoare de la început nu a fost rusească, Statul rusesc de la Kiev s-a întemeiat cu scandinavi, cu suedezi. După aceea Statul rusesc a fost o moștenire a mongolilor, a tătarilor, care l-au stăpânit. În secolul al XVIII-

lea și al XIX-lea, Rusia a fost condusă de baroni baltici, de tot felul de elemente germanice care stăteau și în fruntea armatei și în fruntea diplomației.

Aceștia care s-au ridicat acum, rușii foști ortodocși, rușii foști mozaici, aceștia de acum nu reprezintă, desigur, nici pe suedezii lui Ruric, nu reprezintă nici pe urmașii tătarilor, după bătălia de eliberare de sub jugul Hanului, nu reprezintă nici pe îndărătnicii și agresivii baroni baltici, ci reprezintă elementele populare care au ajuns sus. Ridicarea acestor elemente populare, rusești sau nerusești, eu sunt sigur că, la sfârșit, elementul rusesc va birui pe acești nervi pe care-i reprezintă în Rusia evreii de acolo, aceste elemente populare ridicându-se, pot să aducă mentalitatea aceasta mai pașnică a poporului rusesc. Ar fi bine și pentru Rusia și ar fi bine și pentru toată lumea.

Așa încât în momentul acesta am ajunge, prin dibăcia ministrului de Externe, la rezultatul acela de a nu se mai vorbi de Basarabia - pentru că situația este de fapt așa, că nu se mai vorbește de Basarabia. Tot este ceva, și ne-am căpătat, de asemenea, o parte din lucrurile care erau trimise în Rusia. Aceasta iarăși înseamnă ceva. Lădița mea a dispărut; s-a făcut o excepție pentru mine. Conținutul, hârtiile, nu se vor găsi niciodată. Iar faptul că lucrurile mele sunt puse pe aceeași linie cu obiectele de aur și argint ale vechii noastre arte, aceasta nu poate fi decât foarte onorabil pentru mine. Se lăcomește cineva la hârtiile mele, cum s-ar lacomi la crucile și evangheliile strălucitoare, care erau podoaba artei românești! Mi se pare că și arhivele Ministerului de Externe au dispărut, pe o cale neștiută, acolo, la Petrograd. Dar când totuși a izbutit, prin multă dibăcie, ministrul de Afaceri Străine, să ajungă la rezultatele de acum, nu numai că mi-a părut bine dar, cum am obiceiul să spun și lucrurile de care îmi pare bine și lucrurile de care nu-mi pare bine, am spus și public că este într-adevăr un succes, pentru care îl felicit pe ministrul care a ajuns la acest rezultat. Dar, bineînțeles, situația noastră față de Rusia este aceasta :

Nici un pas mai departe decât atât. Noi nu dorim - nici nu putem - război împotriva oricărei Rusii, dar nici nu avem nimic a face cu războaiele pe care vrea sau este în stare a le face Rusia oriunde.

Aceasta nu ne privește pe noi.

Și noi am văzut atâția soldați ruși și la 1877 și la 1878 și în timpul Marelui Război, încât dorința noastră foarte călduroasă este să vedem cât mai mulți diplomați așa de amabili ca d-l Ostrowsky și, dacă voiți, și parașutiste așa de simpatice care, un moment, au înseninat atâtea frunți mai tinere sau

mai bătrâne și au plecat întovărășite de toate omagiile noastre, dar uniforma rusească este bună unde este; noi aici nu dorim s-o vedem. Trebuie să spunem și acest lucru. (*Aplauze, aprobări*).

În afară de aceasta, noi într-un moment, am intrat în Liga Națiunilor. Liga aceasta a Națiunilor este o idee americană, o idee de ideolog american. Nici America însăși nu mai crede ceea ce credea pe vremea lui Wilson, al cărui mormânt l-am văzut în America, și nu este înconjurat de nici o amintire recunoscătoare.

America de astăzi este ruptă cu desăvârșire de ideologia lui Wilson. Wilson, istoric, istoric-filosof a trăit în ideea că, printr-o tovărășie ca aceasta, din care a lipsit tocmai America, mulțumindu-se să fie o bucată de vreme observatoare, pentru ca pe urmă să privească cu telescopul de pe celălalt mal al oceanului, în ideea aceasta că prin Societatea Națiunilor ar putea să se înlătore pentru totdeauna războiul.

Dar, vedeți, războiul este un rezultat care vine de la o anumită stare de spirit, care stare de spirit este și ea dominată de anumite interese. Prin urmare, războiul nu se desființează atâta vreme cât cauzele care produc războiul nu sunt desființate, câtă vreme nu sunt legături de așa natură încât să unească, pe sfânta dreptate, pe toți împreună și atâta vreme cât nu este între fiecare dintre națiuni dorința de a avea cât se poate mai mult ea însăși și, dacă se poate, să desființeze de jur împrejur pe toți vecinii.

Așa încât o bucată de vreme Liga Națiunilor a plutit în vag, într-un simpativ vag albastru, prin care treceau tot felul de stele căzătoare, dar soarele cel mare al unei fericiri umane nu răsărea la orizont.

Noi n-avem să ne plângem de Liga Națiunilor, în care s-a vorbit din partea noastră cu foarte mult talent și, natural, ne-a părut foarte bine când am aflat aceasta. De atâtea ori Liga a fost pentru noi.

A fost un moment când Liga era cu totul antipatică aici, fiindcă era vorba, potrivit cu niște concepții maghiarești, care sunt pe cale de a dispărea cu totul și care, din acest domeniu, s-au evaporat, era vorba ca finanțele Țării Românești să fie făcute sub supravegherea, poate chiar prin organele Ligii Națiunilor, care ne-ar fi dat un împrumut. Ce discurs călduros ni s-a ținut atunci: ori România piere, ori se lasă administrată financiar de Liga Națiunilor! Aceasta nu ne convenea, îmi aduc aminte că de la locul acesta spuneam celor care erau atunci pe acea bancă ministerială, că nu se va găsi niciodată un guvern român care să accepte această situație. Și s-a întâmplat întocmai așa. Nici un guvern român n-a căutat scăparea finanțelor noastre de acolo.

Dar în Liga Națiunilor sunt o mulțime de popoare. Este ca la Asociația Internațională de Istorie. Și acolo vin tot felul de popoare, dar n-am auzit niciodată - de când reprezintă România, ca președinte al Comitetului român - n-am auzit vorbind un bolivian, un chilian, un reprezentant al republicii Liberia. E bine să fie cu toții acolo, dar vorbesc doi-trei, și anume vorbește acela care se cumpănește așa ca totul să atârne de la el și el să hotărască pentru toți. Și Liga, care era creată ca să facă dreptate tuturor, a ajuns să fie în stăpânirea cui este cheia de boltă în situația aceasta așa de grea de astăzi. Și, prin urmare, în loc să fie un mijloc de armonie, Liga este un instrument de dominație.

Ca istoric, eu știu foarte bine că în viața oricărui popor, când ajunge un Stat să aibă o putere, fie militară, fie economică, merge direct spre imperialism. Imperialismul este acceptabil însă când este sincer; când ia asupra-și toate riscurile, când înfruntă toate primejdiile, și nu când ia focul cu mâna altuia.

Nu vreau să vorbesc mai mult în această privință. Dar eu, care nu reprezintă aici nici un partid la guvern, nici un partid care ar putea veni mâine la guvern și care, prin urmare, din nenorocire, trebuie să-și păzească gura - și nu este o situație de invidiat - eu, care reprezintă aici o jumătate de veac în serviciul națiunii, așa cum e, căci trecerea mea pe băncile acelea a fost un lucru așa de nedorit, așa de neașteptat, așa de trecător și un lucru pe care nu-l doresc să se întoarcă, eu pot vorbi ceea ce știu eu bine că este în adâncul sufletului poporului nostru.

S-a întâmplat, într-un anume moment, că o mare greutate a venit pentru o mare națiune, o națiune care se găsește pe pământul unde au stat romanii și este imposibil ca pământul acesta să nu dea învățătură în fiecare moment, și nu odată, în cursul veacurilor ideea măreață a Romei a însuflețit, pe italieni, nu odată acel *Senatus Populusque Romanus* a apărut din nou pe steaguri și insigne, națiune care în toate domeniile nu copiază, ci crează, iar alții vin în urmă și comercializează, pun în forme mai ușor de cunoscut și îndreaptă pe linii mai ușor de urmat descoperirile italiene. Dar se poate afirma, fără teama de a fi contrazis, că nu există națiune pe lume care să fi creat atâta cât a creat poporul italian, să fi creat în împrejurări mai grele - alții au fost stăpâni pe soarta lor și n-au creat, dar neconținut, sub călcâiul străinului, din cauza frumuseții acestei țări, care ispitește pe oricine, prin darul lui Dumnezeu care este înfățișat în tot ce se găsește acolo - în împrejurări de suferință, sub călcâiul străinului, poporul acesta a creat neconținut. Față de societățile acestea europene egoiste, în care fiecăre familie caută să-și limiteze numărul

copiilor, pentru ca partea de moștenire a fiecăruia să fie cât mai mare, poporul italian a dat lumii, din generație în generație, fără să se gândească la astfel de considerații, mii și mii de oameni inteligenți și energici. Clădirile acestea din România Mare, în mare parte, șoselele și podurile noastre, în curs de atâta vreme, au fost făcute prin imigrația italiană - popor deprins a lucra în România până în zilele noastre. La noi lucrul străin este deseori un mijloc de a înșela pe acel care ți-a plătit, pe când acești oameni, cu onestitate romană, au creat pe acest pământ al vechii Dacii, colonizat de cineva venit de acolo, cu oameni de acolo, au creat neconținut în folosul Țării Românești.

A venit un moment când țara aceasta n-a mai putut încăpea de câți oameni sunt înăuntrul și, cu asentimentul lumii întregi, cu mandat european aproape, Italia s-a așezat în Abisinia. S-a așezat după o expediție engleză în contra negusului Teodoros³, condusă de Napier, a cărui fată a trimes ieri aurul său poporului italian spunând că, dacă tatăl său ar fi trăit, ar fi fost bucuros de darul pe care ea îl face. După expediția aceasta a lui Napier, după cea dintâi încercare, engleză, de a aduce Abisinia pe calea civilizației, au venit italienii.

Era pe vremea când conducerea armatei italiene nu era aceea pe care o merita soldatul italian și nici amintirile Italiei. În momentul acela s-a întâmplat nenorocirea de la Adua⁴.

În viața oricărui popor sunt înfrângeri care cu orice preț trebuie plătite. Așa au făcut francezii pentru Sedan: au plătit. Așa am făcut noi față de tot ceea ce am suferit de la vechiul Stat turcesc: i-am plătit la Grivița, arătând acolo că suntem vrednici de independența noastră. Onoarea unui popor trebuie neapărat reparată. Când s-a întâmplat catastrofa de la Adua, în Parlamentul englez s-a ridicat un glas care a spus: „Ne doare de suferința unui popor aliat, și urăm Italiei să repare înfrângerea sa de astăzi”, cuvinte care au fost citate în timpul din urmă și pe care nimeni nu a îndrăznit a le tăgădui, fiindcă înseamnă adevărul însuși.

Italia a rămas undeva acolo, pe margine, încheiase un tratat cu negusul Menelik, care îi garanta tocmai teritoriile pe care se luptă azi armata italiană, stropind pustiul cu sângele celei mai nobile rase a omenirii - și suntem mândri că este și rasa noastră.

Și, în momentul când s-au așezat acolo, în momentul acela a început din partea Abisiniei o întreagă luptă pentru a arunca, dacă se poate, pe italieni în Mare. Puțini dintre dv. ați citit cele două volume în care se văd toate călcările de pace făcute timp de douăzeci de ani de Statul abisinian. Sunt suflete dulci și blânde acelea care, gândind altfel, bănuiesc că nu sunt mânate de interes, fiindcă atunci ar trebui să așteptăm ca la viitoarea conferință europeană să

întâlnim pe miniștrii negusului care să ne susțină - nu știu pe ce bază - pe când, orice ar fi, mâine ne vom întâlni cu Italia în adunări unde poate fi vorba și de soarta hotarelor noastre.

Ei bine, prin acești douăzeci de ani, în Abisinia, pe care cineva și-o închipuie ca un grup de sălbateci idilici, dansând și cântând, nedorind nimic altceva, în bunătaea lor de inimă, decât a avea bune relații cu toată lumea, în Abisinia aceasta a fost numai uzurpare, de la un trib la alt trib, și uzurpare în ceea ce privește și pe aceia, a cărui victimă, fostul împărat al Abisiniei, a fost sugrumată în închisoare acum câteva ceasuri.

Triburile amarice nu reprezintă decât un grup central, care și-a adaus oameni ce sunt de altă rasă, de altă religie și care au alte interese, pe care le-au prefăcut foarte adeseori în cete de sclavi.

Și atunci Italia a mers drept către scopurile sale, și din toată inima doresc Italiei, sunt sigur că în țară cuvintele acestea vor găsi un răsunset, biruința dreptății ei; doresc să treacă timpurile acestea atât de grele în care dă dovadă de o așa de mare putere de sacrificiu, și să se întoarcă apoi cu onoare deplină (*aplauze*) și cu o glorie care să se răsfrângă asupra întregii rase căreia îi aparține prin sânge și prin limbă (*Aplauze*).

Este foarte explicabil că anumite legături și-au produs urmările, dar țin să se știe, prin aceste aplauze, că un lucru este politica pe care Statul a trebuit să o primească, dar în care trebuie păstrate toate menajamentele ca să nu se bănuiască un singur moment că a slăbit iubirea noastră față de poporul italian, și altceva este dorința acestui popor românesc (*Aplauze*).

Doresc ca chiar în momentul când Italia va fi adâncită în nevoile ei decât cum este acum, dacă nu ne este îngăduit a-i trimete ceea ce, la urma urmei, nici nu avem, din societatea românească, unde grâul se vinde pe nimic, ar putea s-o facă ministrul Instrucțiunii Publice fără să supere pe colegul său de la Externe, să se trimită grâu pentru copiii aceea din școli care vor suferi de pe urma împrejurărilor de acum. Ar fi un gest nobil, pe care italienii l-ar primi cu recunoștință și care ar putea și el să le arate care este politica inimii noastre.

Și să nu credeți că vreodată politica inimii unui popor nu se preface în rezultate reale și practice (*Aplauze pe băncile minorităților*).

Foarte deseori, politica cealaltă, care nu este a inimii, nu ajunge până în adâncul sufletului unui popor, dar politica aceasta, care cuprinde voința morală a unui popor, este imposibil să nu aibă urmări și în ce privește acțiunile de ordin material.

Încheind aceste cuvinte, eu revin la ceea ce spuneam la început.

Dv. sunteți încă la guvern. Nu au trecut câteva zile de când Coroana v-a dat tot ceea ce putea să vă dea. V-a dat mai mult decât poate meritați, pentru două greșeli pe care le-ați făcut. Se poate întâmpla ca într-un guvern oamenii să nu se înțeleagă, căci sunt oameni. Dar este o datorie ca lucrurile acestea să se știe numai înăuntrul celor care lucrează împreună.

Întrebați-mă pe mine cum am trăit eu mai bine de un an de zile. Cu toate acestea - mulți din dv. ați fost aici - nu s-a văzut nici un gest la mine care să dea sentimentul că înăuntru nu este ceea ce trebuia să fie.

Și, al doilea, dv., când ați venit la guvern, ați făgăduit lucruri extraordinare.

Ideea aceasta a dictaturii este așa de răspândită în Țara Românească, încât toată lumea, de la 1 m. 20 sub raportul fizic și moral și până la înălțimi mai mari, fiecare ar vrea să fie o bucată de Mussolini: unul zboară în stratosferă în propriile sale veșminte umflate, dar sunt și „Mussolini” de aceștia îmbrăcați ca toată lumea, care nu joacă pe titirezul zburător și care totuși și în veșmântul acesta, așa de puțin tăgăduitor de dictatură, ar înțelege să aibă și ei puțină parte din guvernarea prin impunere și zdrobire, căci în fond aceasta înseamnă dictatura: impunerea unei voințe și zdrobirea oricărei rezistențe, chiar dacă aceasta este cea mai îndreptățită.

Ați vrut și dv. să pozați de la început ca dictatori.

Acela care a fost jertfit unei stări de spirit nenorocite, care trebuia cunoscută de multă vreme și care nu în momentul alegerilor trebuia atacată brutal, fiindcă aceasta aduce o reacțiune pe care am putut s-o prețuim în toată grozăvia ei, acela a observat oarecare măsură în ce privește planurile pe care le anunța. Cel care este acum șeful dv. a spus că va învia societatea românească și că deci va fi cu desăvârșire altceva decât ceea ce a fost înainte.

Eu cred că a făcut o mare greșală. Lucrul acesta se face nu când scrii primele sume care sunt de adiționat, ci când ai scris toate numerele, ai tras linie și ai făcut socoteala. Și pe urmă, dacă mai este și puțină modestie, nu strică. Spui: „Uite, mi se pare mie că guvernul din care am făcut parte, sau că guvernul pe care l-am prezidat, a făcut ceva”.

Acum, fiind drepti, trebuie să recunosc un lucru: că în anume departamente s-a făcut foarte mult și anume în acele departamente unde ministrul a vorbit mai puțin.

Este o fericire că ministrul de Finanțe a trăit ani de zile într-o societate de oameni discreți, în care bătaia cu pumnul în piept și gesturile largi nu se

încap și un anume tartarinism⁵ rămâne al unui scriitor ca Alphonse Daudet și nu este pentru viața publică obișnuită. Așezat într-un târziu la un minister de mare răspundere, el n-a declarat că are vreo teorie, și să-l ferească Dumnezeu, căci cea mai mare nenorocire ar fi dacă s-ar infecta de teorie, și pentru țară ar fi foarte rău dacă, după socotelile d-sale băbești, nu este vorba de sex, așa că nu se poate ofensa, ar veni cineva cu teorii de acestea mari. Atunci iar am începe cu jocuri de acelea care sunt legate de numele pretențiosului domn Madgearu, care și acum așteaptă cu nerăbdare momentul ca să reia acest joc.

S-a făcut ceva la unele departamente, dar dacă n-ați fi anunțat lucrurile grozave pe care voi ați să le faceți, dacă nu v-ați fi prezentat ca atletul care rupe mâța-n două, evident că lumea ar fi apreciat altfel rezultatele la care ați ajuns.

Mergând pe această cale, fără teorii, înțelegându-vă între dv., dând Coroanei locul care i se cuvine, adică întrebând Coroana în ce privește ceea ce veți face - răspunderea rămâne a dv. dar sfatul bun poate să vină de acolo, iar nu cu teorii de acelea că este Coroana acolo ca să primească hotărârile străzii și ca să înghită tot felul de programe năstrușnice ieșite din cărțile pe care cutare le-a citit când avea douăzeci de ani, pe calea aceasta ați putea să mergeți înainte.

Și eu aș fi foarte bucuros dacă aș avea încă odată ocazia de a vorbi la Mesaj într-un Senat în care-mi recunosc mulți prieteni, dar nu mă pot împiedeca, după ceea ce văd în momentele de față, chiar să cred că această posibilitate este peste măsură de periclitată.

Și când dv., de pe urma situațiunii pe care singuri v-ați creat-o, vă veți duce, nu va spune nimeni că este un Minister pe care l-a omorât marele erou popular care se cheamă Ion Mihalache, ci se va spune că este un Minister care s-a sinucis fiindcă oamenii au avut prea multe idei și prea puțină ascultare. Iar lucrurile cele mari pe lume se fac cu câteva idei și cu ascultare desăvârșită (*aplauze puternice, unanime*).

NOTE

1. Ministru de Externe era Nicolae Titulescu.
2. Aluzie la *Dicke Bertha, Grosse Bertha*, tunul cu bătaie lungă folosit de nemți în Primul Război Mondial împotriva Parisului.
3. Theodoros al II-lea împărat al Abisiniei (1818-1868); a condus țara despotic; i-a arestat pe consulii francez și britanic și o expediție engleză a pus capăt dominației sale. Negușul s-a sinucis.
4. La Adwa, negușul Menelik al II-lea (1844-1913) i-a învins pe italieni în 1896.
5. Aluzie la cartea lui Alphonse Daudet, *Aventurile extraordinare ale lui Tartarin din Tarascon* (1872), legate de vânători fabuloase de lei în Africa.

Ședința din 30 noiembrie 1935

Despre sănătate

Pe vremea mea nu era nevoie de atâtea paturi, pentru că atunci când am venit la guvernare, o mare parte s-au însănătoșit; când au venit dumnealor, o mare parte s-a îmbolnăvit și era și natural să fie nevoie de atâtea paturi (*ilaritate*).

D. N. Miclescu: Nu poate fi vorba de guvernul d. Iorga

D. Gr. Filipescu: Nu știu pe cine să susținem, pe domnul Iorga sau pe domnul Argetoianu (*mare ilaritate*).

D. profesor N. Iorga: Erați mai sănătoși decât acum.

D. N. Miclescu: Noi am fost sănătoși și am rămas sănători.

D. profesor N. Iorga: Acum vreți să faceți excursii în Abisinia și păcat de osteneală.

Despre Statul țărănesc

După ce N. Miclescu vorbise de România „ca Stat țărănesc”

Țară pentru țăraniști și buget pentru țărani. Dar vedeți, țărani fac minuni în privința aceasta. Eu care umblu noaptea cu automobilul prin sate, văd că până la 10 sau 11 noaptea cele mai multe sate sunt luminate. Așa încât

Statul apasă greu asupra țăranului, dar țăranul își întrebuințează seara foarte bine și cheltuiește de unde are și de unde n-are ca să-i fie case luminată. Asta e o minune.

Ironizează noțiunea de Stat țărănesc din programul PNT

Vedeți, acesta e program cu pantaloni, dar mai este și altul.

Ședința din 13 decembrie 1935

La discutarea bugetului

Domnule raportor, eu sunt de altă părere, câte un buget pentru fiecare partid, dar bugetul statului deosebit (*ilaritate*).

Despre dictatură

Dictatura înseamnă două lucruri: sau geniu sau insolență. În Italia este geniu, aiurea este insolență. Avem și la noi (*aplauze*).

După ce N. Jechianu constatare că țăranul nu poate cumpăra zahăr și săpun din cauza prețurilor exorbitante

Trebuie să reveniți pentru că impresia pe care ați produs-o cu declarația dvs. este că țăranul nostru mănâncă săpun și se spală cu zahăr (*ilaritate*).

Ședința din 27 februarie 1936

Despre alegeri¹

Este grav. Insignele nu sunt permise. Nu este permisă nici cămașa de o anumită culoare. Dumnealor n-au autoritatea de a se executa legea. Bandele acestea, oricare ar fi ele, trebuie desființate imediat, prin orice mijloace.

NOTE

1. Partizanii unui candidat arboraseră insigne și Em. Slătineanu comentase: „Până aici nimic grav”.

Ședința din 28 februarie 1936

În dialog cu Grigore Gafencu pe marginea situației economice precare a țării

Acesta spusese:

Iată jalnica poveste care, din nefericire, d-lor senatori, este o crudă realitate. Țara de pe urma acestei povești nu poate decât să tragă consecințele firești: faliment material, faliment politic și faliment moral. De falimentul moral și falimentul material v-a vorbit d. Madgearu cu date și cifre asupra cărora nu voi reveni. Falimentul politic va merge însă, desigur, spre un deznodământ firesc, cât mai curând.

D-l Dem. Popescu-Dolj: Ca să veniți dv.

D-l Gr. Gafencu: Nu, d-le senator, nu ca să venim noi. Eu n-am discutat aci cine trebuie să vină, fiindcă această chestiune nu se discută în Parlament. Hotărăște cine are să vină țara și Regele. (*Aplauze puternice pe băncile majorității*).

D-l Gr. Gafencu: D-le profesor, v-am ascultat totdeauna cu cea mai mare atențiune.

D-l profesor N. Iorga: Nu, te rog. Eu țin la d-ta. În locul d-tale eu aș spune acum că m-am grăbit. Hotărăște Regele, scumpe d-le Gafencu, pe care te-am ascultat aci, și am pierdut și ora ca să te ascult. Hotărăște Regele, și pe urmă, după aceea se duce cineva și consultă țara, dar fără cămăși colorate și fără banditisme electorale, fiindcă atâta vreme există banditism electorale, cămăși și insigne, consultarea țării este un moft. (*Aplauze prelungite*).

D-l Gr. Gafencu: D-lor, sunt adversar tot atât de hotărât ca și d-l profesor Iorga a mijloacelor de intimidare și de falsificare ale votului. Sunt împotriva comediei, sau mai bine zis a tragediei, care astăzi turbură și frământă țara, ca prin mijloace și violență să se caute a se influența alegatorii

și a zăpăci țara noastră. În această privință, sunt cu desăvârșire de acord cu d-l profesor Iorga. Când am declarat că alegerea unui guvern depinde de cei doi factori care reprezintă împreună suveranitatea națională...

D-l profesor N. Iorga: Nu împreună. Mergem la anarhie cu teoria aceasta. Ori este monarhie, ori anarhie, ori oligarhie. Dar nu admit ohlohcrăția¹, care nu-i democrație, ci ohlohcrăție.

D-l Gr. Gafencu: D-le profesor, nu am vrut să exprim o părere ireverențioasă...

D-l profesor N. Iorga: Nu sunt concurent la succesiune (*ilaritate*) și de aceea pot să vorbesc.

D-l Gr. Gafencu: Am exprimat numai ideea, care - după cât știu eu - stă la temelia vieții noastre de Stat constituțional...

D-l profesor N. Iorga: Este monarhia.

D-l Gr. Gafencu: ...înțelegerea de care este nevoie între Rege și țară pentru a schimba un guvern...

D-l profesor N. Iorga: Rege schimbă guvernul, nu țara.

D-l Gr. Gafencu:...care este întipărită în toate uzanțele constituționale, în Anglia, în Belgia, în toate statele care se guvernează pe cale constituțională.

D-l profesor N. Iorga: Regele dă drumul.

D-l Gr. Gafencu: Și cred că n-am exprimat o părere ireverențioasă, ci numai convingerea (*zgomot, protestări pe băncile majorității*) unui om respectuos pentru toți factorii răspunzători care constituie împreună suveranitatea în această țară.

D-l profesor N. Iorga: N-am auzit ce ați spus. Nu vreau să vă întrerup mai departe. Dar vreau să spun un lucru. Sunt două țări: țara care e în inima și în datoria noastră - mă închin până la pământ înaintea ei. Muncesc pentru ea și toți avem datoria să murim pentru ea. Țara cealaltă, din gazete, țara demagogiei nu este decât un mit nesănătos care otrăvește viața noastră publică. (*Aplauze furtunoase pe băncile majorității, zgomot*).

D-l Gr. Gafencu: Țara reprezentată prin bande înarmate care caută să se substituie voinței naționale este un mit.

D-l profesor N. Iorga: De ambele părți.

D-l Gr. Gafencu: Dar, d-le profesor Iorga, nu ne puteți împiedica să credem în realitatea existentei acestei țări care are o conștiință și o voință față de care totdeauna în viața politică ne-am închinat.

D-l profesor N. Iorga: Să-mi arătați unde o pot găsi, fiindcă unde o caut nu întâlnesc decât scandaluri și uneori chiar crime² (Aplauze pe băncile majorității).

NOTE

1. Ohlocrație, formă de guvernământ în care puterea aparține gloatelor.
2. Era o continuare a discuției începute la 26 noiembrie când Gr. Gafencu făcuse o interpelare și conchisese: „Cine răspunde pentru pierderile pricinuite comerțului românesc și străin care s-a încrezit în legile țării?”. Atunci N.I. a spus: „Domnule președinte, nu știu dacă regulamentul permite să se asocieze cineva, dar după foarte îndreptățita interpelare a domnului Gafencu, aș dori să-mi dați cuvântul și mie ca să încep, ca istoric, ceva mai de departe și anume de la d. Madgearu (aplauze puternice, ilaritate pe băncile majorității), fiindcă siluirea legilor naționale ale economiei naționale s-a început de atunci și se continuă cu succes de dvs”.

Ședința din 21 martie 1936

Omagiu lui Tiktin¹

Fiindcă aici este un ministru, care este și profesor de Universitate și membru al Academiei Române, întreb, deoarece acum câteva zile a încetat din viață la Berlin unul din oamenii cei mai merițoși pentru cunoașterea limbii române, pe care noi l-am silit să plece din țară, nedându-i o bucată de pâine, și a mers în Germania, la Berlin, unde din cauza originii lui evreiești a fost aruncat în cea mai neagră mizerie, este vorba de Tiktin, autorul vestitului dicționar, dacă nu este bine ca, măcar după moartea lui, ministrul României la Berlin să se intereseze de ceea ce a rămas de la dânsul? Trebuie să fi rămas de pe urma pregătirii dicționarului său un material foarte bogat și ar fi păcat ca,

după ce pe dânsul l-am lăsat să se prăpădească în condițiuni așa de triste, să se risipească și rodul muncii de o viață întreagă a unui om așa de învățat, așa de modest, așa de bun, și cu atât iubire față de acest popor care, trebuie să spunem că nu și-a făcut datoria față de dânsul (*Aplauze*).

NOTE

1. La discutarea proiectului de lege care cerea ca ofițerii disponibilizați din cauza îmbolnăvirii de tuberculoză să fie menținuți în funcție încă șase ani de la declanșarea bolii.
Herman Tiktin (1850-1936), lingvist trăitor în România și Germania. Adept al principiului fonetic în ortografia românească.

Comentarii la proiectul legii administrative

Redacțiunile de la Senat sunt mai gramaticale totdeauna. Cei de la Cameră au să mai învețe!... După ce vor termina cu gimnastica, să treacă la gramatică!... (*Aplauze, ilaritate*).

D-l D. Iuca, subsecretar de Stat la Ministerul de Interne: Nu am vrut să spun că onoratul Senat a redactat negramatical, dar că a fost mai puțin sever cu noi și a primit nemodificat redacțiunea noastră.

D-l profesor N. Iorga: Începătorii sunt mai pretențioși!

D-l D. Iuca: Modificările principale sunt la art. 11, primul alineat, La Cameră s-a tăiat cuvântul „românește”, care însă nu a modificat întru nimic intențiunea noastră anterioară.

D-l profesor N. Iorga: Aci este o greșeală de gramatică. Se zice „a ști scrie” nu „a știe scrie”. Nu se zice „știe a mânca”.

D-l D. Iuca: După cum am spus, d-lor senatori, nu s-a schimbat cu nimic intențiunea noastră. Și veți vedea în art. 137 pe ce sprijin această susținere a mea.

Tot la articolul 11 s-a mai adăugat un ultim alineat, în cuprinsul următor: „în consiliile stațiunilor balneare și climaterice sunt eligibili și proprietarii de imobile din acele localități, chiar dacă nu sunt înscriși în listele electorale”.

Voci: Foarte bine!

D-l D. Iuca: În grija noastră de a da o dezvoltare stațiunilor climatice...

D-l profesor N. Iorga: Climaterice, nu climatice.

D-l D. Iuca: Noi climaterice am avut în text, însă comisiunea de la Ministerul Sănătății a consacrat expresiunea de climatice.

D-l profesor I. Nistor, ministrul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale: „Climatice” este expresiunea trecută în legea sanitară.

D-l D. Iuca: La art. 29, punctul a, alin. 5, era trecut „un preot al uneia din cele două biserici naționale”. Am adăugat ca membri de drept câte un membru al fiecăreia din aceste două biserici naționale.

S-a admis ca inginerul silvic din comună și în lipsa acestuia, brigadierul, să funcționeze și ei ca membri de drept în consiliu.

D-l profesor N. Iorga: Noi de schimbat nu schimbăm nimic în lege. Dar trebuie să înceteze odată cu sistemul acesta de a împărți populațiunea României în două. Noi ne iubim națiunea, știm ce a dat națiunea în istorie, dar a așeza pe cei care nu sunt români de origină într-o situațiune inferioară, este cu desăvârșire nedrept. Când este un om cu însușiri înalte și cu imensă autoritate în comuna lui, îi rămâne să se facă ortodox sau unit, ca să fie membru în consiliul comunal?

Știu că nu se poate schimba legea, dar vreau să se audă această protestare din gura unui om care își dă seamă ceea ce pot fi naționalitățile pentru noi dacă le prețuim și le punem la lucru și de ce poate să însemneze în sufletul acestor naționalități, atunci când noi săpăm neconținut un șanț între dânsle și noi.

Este o greșeală politică pe care țin s-o subliniez.

D-l D. Iuca: În definitiv, d-le profesor, aceasta - dacă ar fi o greșeală - nu este greșeală prea mare. Ea a fost atenuată prin dispozițiile care prevăd că la orașe, fie reședință fie ne-reședință, face parte de drept în consiliu și un membru al clerului minoritar, care are cei mai mulți credincioși.

D-l profesor N. Iorga: Aceasta la orașe. Dar sunt sate în care nu sunt români, în care sunt numai membri ai bisericilor naționalităților conlocuitoare și preoții sunt oameni de mai mare folos.

D-l D. Iuca: De altfel, d-le profesor, o dispozițiune de această natură nu a existat nici în proiectul care a fost votat de Senat.

D-l profesor N. Iorga: Știu că nu se poate schimba nimic, dar am ținut să fac această observație.

După ce D. Iuca precizase:

Prin art. 85 am dat o mare putere prefectului, care este reprezentantul guvernului și care are o mare răspundere. Aprobasem aici la Senat ca el să aibă dreptul de inspecțiune și la biserici, în privința părții administrative. S-au ridicat și aici obiecțiuni, pe care nu le-am primit. Totuși, la Cameră, am scos dreptul prefectului de a se amesteca în biserică.

D-l profesor N. Iorga: Ce drepturi mai mari îi dați?

D-l D. Iuca: Ce drepturi îi dăm, în general, mai mari!

D-l profesor N. Iorga: Ce s-a schimbat?

D-l D. Iuca: Am dat prefectului, ca reprezentant al puterii centrale...

D-l profesor N. Iorga: Ce s-a modificat?

D-l D. Iuca: Nu am adăogat ci doar am redus din drepturile date de Senat, și anume dreptul prefectului de a se amesteca, prin inspecțiuni, în administrarea bisericii.

D-l profesor N. Iorga: Putea să și cânte în strană! Nu i-ar strica! (*Ilaritate*).

O voce: Dacă nu are voce?!

D-l profesor N. Iorga: Dacă nu are voce, nu poate face alegeri! (*Ilaritate*).

D-l D. Iuca: D-lor, la art. 110, la penultimul alineat, se vorbea de dreptul notarilor din Ardeal de a redacta acte, pe care însă noi l-am scos, întrucât dreptul lor de a redacta acte este reglementat prin legea avocaților și nu avea de ce să mai fie reglementat și prin legea administrativă.

La art. 114 am admis un amendament care este de foarte mare importanță și anume: penultimul alineat, care este nou...

D-l profesor N. Iorga: D-le ministru, îmi dați voie. La art. 111 nu am fost aici, când s-a votat în Senat; este un lucru care mi se pare ridicol. Primarul numit în comunele declarate stațiuni balneare sau climatice - ar trebui climaterice - va trebui să poseadă un titlu academic. De exemplu, înțeleg să i se ceară să fi făcut studii de medicină, să aibă un număr oarecare de ani de medicină. Dar, de exemplu, dacă o fi orientalist sau o ști greceasca antică, sau dacă o fi specializat în ceea ce privește funcțiunile superioare matematice, nu înțeleg ce rost poate să aibă într-o stațiune climaterică. Redacțiunea recunoașteți că este ridicolă. Știu că nu se poate schimba. Rămâne să fie așa. Dar ar fi bine să nu mai facem lucruri de acestea.

D-l D. Iuca: Textul a fost și în legea noastră din 1934, votată tot de dv., și e reprodus fidel aici. De ce? Noi vrem ca în comunele acestea care sunt declarate stațiuni balneo-climatice, să poți avea un om de cultură, care să aibă priceperea de a da o dezvoltare acestor stațiuni. Un asemenea om nu îl poți găsi decât dintre cei care au fost capabili să-și ia un titlu academic. Prin însăși rutina pe care o are, el poate fi considerat superior celor de care dispui în aceste localități.

D-l profesor N. Iorga: Un om de societate, așa înțelege. Dar oamenii aceștia cu diplomă, de obicei pierd bunul simț al lucrurilor (*Ilaritate*).

D-l D. Iuca: În practică, de la 1934 până azi, am obținut cele mai bune rezultate...

D-l profesor N. Iorga: Savanți toți!

D-l D. Iuca: Trebuie să vă citez câțiva primari numiți de noi. Am numit pe d-l George Fotino, la Balcic, doctor în Drept și vicepreședintele Camerei; pe d-l Don, la Eforie, doctor în Drept; am numit pe d-l doctor Gheorghiu, profesor și rector, la Carmen Sylva; colonel Ureche, la Tușnad.

D-l profesor N. Iorga: Da, doctorii sunt foarte buni.

D-l D. Iuca: Peste tot se cunoaște o dezvoltare, pornită din inițiativa acestora care, din an în an, te face să vezi cum într-adevăr stațiunile noastre înfloresc. Aceste stațiuni ale noastre bogate în ape minerale, altele prin poziții și frumuseți naturale, erau până acum părăsite. Cu ajutorul acestor elemente, care s-au devotat dezinteresat, am ridicat aceste stațiuni. Cu privire la observațiunile d-lui profesor Iorga, incontestabil că rămâne în mâna celor care fac numirile, să prefere pe cei cu o educație specializată, pentru dezvoltarea acestor stațiuni și nu pe cei care au o bună pregătire, însă contrară așteptărilor pe care le putem pune în ei când li se dau asemenea însărcinări, cum arată proiectul acesta, d-le profesor Iorga...

D-l profesor N. Iorga: Să nu-l puneți filolog sau istoric, că nenoroçi bolnavii! Cel mult sociologi (*Ilaritate*).

D-l D. Iuca: Dar să revin la amendamentul primit la Cameră și care vă arătăm că are o deosebită importanță. Iată cuprinsul acestui amendament: „Primarii și ajutorii de primar nu pot face parte ca administratori, directori, funcționari, avocat, medic, membru sau cenzor în consiliul societăților civile sau comerciale, precum și întreprinderi de orice fel, care funcționează în cuprinsul orașului, având interese în legătură cu administrația comunală”.

D-l profesor N. Iorga: Dar de ce puneți partea întâia la plural și partea a doua la singular: administratori, directori, funcționari, avocat, medic?

D-l D. Iuca: Gramatica de la Cameră, d-le profesor. Trebuia curmată, odată pentru totdeauna, posibilitatea ca cineva să fie, pe de o parte reprezentant al unei instituțiuni care avea atingere cu interesele comunei și pe de altă parte să poată dispune, ca primari sau ca ajutori de primar în favoarea unor asemenea instituțiuni (*Aprobări*).

La art. 115, după cum v-am explicat adineauri, sunt prevăzute condițiunile în care sunt numiți secretarii generali.

La art. 129, în ceea ce privește numirea notarului, am primit un ultim amendament, astfel redactat: „De asemeni, vor putea fi numiți notari și cei care la data promulgării prezentei legi au diploma școalei de documentare și de științe administrative, a școalei superioare de științe de Stat sau a școalelor de notari; aceștia nu vor putea însă avansa la gradul de pretor”.

D-lor, art. 136 a primit o redacțiune nouă, care este în legătură tocmai cu art. 11 din care v-am arătat că s-a suprimat cuvântul „românește”. Iată care este această redactare: „Dezbaterile în consiliile județene, municipale și ale orașelor se fac în limba română. În comunele rurale, consilierii care nu cunosc limba Statului vor folosi în discuțiuni limba lor. În acest caz însă, primarul, care este obligat a cunoaște limba română, va traduce sau pune să se traducă aceste cuvântări, ca astfel să fie înțelese de întreg consiliul și inserate în procesul-verbal al ședinței”.

D-l profesor N. Iorga: Eu cred că, iarăși, din punctul de vedere al relațiilor pe care le-am putea avea cu minoritățile - și aci nu fac decât să repet ceea ce am spus într-o conferință la Paris, foarte deschis - că minoritarul dorește ca, pe lângă procesul-verbal făcut în românește, să se facă unul și în limba lui, poate să-l facă în orice limbă vrea. Interesul pentru Statul român este să nu se găsească înaintea unor acte care să trebuiască să fie traduse la București. Încă s-ar fi putut lăsa, în margine, dreptul pentru oameni - într-o comună unde nu sunt români - să poată avea un proces-verbal și în limba lor. Nu văd paguba care ar fi fost.

Noi, dacă avem un termen de comparație cu Iugoslavia, în ce privește tratamentul minorităților, și noi îi tratăm mult mai bine, să nu se supere iugoslavii, avem alt termen de comparație cu Cehoslovacia, unde minoritarilor li se permite să întrebuințeze limba lor. Încât n-ar fi stricat puțină generozitate. Am vrut să subliniez ce s-ar fi putut face, și pentru moment nu s-a făcut.

La un articol prin care absolvenții Facultății de Drept erau obligați, ca să poată ocupa un post în administrație, să urmeze Institutul Regal de Științe Administrative. Se împotrăviseră D. Danielopolu și C. Stoicescu

Eu am luat cuvântul, ca să spun că dumnealor au cu desăvârșire dreptate (Aplauze).

Fiindcă nu este bine ca pentru o ambiție personală să se jignească o întreagă instituție. De o parte, este o instituție cu toată învățătura ei universitară, pe de altă parte, este dorința de altminteri foarte firească, a cuiva de a avea pe toți candidații de slujbă pușintel în mâna sa.

Fără să vrem să jignim pe profesorii care au întocmit instituția, cred că trecerea neapărată pe la acel Institut nu este necesară pentru doctorii și licențiații Universităților, cu atât mai mult cu cât d-l decan al Facultății de Drept spune că pregătirea practică, aceea care se are în vedere, se poate face la Universitate. Înțeleg când Universitatea refuză să dea pregătirea practică, atunci să duci pe cineva la alt institut; dar atunci când această pregătire a fost întemeiată și statornicită acolo, nu mai e nevoie de altă școală.

Apoi, d-lor, în ceea ce privește trecerea din nou la Cameră a proiectului, nu este chiar așa de greu. Întrebuințați dv. un moment când se va produce un tumult și în timpul acesta un președinte inteligent va putea face să se revină (Ilaritate, aplauze).

În continuare:

Vasăzică astăzi votăm rău, ca să dregem mâine. Vedeți, legea este ceva organic. Aceștia ies de la Facultatea de Drept., dar dvs. vreți să fie și produsul școlii celeilalte. Ei, nu se poate să aibă cineva două nașteri, nici de la aceeași mamă, dar apoi de la două mame deosebite. Tăgăduiți dvs. că așa se prezintă chestiunea? (Ilaritate).

Ședința din 31 martie 1936

Despre zvonurile privind o epidemie în România

D-le președinte, d-lor senatori, un învățat englez, care a anunțat sosirea sa la București pentru adunarea Comitetului internațional de istorie, mă întreabă telegrafic dacă se poate intra și ieși din România, din cauza epidemiei.

Bănuiesc de unde a plecat această încercare de a împiedeca o adunare, prin care se onorează țara noastră.

Dar, întreb guvernul, în persoanele d-lor miniștri al Internelor și al Sănătății Publice, dacă sub un regim de cenzură se pot îngădui știrile exagerate, care găsesc apoi o astfel de întrebuintare și dacă, după ce răul s-a făcut, nu e necesar ca imediat să se dea un comunicat care să se trimită tuturor legațiilor noastre și mai ales aceleia din Londra?

Discurs la proiectul de lege privind învățământul secundar industrial

D-le președinte, d-lor senatori, am așteptat înadins ca să pot spune, în toată sinceritatea, o vorbă bună cu privire la proiectul care se prezintă. Proiectul acesta are, înainte de toate, un mare avantaj: acela că nu este făcut în vechile birouri ale ministerului. Și chiar partea pe care au dat-o birourile este deosebită de partea pe care o dau de obicei.

S-a întâmplat că la Ministerul Instrucțiunii se găsește un om, d-l Sterian, care urmărește de ani de zile un ideal în ce privește învățământul profesional și contribuția lui este fără îndoială cea mai importantă. Nu cred că este bine ca un proiect să vină numai din cugetarea ministrului, care deseori se poate întâmpla să nu fie un specialist și cu atât mai rău este când vine de la birocrații din ministerul cari n-au competența necesară în cutare domeniu. Dar, și când se întâmplă că este un funcționar superior care pricepe materia, încă el trebuie să întrebe.

Eu știu care este geneza acestei legi, prin câte forme a trecut și câte modificări a primit. Am chiar un text cu o mulțime de adaosuri care arată cu câtă cinste și cu ce spirit laborios s-a lucrat la dânsa fiindcă d-l Sterian a întrebat și pe alături pe alți oameni și aceștia au adus contribuții importante.

Încât, avem a face cu un ministru al cărui spirit larg a lăsat liberă gândirea colaboratorilor săi și avem a face cu un om care n-a crezut că are toată experiența și toate mijloacele necesare pentru a da o lege bună.

Țin să apăr legea aceasta și pentru alte motive - și în expunerea acestor motive voi amesteca și critica regimului care a dominat până acum în ce privește școala profesională. Am încercat, când o soartă rea pentru mine - se pare că și pentru țară - m-a făcut ministru al Instrucțiunii, am încercat, în preocuparea aceasta pentru învățământ, lăsând un ecou nesuferit de calomnii față de mine, până mai târziu și care durează până acum, în care a intrat multă prostie și mai multă răutate, mai multă prostie decât răutate, căci prostia ia partea cea mare și răutății îi lasă mai puțin; dar pe vremea aceea am încercat o schimbare completă a învățământului, într-o formă modestă, fără a fi adus înainte argumente pedagogice, fără a fi cetit nu știu câte legislații, ci profitând de o foarte lungă experiență, am încercat să prefac învățământul.

Învățământul nostru a avut în toate domeniile, și în domeniul acesta profesional, un mare desavantajiu: era copiat și era în aer. Acestea sunt cele două vicii de căpetenie ale învățământului nostru. Și atunci am căutat și în învățământul secundar și în învățământul primar, sub forma de circulare, să prefac învățământul. M-am întâlnit acolo cu organizația profesională, pe care colegul meu de la Universitate și prietenul meu ministrul, o respectă în persoana unui domn ridicol, care uneori se pare că poruncește la Ministerul Instrucțiunii Publice; și organizația aceasta a stat în calea intențiilor mele.

Este vorba de celebrul șef al Asociației învățătorilor, aclamat de unii, hulit de alții și tolerat de d. ministru al Instrucțiunii Publice. Da, am încercat în învățământul secundar și în învățământul primar, unde am reușit mai puțin.

Am vrut să fac același lucru la Universitate. Legea învățământului superior, mi-ați impus-o d-voastră, fiindcă eu voiam să mă mulțumesc cu trei, patru articole, în care declaram că Universitățile primesc o subvenție de la Stat și sunt libere să împartă subvenția și să se administreze după hotărârea lor. Dv. ați vrut o lege și ați făcut-o, cu tot felul de săltare și săltărașe, pentru cutare și cutare, pe care eu am înghițit-o, pentru că așa voia corpul privilegiat al profesorilor universitari.

Dar dacă mă apropiam de legea învățământului profesional, făceam ce ați făcut dv., din cauza defectului inițial care trebuia corectat.

Ce am făcut noi în materia învățământului profesional? Mai întâi însă să vedem ce am găsit aici.

Țara aceasta nu a fost numai o țară de ciobani și plugari. Au fost mult mai mulți plugari decât ciobani, contrar părerii de obicei admise că am fi trăit o fază de ciobani, și unii ar voi să ne așeze pe mentalitatea oilor și a caprelor, că între români, majoritatea ar fi fost păstori, ceea ce este fals. Este o plugărie milenară care a trăit la noi.

Dar noi am avut și meșteri. Formula aceea a lui Carp, care a spus că românul se naște nu știu ce și pe urmă ajunge să fie bursier, apoi funcționar și la capăt pensionar, și că aceasta ar fi menirea lui, nu este adevărată. Românul este dintre cei mai buni meșteri care există (*Aplauze*). El nu se pripește, el caută să facă frumos, el este cinstit, și față de client și față de lucrul însuși pe care-l fabrică.

De câte ori ai noștri au intrat în concurență, prin străinătate, cu alți meșteri, ei au reușit. Cei mai buni cismari din Paris sunt românii. Când se așează un croitor român într-un cartier de acolo, clientela celorlalți vine la dânsul, pentru că noi avem croitori dintre cei mai buni în marile orașe.

E drept că noi am împrumutat de la sașii și de la ungurii din Ardeal, fiindcă noi asimilăm foarte repede. Avem bunul simț să păstrăm din fondul nostru propriu și pe urmă să asimilăm, să creăm o sinteză.

Lucrurile mergeau foarte bine. Aici în Muntenia, au mers bine și după 1850-1860. Lumea aceea a lui Caragiale este compusă, în mare parte, și din bărbierii de la București și din meșteri, pe lângă care se adună și funcționari și Rică Venturiano, și tot produsul noii epoci liberale - să mă iertați - epoca de la 1848 înainte.

Erau oameni care nu se formaseră în școală, ci în atelier, ca ucenici. Voi spune câteva cuvinte și despre chestia aceasta a ucenicilor, pe care am luat-o iarăși cu zgomot, ca un lux nepermis. Facem un fel de ciocoi-ucenici, după ce am creat alte feluri de ciocoism în toate ramurile organizației noastre de Stat și ale societății noastre.

În Moldova au venit evrei prin anul 1850. A fost un dezastru. Veneau cu anumite îndemânări, cu anumite cunoștințe ale unor forme de fabricat pe care ai noștri nu le aveau. Occidentalii aceștia au înlocuit orientalii noștri. Acesta este adevărul. Și deodată noi ne-am trezit, mai ales în Moldova, fără clasa aceasta de meșteri.

Clasa aceasta de meșteri este absolut necesară.

Între ideile fostului meu prieten politic Cuza, pe care îl avem acum între noi, sunt și unele pe care nu le-am împărtășit niciodată, altele pe care le-am împărtășit cândva și le-am lăsat, dar sunt unele care mi-au plăcut de la început.

D-sa a avut concepțiunea aceasta a societății organice în care să se întâlnească toate elementele necesare și evident că acești meșteșugari erau o necesitate în corpul deplin organizat al societății românești.

Deodată s-a văzut că nu mai avem meșteri. În Moldova și în Muntenia s-a ajuns apoi la același rezultat. Și trebuie să se țină seamă acum de faptul că ne găsim în fața Ardealului, unde nu s-a făcut nici un pas pentru a crea meșteșugari români; acolo meșteșugarii sunt sași, unguri, evrei mai puțin, dar, în sfârșit, sunt alții și, fără a jigni vre o naționalitate, noi trebuie să căutăm ca pretutindeni să ne luam locul care ni se cuvine, în calitate de creatori de Stat și de element majoritar. Aceasta nu poate supăra pe nimeni, este o datorie absolută față de noi înșine. Și atunci, lăsând la o parte ce a fost în Ardeal și ținându-ne la vechea viață din Principate, s-a venit cu școala. Cu școlile acestea, cu care s-a făcut un foarte mare rău, deoarece din ele au ieșit oameni care nu cunoșteau meșteșugul, sau îl cunoșteau pentru altă țară, care erau plini de teorii, și jumătate din teoriile acestea trebuiau date afară.

Căci toată tâmpenia aceasta din școli trebuie izgonită și fiecare să fie pregătit în așa fel încât, ieșind din școli, să nu fie redus a învăța atunci ce e societatea și ce trebuie să facă el înăuntru, cu toată greutatea și cu toată stângăcia. El trebuie să se țină în contact cu societatea, să se simtă om al societății și când face studiile; nu să fie scos deodată în societate ca să devină un element parazit, inutil, un blestem pentru societate (*Aplauze*).

Pe de altă parte, pe lângă foarte multă ambiție să avem școli, elementele din școlile profesionale erau ținute în astfel de condițiuni umilitoare încât, în ceea ce privește pe elevi, erau adeseori desculți, flămânzi și nespălați. O știu printr-o experiență de familie, căci fiul meu a părăsit o carieră politică pentru care avea aplicare și s-a făcut, cu titlul de doctor, inginer de la Torino, renovator la Școala Superioară de Arte și Meserii de aici. Tocmai contrariul de ce se face în alte familii, unde se părăsește meșteșugul pentru a sări în politică, unde înaintează, în doi, trei ani până la subsecretar de Stat sau ministru! Pe când el a făcut contrariul: a lăsat o carieră pe care i-o asigurau meritele lui, și în care îl puteam sprijini și eu la nevoie, și s-a amestecat în domeniul cel mai greu și umil al muncii.

D-1 profesor dr. C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii: A schimbat cu totul Școala de meserii din București.

D-1 profesor N. Iorga: Dar ce a găsit acolo, căci o știu și de la dânsul! Era ceva înspăimântător. Cum puteau să se facă lecții cu acel tineret

nenorocit, neajutat de nimeni, o ticăloasă plebe! Nu mai vorbesc de unii profesori: de multe ori asistă elevii la rușinea vieții private a profesorilor lor!...

D-1 profesor M. Manoilescu: Pentru aceasta, ne-ar trebui să avem oameni de aceștia pentru toate școlile.

D-1 profesor dr. C. Angelescu: De aceea-i punem la școlile politehnice.

D-1 profesor M. Manoilescu: Dar mai trebuie și suflet pe deasupra.

D-1 profesor N. Iorga: Pe lângă aceasta, în ce privește pe profesori, observ că profesor este oricine care profesează. Are același rost în societate și pretențiosul și de multe ori ridicolul „prof. univ.”, care de câte ori face o prostie sau o necuviință, își dăruiește un banchet. Este tot la fel în societate un „prof. univ.” ca și un maestru care lucrează într-un atelier.

Dar noi avem un talent uimitor pentru diferitele titulaturi.

D-ta nu ești profesor, ești maestru! Prin urmare, nici nu te poți amesteca în discuția noastră, nu te poți ridica până la concepția noastră, în care plutim noi în fiecare moment.

Deci, cu elevii aceștia nedeparazitați, nici sub raportul fizic, nici sub raportul moral (*ilaritate*), și cu profesorii aceștia, pe care i-am menținut în situația de umilință și cu imposibilitatea de a înainta, absolvenții ieșeau, nu ca meșteșugari, ci contra meșteșugului, plasându-se în cine știe ce agentură electorală de la sat, pentru a parveni foarte ușor în câteva luni de zile.

Natural, că am ajuns acolo încât, în loc să aducem pe oamenii noștri la meșteșuguri, și ceea ce aveau vechii noștri meșteșugari, pe vremea când s-a format generațiunea mea, s-a pierdut.

Acum dv. veniți cu ce? Veniți, întâi, cu ajutorul care se dă elevului. Elevul așa cum reiese din legea dv. nu va mai fi elevul de odinioară.

Și adaug un lucru la care țin foarte mult: atunci când am alcătuit, în tinerețea mea, un program de partid, am prevăzut acest punct. Cum una din cauzele pentru care absolventul școlii de meserii nu se face meșteșugar, este că-i lipsește capitalul, eu prevăzusem un credit industrial, care s-ar fi dat la ai noștri, pentru că ei au mai multe nevoi decât ceilalți, care se ajută între dâșșii, care au și capital de peste graniță și care au societăți de ajutorare (*Aplauze puternice*).

Eu prevedeam pentru dâșșii un credit, ca să aibă cu ce începe. Evident că omul care începe, îndatorindu-se în dreapta și în stânga, umilindu-se la unul și la altul, omul acesta se dezgustă și numai poate merge înainte.

Școala îi aruncă deci în stradă și îi lasă în dezorientare. Dv. prevedeați însă dispoziții care pun în legătură pe absolvenții școlii cu ceea ce va ieși din ei mai departe, după ce termină școala.

Școala nu poate fi numai un mijloc de învățatură pentru cel ce stă pe băncile ei; școala are răspunderi materiale și o misiune morală pentru omul acesta până la capătul vieții sale (*Aplauze prelungite*).

Și Universitățile noastre ar fi altfel, dacă am înțelege lucrurile așa. Dacă, în nevoia lui, un licențiat, în loc să se ducă să țină o întrunire și să atace guvernul, pentru că nu plouă cu catedre din cer, dacă s-ar întoarce la profesorul lui și i-ar cere un sfat, sfatul acesta ar putea fi bun.

A venit la mine un licențiat și mi-a cerut să colaborez la o gazetă. L-am întrebat: ce fel de gazetă: - Gazeta licențiaților fără ocupație. - Apoi dacă vor avea o gazetă, devin cu ocupație? (*Ilaritate*). - Dar ce să fac? - Iată ce, să te duci într-un oraș de provincie, unde sunt copii de pregătit pentru examenele particulare; trăiește modest acolo și vei câștiga bani, ba poate să găsești o astfel de situație, încât să nu o mai părăsești nici pentru cea mai bună situație din învățământ.

Dacă Universitatea s-ar putea îngriji de dânsii și tot așa, dacă ei ar veni la Universitate pentru sfat, atunci poate că și Universitatea ar fi mai bogată de cum este astăzi.

Vreți să vă dau un exemplu? În societatea americană universitățile sunt foarte bogate; dar sunt oare bogate, fiindcă le susține Statul, adică marele Stat care se suprapune peste Statele cele mici, sau înseși Statele mici? Ferească Dumnezeu! Sunt donațiuni, sunt daruri de recunoștință, sunt foarte importante înzestrări care vin de la un părinte care a avut un fiu în Universitate și a murit, și atunci părintele zice: ce aș fi dat fiului meu în viață, dau Universității în care s-a pregătit fiul meu. Și se întâmplă foarte adeseori că un student pleacă pentru trei, patru ani și se duce la fabrica tatălui său iar, după ce a stat trei-patru ani acolo, se întoarce din nou în Universitate, așa încât este iarăși, legătura între viață și învățământ, legătura aceea pe care noi nu am avut-o.

Acum, când dv. puneți pe absolvent toată viața sa în legătură cu școala de unde a plecat, faceți un lucru ale cărui urmări o să le vedeți multă vreme.

Dar, afară de aceasta, dv., ați vrut să ridicați pe maestru. În această privință, d-l ministru al Instrucțiunii a făcut un lucru pe care nu a vrut să-l facă nici dumnealui, nici înaintașii d-sale, în alte domenii.

Eu sunt de părere că și cel din urmă învățător are dreptul, prin meritele sale, talentul său, legăturile sale, costumul său pentru a se sui în capul societății românești. Cred că este mult mai bine.

Dar, dv. împiedecați trecerea de la un grad la alt grad. Foarte rău. Oricine ar trebui, în anumite condițiuni, să poată da bacalaureatul. În Franța mi se pare că este așa: oricine, dacă este în stare să se prezinte la bacalaureat, poate să o facă. Și dacă are bacalaureatul, poate să ajungă la Universitate, și dacă trece la Universitate, poate să fie și profesor de Universitate sau membru al academiilor franceze.

E bine că ar căpăta și absolvenții - și cei din învățământul normal, pe care dv. îl creați, căci nu exista înainte, din învățământul normal pentru acești maeștri care ar deveni profesori, și aceasta le-ar inspira o nobilă ambiție, pe care, în calitate de maeștri, nu o aveau și nu o puteau avea - posibilități de înaintare.

Este un principiu fecund și, cum la orice lege eu mă opresc înainte de toate la concepțiile generale, la principiile de bază, nu pot să nu-mi fac datoria de a-l aminti. Principiile de bază mă interesează, și este datoria mea de om cinstit și credincios față de propriile mele idei de a recunoaște pe deplin la alții aceste merite.

Mai am de adăugat încă două lucruri: întâi, în ce privește legăturile dintre învățământul profesional, așa cum îl schimbați, și situația însăși a societății noastre în domeniul acesta al meseriilor. Noi continuăm a avea atelierile noastre. Atelierile acestea sunt în grija nimănui, d-le ministru, în grija nimănui! Eu sunt proprietar de tipografie, și știu cum se face ucenicia în domeniul acesta al tipografiei, în care se găsesc oamenii așa de inteligenți, de un gust așa de ales, și dacă îi știi prețui, sunt colaboratorii cei mai prețioși pe care-i poate avea cineva. Eu adaug, de o bucată de vreme, la sfârșitul cărților mele, numele lucrătorilor care le-au compus, spun: "Lucrate de colaboratorii mei cutare și cutare". (*Aplauze*). E bine cine se îngrijește de dânsii. Mă întreb eu: cine se îngrijește de acești oameni vrednici într-adevăr de toată atenția? Eu știu și mizeriile atelierelor, cunosc pe ucenicul trimes, doi ani de zile, ca să cumpere jurnal, brânză și pâine, celor care se găsesc a fi lucrători, și dacă se întâmplă că zăbovește un moment, vai de pielea nenorocitului de ucenic. Dar ce poate fi această organizație nesupravegheată, nemoralizată, în care patronul este silit să îndeplinească deseori funcții judecătorești, pentru că Statul nu se amestecă? De acolo, dinăuntru, nimeni nu se poate plânge la dânsul.

Sistemul acesta totuși rămâne și atunci, d-le ministru, ai, pe de o parte, legea d-tale, mult mai bună, și pe de altă parte, ai atelierile. Dar o lege a atelierelor trebuie neapărat să vină, și eu vă doresc să o puteți aduce: la Ministerul de Instrucție, la Ministerul de Industrie și Comerț, unde veți crede

mai bine. Fiindcă numai așa vom ajunge la scopul nostru, adică la a crea - într-un ținut unde lipsește meșterul român - la a crea acest meșter, așa de indispensabil, prin grija acestor ateliere. Adică nu ucenici de la Ministerul de Industrie, de care o să vorbesc îndată, ci ucenici care locuiesc la lucrătorii ceilalți, care locuiesc și aiurea și care trebuie să aibă un regim particular de protecție.

Statul trebuie să aibă atenție pentru dâșii și trebuie să colaboreze atelierele cu școlile pe care le creați dv. Numai dintr-aceasta poate să iasă un lucru mare. Trebuie chiar ca elevii să fie trimeși în ateliere, cât se poate mai mult. Cum se trimet cei de la școlile de comerț în prăvălii, așa trebuie ca și bieții ucenici din atelierele particulare, să poată beneficia de învățământul superior, de învățământul teoretic din școli. Legătura organică între aceste două mijloace, de pregătire a meșterului, este una din marile necesități ale timpului nostru.

Afară de aceasta însă, să-mi dați voie să spun două cuvinte despre așa numitele școli de ucenici. Ministerele, o bucată de vreme, s-au bătut între dânsele ca să fure fiecare câte o școală. Nu au mers până la capăt, pentru că, dacă mergeau până la capăt, cum Ministerul de Industrie și Comerț avea a face cu Academia de Comerț, cum Ministerul de Război are a face cu școlile militare, cum același Minister de Industrie și Comerț are ucenici, atunci ar fi trebuit ca facultatea de Drept să treacă la Ministerul de Justiție, ca facultatea de Medicină, la Sănătatea Publică și inginerii să treacă toți la cine se îngrijește de căile publice, prin urmare, la Comunicații. Din fericire, nu s-a mers până acolo, fiindcă era organismul Universității care nu o permitea. Numai aceasta a oprit. Dar fiecare a căutat să tragă la sine un număr de școli. Ministerul de Industrie și Comerț este, fără îndoială, tot așa de respectabil în el însuși ca oricare minister; dar nu-i mai puțin adevărat că nu putem atribui o mare competență pedagogică, un mare simț al lucrului școlar funcționarilor de la Ministerul de Industrie și Comerț, care au acolo altceva de făcut: ei trebuie să aibă neconținut înainte situația târgurilor de vânzare și mijloacele prin care noi am putea să ajungem a câștiga un loc în aceste târguri mondiale. Acesta este rostul lor, nu să trimită inspectori industriali sau inspectori comerciali, care aceștia să meargă la școlile de comerț și la școlile de ucenici. Eu am fost la școli de ucenici. Ele se pot împărți în două: în școli care sunt pe ultima treaptă în ce privește sărăcia, și sub raportul programului și sub raportul întreținerii elevilor: parcă sunt niște aziluri de copii vagabonzi. Și de altă parte, când se găsește câte un director care dorește să locuiască un apartament

frumos, se clădește în mijlocul Bucureștilor, sau aiurea, o zidire minunată. Întrebi: ce este aici, mă rog? Ți se spune: aceasta este o școală de ucenici. Dar acolo sus unde se văd perdelele acelea și florile acelea frumoase, cine este? - “Este d-l director” (*Aplauze, ilaritate*).

Nu, mă rog, este bine să luați școlile de ucenici și ele să meargă la Ministerul de Instrucție, pentru ca să faceți legătura între școlile industriale, ateliere și cămine de ucenici, trei lucruri, din care să iasă nu meșter român, capabil pentru a întrebuița una din formulele faptelor politice de acum, în care se captează lumea și cu fângăduinți și cu injurii, capabil să bată, dacă vreți, pe toți nemții, și dacă voiți să întrebuițez un termen curent, pe toți jidanii din lume (*Aplauze, ilaritate*).

Cu geamuri sparte nu faci decât să dai de lucru lucrătorilor geamgii, care nu sunt români și să pui să se plătească din bugetul țării (*Ilaritate*).

Nu vom birui în toate domeniile decât prin marile noastre însușiri și printr-un învățământ care să le ridice, în loc să le scadă (*Aplauze prelungite*).

O ultimă observație: mi s-a mai spus, și este foarte adevărat, că deseori școala lucrează degeaba. Absolventul, chiar dacă-i dai mijloace cu care să fie sprijinit mai departe, unde se duce? Se duce la orașe, în locul care este prins de concurența străină, pe care sperăm că de azi înainte o vom putea înfrunta și birui, ba, alteori, sunt români care dețin toate posibilitățile de câștig. Români ieșiți din ateliere, care nu sunt bucuroși să vină în ajutorul altuia ieșit din școala Statului.

Dar unde pot găsi loc toți meșterii aceștia? La sate (*Aprobări*).

De ce, la sate, noi n-avem meșteri? Iată de ce n-avem: fiindcă n-are nevoie aici țăranul, pe care noi îl lăudăm, îl lăudăm atât că aproape, l-am stricat cu totul.

Trebuie să recunoaștem cu toții, că i-am recunoscut atâtea merite și i-am făcut atâtea avantagii, încât ar fi bine ca, în loc să umblăm cu tot felul de închipuiri de „Stat țărănesc”, să ne ocupăm de Statul nostru existent, unde țăranul să aibă locul care i se potrivește cu ce este, cu ce dă, nu cu ceea ce-l învățăm a cere (*Aplauze puternice, aprobări*).

Pe țăranul nostru noi l-am lăudat și fiindcă se pricepe la orice. Este foarte adevărat. Nu este un lucru în care să nu se priceapă, afară de fierul țiganului, în care unii, poate, se pricep, dar în general, nu se amestecă, fiindcă socotesc că potcovăria și fierăria este treaba țigănească.

D-1 profesor Dragomir Hurmuzescu: Sunt mulți fierari meșteri români.

D-1 profesor N. Iorga: Dar cei mai mulți disprețuiesc această meserie și zic că este treabă țigănească și că nu este bine să se amestece românul. Încolo, țăranul face orice. Face frumos, este adevărat, când știe, dar când nu știe, nu poate să facă nici frumos. Sunt multe cazuri în care nu face nici un lucru util, nici un lucru frumos.

Gândiți-vă la anumite căruțe ale țăranilor, fabricate de dâșii. E o rușine, când vezi pe străzile Bucureștilor câteva scânduri întinse pe patru roate primitive și omul care este înăuntru își bănănește picioarele de pământ și stă cu nasul la nivelul cozii calului; din fericire, și calul are dimensiuni la același nivel, căci altfel omul ar sta sub burta calului. Sunt o rușine vehiculele aproape protoistorice, dacă nu preistorice, care se poartă pe străzile orașelor noastre.

Țăranul trebuie să învețe agricultură, o bună agricultură și creștere de vite, o bună creștere de vite, cum este în Danemarca, cum este în Olanda, precum am arătat, acum două zile, pe baza lucrurilor pe care le-am citit, că le face țăranul olandez. Țăranul olandez, dacă este pescar și îi scade venitul de la pescărie, se face plugar. Dar făcându-se plugar, se duce la conferințele agricole, se duce la învățătorul rural, pe care cooperativele și uneori Statul i-l pun la dispoziție, în condițiuni foarte modeste, ținându-se conferințe și în cârciuma satului. Se duc la cârciuma satului și beau întâi un rând de halbe și pe urmă se fac conferințe. Bine înțeles, se îngrijesc să nu fie prea multe conferințe, căci atunci rândurile de halbe ar putea fi dezastruoase.

Dar omul stă ca acasă, și are voie să întrebe pe profesor: și i se dă teoria pe baza că învățământul practic îl are fiecare de la tatăl său, iar învățământul teoretic trebuie să-l dea, într-o formă asimilabilă, și Statul. Și învățătorii, în același timp, sunt măiestrii agriculturii satului întreg.

Zice olandezul: unde vezi agricultură bună să știi că este învățător bun; unde vezi agricultură proastă, învățătorul a umblat după altceva, decât după ceea ce este prima lui datorie, aceea de a crește pentru pământul de acolo, plugarul care să rămână acolo (*Aplauze prelungite*).

Ei bine, în momentul când țăranul nostru va face ce face țăranul olandez, care lucrează și iarna la câmp, unde totdeauna are ceva de făcut, lucrează în ianuarie chiar, cum în Italia de Nord ai să vezi același lucru și în decembrie, și principalul în Olanda este că pământul nu trebuie să stea nici câteva zile neîntrebuințat; ai mântuit cu o recoltă, începi cu pregătirea celeilalte. Dacă pământul slăbește, îl îngrași; dacă n-ai pământ, faci ce se face în Franța, unde se aduce pământ de cultivat cu căruța și cu sacul, faci ceea ce

face italianul în Istria, care creează chiar pământul. Atunci țăranul nostru nu va mai face toată ziua cioca-boca în jurul carului, pentru că n-are ce face și mai mult strică decât drege, și el se va duce la meșterul pe care i-l veți trimete. Meșterul însă trebuie să fie deprins din școală că acasă nu va găsi lumină electrică, nu va găsi masă cu carne în fiecare zi, nu va avea prilejul să aibă o viață socială, ca la școală. Școala nu trebuie să fie o școală de mândrie, ci o școală de umilință. Eu aș vedea la masă pe directorul școlii, pe profesori, pe elevi și rânđași, servitorii.

Așa se face în Olanda: stau în ferme cu toții împreună la masă și, deodată, se ridică fermierul, deschide cartea sfântă și citește versetele biblice, oficiind ca mare preot al casei lui. Așa s-a făcut în vechea Americă și mărirea Americii de aceea s-a făcut.

E acesta un lucru pentru toți miniștrii, căci este o greșeală aceea că facem legile pentru compartimentele noastre ministeriale și în compartimentele noastre.

Până acum, la noi, Consiliul de Miniștri nu a existat niciodată în adevăratul înțeles al cuvântului. El trebuie să fie un așezământ solidar, cu șeful ascultat de toți, care este președintele Consiliului. Oamenii aceștia să facă, o bucată de vreme, marele sacrificiu de a uita cu totul rosturile lor personale, pentru o asociere de muncă, în care să nu fie nici rivalitate, nici dușmănie, nici intrigă, să nu facă altceva decât ca fiecare să ajute pe celălalt la locul în care se pricepe mai bine (*Aplauze*).

Și când România va fi un singur mare ogor, când va fi un singur mare atelier, când va fi o asociație de negustori, când administrația va fi la dispoziția societății, iar nu societatea victima unei administrații politicianizate, atunci și chestiunea de armament se va ușura mai mult, căci vom fi în stare să ne apărăm, nu numai cu ce cumpărăm, ca mitraliere și tunuri, ci și cu aceste virtuți ale noastre.

În războiul din Africa - toată lumea știe cât de puternice sunt sentimentele mele față de Italia, dar totuși, nimic nu mă împiedică să mă gândesc la soarta celor învinși care, așa cu pielea lor neagră și în condițiile lor inferioare de viață, țin unul la altul.

Acum să dea Dumnezeu să ținem noi vreodată, tot așa, în ceasuri de primejdie, împreună. O societate astfel alcătuită, unită prin întregul ideal, prin toate interesele este o societate indestructibilă, sub forma Statului, și una din uneltele cele mai folositoare pentru dezvoltarea civilizației umane (*Aplauze prelungite*).

Ședința din 1 aprilie 1936

La legea numelui

D-lor, vreau să fac numai două observații.

Fac apel la d. ministru al Justiției, cu care ne cunoaștem din vremea în care dacă aș fi spus eu că doresc să se facă o modificare, trebuia s-o facă; evident că acum legăturile dintre noi nu mai sunt aceleași ca atunci când îl prezidam pe dumnealui, dar cu toate acestea îl rog să-și aducă aminte de acele timpuri.

D-le ministru, legea aceasta cere două modificări. Când o fată se mărită - adeseori cum poate, nu cum vrea - sunt cazuri în care ea purtând un nume cunoscut, mare, este silită de împrejurări, sau poate dintr-un sentiment, sentimentul nu se discută, să ia pe cineva care are un nume oarecare. A purta numele părintelui alături de numele soțului este un drept al ei. Nu poate să i-l răpească cineva. Dacă până acum femeile au purtat numai numele soțului, aceasta se datorește situației pe care i-au creat-o femeii anumite epoci inferioare față de gândirea epocii noastre.

Prin urmare, d-le ministru, nu numai atunci când a declarat de la început să țină să-și păstreze numele de acasă, ci oricând ea are dreptul să-și păstreze numele părintelui. Uitați-vă în Franța: oricând femeia se prezintă înaintea instanței are dreptul acesta...

D-1 Mihail Gh. Orleanu: În Elveția, numele femeii se pune totdeauna alături de al bărbatului.

D-1 Valeriu Pop, ministru Justiției: Sunt de acord cu dv., d-le profesor Iorga, însă cu precizarea, pe care ați făcut-o și dv., că dacă dorește să poarte numele de familie, să fie obligată să anunțe aceasta la ofițerul stării civile, fie cu ocazia contractării căsătoriei sau ulterior, dar aceasta să nu rămână *ad-libitum*, căci s-ar naște confuziuni. Însă sunt absolut de acord să aibă facultatea de a purta numele de familie, numai cu prealabila înștiințare, fie cu ocazia căsătoriei sau mai târziu la Ofițerul stării civile.

D-1 profesor N. Iorga: Al doilea. Dvs. prevedeți că dacă divorțul nu este pronunțat contra femeii și femeia are un nume cunoscut în întreprinderi, să aibă dreptul să poarte numele fostului soț. Aceasta nu se poate admite. Cum? Legătura dintre soț și soție s-a desfăcut. Se poate ca un soț mai generos

să consimtă să desfacă o căsătorie, fără ca aceasta să fie în dauna reputației femeii, fiindcă-i permite, astfel, să ducă o viață onorabilă și sunt desfaceri care se fac prin bună înțelegere. Dar se poate întâmpla ca o femeie să aibă vinovăție și bărbatul este destul de generos, pentru ca ea să nu ducă amintirea acestei greșeli. Sunt și desfaceri de căsătorie din cauza unor anumite inferiorități ale femeii. Cum? Numele unui om să fie dus mai departe de cineva care nu mai are nimic de a face cu soțul? I se cășunează acestui om cine știe ce daune: poate că divorțata este o persoană ridicolă, o persoană cu o viață imorală. Își face mai departe afacerea în puterea căreia dv. ați introdus articolul. Încă odată, ea poate să aibă o purtare ridicolă în societate, poate să aibă o purtare imorală și numele unui om să fie neconținut legat de o astfel de femeie, nu se poate. O să spuneți că nu este așa. Am citit cu atenție...

D-1 Valeriu Pop, ministrul Justiției: Să-mi dați voie să dau o explicație. Întâi este o mare deosebire între dispozițiile Codului civil din Vechiul Regat și dispozițiile Codului matrimonial din Transilvania. În Transilvania, spre deosebire de Codul civil din Vechiul Regat, femeia divorțată, dacă divorțul s-a pronunțat din vina soțului, are dreptul, fără consimțământul soțului, să poarte numele soțului până la recăsătorire, fără nici un fel de restricție.

D-1 profesor N. Iorga: Nu suntem obligați să moștenim toate prostiile din alte regimuri.

După ce V.P. citase din proiect: „instanța judecătorească poate ridica femeii dreptul acesta dacă se folosește de numele profesional în chip abuziv, sau dacă are o purtare nevrednică”

Eu vă mărturisesc că am crezut și cred un lucru, că între oamenii politici pe care ni i-a trimes Ardealul, dv. sunteți cel mai inteligent. Vreți să caut pe altcineva ? (*Ilaritate*). Ar fi păcat, cu atât mai mult cu cât, Dumnezeu știe în ce situație va trebui să fiu pus, când vă voi alege tot pe dv. (*Ilaritate*).

D-le ministru, nu se poate și iată de ce nu se poate: fiindcă numele acestui om este o garanție, și garanția a fost acordată afacerii, fiindcă era nevasta lui și din moment ce nu mai e nevasta lui, cum îl silești să dea o garanție, când nici un motiv nu mai este pentru aceasta.

D-1 Mihail G. Orleanu: Puneți și împrejurarea că femeia poate să fie legată de starea de faliment.

D-l Valeriu Pop, ministrul Justiției: D-le profesor, eu declar că nu țin cât de puțin la această dispoziție, pe care noi am preluat-o din proiectul de Cod civil pe care l-a lucrat Consiliul legislativ.

D-l profesor N. Iorga: După ce l-am preluat pe d-l Romulus Boilă, ne siliți să mai luăm și dispozițiuni de acestea? (*Ilaritate*)

Sesiunea 1936 – 1937

Senatul

Ședința din 17 noiembrie 1936

În cazul mitropolitului Gurie

D-le președinte, d-lor senatori, primesc chiar astăzi din partea I. P. S. S. Mitropolitul Basarabiei, Gurie, o scrisoare în care mi se semnaleză lucruri care privesc Senatul, care privesc felul cum Senatul ar înțelege să considere pe prelații care, pentru a ne sfătui cu ei în hotărârile mai importante, se găsesc pe aceste bănci.

Iată ce spune părintele Gurie în scrisoarea pe care mi-o adresează:

„Aseară, după ce v-am văzut la Senat, a venit la mine părintele Partenie, secretarul general al Ministerului Cultelor și în numele ministrului Iamandi, mi-a pus în vedere că n-aș mai avea dreptul să mă duc la Chișinău, nici să-mi iau rufele și hainele necesare, ne cum să mă îngrijesc de apărarea mea și de actele și dovezile privitoare la luminarea cauzei”.

Cum știți, Sfântul Sinod a suspendat, cum prevede legea, pe Mitropolitul Basarabiei, care nu este condamnat, care nu a fost judecat, care nu a fost ascultat. Este pârât; s-a făcut o anchetă de un funcționar sau de mai mulți funcționari. Se poate întâmpla ca ei să aibă dreptate; se poate întâmpla să nu aibă dreptate. S-a iscat un urât scandal, care acest urât scandal este bine să contribuim cu toții pentru a-l face să dispară, mai ales în astfel de momente, în așa fel încât să nu fie jignită nici dreptatea, dar nici cinstea Bisericii acesteia a noastră (*Aplauze*). Și nici românismul din Basarabia.

Am aici această scrisoare în care părintele Gurie spune: „Totodată mi s-a pus în vedere să nu mă mai prezint nici la ședințele Senatului”.

Cine are dreptul să pună în vedere unui membru al Senatului să nu mai vină la ședințele lui? Aceasta se poate hotărî numai de președinte, după ce a intervenit o condamnare. Dar noi ne găsim numai înaintea unui înalt prelat care este pârât, care a fost suspendat de Sfântul Sinod în împrejurări pe care eu le cred puțin cam grăbite. Astfel de hotărâri se iau după ce se convoacă cel

care este acuzat, după ce se ascultă cel acuzat, după ce se întreabă personal toți membrii Sinodului, iar nu numai cei care s-au întâmplat de s-au găsit într-un anumit moment acolo, și aceasta nu se anunță publicului decât atunci când este necesar pentru tratarea mai departe a cauzei. Hotărârea aceasta e nesprijinită pe o cercetare a Sfântului Sinod și Sfântul Sinod nu poate să suspende pe baza unor hârtii care vin de la minister; el nu poate să suspende decât pe baza unor cercetări pe care el, Sfântul Sinod, le face, și pe baza unei ascultări a celui care este acuzat. Prin urmare, nu este nici un temei de a se răpi Mitropolitului Basarabiei dreptul de a veni aici.

Eu cred că, aducând chestiunea aci, într-un for înalt care reprezintă națiunea, de aici va ieși și prin înțelepciunea guvernului o hotărâre, care să permită ca această tristă afacere să se dezvolte altfel decât până acum.

Fiindcă părintele, în întâmpinarea pe care a făcut-o și înalt Prea Sfințitului Patriarh, președintele Sinodului, aduce înainte și alte lucruri foarte grave care ne interesează și pe noi. Iată ce spune:

„D-1 prefect al județului Lăpușna mi-a trimes vorbă prin părintele consilier eparhial Burjacovschi, că ar fi bine să cer d-lui ministru Inculeț să fiu îngăduit a sta la mănăstirea Hirjauca din Basarabia, ca să nu mă ducă într-o eparhie străină”.

Și părintele se plânge că vor să-l ducă așa, cu de-a sila, cu jandarmii, într-un vagon păzit, la Putna sau la Dragomirna.

S-a mai pomenit oare așa ceva? Iată, în Biserica unită de alături, în Biserica română care are de cărmuit o imensă ierarhie, așa se tratează episcopul!? Acolo e ordine și disciplină!

Mai departe zice: „în care caz, dacă aș consimți să demisionez, d. prefect e gata să-mi pună pe masă trei sute de mii de lei”.

Dar ce sunt obiceiurile acestea țigănești? Parcă ar fi vorba de un polițai din cine știe ce fund de provincie, de un om care nu-și dă seamă nici de demnitatea sa, nici de a celor pe care îi aduce înaintea sa!

Cu ce se apără o țară? Înainte de toate, cu valoarea ei morală. Și în momentul când trebuie să ne apărăm hotarele noastre și cu valoarea noastră morală și în Biserică și în Stat, nu în momentul acesta trebuie să provocăm asemenea scandaluri, care pleacă de la oameni de nimic împotriva unor oameni cu răspundere limitată, căci cine nu știe că răspunderea financiară a Mitropolitului Gurie este aproape inexistentă.

Nu cu asemenea mijloace servim niște interese care au nevoie de legalitate și de bună cuviință! (*Aplauze*).

D-1 prof. Al. Lapedatu, președinte: D-lor senatori, sunt dator o lămurire în ce privește afirmațiunea din scrisoarea Părintelui Gurie, că ar fi primit ordin să nu vină la Senat. Trebuie să declar că un asemenea ordin nu putea veni decât de la acest loc prezidențial sau de la Senat. Or, un asemenea ordin nu s-a dat și nici nu se putea da.

O voce: Ar fi fost ilegal!

D-1 prof. Al. Lapedatu, președinte: Nu s-a dat, pentru că nu am fost sesizat de hotărârea Sf. Sinod decât azi dimineață și pentru că această adresă trebuie examinată de comisiunile pe care le prevede regulamentul Senatului. Aceste comisiuni nu sunt încă constituite (*aprobări*), așa încât chiar numai din punct de vedere formal eram în imposibilitate să dăm curs acestei adrese.

Rămâne ca comisiunile și Senatul să rezolve la timpul său cum va crede mai potrivit această chestiune.

De aceea, țin încă odată să resping informațiunea pe care a dat-o părintele Gurie d-lui profesor Iorga că ar fi fost oprit să vină la Senat.

D-1 profesor N. Iorga: Informația e sigură: părintele Partenie, secretarul de la Culte, a venit și a spus ceea ce repetă Mitropolitul Basarabiei.

Prin urmare, trebuie să se spună părintelui Partenie să nu se amestece în lucruri care nu îl privesc.

D-1 prof. Al. Lapedatu, președinte: Eu am răspuns numai în ceea ce privește împiedicarea de a participa la lucrările Senatului. Consider incidentul închis și trecem la ordinea zilei.

D-1 profesor N. Iorga: Dar aveți o comunicare adresată președintelui de Consiliu.

D-1 prof. Al. Lapedatu, președinte: D-1 profesor Iorga a făcut ieri Biroului o comunicare în aceeași chestiune a Mitropolitului Basarabiei.

D-1 profesor N. Iorga: Dați-mi voie să spun că această comunicare dv. nu o cunoașteți...

D-1 prof. Al. Lapedatu, președinte: Tocmai dv. trebuia să citiți astăzi această comunicare.

D-1 profesor N. Iorga: Nu o cunoașteți, fiindcă un imbecil de la cenzură își permite să taie chiar și comunicările adresate în Parlament miniștrilor. M-am plâns d-lui președinte al Consiliului și d-sa m-a asigurat că se vor găsi la cenzură oameni inteligenți care nu vor mai face această greșală.

D-1 prof. Al. Lapedatu, președinte: D-le profesor, îmi permiteți? Comunicarea dv., pe care ați înaintat-o Biroului, trebuie, după regulament, să fie citită astăzi.

D-1 profesor N. Iorga: Dacă îmi îngăduiți, îi voi da citire. O citesc cu plăcere, cu atât mai mult cu cât am asigurarea că inteligența cenzurii nu va interveni.

Iată textul comunicării mele de ieri, găsită periculoasă pentru ordinea de Stat și pe care domnul acela cu capul mare a tăiat-o:

„În fața scandalului pe care înaintea credincioșilor Basarabiei îl reprezintă suspendarea, din ordin ministerial, de către Sf. Sinod, pentru dezordini financiare care nu trebuiau să aducă după sine înjosirea unui ierarh...

Am întrebat pe un membru al Sf. Sinod: De ce ați luat această hotărâre. Și mi s-a spus: Dacă a cerut ministrul! Prin urmare, eu am dreptate să spun ceea ce spun:

...din ordin ministerial, de către Sf. Sinod, pentru dezordini financiare care nu trebuiau să aducă după sine înjosirea unui ierarh, care a adus ca preot mari servicii cauzei românești în țara sa....”

Pe umerii popii Gurie Grossu a stat întreaga luptă pentru limba românească în Basarabia. La aceasta se pricepea; la socoteli, nu, dar la aceasta se pricepea și noi trebuie să pricepem că nu ne e îngăduit să lovim un astfel de trecut, pentru greșeli de contabilitate, „...care a adus ca preot mari servicii cauzei românești, expunându-se celor mai grele pedepse”, întreb pe d-1 președinte al Consiliului dacă nu crede că intervenția personală a sa trebuie să introducă în această tristă afacere discreție, bună cuviință și grija unor interese naționale de care nu s-a ținut seamă până acum.

Aceasta este întrebarea mea.

Ședința din 24 noiembrie 1936

**După ce N. Miclescu vituperase ideia existenței unor forțe armate,
altele decât ale Statului**

Sau măcar să aibă uniforme. Miniștrii să aibă uniforme, iar președintele de Consiliu să aibă o mitralieră și fiecare majoritar să aibă o trompetă.

Ședința din 27 noiembrie 1936

La discuția adresei de răspuns la Mesajul Tronului

D-le președinte, d-lor senatori, să-mi dați voie, ca un foarte vechi obicei al unui om, căruia nu-i place să se expună de la nici o tribună, să vorbesc de aici de la locul meu, spre desoperarea stenografilor, dar spre marea mea mulțumire.

(D-l Gh. Tătărescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministru al Armamentului, intrând în incintă, este întâmpinat de membrii majorității cu puternice aplauze și îndelungate ovații).

În al doilea rând, apreciez entuziasmul dv. pentru șeful guvernului (*Aplauze prelungite, ovații, strigăte: „să trăiască”!*), pe care, cum se vede, dv. îl vedeți foarte rar aici la Senat, și probabil că n-aveți nici ocaziunea de a-l vedea la ministerul d-sale, și cum d-l președinte al Consiliului n-a făcut ceea ce se face înaintea unor aplauze așa de călduroase, nu s-a ridicat pentru a vă mulțumi cu mâna la inimă, să-mi dați voie ca aceasta s-o fac eu, care n-am meșteșug teatral, dar care sunt totdeauna unde este nevoia să înlocuiesc pe cineva într-un lucru bun: În numele d-sale, vă mulțumesc foarte emoționat (*Aplauze prelungite, ilaritate*), fără a avea măcar pretențiunea ca, la rândul dv. și în momente mai puțin plăcute pentru dv., să vă dedați la o manifestație tot așa de călduroasă pentru mine (*Aplauze, ilaritate*).

În același timp, țin să vă rog să mă iertați că nu fac un discurs lung; mai mult decât atât, să mă iertați că nu pot face un discurs. Eu sunt de pe vremea când puțini oameni făceau discursuri și atunci, natural, aveam și eu din când în când dorința de a face câte unul. Dar, cum trăim astăzi în vremea când toți românii, de orișunde, fac discursuri cu aceeași competență și autoritate, să-mi dați voie ca eu să nu fac un discurs, ci să exprim numai câteva puncte de vedere. Puncte de vedere pentru dv., dacă voiți, pentru opinia publică, dacă mai există - lucru de care mă îndoiesc foarte mult - puncte de vedere pentru mai târziu, când va veni timpul să fim judecați fiecare după ce am făcut și, fiindcă nu putem face totdeauna ce voim - și numai după cele ce am voit. Și este și un punct de vedere pentru mine, care vreau să notez, la capătul unei cariere așa de lungi, anumite momente când este bine să se uite cineva împrejur, să nu uite ce a fost în urmă și, mai ales, să aibă o mare grijă de ceea ce ne este tuturor înainte.

Prin urmare, cu metodă, aș zice chiar profesorală, să-mi dați voie să arăt aceste puncte de vedere, care sunt niște considerații personale, căci eu nu am pretenția de a reprezenta, cum se zice acum, un impozant număr de căciuli. În ce privește capetele, ele sunt așa de nestatornice, încât nici nu am ambițiunea de a aduna prea multe, ca să nu se bată unul cu altul. Iar în ce privește căciulile, ele sunt bune iarna și pot fi bune la multe lucruri, dar nu pot determina o situație politică. Cred chiar, în materie de numărătoarea căciulilor, ceea ce înseamnă cea din urmă cucerire a democrației, că ar fi foarte bine să nu mai ostenim oamenii, căci e păcat să fie luați de la lucrul lor și ajunge o căciulă și bățul care o susține, ca să se facă o anumită statistică, de care are voie să țină seamă cine vrea, dar e foarte bine să nu țină seama nimeni.

Mă îndeamnă să vorbesc, deși nu este un lucru peste măsură de plăcut pentru mine - plăcut pentru dv., dacă vreți, care mă ascultați cu atâta prietenie, cu atâta interes, dar pentru mine care am multe lucruri de făcut, nu este desigur lucrul cel mai indicat, cel mai plăcut - mă îndeamnă anumite lucruri: mă îndeamnă, desigur, și grija oamenilor care sunt neconținți îndemnați, zăpăciți, otrăviți de o presă care cultivă uneori ura și care se pare că nu-și dă seama de ceea ce înseamnă pentru o națiune atunci când ura ajunge în fundul tuturor sufletelor, căci așa se merge la împrejurări ca cele din Spania, prin ura aceasta strecurată inconștient zi cu zi. Prin urmare, grija pentru opinia publică, otrăvită astfel, mă îndeamnă să spun câteva cuvinte

care, înainte de toate, au valoarea, desigur foarte relativă, a unei complete nepărtiniri și a unei dezinteresări absolute.

Nu-mi aduc aminte de nimic și lucrurile care au fost în urmă nu sunt niciodată un îndemn pentru mine de a le cere din nou, deși trăiesc într-o țară în care trebuie să te ferești de a da cuiva un lucru, fiindcă îl cere toată viața: i-ai dat o anumită situație la treizeci ani, poate ajunge la optzeci de ani și la cea dintâi ocazie se prezintă iar să ceară lucrurile pe care le-a avut cu jumătate de secol înainte.

Eu las tot trecutul pe care l-am avut - foarte neplăcut pentru mine - eu nu tind la nimic, nu pretind nimic și nu-mi poate folosi nimic pe lângă ce m-a ajutat Dumnezeu să am.

Eu, prin urmare, cred că mă găsesc într-o situație, dacă nu unică, dar într-adevăr rară. Prin urmare, în lipsă de alte însușiri, nefiind reprezentativ, nefiind popular - Dumnezeu să mă ferească - și nefiind în același timp nici un om cu o deosebită idee despre mine însumi, aduc înaintea dv. dezinteresarea și nepărtinirea care decurge în chip firesc dintr-însa.

Prin urmare, cred că este bine ca un om cu situația mea să vorbească despre împrejurările de astăzi: despre tot, dacă voiți, dar alegând din aceste împrejurări ceea ce este caracteristic.

Natural, noi avem fiecare sacii și săculețele noastre de nemulțumiri și de idei creatoare și ce ar fi dacă le-am deschide toate și le-am răsturna în mijlocul Senatului! S-ar vedea câte suferințe sunt în România și ce fecunde sunt spiritele în această țară, care găsesc totdeauna un leac pentru fiecare din aceste suferințe.

Astfel, vorbesc și pentru dv., vorbesc pentru dv. care sunteți la acest sfârșit de guvernare - deși nu înseamnă de astăzi până mâine, cum cred unii oameni a căror gușă este totdeauna deschisă, ci este un lucru pentru mai târziu, și atunci războiul gușelor, și al gușaților, dacă voiți, se va deschide, dar, vasăzică nu se deschide numai decît, în momentul acesta, o succesiune. Dar dv. vă așteptați la această succesiune și ar trebui să vă pregătiți o ieșire frumoasă. Mi se pare că - după cum veți vedea îndată - dv. nu o faceți. Ați putea să o faceți și ați avea de ce să o faceți. Ce aș scoate eu din ce ați reușit în împrejurări grele să îndepliniți dv.? Dar am găsit, alături de o opoziție care cunoaște toate reclamele, un guvern care nu găsește niciuna.

Ceilalți au toate fericirile la îndemână, și dv. mai-mai că ați declara că nu ați făcut nimic.

Aceasta nu se poate. Fiindcă nu cred că dacă o țară tolerează un guvern care nu face nimic, dar un suveran, și unul ca acela pe care îl avem - și îl cunosc eu! - un astfel de suveran nu îngăduie un guvern care nu face nimic (*Aplauze prelungite*).

La urma urmei, dacă nici guvernul actual nu face nimic, dacă prin anumite discursuri se dovedește, încă de acum, că posibیلیi moștenitori nu au să facă lucruri peste măsură de mari atunci nu rămâne decât ca M. S. Regele să guverneze singur, și Majestatea Sa este omul capabil să o facă de la sine. Dar este mai bine, fiindcă Regele nu trebuie să stea cu un program în fața țării, este mai bine ca lucrul acesta să fie făcut de alții care, la guvern, dacă au făcut ceva, să o spună, iar în opoziție, dacă nu pot face un lucru, să nu-l spună.

Vasăzică, eu voi vorbi pentru opinia publică, atâta cât este, pentru a o dezăpăci, pentru a aduce oamenilor care vor să mă creadă puțin cu totul altă lumină decât lumina multicoloră care, pretinzând că este cea mai bună lumină de soare, nu este decât zigzagul acela de roșu, albastru și verde, care se vede la vitrinele cinematografelor.

Vorbesc și pentru d-lor, miniștrii, care, într-o modestie dusă foarte departe, dovedesc o absolută incapacitate de a recunoaște binele pe care l-au făcut, și aceasta, probabil fiindcă n-au curajul de a recunoaște și binele pe care puteau să-l facă și nu l-au făcut, și oarecare cantitate și de rău, pe care, ori de au vrut să-l facă, ori de n-au vrut să-l facă, totuși a ieșit și acela la suprafață și stă înaintea judecății noastre.

Eu mai vorbesc și pentru alte două motive. Și din respect față de această instituție parlamentară. Prea sunt mulți în toată lumea care își închipuie că totul ar merge bine, dacă nu ar exista Parlamentul. Prin urmare, dacă nu ar exista Parlament, ce rămâne? Rămâne Suveranul, rămân miniștrii, birourile, rămâne presa, atâta vreme cât presa nu este împiedecată din afară și mai ales când presa nu este împiedecată dinăuntru. Fiindcă atunci când presa nu are o conștiință, o conștiință superioară tuturor intereselor, atunci, fără îndoială, ea este un lucru foarte rău, și presa este împiedecată de dinăuntru.

Nu văd prin ce s-ar putea înlocui Parlamentul cu ideea aceea de Parlament corporativ?

D-1 prof. M. Manoilescu: Pe care ați avut-o și dv. (*Ilaritate*).

D-1 prof. N. Iorga: Ideea aceasta trebuie înțeleasă ca mine, nu ca altul (*Ilaritate*). Fiindcă îndată ce corporatismul vine cu puncte de vedere de bresle, trebuie să fie și un om peste toate breslele și capabil de a le stăpâni pe

toate. Corporatismul fără omul ascultat, care știe să se facă ascultat și care nu poate fi bănuț atunci când ia o măsură, este un lucru încă destul de nesigur și se supune și el la o mulțime de critici.

De altminteri, dacă este vorba de Senat corporativ, apoi nu are decât să ia cineva lista persoanelor care vorbesc astăzi la Mesaj ca să vadă că suntem ajunși la un Senat corporativ. A vorbit așa de frumos d-l dr. Danielopol, reprezentând Universitatea, a vorbit d-l Ceruleanu, reprezentând altă categorie de locuitori din România. Eu nu am fost aici ca să discut alte discursuri, dar fiecare vorbește pe baza intereselor sale. Nu mai este ca pe vremea vechilor Parlamente de partid. Căci vechile Parlamente de partid erau, fără îndoială, o eflorescență boierească de toată frumusețea, o manifestare estetică înaltă, care putea să inspire respect și în alte țări decât în România.

Vorbeau reprezentanții partidului unu și reprezentanții partidului doi. Un partid trei abia se furișea cu Take Ionescu, sau cu încercarea pe care am făcut-o eu pe vremuri, dar nu am ajuns niciodată, nici eu, nici Take Ionescu, care a intrat pe urmă în Partidul Conservator din care se desfăcuse, nu am izbutit niciodată să înscriem pe trei și patru așa de serios și solid cum erau înscriși unu și doi și atunci ce făcea cineva la discuția Mesajului, care atrăgea un public foarte numeros, o întregă intelectualitate, domni și doamne care ocupau tribunele, cu un adevărat războiu pentru a găsi un loc? Atunci, oratorul se adresa la șeful partidului.

Șeful partidului dădea voie să se vorbească la Mesaj, dacă socotea că persoana care ar vorbi are destulă autoritate pentru a reprezenta punctul de vedere al partidului. Și după aceea, același lucru se petrecea cu adversarul, care vorbea iarăși tot cu voie de la șef. Dar de multe ori, nici nu era nevoie de permisiunea șefului, pentru că oamenii aveau un instrument de măsurat, care s-a pierdut de o bucată de vreme și care se aplica pe linia nasului! (*Aplauze, ilaritate*).

Prin urmare, eu Parlamentul îl cred necesar. Decât să se discute la Capșa sau în societăți secrete, între conspiratori, decât să se discute la cluburi, este mai bine să se discute înaintea tuturor. Dacă în forma actuală Parlamentul poate să sufere anumite schimbări, să le facem la vremea lor, cu multă chibzuială și întrebând pe toată lumea, nepripindu-ne și neîmbătându-ne de ideile acestea de reformă, care au ajuns să fie cea mai rea speță de gaze asfixiante care există în momentul de față.

Nu strănută acela care le pronunță, dar nu are decât să se uite cineva la acei care aruncă aceste programe năstrușnice, ca să vadă cu ce formidabil strănut sunt primite aceste programe. Statul țărănesc și altele - toate câte pot să intre într-o minte bine intenționată și cu o mare credință în naivitatea aceluia care-l ascultă.

Eu sunt pentru instituția Parlamentului și eu cred că dacă în instituția Parlamentului se introduc două lucruri care lipsesc până acum, instituția poate să meargă foarte bine. Mă veți întreba care sunt aceste două lucruri. Unul este ca cei care sunt aleși în cele două corpuri să fie aleși pe baza unei consultări reale, necontestate, fără influențe administrative, fără corupția cu bani puși la dispoziție de club sau de guvern, pentru a suporta cheltuielile, fără toate minciunile și toate promisiunile care se răspândesc, făcând ca o întreagă lume nepregătită să voteze fără să fie responsabilă pentru felul cum a votat.

Ar fi ceva dacă s-ar face așa, chiar cu sufragiul universal, dar să-i dai vreme să se gândească, nu sub impresia celui din urmă discurs, a celei din urmă libațiuni, a celei din urmă distribuții de sume sacrificate pentru aceasta; dacă îi dai timp să se gândească, poporul acesta cuminte poate să dea și un Parlament minunat.

Al doilea, dacă s-ar lucra cu interes și în plină libertate.

Foarte bine că există Senatul acesta. Sunt în acest Parlament și oameni care au fost aleși de mai multe ori, care au suferit, care au văzut multe și care nu se încântă ușor, așa încât când și când se poate ridica un glas care să aibă mai multă autoritate decât glasul aceluia care s-a ales pentru prima oară într-o adunare.

Eu țin cu atât mai mult la instituția aceasta parlamentară, pe care prea o luăm ușor, țin cu atât mai mult la ea, cu cât ea pare, și este, mai amenințată în momentul de față.

Eu sunt pentru toți oamenii care sunt amenințați. De exemplu, pentru dv., care sunteți amenințați de o formidabilă coaliție, care vă răstoarnă în fiecare duminică; fără voia mea, mă dau puțintel de partea dv., ca omul fricos (*ilaritate*), de câte ori sunteți amenințați.

Tot așa eu am fost pentru cutare cercetător științific din Ardeal, care nu este român, ci este armean, crescut ungurește și i-am dat temniță, pentru că a arătat sentimente pe care este mai bine să le exprime fâțiș, decât să simuleze sentimente naționale românești, în care noi nu avem nici un motiv să credem.

Îndată am stăruit pentru grațierea lui și aud că acum la Cluj se pregătește o formidabilă manifestație de oameni care declară că gestul meu de a cere clemență Regelui este reprobabil și i-a indignat.

Celor care sunt indignați, le recomand să mai citească odată pe Caragiale, ca să știe ce este un cetățean indignat: cetățeanul care ametește pentru că nu poate gândi.

Și tot așa eu am fost pentru înaltul Prelat care se găsește aici, care a administrat bine sau a administrat rău, și eu cred că este incapabil să administreze nici bine nici rău, fiindcă din cărțile sfinte pe care le-a publicat în românește, nu se poate scoate nici un fel de contabilitate dublă.

Dar eu cred că orice s-ar fi întâmplat acolo, orice joc de milioane s-ar fi petrecut, și este posibil să se fi petrecut, nu e bine să se închidă un mitropolit în vagon, și să se trimită cu jandarmul în locuri de exil.

Acestea sunt prostii pe care le-au făcut și le-au plătit alții. Astăzi nu se mai plătesc astfel de prostii, dar nici nu trebuiesc făcute, tocmai pentru că nu se plătesc, fiindcă cel puțin când știi că o prostie se plătește, o faci cu curaj, dar când știi că o poți face și nu o plătești, este un act lipsit complet de cel mai elementar curaj. Prin urmare, o astfel de acțiune este lipsită de orice sentiment de demnitate și pentru biserica noastră și pentru națiunea din care face parte cel a cărui apărare am luat-o.

Așa dar, d-lor, îndată ce este amenințat cineva, eu mă înfățișez să-l apăr. Se pare că Senatul nostru este foarte amenințat. Îl mai lasă cineva o zi sau două și iarăși apare Constituanta. Constituanta! Un lucru așa de venerabil! Eu am fost în vreo două. Constituanta, zic unii, este însăși națiunea: rinichii națiunii se cutremură și din această cutremurare a rinichilor națiunii într-un moment excepțional, ceea ce iese este ceva ce nu se poate compara. O Constituantă, d-lor, este un Parlament, întocmai cum sunt și Parlamentele celelalte.

Dar se zice că se va aduna Constituanta, după strigările prevăzute prin Constituție și va hotărî, după unii, să nu mai existe Senat, sau să fie un alt Senat decât Senatul de acum. Aceasta pentru ce? Pentru că minoritarii au fost destul de dibaci ca să pună necotenit aceleași candidaturi, ajungându-se la un moment dat la situația că toți aceștia au fost aleși de unsprezece ori și vor ocupa vreo două, trei bănci de aici.

Eu nu mă sperii de această perspectivă. Mă sperii de altceva: de orice introduce neliniște în spirite, de orice făgăduiește lucruri care nu se pot îndeplini, de orice zguduitură a unei națiuni care, pentru anumite momente de

slăbiciune rămasă într-însa, pentru anumite amenințări din afară în momentele acestea nu trebuie tulburată de nici un visător, de nici un creator de iluzii și de nici un alcătuitor de forme noi.

Prin urmare, dacă ar fi să vină cei aleși de unsprezece ori dintre minoritari, s-ar întâmpla ceea ce se întâmplă cu simpaticii reprezentanți ai minorităților de până acum, care încasează în cea mai mare parte acasă diurna și nu vin aici. Prin urmare, am servi un număr oarecare de pensuni, ca unor șefi de biserică pe care nu-i vedem aici. D-1 președinte ar putea foarte bine să țină seamă de acest fapt și să scadă veniturile acelor șefi de confesiune care sunt membri ai Senatului și care nu vin niciodată. Este unul care a venit de două ori, odată de teamă că s-a ridicat o anumită chestiune care îl împovăra, a doua oară când a vrut să vadă dacă îl primim. Noi suntem politicoși și primim. Ce nu primim! Și de atunci nu l-am mai văzut. Dar bine, aici este o școală de românește. Nu au decât să vină aceste persoane aici și să învețe puținel limba țării (*Aplauze prelungite*). Și dacă au nevoie și de puțină geografie, pentru ca să știe ce înseamnă un hotar, un hotar plătit cu atâta sânge și capabil de a fi aparat cu astfel de forțe, să vie aici! (*Aplauze prelungite fi îndelung repetate*).

Eu nu înțeleg de ce ne-am speriat și ne-am gândit să schimbăm Constituția, fiindcă o să vie douăzeci, treizeci de reprezentanți ai minoritarilor. Dar câți suntem noi aici? Nu avem decât să poftim pe români, dacă sunt senatori, să vină la Senat, fiindcă altfel, desigur că s-ar putea întâmpla să vină cei treizeci de minoritari și să determine un vot, fiindcă românii nu vin. Pentru că, dacă se ține socoteală de cine vine și cine nu vine, atunci s-ar putea întâmpla să avem, nu numai la câte o ocazie extraordinară - din cauza prezentei Președintelui de Consiliu, și nu din cauza discursului meu - se poate întâmpla să avem, oricând, un Senat foarte bine reprezentat.

Dar ce forță extraordinară sunt acești treizeci de oameni! Doar îi vedem de atâta vreme. Sunt unii oameni foarte culți și se exprimă destul de bine și românește dar un mare bărbat politic, ieșit din mijlocul lor, unul care să puie mâna pe banca ministerială și banca ministerială să înceapă a se mișca, sau să ridice degetul de amenințare către hotarele de care vorbeam, pentru ca hotarele acestea să se clinească, slavă Domnului, nu e.

Sunt provinciali din vechea monarhie austro-ungară, din care unul știe mai mult, altul știe mai puțin; vin din când în când, fac declarații curajoase, care nu se aud și fac declarații pacifice, care se aud. Este singurul lucru pe care l-am avut până acum de la minoritari. Și pentru asta, vedeți, pentru asta! noi să schimbăm Constituția?

Dar, bine, dv. poate sunteți de părere să se modifice numai acest punct, sau știu eu ce alt punct, de alături. Dar se poate ridica o anumită opinie publică. Acestea sunt, orice am zice, nu vremuri revoluționare sau prerevoluționare, cum spune o retorică ușoară pe care o poate cineva auzi, sau aici, sau în Adunarea cealaltă și mai ales în Adunarea cealaltă, dar, oricum, sunt vremuri turburate. Nu este bine ca bazele unui Stat, baze fixate de înțelepciunea unei mari generații și baze revizuite de noi în momente liniștite, când nimeni nu jinduia la hotarele noastre, ca aceste baze să fie neconținut zguduite. Vă aduceți aminte că eu am mai intervenit aici în Senat odată, când se vorbea de schimbări care ar fi la orizont și am căpătat o declarație că nu este vorba de așa ceva. Dar cu toată cenzura dv., pe care bărbați foarte inteligenți o exercită în fiecare zi, apar în ziare, neconținut, astfel de povestiri.

D-lor, părerea mea este aceasta, că vechiul, proverb latin: „*Quieta non movere*”, să nu mișcăm lucruri care cu ajutorul lui Dumnezeu sunt liniștite, este de o mare înțelepciune.

Vedeți dv., este o țară mult mai mare și mai puternică decât noi, pe care a învrednicit-o soarta de un trecut glorios, cu care noi nu putem pune alături trecutul nostru, mult mai modest, o țară care cuprinde, dacă nu oameni de talent excepțional, un mare număr de inteligențe politice distinse: Franța. A vrut să facă o mare experiență și a făcut-o, marea experiență. Și atunci se devalorizează francul astăzi, mâine poate se va devaloriza din nou; dar se devalorizează - îmi pare foarte rău - și altceva: se devalorizează și valoarea umană în politică, în viața economică, și natural, dorința noastră cea mai călduroasă este ca Franța să revină la acel admirabil echilibru care a fost marea ei onoare și marele ei merit de-a lungul tuturor timpurilor; de câte ori vedem că se ajunge din nou la restabilirea acestei armonii, câștigată cu atâta luptă, de-a lungul atâtor secole, ne pare bine, căci este de ajuns să ne uităm acolo ca să vedem ce poate să rezulte din sentimentele cele mai frumoase, din ideile cele mai înaintate, din programele cele mai democratice și din aprobările cele mai entuziaste ale corpului electoral, care a fost consultat așa cum am dori să fie consultat și la noi, care a votat în felul acesta și care corp electoral, de câte ori vine o nouă alegere, votează acum cu dreapta și nu votează cu stânga. Să ne fie de învățătură!

Nici guvernul ca atare, nici guvernele care vor veni pe urmă, nici nimeni altcineva ori care ar fi dorința lui de a face bine, să nu se atingă de această Constituție, care ne-a dat așezăminte cu care ne-am deprins, în care trăim destul de bine, care evită turburările adevărate, fiindcă ce vedem noi,

defilările acestor steaguri, cu căciuli zvârlite în aer, aceasta nu înseamnă nici pe departe turburare. Și să ne ferească Dumnezeu de turburările cele adevărate!

Să ne păstrăm ce avem, să punem înăuntru suflet și moralitate, să nu facem așezăminte noi, care vor fi exact de aceeași valoare ea și cele vechi (*Aplauze, aprobări*).

Și eu am luat parte, atunci când s-a votat Constituția cea nouă, am luat parte la discutarea ei, în Camera Deputaților. Pe atunci eram popular, de atunci m-am devalorizat în ce privește sentimentele națiunii pentru mine; ale mele pentru națiune sunt tot cele vechi, numai că nu ne întâlnim niciodată la alegeri. Acest lucru îl fâgăduiesc tuturor: mă mulțumesc cu locul pe care-l am aci. Dar eu, atunci, în Cameră, n-am adus nici gaze asfixiante și n-am spânzurat nici șobolani la anumite cluburi de pe calea Victoriei, în credința naivă că mirosul de șobolan putred adus de vânt se va amesteca apoi cu mirosul din fiole și va împiedeca revizuirea Constituției, care se poate face și cu concursul unor oameni politiei care nu întrebuințează șobolani și fiole (*Aplauze, ilaritate*).

Iată o introducere foarte lungă, pe care o fac pentru mine, ca să mă scuz față de mine și față de ocupațiile mele, că vă țin câteva momente aici. Și acum trec la altă parte din cuvântarea mea, la partea aceea pe care dv. o presimțiți, fiindcă am și anunțat-o.

Am spus că dv. sunteți un guvern care nu vă știți lauda și nu v-ați știut lauda nici în Mesajul pe care dv. l-ați redactat, afară de anumite părți pe care știu foarte bine că nu le-ați redactat dv. - le-ați aprobat dar nu le-ați redactat - și nu vă știți lauda nici prin această majoritate.

Știu că este greu să se redacteze un astfel de răspuns la mesaj. În momentul când eram președintele Camerei, cineva a redactat un fel de răspuns milog, pe care eu l-am desființat. Și numai atunci s-a întâmplat lucrul acesta extraordinar, că președintele Camerei era cel care a redactat răspunsul la Mesaj. Eu l-am făcut. Am păstrat ici și colo câte ceva, pentru ca autorul nenorocitei formule de la început să creadă că are și el o parte. Dar nouă zecimi veneau de la mine.

E păcat că dv. nu știți să vă laudați și nici n-ați găsit pe cineva să vă laude, fiindcă - precum voi arăta - în cursul guvernării de trei ani s-au făcut o mulțime de lucruri bune și e datoria unui om onest să le semnaleze, așa cum a făcut d-l Miclescu, într-un frumos discurs, în care a indicat și unele lucruri

care sunt în programul Partidului Conservator și înzestrate cu tot ce trebuie din partea organelor conducătoare, au a se preface, într-un viitor apropiat, în reforme îndeplinite.

Așa voi face și eu: unde este un bine, îl voi semnală. Căci, la urma urmelor, ceea ce este interesant este să se facă binele, iar dacă te plagiază cineva, făcând bine, nu este ca la o carte de istorie, unde plagiatul stârnește oarecari nemulțumiri, chiar dacă nu aduce și condamnarea plagiatorului. În domeniul politic, dacă te plagiază cineva, trebuie să-i mulțumești și să fie bucuros că astfel s-a făcut un bine pentru țară, chiar de către dușmanul tău cel mai rău, dar mai cu seamă când s-a făcut de persoane care sunt simpatice, simpatice nu toate - am excepțiile mele - (*ilaritate*), ca persoanele care se găsesc pe acea bancă, atâtea persoane simpatice, și eu mă bucur de prezența lor, fie chiar excepțională, la Senat.

M-am întrebat de ce nu vă laudă majoritățile. Vedeți, este o problemă, fiindcă era un moment așa de potrivit ca să vă aruncați o privire, nu asupra momentului, dar - aceasta a patra sesiune - să vă aruncați o privire asupra întregii opere îndeplinite. Cum de nu m-a lăsat cineva, dar pe mine singur, fără tovarășie, încă trei ani și să vedeți dv. cum m-aș fi lăudat (*ilaritate*), când s-ar fi deschis a patra sesiune! Dar dv. nu știți să vă lăudați și eu ghicesc de ce. Fiindcă nu se laudă un guvern și n-are curajul să-l laude o majoritate decât atunci când opera aceasta este făcută de guvern în întregime, de un guvern care oglindește o singură voință și când este făcută în numele unui partid care știe el că aceasta este operă plecată de la dânsul.

Veți vedea că binele care s-a făcut, s-a făcut în alte împrejurări. Și acum vă arăt și linia pe care mi se pare că s-a făcut acest bine și linia rămasă liberă, pe care se putea face atâta bine și din nenorocire nu s-a făcut.

Dv. ați venit la guvern cu un program. Eu consider programul, astăzi, oriunde, ca o greșală. Așa sunt timpurile, așa se schimbă lucrurile dintr-un moment într-altul, încât poate fi numai o indicațiune de caracter general, o coloratură, dar nu poate fi o serie întregă de puncte. De pildă, în ordinea internațională, câte volume s-ar putea serie despre toate pactele încheiate între State; despre hotărârile luate de către State, despre gesturile schițate, care n-au dus la nici un rezultat! Ai fi zis că dintr-un moment în altul este sau pacea asigurată sau izbucnește războiul general. N-avem nici pacea asigurată și nici războiul general, pentru că totul este într-o perpetuă mișcare. Trebuie însă o orientare și garanția unui singur om.

Eu îi urez președintelui Consiliului de Miniștri, care este încă om tânăr - în Franța omul se socotește tânăr până la șasezeci de ani, de la șasezeci de ani în sus nu, și din nenorocire pentru mine eu nu mai sunt un om tânăr, în Franța până la șasezeci de ani omul este „un homme jeune”, deși nu „un jeune homme” - eu îi doresc președintelui Consiliului să capete asupra celor tineri din partid destulă autoritate pentru ca nici măcar să meargă cineva să-l întrebe ce vrea, ci să știe dinainte ce vrea și să nu facă, prin urmare, decât ceea ce vrea cel care conduce.

Îi urez să apuce acea vreme, să trăiască foarte mult. Și doresc ca toată lumea să trăiască foarte mult, începând cu mine și terminând cu dușmanul meu cel mai rău, dar aceasta la urmă!

Dar să se potrivească lucrurile așa ca, dacă este vorba de oricare partid, partidul acesta să aibă un șef care să poată fi primit în fruntea guvernului de oricine și în orice împrejurare, și dacă este cineva șef al guvernului, partidul să aibă curajul de a face din șeful unui guvern, șef de responsabilitate și șef al partidului.

Nu vă supărați; sunt unele sentimente delicate, de care țin seamă și eu și am pentru generația aceasta mijlocie a Brătienilor o foarte mare admirație, din punct de vedere al caracterului lor și cunosc nobila tradiție a operei lor spornice pentru țară. Dar această dualitate nu este bună, dualitatea de șef de partid și de șef de guvern, și nu e bună nici o altă dualitate, cum ziceam odată, cu doi șefi, unul pe scaun și altul sub scaun (*Ilaritate*). E jenant pentru șeful de pe scaun și umilitor pentru cel de sub scaun, mai ales când vede că scaunul nu se mai răstoarnă (*Ilaritate*).

Prin urmare, eu îmi explic de ce n-a fost acest curaj nici la guvern, nici la majoritate. Nu avem a face cu opera guvernului întreg, comandată de un singur om și care să se restrângă asupra întregului partid.

Partidul acesta, la venirea la cârmă, a prezentat un program, un program schițat repede.

Pe vremurile lui Dimitrie Sturdza era altceva: se făcea un program care abia încăpea într-o broșură. Dv. nu aveți nici o broșură, cum și eu am venit la guvern fără nici o broșură, singura broșură care s-a arătat, pe vremea guvernării mele, la Cameră, a fost statutul francmasonilor, și aceasta nu mă privea pe mine (*Ilaritate, aplauze*).

Nu ați venit cu un program, făgăduind mai multe măsuri, iar programul de care v-am spus era un program improvizat.

Dv. nu erați cu totul siguri că veniți la guvern în momentul acela.

Chestiunea aceasta nu știu unde ați tratat-o dv. Eu am tratat-o la telefon. Și se pare că telefonul meu are anumite virtuți. Eu nu vă cer să-mi fiți recunoscători mie, dar telefonului meu desigur că-i datorăți o frumoasă recunoștință, într-un moment când lucrurile erau foarte nesigure.

Prin urmare, venind așa „à l'improviste", nu ați avut un program fixat în amănunte. Și spun că este bine așa. Dar ați făgăduit anumite lucruri. În fruntea lor stătea restabilirea liniștei.

Poate să vin îndată și la alte promisiuni, pe care le-ați făcut ceva mai târziu, după ce v-ați instalat. Dar întâi era restabilirea liniștei. Și parcă văd pe omul cu care am avut multe legături, rareori întrerupte de pasiuni, parcă văd pe omul a cărui lipsă în partidul dv. o regretați și o regret și eu, care a venit după numire la mine - vă asigur că mi-a mulțumit - și m-a întrebat ce cred eu. Am spus că înainte de toate trebuie să fie liniște în România, liniște imediată, prin orice măsuri.

Mi-a răspuns: o voi face. Trecând câteva săptămâni, am aflat moartea lui silnică. Vasăzică liniște nu era.

Da, ați venit cu un program. Ați promis anumite lucruri pe care nu le-ați făcut, și ați făcut o mulțime de lucruri pe care nu le-ați făgăduit. Făgăduielile au rămas în vânt, însă lucrurile săvârșite rămân în realitate și în istoria țării și ele formează onoarea foarte multora dintre dv. (*Aplauze*).

Cum am observat, foarte deseori miniștrii nu roșesc când aplauzele sunt prea numeroase. Dar vă asigur că veți roși când vă voi aduce omagii care, știindu-le sincere, vor trezi tinerețe și pe obrajii cei mai încercați de vârstă.

Pe de altă parte, dv. ați anunțat o mare guvernare de partid și n-ați făcut cu guvernare de partid nimic. Nici pentru partid. Nici un partid n-a plasat mai prost pe aderenții săi, afară de banca ministerială (*Aplauze, ilaritate*).

Eu, care nu venisem să plasez pe nimeni - în foarte multe cazuri nu aveam pe cine plasa (ilaritate), și am plasat pe ai altora, dar aceasta nu mi-a făcut o deosebită plăcere - eu am făcut mai multă operă de partid, deși abia aveam unul, am făcut din punctul de vedere al grupării mai mult decât ați făcut dv.

Dar fără partid și de multe ori contra partidului, contra intereselor partidului și contra trecutului partidului ați făcut o mulțime de lucruri. Și este o concluzie pe care o voi trage la sfârșit, care este foarte interesantă. Acei dintre dv. care sunt obișnuiți cu lucrurile publice, o găciți de pe acum, găciți încotro merge această expunere cu mai puține critici, cu multe laude și mai ales cu îndrumări pentru viitor.

Ce trebuia să faceți dv., după angajamentele pe care le-ați luat?

D-le președinte de Consiliu și d-lor miniștri, câți vă cunosc, ordinea aceasta este înainte de toate o ordine în spirite. Toți jandarmii și toată poliția, poliția secretă și armata nu vă pot da liniștea de care țara are atâta nevoie, până ce această liniște nu intră în spirite. Dacă este cineva care nu poate fi convins să lase țara liniștită, nu este măsură destul de aspră care să nu trebuiască, imediat, cu orice risc personal, să fie luată pentru ca omul acesta să nu poată avea o influență asupra țării (*Aplauze puternice*).

Ce însemnează ceea ce vedem noi de câțeva vreme? Și aici rog să nu se supere nimeni. Pe mulți conducători ai Partidului Național-Țărănesc îi prețuiesc foarte mult. Am fost o bucată de vreme și împreună. Nu cred că le-am lăsat o amintire rea. Am venit fără îmbulzeală și am plecat cu discreție, într-o lume politică în care se intră cu îmbulzeală și se iese trântind ușile.

Am văzut că sunt capete care gândesc așa de mult, că sunt oameni așa de mari, că sunt personalități așa de evidente încât eu sunt superfluu și natural, fiind superfluu m-am dus la alte ocupații, până ce soarta, vitregă cu mine, a vrut să mă aducă din nou în viața politică, ceea ce se poate întâmpla din când în când; fiindcă eu sunt om politic intermitent, dar spornic, pe când alții sunt oameni politici permanenți, dar fără nici un fel de spor (*Ilaritate*).

Dar în vremurile acestea sunt foarte mulți oameni care își închipuie că în afară de viața obișnuită, în afară de normalitate - normalitatea disciplinată - în afară de supunerea omului fără experiență către omul eu experiență, de supunerea tânărului față de bătrânul care a trecut prin ceea ce nu cunoaște încă tânărul, în afară de respectul legilor, în afară de păstrarea tradițiunii, în afară de tot ceea ce este mai solid, mai nobil în trecutul nostru, se poate, printr-o învârteală revoluționară, să se schimbe toate lucrurile.

Iată, de exemplu, pe cineva, care este un om fără nici un fel de valoare și pe care îl îmbraci într-un anumit fel, îi pui curele, îi strecori în buzunare arme ofensive sau defensive - te întrebi împotriva cui? - îl înveți să defileze în fiecare duminică, îi cumperi mai multe steaguri și iată armata care va crea o Românie nouă.

Vă aduceți aminte că am discutat cu multe guverne această chestiune și am spus că nu este bine, și am adaus că oamenii care se îmbracă așa cum nu trebuie, se cuvine a fi dezbrăcați chiar cu riscul de a-i lăsa în pielea goală, fiindcă în România există numai un steag și numai o armată și în România nu poate să defileze decât această armată (*Aplauze puternice și îndelung repetate*).

Evident în primul rând putea face socoteala pe trei ani, fiindcă ne apropiem de scadență, în primul rând era acea restabilire a ordinii în țară.

Duca, Dumnezeu să-l ierte, mi-a făgăduit aceasta. Nu a trăit destul ca s-o facă și nici nu știu dacă o putea face.

Ați venit apoi dv., d-le președinte al Consiliului, și ați încercat s-o faceți de atâtea ori, chiar în urmă cu câteva săptămâni a apărut un nou decret, dar cu ce rezultate?

Sunteți siliți să așezați o defilare în cutare duminică și altă defilare în duminica următoare, pentru ca Bucureștii să nu fie teatrul unui adevărat război, unul să zvârle cu căciula în fața celuilalt și celălalt să ia căciula și să o zvârle ca răzbunare în capul primului - căciula cu tot ce cuprinde, în afară de capul pe care îl acoperă.

Ce fel de socoteală este aceasta? Ce fel de examen de capacitate este acesta? Cu cât crește capul unui om îndată ce adună mai multe căciuli? Fiindcă esențialul este ca acest cap să crească și să se dezvolte, nu să adune o mulțime de capete care sunt total inexistente, pentru că oamenii nu știu despre ce este vorba.

Și aceasta urmează din săptămână în săptămână, din lună în lună. Noi nu am avut vacanță. Noi nu am putut să avem liniște. Câte două, trei întruniri în fiecare zi de sărbătoare! Toate națiunile participă. Eu am văzut și turci cu șalvari care se adunaseră - nu sunt multe zile de atunci - pentru a salva patria lor iubită, România, fiindcă înaintașii lor luptaseră cu Ștefan cel Mare și cu Mihai Viteazul și, prin urmare, trebuia să afle ce înseamnă noua Constituție pe care le-a adus-o de la București șeful! Lucruri de operetă, din care picură însă din vreme în vreme și sânge. Și acest lucru nu trebuie.

Dar veți zice: „altfel, ce bucluc, și persoana ministrului nu este asigurată. Dar cine mai este asigurată în momentul de față? Ce persoane, ce clasă, ce Stat, ce națiune? Este o vreme de război. *Bellum omnium contra omnes*. Cine are o autoritate trebuie să exercite această autoritate. Aceasta nu s-a făcut.

Dar în domeniul celălalt, al spiritelor? Dar până la strigătul meu de alarmă, care v-a arătat ce cărți se citesc în școală, ce cărți se recomandă, bolșevismul cel mai descreierat și de caracterul pornografic cel mai dezgustător, aceasta era lectura tinerei generații.

Dar iată, am luat alaltăieri un ziar în care se cuprindea răspunsul dat unor scriitori de către mareșalul sovietic Tuhacevski, care, desigur, nu trebuia să răspundă la întrebări care nu privesc armata. Noi avem legăturile

noastre cu Rusia ca Stat. Metodele din Rusia ca Stat, sunt metodele din Rusia ca Stat. Noi avem metodele noastre, pe care nu avem nici un motiv să le schimbăm cu metodele nimănui. Dar generalii noștri, când se duc în străinătate nu vorbesc de literatură. Se pare că d-l mareșal Tuhacevski a făcut declarațiile pe care i le atribuie un ziar francez. Spunea: ce renaștere, ce moștenire greco-latină!

Acestea nu numai că sunt lucruri fără valoare, dar sunt primejdioase pentru spiritul uman. Toate trebuie să fie înlăturate și introdusă altă concepție, altă simțire și altă orientare.

Vedeți dv. că anumite poezii, anumite romane și anumite articole de critică, făcute de anumiți profesori, cele mai scabroase trivialități au fost reproduse în gazeta mea de ieri, sunt iscălite de unii profesori din învățământul secundar.

Mai toți reprezentanții literaturii descreierate fac parte din corpul didactic. D-le ministru de Instrucție, dv. nu trebuie să vă lăsați impresionat de gura spurcată care, îndată ce o atinge cineva, se deschide și împrășcă injurii. Eu sunt unul din oamenii care am primit mai multe injurii și, cum vedeți, nu au avut nici un fel de influență asupra sănătății mele (*Ilaritate*)

Prin urmare, prindeți de piept această primejdie, fiindcă cei care participă la anumite manifestări, cei care sunt capabili de anumite gesturi nesocotite, mergând până la crimă, tovarășii acelea de copii asasini, pe care i-a curățat în ultimul timp justiția, toate acestea vin dintr-o stare de spirit nenorocită.

Ați făgăduit acest lucru, liniștea, nu l-ați făcut. Ați făgăduit o administrație vigilentă, care să fie pretutindeni și care să reprezinte autoritatea de Stat, Din nenorocire nu ați făcut-o. Cine trăiește în mijlocul țării, ca mine, poate să vadă: țara se ține prin cumiștenia ei îndătinată, iar nu prin constrângerea administrației. Administrația nu o vezi în cele mai multe cazuri. Dar în timpuri ca acestea trebuie să fie o armătură administrativă formidabilă. Până la măsurile pe care le-a luat acum câteva zile d-l Iuca, se vindeau între muncitori două feluri de broșuri: o broșură verde și o broșură roșie. În broșura verde era un articol, zece, care zicea: sfărâmați orișice împotrivire. Iar broșura roșie era împodobită cu semnul ciocanului și al secerii. Efectul asupra spiritului muncitorilor din porturi era așa, încât mergând o femeie în numele Ligii Culturale ea să recomande povestirile lui Creangă, și nu știu ce altă carte bună, știți ce au răspuns muncitorii? „Cât îmi dai ca să-ți citesc cartea?”

Mai sună a lucru românesc? Este rezonanța admirabilă a sufletului acestui popor?

Până unde a trebuit să pătrundă această propagandă, care se făcea prin factori rurali, fiecare broșură fiind întovărășită și de o adresă și de o scrisoare, cât de adânc a trebuit să pătrundă această propagandă, pentru a ajunge la astfel de perversiuni!

Și, d-le președinte al Consiliului, inima mi s-a strâns în vacanță, când am văzut ceea ce s-a petrecut la Piatra Neamț, lucru nemaipomenit, nemaipomenit de secole: țărani care se adună cu femeile lor, având în frunte apostoli ai ațâțării și ai revoluției, care voiau să ocupe orașul, care s-au aruncat asupra, armatei, care purtau scrise pe steaguri lozincile cele mai infame, care loveau în forța publică. A trebuit să se ajungă aici! Nu este vorba de cine știe ce nenorociți țărani din Basarabia, de rasă amestecată, ci de urmașii plăieșilor de odinioară, splendorii luptători de pe vremuri, de acolo din Neamț, care comit așa ceva. Dar a fost de ajuns intervenția, nu a administrației, vă rog, ci a fost de ajuns intervenția unor buni comandanți de jandarmi, care au mers până la capăt, care au scos de picioare din hornuri pe agitatori și care au arătat că pușca poate trage. Acesta este un exemplu care s-a dat; și trebuie să știe toată lumea că armata are puști, nu numai pentru dușmanii din afară, dar și pentru dușmanii dinăuntru, care deschid drumuri dușmanului din afară (*Aplauze prelungite*).

Iată lucruri făgăduite. Dar aproape la fiecare minister s-au făcut anumite făgăduieli; s-au cerut și anumite libertăți excepționale pentru ca, în timpul vacanței, să se poată face lucrurile cele mai mari. Lucrurile mari nu s-au făcut. De altminteri, părerea mea este că și fără o autorizație a Parlamentului, găsindu-se înaintea unei primejdii pentru țară, un guvern trebuie să meargă până la capăt, chiar cu riscul de a se prezenta înaintea Curții de Casație. Nu după propunerea aceasta nouă, vă rog, este o propunere imposibilă. Eu nu doresc să guvernez, dar vă declar că aș călca de zece ori pe zi legea răspunderii ministeriale și aș aștepta cu pasiune ziua când voi fi judecat, fiindcă eu nu sunt dator să învăț pe de rost cele 40—50.000 de articole de lege pe care nu le știe nimeni, decât când are nevoie un avocat de dânsule. Cel care guvernează trebuie să fie un om care să aibă întreaga putere de guvernare, iar nu știu cu câți supraveghetori, cu nu știu câte articole în buzunar, astăzi guvernez și mâine cad și mă târăște cu jandarmii înaintea judecătorului suprem de la Casație. Toate lucrurile acestea le lăsați ca moștenire urmașilor. Și ați mai făgăduit un lucru, d-le președinte al

Consiliului. Unii au zâmbit, dar mie mi-a părut foarte bine că l-ați fâgăduit, și îmi pare rău că nu ați făcut. Ați spus că veniți să „animați țara”. Vă asigur că nici nu-și dă seama cineva ce s-ar putea face din nația aceasta românească, dacă ar fi într-adevăr animată, dacă fiecare român s-ar deprinde cu ideea că are forțe lăsate de natură, transmise de la înaintași pe care nu poate să le țină ascunse în el, ori numai pentru a face o doctrină sau a-și pregăti o carieră, ci pentru a munci onest, devotat pe frontul național. Noi toți suntem astăzi un front național de muncă (*Aplauze puternice*). Și cine nu se găsește în frontul acesta național este un dezertor și trebuie să fie adus cu sila și așezat acolo.

Veți lăsa societatea aceasta tot neînsuflețită, cu credința că se poate ușor căpăta o slujbă și, odată ce ai căpătat slujba, se poate, tot așa de ușor, să nu-ți cauți de slujbă, iar în anumite contingente chiar se poate să faci carieră, fără să lucrezi nimic. Acestea sunt deficiențe care ies din socoteala onestă pe care o fac guvernării dv.

Dar înseamnă oare aceasta că sunteți inferiori predecesorilor? Ferească Dumnezeu! Eu vă cred superiori celor pe care i-ați înlocuit și superiori unora din cei care vor să vă înlocuiască (*aplauze puternice pe băncile majorității*), și ca partid și individual, mai cu seamă individual, căci să ne ferească Dumnezeu de tot felul de oameni, dar de oamenii care se exagerează pe ei și care cred că au geniu, mai ales să ne ferească Dumnezeu! Sunt oameni bolnavi, care au nevoie de o cură de liniște sau de o energică fricțiune pentru a-și reveni în fire.

Nu, dv., vă voi arăta îndată, fiindcă vin acum la partea a doua: realizările care s-au făcut și care nu erau în program și care nu sunt în legătură eu nici o ideologie, dv. nu ați căutat să fiți lăudați și răsplătiți așa cum meritați, fără îndoială, să fiți lăudați și răsplătiți.

Orice s-ar fi întâmplat în domeniul social într-o societate care a fost foarte multă vreme în așa fel măgulită, în așa fel tolerată, în așa fel educată, încât morala nu se întâlnește în ceea ce privește clasele de sus, și acum de o bucată de vreme și în cele de jos, pe toate drumurile, cu toate acestea dv. ați fost un guvern de oameni onești, nu ați fost un guvern de care să se spună ceea ce a spus Cromwell într-un moment când a intrat în rămășița de Parlament pe care a împrăștiat-o cu soldații, arătând cu degetul pe fiecare: d-ta ai făcut cutare lucru, d-ta altul; plecați afară, căci sunteți nevrednici! Ferească Dumnezeu, aceasta nu este situația dv. Dv., unii mai tineri, alții mai bătrâni, unii de o vârstă respectabilă - sunt silit să admit că este respectabilă și vârsta pe care și eu o împărtășesc - stați bine la locurile pe care le ocupați, și

este foarte bine că ați rămas cei mai mulți la aceste locuri. Dacă s-a făcut vreo înlocuire, este numai de pe urma unei munci atât de grele că a fost nevoie ca titularul departamentului să fie înlocuit cu altul care aducea energie proaspătă, și prin aceasta s-a făcut mult bine. La Interne s-a făcut mai puțin bine decât la celelalte departamente. Dv. sunteți președinte al Consiliului, și aveți sarcina armamentului, care este atât de importantă, încât trece înaintea oricăreia alteia (*Aplauze*).

Să-mi dați voie să relevez ce s-a spus de la această tribună într-un moment când nu eram de față, fiindcă eu nu întrerup de obicei cum fac oamenii lipsiți de spirit; cei care întrerup n-au spirit și țin să o dovedească în fiecare zi. Eu nu întrerup decât când este vorba de o acuzare pe care nu o pot primi. S-a spus că se pregătise sub guvernul Maniu armamentul țării, perfect. Apoi a venit guvernul meu și a împiedicat înarmarea țării.

Nu este deloc adevărat. Ceea ce am găsit noi era un contract oneros, erau arme pe care nu le puteam întrebuița pe drumurile noastre. Erau o mulțime de lucruri care nu miroseau bine, și canalul s-a deschis pe urmă, de a răbufnit în nasul tuturor, și al făptașilor și al altora care nu erau vinovați.

Pe lângă aceasta, mai era și o atmosferă europeană în care nu se vorbea decât de pace și se arăta cu degetul pe oricine făcea o pregătire militară, iar noi eram siliți să camuflăm, pentru a nu zice cumva că am întrecut ceea ce ni se admite.

De la Geneva nu se admitea decât un număr anumit de soldați, și noi am făcut ce am făcut cu grănicerii prezentați ca simpli jandarmi și când colo ce frumoși soldați care fac administrația noastră! Ce am făcut noi decât am trimis o comisiune de generali ca să examineze acuzațiile, dacă acuzațiunile în ce privește armamentul sunt întemeiate sau nu. Au venit generalii și au arătat părerile lor, iar pe baza raportului generalilor români, pregăteam o nouă formă, dar aceasta cu câteva luni înainte de plecarea noastră. Aceasta este toată povestea. Pe lângă aceasta, noi nu ajunsesem la rezultatul frumos de a convinge pe aliata noastră, Cehoslovacia, că nu există trei armate, trei pericole care amenință, că nu există trei frontiere amenințate, ci există, pentru o singură armată, un singur pericol și o singură frontieră de apărare (*Aplauze prelungite*). Cine are infanterie, dă infanterie, cine are cavalerie, dă cavalerie, cine are unelte, dă unelte, dar nu să se ceară ce nu poți plăti.

Dv. ați ajuns la acea frumoasă și frățească formă de înțelegere, în care noi, fără îndoială, vom plăti cu ceea ce avem, iar nu cu ceea ce n-avem, vom plăti când putem, onest; și prin acest punct de vedere, România este astăzi

înarmată. Cine spune că România nu este înarmată, săvârșește cea mai rea faptă de care poate să fie în stare un mizerabil (*Aplauze prelungite*).

Dar noi nu ajunseserăm aici. Și vedeți bine de ce nu ajunsesem aici. Fiindcă unui Stat, nu numai unui om, nu-i vine mintea dintr-odată. Atunci nici Cehoslovacia nu se temea că va fi atacată, că ar putea să caute cineva din sus să taie în două țara și nici nu se rostise anume cuvinte care s-au rostit și asupra cărora nu mă opresc, trecând asupra tristului prezent pentru un viitor mai bun. Nu se rostiseră acele cuvinte și nu era acea primejdie, așa că aliații noștri nu erau dispuși a ne face condițiile pe care vi le-au făcut dv. Dar vă asigur că, oricine va acuza guvernul meu pe care, afară de anumite lucruri pe care eu nu le fac niciodată, fiindcă nu le socot la nivelul datoriei mele, l-am condus eu și măsurile acestea au fost luate, nu de altul, ci de mine, după Consiliul de Miniștri prezidat de M. S. Regele. De câte ori mi se vor aduce aceste acuzații, am destulă putere și destulă credință în rolul pe care l-am îndeplinit, pentru a le respinge.

Vin și la celelalte departamente în care fără îndoială s-a lucrat. La Interne, sunt grajdurile lui Augias, pe care la poate curăța, cu fonduri secrete cu tot, numai un ministru bine asigurat de la început, care să fie așa încât să terorizeze pe toată lumea; numai acela poate să vie cu măturoidul cel mare, ca să facă să iasă pe uși și ferestre toți paraziții încuibăți de atâta vreme într-un minister care, o spun din experiență, aproape nu există.

Adevăratul ministru de Interne trebuie creat de acum înainte, ministerul funcționarilor devotați, bine pregătiți, care să lucreze ca o mașină perfectă, cum funcționează o ghilotină. Cine bagă acolo degetul, capul, să ajungă degetul ori capul tăiat în paner imediat, așa se guvernează în timpurile de azi o țară!

Ministerul de Justiție a dat codurile așteptate de atâta vreme. Bune, rele, cu articole care se pot schimba, codurile acestea le avem. Încetează rușinea do a vedea că într-o anumită provincie se judecă după anumite legi, în alta după altele. Acum, un jurist de o mare nobleță de cugetare, care este și profesor universitar la Cluj, d-l Romulus Boilă, spune că și dacă d-lui a făcut ceea ce a făcut, legile ungare îl garantează (*Ilaritate*).

Singur faptul acesta arată în ce stare era justiția din țară, atâta vreme cât nu aveam curajul să impunem legile noastre. Se judeca după Harmenopol¹ în Basarabia, după concepțiile lui Iosif al II-lea în Bucovina și după Ius Tripartitum al lui Werbocki², frecat cu puțin austriacianism la Budapesta, în ce privește Ardealul.

Iar legile cele mai formaliste, cele mai medievale, cele mai înapoiate, cele care garantau unui om dibaciu toate mijloacele de a scăpa, sunt legile „occidentale” ale Ardealului; din fericire, legile acestea străine le-am înlăturat pentru a crea o legislație unitară de la un capăt la celălalt al țării (*Aplauze îndelung repetate*).

Putea să se ducă ministrul care atunci era la Justiție, d-l Valer Pop, pentru mine o veche cunoștință și poate și o viitoare cunoștință intimă (*ilaritate*), putea să se ducă în străinătate și să sugereze unele cărți contra României, ca aceea pe care acum câteva ceasuri o denunțam la Academia Română, a unui german, carte tipărită la München, în care se spune că în România de la război încoace există un singur lucru: cearta, o Auseinandersetzung /explicație, controversă, lb. germ./, dintre Ardeal și Vechiul Regat, fiindcă în Ardeal se găsesc oameni de înaltă cultură, de un mare simț de responsabilitate, de o perfectă consecvență, se numește și cel care a ținut mai mult să i se dea acest certificat, iar aceștia se luptă cu niște orientali spoiți, incapabili de o concepție modernă, și de câte ori se întâmplă ca acești orientali, care suntem noi, să fie la guvern, de atâtea ori opinia publică a lumii trebuie să osândească România.

În loc să faci așa ceva, d-le Valer Pop, te-ai pus în serviciul acestei țări, cu Vechiul Regat cu tot, care v-a dat carte, v-a dat încredere, v-a dat oaste, v-a dat victoria și ne-ați dat în schimb inima voastră, pentru a nu ne-o retrace pentru motive de partid în fiecare moment (*aplauze puternice*) și ai făcut să biruiască o concepție care este bună pentru toți și nu ne umilește nici pe noi de aici (*Vii aplauze*).

Țara care are jurisconșulți ce pot fi puși alături de cei mai mari jurisconșulți din Europa - avem și aici pe acești câțiva foști înalți magistrați, țara aceasta nu merită ofensa inconștienților de la noi sau din străinătate.

Opera săvârșită poate să fie susceptibilă de corectare și va fi corectată, dar baza rămâne. Ani de zile ați lucrat cu jurisconșulți, care sunt oameni eminenti și eminenti cugetători și ați alcătuit aceste coduri. Puteați foarte bine să vorbiți și de așa ceva în răspunsul la Mesaj; dar, cum văd, această funcțiune îmi revine gratuit mie și eu o îndeplinesc după puteri (*Ilaritate*).

Dar nu este numai acesta ministerul în care s-a lucrat. În ceea ce privește sănătatea publică, poate înlocuirile prea dese au ținut în loc intențiuni excelente, dar desigur că bunăvoința și competența, atâta vreme cât s-a găsit om de meșteșug, nu au lipsit.

Nu aş zice, în ceea ce priveşte comunicațiile, că lăsați pentru succesorii dv. măcar posibilitatea de a face alegeri ușor. Lăsați tot ceea ce trebuie ca să-și rupă automobilele pe drum la alegerile viitoare.

E drept, sunt unele șosele foarte frumoase, ca de pildă aceea pe care am fost acum câteva săptămâni, de la București la Giurgiu, care este o minune, cu poduri cu tot, dar în același timp ați început în alte locuri, ca în nenorocita Prahova, șosele pe care le-ați lăsat părăsite și cine știe când vor fi reluate, așa încât treci de la rai la iad, după cum este asfaltul sau după cum sunt gropile.

Aici mărturisesc că cei care au trecut pe la acest departament nu au știut să mobilizeze populația rurală și nu au știut să cheme pe șomeri, care pentru pâinea pe care le-o dăm trebuie să dea în schimb munca lor, și care, de voie sau de nevoie, trebuie puși să lucreze la șosele sau acolo unde este un lucru de făcut.

D-lor, observam și ieri prin ziare ce face un om politic care aparține aproape generației mele, ceea ce face d-l Sassu în ce privește agricultura.

Acum, desigur că este un drum enorm de parcurs până când pământul nostru va putea să dea ceea ce este capabil a da într-adevăr. Și astăzi este destulă paragină în toate părțile. Până nu se va ajunge la o idee a mea pe care am emis-o acum câțeva vreme: adunările județene agricole cu prefectul agricol în frunte, cu programul fixat în fiecare an, nu se va face mare lucru. Cine lucrează după programul acesta, plătește cutare contribuție; cine vrea să lucreze de capul lui, plătește o altă contribuție, mult mai grea, ca să se învețe minte și să înțeleagă că agricultura este un lucru de solidaritate și nu de încercări individuale, incompetente, fără credit, fără instrumente, fără posibilitatea de vânzare.

Marea mobilizare agricolă nu ați putut-o face. Și cu biciul trebuie adus omul leneș acolo, la pământul care nu i s-a dat pentru ca să-l lase pârloagă. Nu așa: datorii iertate, lipsă de muncă tolerată și pe urmă marea petrecere de la viitoarele alegeri, cu fângăduiala a ceea ce are sau nu are Țara Românească. Țăranul plătește prea puțin, țăranul muncește prea puțin, țăranul nu mai ascultă deloc. Acestea sunt cele trei mari păcate în agricultura noastră (*Aplauze prelungite*).

Ca în toată lumea, trebuie să se deprindă elementul muncitor să asculte de elementul conducător și când țara are nevoi mari, să câștige mai mult pentru ca să poată da țării ceea ce este necesar ca să acopere toate nevoile și să înlăture toate primejdiile.

Și acum, dați-mi voie - mă apropii de sfârșit - după ce am semnalat aici lucrurile bune care s-au îndeplinit, să-mi dați voie să mă gândesc puțin și la felul cum ați înțeles dv. politica externă a țării.

Întâi, baza pe care v-ați pus, baza aceasta era, fără îndoială, bună. Dv. nu ați venit spunând în opoziție: să avem alți aliați. Ce nenorocire să-și închipuie cineva că se schimbă aliații așa ca rufele! Am avut aliați până la un moment, ne-au dat ceva și din moment ce ne-au dat, ce să ne mai gândim la ei? Aliatul care ne-a dat, și-a făcut datoria. Te gândești la un altul, care nu ți-a dat nimic. Până va veni momentul când nu-ți va putea da nimeni nimic, fiecare datorește altora lucruri care nu se împacă și cu lucrul pe care ni l-ar da nouă, căci nu te va mai crede nimeni. Să ne ferească Dumnezeu să ajungem acolo de să nu mai creadă nimeni în cuvântul României!

Și mai ales, nu este permis să se discute axiomele de politică externă, atunci când Regele României se duce în numele țării și rostește anumite cuvinte și dă anumite asigurări. Când Carol al II-lea a mers la Paris, acum câteva luni de zile, și a spus: „Unde va fi soldatul francez, trebuie să înțeleagă toată lumea că soldatul român nu poate fi decât acolo”, iar când, din nou, Regele României a mers la Praga și cu un fast deosebit și-a luat din nou angajamente, aceste angajamente sunt pentru toată lumea.

Ce? Am ajuns acolo încât să avem o politică externă a fiecăruia? Dacă sunt douăzeci și cinci de partide, fiecare să-și dozeze un alt fel de politică a României? Dar se poate? Dar politica externă, aceasta presupune și anumite socoteli militare. Cum poți să crezi dumneata - nu am văzut noi în timpul Marelui Război ce a însemnat schimbarea de front, în ce privește politica externă? Cum poți să crezi că legăturile făcute într-o anumită direcție pot fi înlocuite îndată cu legături în direcția cealaltă?

Ce absurditate! Ce lipsă completă de orișice simț practic, precum și ce lipsă de orice sentiment de demnitate și de oricare sentiment de onoare, iar poporul acesta trăiește de secole cu sentimentul onoarei și cu sentimentul cuvântului dat. Nu se poate, ca istoric, să nu-mi aduc aminte de cuvintele lui Mihai Viteazul la Praga când, fugar, neavând pe nimeni lângă dânsul, sărac, amenințat, ostenit, bolnav și învins, a vorbit către împăratul Rudolf și i-a declarat că el toată viața lui a jertfit-o pentru creștinătate, că a sacrificat țara sa, liniștea și bogăția țării sale pentru creștinătate și că, până la sfârșit, orișice ar fi de dânsul și orișice ar fi de țara lui, el rămâne legat de creștinătate. Și nu le ajunge unor anumiți oameni exemplul recent al Regelui Ferdinand, pe care

de atâtea ori l-am văzut cu lacrimi pe obraz, biruit militărește, întreg în suflet, spunând: „Până la sfârșit eu sunt legat de cauza în serviciul căreia, fiindcă este cauza cea dreaptă, m-am pus” (*Aplauze*).

Ce însemnează improvizările acestea de fiecare clipă? Deci ați făcut bine că ați spus că nu cunoașteți altă politică în România decât aceea ce s-a făcut până acum.

Însă cred că ați făcut o greșală atunci când, sub anumite presiuni, care nu se discută, și pe care nu eu le voi discuta, ați admis că un guvern poate face o politică externă și cu cineva care nu-i aparține. Aceasta nu se poate în chip normal, oricare ar fi valoarea omului, oricare ar fi legăturile lui, pe care eu le recunosc foarte prețioase, legături minunate, pe care acest om, chiar când nu este la guvern, nu va săvârși niciodată greșeala de a le rupe țării sale.

În orice situație suntem, noi trebuie să aducem țării tot ceea ce putem și tot ceea ce avem, și să nu le drămăluim după faptul că guvernăm sau nu guvernăm, să nu spunem: Vă retrag capitalul meu, fiindcă nimeni n-are un capital pe care să-l poată retrage, când este vorba de interesele țării sale (*Aplauze prelungite*).

Nimeni nu trebuie să considere pe un om sub acest raport și să vină, aici sau aiurea, să ne spună: Ați făcut o greșală și iată ați pierdut atât.

Se poate întâmpla să fie o greșală; nu discut dacă este cazul unei greșeli, sau nu este cazul unei greșeli, dar a se pierde ceea ce fiecare dintre noi aducem pentru siguranța de astăzi și triumful de mâine al țării, aceasta este o imposibilitate morală ce degradează pe oricine încearcă a prezenta chestiunea așa.

Dar eu am o părere în ce privește felul de a se face politica externă a țării, și părerea mea este în legătură cu ce am apucat în zilele vechi ale mele, cu ce am văzut aici în țară și în străinătate, cu ce am citit pe paginile istoriei. Lucrurile cele mai mari în materie de politică externă se fac fără discursuri răsunătoare, se fac fără angajamente personale, care pot să ajungă periculoase, și fără nici o grijă de exhibiționism personal. Cu cât o politică este mai tăcută, este mai tare; și cu cât ea cuprinde mai multe jertfe ale omului, cu atât politica aceea este mai bună.

O anume greșală făcută de un anume om de Stat, de înviatorul unei țări care i-a dat o împărăție și care a ridicat așa de sus coroana Italiei, greșeala făcută de dânsul acum câteva zile, arată că nu este bine, atunci când se fixează liniile de politică externă, să se vadă omul cu amintirile lui, cu simpatiile lui și cu antipatiile lui. Acelea să le țină pentru dânsul, iar fiecare

cuvânt rostit în materie de politică externă trebuie dacă se poate să aducă un prieten, fără a retrage pe un altul, fără a face din prietenul pe care îl aveai un supărat dacă are măsură, sau un dușman, dacă îi lipsește această măsură.

Purtat prin toate gazetele, prea s-a strigat în toate întrunirile, prea s-au răspândit toate calificativele asupra celor care displăceau cui avea în acel moment grija exclusivă, nesupusă guvernului, a politicii României. Prea s-au strâns anume mâini, pe care e bine că le avem în ale noastre, dar nu este nevoie să ne sărutăm de nu știi câte ori pe zi în necazul altora. Știți la ce alianță mă gândesc. Eu nu cuget s-o zguduim; este foarte folositoare, mai ales bine observată, fiindcă în ce privește viața internă, sunt prietenii mai sigure cu un jandarm la dreapta, cu unul la stânga, cu unul în față și cu unul în spate, dar încolo sentimentele să fie fără îndoială cele mai călduroase.

Nu mă gândesc să zguduim anumite alianțe într-o anumită direcție, și nu voi săvârși actul de ipocrizie de a striga „Trăiască Rusia Sovietică!” și „Jos Kominternul!”, fiindcă nu sunt capabil să fac deosebiri prea netede în acest domeniu. Firește, sunt mari diplomați care le știu, dar eu ca istoric nu le găsesc. Dar nu este nevoie, când anumite împrejurări impun o alianță, nu este nevoie să salți la hotar, spunând că orice primejdie a dispărut și că de aici înainte vom fi, în toate împrejurările, alături de cine poate, în altă formă, n-a fost niciodată alături de noi, ci tocmai contrariul.

Sunt îmbrățișări care nu sunt necesare, fiindcă iubirea este așa de veche încât nimeni nu se mai poate gândi la o nouă democrație. Sunt îmbrățișări foarte periculoase, fiindcă, pot ajunge din cale afară de strânse, deși formăm în momentul acesta una din țările cele mai respectabile, cu un admirabil popor, și cu minorități de care, în general trebuie să fim mulțumiți - și am spus într-o conferință publică: dacă s-ar face de naționalități la noi ceea ce am făcut noi față de statele de care atârnau românii iridenți, nu știu ce ar fi.

Impunem prin numărul nostru, prin dreptul nostru minorităților, așa încât minoritățile, în unele domenii, pot să colaboreze chiar cu noi. Se vorbește acum de o întrunire a elementului german de la noi, care s-ar ținea la Timișoara și în care s-ar manifesta că oamenii se găsesc mult mai mulțumiți sub cârmuirea tuturor toleranțelor, mergând mai sus decât atât: la recunoașterea tuturor drepturilor și la cultivarea simpatiilor meritate, că ei se simt mai bine așa decât cu întoarcerea unui regim care ar însemna și o imposibilitate materială și o pată de rușine pentru conștiința lumii civilizate de astăzi (*Aplauze*).

Vă mai pot adăuga că, de când d-l Victor Antonescu a venit la Ministerul de Externe, foarte multe din criticile care se puteau face acestui minister au căzut.

Sunt oameni care au noroc în viață, pe care îi cocolește oricine. Nu se poate atinge cineva de ei. Este o forță misterioasă care îi înconjură; când se strâmbă, se zice „ce zâmbet plăcut!”, când amenință, se zice “ce mână prietenoasă!”, când se face chiar o prostie, se zice: „ce element genial a intervenit în conducerea României!”

Dar sunt oameni care n-au noroc. Eu l-am cunoscut la Paris pe d-l Victor Antonescu. Dv., care nu erați acolo, nu vă dați seamă de însemnătatea legăturilor pe care acest om modest, acest patriot călduros, le-a avut acolo. Eu mi-am putut da seama de felul cum s-au tratat interesele României în momentul când, fără legăturile d-lui Victor Antonescu, nu ajungeam unde am ajuns și am spus-o totdeauna, când era o campanie de presă împotriva d-sale, campanie de presă din cele pe care le vedem venind cu violență extraordinară, apoi potolindu-se, așa încât cutare, care nu putea suferi un nume fără a-l caricatura, ajunge să se ridice la tribună ca să înalțe imnurile cele mai călduroase celui care îi servea pentru glumele sale proaste. Era o presă care se arunca asupra actualului ministru de Externe, asupra activității lui, pe care o socotea că nu este oportună. Însă împrejurările din timpul din urmă ne arată că nu este o prietenie pe care d-sa să nu o fi ajutat și nu este o dușmănie pe care să nu fi căutat s-o slăbească.

Iar dacă este vorba să definim, sub acest regim în care nu mai avem a face cu o personalitate care face ce vrea, ci numai cu un ministru care ia răspunderea întreagă a politicii externe a României, dacă e vorba s-o definim, ea stă așa:

Avem hotare de apărat cu cei care au de apărat aceleași hotare, avem de păstrat datoria de recunoștință celor prin care am ajuns, pe lângă silințele noastre desperate și jertfele noastre fără nume, la acest hotar.

De o parte este ceea ce numim noi Mica înțelegere și ceea ce înseamnă perfectă onoare a omului care stă în fruntea națiunii cehoslovace, d-l Beneš (*aplauze prelungite*), care păstrează în viața politică, în rangul cel mai înalt, virtuțile pe care le dă ani de zile practica zilnică a cugetării și practica neconținută pe care o dă o catedră.

Îmi aduc aminte că însuși venerabilul președinte Masaryk, în momentul când soarta m-a adus să fiu președintele Consiliului României și când i-am adresat o scrisoare ca unuia pe care l-am cunoscut în timpul de restriște de la Iași, mi-a scris: „Vezi, d-le Iorga, tot e bine că au mai rămas câțiva profesori.”

Ne sprijinim pe această Cehoslovacie care se razimă ea însăși pe aceste două nume eminente, respectate, Masaryk și Beneš (*Aplauze*).

Ne sprijinim pe tot ce Iugoslavia poate să-și aducă aminte că a suferit în momentele tragice ale istoriei sale, arătându-i că o națiune, atât cât este amenințată, nu-și poate permite luxul măcar al unei aparențe de politică dublă și o lovitură către noi înseamnă o lovitură către ea și atunci când protestăm noi, trebuie să auzim, de o parte și de alta, aceleași protestări, iar dacă sunt interese deosebite pe care orice membru al acestei triple alianțe le poate avea, este de rău gust să se vorbească într-un discurs public de ceea ce ne desparte în momentul când se impune mai mult ca oricând ceea ce ne unește (*Aplauze prelungite*).

Legătura cu Franța nu este cu un guvern. Legătura este cu poporul francez, ale cărui virtuți s-au format timp de atâtea secole, încât nu câteva luni de zile de eventuale greșeli în politica internă le pot desființa (*Aprobări*).

Noi avem a face cu acea armată franceză, care va fi reprezentată peste câteva zile aici de unul din șefii săi cei mari, noi avem a face cu gândirea sănătoasă a poporului francez, noi avem a face cu grija atentă a intereselor adânci ale poporului francez; restul sunt fenomene de suprafață, care privesc Franța. Nu că aici în țară unul este alb și vede numai roșu în Franța, după cum nu, când aici este cineva roșu, trebuie să se îndrepte furios oriunde va năzări în viitor ceva alb.

Față de alte națiuni, ni se impune, dacă vrem să fim respectați, respect și bună cuviință.

Orice națiune care a știut să se ridice cum s-a ridicat Germania din nenorocirea pe care și-a făcut-o singură, la starea în care a ajuns, constituie un factor important în viața lumii. Prin urmare, nu este permis să ofensăm un popor mândru de înfăptuirile sale, care nu se pot tăgădui.

Pe de altă parte, nimic nu ne poate smulge pe noi de la rasa noastră, care este în adâncul instinctului nostru național; și nu pentru o vorbă nesocotită (*aplauze*) avem de rupt legături, care durează de două mii de ani (*aplauze*), cu una din cele mai nobile națiuni ale lumii, nația care, vă asigur în conștiința mea de om onest, poate totuși să asiste numai la tot felul de defilări

militare în onoarea regentului Ungariei și poate să găsească o mare înțelepciune din faptul că s-a împiedecat Ungaria de a merge la Berlin. Eu cred că mai bine este că Ungaria a mers la Roma.

Și nu vreau să ofensez Ungaria. Înțeleg durerea ei și iluziile pe care le naște și le îngăduim. Este o generație care nu-și poate smulge din amintire ceea ce a fost.

Trebuie să fim oameni înainte de toate și să ne gândim că sunt și atâția unguri la noi, al căror sentiment nu trebuie să fie ofensat într-un anumit moment.

Da, cum am spus, este mai bine să meargă ungurii la Roma decât la Berlin căci atunci când cineva se găsește într-o stare de spirit anormală, cum este desigur la Budapesta, trebuie să fim mai bucurăși să-i vedem că se duc în locul unde pot fi mai bine păziți. Eu vă asigur că mai bine păzite pot să fie anumite apetituri la Roma, care este a d-lui Mussolini, cap de guvern, dar și a unui om de nesfârșită răbdare, de nobilă concepțiune, de cavalerism admirabil, care se cheamă Victor Emanuel al III-lea, care a vorbit cum ați văzut, fără nici o jignire sau amenințare față de noi, dorind pacea și viitorul mai bun al tuturor popoarelor, fără a trezi din nou teribila fantomă roșie a unui război distrugător de civilizație (*Aplauze puternice*).

Iară dacă vrea cineva să discute asupra hotarelor noastre, cu imposibilitatea de a le atinge, putem să-i permitem această distracție. Fiecare se distrează cum vrea. Unul împușcă în lună și noi îi putem permite să împuște în lună dacă vrea și dacă socoate că poate să-i cadă un vânat împușcat în lună, n-are decât să se hrănească sănătos cu dânsul.

Aceasta este, cred, politica României, care nu se smulge de la nici o datorie, nu calcă nici un angajament, nu slăbește nimic din onoarea ei, nu caută nimănui buclucuri, dar care este în stare să impună, cu vârful baionetei, oricui, respectul ei (*Aplauze prelungite*).

Și acum, după ce am isprăvit aceste considerațiuni pe care bunăvoința dv. le-a făcut mai lungi decât doream, vin la concluzia pe care v-am făgăduit-o de la început, zicând că poate o întrevedeți.

Din ceea ce am spus se vede că programul, cu toată bunăvoința, rămâne fără urmări. Făgăduieli nu este bine să se facă fiindcă așa este vremea de se pot evapora pe drum; că partidul nu mai este ce a fost odinioară; că orice se începe în numele partidului, trezește în societatea însăși foarte puțină dispoziție de a te urma, iar cu cât se vede mai puțin partidul, cu atât milioanele de oameni se grupează în jurul d-tale.

Vechea concepțiune de pe la 1870, 1880, 1890, concepția aceasta că este bine să înscrii cât mai mulți oameni în partidul d-tale, nu a fost niciodată întemeiată, iar astăzi este și ridicolă și rău făcătoare.

Îmi aduc aminte de o conversație cu Ion Brătianu, pentru care foarte multă vreme am avut cele mai bune sentimente și au fost și timpuri când am mers pe aceeași linie: ținteam cu el și cu Vintilă Brătianu - pe actualul șef al partidului dv. l-am cunoscut mai puțin - ținteam către aceeași creare a României Noi.

Am avut foarte adeseori pe tinerii liberali colaboratori la foile mele, iar pe Vintilă Brătianu l-am avut și martor într-un duel și mă văd și acum străbătând București cu el în coada săniei, fiindcă așa îi plăcea lui să stea în coada săniei și am colaborat și eu la Independența, foaia scrisă în limba franceză a partidului dv.

Dar, ziceam, îmi aduc aminte de o conversație cu Ion Brătianu, care apoi a ajuns pe o altă linie pe care nu-l puteam urma, conversație în care îi spuneam: ce greșeală faci urmărind o politică electorală, căutând să introduci cât mai mulți oameni în partidul d-tale.

Partizanii sunt în cea mai mare parte un bucluc. Nu te lasă în pace. Când ești în opoziție, fac sau nu fac ceva clar; când ești la guvern, fiecare pretinde partea sa și nu mai poți numi pe nimeni altul, fiindcă fiecare aduce în cumpănă ceea ce pretinde că a făcut pentru partid. Când am fost la guvern, au venit la mine oameni care își aduseseră aminte că acum 30 de ani mi-au făcut cine știe ce îndatorire într-un domeniu fără nici un fel de însemnătate, și aceasta însemna că trebuia să-i numesc.

Este apoi massa cea mare a alegătorilor care votează pentru un partid, sau pentru un alt partid, după cum țara cere guvernarea unui partid sau a altui partid.

În Anglia se vota pentru Whigs și pentru Tories, după cum Anglia avea nevoie de un guvern al liberalilor sau avea nevoie de un guvern al conservatorilor.

La Fontenay-aux-Roses, unde este școala pe care o conduc eu, în unele timpuri au fost comuniști care au votat pentru dreapta. Credeți dv., că voturile pentru dreapta de acum sunt numai ale oamenilor de dreapta? Dar sunt o mulțime de oameni de stânga, care își mușcă mâinile fiindcă au votat cu stânga, care este așa cum o vedem în momentul de față.

Prin urmare, i-am spus lui Ion Brătianu: dacă ar avea o însemnătate înscrierile în club, dacă toată lumea trebuie să se înscrie ori într-un club ori într-altul, atunci nu mai este nevoie de alegeri; vine fiecare cu lista membrilor, se compară listele laolaltă, se vede care are mai mulți, iar acela se poartă la guvern.

Dar s-a învederat în guvernarea dv. inutilitatea partidului, când este vorba de a face bine. Partidul poate să fie uneori un sprijin; foarte deseori este însă o povară. Sunt cazuri când partidul te poate compromite, când partidul îți impune lucruri pe care nu le vrei și lucrurile acestea trebuie să le îngădui. Eu cunosc un martir al unui anumit minister, care suferă mai mult decât toți ceilalți de cerințele cluburilor de provincie, care peste conștiința lui îl silesc să facă anumite lucruri. Nu mă uit la nimeni pentru ca să nu descoperiți din privirea mea care este omul la care mă gândesc.

Și să nu vă sperie nici așa zisele partide din stradă. Partidele acelea din stradă înseamnă, d-lor, căciula pe față pentru unul și căciula pe dos pentru celălalt, cojocul cu blana înlăuntru pentru partidul din stânga și cojocul cu blana în afară pentru partidul din dreapta. Nu. Binele, astăzi, în orișice lume, în orișice societate, se face prin oameni, prin oameni muncitori și prin oameni de treabă și dacă este vorba să sprijini o societate pe oameni de muncă și oameni de treabă, atunci nu mai trecem prin tot felul de comoții la schimbarea guvernului, nu mai este schimbarea o revoluție, ci este o nouă grupare a forțelor, care pot lucra și mai departe pentru binele țării.

Eu aștept de la înțelepciunea lui Carol al II-lea această hotărâre: strângerea împreună pe baza nu a unui program, ci a unui număr de puncte de înfăptuit imediat, a tuturor oamenilor care reprezintă o valoare în această țară. Dar, înainte de aceasta, să se ducă să-și ardă și programele și steagurile! (*Aplauze prelungite*).

NOTE

1. Constantin Harmenopol (1320-1383), jurist bizantin, autorul codicelui de legi *Hexabiblos*. A fost tradus în 1804 în Moldova, la porunca domnitorului Alexandru Moruzi.
2. Codul în Trei Părți, adoptat de Dieta din Pesta după răscoala condusă de Gheorghe Doja (1514). Mai cunoscut după numele redactorului, Werböczy.

Ședința din 4 decembrie 1936

Rememorări despre guvernarea sa

D-le președinte, s-a împărțit acum discursul d-lui Manoilescu.

Eu nu am ascultat o parte din discursul d-sale, începând cu momentul când a fost vorba de nu știu ce „călăreț singur”, am ținut să nu fiu de față la această parte a unui discurs care, după cum ne așteptam, a fost fără îndoială, foarte interesant și foarte frumos.

Dar, înăuntru este o învinuire care se aduce guvernului pe care l-am prezidat și eu aș fi răspuns îndată, dacă aș fi fost aici. N-am fost și de aceea țin să vorbesc, pentru a înlătura o învinuire care a venit de la d-l Manoilescu și a fost întărită de d-l Gafencu.

Anume se spune că, în cele dintâi luni din guvernarea mea, delegațiunea germană, care venea pentru negocieri de comerț aici la București, a fost dată jos din tren în mijlocul nopții, pentru ca să nu se întâlnească cu reprezentanții aliaților noștri, care, în momentul acela discutau la București.

Și d-l Gafencu a adăugat, zicând: „aceasta este o greșeală a guvernului. Nu are nimic a face cu politica României”, iar d-l Manoilescu a spus că „este o greșeală care ilustrează mentalitatea care a domnit multă vreme la noi”.

Dar pentru că nu ajungea, d-l Gafencu - vedeți sunt aici o serie de amabilități - mai observă: „a fost un act de nepricepere a guvernului de atunci”, la care d-l Manoilescu adaugă în sfârșit: „am fost pe punctul să-mi dau demisia din guvern pe această chestiune”.

D-lor, erau aici la București reprezentanții aliaților noștri și evident că nu era bine să se întâlnească delegații germani cu cei care purtau într-un moment răspunderea politică externă a celor trei țări aliate.

Dacă guvernul ar fi fost înștiințat despre momentul când înțelegea să vină delegația germană, atunci am fi rugat ca acea delegație să vină mai târziu, căci nu se putea să avem aceeași atențiune și pentru unii și pentru alții. Trebuie să vă gândiți și că în momentele acelea, politica guvernului român era bănuită că ar voi să se desfacă de alianțele sale ca să treacă alături de Germania. Aceasta era situația în acel moment. Și tocmai pentru aceasta noi am vrut apoi să negociem la Berlin, iar negocierile s-au făcut sub ochii aliaților la Geneva.

A făcut-o d-l Ghica foarte bine. Dar, cum vă puteți închipui, că un om din guvern, fie prim-ministru, fie ministru de Interne, sau de Externe, ar fi dat ordinul acesta sălbatec și cu totul nepotrivit cu educația și cu puțină inteligență pe care o avem noi, de a coborî pe delegații germani din tren?

Probabil că, dacă o intervenție a fost făcută de vreun organ inferior, n-a putut fi decât o rugămintă adresată delegaților germani de a binevoi să aștepte acolo la Cernăuți până în momentul când noi am putea să-i primim cu toată cinstea care se cuvenea trimișilor unei țări mari, cu care aveam dorința de a lega relații comerciale.

În ceea ce privește intenția d-lui Manoilescu de a demisiona din această cauză, afirm că n-am auzit nimic despre așa ceva. Nu mi s-a spus nici un cuvânt, fiindcă imediat aș fi dat d-lui Manoilescu lămuririle pe care vi le dau dv. Dar înțelegeți câtă dreptate am să nu admit că spectacolul acesta curios a fost dat unei delegații străine, că un guvern întreg a fost vinovat de o lipsă de politeță, din cauza unui organ inferior din conducerea căilor ferate din Cernăuți. Este o mare nedreptate.

Eu cred că v-am dovedit, dv. tuturor, că această învinuire, venită de la doi oratori așa de simpatici, cade de la sine, de îndată ce se găsește cineva care să vă arate adevărata stare de lucruri (*Aplauze*).

Ședința din 23 ianuarie 1937

Despre inspectorii generali din învățământul primar

Nu am fost de față la discuție, dar dacă dv. ați scăpat de tirania inspectorilor, ați făcut foarte bine.

Când am venit eu la minister, am găsit într-o cameră patru domni care se distrau cu țigări și cafele. Și i-am întrebat: ce sunteți dv. ? Mi-au răspuns: suntem inspectorii. Și ce faceți? Numirile. Dacă dv. faceți numirile, ce pasc eu aici?

Și de a doua zi i-am trimes la catedre.

Dv. spuneți că i-ați trimes la periferie. Eu i-am trimes la catedre. Aceștia mănâncă autoritatea ministerului, și păcatele lor cad asupra ministrului.

Inspectorii n-ar trebui să fie profesori fugari de la catedră, aici, la București, pentru a tiraniza lumea, ci inspectorul trebuie să fie creat anume din anumite elemente care să fie la minister, nu ca să evite munca la catedră, ci ca să îndeplinească o funcțiune pe care nici un profesor n-ar putea-o îndeplini.

Dacă ați prevăzut așa, ați făcut foarte bine; dacă nu, să ne mai gândim, pentru că este o chestiune care stă la baza învățământului, această chestiune a inspectorilor, și ea trebuie bine rezolvată odată, fiindcă acești inspectori sunt elementele cele mai apăsătoare din întregul minister.

Și-mi pare bine că se prezintă ocazia s-o spun aici în Senat: curățați-vă de dânșii. Singurele elemente pe care le-am moștenit eu de la dv. și dv. de la mine, elemente foarte bune, sunt consilierii ministeriali. De ceilalți însă, căutați să vă cotorosiți cu desăvârșire.

Iertați-mă că v-am luat atâta timp, dar este o suferință a învățământului care merită să fie relevată¹.

NOTE

1. În timpul ședinței, N.I. a observat șăgalnic: „Domnule președinte, vă rog să asigurați liniștea. Pe d. Patraulea îl înțelegem și fără să-l auzim, pe d. ministru vrem să-l auzim ca să-l înțelegem” (*ilaritate*). Apoi C. Angelescu, ministrul Educației Naționale, se plânsese că la minister își pierde timpul cu tot felul de suplicanți. N.I.:”Dar eu nu le dădeam voie să intre înăuntru, iar pe parlamentarii cei mai colțoși, îi scoteam cei dintâi afară” (*ilaritate*).

Ședința din 25 ianuarie 1937

La o propunere a deputatului Agricola Cardaș privind comasarea loturilor agricole ca să sporească eficiența agriculturii

Mă interesez de un singur lucru: cu ce mijloace o să faceți dv. din țăranul cel mai înapoiat, țăranul așa cum e scris aici. Cine îl va sili să facă tot ce proiectați dv.?

D-1 Vasile P. Sassu, ministrul Agriculturii și Domeniilor: V-aș ruga să citiți întâi proiectul.

D-1 profesor N. Iorga: Tocmai că l-am citit și nu văd pe cine le puneți pe cap ca să facă ceea ce trebuia să facă de mult, fiindcă ideea aceasta este o idee pe care o preconizăm de ani de zile.

Eu personal am stăruit pentru aceasta ca țăranul să nu fie lăsat să-și bată joc de pământul țării. Prin urmare, să fie acolo nu un inspector, ci prevedeam un fel de Parlament districtual, în care să fie reprezentați și ei. Acesta este planul: intrați în plan? Bine. Nu? Vă pun impozit de trei ori mai mare.

D-1 Vasile P. Sassu: Sunt încurajări pentru cei buni și sunt amenzi pentru cei care nu țin seama de dispozițiunile obligatorii.

D-1 profesor N. Iorga: Poate că s-ar face mai bine aceasta pe cale fiscală.

D-1 Vasile P. Sassu: Dar, d-le profesor, desigur că nu aceste amenzi formează obiectul principal al eficacității acestei legi, dar este un cadru întreg de organizare a agriculturii care prin mijloacele pe care le pune la dispoziție va da bune rezultate.

D-1 profesor N. Iorga: Este exact ceea ce am dorit eu. Vă rog să introduceți în proiectul dv., dar să mă înscrieți cu dreptul meu de prioritate, fiindcă ați citat pe Kuseff, dar eu sunt ceva mai nou.

D-1 Vasile P. Sassu: Nu l-am citat eu, l-a citat d-l raportor; eu nu am dreptul de autor. Eu am voit ca materialul pe care l-am găsit moștenire la Ministerul Agriculturii și la care a contribuit într-o măsură foarte importantă d-l profesor Sisești, fostul dv. ministru al Agriculturii, să fie adaptat la nevoile care le-a dat experiența de trei ani, de când conduc acest minister.

D-1 profesor N. Iorga: Trei ani de tristă experiență.

D-1 Vasile P. Sassu: ...le-a dat experiența - tristă și folositoare - de trei ani de când conduc acest minister.

D-1 profesor N. Iorga: Tristă experiență.

D-1 Vasile P. Sassu:....să dau o lege, care să scape agricultura din situația aceasta tristă, rudimentară, care este o rușine pentru economia noastră națională.

D-1 profesor N. Iorga: Foarte bine!

D-1 Vasile P. Sassu: Prin urmare, pe acest punct sunt alături de părerea dv. și sunt foarte fericit că pot avea concursul dv. la acest proiect de lege.

D-1 profesor N. Iorga: Iată, printr-o simplă întrerupere, am înlocuit un discurs, care ar fi luat din timpul adunării. Și mai adaug ceva. Dv. nu sunteți pe ducă, dar se împlinesc cei patru ani. Dacă ați fi fost mai cuminiți, ați fi făcut opt ani. Dar nu am să vă spun mijlocul prin care ați fi putut face încă patru ani. Eu, dacă nu aveam o anumită tovarășie, îl aplicam pentru mine!

În sfârșit, dv. plecați. După dv. o să vină persoane care sunt așa de sigure, încât anunță prin gazete că ele și nu altele vor lua moștenirea dv.! Decât că aceste persoane au obiceiul de a linguși pe țăran, în dauna lui și a țării. Și frică mi-e, domnilor, că măsurile pe care le luați vor fi sabotate de către cei care se sprijină numai pe continua lingușire a țăranului, măgulind instinctele acelea care fac din el un rău agricultor și un rău cetățean! (*Aplauze*).

Prin urmare, ar trebui să găsiți un mijloc. Nu știu care, o asigurare din partea cuiva, a Coroanei, care are desigur pe lângă atâtea drepturi și datoria de a reține din legislația unui guvern ceea ce nu trebuie schimbat în dauna țării de guvernele care urmează.

Țăranul a ajuns să fie despovărat de sarcina impozitelor. Țăranul a fost despovărat de sarcina lucrării la șosele. A ajuns să fie despovărat de tot ce datorerește creditorilor și țării, deși țara i-a dat tot ceea ce se putea da.

Eu vă asigur că și din opoziție puteți să fiți destul de puternici pentru a vă apăra legea dv. Luați măsuri ca nu cumva demagogia să nu facă inexistentă opera dv.

Să vină să declare reprezentanții partidului la care fac aluzie că, venind la guvern, nu vor schimba nimic din această constrângere a țăranului la datoria lui.

După ce N. Jechianu stăruise pentru „zootehnicizare”, adică o creștere mai intensă de animale în gospodăriile țărănești

Să nu ajungem în politică a crește ce nu trebuie, ca să și decorăm pe urmă. Am eu o experiență recentă.

D. profesor D.R. Ioanițescu: Nu s-ar putea să le aflăm și noi?

D. profesor N. Iorga: Nu-i chiar așa de depărtată. Era și d-1 Boilă, și d-1 Ghiță Pop aseară. Erau cavaleri și mai mult decât atât. D-1 Mihalache a avut cordonul, fiindcă a fost locotenent în tranșee. Dar ar trebui toți ofițerii să fie decorați, căci ce a făcut d-sa au făcut și ceilalți. Așa mi se pare mie. Era și un evreu, mai de mult decorat, nu-i spun pe nume. Iată ce creștem noi.

Face sugestii

Eu v-aș ruga - poate să nu mai vin pe urmă, fiindcă mă duc la curs - să introduceți încă un articol. Una din cauzele pentru care se lucrează prost la noi, este că țăranul se duce la cărăușie.

Iese cu carul cu boi, mai doarme puțin, automobilele trebuie să-l păzească, acesta este adevărul. Sunt șosele pe care aproape nu se mai poate circula. Or, nu ar fi bine să se împiedice cărăușia într-un anumit timp din an, când oricare sătean e reclamat înainte de toate de munca lui la câmp.

Nu vă gândiți că ar fi bine ca cei care merg de fac cărăușie să fie obligați să arate că și-au îndeplinit funcțiunea lor agricolă, cum era pe vremea nemților? Vă rog să puneți și aceasta în lege.

D-1 Vasile P. Sassu, ministrul Agriculturii și Domeniilor: Vom examina această chestiune. Propunerea mi se pare însă irealizabilă.

D-1 profesor N. Iorga: Dacă pe vremea nemților s-a putut, de ce nu s-ar putea și pe vremea noastră?

Ședința din 27 ianuarie 1937

Despre situația cultelor în România

D-le președinte, d-lor senatori, trebuie să spun că nu sunt mulțumit cu partea întâi a răspunsului d-lui ministru.

Partea a doua privește activitatea vicarului.

Eu n-am nici un mijloc de informație și nu știu ce face el. Eu știu ce fac rutenii din Bucovina. Și știu un lucru: că rutenii din Bucovina, în momentul de față, sunt foarte mulțumiți că au la îndemână un vicar, sub anteriorul căruia se poate ascunde propaganda lor politică de desnaționalizare și de împiedecare a românilor de peste Prut de a reveni la ceea ce au fost strămoșii lor, care sunt vechi răzeși ai Moldovei, strămoși care au luptat sub steagul lui Ștefan cel Mare, și care au fost înecați, la un moment, dat de valul acesta, favorizat de austrieci, al unor venetici veniți de dincolo de graniță. Rutenii cei vechi nici ei nu sunt băștinași. Ei au venit foarte târziu, prin secolul al XVII-lea. Aceștia erau ortodocși și au chinuit mult timp Biserica ortodoxă, cerând să aibă un mitropolit, sau cel puțin un episcop în biserica lor, pentru dâșșii. Acești ruteni sunt veniți de dincolo de graniță. Veneticul este totdeauna mai obraznic decât băștinașul pentru că el apără pretențiile sale, pe când băștinașul nu-și apără decât dreptul și existența sa. El are o putere pe care nu o manifestă în exterior, pentru că ajunge puterea care se desprinde din noțiunea existenței sale.

Rutenii din Bucovina au fost cetățeni răi ai României, cu foarte puține excepțiuni.

Eu n-am mijloace ca să știu ce face vicarul. Dacă dv. vă închipuiți că omul trimis de dv. acolo poate să afle ce face vicarul, atunci înseamnă că dv. nu cunoașteți ceea ce este ruteanul.

Desigur că este un joc foarte acoperit, pe care nu-l va putea descoperi nimeni.

În ceea ce privește partea a treia, aceasta nu mă privește pe mine, precum a recunoscut și d-l ministru al Cultelor. Eu n-am încheiat nici un pact cu naționalitățile. Alții au introdus acest nărav și s-au supralicitat fiecare, dând mai mult decât ce dăduse predecesorul său. Îmi aduc aminte, când am ocupat locul pe care-l ocupă astăzi d-l Tătărescu, a venit la mine d-l Hans Otto Roth și mi-a cerut un număr de reprezentanți în Cameră și în Senat. Atunci l-am întrebat: în ce calitate vii d-ta? Mi-a răspuns: ca șef al germanilor din România.

Eu cunosc, în afară de cetățenii români un număr de cetățeni care vorbesc limba germană și care aparțin în mare parte credinței luterane și unii aparțin și credinței catolice. N-are decât să vină episcopul lor. Dacă este să se vorbească în numele germanilor, să vină episcopul lor și să vorbesc eu cu el. Atunci d-l Roth mi-a spus: este o declarație de război? Eu i-am răspuns: cum vrei, dar te asigur că nu vei avea nici pe departe numărul de reprezentanți pe care i-au avut germanii sub guvernul trecut.

A doua zi a venit și m-a rugat să-i răspund dacă pot să-i asigur același număr de mandate.- Ca reprezentant al poporului german? Nu a mai ridicat pretențiunea că vorbește în numele poporului german, de la Stat la Stat și i-am dat numărul de mandate pe care-l avusese mai înainte, dar fără nici un fel de pact. Nu i-am cerut nimic în schimb, am zis: D-ta lucrează cum ai lucrat, înțelege-te cu cine vrei, nu mă împotrivesc d-tale; dar dacă ridici o chestiune de principiu, eu nu discut cu minoritățile: reprezentantul Statului român de o parte, de altă parte reprezentantul cutării sau cutării minorității nu pot să stea față în față să discute.

Dar eu înțeleg să mă ocup de partea întâi, în care e greșită judecata d-lui ministru al Cultelor, deși a deschis Concordatul și a învățat Concordatul, care a fost negociat pe vremea mea, și pe care l-am apărat cu atâta energie, fiindcă este mult mai bine să avem legătură cu Roma, în ceea ce privește catolicismul, decât să avem legături cu catolicismul fără Roma, deoarece la Roma cuvântul României a avut totdeauna greutate și sub actualul pontific, pe care să-l ajute Dumnezeu să treacă peste greua boală de care suferă

acum, românii au întâlnit totdeauna, nu numai toată preveniența părintească, dar au întâlnit în același timp o afecțiune deosebită, interesându-se și de trecutul nostru și de drepturile noastre. Dar Concordatul acesta, vă rog, nu cuprinde nici ruteni, nici unguri. Nu aș fi admis, ferească Dumnezeu, să discut, nu cu Sf. Părinte ci cu Cancelaria Apostolică, drepturi naționale cum sunt acestea. Acolo cu Sf. Părinte, deși acesta este Concordatul, se discută religiunea catolică și drepturile religiei catolice.

Concordatul nu asigură ungarilor, ca atare rutenilor uniți, o anumită situațiune.

Credeți dv. altfel? Nu, nici nu poate fi, căci atunci Biserica aceasta catolică nu ar mai fi ceea ce este și Statul român nu ar mai putea să o recunoască în acest fel.

În Ardeal avem pentru catolici un episcop, care se întâmplă că este maghiar, deși se scoboară dintr-o veche familie făgărășană, este mult mai român decât mulți români, care se recunosc astăzi ca români și vorbesc românește. Iar în ceea ce privește pregătirea părintelui Mailat, care cel puțin până ieri era în fruntea acestei dieceze ca factor activ, pregătirea sa este pur austriacă, sau austro-franceză, crescut pe la Viena și având legături cu cercurile de la Curte.

Este adevărat că se simțea maghiar, într-un rând, îmi aduc aminte că a venit să discute cu mine, ca ministru de Culte, nu știu ce chestiune, și el spunea și avea dreptul să spună: nu sunt maghiar, sunt prelat catolic!

Foarte interesant ceea ce spunea el. Dar eu aveam dreptul să mă uit dedesubt, și i-am răspuns: da, ești prelat catolic, dar eu te știu maghiar. Nu ai fi un om onest, dacă nu ai fi în fundul sufletului d-tale maghiar. Aceasta pentrucă îl știam maghiar, dar el este episcop catolic și s-ar putea în anumite împrejurări, care ar veni să fie acolo episcop al catolicilor din Ardeal un catolic, care să nu fie nici măcar atâta maghiar cât este prin adeziune episcopul Mailat. Poate să fie un german, un italian, sau chiar un român, care ar trece acolo la catolicism!

Nu poate pretinde maghiarimea din Ardeal, fiindcă numărul cel mai mare al credincioșilor e compus din maghiari, ca episcopul să fie ungar. Nu, pentru că atunci nu știm ce este catolicismul, sau îi permitem unui anumit catolicism să fie ceea ce nu trebuie să fie și să reclame de la Statul român ceea ce nu are dreptul (*aplauze*). Acesta este un adevăr elementar.

Și să-mi dați voie, socoteala se face așa: Se zice: în Bucovina sunt vreo 70.000 de ruteni uniți...

D-1 prof. I. Nistor, ministrul Muncii: Mai puțin, vreo 30.000.

D-1 profesor N. Iorga: Este maximum pe care-l pretind ei.

Eu întreb un lucru: evident că majoritatea au venit de peste granițe, dar mulți din ei s-au încuscrit cu cei care erau acolo, au făcut căsătorii unii cu ceilalți și evident, cei care au făcut căsătorii cu ortodocșii, aceștia nu mai sunt adevărați ruteni.

Și eu mă întreb dacă rutenii, adică elementul rusificat de dincolo de graniță, este într-adevăr un element rutean de baștină, fiindcă populațiunea română s-a întins până la marginea Cracoviei, ori dacă nu este un produs de desnaționalizare.

Așa fiind, să nu mi se vorbească mie de nevoia de a se întemeia un vicariat rutean pentru ruteni. Chestiunea se prezintă altfel. Este vorba de un vicariat pentru uniți, oricare ar fi caracterul uniților, indiferent de caracterul lor cel adevărat care se ascunde sub numele acesta. Noi avem acolo două parohii românești, dintre care una la Boian și nimic nu împiedeca pe episcopul de Maramureș să aleagă pe unul din cei doi pretați și să-l așeze în locul pe care îl ocupă un om care abia știe românește și care cu parohiile lui corespunde - în ce limbă? În latinește? În românește, care este limba de Stat? Nu, în limba ruteană.

Ce-i dă dreptul acesta? Este în Concordat ceva care dă dreptul să întrebuințeze această limbă? Nu.

Pecetea acestui domn de la Cernăuți este în românește și în rutenește. A făcut o vizită mitropolitului Bucovinei.

D-1 Victor Iamandi, ministrul Cultelor și Artelor: Vă pot arăta pecetea, o am aci. Este și în românește și în rutenește.

D-1 profesor M. Manoilescu: Dar pe corespondențele pe care vi le adresează, aplică această pecete în rutenește?

D-1 Victor Iamandi: Da, pe statele de salarii.

D-1 profesor N. Iorga: Prin urmare, punctul de vedere este total greșit. Eu mă ocup de lucrurile aceste mai mult decât vă ocupați dv., fiindcă în chestiunea aceasta ruteană, dv. vă inițiați, dar suntem doi oameni care le știm lucrurile acestea de mult: Este d-1 Nistor, care a scris o foarte frumoasă carte despre rutenizare și eu, care mă ocup de o viață întreagă de această chestiune, și știm că nu poate fi vorba de o datorie a Statului român de a numi pentru Bucovina un șef bisericesc care să fie rutean.

Roma n-a cerut acest lucru. Noi nu l-am fi acordat niciodată. Nu este scris în Concordat. Dacă dv. descoperiți vreodată între lucrările ce vi se trimet, fițiuci în rutenește....

D-1 Victor Iamandi: Nu ne-a trimes.

D-1 profesor N. Iorga: Dar nici limba ruteană nu o admit.

Iată, răposatul meu cumnat, Ioan Bogdan, care era omul ce cunoștea mai bine chestiunile de filologie slavă, mi-a spus totdeauna că această limbă ucrainiană - ca și ucrainismul însuși - nu este decât o iluzie.

Ai noștri n-au fost niciodată ucrainieni. A fost pe vremuri un Stat ucrainian, dar nu prin Bucovina, ci pe la Kiev, cu Bogdan Hmielnițki. Este deci o uzurpare de nume. D-nii aceștia nu se consideră ruteni, ci se consideră ucrainieni și fiindcă dv. - aici mă abat puținel — fiindcă ați vorbit de avantajul de a avea un șef al acestei biserici în România și nu la Lwov, la Lemberg, vă spun că nu este nici un avantaj. Polonii îl știu stăpâni, noi însă nu.

D-1 Victor Iamandi: Nu este acesta punctul nostru de vedere. Am repetat numai justificarea care s-a dat în 1930, atunci când s-a schimbat jurisdicțiunea.

D-1 profesor N. Iorga: D-le ministru, nu trebuie să acceptați situațiunea aceasta pentru că sunteți înșelat.

D-1 Victor Iamandi: Am acceptat-o pentru că ați acceptat-o și dv.

D-1 profesor N. Iorga: Ce-am acceptat?

D-1 Victor Iamandi: Numirea acestui vicar rutean, care a fost făcută în 1930. Între timp ați fost și dv. președinte al Consiliului.

D-1 profesor N. Iorga: La acea dată era numai un administrator apostolic.

D-1 Victor Iamandi: Așa este și acum.

D-1 profesor N. Iorga: Administrator apostolic este ceva provizoriu, pe câtă vreme un vicar este ceva permanent și plătit de Statul român; celuilalt, dacă i se dădea ceva, i se dădea de milă, fără să aibă dreptul. Nu mă prindeți pe mine, d-le ministru, cu chestiuni de cronologie. Nu. nu!

Și al doilea, în momentul acela episcopul de Baia Mare și-a numit locțiitorul de la Cernăuți, fără a înștiința Statul român. Vă rog să-mi arătați dacă există la minister vreo înștiințare din partea lui.

D-1 Victor Iamandi: Este o înștiințare de la 9 aprilie 1931, deci cu 14 zile înainte de a fi dv. prim-ministru. Rezoluția este pusă de către d-l Ghiță Pop.

D-1 profesor N. Iorga: Ai d-ta vreo iscălitură de a mea acolo? Eu eram ministru de Instrucție și de Culte și d-ta nu îmi poți arăta nici o iscălitură a mea.

Lucruri de acestea importante se hotărăsc de ministru însuși, nu de funcționari.

D-1 Victor Iamand: D-le profesor, voi avea prilejul vineri, când voi răspunde în chestiunea Bisericii Învierea Domnului, de la Suceava, să aduc o semnătură de a dv., însă în apărarea cauzei românești din Bucovina. Biserica aceea, care a fost trecută....

D-1 profesor N. Iorga: Nu ne înțelegem întotdeauna!

D-1 Victor Iamandi: Nu am găsit nici o semnătură de a dv., și nici nu m-am gândit un singur moment să vă atribui dv. vreo răspundere asupra acestui act.

D-1 profesor N. Iorga: Atunci, să lăsăm aceasta de o parte și să continui asupra aceea ce formează însuși fondul discuției noastre.... (*Surâsuri*).

Nu este nimic de râs. Este o chestiune cu mult mai gravă, pentru ca să-l credeți pe d-l ministru de Culte în stare să facă o vorbă de spirit, sau pe mine incapabil, dacă este o astfel de încercare, să nu o tai imediat. Nu este de glumit. Este o chestiune foarte serioasă. O să vedeți dv., trecând rutenismul dincolo de Prut, cum a și trecut în unele părți pe la Siret și în josul Sucevei, rutenismul se strecoară și se leagă de rutenismul din Nordul Basarabiei și de la Hotin. Aceasta este o chestiune de cea mai mare importanță. Ori și ce bucovinean vă poate spune durerea pe care o are, când pe pământul lui Ștefan cel Mare s-au așezat cu tendința de a porunci oameni care în timpul războiului nu au dorit nimic mai mult decât ca întreaga Bucovină să fie smulsă din patrimoniul poporului românesc și să treacă la ruteni. Acestea nu sunt lucruri de glumă.

Prin urmare, încă odată, d-le ministru, nu vă puneți pe terenul pe care v-ați pus, care este greșit. Nimeni nu vă poate împiedeca de a trimete pe cineva în cercetare. Mai bună cercetare decât să întrebați pe d-l de la Cernăuți, este să întrebați pe bucovinenii de aici. Aveți pe banca ministerială pe d-l Nistor. Întrebați-l. Și aici în Senat, sunt profesori de la Facultatea de Teologie, facultatea aceasta pe care rutenii o împărțiseră în două. Până și *Candela*, revista lor, care era în cea mai mare parte ruteană - revista ortodoxă pentru întreaga Bucovină - tindeau să o acapareze. Și până și în Moldova de Sus s-au strecurat: la Burdujeni femeile vorbesc rusește, la Zahoreni, în Dorohoi, populația este formată din vechii ruși, strecurați sub formă de corduneni. Aceștia vroiau să ajungă stăpâni pe Moldova întreagă. Aceasta este o chestiune moldovenească (*aplauze prelungite și unanime*), nu este numai o chestiune bucovineană restrânsă. Și în nici un caz nu este o simplă chestiune de confesiune. Confesiunea este una și rutenismul este unul din mijloacele pe

care le întrebuițează oamenii care vor să ne dea afară din țara noastră, și trebuie să ne proptim și să ne fixăm un hotar, dincolo de care ei să nu treacă, dar noi să trecem, pentru a lua înapoi pe toți acești urmași ai răzeșilor care fac parte din cea mai splendidă rasă a vechii Moldove. Așa se pune chestiunea (*Aplauze unanime prelungite*).

Nn, d-le ministru, puneți Concordatul și după litera Concordatului să apărați o situație care nu poate să dăinuiască. Pumnul de acolo, de la Cernăuți, care nu știe românește, care pecetluiește rutenește, care corespunde în limba ruteană cu preoții care sunt agenți revoluționari ai rusismului în Bucovina, domnul acesta trebuie să se ducă. S-o facă episcopul lui de la Baia Mare, pe care-l cunosc eu și știu ce atitudine a avut totdeauna față de Statul român - pe cât avem să ne lăudăm că în episcopatul de acolo avem oameni cum este mitropolitul Niculescu, cum este părintele Hossu, pe atât am avut să mă plâng, ca președinte de Consiliu, de atitudinea puțin respectuoasă față de Statul român a aceluia pe care un alt guvern l-a numit episcop de Baia Mare. Acesta este adevărul. Să-și retragă episcopul acesta, vicarul. Sau dacă, folosindu-se de o interpretare dibace a Concordatului, nu vrea să o facă, dacă provoacă o intervenție a Romei - care nu va veni, vă asigur - dacă o face, nu plătiți pe acest agent politic rutean, care se înveșmântează în anteriorul de părinte al bisericii unite. Întrerupeți legăturile cu dânsul; să-i dea rutenii lui! Cauza rutenilor o apăară. Rutenii să-l plătească. Nu așa, Statul român să plătească pe cineva, sub care nu se ascunde altceva decât dușmanul cel mai înverșunat, în formele cele mai ipocrite, interesul unei națiuni care tinde să ne înlocuiască pe noi încă odată, acesta este adevărul.

Aveți încă, la vârsta dv., multe de învățat și ați învățat multe pe vremuri de la mine. Recunoștință, știți, mai multă sau mai puțină, cum erau vremurile. (*Ilaritate*). Dar acum, în aceasta chestiune, vă rog să nu-mi răspundeți că vă răspund imediat, căci eu am dreptate. Nu am nevoie de nici un răspuns; am nevoie de acțiunea dv. și în această acțiune, vă rog să vă conduceți după cele ce am fixat eu aici. Catholicismul nu este național. Statul român nu poate admite ca, sub forma catholicismului, să se procedeze anti-național. Biserica catolică nu poate să fie un acoperiș pentru o luptă națională împotriva națiunii române și a Statului român. Acesta este principiul (*Aplauze puternice*). Trageți cu energie tinerească toate consecințele din acest principiu, pe care-l fixează oamenii de vârsta mea și în Bucovina (*Aplauze prelungite*).

Ministrul V. Diamandi spuse că biserica unită din Bucovina trebuie să rămână biserică românească

Să-mi dați voie: eu am trecut la votarea Constituției Biserica unită drept a doua biserică românească. Să se arate vrednică de locul pe care eu i l-am stabilit și care a însemnat o adevărată revoluție, față de situația anterioară a Bisericii unite.

V.I. declarase că în chestiunea vicariatului rutean de la Cernăuți, dacă biserica unită nu îndrepta lucrurile, se vor lua măsurile de siguranță

Cuvintele mele sunt cuvintele unui membru al opoziției. Cuvintele dv. angajează guvernul. De aceea, dați-mi voie, de câte ori se întâmplă că un cuvânt poate fi luat în alt sens și exploatat - cum s-a întâmplat la Cameră cândva, știți câte greutăți ați avut atunci - să-mi dați voie să-l corectez. Nu este chestiunea ucrainiană în legătură cu 40—50—60.000 de ucrainieni, veniți de peste graniță, nu faceți o chestiune ucrainiană din această chestiune pe care Statul nu o poate admite, decât numai ca un drept al unei minorități de a întrebuința limba sa acolo unde este rostul, și nu o provincie ucrainiană.

Aci este deosebirea cea mare. Noi nu le acordăm decât drepturi culturale, care sunt impuse prin vechea noastră toleranță și prin tratatele de pace.

Nu vorbiți de ucrainieni, ca și cum toți ar fi uniți. Cea mai mare parte nu sunt uniți. Cei mai buni sunt cei care sunt ortodocși, întrucât pot să fie mai buni¹.

NOTE

1. Discuția a continuat și în ziua următoare, la 28 ianuarie, când N.I. a spus: „Nimeni nu zice ca preotul să nu vorbească în limba credincioșilor, dar episcopul să nu facă politică străină. Aceasta e! (*Aprobări*). Toate sunt bune. Ar fi bine ca episcopul care este supraomenesc să nu fie și supraromânesc” (*aplauze, ilaritate*).

În aceeași ședință a fost întrebat de ce nu sunt arestate elementele comuniste. N.I.: Domnilor, nu sunt de stânga, nu sunt strângaci!” (*Ilaritate*).

Ședința din 29 ianuarie 1937

Dialog cu episcopul greco-catolic Alexandru Rusu al Maramureșului

Nici nu știi ce se petrece în Bucovina, unde abia ai călcat! Știu eu mai bine, nu de la Baia Mare poți privi cu ocheanul ce se petrece în Bucovina, sub antiriul vicarului dumitale!

Comisiunea Monumentelor Istorice a reparat biserica din Crisciatic și eu am trimis pe secretarul Comisiunii să vadă ce este acolo. Preotul este român de la Crisciatic, supus acestui vicar.

P.S.S. dr. Alex. Rusu. episcopul greco catolic român al Maramureșului: Nu este nici un preot la Crisciatic supus acestui vicariat.

D. profesor N. Iorga: El este rutean?

P. S.S. dr. Alex. Rusu: N-are parohie acolo.

D-1 profesor N. Iorga: Crișciatecul poate fi ortodox. Alături de acesta însă se face același lucru. Știți ce? Se începe serviciul în românește, fără să aibă credincioși, iar după câteva momente trec în rutenește. Aceasta se face permanent acolo. Și în fruntea fiecărui sat conducătorul iredentist rus este preot. Indiferent dacă este ortodox sau unit. Acesta este adevărul.

Eu mi-am purtat drumurile pe vremuri, când prea Sfinția Ta nu știai drumul la București; eu am cutreierat drumurile Bucovinei de la un capăt la altul. Știu ce năpârci se cresc acolo și nu se pune o altă năpârcă în fruntea acelor năpârci (*Aplauze prelungite*).

Despre Concordat

Sub cine s-a încheiat Concordatul?

D. Victor Iamandi, ministrul Cultelor și Artelor: Concordatul s-a semnat la Roma, la 10 mai 1927, ministru al Cultelor fiind d. Vasile Goldiș și s-a ratificat în 1929, de guvernul prezidat de d. Iuliu Maniu, votându-se legea de aplicare a Concordatului și publicându-se în *Monitorul Oficial*, dacă nu mă înșel, în mai 1929.

P.S.S. dr. Alex. Rusu: Ministru al Cultelor fiind d. profesor Costăchescu.

D-1 profesor N. Iorga: Concordatul a fost atacat pe urmă, fiindcă n-a fost adus în fața Parlamentului.

Cine a apărat Concordatul în 1931— 1932? L-am apărat eu, și dacă este vorba de respins, resping eu orice acuzațiune care face din mine defăimătorul Bisericii unite, pe care am lăudat-o, dar pentru serviciile aduse națiunii românești resping orice acuzație care ar încerca să facă din mine - care am introdus și în Constituție rolul însemnat românesc al acestei biserici - care ar încerca, deci, să facă din mine un dușman al acestei biserici.

Dar, pentru a salva abuzurile rutenilor în Bucovina, se încearcă această diversiune; și dumnealor pornesc un război pe tema Bisericii unite, pe când războiul se duce pentru altceva, și-l vom duce cu d-ta împreună, d-le ministru, până la capăt, împotriva intrigilor rutene care se ascund sub vicariatul de la Cernăuți. De acesta este vorba și de biserica de acolo, iar nu de biserica unită, care nu va găsi în prea sfinția voastră un apărător care să știe atâta și să poată vorbi așa cum am făcut eu (*Aplauze prelungite*).

În continuare:

D-le ministru, astăzi dimineață s-a denunțat un lucru: că atunci când mitropolitul Bucovinei - care este aici de față - a cercetat un sat românesc ortodox, sătenii făcuseră un arc de triumf. Pe arcul de triumf s-a pus steagul românesc. Și au venit rutenii și au dat jos steagul românesc și după ce l-au dat jos, au pus steagul ucrainian.

D-1 profesor Vasile Loichiță: Alături.

D-1 profesor N. Iorga: Chiar alături. Atunci când mitropolitul a intrat înăuntru, a găsit sătenii îmbrăcați așa cum se îmbracă de obicei, iar doi erau îmbrăcați în costume căzăcești, de ucrainieni.

Au fost dați în judecată.

Președintele, un român, dar cu nume neromânesc, le-a dat drumul și a rămas să se judece cine știe când. Apoi, cu politica aceasta nu facem decât să servim pe cei mai răi dușmani ai noștri.

Eu n-am adus chestiunea uniților aici ci a propagandei ucrainiene care trebuie, cu toate mijloacele de Stat stârpită (*Aplauze prelungite*).

Continuă dialogul cu episcopul Alex. Rusu

Nu vreau să vă întrerup, căci am vorbit destul.

Dar iată ce este cu Mirăuții¹. A fost monument istoric, căci a fost clădită de Alexandru cel Bun. Însă au venit austriacii și i-au schimbat stilul cu desăvârșire; ea nu mai are caracterul de monument istoric. Pe când biserica de care era vorba² este neatinsă, așa cum a clădit-o Doamna Elena!

Și atunci, vă întreb pe dv., în calitate de cleric, când cineva construiește o biserică pentru religia și naționalii săi, și omenește pentru tot timpul pentru acest scop, dacă poate fi considerată altfel decât ca o intrusiune, dacă nu o profanare, când vine cineva și o răpește de la destinația ctitorului și o trece la o altă confesiune rivală?

După ce A.R. afirmase: D. profesor Iorga a ajuns să prețuiască biserica română unită în urma cunoașterii unui mare personaj al Blajului care a fost Augustin Bunea

D-I profesor N. Iorga: Bunea nu a făcut niciodată ceea ce faci Prea Sfinția Ta. Nu invoca o memorie a cărei tradiție ai călcat-o și o calci. Dacă sufletul lui Bunea este aici, el îți poate spune că nimeni nu a adus un serviciu mai rău bisericii unite de la întemeierea României până astăzi, decât o faci d-ta de la această tribună. Deservești propria biserică pe care nu o știi apăra, din neștiință, din interes și din pasiune. (Aplauze prelungite).

A.R a declarat că biserica din Suceava fusese trecută în 1782, sub Iosif al II-lea, în posesiunea cultului catolic, „încetând odată pentru totdeauna de a mai fi în vechea proprietate”.

D-lor senatori, dar părintele Rusu nu știe cine era Iosif al II-lea.

Iosif al II-lea a fost un om care și-a bătut joc de biserică și de toate națiunile de acolo. El vroia să facă un fel de tiranie laică austriacă. El este laicizatorul Austriei. Prin urmare, orice măsură venită de la un om care nu credea în nimic decât într-un vag Deus, pierdut undeva în cer, nu are nici o valoare.

Altceva este măsura Regelui României, credincios al religiei strămoșilor săi și altceva este măsura de cancelarie a unui cinic imperial, căruia nu-i păsa de nici o formă în care se închina cineva lui Dumnezeu (Aplauze puternice)

Eu, părinte, vă rog să vă duceți în *Kapuzinengruft* /Cripta Capucininilor din necropola imperială de la Viena/ și să țineți acolo discursul acesta. Acolo vă așteaptă și Iosif al II-lea cu sentimentele cele mai aplicate. Numai că acolo nu miroase prea bine.

Vă rog să isprăviți. Vă doresc să ajungeți chiar Mitropolit al Blajului, cu condițiunea să isprăviți³.

NOTE

1. Mirăuți, fosta mitropolie a Moldovei de la 1401. Construită, probabil, de Petru Mușat în 1380-1390. La 1402 Alexandru Cel Bun a adus aici oasele Sf. Ioan cel Nou. Reconstruită în 1898-1903.
2. Hramul Învierii Domnului îl are mănăstirea Sucevița, ctitoria Movileștilor, 1653-1686.
3. La un moment dat episcopul declarase că în timpul stăpânirii austrice în Bucovina, biserica ortodoxă „s-a învoit” să lase biserica să ajungă „magazie pentru cereale”. N.I.: „Dacă ar fi fost magazie pentru cereale, dvs. ați fi fost succesorul guzganilor, iar nu al preoților” (*ilaritate*).

Ședința din 30 ianuarie 1937

La proiectul de lege pentru organizarea și încurajarea agriculturii

După ce V. P. Sassu, ministrul Agriculturii, vorbise de un fond menit aplicării legii

Numai legea contabilității, aceea a d-lui Popovici, este toată nenorocirea. Aceea trebuie schimbată.

Eu am vrut să creez la Ministerul de Instrucțiune un fond pentru cheltuielile culturale din fiecare moment, și am făcut fondul de la bacalaureat și de la cărțile poștale. Eu, cât am fost acolo, am apărut aceste două fonduri. Pe urmă ele au fost trecute la Ministerul de Finanțe. Știți dv. că dacă Ministerul Instrucțiunii scoate o revistă, abonamentele nu pot fi culese pentru susținerea revistei de către Ministerul Instrucțiunii, ci trebuie să treacă la Ministerul de Finanțe? Aceasta este ceva ne mai închipuit.

D-1 Elemer Gyarfás: Este un sistem care trebuie îndreptat.

D-1 profesor N. Iorga: Trebuie sc fonduri speciale, numai să le puteți apăra, d-le ministru, căci altfel vine acela cu legea lui și vi le fură.

Ședința din 8 februarie 1937

Despre politica externă a României

Cu referire la raporturile noastre cu Polonia și Cehoslovacia

D-le președinte, d-lor senatori, am cerut cuvântul pentru o lămurire. Eu cred că este foarte bine că avem două adunări: Adunarea Deputaților și Senatul. Mai este oarecare timp până ce o chestiune care a plecat dintr-un loc ajunge în celălalt loc și foarte multă lume poate să-și facă și socoteala privitoare la această chestiune.

Dar regimul acesta bicameral are și un dezavantaj: dezavantajul este că se atacă cineva într-una din Adunări, fără să poată răspunde acolo, așa încât suntem siliți ca în Adunarea cealaltă să luăm cuvântul ca să spunem ceea ce s-ar fi spus cu mai mult folos, ceea ce ar fi tăiat imediat anumite aserțiuni în Adunarea în care s-ar fi produs, cu privire la rostul cuiva dintre noi, acuzației.

Iată despre ce este vorba: În ședința de acum două zile din Camera Deputaților, d-l Gheorghe Brătianu, și, după d-l Gheorghe Brătianu, d-l Goga, vorbind despre o carte a reprezentantului Cehoslovaciei la București¹, m-a pus în cauză și pe mine. Vă puteți închipui că atunci când se spune că afirmația vine de la d-l I., fost președinte de Consiliu, este același lucru ca și cum m-ar fi numit. Nu cunosc un alt fost președinte de Consiliu, al cărui nume să înceapă cu I. poate între viitorii președinți de Consiliu va fi vreunul al cărui nume va începe astfel, dar între cei care au fost, nu este altul decât mine.

Mi se atribuie că aș fi spus cândva, mi-e și greu să repet cuvintele, așa sunt de grosolane, și cine mă cunoaște pe mine cât de puțin, cum amândoi vorbitorii mă cunoșteau destul, n-ar fi trebuit să citească acest pasaj, desigur, rău informat, dintr-o carte pe care nu sunt chemat nici s-o atac, nici s-o osândesc - că aș fi spus - și îmi vine un sentiment de scârbă când citesc

cuvintele acestea, că pentru mine un polon, un evreu, un câine, este tot una. Vă puteți închipui că un om de creșterea mea, de cultura mea, un om care a ocupat situația pe care a ocupat-o, din care mi-a rămas măcar atâta simț de răspundere, nu permite să se creadă că ar putea vorbi așa față de un popor, față de care poporul român a avut totdeauna sentimentele cele mai bune. În timpul nenorocirii Poloniei, Moldova și chiar partea aceasta a țării din România, a primit pe pribegii poloni cu cea mai mare prietenie și în mare parte și aici s-a pregătit învierea Poloniei. N-o spunem, fiindcă n-avem obiceiul să ne lăudăm cu îndeplinirea celei mai elementare datorii, dar Polonia, desigur, își aduce aminte, Polonia, cu care în trecut n-am avut totdeauna cele mai bune momente, dar niciodată n-am considerat-o ca dușmană a poporului nostru. Era acolo o aristocrație, o regalitate, care a putut vedea rău lucrurile și a început anumite acțiuni care au dus la rezultate nefavorabile, dar noi totdeauna am prețuit, am iubit acest nobil popor polon. Și când Polonia, din fericire, cu prețul sângelui fiilor ei, dar și mulțumită rolului pe care l-am avut în Marele Război, a ajuns să fie din nou așa de întinsă, așa de mândră, cu atâta putere pentru viitor, nu i-a lipsit niciodată, din partea tuturor, fără deosebire, nici un fel de dovadă de prietenie. Ne-a părut foarte rău în momentul luptei de la Varșovia, că nu eram în situația de a-i ajuta printr-o demonstrație militară pe poloni, dar ei au știut prin propriile lor mijloace să înlăture primejdia.

Cum aș fi putut spune eu așa ceva? Să-mi dați voie să spun eu de ce este vorba, și după aceea o să închei cu unele considerațiuni în ceea ce privește avantajul nesfârșitelor discuțiuni de politică externă, nu numai în presa noastră, dar în Parlament.

În momentul când d-l Beck, care conduce și acum politica externă polonă și care avusese legături așa de strânse cu Franța - căci a fost atașat militar la Paris până când a crezut că trebuie să primească o altă sarcină - în momentul când d-l Beck, care știa perfect tot ceea ce Polonia datorește Franței, s-a adresat către Germania, și și-a închipuit că pe baza aceasta poate începe o nouă politică polonă - dar a văzut că s-a înșelat chiar după scurt timp - natural, am fost dintre cei care ne-am crezut în drept, din cauza legăturii noastre cu Polonia, să spunem că foarte greșită era această nouă direcțiune, care acum nu este părăsită cu totul, dar nu mai însemnează ceea ce însemnase într-un moment de iluzie la început. Și atunci, într-un articol eu am spus: cum este cu puțință ca Polonia să meargă împreună cu Germania? Cum este cu

putință ca Polonia să aibă, ca popor, încredere în Germania, căci se știe foarte bine tot ceea ce au avut polonii de pățimit de la germani, când se știe foarte bine sentimentul pe care îl au germanii față de poloni? Și am citat un proverb german care zice că pentru germanul din popor - acel care fabrică, transmite și păstrează proverbele pentru dânsul - „un polon, un evreu sau un câne este tot una”.

Acesta este un proverb german, și eu l-am adus înainte, pentru a arăta nevoia pentru d-l Beck de a menține legăturile cu noi, cu Franța, cu popoarele care au manifestat totdeauna o prietenie Poloniei și să nu strângă o mână care o lovit în trecut poporul polon și care la cea dintâi ocazie va încerca să lovească din nou.

Ce a înțeles d-l Șeba? Eu nu sunt responsabil pentru felul cum înțeleg alții, ceea ce am scris eu, sau cum le convine, desigur nu este cazul d-lui Șeba să interpreteze ceea ce am spus eu, cu desăvârșire cu alt gând.

Mi s-a spus ce efect rău au produs cuvintele mele în Polonia. D-l Beck a înțeles tot așa. Mie îmi pare rău că nu a înțeles bine, ceea ce înțelege acum la sfârșit, într-un moment când d-sa nu era convins de ceea ce este convins acum. Însă una este poporul polon, alta este ministrul de Externe al unei țări care poate să aibă o atitudine într-un moment, altă atitudine în alt moment; și altceva este ceea ce poate să reprezinte în viața Poloniei de azi, sau ceea ce a putut să reprezinte în viața Poloniei de ieri, d-l Beck.

Și acum vă rog să-mi îngăduiți să fac, la sfârșit, acele observațiuni pe care le-am anunțat și pe care cred că am dreptul să le rostesc aci.

Nu este bine, d-le președinte și d-lor senatori, să ne ocupăm în Parlament prea des de politica externă a țării noastre. Și iată de ce: pentru că ministrul nu poate spune tot ceea ce știe. Așa că degeaba îl întrebi. El va spune ceea ce se potrivește cu politica noastră în momentul acela. O politică are și secrete, așa încât nimeni nu poate sili pe ministru să destăinuiească ceea ce face parte din jocul secret al unui moment dat.

Dar toată lumea știe bine cu cine suntem, cu cei de care ne leagă anumite tratate, pe care le-am respectat onest și înțelegem să le respectăm și acum.

Dacă nu ar fi așa, desigur că nu ne-am fi supărat că d-l Stoiadinovici, fără să întrebe pe nimeni, a încheiat un pact, care socot că nu reprezintă un act de loialitate față de noi. Și dacă noi nu am fi așa onești în legăturile noastre internaționale nu am discuta o înclinare a diplomației cehoslovace, în ce privește o relațiune, care este și a noastră, dar noi o înțelegem în alt fel.

Nu este bine să auzim ceva, ca atunci când un ministru de Externe a spus la Cameră: uitați că suntem români, suntem cetățeni ai Micii înțelegeri, pentru ca să ne întrebăm acuma: cum să fiu eu cetățean al Micii înțelegeri, când eu nu îmbrățișez pe cei pe care-i îmbrățișează d-l Stoiadinovici și nu pot face toți pașii pe care, într-o anumită direcție, i-a făcut diplomația cehoslovacă.

Acum, dacă sunt în discuție asemenea lucruri în atitudinea aliaților noștri, aceasta nu ne pune pe noi într-o situație dezagreabilă; ne face cel mult să ne gândim la rezervele ce ni se impun și nouă. Dar să nu zgândărim noi lucrurile pentru ca, în momentul când s-ar rupe legăturile pe care le credem fericite, să se spună că și România a contribuit la aceasta. Iată lucrul care nu trebuie făcut. A vorbi mai puțin de politica externă este o datorie; a cruța pe cei care sunt înainte de toate reprezentanții oricărui Stat străin și a nu-i aduce la bara judecării opiniei publice, este o a doua datorie.

Un ministru străin are a face cu Ministerul Afacerilor Străine; el poate să intre oarecum în discuția opiniei publice, dar nu este bine să subliniem anumite alunecări, care pot fi datorite faptului că un diplomat devine deodată istoric, lucru care nu este bun, cum nu este bine ca un istoric să devină deodată un foarte mare diplomat (*ilaritate*), pentru că introducerea unor lucruri, pe care în știința lui le poate păstra, nu sunt folositoare în politica externă.

Și, în sfârșit, eu am apucat vremea când la noi unii erau pentru Înțelegere, alții erau pentru Puterile Centrale. Aceasta a fost una din marile noastre cauze de slăbiciune în timpul Marelui Război, lipsa aceasta de solidaritate morală a noastră.

Mie mi se pare că astăzi ne întoarcem la aceeași situație. Unii, din dorința de a merge către Germania, atacă alianțele care nu se desființează printr-un discurs la Cameră sau la Senat, iar alții, fiindcă avem aceste alianțe, le interpretează într-un sens european, care nu se amână cu singura interpretare pe care le-o putem da noi. (*Aplauze prelungite*).

Noi avem Mica înțelegere pentru un singur lucru: garanția hotarelor noastre. Ne oprim acolo. Înțelegeri militare și tot ceea ce trebuie pentru ca, în momentul când aceste granițe ar fi atacate, trei armate să formeze una singură. Dar bine înțeles că aceasta înseamnă că cei care sunt garantați prin această legătură nu trebuie să se asigure nici prin Roma, nici direct cu Budapesta, în ceea ce privește - cum o face Iugoslavia în momentul acesta - apărarea acestor hotare.

Fiindcă, ori asigurarea noastră este bună, ori este bună asigurarea celorlalți, și atunci a noastră se desființează.

Prin urmare, să ne ținem de textul exact al îndatoririlor noastre. Să executăm cât se poate de precis ceea ce se prevede înăuntru, să nu permitem aliaților noștri să aibă un joc în afară de ceea ce este garantat prin convențiunea pe care au iscălit-o cu noi. (*Aplauze puternice, unanime*).

Și să ne pregătim, înainte de toate, așa de bine, încât aliaților noștri să le putem fi de folos iar în lipsa aliaților noștri, să ne putem apăra și singuri (*Aplauze unanime, prelungite*).

NOTE

1. Jan Seba a scris *Rusia și Mica Înțelegere în politica mondială*, în limba cehă, Praga, 1936. Tot el ținuse, cu doi ani înainte, conferința *României și cehoslovacii de-a lungul istoriei*, la Cercul Analelor Române, la București.

Ședința din 13 februarie 1937

Din nou despre politica externă a țării¹

Dați-mi voie să spun eu un cuvânt, nu cu privire la legea aceasta², ci ca să mă scuz că în ședința trecută nu am fost de față când a vorbit d-l ministru al Afacerilor Străine.

Nu era o lipsă de cuviință sau de prietenie față de d-sa, dar nu voiam să-l întrerup, fiindcă știam ce era să spună. Și concluziile mele sunt acestea, concluzii fără expunere, să dea Dumnezeu să fie cum a spus d-lui și nu cum știu eu. Și că nu m-a convins deloc d-l ministru în ce privește politica iugoslavă și cehoslovacă.

Dar cum zic, Dumnezeu poate să fie bun și să facă tocmai cum a spus d-l ministru al Afacerilor Străine. Eu știu însă ce știu. Eu mi-am făcut datoria să spun ceea ce știu. Și este bine să știe aceasta și d-l ministru și cei care la Belgrad au protestat, foarte amical de altfel, împotriva discursului meu.

Mă iertați că am călcat regulamentul. Dar, decât să fi ținut un discurs ieri, mai bine să calc regulamentul azi.

D-1 prof. Maximilian Hacman, vicepreședinte: D-1 senator Samoil are cuvântul.

D-1 Al. Samoil: Cedez rândul d-lui Ioanițescu.

D-1 profesor Maximilian Hacman, vicepreședinte: D-1 senator Ioanițescu are cuvântul.

D-1 profesor N. Iorga: Să vorbească d-1 Ioanițescu ca invalid!

D-1 dr. I. Costinescu, ministrul Sănătății și Ocrotirilor Sociale: De ce categorie? Sută în sută?

D-1 profesor N Iorga: Fiindcă partidul care nu ajunge la putere, este un invalid.

D-1 profesor D. R. Ioanițescu: Eu am dovedit de la această tribună că nu sunt invalid, ca atât mai puțin Frontul Românesc, către care se îndreaptă toate nădejile neamului.

D-1 profesor N. Iorga: Era vorba de proteză. Pe mine au vrut să mă întrebuințeze mai multe partide invalide ca proteză, dar nu mă las. Sunt organism independent care am toate membrele mele.

NOTE

1. Victor Antonescu, ministrul de Externe, elogiase „intimitatea raporturilor noastre cu Cehoslovacia”, și prin aceasta „strălucita afirmațiune a țării”, după vizita Regelui Carol al II-lea la premierul Beneș al Cehoslovaciei. Pe urmă precizase că României i s-a cerut acordul la încheierea pactului bulgaro-iugoslav, în conformitate cu pactul Micii Înțelegeri și al Înțelegerii Balcanice. Gartațiile de securitate, în acest context, „nu se micșorau întru nimic”; „am primit în această direcțiune asigurări precise din partea guvernului iugoslav”.
2. Era în dezbateri un proiect de lege privitor la statutul invalizilor.

Ședința din 17 februarie 1937

Despre politica externă. În dialog cu M. Manoilescu

Acesta luase în discuție cazul diplomatului ceh Šeba astfel:

Ministrul Cehoslovaciei a scris o carte jignitoare pentru țara și poporul românesc, câtă vreme ministrul Cehoslovaciei, care a preconizat revizuirea tratatelor de pace pentru ca un culoar să lege Cehoslovacia de Rusia Sovietică, și astfel să ne despartă pe noi de vecina și aliata noastră Polonia, câtă vreme acest ministru este încă la postul său, este cel puțin exagerată sensibilitatea unora care se preocupă de gesturi de mult mai puțină importanță și care – după cum voi încerca să arăt – nu au un caracter jignitor.

D. profesor N. Iorga: Ar fi fost bine să se spună de pe banca ministerială că în cartea d-lui Šeba este vorba de altceva. D. Šeba regretă că odinioară nu s-a creat o anumită frontieră. Aceasta nu însemnează însă că astăzi cere să se calce tratatele. D-lui este tot așa de antirevizionist, cum sunteți, desigur, și dvs., cum este toată lumea și d. Hitler de la Berlin și guvernul francez, și guvernul rusesc, și toți oamenii de bine de pretutindeni.

Prin urmare, d-lui este contra revizuirii.

Că ar fi fost bine să fie ceea ce nu a fost, acestea sunt sentimente personale, pe care dacă ar fi fost mai diplomat nu le spunea, așa precum și noi dacă am fi fost mai diplomați, nu ma spune multe lucruri pe care le-am spus (*aplauze pe băncile majorității*).

În continuare:

D-le președinte, d-lor senatori, s-a vorbit cu multă elocvență de naționalism. Eu fac parte dintre cei mai vechi luptători sub acest steag și fac o deosebire între două feluri de naționalism, naționalismul care a creat și poate fi liniștit dar hotărât să apere opera pe care a îndeplinit-o, care nu poate crește decât în liniște și sub scutul autorității, și un alt naționalism, căruia îi urez să creeze cel puțin atât cât am creat noi, pentru ca să poată apăra cu aceeași hotărâre, sub scutul aceluiași legi și în mijlocul aceleiași liniști, opera pe care va fi făcut-o (*Aplauze puternice*).

Am ținut să fixez de la început această deosebire. Pe de altă parte, după ocupațiile mele și felul meu de spirit, poate și originea mea moldovenească, care întipărește un anume caracter asupra cugetării, asupra simțirii și asupra unor purtări totdeauna observate și ținând seama de toate concluziile, țin să fixez ceea ce îmi impun toate aceste lucruri ca distincții.

Nimic nu este mai greu decât să facă cineva osebire între mai multe lucruri și nimic nu este mai periculos decât să nu facă osebirea. Cine osebește înțelege și nu se grăbește și ajunge la concluzii cuminți. Să-mi dați voie să osebesc.

În discuțiune sunt mai multe lucruri și aceste lucruri, să-mi dați voie să le despart unele de altele, pentru ca fiecăruia să i se dea ceea ce i se cuvine atât, nu mai mult.

Înainte de toate, ca să înțelegeți tonul cu care vorbesc, un ton care nu se poate reproduce în redarea discursurilor noastre - trebuie să fie cineva de față și să simtă în figura și în glasul cuiva care sunt sentimentele care îl animă - să-mi dați voie să fac o îndoită declarație.

Eu am groaza unei anume politici de stânga, care tinde la răsturnarea operei de civilizație pe care au îndeplinit-o toate popoarele, când erau cuminți, când credeau într-un Dumnezeu sus și în omenia omului pe pământ, timp de veacuri, și care este mândria omenirii. Această politică de stânga, politica bolșevică, încearcă să pună o silnicie stropită cu sânge, în locul operei constructive la care s-a lucrat câteva mii de ani (*Aplauze puternice*). Am groaza acestei politiei și sfătuiesc tot tineretul să nu se înscrie niciodată în rândurile celor care urmăresc un asemenea scop.

Dar, în același timp, prin toată deprinderea mea de om trăit în libertate, de om care se închină cugetării, de om care nu ar putea să rămână și ar cere moartea într-o atmosferă de înăbușire a oricărei cugetări sincere și de îngenunchiere a tuturor sub călcâiul celui mai îndrăzneț. Eu sunt contra oricărei dictaturi (*Aplauze puternice pe băncile majorității și acelea ale Partidului Național-Țărănesc și Conservator*).

Și între cei ce aleargă după dictatură văd câțiva îndrăzneți, câțiva exploataatori și o mulțime de lume care nu înțelege nimic și merge ca o turmă. (*Aplauze*).

Acestea sunt declarațiile mele de la început.

Eu cred în ordine, eu cred în libertate, eu cred în vechea datină, la care au muncit toate popoarele și care ne-au adus, cu suferințe fără număr, aici.

Acum încep osebirile mele.

Nu este nimic care să vorbească mai mult inimii unui om de vârsta mea, care și el a pus în rândul muncitorilor de astăzi și luptătorilor de mâine ai țării ațâți copii, și care a crescut atâtea generații, nu este un lucru care să meargă mai mult la inima mea, decât orice dovadă de vitejie, orice puțință de jertfă. Și cei doi tineri¹ care au mers acolo și și-au pus viața în primejdie și au sângerat înaintea steagului roșu, pe care voiau să-l dărâme, oamenii aceștia merită fără îndoială întreaga mea admirație și toată părinteasca mea iubire. Am spus-o și o repet aici (*Aplauze prelungite și îndelung repetate pe toate băncile*).

Dar este și lucrul al doilea.

Se petrece în momentul acesta, într-o țară care are un larg capitol în istoria civilizațiunii umane și a înfăptuirilor politice cele mai frumoase, o luptă de care ne sângerează nouă inima. Poporul spaniol se găsește amestecat într-un război civil care distruge și țara și rasa și care împrușcă latinitatea, și nu există conștiință umană care în momentul acesta, între cele două tabere care luptă, să nu facă o alegere. Eu sunt pentru steagul armatei spaniole, ce încearcă să înăbușe internaționala roșie care s-a instalat în Spania (*Aplauze îndelung repetate*).

Acestea sunt două lucruri.

Vine lucrul al treilea.

Sunt multe feluri de a onora morții. Acel care mișcă mai adânc pe oricine se face în reculegere și în tăcere.

Moartea nu poate fi întrebuințată ca un spectacol de nimeni. Înțeleg iubirea prietenilor, o înțeleg. Nu înțeleg ceea ce întrece omagiul acesta scaldat în lacrimi al oamenilor care nu au aceeași credință; nu înțeleg adunarea, alături de cei care plâng sincer, a unor oameni care urmăresc un profit, care nu are nimic a face cu sentimentul de pietate (*Aplauze*).

Și morții din lumea lor ne cheamă, chiar cei care au căzut așa de viteaz acolo, ne cheamă la împăcare și nu poate servi amintirea lor cu o pregătire pentru războiul civil. Cum ea nu poate fi coborâtă până acolo încât să se întrebuințeze în luptele acelea de partid care, purtate cum trebuie, întăresc o națiune, care purtate dincolo de anumite limite, nu fac decât să o slăbească și să aducă pieirea ei.

Aceasta este a treia distincție.

Dar mai este și a patra: România are o politică pe care o hotărăște ea, și numai ea (*aplauze*) și cine vorbește în numele României, este guvernul român.

În neutralitate, când se încerca forțarea mâinii lui Ionel Brătianu, ca să facă războiul când nu era pregătit, eu am avut curajul să stau împotriva întregului tineret, să stau împotriva unor oameni pe care îi iubeam și îi respectam, să stau împotriva mea însumi, ca să spun: guvernul român este cel care hotărăște politica externă a țării. Nu-ți place? Pe căile legale lucrează pentru a-l răsturna, dar atâta vreme cât guvernul stă acolo, el dă direcția, nu alții (*Aplauze*).

Când eram la Iași, în zilele cele mai grele, au venit la mine unii reprezentanți ai opoziției și mi-au cerut să conlucrez cu dânșii, în decembrie 1916, pentru răsturnarea guvernului român.

Eu am declarat că atâta vreme cât guvernul român conduce rezistența națională și apără onoarea națională, eu merg cu guvernul român și am mers, fără nici un gând ascuns, alături de Ionel Brătianu.

Aveam un partid; oamenii m-au părăsit. Au spus că nu trebuia să fac acest lucru. Până la capăt lucrul acesta eu l-am făcut. Și același lucru îl fac și acum. Nu numai guvernul acesta, dar orice guvern ar veni pe căi legale și ar fi însuflețit de sentimente naționale, atâta vreme cât durează o situație așa de amenințătoare, poate fi sigur de concursul meu dezinteresat și devotat (*Aplauze puternice*).

Aceasta este declarația pe care țin s-o fac.

Iar atunci când România este neutră față de războiul civil din Spania, câtă vreme oricine este acreditat pe lângă România neutră, trebuie să-i respecte neutralitatea (*Aplauze prelungite*).

Nu ne lăsăm împinși în nici o parte; în legăturile noastre, care trebuie să fie nezguduite cu Franța care ne înarmează - și armele nu le putem întoarce împotriva ei - eu n-aș merge alături de Franța dacă ea ar încerca să ne îndrepte într-o direcție care nu este a noastră. Așa ar trebui să se răspundă guvernului francez, dacă ar fi vorba de o intervenție în Spania, pentru acel guvern spaniol, care nu mai reprezintă decât o internațională. Cum m-aș ridica împotriva acestei încercări de a reprezenta astfel legătura cu Franța, mă ridic împotriva oricărei încercări fâțișe, mergând până la sfidare și insolență, care tinde să întrebuițeze un lucru așa de respectabil ca îngroparea unor eroi, pentru a ne forța să mergem pe un drum pe care sângele nostru nu s-a uscat până acum (*Puternice aplauze, îndelung prelungite*).

NOTE

1. Referire la Moța și Marin, tinerii legionari înrolați în armata lui Franco împotriva brigăzilor roșii comuniste.

Ședința din 18 februarie 1937

La proiectul de lege pentru autorizarea unui examen excepțional de înaintare a învățătorilor la gradul II

D-le președinte, d-lor senatori, iată de ce am ținut să iau cuvântul.

Acesta este un proiect de lege din inițiativă parlamentară, aprobat de d-l ministru - cum mi-a spus chiar acum - dar d-sa zice că aprobă numai textul care ni se înfățișează, dar nu și expunerea ele motive.

D-1 profesor dr. C. Angelescu, ministrul Educațiunii Naționale:
Expunerea nu este a mea.

D-1 profesor N. Iorga: Motivarea este iscălită de mai mulți deputați, din mai multe partide, și cuprinde un pasagiu care, din punctul de vedere al bunei cuviințe și al respectului adevărului, nu trebuia să figureze. De altminteri, este un atac împotriva a două, trei guverne și nu înțeleg cum au putut iscăli deputați aparținând chiar partidelor atacate.

Se zice că: „În cursul anilor 1930-1933, de tristă memorie pentru toată funcționăria, și în special pentru Corpul didactic, salariile nu s-au plătit cu lunile și deci învățătorimea s-a văzut în mizerie materială, care nu i-a mai dat dispoziția sufletească să se ocupe de aproape și să se țină în curent cu tot ce s-a scris în materiile ce îl interesau” etc.

De la 1930 până la 1933 a fost un guvern pe care l-am prezidat eu. Nu eram eu ministrul Finanțelor, dar atâta știu și eu, în ce privește Ministerul Finanțelor, că nu toți funcționarii și în continuu n-au fost plătiți, ci că într-un anume moment n-au fost plătiți câțiva dintre funcționari, anumite grupuri. Și aceasta din o mie de motive. Este cineva care nu crede dar, dacă mă ascultă cu atenție, va vedea că este așa cum spun eu. Anume, din cauza condițiilor în care se făceau plățile, cum se știe, de la minister. Care este vină ministerului? Ministerul făcea ordonanțarea. Care este vina Ministerului de Finanțe? Ministerul Finanțelor punea la dispoziție suma, dar era sistemul acela că

trebuia să se dea acreditive. Și acreditivele erau un mijloc de zăbovire, pe care nu l-am introdus eu. Și, când ministerul nu avea bani, acreditivele nu veneau. Acesta este adevărul.

Prin urmare, așa fiind lucrurile, nici un minister nu este „de tristă memorie”. În ce privește faptul că s-ar fi întâmplat, când nenorocirea mea și poate și a țării m-a adus la guvern, că în momentul acela nu s-ar fi plătit unele salarii, este o îndreptățire : noi am plătit cuponul, d-lor. Și când am plătit cuponul regulat, s-a putut întâmpla ca plățile înlăuntru să nu se facă regulat. Dar când nu plătești cuponul și iei banii bancherilor, atunci fără îndoială că poți plăti altfel decât cum plăteam noi. Acesta este adevărul.

Să înceteze odată această calomnie, că a fost un guvern care nu a vrut să plătească. Dar m-am dus eu personal și am întrebat în multe locuri, dacă s-a plătit și mi s-a spus: în cutare județ s-a plătit, în cutare nu; în cutare localitate s-a plătit la cutare dată, în altă localitate la altă dată. Dar aceasta era din cauza relei ordonări a plăților după sistemul care se întrebuițează.

Dar ce mai este aici? Aici memoriul nu se referă numai la timpul cât am guvernat eu. Iată ce spune: „De tristă memorie pentru toată funcționăria, și în special pentru Corpul Didactic”. Sunt toți cei care au guvernat de la 1933. Care este prostul care a putut să scrie așa ceva? (*Ilaritate*).

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Educației Naționale:
Inițiativa parlamentară.

D-l profesor N. Iorga: Aici găsim în primul rând sfânta prostie și al doilea libera clevertire. Dacă ar cleveti măcar oamenii inteligenți și proștii ar tăcea din gură! Dar proștii vorbesc și clevetitorii sunt proști. Acesta este adevărul și eu protestez împotriva sistemului de a se prezenta din inițiativă parlamentară, de oameni prost crescuți, asemenea proiecte de lege.

După aceasta este plângerea că la cutare examen nu au putut veni învățătorii pregătiți dintr-un motiv sau altul.

Aici, d-le ministru, nu este vinovăția d-tale, ci a predecesorului dumitale. Eu am desființat examenele acestea de al doilea grad, care sunt o flecăreală netrebnică. Li se dau la examen subiecte căzute din cer. Pe lângă aceasta, cu cât este mai bun învățătorul, cu atât el are mai puțin timp să se ocupe de descoperiri în ceea ce privește fizica, chimia și alte domenii.

Eu am propus să se înainteze învățătorii care în satele lor au muncit, dar acest lucru s-a desființat, d-le Patraulea, sub un regim pe care dv. îl cunoașteți foarte bine, și atunci s-au făcut niște examene celebre în care s-a ținut în seamă, nici cunoștințele de fizică și de metafizică, și nici creația învățătorilor, ci recomandarea cluburilor.

Prin urmare, să nu mi se arunce în obraz neplata învățătorilor și pe lângă aceasta să mi se vorbească așa ca omul care nu a gustat niciodată felul acesta de mâncare, care este cu totul străin, să nu mi se vorbească de examenele acestea grele.

A cui e vina? Nu e a mea, nu e nici a d-lui ministru, care nu a avut curajul să se întoarcă la sistemul meu, acesta-i este singurul neajuns.

Se mai vorbește de inspectorii. Se atacă inspectorii, dar inspectorii mei, revizorii mei, ieșeau prin concurs, și s-a desființat sistemul acesta sub un regim pe care, să nu se supere d-l Patraulea, dar îl cunoaște foarte bine. Și din inspectorii mei, iată ce s-a ales; că nu i-au putut scoate pe cei care erau definitivii, și s-au pus alături alți inspectorii, fără concurs. Inspectorul meu era pus să stea acasă, iar inspectorul celălalt, inspectorul de club, acela avea în mână învățătorimea.

Prin urmare, încă odată, eu înțeleg să iubească cineva, învățătorimea, nu să o lingușească, să o ajute când este nevoie.

Dar a doua ocazie de a trece încă odată un concurs ca cel de rândul trecut, nu este cine știe ce avantaj. Dar mai ales, nu înțeleg un lucru, să se ia în gură toate regimurile și toți oamenii lor, pentru a-i batjocori fără nici un fel de dreptate.

Fiindcă știți care este rezultatul? D-l Patraulea a vorbit de învățători. Eu am primit ieri o scrisoare de la un învățător bătrân, care spune: „în satul meu nu mai recunosc pe nici unul din elevii mei. Nu mai au respect de nimeni, nici de Dumnezeu, nici de lege, nici de foștii lor învățători, nu-i poate stăpâni nimeni”.

E un sat din jud. Covurlui. Explicația vine din faptul, că unele, discursuri parlamentare și unele articole de presă, legate de interese de partid rău înțelese, au sfârșit cu totul orice autoritate în țară (*Aplauze*) și fiecare dintre noi e considerat ca un dușman al țării și ca un hoț care și-a pus mâna până în cot în visteria țării.

Astăzi dimineață am primit o scrisoare, în care se spune „În Paris, în strada cutare, ai primit 4 milioane, ca să te desparți de prietenul d-tale politic de odioasă, de d-l Cuza, ca să te vinzi jidanilor”.

Nu este zi în care să nu primesc cele mai mârșave insulte în rândul întâi, și în ce domeniu merg aceste insulte? În domeniul mânăuirii banului public.

Un om curat ca mine, care trăiește cum Dumnezeu știe, sunt învinuit că m-am vândut oricui, și că am acasă la mine milioane, din care creez tot felul de zestri, și așa mai departe.

Nu pot deschide corespondența, fără să aflu îngrămădirea aceasta a unor insulte care vin, de unde? Vin din articolele unei prese care nu este supravegheată de ea însăși în rândul întâi, în al doilea, dintr-o cenzură care nu știe să cenzureze, și mai vin din gurile sparte, iertați-mă, și din Parlament și de aiurea, care creează în felul acesta discreditul general al întregii clase conducătoare (*Aplauze*).

De aci vine că, întorcându-ne acasă, cutare muncitor care-și pune pecetea lui cu degetul, îmi declară că este un legionar „și mă condamnă la moarte, fiindcă am furat banul public”.

Să ne supraveghem scrisul, să ne supraveghem cuvântul, că pe urmă ponoasele le vom trage cu toții¹ (*aplauze*).

NOTE

1. În continuare, la discutarea proiectului, ministrul Educației, dr. C. Angelescu, spusese că la examen sau prezentat, din 45 000 de învățători, 7000 și reușiseră 2 800. N.I.: „Au știut toate drăcoveniile alea cei care au reușit? (*ilaritate*). La unii nu le-a căzut nici „coada de topor”, nici n-au căzut în „cursa de șoareci”. C.A. spusese că la teza de literatură li s-a cerut să spună ce știu despre literatură română pe o sută de ani, să vorbească doar despre doi, trei scriitori. N.I.: „Domnului Maniu, dacă i s-ar fi dat această teză, garantat că nu ajungea la gradul al II-lea” (*ilaritate*).

Ședința din 20 februarie 1937

Despre legionari, în dialog cu M. Manoilescu¹

D. profesor M. Manoilescu: Nu spun aceasta pentru ca să impun un monopol în favoarea acestei mișcări politice sau a unei alte mișcări, ci pur și simplu pentru a cere să creieze oricine taberele de muncă, dacă poate. Căci nu pot toți.

D. profesor N. Iorga: Ai spus să nu mă supăr că există o mișcare legionară. Eu nu mă supăr de existența nici unei mișcări. Eu însă pun două condițiuni: observarea legilor și respectul față de Stat.

Așa încât, degeaba îmi spuneți să nu mă supăr. Ori se cheamă legionari, ori se cheamă liberali, ori se cheamă național-țărăniști, mie îmi e tot una. Sunt partide, unii ca și ceilalți. Este bine însă ca toate partidele să respecte legile, să lucreze fâșiși și să nu zguduie Statul.

Eu nu știu cine zguduie și cine nu zguduie Statul. Aceasta privește guvernul. Eu nu mă tem de nici o idee. Mă tem de un singur lucru, de prostia umană (*aplauze prelungite, ilaritate*)... de nici o idee, dar mă tem de un singur lucru: de prostia umană (*Aplauze*).

D-1 profesor M. Manoilescu: Îmi veți da, d-le profesor Iorga, dreptul să vă spun că nimeni nu poate să fie decât de acord cu principiile care le-ați spus, că orice mișcare trebuie să se încadreze într-un sistem.

D-1 profesor N. Iorga: Dv. știți nemțește, îmi veți da voie să vă spun o vorbă a lui Gothe: *gegen die Dummheit kämpfen die Gotter sibst vergeben*, sau împotriva prostiei și zeii luptă zadarnic.

Dar încolo, un partid, alt partid, un sistem, alt sistem. Statul să fie la rostul lui, legea să ne stăpânească pe toți, să fim oameni de treabă și să ne iubim atât în cât să nu ne ucidem unii pe alții.

NOTE

1. Înainte, M. Manoilescu spusese că a vizitat tabere de muncă, „Copiii sabelor”, în Germania: „Ceea ce am văzut acolo este admirabil și dorința mea vie ca român este să ajungem și noi la asemenea tensiune ideală”. N.I.: „Afară de taberele acestea în care până la copii toată lumea muncește, nu există și alte tabere în care intră membrii opoziției? Ca să știm și noi la ce ne așteptăm. Care este mijlocul să mă înscriu și eu la acei care nu intră? (*ilaritate*). După ce M.M. spusese că „până și fetele sunt întrebuițate în taberele acestea”. N.I.: „Optez pentru aceste tabere” (*ilaritate*).

M.M. constatare o prăpastie între Stat și tineret. N.I.: „Domnule Manoilescu, ce însemnează tineret? De exemplu, eu și dumneata, care este mai tânăr dintre doi doi? (*ilaritate*). Te rog să-mi răspunzi”. M.M.: „Dvs. pentru că azi ați urcat scările pe jos, pe când eu m-am urcat cu ascensorul”. N.I.: „Dar tot așa, toate scările eu le-am suit pe jos; n-am întrebuițat nici un ascensor (*aplauze*). Dar trebuie aleasă și scara” (*ilaritate*). M.M.: „Am ales-o bine atunci când am mers alături de dvs.?” N.I.: „Atunci mergeai foarte bine”.

La proiectul de lege pentru organizarea muncii de folos obștesc

D-le președinte, d-lor senatori, eu am venit întâmplător aici. Cum vedeți, nu am nimic pregătit pentru un mare discurs.

Am ascultat cu multă plăcere și de data aceasta, cum am ascultat întotdeauna pe d-l Manoilescu, un om de gândire și de mijloace oratorice impresionante.

Eu, dacă intervin și acum în mod întâmplător, nu în momentul când trebuia să vorbesc, căci a trebuit să rog pe d-l Sauciuc-Săveanu să-mi cedeze rândul mie, e ca să îndeplinesc și cu această ocazie, ca și în altele, rolul meu, care este foarte mărginit și care consistă în a înlătura confuziunile și a lămurii lucrurile care se înțeleg numai atunci când sunt deplin lămurite.

Pe lângă aceasta, adaug că se întâmplă uneori ca unele proiecte de legi și unele discursuri parlamentare să aibă dedesupturi. Eu nu mă ocup de acestea; nici de dedesuptul d-lui ministru, nici de acela al d-lui Manoilescu. Acestea nu mă privesc pe mine.

Când unele lucruri ajung a fi mărturisite, le discut. Când nu sunt mărturisite, nu este treaba Parlamentului, ci a poliției. Așa că eu nu am a face decât cu proiectul de lege așa cum se prezintă.

Într-un punct are toată dreptatea d-l Manoilescu. Nu veți aplica niciodată și mai ales nu cu folosul pe care-l așteptați, acest proiect de lege, după ce va fi votat de Corpurile Legiuitoare.

Dar ar mai avea dreptate d-sa dacă ar fi considerat chestiunea în întregime ei, atunci când ar fi spus foarte neted - cum am spus eu de atâtea ori - că Statul este una și societatea este alta. Că Statul are nevoie de ajutorul societății, că sunt lucruri pe care Statul nu le poate face și că în zadar încearcă să le facă. Nici un Stat, reprezentat de orice oameni ar fi, nu le poate face.

Acestea sunt lucruri care vin din sinceritatea, din avântul unei societăți. Dacă societatea românească vrea să lucreze cu folos pentru noi toți, nu numai pentru unii și în marginea legilor, este într-adevăr un păcat ca această societate românească să fie împiedicată.

Mie mi se pare că nu o fac toți în această societate românească, și mai ales nu tot acest tineret, care tineret se împarte în două: cei care trec examenele și rămân mai mult la Universitate, și cei care trec examene mai puțin și deci au mai multă vreme liberă. Și este un tineret care înțelege și mai puțin. Este un tineret naționalist, căruia ne închinăm și este și un tineret

comunist, care se poate să treacă foarte deseori supt cea mai atrăgătoare firmă antinaționalistă, fiindcă nu-și poate strecura dezordinea aiurea (*Aplauze puternice*).

Să vă uitați dv., naționaliștii aceștia tineri, adică de la 20 ani la cei 40 și nu știu câți ani ai d-lui Manoilescu, să vă uitați foarte atent cine intră în corpul dv.

Eu am o oarecare experiență și știu că sunt oameni care pândesc anumite firme ca să facă altceva decât ceea ce reprezintă acele firme, cele mai atrăgătoare firme, pentru ca să facă altfel decât ceea ce se cuprinde într-adevăr între aceste firme.

Prin urmare, dv. vorbeați de tineret. Foarte bine. Dar cum nu se pot pune laolaltă toți bătrânii, așa nu se pot pune laolaltă toți tinerii. Și cum oamenii se împart înainte de toate în oameni inteligenți, care vor un lucru, și-l fac pe acela, și oameni mai puțin inteligenți, care vor un lucru și fac tocmai contrariul; de aceea este foarte bine să țineți seamă de faptul că este mai bine să strângeți un grup de oameni care înțeleg, decât o grămadă din aceea care nu înțeleg.

Revoluția din Italia și din Germania nu a fost făcută cu oameni culeși de pe stradă, ci a fost făcută cu oameni care au participat la război și mulți dintre dâșii reprezentau tot ceea ce era mai dezinteresat, mai nobil, mai ales în ceea ce privește Italia. În ce privește Germania, eu fac foarte multe rezerve, începuturile nu au fost aceleași de o parte și de cealaltă parte, deși rezultatele și în ce privește Germania, trebuie să recunosc, sunt preferabile oricărui guvern de oportuniști.

Dar, vedeți dv., eu revin la definiția aceea că una este societatea și alta este Statul. Și are mare dreptate d-l Manoilescu când vorbește de puterea vitală a societății, care nu trebuie, ferească Dumnezeu, împiedicată; dar trebuie condusă și trebuie condusă de elemente cu experiență, care nu se găsesc totdeauna sub o anumită vârstă ci se pot găsi cu mai mare folos peste o anumită vârstă.

După cum o gerontocrație ar fi o nenorocire pentru o societate, tot așa o societate numai de tineri poate să constituie iarăși o mare nenorocire, chiar atunci când se găsesc ajutători așa de competenți ca d-l Manoilescu, care se poate întâmpla - vrând să conducă - să se trezească a fi însuși condus, ceea ce ar fi foarte dezagreabil pentru d-lui și pentru țară o pierdere (*Aplauze*).

Dar dv. faceți iarăși, mi se pare, o confuzie când, peste principiul dv. că forța vitală trebuie lăsată să lucreze liber, pe de altă parte faceți elogiul asociațiilor de muncă din Germania, unde, să-mi dați voie, vor fi venind

foarte încântați tinerii aceia, dar sunt și foarte multe persoane care au fost puse la o muncă pe care nu o doreau și mai ales în condițiuni pe care nu le doresc mie și nu le doresc nici dv.

Știți că revoluțiunile au multe surprinderi. Știți că ele încep cu constituționaliști înaintați, după aceea se trece la Danton, apoi de la Danton la Robespierre, până vine un Bonaparte, care dă peste cap pe toți și care acela vine cu siguranță - în Moscova este cu piciorul pe prag - și tot așa se va întâmpla oriunde.

Prin urmare, dv. fixați-vă principiul așa cum trebuie. Societatea dacă dorește să lucreze, trebuie lăsată să lucreze. Statul, dacă dorește să fie respectat, să nu se amestece în lucruri care nu-l privesc, să nu se facă dădăcă de copii, să nu se facă un fel de Manoilescu pe lângă tineret, Statul (*Ilaritate*).

Statul să îndeplinească o funcțiune mare care îi revine și pe care n-a îndeplinit-o: ordinea publică, pe care nu ați știut-o menține. Și al doilea lucru, pe lângă această menținere a ordinii publice - și nu este prea târziu nici acum - este mai bine cu dv. decât cu o improvizație! (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

Și, pe lângă aceasta, Statul are datoria ca orișicine vrea să lucreze, în orice domeniu: biserică, pod, tot ce voiți dv., să ție seama de condițiile legale.

Dacă vine la mine un grup de oameni, în curtea mea, să-mi facă o biserică, ori o sinagogă, ori un templu protestant, ori o sală de dans, eu îl întreb: onorate domn, intențiunea d-tale este excelentă, dar locul acesta este al meu.

Și Statul tot așa poate să spună oricând: drumurile sunt ale mele, locurile pe care voiți să vă așezați îmi aparțin mie și eu am oarecari drepturi în ceea ce privește ordinea, igiena și bunele moravuri.

Oamenii care se adună de pretutindeni, oricât de strâns ar fi ținuți, cu toate acestea, se poate întâmpla să se rătăcească, Drepturile acestea, eu, Statul, am a le cere și a le impune. Dar pentru aceasta nu trebuie un proiect de lege de felul acesta. Dar proiectul pe care îl aduceți dv. este pedeapsa zăbovei dv., o zăbavă care durează de mulți ani de zile.

Era dincolo, la Cameră, în locul unde stați dv. acum - Ion Brătianu, și s-au produs atunci anumite turburări. Este un sfert de veac de atunci. Și i-am spus lui Ion Brătianu: măsurile trebuiesc luate acum, că nu se știe ce se întâmplă pe urmă. Și îmi aduc aminte că i-am înfățișat vorba aceea latină - cea mai cuminte rasă de oameni care a existat vreodată și de unde vine și puțina noastră minte de acum - *principiis obsta*. A crezut el că nu poate să o facă și rău a făcut.

Și au venit alții care au greșit în același sens și s-a ajuns unde ați ajuns dv.

Dar acum, dați-vă seama de care vă este rolul: desăvârșită ordine, păstrarea legilor, onestitate în viața publică și împiedecare a tot ceea ce turbură atmosfera morală, de unde vine ordinea materială (*Aplauze*).

Fiindcă din sufletul omenesc care nu intră în paragrafe iese orișice alcătuire materială. Dv. voiți, prin alcătuirii materiale, să creați un suflet. Nu puteți, nu numai nu să-l creați, dar nu puteți nici măcar să-l îndreptați pe acela pe care nu l-ați creat dv., de la război încoace. Care război a fost o mare explozie de idealism sincer și desăvârșit.

Prietenii mei, atâția prieteni tineri, s-au îngropat sub brazda stropită cu sânge; ei, care în viața lor nu făcuseră o manifestație, ei care în viața lor nu ceruseră nimic și care, în ceasul acela mare, s-au dus și s-au jertfit tăcut în așa fel încât și numele lor deseori a rămas necunoscut (*Aplauze*).

Era acolo o viață morală de întreținut și viața aceasta morală nu ați putut-o întreține. Nu numai dv., dar toate partidele care au răsărit pe urmă, v-ați adresat la sufletul omenesc pentru un singur lucru: ca să-l atrageți la club și să slăbiți ceea ce era într-însul sinceritate, ceea ce era într-însul valoare superioară morală. Și atunci, ce voiți dv.? Lucrurile acestea, dacă nu le ține cineva în seamă, se strică și iau forme care se îndreaptă foarte greu.

Îngăduiți-mi, la sfârșit, să vă înfățișez două exemple, ca să vedeți care era rolul dv. La țară la mine - iarte-mă d-l Manoilescu care a vorbit și dumnealui acolo, dar dumnealui a mai vorbit și de o achitare a d-sale, de care are tot dreptul să fie mândru și la care am colaborat și eu, esențial chiar, dați-mi voie, deși nu este exact la fel rolul pe care îl am eu acolo, fiindcă este vorba de tovărășie liberă.

În timpul când, în vacanță, învățământul încetează și când băieții din școală nu știu ce ar mai face ca să uite ceea ce au învățat, să-și chinuie părinții și pentru a strica atmosfera societății, s-a întemeiat acolo, la Vălenii de Munte, o școală liberă. Cine nu a fost acolo, cine nu a vorbit acolo!

Iată, vedeți, și aceasta este o școală de muncă și aceasta este o asociație de muncă entuziastă, voluntară, cu oarecare folos, în care însă aproape treizeci de ani și peste treizeci de ani, n-a fost călcată niciodată ordinea publică, niciodată n-a ieșit de acolo un strigăt de ură, niciodată n-au pornit de acolo amenințări, niciodată nu s-a încercat să se servească acolo interese de partid.

Când a venit d-l Manoiilescu și a vorbit de fascismul italian, care-l atrăgea mai mult, pe atunci - acum cred că sunt alte forme pe care le găsește mai potrivite pentru moment (*ilaritate, aplauze*) - când a vorbit de fascismul italian, de acela și numai de acela, eu am stat să mă uit și vă spun: dacă s-ar fi întâmplat cumva să treacă dincolo de anumite margini, aș fi luat cuvântul imediat, i-aș fi mulțumit foarte mult, dar aș fi restabilit lucrurile cum sunt.

Acum a venit unul care a vorbit de unele lucruri, despre nu știu ce; repede l-am lăudat și acum dânsul știe că dacă va mai veni să mai vorbească și altă dată, va vorbi așa ca să nu fie nevoie să iau cuvântul îndată pentru a-l lăuda (*Ilaritate*).

Itată ce se poate face fără intervenția Statului. Vine acolo d-l ministru al Instrucțiunii, în calitate de prieten, vorbește acolo și-l primim foarte bine; nu-i acceptăm însă nici un ajutor, așa de mult vrem să fie osebită opera liberă pe care o facem, de orișice intervenționism de Stat.

Mai avem acolo o școală de învățătoare, cărora le deschidem anumite orizonturi. Ni s-a spus de atâtea ori: „Vă dăm o subvenție mare, dar lăsați-ne să vă trimitem și câțiva profesori de Stat”. Am răspuns: „Vă rog să nu ne dați subvenția și mai ales nu ne trimiteți profesori de Stat, cu programele lor, pentru că noi vrem să facem în chip liber o muncă ale cărei rezultate au fost constatate și de d-l ministru al Instrucțiunii, ca neobicinuit de frumoase”. Se învață acolo într-un an ce nu se învață în patru ani aiurea, pentru că este libertate.

Sfânt lucru este libertatea, nobil lucru este inițiativa, însă, bine înțeles, dacă este o ierarhie este natural să se ia garanții ca să fie respectată; dacă nu există, ea trebuie introdusă, iar dacă este imposibil să fie acceptată, atunci însăși această inițiativă trebuie, cu multă părere de rău, împiedecată. Așa cred eu.

Deci, sunt trei trepte foarte deosebite: dacă este cineva care conduce și știe să conducă, Statul nu trebuie să se amestece; dacă nu este cineva care știe să conducă, Statul trebuie să sfătuiască. Dacă nu ascultă, Statul trebuie să cadă cu toată greutatea lui pentru a împiedeca un mijloc de anarhie. Nu fiindcă este vorba de unul sau de altul, de o formă sau de altă formă, ci de care este pentru toată lumea.

Dar dacă Statul totuși vrea să facă un lucru, îi aduc un exemplu din Bucovina d-lui Nistor, ale cărui gânduri nu le bănuiesc, numai cât nu mă poate împiedeca să văd că legea aceasta trece alături de multe altele, privitoare la uniforme, mai știu eu la ce, care n-au fost aplicate niciodată. Și nu este bine să ne jucăm cu legi care nu se aplică. Statul, când intervine,

trebuie să meargă până la capăt. Un rând de oameni dispar, vin alții. Ei trebuie să apere neconținut și să păstreze acest lucru atotputernic, pentru care au lucrat atâtea generații, care este Statul. Statul nu se poate juca. Inițiativa se poate juca. Statul trebuie să fie serios, Statul trebuie să fie curajos, Statul trebuie să fie consecvent peste orice și trebuie să ajungă la scopul său (*Aplauze*).

Cu legea aceasta nu ajungeți la scop. Vreți oare ca Statul să intervină la oamenii care vor să facă o fântână, dar să știe să facă o fântână, eu nu știu? Ori să facă un pod, să știe să facă un pod, eu nu știu. Ori să facă o biserică? Să știe să o facă, eu nu știu. Vedeți, sunt lucruri care trebuiesc să fie știute.

Vă dau, d-le ministru, un exemplu din Bucovina, de care ne aducem amândoi aminte, eu vreau să trezesc amintirea dv. Nu erau drumuri. Dacă asociația pe care o cunoaște d-l Manoilescu, pe care eu n-o cunosc, vrea să facă drumuri fără plată, rămâne să pună câțiva ingineri în fruntea ei.

D-l profesor M. Manoilescu: Chiar are.

D-l profesor N. Iorga: Foarte bine! Și rămâne să mai ceară piatră de la guvern, sau dacă o pot fabrica din nisip, cu atât mai bine (*Ilaritate*). Și să înceapă a pava România, dar cu pază, ca nu cumva piatra fabricată să fie pentru capetele noastre, ci pentru drumurile pe care merg picioarele noastre (*Ilaritate*). Și aici trebuie mare pază.

Dar dacă se întâmplă că oamenii nu vor să meargă pe o șosea pavată? Era în Bucovina, ca prefect, cineva care se chema contele Bellegarde, de origine franceză, austriac, care era foarte iubit în Câmpulung. Toată lumea mergea în foc pentru dânsul. Am și scrisori de la dânsul; atunci când m-a expulzat Austria, mi-a scris că gestul acela nu era cel mai potrivit.

Oamenii de acolo, organele administrative, nu voiau să facă o șosea și într-o bună dimineață, contele Bellegarde a venit cu cazmaua în mână și a început să lucreze la șosea. Și când a apărut contele Bellegarde lucrând la șosea, toată lumea din împrejurimi a venit și a continuat lucrul, iar șoseaua, fără să mai lucreze contele de Bellegarde, până seara a fost terminată.

Pentru că Statul, garant al ordinii cu orice preț, menținător al unității materiale și morale a societății, Statul trebuie să dea exemplu și în acest domeniu, dar să nu creadă că este nevoie de prezența lui, care poate încurca adeseori și care poate compromite nu numai opera pe care o anunță și n-o poate face, dar însuși prestigiul Statului.

Nu faceți din Stat ceea ce nu este capabil să îndeplinească, nu lăsați ca sub Stat să se încerce lucruri de oameni care nici ei nu sunt în stare să îndeplinească ceea ce au făgăduit. Realizați, cu o puternică viață morală și cu

o unitate desăvârșită între dv., aceasta o spun și pentru orice guvern care ar veni pe urmă - realizați acea armonie din care pleacă o putere nezugduită și atunci toată lumea vă va fi recunoscătoare.

Dar, pentru Dumnezeu, nu amestecați Statul acolo unde nu i se cuvine, unde el scade, și unde poate uneori să ajungă numai ridicol (*Aplauze prelungite*).

Ședința din 26 februarie 1937

Despre conflictul cu prof. univ. C.C. Giurescu

D-le președinte, d-lor senatori, mă iertați că sunt silit ca, din când în când, să aduc înaintea dv. lucruri care mă privesc, dar eu cred că mai ales noi, cei care rămânem senatori pe viața, aceștia trebuie să fim înaintea colegilor noștri, înaintea opiniei publice a țării în afară de ori și ce critică, în cea ce privește măcar două domenii: onestitatea și patriotismul nostru. Este altceva cu cei care se aleg, sau nu se mai aleg și cu cei care, în puterea unei munci de o viață întreagă, sau a unei stăruinți oneste în politică, ajung a sta pe aceste bănci. Pe de altă parte, vedeți, este o Cameră a Deputaților și este un Senat, dar împreună formăm un Parlament și când se întâmplă că se ridică o chestie într-una din aceste Camere, cineva nu poate răspunde dincolo. Dacă, din fericire, este parlamentar în Camera cealaltă, eu cred că are dreptul să răspundă acolo.

Iată ceea ce s-a petrecut ieri la Cameră. Un tânăr profesor al Universității din București, de o valoare științifică foarte îndoielnică, eu am făcut declarația publică că în lucrarea sa de istoria românilor¹, sunt rânduri întregi plagiate, și care pentru a-mi mulțami de cât bine am avut norocul să i-l fac, mă urmărește de vreo zece ani de zile cu calomniile pe toate căile și care este și deputat, deputat care se alege totdeauna, căci este foarte popular, în legătură și cu tineretul, căci asistă la congresele studentești, și fără îndoială că este tot atâta experiență și la acest profesor, cât este și la cei în mijlocul cărora se duce și este tot atâta măsură și la unul și la ceilalți; or, acest profesor a luat cuvântul pentru ca să învețe pe toată lumea de acolo, oameni care pot să-i fie părinți și bunici, să-i învețe cum să se poarte în chestiunea națională. Astfel, le spune lucruri extraordinare: că sunt români peste graniță - noi nu

știam nimic - și că sunt mulți străini care trăiesc la noi - noi habar nu avem, noroc că a venit dumnealui cu oarecare statistici, scoase dintr-o gazetă sau din altă gazetă. Știți, cum este omul învățat! Vasăzică, cu lucruri din acestea, culese de prin rămășițele tuturor gazetelor zilnice, a început o interpelare care se va continua peste o săptămână și care, cu bunătațea celor care binevoiesc să-l asculte, poate continua și un an de zile. Până acum nu este decât ceea ce se numește „baterea apei în piuă”, așa de obicinuită, în domeniul politicei. Apă-i destulă, piuă este, omul fără ocupație. În sfârșit, bate într-una acolo, fără nici un folos pentru nimeni.

Dar eu nu înțeleg să fiu eu amestecat în această operație de o atât de desăvârșită zădărnice. Și tânărul acesta, care obicinuia odinioară - acum s-a mai lăsat - să ia pe președintele de Consiliu și să-l scuture acolo în Adunare, tânărul acesta s-a împiedecat de mine. Știți, nici un lucru nu ți se iartă mai greu decât binele pe care l-ai făcut. Numai că este așa de greu să-ți iei binele înapoi. L-ai dat, a rămas acolo.

S-a împiedecat de mine și m-a înfățișat înaintea președintelui Camerii, care nu a avut nici un cuvânt de observat - dv., d-le președinte, îi veți comunica intervenția mea de aici, pentru ca, poate mai târziu, să-și dea seama - nu era însuși președintele, era d-l Slăvescu, vicepreședinte, să-și dea seama că trebuia să adauge un cuvânt, înaintea unei majorități în care erau atâția din foștii mei elevi, cărora nu știu să le fi făcut rău și care s-au mărginit să „murmure”, cum spun stenogramele, fără să se poată înțelege din aceste stenograme, dacă aceste murmure sunt de indignare față de fapta mea, sau față de fapta aceluia care mă pâra. Iată, a decretat de acolo, nici mai mult nici mai puțin decât că eu sunt un trădător față de nația mea. Îmi veți da voie să citesc cele câteva rânduri care cuprind această acuzare (*Protestări, strigăte: „rușine”*).

O să protestați mai tare când voi duce până la capăt cetirea și veți vedea de ce este vorba.

Înțelegeți dv. că denunțarea aceasta are și anume înțeles. Când i se trimet cuiva scrisori de amenințare și de condamnare la moarte este bine ca un profesor de la aceeași facultate, un profesor mai tânăr, să spună de la tribuna Camerii: „da, aveți foarte mare dreptate, acesta este un trădător. Nu cumva să-l ștergeți de pe listă”.

Ei bine, dumnealui vorbea despre faptul că în județele Dorohoi și Botoșani vin evrei care cumpără caș și brânză. D-sa se poate lupta cu precupeții aceștia de caș și de brânză, pentru că un lucru este foarte sigur: că brânza aceea pe care o fac cei care o vând la evrei este mult mai bună decât

brânza pe care o face el în putini străine, pentru că a plagia nu înseamnă altceva decât a lua de la altul (*aplauze, ilaritate*); și d-sale, care este om inteligent, i se pare că aceasta înseamnă că de aci înainte evreii o să se facă ciobani. Dar a cumpăra brânza ciobanului și a mulge oaia, sunt două lucruri deosebite, și evrei mulgând altă oaie decât Țara Românească, n-am văzut (*aplauze, ilaritate*), dar aceasta e o mulgere în general, nu o mulgere în particular (*Ilaritate*).

Și iată deodată că răsar și eu; cum este omul când e deștept și când are simț de măsură și de bună cuviință. Zice: „Iar în acest stadiu se găsesc urmașii răzeșilor de acum patru-cinci sute de ani, din țara lui Ștefan Vodă al Moldovei”.

Un tânăr se poate încălzi, dar căldura unui tânăr căruia îi răsare înainte Ștefan cel Mare și-l pofteste undeva la coada calului este una, și faptul că după ce el a luat loc către coadă pe calul lui Ștefan cel Mare, ca să arunce insulte împotriva unui om care i nu le merită, este al doilea.

Iată că vin și eu: De altfel, d-lor, de ce n-am face-o dacă se găsesc glasuri chiar între cei care au mari răspunderi în această țară, care-i îndeamnă să se apuce de agricultură.

Am întemeiat deci o școală de agricultură pentru cei pe care amicul meu Cuza îi numește „jidani”, pentru ca aceștia să învețe să are, să semene, și să mulgă vacile. Este absurd? E absurd.

Am citit, spre marea mea mirare și surprindere un pasaj în ziarul *Cernovitzer Allegemeine Zeitung*, cu data de 24 august 1933, la pag. 3, nu la 24 august, ci la 30 august și nu în pag. 3, ci în pag. întâia, aceasta o rectific eu, următoarele cuvinte, spuse de unul din cei mai importanți factori ai vieții noastre de astăzi: „evreii trebuie să se ocupe de agricultură, sau, urmează d-lui: să-și clădească existența lor pe altă muncă; pentru negustori și meșteșugari nu mai este loc”.

Acum să vă dau lămuriri cu privire la acest pasaj. Mai întâi nici un interviu nu poate fi dus împotriva cuiva; pe d-ta te întreabă, d-ta spui și omul scrie cum înțelege. Eu am fost întrebat un lucru: am fost întrebat cum judec eu chestiunea evreiască. Eu, care am prieteni evrei în străinătate, dar care fac altceva decât ceea ce face majoritatea evreilor în România, eu am spus că am în străinătate prieteni evrei, cu care trăiesc bine și de altminteri că eu la orice națiune întreb cum este omul și dacă este un om folositor, atunci nu-l pot împiedica de a fi așa. Eu li-am spus la Cernăuți: nu vă mai băgați în comerț și în industrie, căci nu mai este loc. Dacă vreți să vă apucați de plugărie sau de creșterea vitelor, atunci aici puteți face ce vreți.

Aceasta înseamnă să-ți bați joc de cineva, și omul mai inteligent înțelege acest lucru, dar omul prost înțelege tocmai pe dos. Eu m-aș fi gândit adică în această judecată să înlocuiesc pe țăran, să-l așez unde sunt evreii și să trimit pe evrei acolo unde sunt țărani, ca să câștige evreii mai puțin. Aceasta ar fi de fapt o afacere bună pentru țăranul nostru. Dar, a spune unui evreu să meargă la plug înseamnă același lucru cu a spune d-lui C. C. Giurescu să fie un om cumsecade, căci strici vorba și într-un caz și în celălalt (*Aplauze*).

Atunci se aud voci de pe băncile Partidului Național Creștin. Ce păcat că d-l Cuza nu este acolo! Vocile acestea, care fuseseră înștiințate mai înainte - era o mică comedie care se juca - vocile acestea întrebă: „Cine spune aceasta?” Atunci, candid cum este, și profund onest, d-l C. C. Giurescu spune: „Prefer să nu mai spun cine afirmă acest lucru, pentru că și-a călcat idealul pentru care a luptat în tinerețe!”

Pentru că am spus că nu mai au locuri evreii în comerț și în industrie ci, dacă vor, pot să se ducă să mulgă vacile, aceasta înseamnă "că am călcat idealul pentru care am luptat în tinerețe"!

Dar acest ideal e realizat în țară pe care o avem și dacă l-am călcat, înseamnă că eu sunt trădător față de opera la care am colaborat eu în alte ceasuri decât în ceasurile de discursuri, în alte ceasuri decât acelea în care suntem aici, unde suntem! Adică eu sunt un trădător care mi-am părăsit idealul!

D-l Octavian Goga, ce păcat că d-l Cuza nu este aproape și între Cameră și Senat nu este o legătură care să permită câteodată să tragi o sfoară, care să miște un oarecare capăt de haină! d-l Octavian Goga nu știa nimic din toată această chestiune și d-sa întrebă: Este român? Atunci, d-l C. C. Giurescu, răspunde: Este român, din nefericire!

Aceasta a trecut acolo la Cameră. Aceasta figurează în procesul-verbal al acestei ședințe.

În Camera aceia, unde eu am fost președinte, cel dintâi președinte după unirea provinciilor românești, și am avut marea bucurie de a proclama unirea tuturor acestor țări și întemeierea patriei noastre (*Aplauze prelungite și îndelung repetate*), în Camera aceia, eu sunt român „din nefericire”, fiindcă mi-am permis să glumesc pe socoteala evreilor și i-am trimis să mulgă vacile și să pască oile.

Cum știți, prostia - or cum am spus-o aci în Senat - nu o pot opri nici zeii din Olimp. Prostul să fie și bun, dar când este rău, atunci într-adevăr este cineva. Dar în Camera aceasta, d-le președinte, nu s-a găsit nimeni care, față de aceste cuvinte, să fi riscat cea mai mică dezaprobare. Deci zice: „Este român, din nefericire, este profesorul Nicolae Iorga” (*Rumoare*).

Adică a aflat Camera, pentru întâia oară, ce ticălos sunt eu și rumoarea aceasta nu face decât să sublinieze aceste declarații.

Cred că este de ajuns să amintesc președintelui Camerei de ce s-a petrecut acolo, pentru ca să știe ce ar fi trebuit să facă, atunci când eu însumi când eram președinte al Camerii, de câte ori s-a atins cineva de meritele cuiva, de atâtea ori am luat cuvântul pentru a opri pe acel care a aruncat asemenea cuvinte.

Mai am o rugămintă către d-l ministru de Instrucție:

D-le președinte și d-lor senatori, într-un moment, un profesor tânăr, un conferențiar, a acuzat pe vorbitorul de la Cameră că a plagiat. Ceea ce spun și eu. Așa este! Împrumuți rânduri de la altul și nu le pui în citate, aceasta înseamnă că ai luat un bun străin și aceasta se numește plagiat.

Am întrebat Academia Română și Universitatea, și acestea mi-au spus că este un plagiat.

Da, d-le Giurescu, în *Istoria românilor* ai plagiat! D-sa a vorbit însă de chestia cealaltă, pentru care fusese acuzat că speculează cursurile și a cerut disjungerea. A cerut să fie dat în judecată cel care l-a atacat, și a cerut disjungerea să nu se vorbească de plagiat și de faptul dacă a speculat sau dacă nu s-a speculat cursul.

Este foarte greu să dovedești însă - cursurile se vând - este foarte greu să dovedești dacă aceste cursuri se vând în anume condițiuni sau în altele. Nu a putut dovedi d-l Vlădescu. Rezultatul judecății consiliului în care este o majoritate de șapte prieteni, prieteni politici ai acestui domn, a fost că pe d-l Vlădescu l-a dat afară din Universitate.

Așa este, d-le ministru? Căci se putea face o observație, se putea opri leafa pe câtăva vreme; dar nu, a fost pur și simplu aruncat pe stradă din Universitate. Este așa sau ba, d-le ministru?

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Educațiunii Naționale: Este!

D-l profesor N. Iorga: A făcut proces și așteaptă rezultatul.

Acum, a spune cuiva că speculează un curs este mult mai puțin decât să-i spui că și-a călcat idealul din tinerețe, că și-a trădat țara și că este român din nenorocire!

Eu nu vin la consiliul acela, de unde nu s-a ridicat niciodată un protest contra tuturor calomniilor care pleacă din oficina pe care o reprezintă acest domn.

Când a fost congresul, invitat de mine, al Comisiunilor Istorice, atunci acest domn a publicat o broșură de insulte și a comunicat-o tuturor străinilor care erau în momentul acela în țară. Prin urmare, în astfel de împrejurări, când nu s-a ridicat nici unul din foștii mei elevi să mă apere împotriva unor învinuiri științifice, a căror concluzie este că mie „îmi lipsesc chiar elementele trebuitoare pentru a scrie istorie”, vă puteți închipui că eu, cu oameni care au acceptat așa ceva și nu au protestat, nu stau de vorbă.

Dar, d-le ministru, dv. puteți întreba, dv. căruia vi s-a cerut iscălitura pentru înlăturarea d-lui Ion Vlădescu și puteați iscăli sau nu, potrivit cu legea, dv., care ați iscălit pentru excluderea lui Ion Vlădescu, fiindcă s-a spus că s-a speculat un curs, puteți întreba același consiliu, care este atitudinea sa în ceea ce privește cele cuprinse în aceste note de azi. Anume, cel mai vechi profesor al Universității, care și-a legat fiecare moment din viața sa, de suferințele și de luptele acestui popor, dacă e bine că este tratat de trădător și este rușine națiunii să-l numere printre fiii săi?!...

Vă rog să întrebați și să aflu și eu răspunsul pe care-l veți căpăta² (*Puternice și prelungite aplauze*).

NOTE

1. C.C.Giurescu și-a publicat *Istoria românilor* între 1935 și 1943, tratând subiectul până în domnia regelui Ferdinand.
2. În ziua precedentă avusese un schimb de replici cu Mircea Cancicov, ministrul Finanțelor. Acesta spusese că a fost întrebat dacă la ministerul său s-a tratat concesiunea vânzării sării și monopolul produselor alcoolice. N.I.: „Vă rog, mai tare. Eu nu știu cum un glas așa de slab a putut birui de trei ori pe al d. Madgearu (*aplauze, ilaritate*). M.C.: „Donule profesor, biruința e cu atât mai apreciabilă cu cât a fost obținută cu volum slab” (*aplauze*). N.I.: „A fost un cap slab de partea cealaltă. Eu am crezut că este un al doilea caz C.A.M.”.

Ședința din 3 martie 1937

Discurs la proiectul de lege pentru completarea unor dispoziții la legea învățământului universitar

După ce am avut plăcerea să ascult pe d-l raportor¹, fost elev al meu, care vine acum cu modificarea unei legi care s-a votat pe vremea mea, o altă generație drege ceea ce a făcut generația precedentă, ceea ce este în ordinea firească a lucrurilor, îngăduiți-mi, d-le președinte și d-lor senatori, ca în această cuvântare, pe care o fac cu oboseală și cu tristețe, să caut a vă arăta că proiectul de lege nu are rost.

Putea să nu fie. Ar fi fost mult mai bine să nu fie. Și erau alte lucruri de făcut decât prezentarea acestei serii de măsuri care se leagă mai mult sau mai puțin între dânsule, care nu pleacă dintr-o concepție generală și care nu formează un sistem. Și care are aerul unui gest de spaimă, înaintea unei primejdii care se putea înlătura pe alte căi decât lăsând să cadă o nouă serie de paragrafe, absolut inoperante, asupra unei situații morale nenorocite și asupra unei situații de fapt care este anarhia, care anarhie se cuprinde prin ceea ce se cuprinde în acest proiect de lege, care nu este al ministrului de Instrucție, ci este al tânărului profesor care se găsește lângă d-sa și care se pare că a fost chemat acolo la minister anume pentru a produce acest proiect de lege în care multe lucruri vor fi lipsind, dar în care lipsește înainte de toate și filosofia și tinerețea; tinerețe care o datora vârstei sale și filosofie pe care o datora studiilor sale și catedrei pe care o ocupă.

Îmi dați voie, în această cuvântare care poate să fie ceva mai lungă decât cele pe care le înfățișez și care va fi continuată și cu unele observațiuni în legătură cu unele din articolele acestui proiect, îmi dați voie să arăt întâi ce tinde să înlocuiască acest proiect; al doilea, cum înlocuiește și al treilea care sunt rezultatele care se pot aștepta de la primirea acestui proiect de lege.

Universitățile în mare parte sunt direct împotriva acestui proiect. Am în fața mea un foarte întemeiat protest din partea facultății de Drept din București. facultatea de Medicină este împotriva. facultatea de Litere de la București n-are niciodată nici o opinie, decât opinia celor șapte membri ai unei majorități care este în legătură cu un club și care se interesează de ceea ce poate fi în folosul acestui club. facultatea de Științe va vorbi prin d-l Hurmuzescu, care ia cuvântul imediat după mine.

Universitatea din Iași am văzut ce produce. Universitatea din Cluj se manifestă prin însuși d-l subsecretar de Stat, iar Universitatea din Cernăuți va vorbi și ea dacă va găsi cu cale.

Eu cunosc însă două facultăți de la București care sunt împotriva acestui proiect de lege.

Îmi pare rău că nu va fi nimeni care să citească protestul atât de întemeiat pe care l-am primit acum la amiază din partea decanului de la Drept, care cercetează articol cu articol, motivează și dovedește lipsa de eficacitate a proiectului.

Dar proiectul acesta tinde să aducă modificări unui principiu care acum câțiva ani de zile, pe timpul guvernării mele, a fost afirmat și prefăcut în două legi. Prima din aceste legi nu se citește de obicei, deși ar trebui să fie citită, căci de acolo pleacă întreaga revoluție pe care am încercat-o în cursul superior, iar celelalte fiindcă este o lege care călăuzește în momentul de față Universitatea.

O să caut să vă arăt de ce am încercat această schimbare; după aceea, de ce schimbarea pe care am avut-o în vedere a trebuit să ia altă formă pe care n-am voit-o eu. Ea mi-a fost impusă de corpul universitar și în privința aceasta am avut un colaborator foarte prețios, care este însuși d-l ministru al Instrucțiunii Publice. Nimeni nu a colaborat cu mai multă râvnă, paragraf de paragraf, cu întârzieri lungi aci la Senat, cu reveniri atunci când legea a ajuns la Cameră, cu chibzuieli foarte grele, până s-a ajuns să se primească și asentimentul guvernului și asentimentul majorităților - aș zice chiar unanimitatea deputaților și senatorilor - și asentimentul care de obicei se capătă așa de greu al corpului universitar însuși, care a primit legea de a doua foarte bine. Afară de unele proteste publicate prin ziare, neiscălite, și care în momentul când era să se voteze legea la Senat, eu am întrebat pe reprezentantul cutărei universități - Universitatea din Iași - l-am întrebat dacă este dispus să susțină ce se spune în textul care a fost tipărit în ziare. Și atunci, pe aici pe undeva era acel reprezentant, nu îmi mai aduc aminte cum se chema, acela a păstrat tăcerea cea mai desăvârșită. Prin urmare, curioasă Universitate este aceea care trimite un protest la gazete, protest neiscălit, și care pe urmă, când întrebi pe însuși reprezentantul acelei Universități în Senat, dacă este acolo să susțină acest punct de vedere, tace ca pământul.

Am venit întâi cu două singure articole, în care se prevedea autonomia Universităților.

De atunci, de când s-a prevăzut autonomia Universităților, a fost o discuțiune îndelungată, a fost o discuțiune și prin presă. Autonomia aceasta a fost făcută responsabilă de toate păcatele. De acolo ar fi venit tot răul. Mi s-a spus că așa fi avut vederi scurte, că nu am putut să prevăd tot ceea ce s-a putut întâmpla pe urmă, că am deschis porțile largi pentru tot felul de sburdăciuni universitare, că de acolo, de la profesori, totul s-a strecurat la studenți, care studenți erau, după cum se știe, îngerii lui Dumnezeu, iar profesorii erau o adunătură de ciraci care nu aveau altceva de făcut decât să strice spiritul așa de sănătos al tineretului.

Am citit și eu o mulțime de articole din acestea, în care eram înfățișat ca un rău profet, ca un necunoscător al realităților, ca un spirit romantic care dădea unor oameni niște drepturi de care nu sunt în stare să se bucure.

Iată de ce am venit cu cele două articole în care spuneam: întâi, că Universitatea este autonomă, și al doilea spuneam, dacă vă aduceți aminte, că între această Universitate autonomă și minister este o singură legătură, anume că, în două termene, Statul dă Universității o anumită sumă. Este foarte adevărat că nu mă întrebam pe colegul meu de la Finanțe, dacă este dispus să servească la termen aceste două rate.

Dar eu sunt dator să vă explic de ce această lege de două singure articole am crezut-o necesară. Și aici voi spune lucrurile așa cum sunt, în toată cruzimea lor, cu o singură părere de rău, că ceea ce se putea face, în marginile autonomiei, din nenorocire nu s-a făcut. Nu că eu am prevăzut răul ei, că eu am avut speranța că anumiți oameni vor înțelege valoarea marelui dar care li se face. Și mulți dintre dâșii nu au înțeles, și aceasta s-ar părea că este - nu este într-adevăr - motivul proiectului care se prezintă aici.

Iată de ce am venit cu această schimbare, care principial nu a întâlnit opoziția nimănui. Fiindcă la Universitate se introducea din afară politica.

D-le președinte, vă rog interveniți ca lumea care este acolo în fund, să binevoiască să nu mă întovărășească. Este un fel de cor cu care eu nu sunt obișnuit. Prin urmare, cei care nu sunt senatori, ci vin aici ca să împiedice discuția liniștită a unui proiect de lege, să se ducă la bufet; acolo pot să-și țină discursurile. Vă spun că eu nu sunt obișnuit. În cazul când Senatul va ajunge să dea și el un exemplu, pe care prea adeseori îl dă Camera deputaților, în cazul acesta, mai ales obosit cum sunt și întristat cum sunt, pentru motive pe care unele le ghiciți, altele nu le cunoașteți, evident că o las altora, care sunt deprinși în zgomot să-și țină cuvântările lor. Eu mi-am închipuit că aduc un serviciu țării, luminând lucrările pe care le-am făcut și în același timp

înștiințând pe cei care vor să introducă măsuri, care măsurile acestea sunt menite să nu aibă rezultat, pentru ca unele să se schimbe, iar altele să se înlăture. Și, prin urmare, în liniștea care se datorește intervenției dv. și protestului meu, eu continui. Nu era nevoie să intervin, pentru că se știe că eu vorbesc foarte puțin, și atunci când vorbesc, aș fi preferat să nu fi avut nici un motiv de a vorbi.

D-lor, iată de ce am venit cu acest proiect. Fiindcă asupra Universității se exercită unele influențe din partea vieții politice. Vedeți, noi nu trebuie să judecăm raporturile dintre ministru și universități; în legătură cu cine este în momentul de față ministru, ca omul așa de distins, de largă experiență și de sentimentele cele mai bune, în ce mă privește pe mine, un foarte vechiu prieten; d-l dr. Angelescu are și prieteni pe care nu îi am eu și sărută uneori la unele congrese pe d-l Țoni, care este împăratul învățătorilor, dar aceasta nu mă împiedecă pe mine de a avea cele mai bune sentimente față de d-nealor; eu nu îi sărut dușmanii niciodată, mai ales când sunt proști, mai ales pe dușmanii proști ai d-nei sale nu i-aș săruta pentru nimic în lume. Prin urmare, nu trebuie să vedem lucrurile așa ca și cum d-l Angelescu ar trebui să fie totdeauna ministru al Instrucțiunii Publice. Mâine poate fi altcineva. Au fost persoane care nu erau profesori și care au vrut să fie miniștri de Instrucție Publică, au fost și miniștri de Instrucție Publică care, ca profesori, erau cei din urmă dintre profesori în îndeplinirea datoriei lor și nimeni nu-mi va cere să spun nume. Se poate întâmpla, cu ascensiunile acestea rezezi prin politică, mâine, cum acum raportorul, d-l Diaconescu, este un profesor al învățământului secundar, se poate întâmpla ca ministrul să fie un membru al învățământului primar, și se poate întâmpla să fie un avocat. Se poate întâmpla, cu perspectivele care se descind în viața politică, să fie un om fără nici un fel de ocupație, fiindcă nu a știut să-și câștige una și nu este în stare să îndeplinească nici una. Prin urmare, am zis: nu este bine ceea ce vedem, ceea ce văd eu de un sfert de secol. Eu, ca profesor la Universitate, sunt de aproape o jumătate de secol, în momentul acesta, când foarte probabil, legăturile mele cu învățământul public se lichidează, este foarte puțin probabil să mă întorc vreodată la catedra pe care cu dezgust am părăsit-o, față de anarhia desăvârșită a Facultății de Litere și față de indiferența întregii Universități față de gestul meu. Prin urmare, într-o carieră așa de lungă, eu am văzut neconținut viața politică de club amestecându-se în Universitate, oameni care nu aveau ce căuta acolo, care erau împinși de partidul lor, tot felul de intrigi și tot felul de combinații, tot felul de târguiești și tot felul de intervenții.

Și atunci, am zis: Să lăsăm Universitatea la o parte, măcar Universitatea s-o lăsăm la o parte de luptele acestea continui dintre partide, care năvălesc și într-un domeniu care ar fi trebuit să le fie totdeauna închis. Acesta este sensul legii în două articole pe care o propuneam eu.

Într-o serie de conferințe la radio, care au fost tipărite și reproduse acum în cartea mea *Sfaturi pe întuneric*², am căutat să arăt ce trebuie să fie învățământul superior, acest învățământ superior pe care eu îl liberam, îl puneam la adăpostul oricărei intrusiuni din partea vieții politice. Spuneam: Universitatea are trei scopuri: un scop este să cultive știința. Cultivarea aceasta a științei, de o bucată de vreme, este iluzorie, pentru că profesorul o cultivă la el acasă. Ar cultiva-o și împreună cu studenții, numai cât studenții au de reformat țara românească, întrebuițând diferite arme, dintre care unele fac să curgă și sânge. Prin urmare, vă puteți închipui că această cooperare științifică, pregătirea aceasta de oameni învățați, devine în aceste condițiuni foarte grea.

Se întâmplă cazuri rare; se vorbea la Cameră acum câteva zile de cineva care abia acum este numit, printr-o lege specială, profesor la Universitatea din Cluj, de calitatea studenților. Calitatea studenților o cunoaștem noi mai bine, care suntem de o jumătate de secol acolo, decât acela care-și pregătește lecția de deschidere, cum este cazul d-lui Goga. S-a cam grăbit să-și dea seama de valoare studenților, a tinerilor cu care va avea să lucreze.

Și nu știu cine altul iarăși - da, mi-aduc aminte dar n-am nici o dorință de a-i spune pe nume - și care dădea un certificat general de excelență tuturor studenților. Evident, dacă fac politica d-sale, desigur că sunt toți foarte buni, afară de cei care se înscriu la alt club.

Dar trebuie să recunosc că Universitatea, sub acest raport, al cultivării științei, și anume nu de profesori în odaia lor de lucru, ci de profesori împreună cu studenții, că în această privință, desigur că Universitatea nu s-a folosit de această largă autonomie și n-a dat, prin colaborarea între profesori și studenți, ceea ce dau atâtea universități din străinătate, care universități se afirmă nu prin lista lucrărilor profesorilor, ci prin ceea ce profesorul, alături cu studenții, uneori studentul sugerând idei profesorului și îndreptându-i observațiile, poate să dea.

Al doilea, Universitatea trebuie să fie cea care dă învățământului secundar profesori. Pentru aceasta este și o școală specială de pregătire, la care sunt chemați tinerii noștri. Și în formularea acelor principii despre care vorbeam, observam un lucru: că dacă Universitatea are să aleagă între cultivarea științei și pregătirea profesorilor secundari, este mult mai bine ca

Universitatea să pregătească pe oamenii de cercetare, iar dacă Statul are nevoie de profesori secundari, să facă un fel de școală normală superioară, cum există în Franța, și cum există și aiurea, fiindcă nu aceasta este misiunea de căpetenie a Universității.

Și aici să-mi dați voie să fac o observație care atinge însuși principial acestei legi. Dv. vă preocupați, în partea întâia, în această tovărășie, în care nu ministrul este inspiratorul, ci inspiratul și în care și inspiratorul și inspiratul se găsesc sub influența unei terori de stradă, care nu se împiedecă prin legi fără efect, ci se împiedecă prin acțiunea poliției și, întâmplător, a armatei, căci prin aceasta, iar nu prin articole de lege veți împiedeca dezordinele, observația că în partea întâia a proiectului de lege se iau măsuri împotriva profesorilor care nu-și fac datoria.

Vedeți, aici este o lipsă de eleganță. Să-mi dați voie: nici un profesor n-a tras până acum asupra unui student (*ilaritate*); nici un profesor n-a adunat pe alți profesori ca să-i scoată în stradă, nici un profesor n-a arătat că are toată puțința de a schimba, nici la cei șasezeci - șaptezeci ani al lui, Țara Românească. Dacă dv. afirmați în acest proiect de lege că este o situație nenorocită, datorită amestecului studenților în politică, trebuia măcar să faceți gestul acesta frumos de a pune în rândul întâi pe vinovați și a pune pe urmă pe nevinovați. Și dv. vă închipuiți că prin faptul că siliți pe profesori să fie în localitate, că-i siliți pe profesori să facă anumite ore, să nu lipsească de la cursuri; dacă nu vrea să vină la cursuri, să ceară permisiunea cutăror organe universitare care intră apoi în legătură cu ministrul.

Prin aceasta credeți că ați schimbat dispoziția profesorului. Vai de mine! Mai întâi, dacă studentul poate eluda legea cu oarecare inteligență, dar profesorul, care are în privința aceasta și o foarte mare experiență, poate foarte bine să eludeze legea cu concursul unor colegi care și ei fac tot așa. Apoi, ce înseamnă un profesor care este prezent în localitate?

Dacă fiind prezent în localitate, frecventează clubul politic, dacă fiind avocat își caută de procesele sale, dacă fiind medic, nu face altceva decât să alerge pentru plată de la un client la altul sau dacă, fiind tehnician, se ocupă de tot felul de antreprize, credeți că își îndeplinește mai bine datoria decât altul? Eu nu spun că profesorul trebuie să stea aiurea, decât unde își îndeplinește misiunea. Dar, vorbind în general, credeți că își îndeplinește mai bine misiunea decât altul care lucrează continuu, să zicem nu în București, ci în altă localitate? Sunt țări unde gânditorii evită capitala cea mare. De pildă, în Franța, marii gânditori evită Parisul și se duc în împrejurimile Parisului.

Acesta este un nerezident! De ce este nerezident? Pentru că îi trebuie liniște, nu huruitul tramvaielor și zgomotul infernal al marilor orașe. În goana tuturor vehiculelor poate avea el calmul necesar pentru operațiile superioare ale minții?

Prin urmare, cel care stă aiurea închis în știința sa, acela este preferabil. Profesorul trebuie să rezideze nu în localitatea unde este universitatea, ci în specialitatea sa. El trebuie să rezideze în misiunea, în rostul pe care-l are în viața generală a țării (*Aplauze*).

Al doilea, ce înseamnă profesorul care vine la curs?

Apoi în Anglia, Stubbs, autorul Istoriei constituționale a Angliei, care era episcop, a fost numit profesor de universitate, într-una din universitățile acelea engleze, care sunt tocmai cum înțelegeam eu să fac universitatea noastră, adică trăiesc de la sine, cu rosturile ei, cu profesorii pe care i-a chemat, cu plățile pe care le primesc de la binefăcători, cu veniturile lor, cu ceea ce Statul îngrijește să dea, cu ceea ce vine de la recunoștința foștilor studenți.

Ei bine, în universitățile acestea pot să fie chemați profesori fără nici o îndatorire a numărului de ore pe care trebuie să le facă. Și profesorul Stubbs făcea câte o lecție sau două pe an și universitatea aceea care îl chemase era foarte bucuroasă că poate să însemne în rândul profesorilor ei un astfel de om cum este Stubbs.

Și sunt profesori de la universitățile germane care anunță că „nu citesc”, cum se zice acolo, un semestru întreg, aceasta fără să fie nevoie să ia nici un fel de măsură împotriva lor. Dar profesorul exercită influență asupra studentului, nu pentru că stă pe catedră, ci prin toată activitatea sa științifică, prin tot prestigiul pe care îl are, prin toată producția sa științifică și prin legăturile pe care le poate avea un profesor cu studenții, care au toată voia să vină acasă la dânsul și cărora le răspunde cu toată plăcerea.

Dv. vă lăsați câștigați de lucrurile acestea de formă. Este încă un capitol din acest formalism netrebnic, care strică întreaga noastră viață și care permite oricui își face formele, să neglijeze însuși fondul, însuși esența datoriei sale.

Două cursuri pe săptămână, sau trei cursuri pe săptămână. Vine profesorul, aduce un vechi caiet, Doamne! Dar cunoaștem și acum la cel puțin trei sferturi din profesorii noștri sistemul de a repeta neconținut, adăugind ici și colo câte ceva la lucrările pe care le-a alcătuit când era tânăr, sau lucrurile pe care le-a descoperit când era tânăr și le-a luat de la cineva. Dar vine acolo

foarte regulat. Este la adăpostul proiectului dv. de lege. Poate să stea pedelul, servitorul și să dea mărturie că d-l profesor n-a lipsit niciodată. D-l profesor nu a lipsit, a lipsit știința lui! A lipsit iubirea lui pentru studenți, a lipsit folosul pe care studenții îl pot trage de la dânsul (*Aplauze*).

Bucherul care se târâște de două ori pe săptămână, ca să-și aducă un vechi caiet încuiat în sertarul lui, acesta este la adăpost, dar nu și profesorul acela care face o lucrare grea, nu vă puteți închipui în ce chinuri trăiesc eu de câteva luni de zile cu această istorie a românilor, pe care vreau să o termin, un profesor ca acesta poate să lipsească, poate să vină târziu. Nu se va cere unui profesor care, să zicem, într-un laborator este pe cale să facă o mare descoperire, nu se va cere ca, pentru a nu fi în întârziere la curs, să părăsească această lucrare, la care mai avea zece minute pentru a o termina și să se ducă să spună lucruri care se cunosc de toți (*întreruperi. aprobări*).

În această privință să nu socotim că e vechiul profesor de pe vremea când nu existau cărți și trebuia să facă oral cursurile. Astăzi când există cărți, când sunt lucrări admirabile, enciclopedii unde stă știința ajunsă în acel moment, ce se cere profesorului? Forță activă, elementul personal, lucrarea aceea misterioasă pe care trebuie să o aducă pentru ca slova cărții să devină o realitate, să pătrundă în sufletul studenților! (*Aplauze prelungite*).

Ce zadarnică este și toată acea parte, cu responsabilitatea profesorilor, care pot fi judecați și dați afară în cutare și cutare împrejurare. Este în adevăr serios să se vină înaintea noastră cu acest lucru?

Și mai întreb încă un lucru. În momentul când rectorul Universității din Iași zace în spital cu gâtul străpuns de cuțite și cu urechea rămasă în gunoiul străzii, care în momentul acesta trebuie să se spună studenților: sunteți vinovați dv., dar sunt vinovați și profesorii dv., sunteți tovarăși de vinovăție; sunt profesori care nu-și fac datoria, iar dv. aveți un singur neajuns: că mergeți la cluburi sau mai bine zis la anumite cluburi, căci, dacă ar merge numai la unele, lucrul s-ar schimba foarte mult.

Prin urmare, de aceea, d-lor. am venit cu proiectul meu. Ce s-a întâmplat pe urmă? A venit toată lumea la mine și a spus: acum să facem o lege a învățământului superior. Și am declarat: nu sunt obișnuit să produc așa dintr-odată vreo 200 de paragrafe și pe urmă n-am obiceiul să prezint proiecte de legi pe care nu le-am făcut eu, să întreb biroul dacă sunt gata făcute și să le prezint. Aceasta o socoteam umilitor pentru un ministru. De aceea, aveam părerea că nici o lege privitoare la universități, d-le președinte, d-le ministru,

d-le vice-ministru și d-lor senatori, nici o lege a universităților, și aș zice mai mult, nici o lege cu privire la orice categorie de cetățeni n-are valoare decât atunci când și cei cărora li se aplică au conștiința că li se potrivește, când și ei pun toată credința și toată inima lor în această lege.

O lege înseamnă legătura între ceea ce se hotărăște de sus și ceea ce se poate accepta de către cei care sunt vizați ca obiectul legii.

Altfel, o lege nu este decât o zădărnicie adăugată la celelalte zădărnicii.

Prin urmare, eu mi-am zis: o lege nu poate să rămână decât dacă și profesorii o vor.

Și atunci, își aduce aminte d-l ministru al Instrucțiunii ce s-a întâmplat.

Am rugat pe toți profesorii care eram în Senat să se adune. Mărturisesc că n-am chemat și pe ceilalți membri ai secțiilor respective, ci am chemat pe profesori și am stat împreună de vorbă. Și am chemat și pe ceilalți reprezentanți ai corpului universitar de dincolo, din Camera Deputaților, și am întrebuințat o lună și jumătate până am ajuns la o formă care îi satisfăcea.

Vedeți câtă deosebire între legislația mea de atunci și ceea ce pică din cer în momentul de față.

Și atunci am venit cu o lege pe care eu am căutat s-o prezint într-o formă care să împace puncte de vedere deosebite, dar care în orice caz era rezultatul unei colaborări oneste, pentru care am fost recunoscător și arăt și acum sentimentul meu de recunoștință tuturor aceluia care m-au ajutat.

Așa s-a făcut legea, vă rog.

Ce s-a întâmplat pe urmă, după aceasta? Ce să se întâmple? Eu luptam contra politicii din afară a Universității, însă politica aceasta de partid este un lucru așa de viclean, care își cunoaște așa de bine drumurile cele vechi și poate să-și taie oricând drumuri noi, încât m-am întâlnit, după trecere de câțeva vreme, cu aceeași politică mutată în cuprinsul universității însăși.

În privința aceasta iată, din acest loc solemn trebuie să aduc o mărturisire pe care nimeni nu o va putea contesta, fiindcă acesta este adevărul. Eu am apucat vechea facultate de Litere a Universității din București. Iată, sunt acum aproape cinzeci de ani de când sunt profesor acolo. Sunt poate unul dintre cei mai vechi profesori de la această Universitate și unul dintre cei mai vechi profesori de la toate universitățile din țară. Pe vremea mea era Maiorescu, era Dimitrescu, pe care unii îl puneau alături de Maiorescu, deși între ei erau mari, foarte mari deosebiri; Hașdeu plecase, erau însă atâția profesori iluștri înaintea cărora noi aceștia tineri ne dădeam înlături

și-i înconjuram cu tot respectul cuvenit. În unele cazuri, când eram atacați, ne apăram, dar niciodată nu ne-am fi gândit să ne aruncăm asupra unui înaintaș al nostru pentru a-i tăgădui meritele sau pentru a-i face imposibilă viața mai departe în universitate și a-i pregăti, dacă se poate, prin cât mai multe necazuri, o moarte cât mai apropiată.

Atunci nu putea fi vorba de lucruri de acestea de astăzi.

Îmi aduc aminte că acum câțiva ani, am întâlnit pe stradă doi tineri profesori de specialitatea mea. Unul dintre dâșii îmi arătase foarte puțină simpatie cu nu știu ce prilej. Și atunci m-am adresat către dâșii și le-am spus: d-lor, eu văd că nu vă sunt simpatic din cale afară. Am făcut însă pentru dv. tot ceea ce am putut face până acum. Mai este însă un singur serviciu pe care dv. ați dori să vi-l fac: acela ca să mor când aveți dv. nevoie. Îmi pare rău că nu pot să vă fac și acest serviciu. Să-mi dați voie deci să zăbovesc acest termen și de altminteri chiar dacă aș avea toată bunăvoința să vă servesc, în această privință nu sunt eu stăpân pe sfârșitul zilelor mele.

Am intrat în această facultate de Litere, care era într-adevăr facultate, către care mergeau toate facultățile celelalte.

Pe vremea aceea, câțiva profesori țineau curs în sala nr. 4, unde vorbea și Maiorescu și unde era o mare onoare când vorbeau și alții. Făceam și cursuri de seară, pe care le cereau studenții. Am făcut cursuri de istoria literaturii române contemporane. Ei bine, în această sală nr. 4 a Universității veneau clericii de la facultatea de Teologie, veneau studenții în Drept, veneau studenții de la Școala politehnică, venea lumea din afară, și ziua și mai târziu, oameni în toată firea, foști studenți, care veneau să-și îmbospăteze cunoștințele...

D-l profesor M. Manoilescu: Eu v-am urmat timp de 3 ani de zile. Am fost cel mai regulat student.

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Educațiunii Naționale: Și se simte!...

D-l profesor N. Iorga: Din când în când (*Ilaritate*). Se simte aceasta în ce privește talentul și cunoștințele, în ceea ce privește direcția, nu este totdeauna așa!

D-l profesor M. Manoilescu: D-le profesor, totdeauna un profesor se bucură când elevul său arată originalitate și nu este un simplu imitator!

D-l profesor N. Iorga: Da, da, chiar când o ia puținel razna! (*Ilaritate*). Dar vedeți dv., la aceste cursuri, la care venea atâta lume, nu se simțea...

O voce: Și M. S. Regele Carol venea.

D-l profesor N. Iorga: Chiar Suveranul nostru a stat acolo lângă mine, pe catedră, la vreo zece cursuri. Și venise îndemnat de către neuitatul Rege Carol I, care voia ca strănepotul său să fie acolo în mijlocul tineretului, Vă puteți închipui, dacă ar fi trimes Carol I pe al doilea urmaș al său, în cazul când ar fi trebuit să învețe acolo meșteșugul de a devasta orașe și de a scălda în sânge pe profesorii lor! Era cu totul altă atmosferă. Dar, vedeți, nu se înțelegeau totdeauna profesorii și se criticau în mod științific, și nu totdeauna era măsura trebuitoare în aceste critici, care se putea face cu obiectivitate, cu amabilitate și pe care le primește atunci oricine, dar niciodată nu se întâmpla ca profesorii să încerce a capta pe studenți pentru clubul lor - o parte să meargă într-o direcție, altă parte să meargă în altă direcție - și neputându-și sparge capetele între dâșii, profesorii să prefere ca această chestie să fie rezolvată prin spargerea de capete, întâi între un student și alt student, pentru ca pe urmă să interviev gradul superior, adică spargerea capului profesorului adversar, sau întrebuițarea unor metode mai drastice decât acestea privitoare la respectiva scâfârlie, cum se face în momentul de față. În fine ,veneau studenții pe care eu i-am pregătit și i-am iubit.

Dv. mi-ați dat o satisfacție pe care nu voi uita-o niciodată în ce privește anumite atacuri din Cameră. Trebuie să vă spun că pentru acest tânăr, cariera a început printr-un lucru pe care să-l ascultați și dv., căci ar putea chiar să vă înduioșeze. Pregătise o lucrare la mine și, ori de la el, ori întrebuițând o carte, mi s-a părut că lucrarea este foarte bună. Și atunci, fără, a-i spune nimic, am luat lucrarea și am dat-o la tipar în revista mea, așa i-am făcut surpriza de a-i prezenta lucrarea pe care mi-o înfățișase la examen, ca făcând parte din Revista istorică³ pe care o scotea profesorul său. Cred că aceasta arată de ce natură era atunci relațiile dintre profesori și dintre elevi. Chiar dacă mi s-ar fi spus ce va face pe urmă, eu tot în felul acesta aș fi început. Am găsit acum în urmă o scrisoare către un medic, prin care-l rugam să îngrijească pe același om și scrisoarea am transformat-o așa încât forma dintâi am găsit-o în saltar. Chiar dacă mi s-ar fi spus ce va face pe urmă, eu totuși, foarte bucuros, aș fi ajutat să dau științei românești un luptător harnic, care datorește o parte din sănătatea sa, cum datorește toată situația sa, intervenției profesorului său.

Dar tot pentru tinerii aceștia, pe care i-am cunoscut, i-am îndrumat și i-am iubit, am întemeiat școala de la Fontenay aux Roses și școala de la Roma, anume pentru dâșii, ca să intre în legături cu știința apuseană, însă nu ca să-și închipuie că ei au făcut-o, ci ca să-și dea seama că ei au luat-o gata făcută, cum au luat gata făcută baza cunoștințelor lor de la noi, profesorii din

țară, care am învățat la aceleași școli apusene. Ei bine, când au venit tinerii aceștia din toate părțile, m-am trezit într-o bună dimineață, și eu, și alții, și dv., lumea politică, cu înștiințarea că până acum politica au făcut-o ignoranții, au făcut-o proștii, oamenii fără pregătire culturală, fără idei, fără intelectualitate. Și atunci, foștii mei studenți, foștii mei, să zicem așa, tovarăși de ocupații științifice de la Fontenay aux Roses, au format un nou partid politic, partid politic pus sub conducerea unui om a cărui valoare științifică este netăgăduită și niciodată, oricare ar fi atitudinea sa față de mine, nu îmi voi îngădui să retrag nimic din ceea ce am spus în ce privește o mare capacitate științifică, pe care o recunoaște acum și străinătatea.

Este vorba de d-l Gheorghe Brătianu. D-l Gheorghe Brătianu ar fi fost același, poate și mai sus, fără să se găsească în jurul său un număr oarecare de Giurești; eu cred că giureștificându-se în felul acesta, a scăzut, în loc să crească (*Ilaritate*).

S-au unit în felul acesta un număr de profesori, au luat și pe secretarul Universității, ar fi luat și pe toți funcționarii Universității și pe studenți ca să-i bage la partid. Rezultatul este că la facultatea de Litere din București nu se poate face ceva decât cu cei șapte înscriși în club, votând potrivit cu legăturile politice pe care le-au stabilit între dâșii.

Evident că acesta este un lucru nepotrivit. Eu n-am dat autonomia pentru ca politica, pe care am căutat s-o împiedec să vină din afară, să se întemeieze însăși în Universitate, fiindcă, dacă este vorba de grupare politică, eu prefer o grupare politică largă unei mici tovarășii de oameni înțeleși pentru a se servi reciproc și pentru a nu introduce decât oameni care seamănă între dâșii. Pentru că oricum, altceva este un mare partid politic și altceva este o astfel de șandrama întemeiată anume pentru a servi, nu atât chiar politica, pe cât anumite interese de caracter personal.

Desigur că este foarte rău ce este acolo, însă întrebarea se pune: ce este mai bine, a se preface autonomia universitară, împiedicându-se, prin mijloace care se pot găsi, alcătuirea unor asemenea mașini universitare, sau din nou să deschidem ușa Universității, pentru ca Statul, adică politica de partid să se instaleze cum era odinioară?

Ei bine, are dreptate decanul facultății de Drept din București. Sunt aci, în ceea ce privește judecarea profesorilor, acordarea concediilor, măsuri care permit intervenția Statului.

D-l profesor Fl. Ștefănescu-Goangă, subsecretar de Stat la Ministerul Educațiunii Naționale: Nu. Nu!

D-l profesor N. Iorga: ...da, da, partidelor politice. Să nu-mi spuneți mie.

D-l profesor Fl. Ștefănescu-Goangă: Am și eu experiență.

D-l profesor N. Iorga: D-ta ești mai tânăr; ce știi d-ta de ce fierbe în oala aceasta, sub care pui și d-ta câțiva cărbuni dedesubt? Știm noi mai bine ce este această bucătărie și ce sunt aceste flăcări, care fac să sară toate capacele de bunăvoință care s-ar așeza deasupra, acestui cazan unde fierbe însăși Satana, cum ziceam odinioară.

Prin urmare, este fără îndoială o măsură greșită. Trebuie să căutați aiurea. Vedeți să nu fiu rău înțeles: sunt oameni care vă vor combate proiectul dv., din dorința de a vă înlocui. Această dorință, cum vedeți, n-o am. Am ceva cu mult mai bun de făcut decât, într-o situație grozavă, să caut a îndrepta dintr-o zi pe alta greșeli pe care nu le-am făcut eu și pe care e mai bine să le îndrepte cei care le-au făcut. Sunt alții care vă vor critica, pentru ca, ieșind în stradă, să ridice aclamațiile unui tineret a cărui apărare au luat-o. Eu apăr tineretul în purificarea lui, iar nu apăr tineretul pentru interesele mele, făcându-i să meargă mai departe pe o cale pe care ei înșiși, când vor avea vârsta de oameni maturi, vor vedea că au greșit (*Aplauze*). Eu nu vorbesc ca un înlocuitor, și ferească Dumnezeu, eu nu sunt dintre cei care nu pot trăi fără ca strada să urle în jurul lui și să-i dea o valoare care, fără urletele străzii, n-ar avea-o. Sunt oameni care nu muncesc și care, nemuncind, nu pot să sporească și sporul îl așteaptă să le vină de la o mulțime de ei lăudată și acoperită până și în crimele la care au ajuns să fie vinovați la un anumit moment (*Aplauze puternice*)

Eu vă înștiințez în fața unei greșeli. Și voi sacrifica dintr-un timp foarte prețios, căci noi spre șaptezeci de ani, Dumnezeu știe câte zile mai avem înaintea noastră, așa încât nu este nevoie de o intervenție binevoitoare pentru a ne trimite pe lumea cealaltă (*ilaritate*), voi sacrifica din acest timp pentru a asista la votarea articol cu articol a acestui proiect de lege, înștiințându-vă unde faceți greșeala și arătându-vă cum trebuie să faceți pentru ca greșeala să nu fie săvârșită.

Dar, încheind, vă pot spune că era ușor să evitați, și timpul care se va pierde aci, și cerneala tiparului și discuția de două zile în comisiune și avalanșa de discursuri care vor veni și în care voi recunoaște cele două note: una, a celor care aprobă orice, alta, a celor care dezaproabă orice, din aceste două motive: de interes de partid și de patimă mare pentru urletele străzii.

Erau deajuns două măsuri. O măsură: ministrul, oricum ar fi organizată Universitatea, reprezintă Statul român, plătește pe profesori și, așa fiind, el are dreptul să întrebe în fiecare moment: pe ce se cheltuiesc banii mei? Atunci decanul sau rectorul arată că un profesor nu funcționează, este de ajuns o înștiințare la casieria ministerului pentru ca celui care nu funcționează să nu i se servească plata.

De ce este nevoie de toate prescripțiunile acestea? De ce să faceți din toată contribuția științifică a unui spirit distins o simplă îndeplinire a datoriei?

Dați-mi voie să vă spun că la mulți dintre profesori este mai mult prezența pe scaun a părții din corpul omenesc care nu a elaborat niciodată nimic pentru știință, decât participarea minții, căci nu face altceva decât să repete un foarte vechi cântec. Dacă vreți să răsplătiți acest contact de trei ori pe săptămână al profesorului cu fotoliul pe care se așează, răsplătiți-l, dar n-are atât de mare valoare această alipire pentru ca să faceți dintr-însa obiectul unei legiferări. Să nu plătiți pe cine nu-și face datoria! Dar nu puteți măsura valoarea științifică pe această cale. Dacă aceasta o puteți face, în ceea ce privește pe studenți vă dau eu soluția.

Dv. spuneți că studentul n-are voie să facă parte dintr-un club politic. Eu vă dau un caz; Am scris cărți cu privire la dreptul românesc. Am două volume, în franțuzește, care nu sunt cunoscute și care se cheamă. *Vechi documente de drept român*⁴. Am cheltuit mai mult de jumătate de milion ca să le tipăresc. Nu s-au vândut aproape deloc. Într-un rând a luat din ele Facultatea de Drept și apoi printr-o altă hotărâre a altuia, a spus că nu sunt de nici un folos.

În urmă, a venit cineva la mine și i-am spus: dați-le la direcția presei și se vor putea plasa.

Mi s-a spus că vor să mă facă *doctor honoris causa* al facultății de Drept din București.

Eu am talent de avocat și mă trag dintr-o familie de avocați și așa fi putut duce o viață mai largă decât aceea pe care o duc astăzi dacă doctorul de onoare ar avea dreptul să pledeze în fața instanțelor judecătorești.

Mi-a făgăduit d-l Bazilescu, dar n-a ieșit nimic. Dar să zicem că eu, dorind să pledez, nu îndeplinesc condiții care trebuie. Observați, urmăriți cugetarea mea și veți vedea câtă dreptate am. Și atunci, fiindcă vreau să pledez, mă înscriu la Facultatea de Drept a Universității din București, sau din Iași, că este mai ușor, sau de la Cluj, unde se cere atât de puțin, sau din Cernăuți, mă înscriu.

Sunt eu student, d-le ministru, sau nu?

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Educațiunii Naționale: Ești!

D-l profesor N. Iorga: Bine, dar eu conduc o grupare politică. Mă exmatriculați? (Ilaritate). Dar la Paris, cum știți, sunt oameni de 70 de ani trecuți, și membri la Academia de Inscricții, care trec doctorate. Nu unul, ci mai multe. Aceștia sunt studenți, din moment ce s-au înscris la doctorat. Nu pot să facă politică?

Este absurd. Ar trebui să introduceți atunci un articol că studenții până la cutare vârstă nu pot face politică. Dar vedeți, aceasta nu se poate introduce în proiectul de lege. Dar, pe de altă parte, dv. puteți împiedica pe studenți de a crea un partid de studenți. Da, aceasta nu se poate admite, nu se poate admite ca studenții să se grupeze, nu pentru că sunt la Istorie, la Filologie sau la Inginerie, ei doar să spună: noi ne creăm un partid, care să fie al nostru.

Da, evident că aveți dreptul să spuneți, că nu o putem admite, pentru că titlul de student îl aveți dv., dar asupra titlului de student avem și noi un drept. Noi îl dăm, noi îl luăm, și nu vă este permis ca să exploatați studențimea dv. pentru anume scopuri de partid sau de club.

Dar, mă rog. dacă studentul, care este un cetățean, face ceva în contra Constituției? Constituția dă dreptul unui om de 21 ani, să se ducă să voteze, îl obligă chiar să voteze. Prin urmare, dacă el vrea să se înscrie în club, treaba lui, dar politica de club să și-o facă la club, dar nu în Universitate. Dacă politica aceasta și-o face în Universitate, este treaba decanului și a rectorului de a băga de seamă că se face această politică.

Dacă această politică provoacă turburări, nici o autonomie universitară - eu nu m-am gândit, ferească Dumnezeu, la o astfel de acoperire a Universității - nici o autonomie universitară nu va împiedica să trimiteți poliția pentru a face ordine în Universitate. Este rușinos, este trist, dar nici o prescripție de drept nu vă va putea împiedica, fie ea cuprinsă într-o lege de autonomie universitară sau în alte prevederi legislative, de a face ordine acolo. Mă rog, dacă se împușcă un student, este împiedicată autoritatea să intre în universitate și să-l vadă acolo înainte de a se atinge ori cine de dânsul?

Vedeți, pentru ce cereți să vi se dea votul: ca să nu se aplice din nou ceea ce, dacă ar fi fost aplicat potrivit cu legile care există, nu ar fi fost nevoie să veniți dv. cu această prevedere nouă. Și, pe lângă aceasta, dacă este vorba de asociații studențești, există sau ba o lege privitoare la toate asociațiile, în care nu se prevede că studenții sunt scutiți? În acea lege se prevede, îmi aduc

aminte și avem aci juriști eminenti, că oricine creează o asociație este dator să înștiințeze Statul ce fel de asociație este, care-i sunt statutele; și nici o asociație nu are drept să funcționeze decât atunci când este recunoscută de Stat. Liga Culturală, cu trecutul ei glorios, a trebuit să se ducă să arate care este statutul ei, și când, mai târziu, am schimbat unele articole, a trebuit să mergem din nou la justiție cu aceste articole schimbate, ca să fie autorizate de Stat.

Faceți-o, și atunci, dacă pe profesori îi plățiți numai când lucrează, dacă pe studenți îi opriți de a crea asociații, care se cheamă centrul studentesc sau mai știu eu cum, ferească Dumnezeu de un astfel de centru care fuge la periferie, dacă îi împiedecați a crea asemenea asociații fără formele legale, atunci, d-le ministru, sau d-le subsecretar de Stat, vă puteți duce liniștiți acasă și să cereți numai aplicarea legii actuale; iar proiectul dv. să-l păstrați ca amintirea unei bune intențiuni pe care ați avut-o, și să-l treceți la arhivele respective. Iar eu, cu lunga mea experiență, l-aș trece în faimoasa hotărâre contra uniformelor, contra defilărilor pe stradă, contra acțiunilor tenebroase, care de pe aceeași bancă au fost luate, și eu am venit ca profet, din nenorocire, și am spus: nu veți avea curajul să le aplicați, le veți trece în rândul atâtor tentative zadarnice pe care guvernele le-au făcut, uitând că pentru ca să se ajungă la un rezultat, se cere un singur lucru, cuprins într-un singur cuvânt, care n-are nevoie să treacă în nici o formă de legiferare, autoritate⁵ (*Aplauze*).

NOTE

1. Emil Diaconescu (n.1889). Doctor docent în geografie istorică. Specialist în relațiile internaționale de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX.
2. *Sfaturi pe întunerec*, 2 volume, 1936-1940. Vezi și ediția Sanda și Valeriu Râpenau, cu 50 de conferințe inedite, București, 2001.
3. E vorba de articolul lui Gheorghe Brătianu, *Lupta de la Baia după izvoare ungurești*, publicat în RI, V, 1919. Încă în 1916, într-o comunicare la Academia Română din 29 aprilie 1916, N.I. spunea: „Domnul Gheorghe Brătianu, care deși încă în liceu face serioase și promițătoare studii de istorie...”.
4. *Anciens documents de droit roumain*, 2 vol., Paris – București, 1930-1931.
5. La sfârșit, M. Costăchescu evocase dramatic mișcările studentești și agresarea unui profesor. N.I.: „Domnule Costăchescu, v-aș întreba și eu ceva. Și eu am

fost ministru al Instrucțiunii 13 luni. Explicați-mi dvs. de ce, pe vremea mea, în aceste 13 luni, n-a fost nici cea mai mică tulburare, în nici una din universități. Aș fi foarte curios să știu”. M.C.: „Două explicații ar fi: autoritatea și simpatia de care vă bucurați”. N.I.: „Atunci să vină un om simpatic, îl aveți?” M.C.: ” ... sau darul dvs. special de a mânuși mulțimile”. N.I.: „Îmi pare rău că nu mă mai pot oferi a doua oară, după cele ce am pățit prima oară, dar nu de la dânsii, de la alții (*ilaritate*).

Ședința din 4 martie 1937

Continuarea discuției la același proiect de lege

M. Manoilescu ridicase problema când putea fi sancționat un profesor universitar; de ex., cel de Drept constituțional dacă discuta critic Constituția

Și eu cred că aici aveți foarte multă dreptate, pentru că, de exemplu, dacă vine Partidul Național Țărănesc și îndeplinește statul țărănesc, eu dacă ar fi să mai fiu la Universitate, atunci eu am să vorbesc contra statului țărănesc.

Prin urmare, ordinea constituțională este aceea cu statul țărănesc... Iată că zbor de la Universitate, admitând că mai rămân până atunci, în condițiile în care mi-am făcut datoria de om cuminte și am vorbit contra statului țărănesc (*ilaritate*). Afară numai dacă renunțați la statul țărănesc.

La fel, în cazul confesiunii

Dacă un musulman înzestrat cu mari calități științifice ajunge profesor la universitate și reprezintă punctul de vedere al poligamiei, îl dai afară din universitate fiindcă religia lui îi recomandă poligamia, ori îl siliți să-și părăsească un număr de neveste și să le cedeze ministrului?

D. profesor M. Manoilescu: Rugăm pe d. profesor Iorga să arbitreze în această chestiune.

D. profesor N. Iorga: Este carcera lui Horthy. Una este a-ți afirma de la catedră o preferință pentru o doctrină și alta este a face agitații printre

studenți. Aceasta e simplificat. Dacă ar aduna cineva toate părerile revoluționare pe care le-am exprimat eu în 50 de ani de când sunt profesor la Universitatea din București, ar trebui să mă ardă în Piața Teatrului.

D. profesor M. Manoilescu: Are dreptate d. profesor Iorga, un revoluționar prost nu este periculos.

D. profesor N. Iorga: Dovadă căă avem atâtea partide de revoluționari proști și n-am ajuns la nimic.

*Despre contribuția studenților germani la regenerarea țării
după epoca napoleoniană*

A fost un simplu moment, Germania s-a ridicat prin cugetătorii ei superiori și prin energia lui Bismarck. Pentru studenți, acela a fost un singur moment, o simplă manifestare. Germania nu este o operă a studențimii. Și vai de țara, care își întemeiază viitorul pe cugetarea oamenilor de 20 de ani! (*Aplauze puternice, îndelungate, pe băncile majorității și cele ale Partidului Național-Țărănesc*).

D-l profesor M. Manoilescu: D-le profesor, ați vorbit de Bismarck și de opera lui. Dar cine știe mai bine decât dv. că această operă nu s-ar fi realizat niciodată, dacă n-ar fi fost epoca aceea de adevărat „*Sturm und Drang*” - de data aceasta politic - la începutul veacului al XIX-lea, când năvălitorul a fost aruncat peste graniță?

D-l profesor Nicolae Iorga: Nu te superi, dar, „*Sturm und Drang*” este un fenomen cultural-literal de la 1770, epoca lui Schiller și Goethe, care n-are a face cu asasinatul lui Kotzebue (*Aplauze*).

D-l profesor M. Manoilescu: Dar n-ați observat dv. de atâtea ori în istorie, că redeşeptarea spirituală a unui popor începe să se manifeste în literatură și abia peste zeci de ani răbufnește într-un fenomen social și național, într-o mișcare de mase dinamică.

D-le profesor, ca să vă conving, am să vă invoc un anumit fenomen sufletesc. Mișcarea de la „*Sămănătorul*”, inițiată de dv. înainte de război, a fost o mișcare literară și a precedat cu 10 ani marea mișcare națională în care tot neamul românesc s-a încadrat în aceleași idei ale dv.

D-l profesor Nicolae Iorga: Ocazia se prezintă ca să dau o lecție tuturor acelor care au acum legături cu tineretul. „*Sămănătorul*” a pornit într-un moment o acțiune împotriva clasei de sus, înstrăinate și îndată ce am văzut eu

că această mișcare se coboară în domeniul agitațiunilor și partidele doritoare de a ajunge la guvern, vor să se folosească de studenți, am rupt o viață întreagă orice legătură în afara catedrei mele cu tineretul, pentru că n-am vrut să fiu dat vreodată ca seducător al acestui tineret (*Aplauze*).

Deosebirea între dv., om de mare valoare și mine, este următoarea: Dv. doriți să vă întoarceți la 20 de ani, iar eu doresc ca tinerii la 20 de ani să aibă mintea pe care dv. o aveți atunci când țineți alte discursuri decât acesta (*Aplauze prelungite*).

D-l profesor M. Manoilescu: D-l profesor Iorga, uzează de marea sa autoritate, de marele său prestigiu...

D-l profesor Nicolae Iorga: ...pentru a spune adevărul.

D-l profesor M. Manoilescu: Și de imposibilitatea sufletească în care se găsește cineva de a-i da replicile, pe care ar putea să i le dea, dar care ar putea fi considerate drept lipsă de respect față de d-sa.

Prin urmare, eu voi prefera să am aerul că mă dau bătut în această discuțiune, decât să caut să fiu neplăcut, măcar cu un cuvânt, d-lui profesor Iorga.

D-l profesor Nicolae Iorga: Mulțumesc.

D-l profesor M. Manoilescu: Și atunci, d-lor senatori, dați-mi voie, să continui.

Istoria tuturor țărilor cunoaște intervențiunile studențești. În revoluția de la 1848, în Franța, știți cine a făcut baricadele pe străzile Parisului? Studenții Școlii Politehnice de la Paris.

D-l profesor Nicolae Iorga: Studenții au jucat un rol la 1830, nu la 1848.

D-l profesor M. Manoilescu: Dați-mi voie să cunosc cel puțin istoria Școlii Politehnice de la Paris, care m-a interesat de aproape.

D-l profesor Nicolae Iorga: O cunoașteți foarte rău și vă explic imediat. Citiți cartea lui Charlety². Era mișcarea aceasta saintsimoniană a inginerilor, care voiau să construiască alt Stat și care a prins și pe studenți. Prin urmare, au venit ei cu săbiuța și cu tricornul lor, dar n-au venit cu ideile lor, ci au venit cu ideile altora, cu idei foarte nobile, dar care n-au putut fi aduse la îndeplinire și pentru care n-a curs nici o picătură de sânge și nici o lacrimă nu s-a vărsat pentru aceste idei saintsimoniane. Nu au construit baricade.

D-l profesor M. Manoilescu: Cunosc această carte a lui Charlety și am avut cinstea să-mi fie oferită chiar de autor, personal.

D-l profesor Nicolae Iorga: Aș aduce cărțile, ca să vă conving, dar să lăsăm deoparte istoria!

D-l profesor M. Manoilescu: Dar dacă ne apropiem de vremuri foarte recente, de istoria contemporană, pe care am trăit-o cu toții, și pentru care nu trebuie să ne supunem în mod absolut la aprecierile d-lui prof. Iorga, trec asupra momentului de la 1906 și de marea mișcare studențească de sub conducerea d-lui profesor Iorga, făcută pe străzile Bucureștiului, pentru a ajunge la alt moment: la 1914.

D-l profesor Nicolae Iorga: Dați-mi voie să rectific. Vă înșelați foarte mult, nu este așa. La 1906, trebuia să se reprezinte la Teatrul Național, de către o societate înstrăinată, o piesă ușuratică, în limba franceză. Atunci am ținut la Universitate o conferință, care a fost departe de ce susțineți dv. Am ținut o conferință despre drepturile limbii românești. ²

Nici cea mai mică îndemnare către o manifestare violentă de stradă nu a existat. După aceea m-am dus acasă la mine, lucru ce nu face un agitator, agitatorul rămâne acolo, ca să pregătească acțiunea, și la ceasurile 10 și jumătate, am aflat că prefectul de poliție Moruzi, care îmi făgăduise altceva, iritat puțin și sub influența fiilor președintelui de Consiliu, sau a altcuiva, a găsit cu cale să împiedece o manifestare de stradă, în care se cântau imnuri naționale. Și de aci a ieșit o luptă de stradă.

Dar de aci iese partea care poate servi de învățământ. A doua zi, toată lumea, tot Bucureștii erau în picioare. Se putea face orice. Am trecut prin mulțime, care m-a aclamat. Și am refuzat să ies din casă de la mine, ca să joc un rol într-o manifestație, pe care nu o pregătisem.

Și a venit la mine un om politic, pe care îl respectam, se întorsese din Paris și mi-a spus: ce frumos a fost ceea ce s-a petrecut! Hai să facem încă odată! Dar i-am răspuns: crezi că am făcut-o pentru a pregăti ascensiunea d-tale politică?!

Nu confundați agitațiile studențești, pentru a se ridica cineva care nu se poate ridica decât prin agitații studențești, cu operele culturale. Este un fapt pe care am refuzat să-l întrebuițez pentru cariera mea (*Aplauze prelungite*).

D-l profesor M. Manoilescu: Înțeleg foarte bine lucrul acesta. V-ași ruga însă, d-le profesor, să declarați dacă aluziile care le-ați făcut adineauri se referă la mine.

D-l profesor Nicolae Iorga: Nici una la d-ta, căci d-ta nu poți face.

D-l profesor M. Manoilescu: Din ce punct de vedere?

D-l profesor Nicolae Iorga: Pentru că ești inteligent și subțire. Acei care fac astfel de lucruri, sunt brute care cu idei străine pot să dea foc unei țări! (*Aplauze prelungite*)

Despre cămine

D-le Manolescu, dv. nu cunoașteți ce sunt căminurile. Eu, când am ajuns să fiu decan la facultatea de Litere, am vizitat căminurile. Nu vă puteți închipui ce grozăvie era înlăuntrul acelor căminuri. Acolo unde trebuia să fie fetele nu era nimeni. Mă suiam pe o treaptă mai sus, fetele erau în odăile băieților, și în loc să stea de vorbă cu mine, fugeau prin unghere. Și am găsit unele căminuri județene, unde era o murdărie înspăimântătoare, o dezordine fără pereche și atunci am desființat așa numitele căminuri județene. Și bursele acestea aveau voie studenții să le întrebuințeze individual, sau să se asocieze între dânșii. Cum vrei d-ta să pui stăpânire pe un cămin, în puterea nu știu cărui drept; căminul trebuie să fie cum era școala normală superioară, la care am învățat (*aplauze*) și cum este în orice țară de cultură.

NOTE

1. "Asalt, furtună și luptă", școală literară germană din anii 1770-1790 care a pregătit romantismul german. Reprezentanți de seamă: Goethe și Schiller.
2. S. Charlety a scris *Histoire du Saint Simonisme, 1825-1864*, Paris, 1931. Apoi a refațat volumul *La vie du Quartier Latin, des origines à la Cité universitaire*, Paris, 1936.

Ședința din 5 martie 1937

Continuarea discuției la același proiect de lege

Despre eliberarea diplomelor

Am să vă explic eu ce este cu diplomele. Când am luat rectoratul Universității din București, diplomele se dădeau de minister. Eu am fost împotriva acestui lucru. Aceasta pentru o mulțime de motive, dintre care unul este hotărâtor. Când ministrul, care habar nu are de valoarea celui care a trecut examenul de licență sau de doctorat, dă o diplomă, se angajează

oarecum să-i dea o funcție, pe când așa, dacă o dă rectorul, nu-i nici un angajament pentru Stat. Dacă rectorul dă o diplomă celui care a trecut examenul, aceasta nu privește Statul, nici pe minister, așa că eu am desființat un angajament care era periculos.

*Despre răspunderea profesorilor pentru mișcările studențești,
relevată de prof. T. Sauciuc Săveanu*

Ei bine, acum în urmă a fost un congres al profesorilor de Universitate, chemați de un excelent bărbat politic, care însă este un învățător. Iată ce se poate întâmpla: să zicem că eu chem pe învățători. Învățătorii însă au pe d-l Țoni, care este împăratul lor, așa că ei nu vin la mine. Dar un învățător poate să cheme pe profesorii universitari, ca să dea îndrumări învățământului superior.

Așa dar, să știți: toate lucrurile sunt foarte bune, dacă n-are cineva la spate o politică de club. Nenorocirea mare însă este aceasta: vă omoară politica de club care este la spatele dv.

Acum când dv., d-lor, veniți și desființați cămășile colorate, eu am deschis azi de dimineață gazeta și am aflat că d-l Bejan, care este subsecretar de Stat, a luat jurământul cămășilor galbene din județul Prahova, ceea ce este de-a dreptul ridicol.

Se poartă război cu cămășile albastre sau verzi, iar un subsecretar de Stat să se apuce să cheme clerul, pe care dv. voiți să-l scoateți din agitațiile acestea, ca să binecuvânteze steagurile? Una spuneți și alta faceți (*Aplauze pe băncile minorității*).

D-l profesor Teofil Sauciuc-Săveanu: D-le profesor, v-am ascultat și vă răspund că greșiți, dacă credeți că noi, profesorii universitari, am fost invitați la congresul pe care l-am avut la 20 sau 21 februarie, de d-l Mihalache.

D-l profesor Nicolae Iorga: Nu v-a chemat d-l Mihalache?

D-l profesor Teofil Sauciuc-Săveanu: Nu, pe noi ne-a convocat colegul dv., d-l profesor Rădulescu-Motru.

D-l profesor Nicolae Iorga: Dar cine a ținut discursul de deschidere?

D-l profesor Teofil Sauciuc-Săveanu: Discursul de deschidere a fost ținut de d-l profesor Rădulescu-Motru.

D-l profesor Nicolae Iorga: Dar d-l profesor Mihalache a ținut un discurs sau ba? (*Ilaritate*).

D-l profesor Teofil Sauciuc-Săveanu: A ținut și avea dreptul să țină.

D-l profesor Nicolae Iorga: Aceasta este chestiunea. Și în al doilea rând: ați stat toți cu pălăriile în mână în fața d-lui Mihalache, care este șeful partidului?

D-l profesor Teofil Sauciuc-Săveanu: D-le profesor, așa cum a ajuns profesor d-l Goga, poate să ajungă profesor și d-l Mihalache.

D-l profesor Nicolae Iorga: Nu, dați-mi voie. Eu am fost totdeauna contra temperamentului și metodelor cu care d-l Goga face politică. Dar vă rog: să nu înjosim pe un om care are merite așa de mari în literatura românească, în deșteptarea spiritului românesc și să-l punem alături de cineva care este un om foarte bine, care a mobilizat forțele rurale, a întemeiat un partid. Dar nu se poate zice că în același grad, în ceea ce privește drepturile universitare, stă un om de înălțimea intelectuală și de talentul d-lui Goga, și excelentul om onest, care mă onorează cu câte o scrisoare din când în când, și care este d-l Mihalache (*Aplauze, aprobări*). Să avem simțul valorilor (*Aplauze puternice*).

Răspunde lui Gr. Gafencu. Acesta amintise de o adunare a profesorilor universitari țărăniști unde asistase și I. Mihalache, învățător și șeful P.N.T.

N-am de răspuns decât un singur cuvânt. Eu am citit dezbaterile aceluiași congres. Era evident cineva care poruncește și cineva care ascultă. Eu mă pricep în materie de discuție. Atunci când iei cuvântul și spui: „Uite, dv. trebuie să faceți așa și așa” este poruncă. Dacă ar fi venit d-lui acolo și ar fi vorbit de problemele care-l preocupă, de problemele politice, n-ar fi de zis nimic, căci, evident, oricine poate fi un îndrumător în acest domeniu și poate ajunge și președinte de Consiliu. Dar d-sa a vorbit așa cum ar fi vorbit un bătrân profesor de universitate, care făcea filosofie d-lui Rădulescu-Motru, și d-l Rădulescu-Motru ședea și primea filosofia d-lui Mihalache.

În ceea ce privește teoria, care a fost prezentată cu tot talentul de către d-l Gafencu, care este unul dintre cei mai inteligenți și mai simpatici tineri senatori, teoria d-sale că are cineva valoarea celor care îi dau valoarea, să-mi dea voie să prefer valoarea celor care dau valoare (*Aplauze pe băncile majorității*).

D-l profesor Teofil Sauciuc-Săveanu: Voi adăoga numai că și d-l Mihalache poate să dea valori.

D-l profesor Nicolae Iorga: Ministere, nu valori (*Aplauze pe băncile majorității*).

Ședința din 6 martie 1937

Continuarea discuției la același proiect

Despre comportamentul studenților de la Teologie.

Ilie Patraulea amintise de unele derapaje ale lor

Îmi dați voie. Eu cred că dv. puneți chestiunea numai ca formă. Nu vă gândiți la fond. Dacă este la studenții în Teologie și la clericii tineri pornirea aceasta de care a vorbit d-l Patraulea, aceasta se datorește unui lucru: că s-a falsificat sensul ortodoxiei. Noi nu mai avem ortodoxie. Noi avem un fel de misticism bolnav ca esență. Acest lucru răsare în toate părțile, cu scene cum le-am văzut la Timișoara: iese generalul înaintea ciobanului¹ și generalul îl sărută pe cioban și îl duce în mijlocul orașului minoritar, îl așează acolo într-un fel de chioșc, ține acolo ciobanul un discurs, râzând minoritarii de jur împrejur. Aceasta este ortodoxie? Dar ortodoxie este ceea ce se vede până la miezul nopții aici, în mijlocul Bucureștilor, la biserica Zlătari, unde biserica este umplută ca tot felul de tablouri profane, unde se face ceva care nu are nimic a face cu tradiția ortodoxă? Nu, nu intervine Patriarhia! Într-un rând, au găsit încuiată o babă. Țipa baba acolo, rămasă la miezul nopții și era în primejdie să rămână cu sfinții până în ziuă. Aceasta nu mai este ortodoxie. Toată publicistica ortodoxă nu este ortodoxă, Este un fals misticism în care se amestecă un catolicism degenerat și un protestantism care a luat câmpii. Datoria dv. este să rechemați la ortodoxie (*Aplauze*). Și alta: s-a luat de la clerul apusean o tendință bătaioasă. Comisiunea Monumentelor Istorice nu mai poate să îngrijească de monumentele acestea, fiindcă unii din clericii aceștia tineri îi stau împotriva și fac ce vor ei și ne sfidează foarte deseori. Legea nu se mai poate observa. Comori de artă se pierd. Pe baza legii clerului, rău înțeleasă, ei își închipuiesc că sunt ca și stăpâni, sub orișice raporturi, ai lăcașurilor care li e încredințată. Încă odată: învățați dv. acolo canoane și tot ce voiți, dar înainte de toate să învățați care este sensul adevărat al ortodoxiei.

Și, d-le ministru, binevoii să cercetați, pentru că tot dv. vă revine aceasta, nu ministerului Cultelor, învățământul religios în școlile secundare. Știți dv. ce învață preoții aceștia pe băieți și pe fete? Îi învață ceea ce este mai dificil în ce privește interpretarea canoanelor. Am văzut în clasa VII sau a

VIII-a a unei școli secundare de aici, un preot care striga fetele, cum se strigă băieții: Constantinescu Emilia și așa mai departe. Fata se ridică în picioare, iar preotul - foarte dichisit - o întreba: „Ce a spus cutare părinte al Bisericii în cutare Sinod?”. Și atunci eu l-am întrebat: „Mă rog, părinte, din fetele acestea d-ta vrei să faci mitropoliți?” Mi-a răspuns, natural: „Nu”. „Dacă nu vrei să le faci mitropoliți, vino mai curând cu o predică morală, sau cu exemple luate din viețile sfinților, sau cu toată poezia aceea sfântă care înalță cugetul și îmbunătățește inima” (*Aplauze, aprobări*).

Sunteți pe o cale greșită cu toții. La facultățile de Teologie faceți un savantlâc fără nici un folos, iar dedesubt se poartă studenții într-un misticism care-i înnebunește și care înnebunește întreaga societate și uneori se prefacă în cea mai urâtă șarlatanie, care dezonoarează religia (*Aplauze puternice*).

D-l profesor V. Loichița: D-le președinte, d-le ministru și d-lor senatori, cuvintele pe care le-a spus marele nostru dascăl, pe care-l iubesc ca pe părinții mei...

D-l profesor Nicolae Iorga: Lăsați, nu mă mai lăudați.

În continuare:

Ca să vedeți până unde s-a ajuns cu misticismul acesta, noi am ales la Academia Română pe un om care a început foarte bine, foarte frumos, pe d-l Blaga. El reprezintă acum un fel de misticism, pe care îl numește mioritism. Ce este aceea „mioritism”? Zice că ar corespunde *Mioriții*.

Într-una din piesele sale, el a dat definiția aceasta: Dumnezeu este ca apa care trece printre degetele picioarelor. Se poate aceasta? Iată, aceasta este ortodoxia care ni se servește în momentul de față.

Și am protestat și în consiliul bisericesc. S-au luat o mulțime de hotărâri, din care nu s-a adus la îndeplinire nici-una. Toate autoritățile bat apa în piuă; chiriarii nu au nici o autoritate, iar preoții fac ce vor. Am văzut preoți care pun pe credincioși în genunchi, ca să cânte împreună cu ei. Am văzut aceasta în Râmnicul Sărat și în Bacău. Ce este aceasta? Sunt eu ortodox, eu care mă țin de tradiția părinților și bunicilor mei, ori sunt ortodocșii dumnealor?

Dar în orice caz nu este nici o legătură între mine și dânșii, între ceea ce am învățat și ceea ce se face sub numele ei. Biserica nu este făcută ca să înnebunească lumea, ci s-o cumițească (*Aplauze*).

Despre primirea episcopului Visarion Puiu în Bucovina, unde „omul trebuie să se adapteze”, cum constata prof. Vasile Loichița

Clericii dv. îi fac o viață imposibilă mitropolitului. Vor să-l silească să plece pe un om de bine. Este o răscoală permanentă împotriva acestui om. Acesta este adevărul, întrebă d-ta pe părintele Visarion și vei afla că acesta este adevărul.

Ce grozavă decadentă ar fi pentru dânsul dacă s-ar adapta unei ortodoxii austriace de simplă formă, căptușită cu toată ipocrizia posibilă! A venit un om de inimă și clericii de acolo caută să-l ucidă, băgându-l în formele moarte ale așa numitului ortodoxism austriac.

D-l profesor V. Loichița: D-le profesor, dacă ortodoxismul nostru, pe care-l profesăm la Facultatea de Teologie din Cernăuți, îl numiți ortodoxism austriac, nu aș putea să mai răspund aici nimic.

D-l profesor Nicolae Iorga: După ce-l veți pierde și veți căpăta o momâie, îl veți plânge. Dv. vroți să-l înlăturați, pentru a căpăta o momâie, pe care să o trageți cu sfoară.

La autonomia universitară, unde M. Manoilescu, citându-l pe N.I., spusese că aceasta data din Evul Mediu

De când era Adam student și făcea curte Evei la Universitate.

Despre universitatea napoleoniană

Era școala de Medicină și școala de Drept. Niciodată Teologia n-a intrat în Universitate. Organizația aceasta de cazarmă este făcută de Napoleon I, care urmărea însă alte scopuri.

Face precizări

Eu vreau să vă ajut contra celui pe care-l combateți. La Universitățile din Cambridge și Oxford se face politică, dar în ce sens? Studenții discută între dâșii, în mod public, diferite doctrine, nu fiindcă acel care vorbește este legat pentru toată viața de o doctrină, ci o prezintă ca la un seminar de politică.

Dacă vom ajunge noi acolo, încât studenții să cunoască toate doctrinele și după aceea să-și facă o alegere, ca să militeze după ce vor ieși din universitate, chestiunea studențească va fi rezolvată. Pe când așa cum se petrec lucrurile la noi, studentul prinde un cuvânt și își închipuie că acest cuvânt e doctrină și crede apoi că are dreptul să taie, să spintece, să răstoarne, să ardă tot ce este împotriva acestui cuvânt pe care l-a găsit pe stradă, cum s-ar găsi un muc de țigară, nepermițând nimănui să se atingă de dânsul. Să știți întâi și să alegeți pe urmă!

Despre organizarea cursurilor și a examenelor

D-le ministru, aici vă propun un amendament. La unele nu vă propun, căci sunt groaznice, dar aici vă propun un amendament. Când se deschid cursurile, se face un abuz enorm cu așa numitele examene. Profesorul trece examenele. Examenele orale sunt o zădărnicie, pentru că nu poți în zece minute să scoți ceva din adâncul cunoștințelor cuiva. Dar ce înseamnă aceasta? Sub cuvânt de ținerea examenelor, se deschid cursurile la 15 noembrie, ca să le închidă la 15 decembrie. Se deschid pe urmă, și acum s-au introdus examene în mijlocul anului care nu sunt admisibile la alte facultăți decât la Medicină. Ce știu eu?

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Educației Naționale: Dar nici la Medicină!

D-l profesor Nicolae Iorga: Introduc examenele la mijlocul anului și cursurile se deschid la 15 februarie, și când sunt Paștele în aprilie, termină la 15 martie! Și pe urmă este primăvara, și din respect față de sărbătoarea Învierii Domnului, se deschid cursurile la 15 mai și se închid la începutul lui iunie, când iarăși încep examenele. Uneori încep încă din mai.

Aici, într-adevăr, puteți să introduceți un amendament, „Universitățile încep cursurile lor la 1 noiembrie”. Da, aceasta da.

D-l profesor D. R. Ioanițescu: Cel mai târziu la 1 noiembrie.

D-l profesor Nicolae Iorga: Se poate pune și la 15 octombrie. Mai bine la 15 octombrie!

*Despre profesorii navetiști; ministrul C. Angelescu
ceruse măsuri restrictive față de „profesorii ambulanti”*

Nu, fiindcă sunt persoane care pot face orișice și alte persoane care intră în lege. Mă rog. Când voi vedea că d. Tzigara se retrage de la funcțiunea pe

care o are aici și se va retrage la Cernăuți, sau când voi vedea că renunță la catedra de la Cernăuți, atunci voi zice și eu că a intrat lumea în rânduială. Aceasta este grozav, d-le ministru, aceasta este grozav, că pe lângă noi, și mă opresc aici, mai este ceva... Dar mai bine să ne batem peste gură și să nu zicem nimic (*Ilaritate*).

D-l profesor dr. C. Angelescu: Așteptați să se voteze legea și am convingerea că dv. aveți s-o votați cu toții...

D-l profesor Nicolae Iorga: Eu îi dau un banchet, dacă rămâne la Cernăuți.

D-l profesor dr. C. Angelescu: Și dacă nu vom aplica-o cum trebuie, să ne chemați la răspundere.

D-l profesor Eftimie Antonescu: Vin alții după dv.

D-l profesor dr. C. Angelescu: Cum am convingerea că după noi vine d-l profesor Iorga...

D-l profesor Nicolae Iorga: Nu, nu, mă ferească Dumnezeu!

D-l profesor dr. C. Angelescu: Dar de ce, d-le profesor Iorga?

D-l profesor Nicolae Iorga: Fiindcă cel dintâi proiect de lege al meu ar fi să desființez pur și simplu proiectul de lege pe care, cu toată apărarea dv., spunând că este legea dv., profesorii o vor numi-o „ghilotina lui Goangă²”. Aceasta este sigur (*Ilaritate, aplauze*).

După ce ministrul C. Angelescu spusese că lipsesc profesorii de franceză; erau o sută de locuri vacante

La Academia Română a venit ieri d-l profesor Marinescu cu mașina d-sale de socotit sentimentele. Știți, este o mașină galvano-electrică. Atunci când se produce sentimentul, se mișcă acul mai mult sau mai puțin.

Vă rog să-l invitați pe profesorul Marinescu să vină, când face profesoara de franceză sau de italiană lecții, și să aplice instrumentul acesta galvano-electric la elevi. Veți vedea că face o săritură enormă! (*Ilaritate*). Nu este bine.

Despre salarizarea profesorilor

Profesorii de la Sorbona au 10 000 de franci pe lună. Eu, cu două catedre și cu toate gradele, și după 50 de ani de învățământ, primesc 23 000 de lei. La Academia de Război se plătea un car de lemne pentru tot anul.

După ce ministrul C. Angelescu spusese că „putem deveni stăpâni în această țară doar dacă îndreptăm elementul românesc către comerț și către meserii”

Ce idei sănătoase aveți! Dvs. ar trebui să fiți ministru al Educațiunii Naționale permanent, cu mine ca președinte de Consiliu (*ilaritate*). Neglijați învățământul meseriilor după masa, în școlile secundare. Eu l-am introdus și mi se pare că îl neglijați.

Din nou despre cămine

Ca să vedeți ce mentalitate nenorocită s-a introdus în tineretul nostru, că totul vrea să fie făcut de pomană.

D-lor, eu am mutat fetele dintr-un cămin care era o groază. Avea trei etaje. Într-un etaj era o țărancă care dormea pe un mindir. În al doilea erau fetele, iar al treilea etaj era ocupat de băieți, și când am vrut să-i mut, atunci s-au ridicat împotriva mea. Eram rector. Și s-au așezat pe două rânduri. În rândul întâi stăteau băieții, în rândul al doilea stăteau fetele și băieții au declarat că ei nu permit să se mute fetele de acolo. Atunci m-am întors către cel care stătea în fața mea, cu mâinile încrucișate, și am spus: Ce-mi faci pe Napoleon la Austerlitz, jos mâinile; până la ceasurile cutare, vă mut cu poliția. Am făcut un cămin de toată frumusețea în casa d-nei Chițu. Era o splendoare. A venit și Principesa Moștenitoare ca să vadă fetele cât se interesează lumea de dânsele. După câtăva vreme, cu ce m-am trezit? Nu numai cu fete care nu dăduseră nici un concurs, dar a venit tatăl unei fete ca să se mute și el acolo, pretextând că a venit la București și, din moment ce fata este studentă, are dreptul și el să locuiască la cămin. Până acolo s-a înțeles obligațiunile ce le are Statul față de studențime.

Statul nu datorește decât tinerilor de mare distincțiune un ajutor, plebei studentești nu-i datorește absolut nimic (*Aplauze prelungite*).

Ceva și în ce privește sănătatea, căci e mai rău să-i bagi într-un cămin neigienic decât să stea la gazdă. Eu, când eram decan și rector, am intrat în căminuri noaptea, pe la ceasurile 11 și am cerut să mi se înfățișeze toți și cei care erau culcați, să se îmbrace, să vad ce este. Știți dv. că la căminul ploieștenilor - și vă dau înseși amănuntele - curgea urina prin coridoare, așa era întreținut acest cămin, iar la căminul brăilenilor se întrebuițau șervete și fețe de masă care aveau toate colorile pe dânsele și stăteau fetele în loja portarului de odinioară în care băteau vânturile din toate părțile! Găseam studenți culcați la orele trei și jumătate, care își ridicau capul de pe pernă și

vorbeau cu mine așa. A trebuit să le cer să se ridice în picioare, că a venit rectorul. O astfel de batjocură era, ca la azilul de noapte, care nu cred că se găsește într-o altă țară. Iar prefectii partidului dv., ca să-și câștige aderenți, îi aduceau cu grămada. Unii nu plăteau chiria, așa încât veneau proprietarii care îi dădeau afară, iar studenții ca să se răzbune, spărgeau toate geamurile casei pe care o părăseau.

Iată originea anarhiei de acum.

Despre călcarea autonomiei universitare prin noul proiect de lege

D-lor, am să iau cuvântul la fiecare din articole. Iată ce am de spus la art. 1. La art. 1, am de adăus că în ciuda cuvântării pe care a ținut-o d-l subsecretar de Stat¹, care se pare că s-a ocupat, în lipsa mea, și de romantismul meu și l-a văzut cam mic. Știți, un om poate fi văzut mic de la o mare adâncime de jos, sau de la o mare înălțime de sus; eu cred că este cazul întâi și mă mulțumesc cu „aprecierile” d-lui ministru, fiindcă altfel ar trebui să le schimb pe ale d-lui ministru cu ale d-lui subsecretar de Stat, pe ale d-lui subsecretar de Stat cu ale d-lui șef de cabinet, și așa mai departe. Coborârea aceasta nu vreau s-o fac, dar vreau să aduc înaintea Senatului, tocmai în legătură cu primul articol, care este prima lovitură adusă autonomiei, ceea ce mi-a venit pe urmă, ca protestare din partea întregului corp didactic universitar.

Facultatea de Drept din București a protestat întâi printr-o întâmpinare foarte întemeiată, din care o parte a fost citată și aici.

Am primit pe urmă de la d-l profesor Mrazec, încheierea consiliului Facultății de Științe din București, care termină așa: Pentru aceste motive, Facultatea de Științe din București protestează cu energia în contra spiritului în care este conceput proiectul de lege, vădit nedrept față de Universitatea românească și vă roagă, cu toată insistența, d-le ministru, de a modifica fundamental legea, în ceea ce privește măsurile care în realitate coboară prestigiul Universității românești, sau chiar de a retrage această lege.

Mi s-au trimes astăzi două telegrame. Profesorii Facultății de Drept din Cernăuți îmi arată mulțumirea pentru intervenția mea și își arată adâncă nemulțumire pentru acest proiect de lege.

Asociația profesorilor de la Universitatea din Cernăuți mulțumește tot așa și cere și păstrarea legii mele, care corespunde tuturor necesităților universitare.

Aceasta este opinia Universității cu privire la această lege. Iar între declarația de simpatie și de prețuire a autorului legii, față de profesorii universitari și prescripțiile înseși ale legii, să mi se dea voie să mă îndrept după prescripțiile acestea, care ating autonomia Universității, iar în ceea ce privește complimentele de ocazie, acestea nu pot să dreagă tot răul pe care-l face legea însăși.

Art. 1 atinge așa de mult această autonomie, încât nu pot propune nimic. Sunt alte articole unde cred, cu asentimentul d-lui ministru, care este un om de adâncă înțelegere, care se poate supune la anumite necesități, dar știe în același timp să respecte și ideile și oamenii și să fie amabil față de cine a fost amabil cu d-sa, cu asentimentul d-lui ministru, voi propune unele schimbări și cred că nu odată vom ajunge să ne înțelegem ca între oameni care fac parte din aceeași societate și au apucat aceleași vremuri de aleasă politeță și de posibilitate de a trece peste toate deosebirile, pentru a da un lucru bun.

NOTE

1. Referire la ciobanul Petrance Lupu din Maglavit.
2. Subsecretar de Stat era Fl. Ștefănescu Goangă, care vorbise de „neajunsul” profesorilor cumularzi și a celor „ambulanți”. El spusese: „Eu nu împărtășesc concepția d. profesor Iorga că Statul nu trebuie să se amestece în treburile Universității și nici nu trebuie să-i controleze activitatea”.

După ce ministrul C. Angelescu observase că un profesor absent 30 de zile trebuia să compară în fața comisiei de disciplină a Universității, nu în fața comisiei ministerului.

Eu îți dau mijlocul, d-le ministru, ca să evităm clauza cu cele 30 de zile lipsă. Nimeni nu mă silește să intru la ora cinci, eu intru la curs la ora 5,20 și termin lecția cu 20 de minute mai înainte, iar în loc să-mi fac lecția mea, aduc o carte și citesc timp de 20 de minute părerea cutărui autor. Sau, în loc să vorbesc repede, vorbesc rar, mai beau un pahar cu apă, tușesc din când în când, ori fac observații câte unui student. Nu vedeți că sunt copilării neaplicabile toate acestea?

Face o precizare de redactare

D-le raportor, să spunem „după propunerea profesorului respectiv”, iar nu „împreună cu profesorul”. Căci iată ce înseamnă „împreună cu profesorul”: eu nu să mă duc la consiliul facultății de Litere după felul cum m-a maltratat vreo 7 ani de zile, dar evident pot să trimet consiliului ceea ce este dorința mea.

Despre cumul

La art. 4, eu nu înțeleg la alineatul 1 un lucru și cer d-lui ministru să mă lămurească.

Potrivit alineatului întâi al art. 4, nu poate cineva să aibă o funcțiune permanentă la instituțiuni private și nici nu poate să exercite în mod permanent profesioni libere ca cele de avocat, medic, inginer, etc., chiar în localitatea în care își are catedra?

D-l profesor dr. C. Angelescu: Nu, nu, aiurea.

D-l profesor Nicolae Iorga: Acesta trebuie redactat așa ca să nu se înțeleagă altfel.

Pentru al doilea alineat nu am de zis nimica, dar iată, pentru celelalte, nu înțeleg de ce pe lângă ministrul subsecretar de Stat, pe lângă secretarul general intră și directorul general al învățământului, de ce directorul general al învățământului? De ce se face o excepție pentru acest funcționar?

D-l profesor dr. C. Angelescu: Pentru că s-a întâmplat să fie ca secretar general al unui minister un profesor care venea de la Iași sau de la Cluj, și atunci forțamente trebuia să fac aceasta.

D-l profesor Nicolae Iorga: Mai departe: decanii Facultăților sunt obligați a face cunoscut rectorului și acesta ministrului; cazurile ce contravin dispozițiilor cuprinse în acest articol. Dar credeți dv. că este cu puțință? Noi știm ce sunt decanii; sunt oameni care își au catedrele lor, sunt oameni care au ocupațiuni științifice, nu este ca rectorul Universității, din Paris care, acesta, din momentul când a fost numit, nu mai face curs, și atunci unde găsește el timp să facă poliție pe lângă fiecare dintre profesori? Și cum poate rectorul, care are și el catedra lui și cercetările lui, cum ar putea să se țină pe urma tuturor reclamațiilor, să le verifice, cum poate ca, având toate acestea în seamă, să se lămurească în ce privește reclamațiunile care vin din toate părțile? Cereți lucruri pe care oamenii în situațiunea în care sunt puși în viața publică nu le pot îndeplini.

Și pe lângă aceasta, eu înțeleg un regim polițist, unul singur, dar un regim polițist cu trei, este imposibil. Vor fi deci lucruri de simplă birocrație.

Aci trebuie fără îndoială schimbat ceva. Nu se poate cere decanului, care nu este plătit, să facă întreaga această bucătărie așa de complicată, să se transforme în spion, în supraveghetor, în călăul tuturor profesorilor de seama lui.

A cere prea mult unui om însemnează a-l pune în situația de a nu face nimic. Ar trebui să se adauge un amendament ca decanul să stea totdeauna cu urechia la ușa sălilor, să se uite pe borta cheii!

Despre rapoartele de activitate ale profesorilor

Recunosc și eu că ministrul are dreptul să întrebe ce se face cu banii pe care i-a dat.

Acum, dacă rectorul și decanul au timp și competența pentru așa ceva, este altă întrebare. Dar ce veți căpăta dv. de acolo, cu decani filosofi și cu rectori care pot fi ocupați mai mult de metafizică sau teologie, veți vedea. Ceea ce mi se pare însă că trebuie schimbat este altceva și anume acolo unde se spune că decanul trebuie să înainteze rectorului un raport amănunțit asupra activității didactice și științifice, desfășurată de profesori în cursul anului precedent.

Decanul nu este un enciclopedist, ca să știe exact ce s-a petrecut acolo. Se poate spune că decanul are datoria de a cere profesorilor o însemnare despre activitatea lor didactică și științifică. Dar competența aceasta universală nu o poate avea decanul.

Cred că d-l ministru va consimți la această schimbare, ca fiecare profesor să prezinte decanului dări de seamă asupra operei științifice și didactice pe care a desfășurat-o în timpul anului.

D-l profesor dr. C. Angelescu: Așa se face și astăzi.

D-l profesor Nicolae Iorga: Dar de ce se spune în lege altfel? De exemplu, un decan căruia nu-i plac ochii mei sau ai d-tale, poate spune că am făcut un curs cu un obiect ridicol. Trebuie să mi se dea voie să arăt ce am făcut eu.

Închipuți-vă dv. că sub o nouă guvernare liberală, d-l Giurescu ajunge decan acolo. Vă închipuți dv. ce ar ajunge în acest caz cursul meu!

D-l profesor Fl. Ștefănescu-Goangă: D-le profesor...

D-l profesor Nicolae Iorga: Mie îmi face plăcere să te ascult pe d-ta, cum mi-ai plăcut și azi dimineață, dar eu înțeleg să-mi răspundă aici cel pe care l-am întreat.

D-l profesor dr. C. Angelescu: Fiecare profesor înaintează decanului un raport privitor la activitatea lui din timpul anului, iar decanul o înaintează rectorului.

D-l profesor Nicolae Iorga: Dar decanul să nu o topească în propriul său stomac.

Aprobă articolul de lege prin care vacantarea posturilor universitare era anunțată de rector, cu aprobarea ministrului

De data aceasta sunt pentru lege și-i iată de ce: pentru că nu-și poate închipui cineva până unde ajung găștile acestea, cu caracter politic, care s-au întemeiat de o bucată de vreme.

Iată, de pildă, a murit atât de meritosul profesor și om de știință Valaori¹; pentru catedra lui era, la Universitatea din Cluj, un om de cele mai mari merite, înzestrat cu un dar de expunere și de scriere excepțional, d-l Capidan². Dar toți membrii facultății de Litere din București, din blocul creat anume pentru a domina facultatea, aveau de gând să înlocuiască această catedra cu o alta despre Istoria românilor macedoneni, fiindcă aveau un amic care scrisese trei, patru articole despre românii macedoneni. Și atunci am intervenit noi, câțiva, la ministru, ca să scoată catedra la concurs, și într-adevăr ministrul a intervenit, astfel că a venit la catedră d-l Capidan, care va fi o podoabă a facultății noastre.

Față de clicile acestea, nu strică trimiterea la minister, ca să vadă ministrul, care plătește, dacă este cu cale sau nu să se creeze o catedră.

Despre pensiile profesorilor

La art. 11 eu aș cere, în înțelegere cu d-l ministru, să se modifice forma în care se pensionează profesorii. În loc să aibă aerul că sunt îmbrânciți afară din Universitate, pentru că așa este acum: „când împlinește vârsta de 70 ani, este pus de minister”... mai întâi că nu de minister este pus, ci de ministru „în retragere”.

Eu sunt de părere, și am vorbit și cu d-l ministru, și aceasta este și părerea d-sale, să se spue: „Profesorii, la 70 ani, capătă titlul de profesori onorari, fiind scutiți de sarcina de a face cursuri și de a îndeplini celelalte

îndatoriri profesionale". Să nu spunem că este scos la pensie din oficiu. Cum, muncești o viață întreagă și d-ta nu ai măcar un gest de recunoștință față de dânsul și îl scoți ca pe un expluzat de acolo, din învățământ?

D-l profesor dr. C. Angelescu: Admitem această formulă, dar mă întreb dacă din punctul de vedere al legii pensiilor este tot una.

D-l profesor N. Iorga: Să se adauge: „și se pensionează”. Prin urmare, când un profesor titular împlinește vârsta de 70 ani, primește titlul de profesor onorar, fiind scutit de sarcina de a face cursuri și de a îndeplini celelalte îndatoriri profesionale, și regulându-și drepturile la pensie. La romani nu era „honestam dimissio”?

D-l profesor dr. C. Angelescu: Trebuie să-și reguleze dreptul la pensie înainte.

D-l profesor N. Iorga: Dar mă întreb: De ce conferențiarilor și agregatilor să fie scoși mai curând?

D-l Emil Diaconescu, raportor: Propunerea dv., d-le profesor, trece sub forma unui nou alineat?

D-l profesor Nicolae Iorga: Nu, nu, intră în text.

NOTE

1. Iuliu Valaori (1867-1936), profesor universitar de greacă și latină.
2. Th. Capidan (1879-1953), specialist în istoria aromânilor. V. Meglenromânilor, 3 vol., 1925-1928; *Macedo-românii, Etnografie, istorie, limbă*, București, 1942.

Ședința din 8 martie 1937

Despre disciplina Adunării

Domnule președinte, eu zic așa: dacă trebuie să venim și noaptea, vom veni, însă fiindcă noi avem și alte ocupații, vă rugăm să binevoiți a ne înfățișa un program, așa încât, dacă găsește unul dintre noi că n-are ceva de spus la o lege, nu vine.

Apoi la propuneri:

Odată ce au iscălit, de ce să și-o retragă? Nu este prevăzut aceasta în regulament. Cum se poate juca cineva cu iscălitura? Un amendament este un amendament, el se primește sau se respinge. Atâta tot.

La continuarea discuției la proiectul de modificare a legii învățământului universitar

La art. 35 al legii, referitor la concursuri

D-le președinte, d-lor senatori, eu am cerut înlăturarea acestui articol, și pentru, anumite motive care privesc legea așa cum a ieșit din discuțiunile foarte largi care au precedat votarea. Natural, eu îmi apăr legea care s-a făcut pe vremea mea. Acesta este un argument.

Al doilea argument este că dacă se votează acest articol, dacă nu se primește amendamentul, nu este vorba de schimbarea unui singur articol, ci întreaga economie a legii se schimbă.

În sfârșit, al treilea lucru care mi se pare hotărâtor: legea aceasta vine potrivit - nepotrivit, capabilă de a fi realizată, incapabilă de a fi realizată, dar vine dintr-o anumită preocupare și anume este vorba de introducerea unei norme după care profesorii să-și îndeplinească datoria lor. Eu cred că nu era nevoie de această lege, dar în sfârșit, punctul dv. de vedere este altul.

Pe de altă parte, legea aceasta are un scop: ca studenții să se abțină de la anumite agitații, care fac rău și Universității și societății înseși și Statului român. Acesta este scopul legii.

Dar ce înseamnă să anini la fiecare lege făcută pentru un anumit scop, altceva, care nu are nimic a face cu scopul legii?

Eu sunt de părerea colegului Danielopolu. Dacă este vorba de a se discuta această chestiune, ea poate să facă obiectul unei alte legi, dar nici într-un chip nu este cazul să adăogim aci așa ceva.

Știți ce se întâmplă - și de o bucată de vreme eu sunt într-o dispoziție foarte veselă, cu toată tristețea care ne stăpânește pe toți și îmi vin în minte unele lucruri ciudate pe care vi le comunic și dv.

Dv. știți ce este un zmeu. Zmeul are o coadă și cu cât este zmeul mai bine făcut, cu atât se ridică mai sus. Eu eram, pe vremea mea, un foarte bun constructor de zmee.

D-l profesor dr. D. Danielopolu: Și eu practicam acest sport, dar îi puneam totdeauna zmeului o coadă lungă ca să aibă stabilitate.

D-l profesor N. Iorga: Și eu am făcu greșeala dv. și în loc să-i lungesc coada zmeului, prinsesem în vremea aceea un liliac și mi-am spus că dacă-l leg de zmeu, zmeul va putea să se urce mai bine. La cea dintâi urcare, zmeul a căzut în mărăcini și a murit și liliacul și mi s-a rupt și zmeul. Să nu facem acest lucru. Fiecare zmeu să fie cu coada lui și fiecare liliac să fie cu rostul lui. Fiecare să fie cu coada lui și fiecare lege cu rostul ei, iar dacă vrea cineva altceva, să facă alt zmeu (*ilaritate*).

În continuare:

D-le președinte, - și să mă scuze d-l ministru, - iată ce hârtie am eu înaintea mea:

„D-le profesor, la cererea dv. înregistrată la nr. 769, am onoare a vă răspunde că în ședința de la 5 martie a. c. Consiliul Facultății, întrunit în ședința extraordinară, pentru a discuta modificările propuse la actuala lege universitară, a hotărât, cu o majoritate de 10 contra 9, ca să nu se introducă concursul în cazul în care chemarea nu a dat nici un rezultat, rugând totodată pe d-l profesor Danielopolu, senatorul Universității, de a renunța la modificarea art. 22 alin. 1 din lege, modificare pe care d-sa a propus-o în comisia Senatului țării.”

D-l profesor dr. D. Danielopolu: Ceea ce cetiți dv. aici, am spus-o eu sâmbătă, la începutul ședinței.

D-l profesor N. Iorga: Am spus-o și eu, ați spus-o și dv., am spus-o amândoi și renunțăm amândoi.

La sfârșit:

Rog să se menajeze glasul domnului ministru al Instrucțiunii Publice fiindcă așa cum are glasul, dacă se vor redeschide universitățile și nu poate să țină curs 30 de zile, îl dă afară¹ (*ilaritate*).

NOTE

1. S-a mai discutat proiectul de lege pentru înființarea Institutului Național de Credit al Meseriașilor. Al. Samoil spusese că, de 16 ani, de la întemeierea Uniunii generale a micilor meseriași, el ceruse un credit pentru meșteșugari. N.I.: „Această revendicare a dvs. era în programul vechiului Partid Național Democrat, când eram împreună cu d. Cuza, ca un punct principal din program, încât este ceva mai vechi decât revendicarea dvs. Pe atunci erați în brațele materne”. M. Manoilescu: „Când erați cu d. Cuza puteați realiza acest punct, cu d. Argetoianu nu l-ați putut realiza.”. N.I.: ”Am fost cu dânsul, cum ai fost d-ta cu mulți alții”.

Ședința din 9 martie 1937

**La proiectul de lege pentru organizarea Teatrelor naționale,
Operele și spectacolelor**

Într-o problemă de regulament

Întâi, când am putut să vedem noi programul zilei de astăzi? Trebuia afișat de ieri. Unde a fost afișat?

D-l C. Alimănișteanu, vicepreședinte: A fost afișat.

D-l profesor N. Iorga: Cum se poate să se strecoare o lege de așa importantă?

D-l C. Alimănișteanu, vicepreședinte: Vă rog spuneți la care articol voiți să luați cuvântul.

D-l profesor N. Iorga: Eu am rugat un lucru, se pare că aici, la Birou, nu este nici un fel de deferență, eu am rugat, când legea aceasta vine, să fiu înștiințat, iar eu am fost înștiințat când s-a ajuns la art. 47.

D-l C. Alimănișteanu, vicepreședinte: D-le Iorga, articolele care vă interesează pe dv. sunt rezervate.

D-l Victor Iamandi, ministrul Cultelor și Artelor: D-le profesor Iorga, dacă îmi îngăduiți; Mi-a spus d-l președinte Lapedatu, că dv. ați fi avut de făcut o obiecțiune la repartiția timbrului de 2 lei.

Am și pregătit amendamentul.

D-l profesor N. Iorga: Nu numai la aceasta, ci și la interdicția artiștilor de la Teatrul Național de a fi întrebuințați fie și pentru Teatrul Ligii Culturale.

D-l Victor Iamandi: Nu este nici o interdicție.

D-l profesor N. Iorga: Sunt atâtea articole care ar fi putut să fie îndreptate. În graba aceasta, de a strecura o lege, chiar cu greșeli, pentru a crușa puțin timp, eu aș putea să v-o servesc; aș putea să iau cuvântul la un articol și să vă vorbesc cinci ceasuri, dar nu vreau să înjosesc această Adunare.

D-l Victor Iamandi: D-le Iorga, eu vă stau la dispoziție.

D-l profesor N. Iorga: Cum îmi stați la dispoziție?

O voce: Articolele s-au votat.

D-l C. Alimănișteanu, vicepreședinte: Colegul nostru nu știe; nu sunt votate toate articolele; sunt articole rezervate.

D-l Silvestru Băleanu: D-l profesor Iorga a întrebat la ce articol suntem.

D-l profesor N. Iorga: Eu am fost totdeauna un om care m-am interesat de teatru. Știți foarte bine că sunt cel dintâi care, în vechiul Parlament, am adus discuțiunea asupra rolului adevărat al teatrului. Știți foarte bine că am combătut legea lui Lahovary, pe care o făcuse Pompiliu Eliade, și care era o lege foarte rea și că am urmărit pas de pas dezvoltarea teatrului.

Îmi pare foarte rău că, în loc să auziți un discurs al meu, auziți o protestare pe deplin întemeiată. Aceasta nu se face într-o adunare cum este aceasta; să tragă cineva chiulul oratorului, pentru ca să-l pună în fața unei legi votate.

D-l C. Alimănișteanu, vicepreședinte: Dacă vreți să vorbiți, aveți cuvântul, d-le profesor.

D-l Victor Iamandi: Dv. puteți să faceți la un articol toate observațiile dv.

D-l profesor N. Iorga: Nici n-am văzut legea, nici nu mi s-a dat. Știu de ea din ziare, din discuțiunea de la Cameră. Aceasta este într-adevăr o mașină de legi; nu mai este nimic altceva, nu mai are nici un fel de temeii o astfel de discuție.

Sunteți la art. 48. Eu am să citesc aici și am să-mi fac observațiile. Dacă se poate un lucru ca acesta!

D-l Victor Iamandi: Legea a fost împărțită alaltăieri.

D-l profesor N. Iorga: Am să observ pe urmă unde ați greșit și am să iau cuvântul la cutare sau la cutare articol, ca să arăt unde ați greșit.

D-l C. Alimănișteanu, vicepreședinte: Aveți cuvântul, d-le profesor.

D-l profesor N. Iorga: Ce să mai iau cuvântul? Ar trebui să văd mai întâi ce este legea aceasta.

D-l Tony Iliescu: Să luăm în discuție art. 27, care a fost rezervat.

D-l profesor N. Iorga: Ce fel de ședință este aceasta? Mântuim la ora 2 începem iar la ora 4? Decretați că se face ședință fără întrerupere, dați-ne și de mâncare aici, aduceți-ne și patul. Este un sfârșit și pentru Senat și pentru regim.

D-l Tony Iliescu: La art. 27 s-a propus un amendament admis de d-l ministru și de comitetul delegaților. Rog pe d-l raportor să-l citească.

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: La art. 27, alin. 3, se șterge cuvântul „și” și să se adauge „și Teatrul Ligii Culturale”.

D-l profesor N. Iorga: În generat nu numai Teatrul Ligii Culturale trebuie să intre aici. Liga Culturală cheltuiește bani cu reprezentatii în provincie, cu conferințe și la toate acestea noi, care nu avem nici o subvenție din partea Statului, noi suntem impuși la impozite.

D-l Victor Iamandi: D-le profesor, o parte din venitul acestui timbru este destinat pentru a se veni în ajutorul societăților care întreprind o activitate culturală și Liga culturală face parte din acestea. Rămân 10 la sută din care vi se va da o sumă importantă.

D-l profesor N. Iorga: Dv. sunteți acum ministru, dar mâine vine alt ministru. Aceasta depinde de bunăvoința ministrului și eu prefer să fiu scutit de a face intervenții pe lângă ministru. Eu cer scutirea Întregii activități a Ligii Culturale de taxe. Să se spună „manifestațiunile Ligii Culturale”.

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: Prin urmare, să rămână: „serbările școlare, manifestațiuni O. E. T. R și manifestațiuni Ligii Culturale”.

D-l profesor N. Iorga: La art. 10 dv. ați pus un profesor de universitate. Uneori nu este cea mai bună speță de profesori în această privință.

D-l Victor Iamandi: Este pus un profesor universitar, dar poate să fie și o personalitate culturală.

D-l profesor N. Iorga: Și criticii teatrali. Întâi că noi nu mai avem critici teatrali. Să ni se arată unul, în sensul cel vechi.

D-l Victor Iamandi: Îl numește ministrul.

D-l profesor N. Iorga: Pe unii întâi trebuie să-i creezi, să-i trimiți să învețe carte și pe urmă...

Despre repartizarea fondurilor rezultate din timbru

În general, este o lege prea minuțioasă. Mă miră că nu puneți înăuntru și cât roșu trebuie să pună pe buze actrița, când merge la director și când nu merge (*Ilaritate*).

D-I profesor N. P. Bănescu raportor: La comitetul de lectură, art. 39, i-am pus pe toți: și pe cei care suferau adineauri observațiile dv., directorul, directorul de scenă, actorul definitiv...

D-I profesor N. Iorga: Parcă erați la art. 48?

D-I profesor N. P. Bănescu, raportor: S-au rezervat pentru când veniți dv. aceste articole. Aveți un profesor al Facultății de Litere. Am spus că este mai bine să-l desemneze d-l ministru, pentru că dv. știți ce este la Facultatea de Litere.

D-I profesor N. Iorga: Se zice la punctul f: un membru al Academiei Române, desemnat de ministrul Cultelor și Artelor. Până acum obiceiul era să-l desemneze Academia însăși. Se poate întâmpla - și lucrul este aproape sigur - că viitorii miniștri ai Educației Naționale și Cultelor vor fi oameni înculți, căci așa merge democrația. Prin urmare, acela are să aleagă?¹

Despre suspendarea unor spectacole

Ar mai fi un lucru de introdus, pe care l-aș fi semnalat la discuțiunea generală, dacă aș fi vorbit.

Aceste teatre naționale urmăresc scopuri superioare. Nu sunt o tarabă. Se poate întâmpla însă ca publicul să aibă gust prost, cum are foarte deseori. Publicul este alcătuit nu din oameni care înțeleg teatrul ci, în mare parte, din oameni care pot să-și plătească biletul. Și se poate întâmpla acum, când se ridică tot felul de bogătași și când intelectualii nu mai au bani să meargă la teatru, se poate întâmpla ca la o piesă proastă să vină lume multă, fiindcă înăuntru sunt anumite scandaluri, anumite vorbe cu multe înțelesuri, o anumită paradă de costume.

Sunt demagogii teatrului, cum sunt și demagogi de altfel care ei nu scriu din propria lor inspirație și în vederea unei literaturi mai înalte, ori în vederea ridicării teatrului, ei caută să vadă ce se găsește în fundul sufletului unei mase de spectatori care desigur nu trebuie să ne conducă pe noi.

Și, evident, ce este acum? O piesă de valoare, o piesă cu caracter literar, care poate să exercite influență asupra sufletului, nu strânge numărul trebuitor la casă. După un număr de reprezentații, piesa este scoasă de pe afiș, ca să se servească toți amatorii de pornografii și spectacole zgomotoase, fără nici o valoare, care nu vor însemna nimic în istoria literaturii.

Se mai poate întâmpla încă un lucru. Se mai poate întâmpla ca o piesă, pentru ca să răzbată, să aibă nevoie de timp. Prin urmare, trebuie să apară dările de seamă, care vin de la o zi la alta, sau se poate întâmpla ca o dare de seamă bună să zăbovească o săptămână. Dar, până ce publicul să se deprindă cu piesa, este un număr de reprezentații deficitare și prin urmare, când se face socoteala momentului la care piesa trebuie înlăturată de pe afiș, în momentul acesta abia se poate întâmpla ca piesa să fi început a fi înțeleasă.

Eu cred că trebuie să se lase la dispoziția directorului și a comitetului de conducere, când și pe ce motive o piesă să fie luată de pe afiș. Aș admite, la rigoare, să se introducă piese în gustul publicului care plătește, dar un public sănătos se poate întâmpla să ceara și alte piese care nu fac câștig la casă. Nu știu dacă ați pus aceasta.

D-l Victor Iamandi: Scoaterea unei piese din repertoriul teatrului rămâne la latitudinea directorului și a comitetului de direcție.

D-l profesor N. Iorga: Dar pe același principiu, dacă un număr de reprezentații nu aduce o anume sumă. Vă rog suprimați partea cealaltă și lăsați directorului să hotărască.

D-l Victor Iamandi: Putem adăuga la finele aliniatului 2: „lăsând la latitudinea comitetului de direcție să aprecieze cazurile excepționale”

D-l profesor N. Iorga: Mă învoiesc și așa dacă introduceți cuvintele acestea.

D-l Victor Iamandi: Le vom introduce acum.

D-l profesor N. Iorga: Iată ce se întâmplă: Eu am dat atâtea piese la Teatrul Național. Este acolo un obicei foarte rău: după 6-7 reprezentații, se apucă și mai taie și eu nu ajung nici la 10 reprezentații. Admit ca, după judecata unor oameni cât de cât competenți, să se scoată piesa. Dar când toată lumea spune că este bună, fiindcă nu vine un număr oarecare de burghezi și de străini - care vin pentru spectacol și pentru vorbe cu două înțelesuri - nu admit să fie dată în lături. Pentru că atunci teatrul nu-și mai îndeplinește misiunea sa.

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: Aveți dreptate. Noi vedem acest lucru mai ales în provincie. Dar dispoziția aceea este cerută de autori.

D-l profesor N. Iorga: Da, fiindcă este o întreagă gașcă de oameni care trăiesc din teatru, care-și îndeasă prin toate mijloacele piese în gustul publicului, și care vor să înlătore pe ceilalți.

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: Noi am fi încântați să punem ceea ce cereți dv., d-le profesor.

D-l Victor Iamandi: Să adăugăm la finele al. 3:„lăsând la aprecierea comitetelor de direcție să decidă altfel în cazuri excepționale”.

D-l profesor N. Iorga: Da.

La articolul 51

Se vorbește aici de interzicerea de a se împrumuta costumele. Este din cale afară de aspră această dispoziție, pentru că sunt și diletanți și aveți o mulțime de costume care nu se mai întrebuițează; este plină magazia Teatrului Național de costume uzate care, dacă se împrumută aiurea, evident că fac un mare serviciu. Sunt spectacole școlare, unde este nevoie de asemenea costume. Cu fetele de la Vălenii de Munte s-a jucat „Hangița” foarte bine la Iași. A trebuit să plătim sume importante ca să împrumutăm de la un depozitar costume de la Ploiești. Să se lase o latitudine de apreciere directorului și să se spună: afara de cazul când este vorba de spectacole culturale sau școlare.

D-l Victor Iamandi: Putem adăuga la acest alineat cuvintele: „precum și pentru spectacolele cu caracter cultural”, pentru că altminteri se fac abuzuri.

D-l profesor N. Iorga: Știu, dar vă garantez că sunt sute de articole de acestea de îmbrăcăminte care de ani n-au fost întrebuițate și nici nu se pot întrebuița la Teatrul Național.

Despre turnee

D-le președinte, d-lor senatori, este rău că se dă fiecărui grup de actori dreptul de a face turneu cu piese care au prins mai mult la București. Aceasta nu este bine, pentru că ei se duc în turneu cu piesa cea mai zgomotoasă și ațățătoare.

Ar trebui să se dea dreptul directorului să oblige pe cei care vor să facă turnee în Ardeal, unde lucrurile care merg la București nu pot merge și acolo, și tot așa și în Bucovina și în Basarabia, fiindcă acolo trebuie să le dăm piese cu caracter istoric, piese cu o înaltă ținută literară, să-i oblige să plece în turnee numai cu asemenea piese.

Dv. nu vedeți care sunt piesele cu care se merge în turnee? Îndată ce se pare că o piesă este mai excitantă și că la ea vine toată lumea, piesa aceea este aleasă pentru turneu.

După ce ministrul V. Diamandi spusese: „de aceea repetăm: observațiunile dvs. le primim și ele vor constitui un punct de plecare pentru organizarea turneelor, atât oficiale cât și ale actorilor”

Vă mulțumesc pentru partea doua, pentru că dacă vin asemenea turnee de artiști, cu piese nepotrivite, cel puțin să nu vie în numele Teatrului Național și sub ocrotirea acestuia, ci turneele să fie organizate în numele actorului personal. Să nu se înfățișeze ca pornind de la Teatrul Național și sub doctrina lui.

Despre sindicatele din branșă

Eu am cerut cuvântul la art. 149, ca să-l întreb pe d-l ministru de ce are o afecțiune așa de mare pentru sindicatele acestea.

Vasăzică, pe de o parte, Statul, în momentul de față, caută să reducă sindicatele la cât se poate mai puțin; pe de altă parte, îngenunchie până și pe dănuitorul pe funie înaintea sindicatelor acestora.

Eu înțeleg ca Statul să trimită, în legislația sa, la o autoritate de Stat, aceasta o înțeleg; dar să-i trimită Statul la un sindicat, să supună activitatea liberă a cuiva la ceea ce hotărăște un grup de oameni care nu este sub autoritatea dv. - căci sindicatele acestea nu le supravegheați în fiecare moment - aceasta nu o înțeleg.

Vă puteți închipui că dacă aduceți pe toți cântăreții și pe toți dănuitorii înaintea sindicatului respectiv, pentru sindicat este un admirabil venit și un mijloc de tiranie asupra tuturor.

Sau, dacă vreți aceasta, atunci faceți o lege a sindicatului acestuia, arătați că l-ați făcut pentru cutare scop și că el se mișcă în cadrul unor anumite legi. Dar sindicatul acesta este numai un nume și dv. supuneți realitatea unui nume, când Statul însuși nu are nici o putere de a interveni la instanța aceea la care trimeteți activitatea liberă a oamenilor.

Eu spun aceasta și din experiență, fiindcă mi s-a întâmplat, ducându-mă în Italia, la Veneția, cu elevele mele de la Vălenii de Munte, care obișnuiesc a

învăța cântece și danțuri, să anunț - pe vremea aceea nu era la noi regimul de supunere la sindicat - să anunț o reprezentație. Știți ce s-a întâmplat? A apărut poliția, poliția m-a trimis la sindicat. Nu știam unde să găsesc sindicatul. Din fericire, s-a întâmplat că acel comisar de poliție era un om absolut rău crescut, așa că m-am dus la chestură, m-am plâns; chestura a aflat de ce este vorba și s-a trecut peste dreptul sindicatului. Vreți să se întâmple și aci același lucru ca acolo? Vreți ca cineva să fie șantajat, exploatat, de un sindicat iresponsabil și vreți să ceară pe urmă de la autoritate să fie scutit de îngenuncherea la un grup de particulari? Dar ce mă privește sindicatul? Cu sistemul acesta, ajungem la situațiunea că dacă vreau să fac o piesă de teatru, mă trimeteți la sindicatul autorilor pieselor de teatru. Lăsați-i să țipe, dar nu poate fi pus cineva sub tutela lor.

D-l Victor Iamandi: Sunt trei sindicate: este sindicatul artiștilor dramatici și lirici, sindicatul artiștilor instrumentiști și cel al artiștilor lăutari. Toate trei au personalitate morală și juridică. Ele grupează în organizațiile respective pe toți artiștii după profesie.

D-l profesor N. Iorga: De unde știți dv. că îi cuprinde pe toți? Pe lângă aceasta, pot să fie toți de acum, dar se ridică mâine un altul.

Tot despre rolul sindicatelor

Să-mi dați voie să fac o singură obiecțiune. Să zicem că Liga Culturală a strâns în jurul ei pe naționaliștii cei mai necontestați și face un sindicat al conferențiarilor naționaliști. Dacă vrea cineva să țină o conferință cu subiect național, trebuie să se ducă la acest sindicat.

Este același lucru, ba încă mai răspunzători sunt conferențiarii pentru prostiile spuse, decât sunt responsabili cântăreții și dansatorii pe funie. Nu aveți dreptate, dar probabil că ați făgăduit...

D-l Victor Iamandi: Nu sunt angajat cu nimic.

D-l profesor N. Iorga: Eu mă aleg cu argumentele, cu protestările și cu dreptatea pe care o am, iar dv. vă alegeți cu statornicia cu care apărați un punct de vedere cu care sunteți angajat.

Lucrurile acestea rămân la *Monitorul Oficial* și eu am vorbit, nu cu credința ca să vă conving, ci ca să se treacă la *Monitorul Oficial*, să se vadă că sunt împotriva unei găști care nu poate duce la libertate, împotriva unei găști lipsită de orice regulament și de orice control.

Propune un amendament

D-le ministru, am să vă pun o întrebare și am să vă prezint un amendament.

Dv. reglementați spectacolele. Și voiți să ajutați teatrele care o duc peste măsură de greu, atât Teatrul Național, cât și toate celelalte. „De ce o duc așa de greu teatrele? Pentru că este concurența teribilă a cinematografeilor.

Ce reprezintă cinematografele? Tocmai ceea ce trebuie ca să înnarneze mâna tuturor nebunilor și să îndemne pe toți stricații și pe toate stricatele. Controlul care se făcea pe vremea mea nu se mai face de loc.

Noi primeam cu multă greutate filmele și numai operele de valoare. Acum totul poate să treacă și toate filmele ca și titlurile lor sunt mai rele decât piesele.

Cinematograful este un element de îmbolnăvire a tineretului. Și sub raportul igienei, această strecurare neconținută a fotografiilor care se suprapun, și care dau iluziunea că este o continuitate, îmbolnăvesc ochii.

Am încercat de multe ori, și aci și în străinătate, unde cinematografele sunt mai bune și am ieșit cu ochii bolnavi.

Câtă vreme vor mai fi pe bulevarde cinematograful lângă cinematograful, cu aceste repertorii, cu aceste urmări, și în profitul cui? al unor străini exploatare care, în cea mai mare parte, nici nu sunt de aici, căci întreg capitalul lor este furnizat din străinătate!

Eu nu fac antisemitism, dar nu se poate să nu recunoaștem faptul că aceste cinematografe sunt principala ramură de câștig a unei populații care evident trebuie respectată, în sensul ei, dar nu înseamnă să-i dăm sufletul nostru.

Și atunci, dacă nu voiți să faceți monopolul cinematografului, ceea ce este o soluție care mi se pare că se impune (*Aplauze puternice*).

Poate să rezulte de aci un dublu avantaj: pe deoparte salvați teatrul, restituindu-i pe cei care odinioară se duceau acolo, iar acum se duc la cinematograful, iar pe de altă parte salvați moralitatea și echilibrul sufletesc al acestei societăți și mai ales al acestui tineret.

Dacă însă vă gândiți la despăgubirile ce va trebui să le dați, care nu sunt peste măsură de mari, și dacă nu voiți să veniți cu un monopol, atunci v-aș da eu o soluție, deși se pare că nu voiți să primiți nici o soluție de a mea.

D-l Victor Iamandi: Le-am primit pe toate.

D-l profesor N. Iorga: Una mi-ați refuzat-o. Numai Liga Culturală a avut mai multă trecere la dv.

Dar eu cred că sunt în asentimentul mării majorități a Senatului, când propun la art. 170 următorul amendament: „Cinematografele care nu reprezintă 70% filme culturale, să fie supuse la o taxă de 35% din încasări”. Primiți?

D-l Victor Iamandi: Țin să precizez că legea aceasta nu reglementează cinematografele.

D-l profesor N. Iorga: Da, dar aveți o ocaziune acum.

D-l Victor Iamandi: Cinematografele nu depind de Ministerul Cultelor și Artelor, încă de acum trei-patru ani, cinematografele au fost trecute la Președinția Consiliului de Miniștri și de acolo la Ministerul de Interne, tocmai pentru a se putea face cenzurarea filmelor, și a li se da o îndrumare serioasă. La Ministerul de Interne funcționează o comisiune de cenzurarea filmelor.

D-l profesor N. Iorga: Care nu lucrează nimic.

D-l Victor Iamandi: Legea de față n-are nici o legătură cu cinematografele.

D-l profesor N. Iorga: Dar sunteți un ministru al Statului și nu se poate zice că un ministru al Statului nu poate lua o măsură, numai pentru că un alt minister face controlul într-un moment dat. Eu nu văd logica.

D-l Victor Iamandi: S-a făcut regulament, pe vremea când era titular la Ministerul de Interne, d-l Luca, și acum a fost semnat de d-l prim-ministru Tătărescu, iar regulamentul acesta stabilește toate normele de funcționare a cinematografelor. El stabilește condițiunile de funcționare a cinematografelor și controlul special care se exercită asupra lor. Acest regulament va fi promulgat, se va publica în Monitorul Oficial și va avea putere de lege.

D-l profesor N. Iorga: Cu efect nul.

D-l Victor Iamandi: Rămâne să vedem efectele. În orice caz, nu pot să primesc acest amendament, fiindcă n-are nici o legătură cu legea mea.

D-l profesor N. Iorga: Regret foarte mult, pentru că pierdeți o ocazie de a face un lucru bun.

D-l Victor Iamandi: D-le senator, eu, prin direcțiunea generală a teatrelor, nu controlez decât revistele care se intercalează în programul de spectacol. Îmi este deci imposibil să primesc un amendament care nu are nici o legătură cu legea de față.

D-l profesor N. Iorga: V-am prezentat ocaziunea să faceți un bine. Nu vreți să-l faceți. Eu v-am întrebat: vreți sau nu vreți să-l faceți? Nu întrebuințați față de mine procedee de argumentație, care nu prind. Eu am o

veche logică solidă, care nu poate fi încurcată de mijloacele acestea - prin tangentă - de a ieși din greutăți. Eu constat că nu vreți și nu mă veți putea face să cred că nu puteți. Aceasta poate merge la un tânăr, la un om care nu a guvernat. Eu știu însă că atunci când un ministru vrea, poate oricând și în orice loc să îndeplinească lucrurile care i se par bune.

Nu vreți să faceți. De ce să mai întindem discuția.

D-l Victor Iamandi: Vă rog să credeți că nu pot. Această chestiune angajează și pe alți titulari de departamente, în orice caz, este o chestiune de guvern și eu nu pot să mă angajez decât în chestiunile care depind de departamentul meu.

D-l profesor N. Iorga: Nu caut să vă conving. Dar fiindcă amicul meu Miculescu mi-a spus că această chestiune privește și pe alții, eu vă spun că nu este cazul. Cinematograful este un spectacol. Spectacolul acesta este legat de celelalte spectacole. Ceea ce discutăm noi aci este o lege asupra spectacolelor. Aceste cinematografe sunt o otravă, o speculă și un scandal.

Am căutat să întrebuițez această ocaziune pentru a tăia acest scandal și această speculă. Nu am găsit cu cine s-o fac. Nu mă supăr. Și nici nu vă citez măcar partea din urmă a amendamentului, care prevede că în orașele unde sunt teatre naționale, să nu se poată întemeia cinematografe decât la o anumită proporție a populației.

Eu sunt sigur însă că va veni cândva un ministru care va avea grijă să taie acest păcat moral față de societatea românească care sunt cinematografele exploatare de străini, poate cu intențiunea însăși de a crea anarhiști și stricați (*Aplauze*).

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: D-lor senatori, cred că spusele d-lui ministru în această chestiune sunt foarte întemeiate. Chestiunea cinematografelor nu intră aci. Declar însă că ne însușim observațiunile d-lui profesor Iorga.

D-l profesor N. Iorga: Aceasta este o logică de avocat, nu de profesor. Să-mi răspundeți în logica de profesor.

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: Soluțiunea este să venim cu un proiect, pe care-l vom face chiar din inițiativă parlamentară și nu cred că onoratul guvern s-ar opune la reglementarea justă, așa cum o cereți dv.

D-l profesor N. Iorga: Dacă perseverați, meritați un doctorat de onoare la Facultatea de Drept de la Iași!

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: Eu am doctoratul meu, care îmi face destulă cinste și nu renunț la dânsul.

D-l profesor N. Iorga: Renunțați la celălalt, care poate fi de pură paradă.

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: Comitetul delegaților a respins amendamentul d-lui profesor N. Iorga.

NOTE

1. N.I. a scris următorul amendament, acceptat de Senat: „Un membru al Academiei Române, desemnat de Academie, dintre membrii săi activi”.

Despre situația externă a României

Afară numai dacă d-l ministru de Externe este atât de obosit, încât modesta mea opinie i-ar fi indiferentă...

D-l Victor Antonescu, ministrul Afacerilor Străine: D-le profesor, vă ascult totdeauna cu dragoste, cu respect și cu interes.

D-l profesor A. C. Cuza: D-le ministru, sper că m-ați ascultat și pe mine cu același interes! (*Ilaritate*).

D-l profesor N. Iorga: D-le președinte, d-lor senatori, să-mi fie îngăduit să spun câteva cuvinte de bun simț, de amintire adevărată și de prevedere, în care, în rândul întâi intră acel bun simț pe care îl mai reprezentăm câțiva, poate și din cauza locului de unde venim, poate și din cauza experienței noastre, poate și din cauza studiilor noastre, poate și din cauza impresiunii pe care ne-o fac anumite împrejurări din jurul nostru, pe care nu le-am dorit, cum au fost acele încercări pe care vom căuta să le îndreptăm, și cred că lucrurile o să meargă bine. Dar nu am nici cea mai mică pretențiune să dau lecții cuiva și sunt foarte convins că eu nu am misiunea de a apăra demnitatea României. Eu cred că demnitatea României o apără guvernul care este, iar dacă Suveranul își dă seamă că această demnitate nu este apărată, atunci trebuie să vie altcineva care să o apere. Fiindcă dacă vom avea toți grija demnității României, nu ne înțelegem totdeauna, și prin urmare nu se știe unde se găsește exact grija acestei demnități.

Mie, care am obiceiul să trag concluzii, nu să încep lucruri pe care nu le știu unde merg, nici să judec lucruri pe care nu le cunosc, să-mi dați voie să

fixez, iarăși, câteva puncte, așa cum am făcut după ziua de 13 februarie, care a provocat oarecari îngrijorări, înlăturate astăzi, spre bucuria tuturor, în cea mai mare parte.

Era atunci o stare de spirit, o atmosferă. Se crede de obicei că oamenii sunt aceeași de pe o zi pe alta. Cu desăvârșire fals. Toți suntem la dispoziția unor curente pe care le cunoaștem mai deplin sau mai puțin deplin și pe care le stăpânim așa cum sunt mijloacele noastre. Atmosfera de atunci era alta decât atmosfera de astăzi. Atmosfera de atunci mirosea a pregătire de război civil. Prin anume măsuri care s-au luat și prin întoarcerea la bunului simț a unor oameni care credeau că prea ușor se poate lua Țara Românească numai întinzând mâna - oameni de la noi - s-a ajuns la o stare de spirit mai bună. Cu cât oamenii își vor da seama de greșelile lor, cu cât își vor cumpăni puterile lor, cu cât vor pune ambițiunea lor mai mult în funcțiune de interesele statornice al țării, cu atât mai bine. Am impresiunea că în momentul de față, atmosfera est mult mai clară și că anumite momente au trecut. N-aș putea zice că nu se vor întoarce niciodată. Aceasta atârnă de cine va governa și atârnă de la opera de transformare internă la care sunt supuse toate spiritele. Nu-și închipuie cineva cât se cumințesc românii într-o lună! (*Ilaritate*).

De atunci, în afară de ședința de aici, când v-a vorbit d-l Filipescu și reprezentanții altor partide, când d-l președinte al Consiliului, cu temperamentul său, a trebuit să spună ceea ce orice președinte de Consiliu trebuia să spună: că va ști să apere interesele permanente ale țării, de atunci, s-a petrecut încă un lucru: afirmarea, pe care nimeni n-a îndrăznit a o tăgădui, chiar dacă aiurea se vorbește altfel, înaintea altui public, sau prin articole de gazetă, sau în conversații pe care nu le putem auzi, căci sunt cu ușile închise, nimeni n-a îndrăznit să se împotrivescă acestei afirmări că România are o politică externă pe care nu o schimbă. O supraveghează, o corectează, pe prieteni îi înștiințează de oricare alunecare, și prietenii, dacă țin la alianța noastră, revin la ceea ce trebuia să fie și înainte de această înștiințare.

Prin urmare, s-a spus că noi avem alianțele noastre. Nu le schimbăm cu alte alianțe. Și, dacă împrejurări așa de importante s-ar prezenta încât politica externă a României să trebuiască a se schimba, noi nu o vom schimba.

Și în această ședință s-a afirmat încă un lucru, că în lumea aceasta, care este acum împărțită, după două ideologii, după ideologia democratică, alunecând în unele locuri către sovietism și după ideologia fascistă, care poate să meargă până la o tiranie, pe care eu o declarăm dușmana cea mai mare a civilizației umane fiindcă împotriva anarhiei se produce reacțiunea imediat,

dar împotriva tiraniei este foarte greu; de sub călcâiul celui care și-a așezat cizma pe creștetul oamenilor, să se ajungă la același răspuns imediat și, prin urmare, la aceeași acțiune salvatoare, s-a afirmat, în aprobarea dv. a tuturor, că noi suntem și împotriva revoluției sovietice și împotriva atentatului la libertate care ar însemna un guvern altul decât guvernul sprijinit pe Constituția noastră, și pe așezămintele moștenite de atâtea generații de înaintași de ai noștri (*Aplauze*).

Și pe urmă, d-l președinte al Consiliului și d-l ministru al Afacerilor Străine au întrebat, ceea ce era natural și ceea ce s-a spus aci, era rezultatul unor cercetări, iar cercetările acestea s-au făcut cu o oarecare grijă de împăcare, de care trebuie să ne bucurăm.

S-a ajuns la acest rezultat, că ni s-a declarat formal - și nu avem dreptul să punem la îndoială aceste afirmații, că nimeni nu a vrut să încerce a ne impune ceea ce nu poate să plece decât de la conștiința intereselor noastre și de la dreptul de a dispune noi înșine de soarta noastră în toate legăturile care o asigură.

Aceasta ni s-a spus. Or, atunci eu nu mai înțeleg un limbaj diplomatic care nu ar corespunde cu toate limbajele diplomatice din toate timpurile care au putut să fie mai bune decât acestea, dar totuși, de la o epocă în alta, se transmit în anumite, formule care nu pot scăpa nimănui și cred că unui istoric îi poate scăpa sensul acestor formule, mai puțin chiar decât unui diplomat, care este un diplomat de carieră și care, prin urmare, se poate înșela.

Ni s-a spus că diplomații de care e vorba n-au fost la gară¹, n-au figurat în cortegiu, că n-au purtat uniforme. Evident, că pe un diplomat nu-l poți urmări unde se duce și nu știi la ce rezultat s-ar ajunge în această ocupațiune permanentă cu rosturile pe care le-ar avea pe cale privată un diplomat.

Ni s-a spus că au cerut asigurări că nu se vă ținea nici un discurs, că au mers la biserică, numai ca la o ceremonie pioasă și cred că, din punct de vedere uman, nu este un păcat care se poate imputa unui om că s-a dus ca să verse o lacrimă la mormântul cui s-a sacrificat pentru o idee. (*Aplauze*).

Aceasta este ceea ce ni s-a spus de ministrul de Externe. Dacă acestea au venit târziu, sunt multe feluri de temperamente și au fost două manifestațiuni ale ministerelor: manifestația aceluia care a vorbit în ședința de la Cameră și manifestația, deosebită ca temperament a cuiva care are grija afacerilor străine și care întrebuițează limbajul care se impune întotdeauna când se găsește cineva în fruntea ministerului care îngrijește de legăturile noastre cu străinătatea.

Concluzia? Concluzia trebuie să fie aceasta: în momentul de față, când civilizația omenirii este în primejdie, când toți oamenii de bine întrebuințează toate silințele lor, toate mijloacele lor ca să împiedece o ciocnire, când avem același patrimoniu, toate popoarele, pentru a-l apăra, când acest patrimoniu poate să fie distrus, cum a fost distrus în momentul de față în Spania, într-o rasă care nu știu dacă se va putea ridica vreodată și în orice caz, în ruine, care nu știu dacă se vor putea reface și într-o stare de spirit care nu va putea reveni, primim orice declarațiune de bună cuviință și în orice caz de respect față de această țară bună și față de acest popor loial, care nu provoacă pe nimeni și care în schimb, firește, nu înțelege a fi provocat de nimeni, pentru a merge tot pe drumul său natural pe care a pornit.

Nu pot încheia fără a spune un lucru. Sunt oameni de la noi, din lumea politică sau din lumea ziarelor, sunt și oameni care nu sunt de la noi și care au profitat de discuțiunile care s-au făcut aici, pentru a crea o atmosferă care, din fericire, nu a prea prins în Germania, dar a prins mai mult în Italia. Și-a închipuit cineva că ceea ce s-a vorbit aici pentru a afirma această independență a politicei noastre externe și această dorință ca să ne lase toată lumea în pace și cu sfaturi, cu îndemnuri, și cu făgăduieli, pentru că vedem noi foarte bine drumul nostru cu acești ochi pătrunzători ai unei rase care a trecut prin atâtea suferințe, s-ar putea preface în cine știe ce campanie violentă, în care până și discursul meu, așa de măsurat, a fost arătat ca fiind împotriva Germaniei și Italiei.

Cum am avut prilejul să spun astă-dată aici, Germania urmărește scopurile sale Dar nimeni de la noi nu poate tăgădui folosul unei bune legături cu un așa de mare popor și cu un Stat care a știut să se ridice așa de repede din situația în care l-a aruncat un război pe care l-a voit și ale cărui păcate le-a tras!

Nimeni nu a atacat Germania ca atare, cum nu este îngăduit, în primul rând, să atacăm pe aliații noștri și al doilea să atacăm și pe cei care nu sunt aliații noștri de acum, dar cu care trebuie să păstrăm relațiuni bune, pentru că această atitudine corespunde și cu fondul nostru sufletesc însuși.

Dar, - și aici vă rog să întrebuințați pe ministrul nostru de la Roma, și pe cine are grija unei intervențiuni pe lângă presa italiană, pentru a restabili adevărul. Dv. știți ce s-a publicat în ultimul timp în presa italiană, după știri care veneau evident de aici și a căror origine trebuie găsită, s-a colportat o infamă minciună pentru a strica legăturile firești cele mai prețioase pe care le avem din veac în veac cu poporul italian.

Nimeni nu a atacat Italia. Se pot cerceta declarațiile tuturor. Nu se va găsi un cuvânt de neprietenie față de această țară și față de acest popor, de care suntem legați prin toate fibrele ființei noastre morale (*Aplauze puternice*).

Căutați ca anumite intrigi să nu prindă. Să ne ocupăm de ale noastre dinăuntru, care cuprind astăzi așa de grele probleme. Să rămânem legați de alianțele noastre, prin care ni se garantează viitorul. Față de toată lumea să fim plini de acea precauțiune, dar și de acea prietenie care să așeze România în rândul popoarelor ce nu s-au lăsat turburate de curente extreme care învenineză omenirea astăzi, căci urmăm acea linie dreaptă prin care acești oameni părăsiți de toată lumea, așezați în mijlocul celor mai grozave primejdii, au știut să se păstreze etnicește întregi și să aștepte cu o răbdare de două mii de ani ca să-și creeze patria întreagă la care aveau dreptul (*Aplauze puternice, îndelung repetate*).

NOTE

1. Aluzie la participarea unor diplomați străini la primirea sicriilor cu corpurile neînsuflețite ale lui Moța și Marin, legionarii morți în Spania.

Ședința din 10 martie 1937

La proiectul de lege pentru înființarea Institutului Național de Credit al Meseriașilor

Meseriașul român din București, acela care lucrează asupra lemnului, este omorât cu desăvârșire de depozitele pe care le fac fabricile din Banat, din Ardeal, care vând tot felul de mobile proaste, cu o pojghiță lucioasă lipită pe un brad neuscat. Lumea proastă de la noi vede că strălucesc aceste mobile, prăvăliile le fac și facilități de plată, și ea cumpără încât, de fapt, vechiul nostru tâmplar va ajunge să moară de foame, cu atât mai mult cu cât și autoritățile tot de acolo iau. Să vedeți ce este la aceștia. Este o asociație între cea care nu-ți place d-tale și o spui, poate nu-mi plac și mie, deși n-o spun...

D-l profesor A. C. Cuza: Dar rău faci că nu spui!

D-l profesor N. Iorga: ...și alții care sunt creștini, dar creștini de aștia, care ne doresc nimic mai mult, decât să ne vadă făcându-ne bagajele și plecând din locurile pe care le-am cucerit cu atâta vărsare de sânge. Așa că și eu sunt pentru ajutorarea exclusivă a românilor de sânge, fiindcă ceilalți se ajută ei singuri și ar fi păcat dacă s-ar da un singur împrumut cuiva care nu este român, atunci când nu s-ar fi isprăvit cu toți care sunt români. Iar eu merg mai departe decât dv., d-le Cuza.

Iată, erau români musulmani odinioară pe Vardar, vardarioții aceia care au ajuns până în Asia Mică, aceia nu au fost creștini, dar eu nu aș fi dat un singur român de pe Vardar pentru toți cei de la fabricile de lemn, care fură pădurile și storc pe lucrători și omoară pe meșterii noștri aici, numai pentru că au intrat într-o cristelniță! Și ei sunt „creștini”, dar eu mă uit și la origina omului...

D-l profesor A. C. Cuza: Dar când este vorba de jidani, trebuie să te uiți! (*Ilaritate*).

D-l profesor N. Iorga: Mă uit și la unii și la alții și nu m-am servit niciodată de nici unul dintr-înșii!

În continuare:

Eu cred că nici d-l profesor Cuza nici eu și nici cei care au interpretat în același sens, nu ne îndoim de intențiile bune, pe care le are d-l ministru Nistor.

Iată însă ce se poate întâmpla - și aci vă rog să-mi dați voie să aduc înaintea o experiență care nu este prea veche, este din anul trecut. Acum un an, am mers cu comitetul de conducere al Societății istoricilor la Putna. Ne-am dus acolo la Putna ca să arătăm comorile acelea artistice străinilor.

Acum, la Putna, știți că sunt două fabrici care dărâmă dealurile, în fața chiar a mănăstirii lui Ștefan cel Mare. Dealurile acestea se dărâmă. Este o grozăvie. Se întrebuintează acolo în mare parte străini. Conducerea este a străinilor.

Comisiunea Monumentelor Istorice, de mai multe ori, a intervenit ca să se gonească fabricile de acolo. Noi luăm o hotărâre și ulterior nu, se execută.

D-l profesor Nistor, care reprezintă Comisiunea Monumentelor Istorice pentru Bucovina, gândește tocmai ca mine, că sunt anumite dedesubturi care până acum au împiedecat să se îplinească ceea ce trebuia.

Ce s-a întâmplat când am făcut noi această vizită? Noi mergeam să luăm un dejun frugal la mănăstire. Deodată, căutăm pe d-l Nistor, căutăm pe reprezentanții autorităților, căutăm aproape pe toți străinii. Unde erau? Se dăduse un mare banchet tocmai la străinii aceia care distrug dealurile din jurul bisericii lui Ștefan cel Mare. Și acolo la mănăstire am mâncat câțiva oameni care nu voiam să ne ducem, ferească Dumnezeu, la ceilalți, și câțiva din oaspeții care s-au unit cu noi. Ce dovadă mai strălucită decât aceasta! Desigur că d-l Nistor a voit să mănânce cu noi la mănăstire, fiindcă și d-sa disprețuiește și urăște opera aceasta de urâțire și distrugere a unuia din locurile sfinte ale poporului nostru dar, vorba d-lui Cuza, imediat intervine politicianismul. Acești oameni cu legături de interese cu cei de la fabricile de acolo de la Putna, i-au luat de acolo pe toți și i-au dus la oamenii pe care noi vrem să-i izgonim.

Frică îmi este că și cu legea aceasta, ca și cu cea de protecția industriei naționale, se va ajunge la același rezultat. Noi votăm, și pe urmă organizările acestea de partid zădărnicesc efectele tuturor legilor pe care noi ne ostenim să le facem. Este trist, dar adevărat. Așa este, d-le ministru, ceea ce am povestit eu la Putna?

Despre statutul naționalităților. În același context

D-le președinte, aș spune și eu un cuvânt, pentru că a vorbit d-l Binder, în numele Constituției.

Dv. știți ce sentimente am pentru minoritățile oneste, cu drepturi istorice dar să mi se dea voie să fac două observații care să rămână aici în analele Senatului.

O observație. Care a fost situația elementului românesc, secole întregi, în părțile de unde vine d-l Binder? Românul a trebuit să stea la țară. Intrarea lui la oraș era oprită. Era închis ca într-un ghetto, în mahalaua orașului. Uitați-vă la Brașov: românul din Schei cu atâta greutate a pătruns până în piața orașului; Românul care ajungea să aibă o prăvălie, un atelier în cetatea însăși era o pasăre rară. Eu cunosc suferințele de atâtea veacuri ale poporului nostru. Statul acesta românesc a fost întemeiat și pentru a-și păzi legile sale, dar și pentru a se repara nedreptățile istorice seculare (*Aplauze unanime, prelungite*). Și dacă mi se spune că aiurea s-ar ridica opinia publică împotriva

acestui Stat prigonitor, îl rog pe d-l Binder să observe ce se petrece astăzi în Germania, în Germania unde într-adevăr se dă un privilegiu absolut rasei germane, cu mijloace pe care noi nu le vom întrebuința niciodată, pentru că sunt sub umanitate, cu porniri în care se întâlnește, fără îndoială, și ura față de alți oameni care este străină de sufletul nostru. Dar, dacă sunt minoritari care să nu aibă dreptul de a ne obiecta ceva, atunci când noi ne ridicăm pentru primatul poporului românesc, sunt minoritarii germani, legați în chip firesc de o țară care a făcut, din ceea ce cerem noi modest principiul hotărâtor și exclusiv al întregii vieți naționale (*Aplauze prelungite*).

Ședința din 11 martie 1937

La același proiect

Despre datorii

O mare nenorocire, care a început sub mine, dar fără nici un fel de socoteală. Toți țiganii, toți nevolnicii, toți înșelătorii au intrat în legea aceasta a datoriilor. N-am făcut-o eu: mă scutur. Am și declarat că n-am nici o parte la această lege. Apoi, au venit alții și au adăugat demagogie peste demagogie.

Ați omorât băncile. Mulți oameni de treabă au dispărut ca factori în agricultură, de pe urma netrebnicilor care trăiau numai din împrumuturi. Nu numai țărani, dar oameni care n-au fost țărani niciodată s-au băgat în conversiune și a ajuns această lege una din rușinile cele mai mari ale vieții economice și financiare din orice fel de țară.

De unde a plecat și de ce a mers astfel, nu zic nimic. Dar, oricine a văzut că atunci când eram la guvern nici n-am pus piciorul acolo unde se făcea toată târguiala. S-au făcut târguieli sub mine; au continuat sub țărâniști, sub Vaida, și apoi ați venit dv., în legătură cu alegerile, și ați fost foarte largi cu punga altuia.

Eu am fost pentru altceva: eu am fost pentru ajutorarea oamenilor, de la caz la caz, judecând omul, iar nu urmărind numai o clasă.

Ce este țăranul? Eu nu știu ce este țăranul. Eu cunosc cutare țăran. Cunosc un țăran care este un om înaintea căruia mă închin; el e un sfânt și un martir. Cunosc pe alții, între care trebuia făcută o alegere. Dar sunt țărani care au devenit niște canalii electorale și niște bețivi, care nu merită să fie ajutați deloc.

Este o aristocrație țărănească pentru care trebuia legiferat, și o mulțime de țărani fără nici o socoteală, care nu trebuiau ajutați fără discernământ. Li s-au acoperit datoriile, ca să facă alte datorii pe urmă. Așa este viața, sprijinită numai pe exploatarea altuia. Cum eu nu mă prezint la alegeri, spun lucrurile cum sunt.

D-l Valer Roman: Nu vă prezentați personal, vă puteți prezenta în conducerea formației dv.

D-l profesor N. Iorga: Formația mea nici nu se poate prezenta la alegeri căci se cer atâtea taxe încât, ori candidații se aleg cu banii Statului, ori cu bani de împrumut, pe care, venind la putere, să-i plătească acelora de la care i-au luat. Câtă vreme vor fi taxe, atâta vreme alegerile acestea nu vor avea nici o seriozitate.

Ar trebui, înainte de a pleca de la putere, să înlăturați toate taxele; să se prezinte omul cu ceea ce are, cu merite, nu cu ceea ce are în buzunar.

Eu cu aceasta știu că mi-am pierdut din popularitate dar, cât mi-a mai rămas, o dau cui vrea (*Ilaritate*).

Ședința din 12 martie 1937

Pe marginea unei interpelări a lui N. Miclescu despre starea șoselelor noastre

Am o propunere, domnule ministru¹. Să ne adresăm lui Mussolini. Să ne trimită niște echipe din Abisinia, să întrebuițăm toate cămășile colorate ca să facem șoselele care ne lipsesc.

Cred că ideea este bună și domnul ministru nu ar avea nimic de spus. Când se vor mântui culorile pentru cămăși, o să le întrebuițați pentru partea cealaltă și atunci vom vedea că începe cu pantalonii albaștri (*ilaritate*).

În continuare:

Dar șoselele din Dobrogea? Nu se mai poate merge nici în Turtucaia, nici pe la Piuța Petrii. Se mergea pe Drumul Negru, acum nici pe acela nu se mai poate merge. Pe șoseaua de la Ploiești, pe valea Teleajenului, la Vălenii de Munte nici anul acesta nu se poate circula, fiindcă șoseaua nu e gata.

*După ce ministrul spusese că acea șosea nu era în sarcina ministerului
ci a județului Prahova*

Eu vă dau o soluție: ca să nu cheltuiți prea mult, întrebuințați pe domnul Bejan și cămășile sale galbene. Scoteti-i la șosea (*ilaritate*).

Ministrul spusese că s-a lucrat la dumurile diferiților potentai politici

Afară de mine, care nu am lăsat să se cheltuiască nici un ban pentru drumul de pe valea Teleajenului, tocmai fiindcă eram la guvernare. Am interzis să se lucreze. Am spus să se lucreze, numai acolo nu.

D. inginer N. Miculescu: De aceea, domnule profesor Iorga, ați rămas fără partid (*ilaritate*).

D. profesor N. Iorga: Eu am partid risipit. Numai eu știu câți vin la mine când voi ajunge la guvernare. De ce să-i hrănesc în opoziție? (*ilaritate*).

N. Miculescu vorbise de prețul exorbitant al șoselelor noastre

Fiindcă le facem largi și luxoase. Dacă am face mai multe categorii de șosele, dacă am avea și șosele de clasa a III-a, relativ mai înguste și cu un material care ar putea să se lucreze mai ușor, n-ar costa atât. Noi vrem să atingem perfecțiunea și rămânem în barbarie.

D-l inginer N. Miculescu: Tocmai pentru aceasta am protestat contra modernizării șoselelor.

D-l profesor N. Iorga: Eu am fost în America. Aici nu cred să fie mulți care au mers în America. Acolo există două categorii de șosele. În America sunt șosele largi, frumoase, cu o dungă la mijloc, și dacă mergi pe o parte, n-ai voie să aluneci de partea cealaltă a dungii din mijlocul șoselei. Acei care fac asemenea șosele sunt datori să le întrețină un număr de ani. Mi se pare chiar că nici nu se plătesc banii decât după un număr de ani.

Altminteri, în America sunt cele mai îngrozitoare drumuri care se pot închipui. Au fost locuri unde nu mai puteam merge și trebuia să ne oprim. Dar americanul cunoaște o mulțime de categorii de șosele, după importanța orașelor sau a satelor pe care le leagă. Nu este acolo ideea aceasta de la noi că trebuie să avem același tip de șosele de la un capăt la celălalt al țării.

La noi se lasă să se strice șoseaua în comună, când avem atâtea brațe de leneși care ar putea fi întrebuințate pentru ca șoseaua să fie reparată. Dacă facem peste tot drumuri de acestea mari, desigur că lumea se sperie de socotelile care se înfățișează și atunci nu mai facem nimic.

Dacă am face drumuri mai modeste, am avea și socoteli mai modeste și am putea recurge la sprijinul comunei și la sprijinul proprietarului, fiindcă pe moșia sa și proprietarul trebuie să ajute. Cu un sfert din ceea ce spuneți dvs., am putea face șoselele.

Dar, să mă iertați, șade câte un măgar în poartă, vede că nu este drum în fața lui și așteaptă să vină Statul să i-l facă. Toți aceștia ar trebui aduși de cineva la datoria lor.

Cum se lucra pe vremea prestației? Se așeza țaranul jos cu un ciobănaș, mai ședea de vorbă și să ferească Dumnezeu de lucrul lui!

D. inginer N. Miclescu: Înainte de război se lucra serios.

D. profesor N. Iorga: Și înainte de război se lucra tot așa.

D. inginer N. Miclescu: Dvs. ați fost cel care ați propus, în guvernarea dvs., reînființarea prestației.

D. profesor N. Iorga: Pentru că am văzut că nu se poate altfel. Era un lcru la care se recurgea, în lipsă de altceva. Principial sunt contra.

Cine întrebuințează șoseaua mai mult, trebuie să plătească mai mult. Sunt din aceea care strică mai mult și plătesc mai puțin. Toate camioanele acelea ale fabricilor de petrol în marginea Ploieștilor și acele fabrici care realizează averi enorme, camioanele lor au stricat șoselele și nu le dreg.

În continuare, în dialog cu N. Miclescu

Dar nu am redus noi bugetul, tocmai pentru că nu făceam politică de partid, cu o formidabilă proporție, atrăgându-ne ura tuturor. Dv. știți în ce proporție s-a redus bugetul pe vremea mea, și nimeni nu ar fi îndrăznit să primească impopularitatea care a pornit de acolo. Am luat măturoiul cel mare, și am plecat în momentul când voiam să fac alte reduții. Însă s-a venit cu formula Partidului Țărănist, și cu garanția d-lui Titulescu, și ni s-a cerut să plătim toate salariile și toate restanțele dinainte. Cum era să plătesc restanțele

de la țărăniști!? Intriga aceea stupidă, de pe urma căreia s-a dus un guvern care putea să facă economiile cele mai bune și să îndeplinească ceea ce voiați dv.

D-l inginer N. Miculescu: Și cu toate acestea ați făcut reduceri!

D-l profesor N. Iorga: Enorme.

D-l inginer N. Miculescu: Dar proporția între material și personal a rămas cam aceeași.

D-l profesor N. Iorga: Am tăiat la Instrucție lefi și funcții cu grămada.

D-l inginer N. Miculescu: Da, d-le Iorga, dacă ați fi fost dv. ministru de Finanțe, se făcea așa dar ministru de Finanțe era un om care voia să-și facă un partid...

D-l profesor N. Iorga: Dați-mi voie. Ministerele la care s-au făcut reducții au fost: Ministerul de Instrucție - cel mai împovărat - Ministerul de Război, unde s-a tăiat o birocrație inutilă. Și eu am făcut reducții la Ministerul de Instrucție, dar nu-l amesteca pe d-l Argetoianu; poate că îl mai întâlniți în viață publică. Fiecare are să-l aibă, la un moment dat, lângă dânsul (*Mare ilaritate*).

*După ce N. Miculescu spusese că după război
„oștirea noastră era dezarmată”.*

Eu te-ași întrerupe, dar nu aș vrea să te supăr. D-le Miculescu, ce s-a spus ani de zile după război? S-a spus să-și mărginească toată lumea armamentul și te trăgea la răspundere dacă te înarmai.

D-l Richard Franasovici, ministrul Lucrărilor Publice și al Ccomunicațiilor: Aveți completă dreptate.

D-l profesor N. Iorga: Pe vremea guvernării mele a trebuit să înșelăm Geneva, trecând pe grăniceri drept jandarmi. Aceasta a fost cauza pentru care multe țări nu s-au înarmat și nu poți spune d-ta că englezul nu este patriot, fiindcă se înarmează acum. Se construiesc doar acum 150 de vase și sunt trei orașe care nu fac altceva decât lucrează pentru armată. Englezul a crezut într-o ideologie pe care a impus-o lumii întregi și a văzut că Geneva nu poate folosi, că toți se pregătesc de război, că Italia se pregătește de război, Germania la fel.

Nu se poate crede, d-le Miculescu, că noi am fost orbi, netrebnici nepatrioți. Tocmai d-ta vorbești care ești unul din cei mai vrednici patrioți și care ți-ai legat numele de cea mai frumoasă bătălie din război? Tocmai d-ta, cu partea negativă, junimistă, pe care nu poți s-o învingi?

D-l Richard Franasovici: Toată lumea a trăit această iluzie a păcii, dacă nu într-o pace eternă, dar desigur de lungă durată și ne-am înșelat.

D-l profesor N. Iorga: De câte ori aud acest lucru, îmi apare cel mai caricatural tip junimist, d-l Simion Mehedinți, care pufnește și critică toate, parcă dacă ar fi fost d-l Simion Mehedinți și d-l Țigara Șamurcaș la guvern schimbau cu desăvârșire soarta României.

Nu, să nu ne facem nedreptate nouă. Uitați-vă la Italia, d-le Miclescu, pe care o cunosc atât de bine. Timp de mai multe decenii, italienii nu au făcut altceva decât să spună ceea ce spunem noi despre noi. Și a trebuit să vină omul acesta de energie genială, d-l Mussolini, ca să facă pe italieni a se respecta pe sine înșiși.

Mai ales astăzi nu trebuie să criticăm clasa conducătoare, pentru că se ridică până și gunoiul din stradă și zice: toți sunteți netrebnici, să vin eu cu ceea ce am putut strânge din demagogie mea!

Să ne iubim cu toții și laolaltă cu experiența noastră să facem ceea ce noi izolați nu putem face.

Omagierea Regelui:

Dar dvs. trebuie să spuneți rolul hotărâtor pe care l-a avut Majestatea Sa Regele Carol al II-lea în chestiunea aceasta a înarmărilor (aplauze puternice, repetate).

Despre circulația în America

Vă aduc înaintea experiența altei țări: în America, când mergi altfel decât cum trebuie, deodată, îți răsare un biciclist înaintea și îți spune: ai de plătit atât. Dacă discuți mai departe, plătești de două ori, de trei ori și cu cât stai mai mult, dacă nu te hotărăști să plătești, cu atât plătești mai mult, căci agentul poate să te aștepte până a doua zi, însă neconținut, cu timpul scurs, amenda crește. Și dacă ați asocia județele și comunele, dacă ați pune să plătească lumea aceasta care circulă pe șosele, dacă ați face un fel de Casă a drumurilor...

D-l Richard Franasovici: Este.

D-l profesor N. Iorga: ...o adevărată Casă a drumurilor, căci aceasta nu înseamnă nimic, este numai o organizare birocratică, fără îndoială că s-ar face

ceva. Așa, ne este milă de plângerea d-lui Miclescu, ne este milă de plângerea d-tale, dar și de oasele noastre care mergem pe șosele; te plângi d-ta, se plânge d-l Miclescu și plângem și noi pentru amândoi; dar pe urmă ne frângem oasele pe drumuri, în starea în care se găesc!

NOTE

1. Richard Franasovici, ministrul Lucrărilor publice și Comunicațiilor.

La proiectul de lege pentru prelungirea stării de asediu

Care nu făcea ca toată țara să fie pusă sub stare de asediu. S-a făcut o mare prostie sângeroasă cu acele ateliere de la Grivița, și acele greșeli trebuiau să fie îndreptate, dar nu să se întindă asupra întregii țări starea de asediu. Dar aceasta nu are a face cu ceea ce este acum.

D-l Vasile Rădulescu-Mehedinți: Am spus că d-l Vaida era în dezacord cu conducerea partidului pe această chestie a stării de asediu. Fapt este că starea de asediu a fost înființată pentru șase luni fără prelungire. Când a venit la putere guvernul Partidului Liberal, a găsit în țară o stare normală constituțională, dar a luat o măsură care este sursa adevărată a actualei stări de lucruri. În decembrie 1933, în ajunul alegerilor, guvernul liberal a găsit de cuviință să dizolve o grupare politică și aceasta a fost sămânța de anarhie aruncată, care a dat roadele cunoscute. Căci nu era permis ca guvernul liberal, fără un text de lege, să dizolve o grupare politică în timpul alegerilor, pe motivul că ar putea avea mulți aleși în Parlament. Nu era nici un pericol pentru România dacă gruparea Gărzii de Fier ar fi avut în Parlament câțiva reprezentanți.

Ar fi fost mai bine ca dâșii să fie aci, decât să se creeze prin dizolvare starea de lucruri ale cărei efecte le resimțim și azi.

D-l profesor N. Iorga: Dați-mi voie, eu știu că pe vremea mea a fost dizolvată Garda de Fier. Ne-am judecat acolo la Ministerul Justiției, înaintea magistraților, și acolo s-a hotărât dizolvarea. Dacă nu exista, atunci ce ați dizolvat? Lămuriți.

D-l Vasile Rădulescu-Mehedinți: Guvernul Duca a dizolvat Garda de Fier, printr-un act administrativ.

D-l profesor N. Iorga: Era dizolvată pe vremea mea.

Revine:

Aveți dreptate. Noi am dizolvat *Cultul patriei*.

După ce D.R.Ioanițescu spusesese că dacă N.I. „ar fi fost la locul de răspundere, nu ar fi ezitat nici un momernt să aplice starea de asediu”

Nu, nu o aplicam. Și să-mi dați voie să spun ce metodă se întrebuițează ca să nu ai nevoie de starea de asediu.

Răposatul Rege Ferdinand îmi spunea următorul lucru: știți că parlamentarii noștri, în timpul războiului, se duseseră la Odesa. Și acolo voiau să-i omoare bolșevicii. Și atunci a venit colonelul Boyle, care s-a dus între bolșevici și i-a scăpat pe toți. Acum, dacă a făcut bine, sau dacă a făcut rău, aceasta este altă chestiune (*ilaritate*). Și Regele Ferdinand l-a întrebat pe colonelul Boyle: cum ai putut d-ta singur să faci minunea aceasta? Și colonelul Boyle i-a răspuns: aici este o mare înțelepciune politică, Majestate. La noi, în Canada, sunt câini sălbateci mai răi decât lupii, și dacă se duce cineva care nu este canadian și trage cu pușca în dreapta sau în stânga, nu ajunge la nici un rezultat. Noi, canadienii, știm un lucru: toți câinii aceștia sălbateci sunt conduși de unul singur și noi îl descoperim imediat. Ochim și tragem un glonte între ochi. Așa am descoperit și la Odesa care este omul și am reușit.

Iată, în felul acesta se evită starea de asediu.

După ce Vasile Rădulescu Mehedinți spusesese:

Când s-a întâmplat ca agenții forței publice să confiște o uniformă sau o emblemă?

D. profesor N. Iorga: Am asistat la discuțiune și am spus: nu o veți aplica și când m-am dus spre Vălenii de Munte, pe drum îmi dau onorurile un grup de tineri îmbrăcați în cămăși albastre. Legea se votase seara. Eu am făcut cu mâna atunci, cum fac tuturor persoanelor a căror atitudine îmi displace.

D. Vasile Rădulescu Mehedinți: Dar nu am înțeles să iau apărarea nimănui, domnule profesor.

D. profesor N. Iorga: De ce nu ați executat dvs. întâi? Câștigați, căci se putea face un bazar de cămăși albastre, iar venitul l-ați fi trecut în bugat (*ilaritate*). Trebuie să recunosc că dvs. aveți monopolul unei singure cămăși! De la aceasta să știți că au plecat toate celelalte. Să ne îmbrăcăm ca toată lumea și veți vedea ce rezultate bune vor fi.

Despre dictatură

Eu sunt de părere ca locul de dictator să fie pus la concurs. Guvernul să anunțe un concurs de dictator și să se prezinte fiecare, îl trece la serviciul antropometric, îi arată care sunt mijloacele, alege pe cel mai bun și-l instalează ca pe cel mai bun dictator.

Despre starea excepțională

D-le președinte, d-lor senatori, guvernul și-a luat o însărcinare în forma aceasta remaniată, și-a luat însărcinarea de a face ordine în țară. Acesta este scopul celei din urmă schimbări din Minister și acesta este sensul cuvintelor care s-au rostit. El întrebuițează metoda sa pentru a face ordine în țară și își ia răspunderea întreagă a măsurilor la care s-a oprit. Se poate și altfel, și am arătat timp de mai bine de un an de zile că se poate și altfel. Nu promisem o moștenire din cale afară de bună. Plecase guvernul Național-Țărănesc și manifestațiile de stradă ale șomerilor au trecut în primele ceasuri ale guvernării mele pe dinaintea ferestrelor casei mele. Le-am oprit imediat, și poate vă interesează ce cuvinte, foarte puțin constituționale, dar ca pe o vreme ca aceasta le-am spus prefectului de poliție atunci. L-am chemat și l-am întrebat: „Ce metodă întrebuițezi d-ta față de turburări... Față de turburări a spus: acelea pe care le arată legea. Eu am spus: eu cer să fii și ilegal, când e vorba de stabilit ordinea publică. Răspunderea o iau eu! (*Aplauze puternice pe băncile majorității*). Fiindcă, atunci când este să aleg între liniștea țării mele, păstrarea acestei Constituții, bune-rele, afară de care nu este decât turburare, dezordine și luptă sălbatică între oameni care vor să acapareze România, când este, vorba de așa ceva, ce valoare pot avea legi votate în alte împrejurări în care nu apăsau astfel de răspunderi?

Atitudinea mea din primul moment s-a păstrat până la sfârșit. N-am îngăduit nici o manifestare. Întrunirile publice au fost supuse unui regim. Numai partidele serioase au avut dreptul la întruniri publice. Și am oprit și întruniri pe bresle, împotriva cărora s-a ridicat acum într-o memorabilă cuvântare președintele Republicii franceze, care a cerut să nu se mai turbure opera de refacere a Franței, prin neconținute întruniri ale oamenilor care urmăresc numai agitații. Și, în felul acesta, știindu-se că, în orice moment, sunt gata să recurg la orice măsură pentru ca ordinea, autoritatea, buna rânduială sprijinită pe tradiția acestui popor, să fie păstrate, nimeni nu s-a

clintit. Când am plecat de la guvern am lăsat d-lui Vaida o țară perfect liniștită, deși erau destule motive de nemulțumiri. Într-adevăr, nu se puteau plăti unii funcționari. Dumnezeu știe câte alte supărări erau. Dar lumea răbda. Era acesta un sistem. Au venit apoi ani întregi, în care, sub pretext de democrație, s-a îngăduit orice. Și lucrurile acestea lumea nu le uită.

Ele nu rămân la un punct, ci orice îngăduință se prefăce în obicei, și obiceiul devine din ce în ce mai îndrăzneț și mai obraznic. Și când a venit Duca la putere, a venit la mine acasă și m-a întrebat: ce crezi că este de făcut în rândul întâi? În rândul întâi, liniștirea țării, aducerea țării aceștia la rânduială cu orice preț.

Metoda întrebuițată, poate nu a fost cea mai bună. M-am întrebat dacă nu cumva sfatul acesta al meu l-a îndreptat, printr-o mentalitate deosebită de a mea, la anumite măsuri cu caracter electoral, de unde a ieșit acea mare nenorocire¹ de la Sinaia.

Dar în momentul acela am constatat că țara aceasta nu este cărmuită, nu numai din vina celor de sus, dar fiindcă întregul aparat administrativ nu-și îndeplinește datoria.

Ce s-a petrecut acum în urmă la Bacău, o dovedește. Un grup de oameni disciplinați, îmbrăcați într-o anumită uniformă, pot să ajungă stăpânii unui oraș întreg, pot să terorizeze pe oricine și pot impune rezultatul în alegeri. Așa se întâmplă ori de câte ori administrația dispăre.

Prin urmare, nici prefectul, nici primarul, nici comandantul jandarmilor, nimeni nu intervine acolo unde intervenția trebuie să se producă imediat, și într-un chip strivitor pentru autorii dezordinii, pentru că, dacă unul din ei este pedepsit cum trebuie, alții nu îndrăznesc. Din îngăduirea unuia și a altuia, se ajunge acolo unde oricine își îngăduie astăzi orice.

Eram în gară atunci când trupul nenorocitului meu fost prieten era suit în vagon, ați fost poate câțiva dintre dv. acolo în gară - a intrat oricine a vrut. Erau oameni care râdeau, și ar fi fost lucrul cel mai ușor ca toți miniștrii care erau de față și toți reprezentanții autorității să fie omorâți așa cum a fost Duca. Iar într-o odaie vecină, unde era închis unul din asasini, un membru al familiei lui Duca a tras cu revolverul într-unul din asasini.

Dar ce este aceasta, decât cea mai desăvârșită anarhie, care a continuat zi de zi din cauza unui motiv de care ar trebui să ne desbărăm cu toții: teama ca nu cumva să scadă popularitatea noastră.

Trebuie să căutăm ca împotriva tuturor și cu orice jertfe, treaba să meargă până la capăt.

Ați introdus cenzură. Ce face cenzura? Nici nu știu măcar agenții cenzurii ce trebuie să suprimă. Li se pare că dacă este cenzură trebuie să primească o anumită direcțiune, care variază de la o zi la alta și de la un om la altul. Nu este permis să se offenseze Coroana.

Ei bine, în foaia d-lui Maniu: *România Jună*, Regele a fost insultat sub diferite forme; și un imbecil ar fi descoperit ce ascund. Nu trebuiesc tolerate atacuri împotriva aliaților. Atacuri împotriva aliaților apar zilnic; în special în presa germană din Ardeal, Franța a fost atacată timp de 4 ani de zile.

Nu e permis să se răspândească știri false. S-au răspândit știri false cu toate acestea de cine a vrut și cu anumite scopuri care au fost atinse.

Nu este permis să se excite la uciderea unui om sau la suprimarea unei clase sau categorii sociale. Aceasta s-a făcut neconținut. Ați tolerat toate lucrurile acestea și ați ajuns la rezultatele pe care le vedeți, în sfârșit, acum, pentru care sunt responsabilii cei care au luat prea ușor o sarcină care era prea grea pentru umerii lor.

În ceea ce privește starea de asediu, v-am spus de atâtea ori că noi glumim de atâția ani de zile cu starea de asediu a lui Cuza Vodă. Pe vremea aceea însă era o voință și lângă voința aceasta erau alte voințe gata să intre în acțiune oricând. Starea de asediu a lui Cuza Vodă era venită după manifestarea de stradă pusă la cale, nu vă supărați pe membrii Partidului Liberal care nu-l sufereau pe domnitorul Cuza pentru motive de ideologie, pentru interese de partid.

Pe vremea aceea, Mircea Mălăeru¹, pus la cale de partidul de opoziție, a vrut să dea foc țării și a venit la București; este cea dintâi încercare de a lua capitala României cu asalt.

Dar Cuza Vodă a putut să ierte pe vinovați și să scoată din închisoare pe cei care au fost bănuți.

Pentru ce? Pentru că se știa că pe vremea aceea starea de asediu înseamna - nu știu dacă dv. v-ați gândit deseori la acest lucru, că dacă cineva iese înarmat în stradă și încearcă un atentat, este pus la zid și împușcat! Aceasta înseamnă stare de asediu (*Aplauze*). Și când știe cineva că pentru aceasta poate să nu mai vadă a doua zi lumina zilei, o societate întregă se liniștește.

Ce fel de stare de asediu este aceasta, când cine a vrut s-a adunat, cine a vrut să vorbească, a vorbit tot ce a vrut și ziarele erau pline a doua zi de toate cuvintele de ațătare pronunțată. Au fost congrese care nu însemnau decât

luarea cu asalt a Bucureștiului de un partid, cu tribune așezate în mijlocul orașului, cu lume cu steaguri, cu anumite uniforme, cu declarații că cine este acolo, este totul și partidul care guvernează. Că totul este rău în afară de voința partidului aceluia. Aceasta este anarhie!

Mie îmi era rușine de ceea ce se vedea în astfel de zile, cu trenuri puse la dispoziție - plătite fără îndoială, dar puse la dispoziție de către dv.

La un moment dat, era un german în casă la mine căruia i-am spus zâmbind: ca la dv.! „Nu ca la noi”, mi-a răspuns. „Noi ce am făcut în Germania”, am făcut cu oameni aleși, cu foști ostași care răspundeau și aveau o conștiință, nu cu oameni prinși, cine știe cum aduși, cu o răsplată care este o adevărată pomană adeseori. Și ca să sperii pe cine? Pe Suveran? Suveranul are experiența lui de român ca noi, care știe ce se ascunde sub haina fiecăruia.

Ce să sperii? Să sperii lumea? Lumea este prea cuminte ca să se sperie de orice demonstrație.

Și acum, dv. veniți cu proiectul acesta, care poate să fie criticabil în amănunte.

D-l Ioanițescu este omul care descopere repede elementele greșite într-un proiect de lege, eu nu le judec în ce privește amănunțele care se cuprind într-o lege. Legea dă posibilitatea de a întrebuița anumite măsuri, iar un guvern ia dintre posibilitățile acestea ceea ce i se pare că trebuie adus la îndeplinire.

Nu se vor petrece toate lucrurile pe care le-a prevăzut d-l Ioanițescu și alții decât amatorii de bigamie și de poligamie se vor bucura de judecata tribunalelor ordinare. Dar eu înțeleg un lucru, deși sunt sigur că, dacă m-aș găsi în situația dv., n-aș avea nevoie nici de cenzură nici de starea de asediu.

Este de ajuns să se simtă o voință tare, pentru ca oamenii să știe că trebuie să se oprească la anumite limite.

Eu văd însă în legea aceasta, așa după cum cunosc această adunare de bunevoini și de talente, având la spatele dv. un foarte cuminte șef de partid, care cu cuvintele pe care le-a spus acum în urmă, a adus sănătatea acestei țări, (*aplauze puternice*) eu văd în legea această dorința sinceră și hotărâtă de a păstra ordinea.

Dv. sunteți datori Regelui, țării și viitorului guvern, sunteți datori să mențineți ordinea aceasta cu ori ce preț și cu orice risc (*Aplauze îndelung repetate*).

Și atunci dv., care știți cum achită judecătorii și jurații și câte crime politice au fost amnistiate de jurați (*vii aplauze*), dv. știți că astăzi se arestează

turburătorii și mâine sunt puși în libertate pe baza nu știu cărui articol din nu știu care cod, ați socotit necesar să veniți cu aceste măsuri.

Căci altminteri ce mai rămâne? Când administrația nu lucrează, când justiția nu condamnă, rămâne la lucru armata, armata care s-a păstrat curată, în mijlocul căreia n-au pătruns luptele de partid (*vii aplauze, îndelung repetate*), și care nu consimte în nici un chip să tolereze dezordinea care pregătește războiul civil (*Aplauze puternice*).

Față de agitațiile comuniste care se ascund dar care nu sunt mai puțin periculoase, față de agitația cealaltă care nu-și mărturisește niciodată ținta adevărată, față de aceasta este mai bine ca armata să intervie astăzi ca judecători, potrivit unei legi, decât ca în Spania: mâine să intervie cu puști și tunuri, pentru a suprima pe răsculați (*Aplauze prelungite*).

Armata aceasta mai are două însușiri. Una este că e bazată pe ordinea neclintită și a doua că ofițerii noștri sunt plini de acel bun simț care în unele împrejurări nu numai că interpretează legea, dar găsește ceva și dincolo de lege: cea virtute fundamentală a acestui popor care este bunul simț. Și eu mă încred în bunul simț, în respectul de ordine al acestei admirabile armate și în puterea acestei legi, eu cer să meargă până la capăt, pentru a suprima ceea ce de atâția ani turbură bunul mers al acestui popor! (*Aplauze puternice și îndelung, repetate*).

În continuare:

D. Vasile Rădulescu Mehedinți: Eu am spus: dacă păstrați Constituția, atunci s-o aplicați, iar dacă nu, s-o modificați.

D. I. Damian, raportor: Dar ați pledat aici 20 de minute că starea de asediu este constituțională.

D-l profesor N. Iorga: Îmi dați voie să vă întrerup.

În materie de Constituție, eu spun că Constituția actuală ar fi trebuit să fie cu totul alta. Trebuiau alte principii. S-a încredințat redactarea ei lui Dissescu, om înaintat în vârstă, om cu totul cu alte idei și s-a venit cu acest proiect, actuala Constituție, care putea să fie cu totul alta dacă opoziția ar fi fost la locul ei. Dar opoziția s-a dus și a spânzurat șobolanii la Clubul liberal din calea Victoriei și a trimes în Cameră anumite persoane care au venit cu fiole de gaze rău mirositoare. Prin urmare, Constituția aceea n-a recunoscut-o șeful dv. din acel moment, d-l Maniu, aceasta este istorie, nu polemică de partid, și într-un moment când se deschidea perspectiva unei veniri la guvern, ca să vină împreună cu mine, a trebuit să-l catehizez pe d-l Maniu nu știu

câtă vrea, ca să-i gădesc o formulă care să-i împace chinurile d-sale de conștiință, în care avea speranța că ceda, dar nu ceda asupra fondului. Încât dv. puteți vorbi de orice, dar nu de Constituție, când n-ați lichidat cazul d-lui Maniu, astfel că, să-mi dați voie, nu de Constituție puteți vorbi (*Aplauze puternice pe băncile majorității*).

D-l Vasile Rădulescu-Mehedinți: D-l Maniu, la guvern, a respectat și aplicat Constituția și nu a aplicat nici odată starea de asediu.

D-l profesor N. Iorga: D-le Rădulescu, dv. n-ați avut această nenorocire, dar eu am avut trista situație să mă bucur de intimitatea d-lui Maniu. Eu l-am învățat să citească, eu am redactat textul și am văzut ipocrizia sa față de Constituție (*Aplauze puternice pe băncile majorității*).

NOTE

1. Mircea Mălăeru, agitator al țăranilor în favoarea Unirii, în anii 1859-1862. Istoricul Dan Berindei i-a consacrat 14 articole.

Ședința din 15 martie 1937

Dialog cu Mihai Manoilescu despre regulamentul Senatului

După ce acesta se plânsese că senatorii nu primesc actele solicitate pentru a face interpelări

Sub dictatură le veți primi?

D. profesor M. Manoilescu: În Italia, Germania și Portugalia, ca să vorbesc de țări pe care le cunosc *de visu*, funcționează administrația ceasornic.

D. profesor N. Iorga: Altă calitate de oameni, dacă vor fi pe banca ministerială, se vor îndrepta lucrurile?

D. profesor M. Manoilescu: Dvs. știți, ca istoric, că oamenii mari au creiat totdeauna istoria și că instituțiile au creiat pe oamenii mijlocii.

D. profesor N. Iorga: Slabă nădejde! Știți ce înseamnă aceasta? Aceasta înseamnă ca și cum ați spune că examenul creaiză cunoștințele candidatului (ilaritate).

Ședința din 16 martie 1937

La proiectul de lege pentru concentrarea învățământului tehnic superior în școlile politehnice

Cu voia d-lui Manoilescu, iau cuvântul pentru câteva lămuriri. S-a adus înainte hotărârea care s-a luat pe vremea când eram ministru al Instrucțiunii Publice și președinte al Consiliului. A fost o amânare, pe care aș fi dorit-o și așa a dorit-o și Parlamentul de atunci: să se facă într-o atmosferă senină. Atunci însă atmosfera nu era senină, fusese o demonstrație, și legile nu trebuiesc niciodată să fie sub influența demonstrațiilor de afară.

Este foarte bine ca ori de câte ori se produce o demonstrație din afară, să se oprească legea și atunci când se calmează spiritele, arunci să se discute, fiindcă legile nu se votează pe stradă, legile se votează aici. Demonstrații de acestea au fost și acum în urmă. Mi se pare că a fost și o scrisoare de amenințare, mi se spunea de cineva că i s-a făgăduit colegului nostru Hurmuzeascu nu știu ce operație de bărbierie a ciocului și cu raderea pe cap.

Acestea sunt niște barbarii stupide, care niciodată nu trebuie să se amestece în rosturile unei țări. Interesații unei legi sunt cei care trebuie să păstreze tocmai atitudinea cea mai calmă și cea mai cuviincioasă, căci noi nu votăm pentru că ne bate cineva din picior. Aceasta trebuie să se știe de toată lumea. Dacă s-a ajuns la acest rezultat, care în general nu se poate admite și era bine dacă se ținea seamă de anumite drepturi câștigate, dacă s-a ajuns aici este că s-au chibzuit lucrurile, nu fiindcă s-a cerut imperios ca dreptul acesta de inginer să fie dat numai unei anumite categorii. Trebuie ca lumea să se astâmpere, și apoi să se examineze problema, căci dacă se votează legile este că așa a crezut bine acest for unde ele se fac. Cel puțin atâta vreme cât mai este această orânduială, pe care dumnealor, miniștrii, sunt puși acolo ca să se păzească. După ce nu se va mai păstra rânduiala, se vor ciocni în cap etc. toți nebunii din Țara Românească, dar noi vorbim câtă vreme această cârmă se păstrează în mâni de oameni cuminți. Prin urmare, sunt contra atmosferei de azi, așa cum am fost și atunci, pentru că nu trebuie să ne speriem de nici un ultimatum venit de la nimeni, de orice fel de categorie.

Era foarte bine să se întrebe și școlile de care este vorba. Trebuia să se întrebe și Universitatea. Aceasta era o datorie de bună cuviință.

Mai este de obiectat ceva. Noi putem legifera în price domeniu. Eu pot să vin cu un proiect de lege într-un domeniu care nu m-a preocupat niciodată. Nimeni nu mă poate împiedeca. Dar este desigur mai bine să nu vină cineva cu inițiative de acestea decât din domeniile care-i sunt cunoscute.

Mi se pare că, în ceea ce privește acest proiect, sunt câțiva semnatari cari s-au grăbit; și este chiar cam jenant pentru unii dintr-înșii să li se citească numele aici.

Era bine să se lase aceasta în grija unui număr de oameni competenți și pe urmă să se umble după semnături de acelea care dau valoare proiectului.

Multe din observațiile care s-au făcut proiectului sunt juste. Dar, în sfârșit, noi îl avem înaintea noastră și-l putem primi sau respinge.

Ce se prevede în acest proiect? Întâi este un lucru pe care să-l tăiem! Dar al doilea, un lucru pe care nu-l putem tăia, căci există școala de ani de zile. Este vorba de Politehnica de la Timișoara, unde s-au cheltuit sume mari, s-au cumpărat instrumente scumpe. Am fost și eu acolo; este o adevărată cetate universitară. Unul din matematicienii noștri, care făcea și politică, a vrut să-și lege numele de un așezământ.

Și a făcut acolo o școală unde s-au adunat studenții minoritari și de la noi, unde au fost multe lupte, vă aduceți aminte ce atmosferă era acum câțeva vreme la Timișoara. Eu am venit într-un moment când d-l rector Vâlcovici nu știa pe ce drum să apuce, pentru că cine hotăra erau elevii care făceau demonstrații. Nu zic că d-l rector tremura, dar nici nu era prea decis.

Acum voiți să înființați o școală Politehnică la Iași. Noi avem doar atâta putere cât să ținem o școală politehnică bună. Înainte de a se dezlipi partea aplicată de la Universitatea din București, era altceva de făcut. Înainte să aducem pe alții la Politehnică, să aducem toate politehnicele în același loc și să întemeiem o adevărată politehnică (*Aplauze*).

D-l Manoilescu, ca unul care iubește acest învățământ de cultură înaltă, și cine nu-l iubește! îmi spune că acolo sunt toate secțiunile trebuitoare, cu diplome pentru construcții, pentru chimie și așa mai departe. Dar nu este mai puțin adevărat că istoria creierii acestui învățământ politehnic la noi, istoria aceasta este plină de multe îngrădiri și întreruperi.

Politehnica este o idee din vremea marilor creațiuni ale lui Napoleon I. Și dacă noi am avea o adevărată școală politehnică, căreia să-i spunem politehnic sau politehnică, masculin sau feminin, atunci am găsi pretutindeni o inițiativă și nu candidați la funcțiuni, ci o inițiativă în legătură cu capitalul întreprinzătorilor de la noi, care ar fi schimbat cu desăvârșire aspectul țării.

Era vorba odată de ingineri universitari și ingineri politehnici. Din nenorocire, sunt foarte mulți ingineri bugetivori (*Aplauze prelungite*), care au înainte de toate în vedere nu creațiunea lor proprie, ci puțința de a se plasa într-un loc.

De aici nevoia să fie cât mai puțini candidați sau dacă vin de aiurea o altă serie de ingineri, de acolo se naște acel război între studenți, între unii care au mai puține drepturi și alții cu mai multe drepturi la titlul de inginer, dar fără îndoială că nu este bine să-l apere cu mijloacele care au fost întrebuințate în ajunul proiectului și poate chiar în momentul discuțiunii acestei legi.

Dar școala Politehnică, aceea creată de Napoleon, a ajuns, odată cu dispariția acestui mare geniu, să fie o școală de Poduri și Șosele, care a durat multă vreme cu acest singur caracter de școală de Poduri și Șosele într-o țară unde sunt și poduri și șosele. Iar noi am avut atâta vreme o școală de Poduri și Șosele fără ca să ajungem să avem nici poduri, nici șosele.

După aceea a venit influența Germaniei care fără îndoială că s-a exercitat pretutindeni. Și atunci noi am venit cu un așezământ politehnic. Așezământul acesta politehnic din Germania, sau deosebitele forme ale acestui așezământ politehnic, sunt în legătură cu ce? Ceea ce a făcut prosperitatea economică a Germaniei e că studentul, de cum iese de la școală, el aduce îndemânările, cunoștințele și puterea lui de descoperire acelei fabrici. El trece de-a dreptul de la examenul de doctorat la o anumită ocupație folositoare societății. Și aceasta creează acea circulație de la știință la practică, și cu efectele de la practică asupra științei, pentru că atâtea lucruri în domeniul științei se descoperă acolo la fabrică. Așa se întemeiază un lucru bine echilibrat cu puțință de dezvoltare organică, prin care se ridică o societate. Pe când aici, avem a face cu lupta dintre candidați la anumite rosturi plătite de Stat - să spunem tot durerosul adevăr - și în jur sunt un număr de profesori, sau de o parte, sau de altă, și sunt și suflete sincere care, în atmosfera aceasta pasională, se așează într-o tabără sau se așează în altă tabără.

D-lor, mă veți întreba, ce cred despre învățământul aplicat la Universitate. Aici mă deosebesc puțințel de colegul Hurmuzescu. Eu am văzut așezământul lui, foarte bine condus, fără îndoială că se face lucru bun acolo. Acum îl duceți la Politehnică, dar zestrea de acolo, dar profesorii de acolo, dar entuziasmul de acolo? Aceștia rămân cu totul la o parte. Aceasta

este rău pentru că toți și toate trebuiau să vină împreună cu studenții ca să lucreze acolo la Politehnică, unde se mută centrul de greutate al acestei pregătiri.

Căci noi nu avem atâtea puteri ca să se poată irosi ceva. Încă odată spun, trebuie să se facă o concentrare, cu spirit de dreptate, pentru că este indiferent că o diplomă se dă de Universitate sau de Școala politehnică, numai ca să prezinte un folos pentru societate. Așa că legea desigur că nu este o lege echilibrată, nu este o rezolvare reală a unei probleme, care după părerea mea nu este închisă. În momentul însă când se va găsi o altă soluție, și cu autoritatea trebuitoare, pentru ca nimeni, nici de sus, nici de jos, să nu proteste împotriva legii, să nu amenințe cu greva, în momentul acela trebuie să fixăm o despărțire care n-a fost fixată până acum.

Universitatea este - mă iertați - pentru studii teoretice. Părerea mea este că trebuie să facem o școală de avocați, în afară de Facultatea de Drept. Avocatului viitor nu-i folosește mult studiul dreptului roman, cu o limbă pe care n-o știe nici declina, nici conjuga, ca să învețe din câteva fraze pe de rost. Și dacă s-a înființat școala aceasta pentru funcționari, pe care Universitatea vrea s-o distrugă, și face foarte rău că încearcă s-o distrugă, școala aceasta a d-lui Negulescu se îndreaptă până la ultimul notar de sat, care notar de sat nu poate să se înscrie la Facultatea de drept, fiindcă n-are nevoie să învețe limba latină și să consulte pe juriștii cei mari ai Romei sau pe teoreticienii de la începutul secolului al XIX-lea din Germania, ca să lucreze la seminar asupra ideilor lui Savigny¹.

Chiar îți domeniul medicinei ar fi foarte bine dacă am avea o modestă școală, dacă am reînvia vechea școală a lui Davila.²..

D-l profesor dr. D. Danielopolu: Cine să-i urmeze cursurile, d-le profesor?

D-l profesor Nicolae Iorga: ...pentru doctori mărunți, care să cutreiere toate satele, să nu lase pe oameni fără îngrijirea trebuitoare și să nu se mai găsească populația noastră în situațiunea de acum, care nici ea nu este așa de grozavă: eu cutreier țara și am văzut oameni așa de voinici cum am vrea să fim mulți; sau este păcat că unii mor, fără îngrijire; dar să nu disperăm prea mult.

Aș vrea, în materie de clădiri, ca alături de Academia de Arhitectură să se găsească și o școală de măștri. În Dobrogea, până mai ieri erau măștri de aceștia mai mici, chiar eu mi-am clădit la Mangalia o casă cu un maestru de aceștia, grec, care își cunoaște perfect meșteșugul.

Să sperăm cât se poate mai mult de la Universitate și pregătirea profesorilor, pentru că Universitatea nu este pentru a pregăti pe membrii învățământului secundar, de loc. Statul, dacă are nevoie de profesori, să-și facă un fel de școală de pedagogie superioară, în care, pe baza pedagogiei, să se învețe anumite lucruri.

Universitatea are datoria de a cultiva dezinteresat știința. Și atunci, când de o parte va fi cultivarea dezinteresată a științei la Universitate, când alături va fi pregătirea oamenilor de meserie și, când, de altă parte, va fi pregătirea funcționarilor pe care îi cere Statul, atunci vom avea o osebire, care ne va permite să cugetăm clar. Și cugetând clar, întemeiem solid. Iar pentru moment întemeiem lucruri puțin solide, fiindcă și cugetarea noastră, d-lor senatori, este din nenorocire confuză.

Astăzi se poate vota această lege, cu îndreptările pe care le-ar putea primi, dar problema rămâne întregă și va trebui să fie rezolvată în acest, sens (*Aplauze puternice pe băncile majorității*).

NOTE

1. Fr. Ch. Savigny (1778-1861), unul din creatorii dreptului german modern.
2. Școala de mică chirurgie de la Mihai Vodă a fost inițiată de dr. Davilla în 1855, în domnia lui Barbu Știrbei.

Sedința din 17 martie 1937

Pe marginea regulamentului

D-le președinte, în chestiune de regulament văd pe d-l subsecretar de Stat de la Ministerul Instrucțiunii că se înfățișează, probabil, aducând modificările făcute la Cameră legii învățământului superior.

Deoarece aceste modificări, care au fost foarte mult discutate acolo, interesează întregi categorii de profesori universitari, aș ruga să nu se vină prin surprindere ci, dacă este să se facă o discuție, să se facă la începutul ședinței următoare, mâine, pentru ca să luăm cunoștință de aceste schimbări și să pregătim argumentele noastre (*Aprobări*).

Aș fi foarte bucuros dacă s-ar primi această propunere.

D-1 prof. I. Nistor, ministrul Muncii și ministru ad-interim la Ministerul Educațiunii Naționale: Primesc propunerea cu mare plăcere. N-am acum mesajul. Îl voi avea mâine și voi prezenta legea pe care o vom discuta împreună cu dv.

D-1 profesor N. Iorga: Mâine la ora 16.

D-1 prof. I. Nistor: Să fixeze onoratul Birou ora când să se discute legea.

D-1 profesor N. Iorga: Mâine la ora 16 (*Aprobări*).

D-1 profesor N. P. Bănescu, vicepreședinte: Noi vom avea grijă să fixăm ședința astfel încât să fie vreme pentru d-nii senatori să ia cunoștința de modificările făcute proiectului.

D-1 profesor N. Iorga: Să se facă comunicările în ședința de dimineața, pentru ca legea să poată începe să fie discutată după amiază (*Aprobări*).

Ședința din 18 martie 1937

La proiectul de lege pentru interpretarea art. 47 din legea pentru reforma agrară în Ardeal

D-le președinte și d-lor senatori, eu sunt pentru acest proiect și sunt pentru proiect din mai multe puncte de vedere.

Unul din punctele de vedere este în legătură cu situația mea de președinte al Comisiunii Monumentelor Istorice.

Acolo în Ardeal sunt conace. Cine a fost în Ardeal știe ce înseamnă pentru noi conac; acolo sunt castele, care sunt foarte deseori adevărate monumente de artă, clădiri frumoase din secolul al XVIII-lea, și prin urmare, chiar din acest punct de vedere este un mare avantaj când o clădire istorică, datând de 200 de ani, poate și mai adânc în trecut, este de vânzare, să se prezinte Statul român, pentru ca țara aceasta să păstreze un caracter nobil care ar dispărea, fiindcă tot felul de speculanți pot veni și cumpăra aceste castele, ca să le transforme sau chiar ca să le dărâme pentru ca să vândă materialul.

Ar trebui chiar ca Statul, printr-o legislație specială, să-și asigure oriunde dreptul de a interveni.

Iată, am primit o plângere din partea unor săteni din Bacău. O societate italo-română de petrol a început întreprinderea ei și a pus o sondă; avea de luat de la Stat vreo 32 de milioane și acesta n-a avut cum să le plătească. La rândul ei, societatea avea o datorie de câteva sute de mii la Stat, n-a putut plăti datoria și atunci i s-a scos în vânzare schela care s-a vândut la niște evrei pentru trei sute și ceva de mii de lei. Acum vin acești evrei, desfac tot materialul și-l vând.

Iată un caz când Statul putea interveni. Dacă este vorba de o datorie ca aceasta. Statul oprește orice înstrăinare a acestei instalații, care folosește țării. Dacă într-un domeniu ca acesta, care nu interesează arta și trecutul, Statul poate interveni, cu atât mai mult este păcat de Dumnezeu să se strice o muncă atunci când este vorba de această viață istorică a Ardealului, întrupată în asemenea monumente, pe care le-am văzut aproape unul câte unul.

Mai adăogați apoi că de castel se ține și câte o biserică, și nu este întotdeauna o biserică a aceleași confesiuni ca și confesiunea proprietarului actual al castelului.

Și atunci, dacă se vinde oricui, unui om venit cine știe de unde, care nu are în vedere decât specula, se pierde unul din puținele monumente ale modestei noastre arte din acele locuri.

Nimeni nu poate fi însă și împotriva rezervării de Stat a dreptului său de colonizare, după ce acești oameni ai noștri au fost urmăriți din secol în secol de alții.

Pe vremea împăratului Iosif al II-lea, i s-a prezentat această plângere. Fuseseră goniți românii dintr-un sat în care se dăduse foc. Și atunci împăratul a întrebat: dar românii au pus focul? Nu, dar după obicei, cei care dau foc sunt românii. Împăratul a intervenit și a spus: nu așa, să dovedești întâi că un român a dat foc și pe urmă chiar să nu faceți responsabili pe toți românii de dincolo pentru că unui român i-a venit să dea foc, pentru un motiv sau altul. Noi suntem niște expropriați, noi suntem expropriații nr. 1 (*Aplauze puternice*) și sunt în dreptul nostru toate exproprierile acestea pe care noi le facem într-o frumoasă formă legală.

Că vine acum Consiliul Legislativ și face observațiunea că din punctul de vedere al metafizicii dreptului este într-un fel sau în altul, mai bine metafizica dreptului să rămână unde este, iar românii să fie unde au dreptul să fie (*Aplauze puternice*).

Prin urmare, găsec că este foarte bine să se creeze și ferme model, de care sunt destule, să se creeze și locuri unde să punem pe oamenii noștri zdraveni acolo unde au fost - și mai ales în Secuime - au fost desnaționalizați.

Căci toate aceste castele s-au ridicat pe ruina libertăților țărănești și ale secuilor adevărați, fiindcă nobilimea a venit de aiurea și s-a stabilit acolo și în dauna românilor, populația cea mai veche din acele locuri.

Și d-l Binder și atât de simpaticul nostru coleg d-l Gyarfás au acoperit lucruri pe care nu au vrut să le spună. Eu însă spun foarte hotărât punctul nostru de vedere (*Aplauze prelungite și îndelung repetate*).

După ce E. Gyarfás spusese că „sunt unele interese personale, s-au făcut cumpărături...”

Dacă ia Statul, cum să fie interese personale?

D. E. Gyarfás: Domnule profesor, este vorba de chestinea următoare:

D. profesor N. Iorga: Chestiunea o cunosc dar nu înțeleg dacă se spune că ia Statul, cum să privească interese particulare? Și nu înțeleg încă ceva din ce ați spus dvs., nu înțeleg un lucru: spuneți că se lovește în proprietari. Dacă este vorba de terenuri expropriate, nu este nici un proprietar. Este o lipsă de logică în expunerea dvs. Știu eu de ce este lipsă de logică. Lipsa de logică intervine totdeauna când cineva nu vrea să pună chestinea pe bază adevărată. Baza dvs. n-o puteți pune și atunci vorbiți de Constituțiune și de multe altele.

E.G. precizase că Statul are drept de preemțiune la punerea în vânzare a loturilor mai mari de 50 de iugăre

Nimeni nu-i silește sau nu-i oprește să vândă, dar când vând să vândă Statului sau cu controlul Statului (*aprobări*).

D. E. Gyarfás: Este o îngrădire a dreptului de proprietate.

D. profesor N. Iorga: Fiindcă Statul îi dă același preț?

D. E. Gyarfás: Dacă vreau să dau cuiva ca donație, chiar fiilor mei în viață...

D. profesor N. Iorga: Nu-i vorba de donație ci de vânzare. Păcat că nu m-am făcut avocat. Văd că dvs. avocații le încurcați toate (*ilaritate*). Nu ocoliți, domnule Gyarfás. Vă rog să spuneți tot. Spuneți tot.

În dialog cu Valer Roman¹

Domnule Roman, explicați d-lor senatori de ce este deosebirea aceasta de 25 de ani. Fiindcă atunci când s-a luat măsura aceasta în Ungaria, Ardealul nu făcea parte din Ungaria; Ardealul a ajuns a face parte din Ungaria numai în pputerea înțelegerii care sub Austro-Ungaria...

D. Valer Roman: Ia 1867.

D. profesor N. Iorga: Atunci a încetat, da, la 1867, existența deosebită a Ardealului, care Ardeal n-a fost al Ungariei decât numai de la 1867 până la Marele Război.

D. Valer Roman: Așa și este. Ardealul nu s-a chemat niciodată decât partea istorică a Ungariei.

D. profesor N. Iorga: Partea constituțională mai mult decât partea istorică.

D. Valer Roman: Și o părțică din Ungaria a aparținut Transilvaniei pentru care i se zicea principelui din Ardeal *Princeps Transilvaniae Partium que eidem adnexarum*.

D. profesor N. Iorga: Da, Oradea, Hust-ul și părțile bănățene.

D. Valer Roman: Ce au făcut instanțele de expropriere?

D. profesor N. Iorga: Iată, d. Șandor Iosif nu este de părerea aceasta. Îl poftesc la Academia Română unde se va aprecia și eleocvența d-sale, felul frumos cum vorbește limba românească. Muriți voi de necaz dar așa este, cum spun eu. Știi dumneata bine, d.le Șandor. Dar să știi și de la mine că așa este (*aprobări*).

NOTE

1. V.R. explicase: „Dreptul de preemțiune al Statului este exclus pentru terenurile necultivabile. Aici, tot o terminologie a cărților funduare a creat confuziunea. Cărțile funduare, la noi în Transilvania, au fost înființate în anul 1875, iar pe fâșia numită „părțile ungurene”, adică Crișana și Maramureșul, au fost înființate la 1850, deoarece cărțile funduare din Ungaria istorică s-au făcut cu 25 de ani înainte de cărțile noastre din Transilvania. Și atunci, evident, când s-a scris calitatea terenurilor – fânețe, păduri, pășuni, luncă, s-a înscris după situația care s-a găsit la 1875, și dacă întâmplător a fost acel teren pe atunci necultivabil, s-a înscris „teren necultivabil”.

La proiectul de lege pentru prelungirea fără limită de vârstă a activității la Universitate pentru profesorii Nicolae Iorga și Gheorghe Marinescu

D-le președinte, d-lor senatori, mulțumesc foarte mult deputaților cari au binevoit să se gândească la mine, admițându-mi o prelungire până la marginile vieții, care se poate întâmpla să nu fie chiar așa de îndepărtate, fiindcă în viața mea este multă muncă și sunt și oameni care îmi fac destule necazuri, și se poate întâmpla ca limitele acestea ale vieții mele să fie puțințel mai scurte.

Mulțumesc foarte mult, dar vă declar că nu pot primi, și hotărât nu o pot primi din mai multe motive: întâi pentru că eu sunt un om care îmi cheltuiesc foarte multă activitate, și prin urmare se poate întâmpla ca de la o bucată de vreme să fiu obosit, și nu înțeleg ca aceasta catedră pe care am servit-o atunci când eram în plenitudinea, și sunt și acum în plenitudinea (*aplauze prelungite*) facultățile mele, nu aș dori ca această catedră să devină loc de adăpost al oboselii mele.

Al doilea motiv pentru care nu pot primi este că, dacă eu nu admit năvala unor grosolării, foarte adeseori impertinente, ale unora din tineret, care-și cer locul înainte de a fi meritat, eu nu admit iarăși ca generația mea să stea prin legi excepționale împotriva dreptului pe care-l are tineretul de a se manifesta și el. Eu nu am fost în viața mea piedecă înainte nimănui.

De câte ori am văzut pe cineva care dorește locul meu, desigur că aș dori să-l văd luat de cineva format la mine, nu de un dușman al meu, ceia ce eu nu pot împiedeca, nu m-am dat în lături, dar repet că nu pot, nu vreau, cum nu am vrut în toată viața mea să fiu piedecă nimănui și nu voi fi nici în acest caz.

Când voi împlini 70 de ani, chiar și în mijlocul anului, dacă bine înțeles o anumită atmosferă universitară nu mă va sili să plec mai înainte, ceea ce depinde de guvern și de rânduiala pe care trebuie să o facă acolo în Universitate, când voi împlini 70 de ani voi pleca.

Și mai este altceva. Poate să-mi dau seama peste o scurtă vreme că încep a mă pune la nivel cu unii colegi ai mei mai tineri. Ce înseamnă aceasta? Aceasta înseamnă că eu scâzând, să ajung să fiu ca dâșii. Și dacă aș ajunge să fiu ca dâșii, nu aș mai ocupa catedra mea cu prestigiul trebuitor; câte unul din colegii mei mai tineri obișnuiește a plagia ori obișnuiește a încerca în zădar să găsească o idee generală și e în afară de orice formă literară. Eu aș fi deci dator să fiu și eu puțințel tot așa în Facultatea de Litere din București.

Prin urmare, aş avea datoria a mă coborî şi Universitatea are datoria să păstreze la catedră pe cine nu se coboară.

Mulţumesc şi celor care ar fi vrut să mă voteze. Eu înţeleg să plec de acolo cu regretul tuturor, decât să rămân acolo cu părerea de rău a celor pe care i-aş fi împiedecat în dreptul lor şi cu regretul opiniei publice care cere, într-adevăr, ca un om viu să ocupe o catedră universitară, fie a mea, fie a oricărui altuia¹.

NOTE

1. Consiliul Legislativ a avizat favorabil proiectul căci „prin prodigioasa activitate ştiinţifică ce desfăşoară şi continuă să desfăşoare cu atâta strălucire, constituiesc două glorii ale neamului nostru”. Proiectul a fost votat cu 147 de voturi pentru (din 148 exprimate). Bila neagră a pus-o N.I. şi vicepreşedintele C. Alimănişteanu a declarat-o nulă.

Şedinţa din 20 martie 1937

În problema lichidării societăţii¹ petrolifere italo -române din Câmpeni (Bacău)

D-1 profesor N. Iorga: Cer cuvântul, d-le preşedinte.

D-1 Aurelian Benteiu, subsecretar de Stat la Ministerul Justiţiei: ... se semnaleză că serviciile publice - şi printre acestea se înscriază şi justiţia - au fost sesizate legal şi nu şi-au făcut datoria; guvernului nu se poate face proces că nu şi-a executat dreptul de control şi sancţionare.

D-1 profesor N. Iorga: Dar nimeni nu-i face proces!

D-1 Aurelian Benteiu: D-le profesor Iorga...

D-1 profesor N. Iorga: Eu vă ascult, dar nu înţeleg!

D-1 Aurelian Benteiu: Eu răspund d-lui Mumuianu.

D-1 profesor N. Iorga: Dar îmi răspundeţi şi mie, pentru că eu am ridicat această chestiune, şi eu sunt de părere că avem dreptul de a întreba orice şi a întreba, aceasta nu înseamnă a acuza guvernul (*Aplauze prelungite pe băncile Partidului Naţional-Ţărănesc şi pe băncile Frontului Românesc*).

Iar în cazul acesta, eu am avut scrisoarea în mână, și scrisoarea aceasta este a unui om onest. Dv. veniți aici să ne faceți nouă morală? Vă rog să nu râdeți, pentru că eu știu să fac pe cineva și să râdă, dar știu să-l și împiedic de a râde. Vedeți, dacă nu veniți dv. la Senat, nu știți bine care sunt obiceiurile și autoritățile aci, și există și autorități care întrec și autoritatea locului pe care dv. îl ocupați. Prin urmare, eu nu pot să admit - și-mi pare rău că am această neînțelegere tocmai cu dv., a cărei acțiune mi-e simpatică - și nu înțeleg morala aceasta care mi se face.

Noi venim aci și exercităm dreptul nostru, întrebând guvernul dacă știe că într-un anumit loc se petrece un lucru care nouă nu ni se pare onest. Dar sunt aci oameni, care sunt parlamentari încă de pe vremea când d-ta nici nu te-ai născut. Cum, d-ta ai pretenția că te-ai născut înaintea mea? Sunt gesturi de care trebuie să se dezbrace oamenii care n-au mai mult merit decât orice ministru care vine și se duce de pe această bancă. Îmi pare foarte rău că primă dată când v-am cunoscut, a trebuit să vă vorbesc așa. Veniți dv. și faceți teorii. N-am nevoie de teoriile dv.

D-l Aurelian Bentoiu: D-le președinte, d-lor senatori, îmi veți îngădui să demonstrez că sunt pus într-o partidă absolut inegală.

D-l profesor N. Iorga: Ați căutat-o.

D-l Aurelian Bentoiu: Se urcă la tribuna Senatului d-l Mumuianu și ridică o chestiune precisă. La această întrebare a d-lui Mumuianu, eu răspund d-lui Mumuianu.

D-l profesor N. Iorga: Da, dar dl Mumuianu a primit hârtia de la mine. Eu am ridicat această chestiune. Prin urmare, eu vă rog să-mi faceți lecția mie, și eu vă trimit lecția înapoi și cu dobândă. Am mai crescut eu mulți oameni de vârsta d-tale și mi-au mulțumit pe urmă. Mie să nu-mi facă nimeni pe Cesar și să-mi râdă în nas.

Mai sunt d-ni senatori care doresc să vorbească în ceea ce privește dreptul nostru pe care nu putem să-l lăsăm atacat de nimeni.

Iar în ceea ce privește cealaltă atitudine, noi am respectat banca ministerială, mai ales când era reprezentată de miniștrii al căror nume s-a înscris în istoria țării. Dar noi nu înțelegem ca oamenii de vârsta noastră, senatori de drept și cei care au ieșit din alegeri, să fie tratați cu bătăi de pumni în masă și cu strigăte de către un tânăr subsecretar de Stat, care trebuie să-și învețe meșteșugul și cel dintâi meșteșug este să înveți să respecti dreptul Parlamentului, pe care nu l-a desființat nimeni.

După cum nu putem tolera ca un aventurier de pe stradă să ne suprime, tot așa nu putem tolera ca cineva de pe banca ministerială să aibă, față de membrii Senatului, gestul de comandă și de amenințări.

Aceasta vroiam să spun.

Discuția a continuat și A.B., furios, a evocat spusele lui N.I. despre incapacitatea și lipsa de autoritate a miniștrilor fiindcă sunt prea tineri

Pe țară o interesează pentru că vârsta mea înseamnă merite pentru țară, iar vârsta dvs. înseamnă numai ambiție. De ce bateți cu pumnii în masă?

D. Aurelian Benteoiu: Cu ce am păcătuیت, domnule profesor Iorga?

D. profesor N. Iorga: Dacă mă întrebați, vă spun foarte liniștit: ați făcut încercarea de a limita dreptul nostru de a aduce ce chestiuni voim, așa cum voim noi. Faceți gesturi pe care la bară adversarul vi le admite, dar pe care eu nu le îngădui nimănu.

După ce A.B. se justificase încheind: „Am răspuns legal și perseverez”

Am răsturnat eu și miniștri întregi, dar nu bucățele de miniștri. Nu permit să-mi faceți gesturile acestea. Să le faci la dumneata acasă slugilor dumitale! (*Zgomot, întreruperi*). Să nu faci semne.

Domnule președinte, cum judecați dvs. atitudinea unui sub ministru care neconțenit nu face decât să amenințe cu pumnul, să bată în masă? Unde suntem aici?

D. profesor Iorga părăsește incinta, urmat de membrii minorității.

D. Aurelian Benteoiu își dă demisia.

În chestiune personală

D-le președinte, d-lor senatori, în dorința să arăt momentele așa de frumoase pe care le-a cunoscut acest Senat, aveam intențiunea - pe care ați zădărnicit-o prin gesturi care, vă rog, nu trebuie făcute față de nimeni și față de nici o chestiune, mai ales când era vorba de o chestiune în legătură cu demnitatea acestui Senat, pe care trebuie s-o simțim și s-o apărăm fiecare din noi, cum am spus eu, și față de anarhia din stradă, și față de orișice atitudine sau gest tiranic care s-ar face aci, aveam intențiunea să vă spun că acum, când probabil că este ultima ședință, dacă nu va fi o sesiune în mai, în care suntem

împreună, vedeți ce ați pierdut. Dar, în orice caz, vă spun acum ce aș fi spus la sfârșitul acestei ședințe, aș fi vrut ca din partea senatorilor de drept, care sunt aci înainte de toate ca să apere cele mai frumoase tradiții parlamentare, acesta este rostul nostru, aș fi vrut să mulțumesc, după însărcinarea care mi s-a dat de mai mulți din dv., pentru felul cum, în deosebire de ceea ce s-a petrecut la cealaltă Adunare, au fost ținute discuțiile aci.

Am asistat aci la cele mai bune și mai frumoase întreceri; au fost unele din cele mai frumoase momente ale parlamentarismului, cele care s-au petrecut aci, afirmând noi cu toții cele două mari principii (*aplauze prelungite*) de care trebuie să ne călăuzim: menținerea autorității Statului și respectul așezămintelor noastre care trebuie să fie înconjurate de respectul fiecăruia dintre noi. Față de aceste așezăminte noi având o atitudine cuviincioasă, față de banca ministerială. Banca ministerială văzând în noi ceea ce suntem, unii permanent, alții în puterea dreptului pe care l-au dat alegerile, adică reprezentanții legali ai voinței acestui popor, cu dreptul de a întreba guvernul, cu dreptul de a reproșa guvernului, cu dreptul de a lupta, în forme cuviincioase și în marginile Constituțiunii, împotriva guvernului, care în nici un caz nu poate să știrbească, nici printr-un cuvânt, nici printr-o atitudine, acest drept al nostru.

Voiam să vă spun aceste cuvinte, pe care le auziți acum, dar fără dispozițiunea de spirit pe care aș fi avut-o fără tristele incidente care s-au produs, și nu din vina mea, care nu m-am apărat pe mine, ci pe un tânăr senator, care nu făcea decât să-și îndeplinească un mandat, mandatul pe care i l-au dat alegătorii săi, punând o întrebare guvernului și așteptând să i se răspundă cuviincios la acea întrebare. Și voiam să vă spun, că aș dori să vă mai întâlnesc pe dv. în alt regim, să vă întâlnesc cu acea dispoziție de spirit, cu experiența mai mare pe care vă v-a fi dat-o viața, pentru ca, peste ceea ce va fi între două regimuri liberale, peste aceasta, să putem conlucra pentru binele țării. Eu am venit în inimă cu această declarație.

Ce se întâmplă pe urmă? Că d-l Mumuianu, care aduce un caz, pe care i l-am semnalat eu, un document pe care i l-am dat eu, cu convingerea că faptul pe care îl ridică este un fapt care trebuie să fie cercetat și vinovații să fie pedepsiți, fiindcă nu se dărâmă o schelă din cauza unei combinații făcută cu un grup oarecare de evrei într-un colț de provincie, a venit d-l Mumuianu și într-o formă - adaug - care nu este totdeauna a d-sale, căci niciodată n-a fost mai cuminte ca astăzi, n-a avut un gest, n-a avut un cuvânt de ațâțare și d-l Cuza, care este lângă mine, știe că i-am spus: uite cum s-a format d-l Mumuianu, care înainte avea atitudini retorice, uneori puținel exagerate și ce

bun senator s-a făcut d-l Mumuianu (*ilaritate*). Și atunci s-a ridicat un domn subsecretar de Stat și a început să facă o teorie constituțională. Este adevărat, ori ba? A făcut o teorie constituțională, dar nimeni nu i-a cerut o teorie, pentru foarte multe motive, dintre care un motiv este că sunt foarte multe teorii constituționale, iar noi de fapt ne găsim fără o Constituție adevărată, dar cu multe teorii constituționale. Și d-sa a făcut o teorie constituțională și a încercat să fixeze limitele dreptului nostru de a întreba. Acesta este cazul. Și atunci am intervenit și am spus: afirm și eu ceea ce afirmă d-l Mumuianu. Și d-l Mumuianu vorbește în numele său, în numele partidului d-sale, dar vorbește și în numele meu. Și, prin urmare, eu cer să fie lăsate la o parte și teoriile constituționale, care nu ne interesează și o mărginire a dreptului nostru, pe care nu o putem admite.

Prin urmare, am rugat pe d-l subsecretar de Stat, pe care l-am văzut acum câteva zile, pentru prima dată, nici măcar din vedere nu-mi era cunoscut, l-am rugat să facă aceasta, și în același timp nu m-am putut opri să protestez împotriva felului acesta de a se discuta, spunând unui parlamentar „d-ta” sau „îți permiți să...” și lovind cu pumnul în masă, făcând gesturi care nu cred că sunt admise măcar la barou, cu atât mai puțin nu se pot admite aici.

De aici a venit conflictul care ne-a silit de două ori să plecăm de aici, fiindcă nimeni dintre noi nu poate tolera să i se bată cu pumnul în masă; nimeni dintre noi nu se poate lăsa ofensat; nimănui dintre noi nu trebuie să i se facă gesturi care nu sunt permise nici într-o societate de oameni care se respectă și cu atât mai mult în Senatul român.

D-lor senatori, eu apăr nu numai drepturile acestui Parlament, dar și moravurile vremii mele. Eu am apucat miniștri mari pe banca ministerială, când am intrat în viața politică. Erau reprezentanții acelei generații care a creiat România și față de care aveam atitudinea cuvenită, dar oamenii aceștia, îmbătrâniți în serviciul țării, se înfățișau totdeauna în așa fel încât ne învățau pe noi tinerii cum să ne purtăm la rândul nostru, când vom ajunge la această vârstă.

L-am apucat pe bătrânul Costinescu, sfetnicul de lângă Ion Brătianu. Am apucat o parte din strălucitul Stat Major a celui care este o glorie pentru Partidul Liberal, dar care este în același timp un nume dintre cele mai mari din istoria acestei țări: bătrânul Ion Brătianu.

L-am apucat pe Ionel Brătianu, șeful dv., de odinioară, care era un om mândru, un om de temperament. În dosul lui stătea opera îndeplinită de părintele său, de membrii familiei sale și de tovarășii lui și niciodată, printr-o simplă atitudine ca aceasta a acestui subsecretar de Stat, care ne întoarce

spatele în momentul când vorbește un senator, niciodată nu s-a întâmplat ca vreunul dintre noi să fie jignit și niciodată nu ne-a răs cineva, așa cum îmi râde în obrazul meu la cei 66 ani ai mei, acest băiat de pe banca ministerială (*Protestări pe băncile majorității*).

Ei bine, atunci, acest venerabil bătrân de pe banca ministerială... (*Ilaritate*).

Am îndreptat cuvântul care nu vă plăcea.

Eu îmi aduc aminte de o ședință. Pe banca ministerială era Haret. Nu este locul să vă arăt aci ce datorăm noi cu toții acestui om. Era amărât, nu știu de ce. Și atunci a vorbit Haret, așezat, stând jos, pe banca ministerială.

În acel moment, fără să protesteze nimeni din Cameră, am spus: D-le ministru, ridicăți-vă în picioare, când aveți de spus ceva, fiindcă altfel nu stăm de vorbă cu dv.

Eu am văzut pe vremea când era altă educație, eu am văzut oameni care au făcut, cum fac eu, care nici la curs nu vorbesc cu mâna în buzunar. A vorbi cu mâna în buzunar este o lipsă elementară de respect.

Prin urmare, eu nu mi-am făcut numai datoria de bătrân om politic, de a apăra demnitatea acestui Parlament; mi-am făcut datoria de educator și eu oricând chem la respect pe cine are nevoie să-și desăvârșească educația (*Aplauze pe băncile minorității*).

După ce Mircea Djuvara, ministru secretar de Stat, l-a asigurat că toți senatorii îl admiră, îl venerează

Domnle ministru, v-aș întreba un singur lucru: ați bătut vreodată cu pumnul în masă și ați vorbit vreodată cu mâna în buzunar? Cine o face, o plătește prin critica pe care oricine are dreptul să o îndrepte către acel care nu respectă pe oamenii către care vorbește, oricare ar fi ei.

NOTE

1. Societatea era restantă la fisc cu 650 000 lei. Prinsă, începuse să vândă, sub preț, părți din instalații. Fapta fusese sesizată de senatorul Mumuianu.

Sesiunea 1939

Senat

Ședința din 9 iunie 1939

Discurs în favoarea noii Constituții promulgată de Regele Carol al II-lea

D-lor senatori, dați-mi voie întâi să mulțumesc vechiului meu prieten, d-l Cuza, care, la o vârstă pe care desigur nu dorește să i-o amintesc, reprezintă, cu atâta tinerețe și cu atâta avânt, un ideal care a fost și al meu, și de care cred că în momentul de față dv. sunteți mai însuflețiți decât oricând, fiindcă ceea ce a dorit el cu atâta convingere și strășnicie, cu un curaj care, aș putea zice, i-a sfârșit cariera politică, afară de un moment trecător, pe care este cel dintâi care-l va uita, ceea ce a stat în gândul lui și s-a întrupat în lupta lui, acesta este marele adevăr în care trăim acum: descătușarea dintre hotarele prea strâmte și din legăturile prea împovărătoare ale unei vieți politice pe care trebuie să o socotim sfârșită. Acesta este faptul îndeplinit și este o mare bucurie pentru cineva, ajuns la vârsta sa, să asiste la această biruință deplină a tuturor aspirațiilor sale, și la această încununare a unei așa de frumoase vieți.

În numele dv., cred că pot să-i aduc acest omagiu, care pentru mine este unit cu un sentiment de adâncă duioșie, care nu se poate exprima prin cuvinte.

În ceea ce privește aclamațiile dv., care s-au îndreptat către fostul președinte al Camerii, din momentul fericit când s-a făcut unirea tuturor provinciilor românești, amintire neuitată pentru mine, și neuitată pentru toți aceia dintre dv. care au fost acolo și au colaborat la acest mare act național, în ceea ce privește aceste simpatii pe care mi le-ați arătat unii dintre dv., pe care v-am cunoscut mai bine, mi le-ați mai arătat o viață întreagă, și le-ați fi arătat poate și cu mai multă hotărâre, dacă nu v-ar fi legat anumite lucruri care aparțin acum trecutului. În ceea ce privește aceste simpatii, să mi se dea voie să le consider ca venite de la două pături ale vieții noastre politice. Una dintre

dânsele este veche, și am putea zice că se încheie peste câțiva ani, împreună cu puțințele noastre de muncă, și împreună cu marginile hotărâte, de puteri mai mari decât ale noastre, ale vieții noastre înseși.

Dv. ați voit să prezidez Senatul, în momente de înnoire deplină, pe care o doresc adâncă, și sper că va fi adâncă pentru că este sinceră, ați dorit ca în momentul acesta într-adevăr istoric să prezidez Senatul, și să mi se dea voie să cred că această prezidare nu este o jucărie de o lună de zile; voi căuta ca în regulament să se stabilească și o statornicire a prezidării Senatului, ca să nu mai fie, cum era odinioară, la dispoziția tuturor ambițiilor și tuturor intrigilor, de câte ori era o nouă chemare a acestei Adunări. Dv. ați voit ca un om care a trăit o viață grea a nației, care s-a împărtășit de greutatea acestei vieți și care a primit asupra-i toate suferințele, de multe ori toate mizeriile acestei vieți, să fie aci în această clipă pe care, cum vă spun, eu o socotesc nu un moment trecător, la discreția tuturor ambițiilor care pândesc și care nu pot urla mânia lor împotriva schimbării îndeplinite, ci o socotesc ca începutul unei noi și fericite ere pentru poporul românesc (*aplauze*).

Mulți dintre dv. sunteți oarecum frații mei de viață politică, dacă nu, din cauza împrejurărilor politice și de partid, pentru a ajunge unde am ajuns. Dar, deși această adunare este socotită ca reprezentând oameni în vârstă, fețele multora dintre dv. arată că nu este așa: dv. reprezentați o maturitate care n-are a face cu bătrânețea. Și atunci să-mi dați voie să recunosc printre mulți dintre dv. pe foștii mei elevi de odinioară, (*aplauze*) acea tânără generație de la 1906 - anul revoluției în domeniul moral - și de la 1907 - anul revoluționar nu prin noi, dar puțințel și prin ideile noastre, în domeniul material și social. Așa încât, vedeți dv. cât de plăcută este situațiunea mea, încunjurată de atâtea amintiri.

Pe de o parte, sunt foarte mulți din parlamentele cele vechi, de care să nu vorbim așa de mult rău, fiindcă au fost pe vremea aceea oameni eminenți, aparținând unei aristocrații și de rasă și de inteligență, și de ținută, și de onestitate, și de statornicie, în care arivismul abia a existat și cei care îl reprezentau erau considerați cu un profund sentiment de dezgust, chiar de aceia care îi întrebunșau.

Acesta este adevărul, și îmi place ca de aci, de unde am spus că este azi o eră nouă, să afirm că în așa numita eră veche erau atâtea oameni care au făcut bine acestei țări, care au sprijinit-o pe umerii lor, care au apărat-o în clipele cele grele și au lăsat-o celorlalți puternică și glorioasă (*aplauze prelungite*).

Ei ne-au lăsat o amintire și ne impun o datorie. Eu doresc să ajute Dumnezeu pe cei tineri să fie în inima și în mintea lor, cel puțin atât cât au fost ei (*aplauze prelungite*).

Pe de altă parte, este desigur o bucurie pentru mine să revăd pe tineri ridicuizați atunci de oamenii ajunși în situații, considerați ca un fel de ideologi, când caraghioși, când periculoși, să-i pot vedea, nu cu ideile pe cart le-au primit mai târziu, în locul celor pe care le-au lepădat, ci cu ideile lor de atunci, cu crezul de la 1906 și 1907, aici în Parlament (*aplauze prelungite*).

Este o biruință nu numai pentru dâșșii; este o biruință pentru întreaga generație căreia ei îi aparțin și care n-a putut până acum să aibă parte de conducere în această țară pentru care au muncit (*aplauze prelungite*). Este în același timp o afirmare puternică a acestui spirit care, îndrăznesc să spun, se întrupează în cel mai strălucit tânăr al acestei țări care este Regele Carol II. (*Aplauze prelungite, și îndelung repetate; Senatul, în picioare, ovaționează pe M. S. Regele*). Mai am ceva de spus. În cele câteva cuvinte pe care mă simt dator să le adresez și ale căror idei le culeg după însemnările pe care le-am făcut în pripă, un moment, fiindcă vă mărturisesc, multe aude omul, dar nu credeam că dv. înțelegeți într-adevăr să vă îndreptați către mine, să vă îndreptați către mine fără nici o deosebire între dv., fiindcă nu pot să vă fac nedreptatea, nu vreau să zic injuria, de a crede că jucăm cu toți un rol într-o piesă aranjată dinainte.

Cred că și banca ministerială este de aceeași părere. Este vorba de un act spontan - singurul pe care îl pot primi...

Voci: Așa este.

D-l profesor Nicolae Iorga, președinte: ...și nu de un act pornit dintr-un îndemn, act pe care nu l-aș lua din mâna nimănui, orice simpatie aș avea pentru dâșșul și oricât am recunoaște, cum recunosc, că guvernul de astăzi îndeplinește una dintre cele mai grele sarcini, îndeplinește un act revoluționar, la care sunt mândru că am participat și eu, la o lovitură de Stat care ne-a adus aici și care ne putea duce aiurea. Dacă însuși sufletul poporului românesc n-ar fi sprijinit-o, putea să ne ducă acolo unde sunt destui care ne-o doresc și acum (*ilaritate*).

Deci, culeg din aceste însemnări ale mele câteva alte idei care aș dori să fie exprimate în acest moment.

Iată, eu cred că alegându-mă pe mine, dv. n-ați voit numai să onorați generația, acum mai mult decât încărunită, din care fac parte. Dv. ați voit să

aduceți un omagiu intelectualității acestei țări, din care, într-un loc foarte modest, fac parte și eu. Și cred că este foarte bine că Senatul a luat hotărârea și pe această bază.

D-lor senatori, noi trăim într-o vreme, pe care istoria liberă și curajoasă de mai târziu o va numi aspru, în afară de bunăvoințele care au fost și la noi și care ne-au adus rezultatele acestea fericite, în afară de inițiativele așa de îndrăznețe, care ne-au adus aici, dar, dacă privesc lucrurile în general, pretutindeni, la toate popoarele, în toate țările, noi trăim într-o epocă de scădere a omenirii. Ceea ce este în România astăzi, nu înseamnă decât tocmai una din mișcările prin care omenirea încearcă să se ridice din nou la ceea ce a fost odinioară, și dacă se poate, să întrecă ceea ce a fost la vremea ideologiei oamenilor care credeau în crezul lor și care erau în stare să-l realizeze altfel decât pe căile unei revoluții sângeroase și pe căile desființării brutale a voinței naționale.

Noi trăim într-o epocă de materialism, un mașinism grosolan a pus stăpânire pe omenirea întregă, unealta pe care am creat-o a pus stăpânire pe noi și nu avem destulă putere a-i aminti că noi suntem creatorii ei și noi avem dreptul de a o întrebuița în marginile gândirii noastre, care gândire este mai puternică și întrece orice.

Ați ales prin urmare pe unul dintre cei mai îndărătnici idealiști ai acestei țări și, în numele acestei tradițiuni de idealism, eu vă mulțumesc.

Eu vă mulțumesc, cum vă mulțumesc și pentru generația mea pe care ați binevoit s-o onorați.

Vă mulțumesc pentru această lume de profesori, de scriitori, de artiști, de gânditori, care nu este drept să fie așezată pe ultima treaptă de sărăcie și umilire a unei vieți care există prin credință, prin muncă și care nu poate trăi decât prin lumina ei (*Aplauze*).

Cred însă că în hotărârea dv. a stat puținel și dorința de a onora o lungă luptă împotriva vechii organizațiuni de partid.

Cred că acesta este sentimentul dv. al tuturor, chiar și al celor care, împiedecați în voința și în râvnirea dv., v-ați găsit prinși fără voie, prinși în această organizație.

S-a spus mult rău despre partide în ele înseși, și sunt dintre cei care cred că poate cel mai bun mijloc de a distruge partidele este să mai creeze încă unul, mai mare decât celelalte. Vă mărturisesc că nu este credința mea, care nu merge nici la limitarea factorilor politici printr-o nouă creațiune, dar nu

merge nici către tăgăduirea oricărei idei de grupare a unor oameni onești, inteligenți și muncitori în jurul unei credințe. Credința nu se poate scoate din inimile oamenilor și nimeni nu poate uita un trecut în care a fost soldat credincios al unei idei.

Dar să-mi dați voie: cum încă de la 1907, în toate Parlamentele am manifestat această părere, să-mi dați voie și acuma să o manifestez. Noi nu am avut partide. Alte țări le-au avut, bune sau rele. Nu s-au desființat partidele care erau, ci au încetat de a exista partidele care nu erau. Acesta este adevărul.

Nu este de ajuns să se adune un șef cu autoritate, împreună cu oameni care înțeleg să beneficieze de autoritatea lui pentru a impune Coroanei guverne, pe care Coroana de atâtea ori nu le-a voit; nu este de ajuns să existe o strânsă asociație de oameni care să se satisfacă reciproc prin îndestularea ambițiunii și poftelor lor, pentru ca să se spuie că am avut partide.

În trecutul țării noastre au fost tovărășii boierești pentru putere, până la Regulamentul Organic. Până în vremea Regulamentului Organic n-a fost altceva decât o funcționărimă boierită care se prindea în dregătorii.

Constituția de la 1866 a găsit o admirabilă boierime care nu și-a știut menținea rolul. Era înstrăinată prea mult ca să poată domina țara. Dacă ar fi fost mai mult români și mai puțin supuși unor influențe străine, ea ar domina istoria politică a României și astăzi și numele lor istorice s-ar găsi în fruntea noastră. Dacă nu sunt, este o pagubă pentru țară.

Constituția a găsit un partid ieșit din nobile aspirațiuni naționale, dar și el împiedicat de un crez internațional mazzinian, care de la republică a trecut la monarhia constituțională și a ajuns cu o singură condiție: să asculte de cei care au creat-o. Acesta este adevărul.

Revoluționari pe jumătate pocăiți și nobili cavaleri ai Evului Mediu românesc care își opriseră locuri de conducere, aceasta nu formează două partide.

Marele Rege Carol I a încercat să le facă, dar nu a reușit. De aceea creațiunea lui a avut un caracter șubred și el nu a putut să transmită urmașilor lui două partide care să aibă două ideologii deosebite, căci organizația cu două ideologii în aparență deosebite, în fond era una și aceeași. N-a putut să transmită această bază pentru monarhia constituțională. Dar monarhia constituțională era viciată în ea însăși, într-o constituție străină de acest popor și străină de toate tradițiile lui, traducere de câteva ceasuri, într-o noapte zbuciumată, în așteptarea unui Suveran care a făcut marele act de jertfă de a accepta o Constituție la care el însuși nu a colaborat.

Constituția unui popor, a unui popor monarhic în spiritul său și în toată viața sa, iese din sfatul plin de înțelegere între purtătorul Coroanei și aceia care reprezintă, împreună cu dânsul, vitalitatea națională.

Păcatul cel mare al Constituției de la 1866 este că a plecat de la un club, a intrat într-o adunare care pecetluia trădarea, dărâmarea tronului lui Cuza Vodă și nu a avut nici legătură sus, prin colaborarea Suveranului, nici legătură jos, cu poporul, care gândea altfel, nici legătură cu trecutul, care, orice am face, ne va domina totdeauna, se va întoarce peste formele noastre trecătoare la necesitățile lui permanente.

Acesta este adevărul.

Și lupta politică dusă atâta vreme a ajuns astăzi la biruință. Astăzi avem cele două elemente ale nației pe care nu le-am avut înainte: Coroana, care a reintrat în rolul ei, care continuă pe Domnii noștri de odinioară: Regele care domnește (*aplauze*) și, pe de altă parte, nația, care a dovedit acum în urmă, a dovedit-o la zece Maiu, a dovedit-o ieri prin admirabila înfățișare a țărănimii noastre, a dovedit-o la jumătatea lui martie, când ei, sutele de mii de țărani, s-au înfățișat gata de jertfă contra oricărui dușman (*aplauze*), desprețuind calculele lașe sau interesate care au existat, pe care istoria le va osândi, și s-au întors de acolo cu o nouă siguranță, cum o spuneam acum câteva zile la Paris, când arătam că apărarea noastră ne-o datorăm nouă înșine și nu am cerut nimănui nici un ajutor, că ne-am dat samă că marea noastră prietenă, Franța, avea greaua sarcină de a se apăra pe ea însăși. Atunci, clasele adânci ale acestui popor, adevărații țărani ai adevăratului țărănism moral, din inimile milioanei care formează România, aceștia au stat zid la graniță și câți au plecat au plecat cu părerea de rău că nu au putut bate pe aceia care ne-au jignit și au tăgăduit drepturile noastre (*aplauze*).

Iată, d-lor senatori, care este numai unul din sensurile acestei alegeri, dar care este și credința mea nezguduită pe care o aduc aici.

M-am simțit dator cu această declarație de sinceritate. Cui îi place de dânsa, mă va menține, cui nu-i place de dânsa este liber oricând să-și aleagă un alt dirigitor al acestor dezbateri, care nu ar avea credința pe care, cu toată puterea sufletului meu și din tot ce s-a adunat din lungul vieții mele, am ținut să o afirm aici.

D-lor, mai am ceva de adăugit. În ceea ce privește rosturile noastre viitoare, rosturile noastre comune, eu vă aduc un lucru, un lucru pe care-l datoresc chemării, aș zice chiar meșteșugului, poate mai bine și decât chemării și meșteșugului, obișnuinței mele de istoric. Eu nu am dușmănit, nu am lingușit niciodată pe nimeni, de sus până jos, sau, dacă voiți de jos până

sus, într-o țară unde s-a trecut foarte dese ori de la îngenunchiere la insultă și în ceea ce privește cea mai înaltă autoritate a Statului și cea mai deplină întrupare a nației. Am văzut trecând înaintea mea, de la cele câteva milenii de ani care nu se pot socoti, ale preistoriei, până în momentul de față, am văzut trecând atâtea lumi, atâtea nații - unele sunt, altele nu mai sunt - am văzut ridicându-se și prăbușindu-se atâtea împărății, încât am credința nezguduită că toate imperialismele care s-ar încerca vreodată în omenire contra dreptului și contra necesităților morale ale națiilor se vor prăbuși. Este numai un număr de ordine pe care-l pot adăugi pe lângă numărul de ordine al tuturor monarhiilor de silă care s-au prăbușit până acum și au ieșit totdeauna numai nobilele organizații de drept, sprijinite pe ce este mai esențial în dreptul național. Dar străbătând atâta lume și atâta omenime și văzând și cum se ridică ideile și cum cad, înțelegând psihologia foarte complicată din care se face omul și în care nimeni nu este cu totul bun și nimeni nu este cu totul rău și în care în toate afirmările cele bune este și o parte de greșală și în toate greșelile este tot ceea ce trebuie pentru a le îndrepta, eu nu sunt capabil de a aduce o altă pasiune decât pasiunea pentru interesele fundamentale ale țării și ale națiunii.

Încolo, eu am prieteni personali. Prietenii mele politice au fost totdeauna foarte puține, fiindcă eu le-am voit puține. Iar de jigniri nu m-am ținut niciodată. Cine și-a făcut o plăcere de a mi le da, îi mulțumesc fiindcă a fost foarte interesant pentru mine. Dar urme dintr-aceasta nu mi-au rămas. Așa încât prezidarea mea, vă asigur, va fi o prezidare de deplină dreptate. De aceea, eu mă adresez, peste dv., la cei prezenți și la cei care sunt absenți, pentru a le spune de aici, cred și în numele dv., a le spune un lucru care nu este numai sincer pentru mine, dar este în același timp foarte folositor pentru țară: ce îi oprește de a fi aici, cu noi? Aceasta este întrebarea. Anumite forme? Ce plătesc formele acuma, când se joacă soarta însăși a națiunilor și dănuirea Statelor? Când noi stăm, cum am spus-o și altă dată, cu fața înaintea - nu aș zice a dușmanului sau a dușmanilor - ci stăm cu fața înaintea primejdiei? Cum, nici la un ceas ca acesta nu poate uita cineva anumite guvernări trecute, care s-au dovedit deseori total incapabile de a rezolva chestiunile cele mari ale țării? Nici acum nu se pot uita anumite satisfacții de iscălituri, de automobil, de remunerație și de călătorii? Nici acum nu se poate judeca mai presus de o formă, care poate fi una, poate fi alta. Din moment ce forma aceasta întrupează necesitatea națională din momentul acesta, forma aceasta o primim, suntem datori să o primim cu toții, și trebuie să fie cineva îngust la minte ca să nu înțeleagă aceasta (*Aplauze*)

Demonstrațiile de idei nu mai interesează pe nimeni. Demonstrațiile de stradă nu va cuteza nimeni să le încerce. Iar conspirațiile ridicole, am văzut de acestea în toate frondele, dar nu am văzut niciodată ca eroii frondelor să iasă altfel decât cu discreditul pe care în chip larg li-l atribuie istoria. Și, în sfârșit, încă un lucru: eu nu consider această adunare ca un lucru de suprafață, ca o îndemânare pentru puterea executivă care astăzi, prin Constituția nouă, fiind la îndemâna Coroanei, a Coroanei singure, a intrat în cercul care-i revine după orișice orânduire politică firească. Noi nu suntem pentru a-i schimba și a-i răsturna pe d-nealor de pe banca ministerială, și nici d-nealor nu sunt pentru a hotărî ceea ce va pleca din însăși voința noastră.

Acesta îmi este crezul și este crezul oricărui om cuminte.

S-a făcut la noi greșeala de a crede că trăim într-un Stat de parlamentarism, că Parlamentul guvernează. Nu poate governa, pentru că Parlamentul nu este putere executivă. Că acum puterea executivă, în unele împrejurări, ajunge să înlocuiască puterea legislativă, aceasta se datorește numai faptului că oamenii noștri politici au dus tot mai jos, tot mai jos, siguranța unei vieți politice normale, până s-a ajuns acolo că o bandă sângeroasă putea să ajungă stăpână pe România, fără să-i poată da măcar oameni capabili care, fie și în sens revoluționar, ar fi dus-o în altă direcție. Dar că Parlamentul, nu parlamentarismul, în sens de putere care înlocuiește puterea executivă, că Parlamentul este o necesitate, aceasta trebuie să fie credința oricărui om prudent, fiindcă mai bine e ca toate chestiunile să fie aduse aici, toate interesele adevărate, interesele corporative în momentul acesta reprezentând însăși munca națională, este mai bine ca toate interesele să fie lămurite aici, este mai bine ca orice opoziție să-și aibă glasul în cuprinsul acestei adunări legale, decât să se găsească cineva, pe de o parte ca un guvern care caută un sprijin național și nu știe unde să găsească, și de altă parte înaintea unei mulțimi nelămurite care vede fantasmă pretutindeni și se îndreaptă deseori după sfaturile acestor fantasmă, care duc către turburarea societății și, în împrejurările de astăzi, către ruina Statului.

Eu cred în rostul acestei Adunări și sunt sigur că nu voi avea s-o apăr împotriva nimănui, dar vă rog să fiți siguri că este în mine destulă hotărâre tinerească la vârsta mea, pentru a fi apărătorul Parlamentului și împotriva pasiunilor care ar veni de jos și împotriva oricăror altor încercări care ar trebui să sfarme frumoasa operă pe care suntem pe cale a o înfăptui (*Aplauze prelungite*).

Cu acest gând, d-lor senatori, încep o președinție pe care o doresc să nu fie altceva decât colaborarea mea neconținută la tot ceea ce este ca inteligență, ca putere de muncă și firește, ca iubire de țară și de neam, în sufletul fiecăruia dintre dv. Să ne ajute Dumnezeu să facem lucru bun pe care națiunea îl așteaptă de atâta vreme (*Aplauze prelungite*).

D-lor senatori, la ceasurile 4 este a doua ședință, care va fi ocupată cu alegerea comisiei pentru răspunsul la Mesaj. Firește, va fi un răspuns puțin obișnuit, date fiind împrejurările de acum; nu se va ținea în frazele protocolare și în repetiția admirabilelor afirmații pe care le cuprinde Mesajul ieșit din însuși sufletul Maiestății Sale. Și pe urmă va trebui să alegem comisia care, împreună cu mine, dacă îmi veți da voie, va trebui să dea regulamentul acestei Adunări. Un regulament care va trebui să fie foarte liber și foarte strict în același timp, un regulament care să împiedice pierderea de timp și să facă imposibilă oricare încercare de a turbura bunul mers al lucrărilor Adunării noastre. (*Aplauze prelungite*).

D-l Victor Iamandi, ministrul Justiției: D-le președinte, îngăduiți-mi ca, în numele guvernului, să vă exprimăm întregul nostru omagiu și totodată să vă asigurăm că vom ști să păstrăm în colaborarea dintre noi și această Adunare întreaga condescendență la care ea are dreptul.

Suntem siguri că numai astfel vom putea să dăm Statului și țării acesteia un regim de durată și de continuitate.

Nu trebuie să aveți nici o îndoială că guvernul de astăzi, care din punct de vedere constituțional este reprezentantul Maiestății Sale Regelui pe aceste bănci, dar care prin ultimele manifestații populare din alegerile abia încheiate a primit și din partea opiniei publice a acestei țări, întreaga și entuziasta sa adeziune, va ști să-și facă, cu aceeași fermitate și hotărâre ca și până acum, întreaga sa datorie pentru a duce împreună cu dv. la bun sfârșit opera de reconstrucție și de refacere a țării la care este angajat (*aplauze*).

Cu această asigurare, vă rog pe dv., d-le președinte, să binevoiți a propune Senatului să cedeze indemnizația pe o zi pentru înzestrarea armatei (*Aplauze puternice*)

D-l profesor Nicolae Iorga, președinte: Adunarea a admis prin aplauze entuziaste propunerea care vă onorează.

D-l Victor Iamandi: D-le președinte, un ultim cuvânt, v-aș ruga să binevoiți a propune Adunării ca în corpore să participe la ședința Adunării Deputaților, unde d-l ministru al Afacerilor Străine va face o expunere asupra situației internaționale.

D-l profesor Nicolae Iorga, președinte: Se poate, să poftescă!

D-l Victor Iamandi: Nu, d-le președinte, să mergem cu toții la Cameră.

D-l profesor Nicolae Iorga, președinte: Vedeți, îmi dați voie...

D-l Victor Iamandi: Așa vă roagă d-l ministru al Afacerilor Străine.

D-l profesor Nicolae Iorga, președinte: Și acum, vă rog, să-mi dați voie, este o oarecare practică a prezidenției. Dacă d-l ministru ar veni aici, atunci discursul ar intra în lucrările Senatului; dar dacă d-l ministru ne cheamă la Cameră, aceasta înseamnă o adunare politică, precum au mai fost și altele. Și atunci, noi vom merge, dar vom merge individual...

D-l Victor Iamandi: D-le președinte, dați-mi voie să vă dau explicație.

D-l profesor Nicolae Iorga, președinte: Dar este și o chestiune de prezidare a acestei adunări, în care ar fi și deputați și senatori. Deci înțelegeți bine că expunerea vrednicului nostru ministru al Afacerilor Străine nu poate intra în dezbaterile Senatului, care Senat este aici și cine vrea să-l vadă îl găsește orișicând.

Dar, dacă dv. credeți că, pentru anumite înlesniri ale d-lui ministru al Afacerilor Străine, putem asista individual la această expunere - individual aceasta poate însemna și noi toți, dar în calitate individuală - răspundem la această invitație cu multă plăcere, dar aceasta nu face parte din lucrările noastre.

D-l Victor Iamandi: D-le președinte, dacă-mi dați voie, n-a fost în gândul meu un singur moment să fac propunerea ca Senatul, corp constituit, să participe la expunerea pe care d-l ministru al Afaceri Străine o va face în fața Camerei.

D-l ministru al Afacerilor Străine ar fi fost bucuros să vie și înaintea Senatului să facă și aici expunerea pe care o face în fața Camerei, dar timpul mărginit și programul pe care-l are de îndeplinit, îl obligă să nu poată face decât o singură dată această expunere în cursul zilei de astăzi.

D-l profesor Nicolae Iorga, președinte: Cine va prezida acolo?

D-l Victor Iamandi: Nu știu.

D-l profesor Nicolae Iorga, președinte: Nu știți? E secret de Stat (*ilaritate*).

D-l Victor Iamandi: Dată fiind importanță deosebită a expunerii de la Cameră a d-lui ministru al Afacerilor Străine, m-am crezut obligat să intervin să-i rugați pe d-nii senatori să meargă în mod individual pentru a o asculta.

D-l profesor Nicolae Iorga, președinte: Da, bine. Aveți o invitație, d-lor senatori.

D-lor senatori, ne mai fiind nimic la ordinea zilei, ridic ședința, și anunț pe cea viitoare pentru astăzi vineri, 9 iunie, ora 16.

În continuare:

D-lor senatori, obiceiul este să se citească la începutul ședinței sumarul ședinței precedente.

Cum noi nu avem regulament, și prin urmare nu sunt fixate normele pentru aceasta, vă rog să îngăduiți ca de data aceasta să nu se îndeplinească ceea ce este mai mult o formalitate.

Pe de altă parte, mi s-a manifestat din partea unora dintre colegii noștri dorința de a presta jurământ. Însă, cum cea mai mare parte dintre cei care n-au prestat jurământul nu sunt de față, atunci nu rămâne altceva decât în ședința viitoare, care cred că ar putea fi marți, cum s-a făcut și la Cameră, noi nu putem să rămânem în urma Camerei, căci aceasta ar însemna să recunoaștem o superioritate care nu există, căci suntem egali și cine apucă întâiul, cel care vine pe urmă trebuie să urmeze după cel dintâi, dacă nu-l poate întrece, și atunci în ședința de marți vor presta jurământ acei dintre noi, dintre aleși sau numiți, care nu se pot bucura de aceleași drepturi ca și noi până ce nu și-au îndeplinit această îndatorire.

Dar, în privința aceasta, sunt dator să aduc înaintea dv. un caz petrecut azi de dimineață înainte de a se face alegerea președintelui: s-au prezentat patru persoane, senatori de drept, care au dorit să ia parte la ședință. Cum nu era președinte atunci, din partea organelor administrative li s-a pus în vedere că există un decret lege, pe care nu avem să-l judecăm, un decret lege care are putere legiuitoare, prin care se cere ca membrii Parlamentului și la Cameră și la Senat să îmbrace haina pe care o port eu și dv. toți.

În cuvântarea mea am spus că nu înțeleg cum se poate face dintr-o chestiune de formă un impediment pentru participarea cuiva la lucrările acestea, în care poate să aducă aportul său de informațiuni, de judecată.

Eu, de aici, de la locul pe care îl ocup, mă îndrept către cei care n-au putut intra, fiindcă legea oprea aceasta, o lege pe care nu avem s-o discutăm, o lege care este înaintea noastră și căreia trebuie să ne supunem, mă adresez către d-lor și le reamintesc serviciile, uneori foarte importante, pe care le-au putut aduce țării și fac apel la însușirile cu care pot să ajute opera noastră.

Prin urmare, îi rog frățește să binevoiască să treacă peste ceea ce poate să le displacă în ceea ce privește forma și să vină aici pentru a arăta ceea ce eventual ar putea să-i deosebească de majoritatea Senatului.

Dorința tuturor este ca astfel de osebiri să nu existe.

Și acum, noi, în această ședință scurtă, avem de făcut numai două lucruri: să se voteze sau să se aclame, cum credeți dv., cred că este mai bine să se aclame, pentru că nu există un regulament care să prevadă forma în care s-ar putea vota, cele două comisii care sunt de neapărată urgență: aceea care trebuie să pregătească până luni Răspunsul la Mesaj și comisiunea care este chemată să elaboreze regulamentul.

Atunci, în lipsa formelor regulamentare, eu cred că pot să-mi îngădui să vă fac o propunere în ceea ce privește aceste persoane, în alegerea cărora eu m-am îndreptat după două lucruri: să fie din cei mai vechi, din cei cu experiență, să fie reprezentate și deosebitele ținuturi, desigur, și în ceea ce privește redactarea Răspunsului care, acest Răspuns trebuie să fie potrivit cu importanța acestui moment istoric - pentru aceasta să alegem din mijlocul nostru pe aceia care au o activitate literară și pot să dea forma cea mai potrivită acestui Răspuns.

Și atunci, d-lor, cu voia dv., iată care sunt persoanele alese pentru comisiunea de Răspuns la Mesaj. Ar fi mai întâi cel care a vorbit primul în adunarea de astăzi a Senatului, au început așa de frumos discuțiunile noastre, d-l profesor Cuza, care ar fi și președintele acestei comisii. Pe urmă, împreună cu d-sa ar fi prea sfințitul episcop Iuliu Hossu, d-l I. Gr. Periețeanu, d-l Ion Pelivan și d-l Ion Alexandru Brătescu Voinești, pe care, poate veți consimți, așa cum doresc eu, să-l primiți ca raportor (*aplauze, aprobări*).

Iată, acum, pentru regulament. La regulament, vedeți, se caută mai ales oameni care, așa zice așa, și-au făcut viața aici în Senat, și care cunosc stările cele vechi și nevoile cele noi (*aprobări*).

Și atunci, întâi ar trebui să treacă cel care a ținut locul, care mi-a revenit acuma mie, vechiul meu prieten și elev - deși poate părea curios celor care ne văd albiți pe amândoi - d-l Lapedatu, care cunoaște perfect vechiul regulament (*aplauze, aprobări*).

Și atunci, d-sa ar putea să prezideze aceste discuțiuni, pentru redactarea regulamentului, la care ar participa d-nii: Ion Inculeț, Ion Nistor, părintele Agârbiceanu. Din partea minoritarilor, d-l Hans Otto Roth și d-l Szasz Paul Otto și ca să nu uităm și pe oamenii politici care au fost cândva, d-l Iacobescu dintre cei tineri (*aplauze, aprobări*). Desigur, voi lua și eu parte la aceste discuții.

Dacă nimeni n-are ceva împotriva, am împlinit și această ședință de după masă și ne-om întâlni marți la ora patru după masă. Până atunci vor fi terminate și lucrările celor două comisii.

Eu rog pe membrii comisiunilor, dacă binevoiesc să se adune mâine la ceasurile zece și ar mai face și o ședință după masă.

Atunci ședința se ridică. Viitoarea ședință se va ține marți, 13 iunie, ora 4.

Ședința din 13 iunie 1939

Ca președinte al Senatului explică funcționarea instituției

D-lor senatori, ședința are să se ocupe cu primirea jurământului celor care întâmplător n-au fost în momentul când cea mai mare parte l-au depus; în al doilea rând, cu regulamentul. Neexistând regulament, din această cauză nu s-a citit sumarul ședinței precedente, care urmează să fie reglementat în însuși regulamentul pe care avem să-l votăm.

După aceea se va proceda la alegerea biroului, cred că după prevederile regulamentului pe care vi-l supune comisiunea și care prevede votarea la loc, într-un plic cuprinzând numele persoanelor care au candidat.

În sfârșit, veți asculta redactarea de către comisiune a răspunsului la Mesajul Tronului.

Aceste trei operațiuni vor cere ca ședința să fie prelungită dincolo de ceasurile șase, dar este bine să dăm de la început dovada că lucrăm mai repede decât se lucra în alte împrejurări și cel puțin tot așa de bine, dacă nu mai bine.

D-nii senatori care n-au prestat jurământul sunt rugați să se înfățișeze, pentru a îndeplini ceea ce este mai mult decât o formă.

Iată formula jurământului:

„Jur credință Regelui Carol al II-lea.

Jur să păzesc Constituțiunea și legile țării, să mențin unitatea națională și să apăr integritatea teritoriului României”.

În prezența I. P. S. S. Nicodem Munteanu Arhiepiscop al Iașilor, Mitropolit al Moldovei și Sucevei, depun jurământul următorii domni senatori:

I. P. S. S. Visarion Puiu, Mitropolitul Bucovinei; general Henri Cihoschi; amiral Sebastian Eustațiu; general Ion Manolescu; Istrate N. Micescu; Leonte Moldovanu; Constantin Neamțu; Oscar N. Nicolescu; Ion N. Pillat; St. Popescu; general Ion N. Popovici; Emil Racoviță; Mihail Sadoveanu și Aurel Vlad.

Le proiectul de regulament al Senatului

D-lor senatori, deschid discuția generală.

D-l senator Dimitriu are cuvântul.

D-l C. C. Brăiesku: D-le președinte, am o rugămintă de făcut înainte de a se începe discuția.

D-l prof. Nicolae Iorga, președinte: D-l senator Dimitriu este înscris la cuvânt înaintea dvs. Nu vreau să-l jignesc și desigur nu este nici în intenția dvs. Vă rog lăsați pe d-l Dimitriu să-și îndeplinească misiunea.

D-l C. C. Brăiesku: Eu voiam numai să cer amânarea discuției, ca să luăm cunoștință până mâine de regulament. N-am luat cunoștință de proiectul de regulament. El este de o importanță covârșitoare și trebuie să reflectăm asupra lui.

D-l prof. Nicolae Iorga, președinte: Am înțeles. Îmi dați voie să vă răspund? Cu voia dvs., iau și eu cuvântul pentru a vă răspunde.

Regulamentul, d-le senator, este în cea mai mare parte vechiul regulament, pe care-l cunoaște toată lumea și care a fost redactat de un eminent jurist, Pherekyde. S-au introdus numai modificările de care este vorba în raportul care vi s-a citit. Modificările acestea asupra câtorva articole rezultă de-a dreptul din prevederile Constituției, nu este altceva decât trecerea în regulament a prevederilor Constituției. În afară de aceasta s-au luat câteva măsuri care asigură bunul mers al dezbaterilor noastre. Iar pe de altă parte trebuie să vă aduc la cunoștință că din conversația mea cu președintele Consiliului¹ rezultă că veți avea să vă ocupați de trei proiecte de foarte mare importanță, iar o zi va trebui consacrată alegerii Patriarhului. În astfel de împrejurări a cere Senatului zăbavă pentru discuția proiectului de regulament, rămânând vasăzică - înainte era altceva, pentru că regulamentul exista - rămânând fără regulament o bucată de vreme, rămânând fără completarea Biroului, numai cu președintele, acesta este un lucru, după modesta mea părere, care n-ar fi favorabil lucrărilor dvs.

Prin urmare, cer asentimentul Senatului dacă discuția aceasta începe acum sau urmează s-o zăbovim (*Aprobări*). Discuțiunea generală este deschisă.

Replică lui C.D. Dimitriu. Acesta declarase că nu poate fi decăzut din drepturi senatorul care nu îmbracă unforma impusă prin noua Constituție

D-le senator, noi nu putem judeca după ceea ce este în alte țări. Țara aceasta are în momentul de față anumite legi, înalta Curte de Casație a întărit rezultatele alegerilor pe baza acestei legi. De aceea, de ce să discutăm lucruri care pot privi alte parlamente și de ce dv., care purtați această uniformă, să protestați împotriva ei și să îndemnați pe colegii dv. să se supue unei operații vestimentare, care este imposibilă în momentul de față?

D-l C. D. Dimitriu: Am ținut să fac numai o observațiune, ca să aduc un serviciu, atât d-lui președinte, cât și Senatului.

D-l prof. Nicolae Iorga, președinte: Mulțumesc pentru astfel de servicii.

*La articolul care prevedea alegerea biroului Senatului
pe întreaga legislatură*

D-lor senatori, să-mi dați voie să dau o explicație.

Articolul acesta a fost făcut în vederea, cum spunea d-l raportor, de a se continua lucrările Senatului, fără ca la începutul fiecărei sesiuni să fie din nou vorba de candidaturi, care să poată schimba puțin și orientarea ideologică a Senatului. Nu a fost vorba să se gândească cineva să-și păstreze locul, pentru că nu era vorba decât de mine; numai eu fusesem ales, nu existau nici vicepreședinți, nici secretari, nici chestori, încât nu putem fi bănuși că avem intenția de a ne permanentiza în locurile noastre.

De altminteri, d-lor senatori, în ce mă privește, v-am spus de la început că voi avea cea mai mare grijă să văd dacă reprezint sau nu pe acei care, într-un moment de entuziasm, m-au făcut președinte prin aclamațiuni și cred că și acei care ar fi alături de mine, își vor da seama când ar avea credința că nu mai reprezintă ce reprezentau în momentul când au fost aleși.

Cred că nu trebuie să închidem conștiința umană în articole de regulament și prin urmare e bine să lăsăm în atmosfera pe care am ținut să o fixez de la început, ceva uman între noi: încrederea față de acei pe care dv. stați să-i alegeți și în același timp siguranța că nimeni dintre dânsii nu va căuta să ocupe fără capăt o situație care n-ar fi în sentimentul celor care i-au votat.

Aș ruga foarte mult, din multe motive asupra cărora nu-mi place să mă întind, fiindcă nu vreau să răscolesc trecutul - de aici de la mine nu se va răscoli trecutul niciodată dar, dacă cineva ar ridica amintirea lucrurilor care au fost odinioară, ar fi argumente puternice asupra cărora nu vreau să insist - aș crede că este bine să rămână articolul așa. Evident însă, dv. sunteți liberi să hotărâți cum voiți, dar nu văd în acest articol, pe care mi l-a impus oarecum majoritatea membrilor Comisiunii, nu văd nici un motiv pentru a ne opri prea mult.

D-lor senatori, dv. puteți cere oricând schimbarea regulamentului. Regulamentul nu este o Constituție și oricând se poate cere de către un număr de senatori schimbarea acestui regulament, pentru ca să se revină la ceea ce a fost înainte, dacă dv. doriți.

Pun articolul la vot și vă rog să vă pronunțați.

D-l N. Miclescu: D-le președinte, cer cuvântul.

D-l prof. Nicolae Iorga, președinte: D-le senator, evident, că vă voi da cuvântul, însă v-aș ruga să nu mă puneți în situația aceasta de a trebui să cer votul Senatului și tocmai în momentul acela să se declare persoanele care doresc să vorbească.

Rog ca aceasta să o faceți la fiecare articol: să vă înscrieți la birou, fiindcă altfel nu se mai poate urma în ordine o discuțiune.

Răspunde lui C.C. Brăiesku.

Acesta era contra alegerii președintelui Senatului pe 9 ani

Mulțumesc pentru bunele sentimente și apelul la inima mea duioasă, dar nu pentru inimă duioasă mă găsesc aci.

Prin urmare, voi cere părerea Senatului în ce privește textul pe care îl prezintă d-l raportor și în cazul când acest text n-ar întruni majoritatea, atunci, firește, aș ruga pe d-l senator Miclescu sau pe d-l Brăiesku, ori pe d-l Stoicescu, care a vorbit cel dintâi, să prezinte un alt text.

Se pune la vot textul, prin ridicare de mâini, și se primește.

Textul rămâne, prin urmare, așa cum a fost redactat de Comisiune.

D-l C. C. Brăiesku: Am fi voit să știm și părerea băncii ministeriale în această privință.

D-l prof. Nicolae Iorga, președinte: Nu putem să transformăm discuțiunile noastre în dialoguri între mine și domnii senatori. Eu am constatat că majoritatea a fost pentru admiterea acestui text așa cum a fost redactat. Așa s-a procedat totdeauna de către predecesorii mei. Rog pe d-l raportor să continue cu citirea celorlalte articole (*tumult*).

Voci: N-a întrunit majoritatea.

D-l prof. Nicolae Iorga, președinte: D-lor, în felul acesta se compromite un Parlament, care este începutul unei vieți noi. Nu putem continua cu obiceiurile din vechiul Parlament.

D-l C. C. Brăiesku: Sunteți datori, conform regulamentului, să faceți și proba contrarie.

D-l prof. Nicolae Iorga, președinte: Odată ce am constatat, cu ajutorul membrilor biroului, că s-a aprobat, nu admit să se facă o probă care să pună la îndoială buna mea credință.

Rog pe d-l raportor să continue cu citirea articolelor.

Vă rog să țineți seama că tot ce se spune aici, fără a se cere cuvântul, nu se va trece în procesul-verbal al ședinței.

Se citesc și se admit, succesiv și fără discuție, art. 6—10.

Se citește art. 11: „Durata mandatelor senatorilor de drept încetează odată cu demnitatea sau calitatea în virtutea căreia le dețin.

Președintele aduce la cunoștința Senatului schimbările intervenite în constituirea Senatului în cursul legislației”

D-l senator Sadoveanu are cuvântul.

D-l M. Sadoveanu: O greșeală de redactare, în loc de „în virtutea căreia le dețin”, ar trebui pus „în virtutea cărora le dețin”.

D-l prof. Nicolae Iorga, președinte: Articolul se referă evident la aceleași categorii care merg până la cea din urmă. Prin urmare, cu privire la senatorii de drept nimeni nu s-a putut gândi să se atingă de dreptul lor de a figura în adunare.

Răspunde lui Șt. C. Ioan; acesta întrebase de numărul necesar de voturi pentru quorum

D-le senator, poate să asculte cineva un discurs mai bine de la bufet decât de aci; atârnă de calitatea discursului. Prin urmare, nu se poate face din aceasta un impediment (*aplauze, aprobări*).

Ne mai cerând nimeni cuvântul, se pune la vot art. 12 și se aprobă.

Se citesc și se aprobă, succesiv și fără discuțiune, art. 13—20.

Art. 21. Oratorul este dator să vorbească numai asupra chestiunii pentru care i s-a dat cuvântul. Dacă se depărtează, președintele îl recheamă la chestiune. Dacă vreun orator, după ce a fost rechemat la chestiune de două ori în cursul cuvântării sale, tot urmează a se depărta de dânsa, președintele îi ridică provizoriu cuvântul și consultă Senatul dacă trebuie să oprească pe acel orator de a mai continua. Senatul se pronunță, fără discuție, prin ridicare de mâini.

Dialog explicativ cu dr. I. Tănăsescu

Dați-mi voie să văd mai bine de la locul meu de aci, decât dv. de la locul dv., Nu am nici o explicație de dat în această privință. Nu pot admite învinuirile de fals care vin de la dv. Aceasta atinge demnitatea și onoarea prezidențială.

D-l dr. I. Tănăsescu: Nu cer nici o explicațiune în acest sens, d-le președinte.

D-l prof. Nicolae Iorga, președinte: D-v. aveți dreptul să vorbiți la discuția asupra articolului, iar nu să aduceți învinuiri președintelui. Lăsați deoparte chestiuni de acestea în care căutați să introduceți pe președinte. Nu vă pot da cuvântul.

D-l dr. I. Tănăsescu: Nu se adresează președintelui chestiunea ridicată de mine. Este o chestiune de regulament.

D-l prof. Nicolae Iorga, președinte: D-v. cunoașteți mai puțin decât mine uzanțele adunării care îmi dau dreptul să manifest părerea pe care am exprimat-o și nu înțeleg să fie tăgăduită.

D-l dr. I. Tănăsescu: Dar regulamentul nu dă dreptul nimănui ca să ne ridice puțința de a vorbi în Senat.

D-l prof. Nicolae Iorga, președinte: Nu vi s-a luat nici un drept.

Se pune la vot art. 21 și se primește nemodificat.

Se citesc și se admit, succesiv și fără discuțiune, art. 22—71.

Se citește art. 72.

După terminarea discuțiunii articol după articol, proiectul poate fi pus la vot, în întregimea lui, în aceeași zi.

Despre interpelări

Interpelările nu mai există, d-le senator; le putem prevedea noi, dar Constituția nu le admite.

D-l Ștefan C. Ioan: Cu atât mai mult, d-le președinte. În privința rolului nostru de a întreba guvernul, s-a pus prin legea electorală o opreliște.

D-l prof. Nicolae Iorga, președinte: D-le senator, atârnă de dibăcia celui care întreabă: sunt întrebări la care poate, cine va să dea un răspuns, și sunt altele față de care cineva se poate eschiva; atârnă de felul de a vorbi și de situația vorbitorului, deși toată lumea, în principiu, este egală.

La art. 89, despre dreptul senatorilor de a cere dosare de la autorități

Sunt dator să vă înștiințez că aceasta este împotriva unui vechi obicei, care consta în a se da senatorilor dosarele expurgate. Dosarele trebuiesc date cu toate foile lor. Aceasta este în avantajul controlului pe care avem dreptul a-l exercita.

Despre arestarea senatorilor

D-lor senatori, sunt dator să vă atrag atenția că întâiul alineat din acest articol este introdus acum întâia oară. Înainte se putea aresta un senator în timpul când nu era sesiune, fără a fi înștiințat Senatul. Acum pentru întâia oară trebuie să se înștiințeze biroul Senatului pentru orice arestare, pentru ca biroul să ia măsurile necesare spre a asigura libertatea și demnitatea membrilor Senatului.

Acesta este unul dintre articolele noi și mă bucură foarte mult că găsește aprobarea dv. (*Aplauze*).

Despre purtarea insignelor

Este o insignă cu S P. Q. R., semnele Senatului roman. S-au introdus anume aceste semne pentru a se arăta că Senatul înțelege să aibă și el o influență asupra felului cum se prezintă membrii săi, un semn care să fie al Senatului.

Se pune la vot art. 95 și se admite.

Se citesc și se admit, succesiv și fără discuție, art. 96—117, ultimul.

D-lor senatori, cred că după ce aproape toate articolele au fost admise fără discuție, și acolo unde a trebuit să se discute și să schimbe ceva, cu plăcere s-a schimbat, cred că votarea în total s-ar putea face prin ridicare de mâini.

D-l C. C. Brăiesku: D-le președinte, în privința aceasta este o cerere semnată de 30 domni senatori.

D-l prof. Nicolae Iorga, președinte: În această privință, cred că trebuie să se voteze așa cum fixează noul procedeu. Doriți aceasta?

Voci: Da.

D-l prof. Nicolae Iorga, președinte: Cine este pentru votarea potrivit prevederilor noului regulament, adică votarea la loc, în plic, acela să se ridice.

D-l C. C. Brăiesku: D-le președinte, depun următoarea propunere semnată de 30 domni senatori, prin care cerem, în virtutea art. 82 din regulamentul nou și art. 72 modificat din același regulament, ca votarea în total a regulamentului să se facă secret și cu buletine.

D-l prof. Nicolae Iorga, președinte: În acest caz procedăm la votarea regulamentului prin vot secret.

D-lor senatori, rezultatul votului este următorul:

Votați.....	138
Majoritate regulamentară ...	58
Buletine pentru.....	49
Buletine contra.....	88
Voturi nule.....	1

D-lor senatori, proiectul de regulament s-a respins.

Înainte de a începe votarea, eu pregătisem pentru dv. cuvintele pe care vă rog să-mi îngăduiți a le citi: Respingerea Regulamentului, la a cărui redactare am colaborat, o consider ca dorința dv. de a fi conduși altfel decât după ideile pe care le-am enunțat în cuvântarea mea și care sunt la baza vieții mele politice, sprijinite pe păstrarea ordinii în folosul nației, care altfel poate cădea în păcate mai grele decât ale vechiului regim.

Vă rog deci a primi demisia mea irevocabilă și a proceda la alegerea unui alt președinte, căruia îi urez mai mult noroc și dv. cea ce trebuie pentru a nu se periclita opera începută.

NOTE

1. Președintele Consiliului era Armand Călinescu.

Ședința din 15 iunie 1939

După ce în ședința precedentă a Senatului își dăduse demisia

D-le președinte¹, în legătură cu ședința de alaltăieri vreau să vă comunic dv. în particular ceea ce cred că este necesar pentru a lămuri mai bine o situație.

Dv. ați găsit cuvinte bune pentru mine în momentul când am părăsit președinția, însă ați adăugit că m-am grăbit luând asupra mea un vot care privea numai regulamentul sau o parte din regulament.

Dați-mi voie să vă îndrept puțin.

Era o deosebire adâncă de păreri între mine și majoritatea care a provocat retragerea mea și anume iată care: în situația de acum, eu cred că trebuie să existe un factor permanent care să reprezinte în același timp și experiența țării. Banca ministerială nu a fost nici odată permanentă și cu toate că îi doresc o cât mai lungă dăinuire, cu toate acestea, se poate întâmpla să nu dureze nouă ani, în care caz de altminteri s-ar istovi și aceste puteri așa de încercate. Camera Deputaților este alcătuită din elemente noi. Regele, către care în tot ceea ce facem se duce gândul nostru, Regele are nevoie de un sprijin statornic. Intenția mea era aceasta, de a i-l da în Senatul de aici, și nu pentru o vană ambiție de a figura acolo unde au figurat și oameni mai tineri decât mine și care, poate, nu vor rămânea în judecata vremii deasupra mea. Pentru aceasta am cerut permanența președinției, pentru ca să existe, în momentul acesta de mari prefaceri, ceva care să poată fi nezguduit. Și în momentul când se discută legăturile dintre puterea executivă și puterea legislativă, eu am voit să fie acolo, la președinție, cineva care să aibă în trecutul lui destul pentru a asigura deplina independență a acestui Senat.

În ziare a apărut astăzi un comunicat sau o serie de explicațiuni care au înfățișarea unui comunicat, în care se încearcă a se explica plecarea mea de la

președinție, după sentimente pe care nu le pot avea, căci eu am ajuns aproape la capătul vieții mele și tot ce viața poate da unui om în țara lui și în afară de țara lui eu le-am avut. Prin urmare nu admit să fiu înfățișat ca un doritor de situații care înțelege să i le asigure.

Poate că majoritatea Senatului a crezut că găsește în mine numai un trecut. Eu aduceam o voință, o voință puternică în stare a nu îngenuchia înaintea nimănui. Nu este nevoie de dânsa? Eu am locul meu aici și în munca mea și adaug: am locul meu în istoria țării, iar dacă în locul unde nu mai este voință activă, Senatul dorește un simbol, un simbol mai frumos decât dv., d-le președinte, care întrupați o lungă luptă pentru descătușarea Coroanei, pentru înălțarea ideii naționale, pentru triumful moralității, nu poate să existe. Cred că mulți ca mine ar propune ca locul pe care îl ocupați acum trecător, ca locul acesta să devină definitiv prin aceleași aclamații care m-au ridicat pe mine acolo și plecând din suflete, să zicem, tot așa de sincere.

În chestiune prealabilă

Tot în chestiunea prealabilă uitasem un lucru. Pentru că banca ministerială este reprezentată prin d-l președinte al Consiliului, ași avea o dorință. Presa se găsește sub cenzură din motive pe care nu le discut, cum nu discut însăși cenzura, dar ar fi de dorit ca în ce privește lucrările noastre nici un îndemn să nu vie, nu de acolo unde este d-l președinte al consiliului ci din partea unor organe administrative prea zeloase care n-au calitatea de a judeca ceea ce se petrece aici în Senat. Ziarele să vorbească despre dezbaterile noastre cum înțeleg. Ele nu au a fi sfătuite în acest domeniu; în celelalte domenii, liber, dacă așa sunt împrejurările, dar în domeniul acesta este pentru mine neadmisibil să se dea o interpretare, care să nu plece de la însăși conștiința ziarștilor. Prea sunt asemănătoare explicațiunile acestea ca să nu bănuiesc o origine comună și prea jignitoare pentru adevăratul meu caracter, pentru ca să nu le resping, ori de unde ar veni.

În continuare:

D-le președinte, prin faptul că nu s-a primit proiectul de regulament, aceasta nu înseamnă că încetează de a funcționa comisiunea care a fost numită.

Dacă această comisie credeți că poate continua, eu nu fac parte dintr-însa, eu am fost numai asistent și eventual sfătuitor; eu cred că dv. puteți face cum socotiți, cred că ar trebui trimis regulamentul nou la comisiunea care l-a alcătuit. Dv. dacă credeți altfel, evident că dv. hotărâți, împreună cu majoritatea Senatului, dar vă rog, în puterea legăturilor noastre personale, să nu vă supărați niciodată de câte ori se va întâmpla ca părerea mea, sprijinită pe o lungă experiență, pe care eu o țin minte, s-ar putea deosebi de a dv. Să-mi permiteți a vă atrage atenția foarte prietenește și în calitatea dv. de președinte, foarte respectos, a vă semnala că la Camera Deputaților s-a făcut o greșală, citindu-se proiectul de Răspuns la Mesaj, înainte de a fi constituit biroul întreg. Eu cred că nu există o Adunare decât atunci când biroul întreg este constituit și numai înaintea unei Adunări pe deplin constituită, se poate aduce proiectul de răspuns la Mesaj. Dv. veți face iarăși ce veți crede de cuviință.

Despre respingerea regulamentului Senatului și ecourile din presă

D-le președinte², numai un singur cuvânt am de spus.

În acele articole din ziare, aproape identice, despre care am vorbit acum câteva minute, s-a spus că regulamentul este excelent, dar a fost respins numai din cauza pretenției mele de a fi președinte, nu știu câți ani de zile. Prin urmare, ori ceea ce s-a spus în ziare este o intrigă urâtă, pe care Senatul, împreună cu mine, o respinge, având același dispreț pe care-l am eu pentru autorii acestei intrigi și, prin urmare, nu este vorba numai de articolul privitor la președinția mea și în cazul acesta, evident că ați putea să aveți o oarecare dreptate, ori este vorba numai de acest articol și, prin urmare, comisiunea din care eu nu fac parte se poate menține. Iarăși, un punct de vedere.

D-l C. Argetoianu, președinte: D-le senator, cred că Senatul este unanim să interpreteze chestiunea, așa cum ați explicat-o la începutul ședinței. Nimeni nu bănuiește că profesorul Iorga a avut ambiția să se așeze pentru 9 ani la președinție.

D-l profesor N. Iorga: Aceasta nu o credeți nici dv., cum nu cred nici eu, că alegerea dv., în condițiile în care s-a efectuat, vă ridică mai presus decât meritele dv. pentru țară.

NOTE

1. Președinte de vârstă al Senatului era A.C. Cuza.
2. Președinte ales al Senatului era Constantin Argetoianu.

Ședința din 20 iunie 1939

La proiectul de regulament al Senatului

La art.2 care stipula pierderea mandatului de senator dacă nu se presta jurământul în termenul legii; în afară de cazurile de forță majoră

D-lor, iată de ce este vorba: aici se introduce o excepție, care nu-și află definiția nicăieri.

Ce însemnează cazurile de forță majoră? De exemplu, cineva se găsește în străinătate, am în vedere un caz, și acolo în străinătate, să zicem că face opoziție regimului față de care d-l președinte a arătat deplina sa fidelitate și publică articole prin gazete, dă interviuri. Să zicem că este profesor, care nu ocupă catedra de nu știu câtă vreme și atunci când îl întreabă cineva: D-ta ești senator sau nu ești senator, fiindcă n-ai prestat jurământ?". El spune: „Este un caz de forță majoră”.

Și atunci trebuie să se înceapă negociațiunile diplomatice, și dacă acel domn este un diplomat, veți putea să înțelegeți că el poate fi biruitor în discuția aceasta. Încep discuții: este caz de forță majoră sau nu este caz de forță majoră?

Dvs. sunteți juriști; eu sunt un simplu cetățean, care procedează pe linia bunului simț și prevede cazurile ce se pot prezenta. Ce însemnează forță majoră? Unul nu vrea să jure; este evident că nu vrea să jure. N-o poate spune în gazete, fiindcă există cenzura care îl împiedecă, dar el nu vrea să facă act de acceptare față de Constituția din anul trecut și față de Frontul acesta, față de care eu am oarecare rezerve. Nu vrea - toată lumea știe că el nu vrea - și se așează în dosul forței majore, pe care o scoate înainte.

Ce înseamnă forță majoră, ca să știu și eu ce înseamnă și cum votez, ca simplu cetățean?

D-l C. Argetoianu, președinte: D-l Brăiesku are cuvântul.

D-l C. C. Brăiesku: D-le Președinte, și domnilor senatori, sunt cu totul de acord cu d-l profesor Iorga.

D-l profesor N. Iorga: Ne-am regăsit în *Curentul* de astăzi, în aceeași caricatură (*ilaritate*).

D-l C. C. Brăiesku: D-le profesor, eu n-am citit *Curentul* de astăzi, dar am citit *Neamul Românesc* de zilele trecute, în care ați avut o atitudine foarte măgulitoare pentru mine.

D-l profesor N. Iorga: Articolul acela nu te viza pe d-ta.

D-l C. C. Brăiesku: Dar în tot cazul eu sunt obiectul și-mi pare foarte rău. Declar foarte sincer, pentru că sunt sigur că suntem de acord și cred că vom fi de acord și de aci înainte.

D-l profesor N. Iorga: Mai dă Dumnezeu! (*ilaritate*).

La art. 4, despre alegerea biroului, prin vot uninominal secret și cu majoritate relativă

D-l Al. Săndulescu: D-lor senatori, cred că trebuie suprimat ultimul alineat: „Candidaturile vor fi anunțate în scris președintelui Senatului”.

Se pune la vot amendamentul propus de d-l Săndulescu și se aprobă.

Iată de ce în Regulamentul pe care dvs. l-ați respins era introdus acest pasaj.

D-l C. Argetoianu, președinte: El era explicat prin scrutinul de listă, prin votul uninominal.

D-l prof. N. Iorga: Dați-mi voie! Mai întâi n-ați cerut cuvântul de la mine când vorbeam. Meșteșugul este mai greu decât îl credeți. Iată de ce am introdus eu acest alineat, fiindcă se va produce, nu în acest caz, în alte cazuri, se va produce în ceea ce privește candidaturile, o luptă și este bine să fim scutiți de ea, deoarece altceva este când sunt anunțate candidaturile și altceva este când răsar candidaturi la care nimeni nu se aștepta. Acesta este motivul pentru care s-a introdus acest alineat.

Acum dvs. puteți primi propunerea de a se înlătura acest amendament, numai că veți vedea dvs. ce va rezulta, nu din întâia îmbulzeală, care nu cred că va veni, ci din îmbulzelile care vor veni. Acesta era un lacăt tras împotriva unor ambiții, ale căror nume nu se găsesc în scris. Mă rog, dvs. faceți cum credeți, o să vedeți rezultatul.

La art. 5 care prevedea că până la alegerea altui birou, cel precedent expedia lucrările curente

Iată, d-lor, ce este cu anul calendaristic, care noțiune nu se găsește în dicționarul academic și nu e bine să creem noi termeni, afară numai dacă ne

adresăm la cărțile bisericești sau la cronici, care sunt mai potrivite cu vârsta noastră; dar să inovăm aici, cred că nu este bine. Se înțelege totdeauna ce însemnează un an! Doar nu va fi anul parlamentar. Și-mi pare bine că nu se face o nouă votare în toamnă și sunt bucuros că voi vedea pe d-l președinte la același loc, sunt bucuros să-l știu pe d-sa îndeplinindu-și programul pe care l-a anunțat. Dar cu ocaziunea aceasta, cred că este bine să lămurim un lucru: când am propus eu ca președintele să fie ales pe toată legislatura, toată lumea, până la autorii caricaturilor pe care le comandă cenzura, toată lumea a crezut că eu doresc ca biroul să rămână nouă ani de zile, dar aici se vede bine că, deoarece se înnoiește Senatul la fiecare trei ani, și rămân numai senatorii de drept pe nouă ani - lucrul acesta îl poate înțelege oricine și nu era nevoie să-l explic eu de pe fotoliul președințial. Prin urmare, eu eram pentru trei ani, fiindcă înnoirea unei treimi din membri Senatului poate crea oricând o altă majoritate. Dvs. sunteți pentru un an. Îmi pare foarte bine că sunteți pentru un an, mai ales că-l numiți și „calendaristic”. Să lăsăm anul așa cum l-a lăsat Dumnezeu. Dacă însă puneți anul „calendaristic”, atunci la începutul anului viitor, adică la 1 ianuarie d-voastră alegeți alt birou?

D-l C. Argetoianu, președinte: Citiți aliniatul 2.

D-l prof. N. Iorga: Vasăzică, nu avem alegeri la 1 ianuarie. Îmi pare foarte bine, pentru că ar fi fost un spectacol interesant ca în mijlocul sesiunii să avem alegeri de birou!

Face o observație de natură gramaticală:

Domnule raportor, la sfârșitul primului alineat văd că dvs. ziceți „a menține pe orator în cadrul discuțiunii”. Noi zicem „a menține”, fiindcă dacă este „a ține”, „a menține”, atunci o să ajungem la „a vede”, „a prevedea”. În felul acesta omorâm o conjugare a doua.

În continuare despre formulări anapoda

D-le raportor, așa cum este redactat acest articol, se înțelege că Mesajul Regal a împlinit 18 ani, fiindcă el se referă la substantivul precedent.

Prin urmare, 18 ani trebuie să aibă Mesajul Regal pentru ca Moștenitorul Tronului să fie declarat senator. (*Ilaritate*).

D-l I. Gr. Periețeanu, raportor: D-le profesor, nu ați remarcat că El este scris cu literă mare; prin urmare nu se poate face confuzie.

D-l prof. N. Iorga: Vasăzică, de câte ori este literă mare la începutul unei propoziții, înseamnă Dinastia!

La paragraful a, mai am de făcut observațiunea că în mod greșit ziceți „ai Bisericii ortodoxe române și greco-catolice” și că ar trebui să ziceți „Biserica ortodoxă română și greco-catolică”, fiindcă altfel s-ar crede că sunt mai multe Biserici ortodoxe și mai multe Biserici greco-catolice.

D-l I. Gr. Periețeanu, raportor: Aveți dreptate.

D-l prof. N. Iorga: Iată, cineva mai face observațiunea că atunci când spuneți „Biserica ortodoxă română”, aceasta însemnează că recunoașteți existența Bisericii rusești din Basarabia și așa mai departe. Trebuie, prin urmare, să ziceți „Biserica ortodoxă și Biserica greco-catolică”, fără română.

De asemenea, remarc că nici termenul „confesiune” nu este bun, fiindcă rabinul nu reprezintă o confesiune, reprezintă o religie. La fel și șeful Bisericii musulmane. Acestea sunt religii, nu confesiuni, întreb banca prelaților să răspundă dacă am sau nu dreptate? (*Aprobări de pe banca Înalților Prelați*).

Prin urmare, să zicem numai „capii religiilor”, pentru că doar confesiuni sunt numai două: cea ortodoxă și cea greco-catolică; celelalte sunt religii, nu confesiuni.

Despre durata mandatului de senator

D-le Președinte, unul dintre colegii noștri, general, pune această întrebare, pe care o formulează prin mine, d-sa nevoind să ia cuvântul.

Ce înțeles are primul alineat al art. 10, când spune că durata mandatului membrilor de drept încetează odată cu demnitatea sau calitatea în virtutea cărora le dețin? D-sa se găsește în mijlocul nostru în calitatea sa de comandant de unitate superioară în timp de război. Altul din colegii noștri se află aici în puterea demnității pe care o purta în magistratură. Cum va înceta durata mandatului acestor senatori? Cum poate să înceteze trecutul cuiva?

D-l C. Argetoianu, președinte: Se face o confuzie cu membrii Bisericii. Nimeni nu se gândește la acești membri de drept ai Senatului, ci numai la episcopii care-și pierd scaunul.

D-l prof. N. Iorga: Dar se referă și la cei care-și pot pierde situațiunea. Spre exemplu, am fost ales de zece ori. Cum o să înceteze calitatea mea de a fi fost ales de zece ori?

Despre comisiile permanente și atribuțiile lor

D-lor, iată, sunt două deosebiri față de comisiunile prevăzuta în celălalt proiect de regulament.

Anume, iată unde este deosebirea și cred că ar fi foarte bine să se revină la forma care a fost propusă de comisiunea care, cu dreptate, sau fără dreptate, a fost înlăturată. Iată, se prevede la punctul 9 că va exista o comisiune de Educație națională, Culte, Artă și Presă.

Noi am desfăcut aceste atribuțiuni, dând pe fiecare dintr-însele la altă comisiune, pentru că în puterea trecutului, când exista un Minister de Culte și de Instrucțiune Publică, se putea face această confuzie, dar astăzi, când anumite ramuri de activitate s-au osebit și au devenit de o mare greutate și nu mai suntem în situația României mai mici de odinioară, care a devenit România ceastălaltă, cu o mulțime de griji, care nu se puteau prevedea măcar în trecut, eu cred că nu este bine ca aceeași comisie să se ocupe de educația națională, lucrul foarte important, care trăiește prin sine, și să se ocupe în același timp de sculptură, de muzică, atunci când avem reprezentanți ai artei, numiți de Majestatea Sa Regele ca răsplătire a meritelor lor. Una este educația națională și alta este arta în toate formele ei. Și mai ales altceva sunt cultele. Cultele nu mai sunt ca mai înainte când era Biserica ortodoxă română și alte culte mai mult sau mai puțin reprezentate pe banca prelaților. Acum este vorba de o mulțime de culte îndrituitei aici, în România, care își au problemele lor.

Nu înțeleg de ce nu s-a menținut împărțirea în trei: educația pe de o parte, artele pe de alta și cultele, cu atât mai mult cu cât simpaticul nostru raportor de astăzi este el însuși un scriitor eminent, prin urmare știe foarte bine ce înseamnă literatura. Literatura este una, ceea ce se cântă în biserică este alta și ce se zugrăvește pe pânză sau se cioplește cu dalta este altceva.

Prin urmare, s-ar mai putea crea două comisiuni pe lângă acestea.

În ceea ce privește comisiunea minorităților, pe care o pusesem în proiectul trecut, și care nu mai este prevăzută deosebit, este mult mai bine să se fixeze acest punct, că există o comisiune la care nu chestiunea în sine, dar afacerile privitoare la minorități trebuie să meargă. În comisiunea cea veche era un reprezentant al minorităților cum nu-și găsește perechea, d-l Hans Otto

Roth, și în înțelegere cu dânsul am luat noi această hotărâre. Și era din partea minorității maghiare un om de o lealitate perfectă, d-l Szasz Paul, care a dorit și d-sa să facem dreptate acelor cereri venite din partea sașilor și maghiarilor, să fie un for la care să se poate adresa cineva. Fiindcă acestea nu mai sunt vechile secțiuni; acestea sunt comisiuni. Comisiunile lucrează. Toată greutatea și toată însemnătatea lucrului se face acolo, în aceste comisiuni și comisiunile acestea, care sunt chemate să ducă tot greul și care singure au deplină competență, trebuie să fie însemnate și definite neted.

Cred că am reușit să fiu de acord cu dv., sărind de la un regulament la altul. Eu nu vreau să fac război cu dv., dar vreau să fie cât mai bine în această Adunare.

La articolul privind consultarea obligatorie a Consiliului Legislativ

Poate că trimiterea aceasta la Consiliul Legislativ să aibă același efect pe care-l avea și până acum, când Consiliul Legislativ ridica tot felul de obiecțiuni cu caracter formal, iar Corpurile Legiuitoare treceau peste părerile Consiliului Legislativ. N-ar fi mai bine ca, în loc să ne adresăm noi Consiliului Legislativ, însuși legiuitorul să binevoiască a trece pe acolo, pentru ca astfel Consiliul Legislativ să spună dacă proiectul corespunde cu cerințele legale, în loc să ne luăm noi asupra noastră această sarcină, și să se întâmple ca în trecut, când Adunarea nu ținea seamă de avizul Consiliului Legislativ?

Este o propunere care este bine să rămână în dezbateri. Proiectul trebuie să poarte avizul Consiliului Legislativ.

La art. 16, unde se preciza că membrii comisiilor erau aleși „pe toată durata legislaturii”

Dar când Senatul se înnoiește cu o treime, cum este pe toată durata legislaturii?

D.C. Argetoianu, preșdinte: Se completează.

D. profesor N. Iorga: Intră înăuntru cei care ies la reînnoire?

D. C. Argetoianu, preșdinte: Se completează.

D. profesor N. Iorga: Dar atunci cum este „pe toată durata”? Așa, cu aproximație. Dar un regulament nu este chestiune de aproximație, nmai politica este chestiune de aproximație, nu totdeauna reușită. Dvs. introduceți un punct din regulament care a fost anulat.

D. C. Argetoianu, președinte: Este un omagiu care vi se aduce.

D. profesor N. Iorga: Comisiunile sunt pe legislaturi.

D. C. Argetoianu, președinte: Am căutat să vă împăcăm.

D. profesor N. Iorga: Nu ne interesează ce ați căutat dvs. Noi vedem rezultatul și-l apreciem.

La art. 50: Coroana nu poate fi pusă în discuție

Coroana nu poate fi pusă în discuție. Dacă se ridică cineva din mijlocul senatorilor, cineva care într-o formă dibace atinge prin observațiunile făcute demnitatea Coroanei, nu se poate ridica nimeni dintre noi pentru a apăra Coroana împotriva acestei lipse de bună cuviință?

D-l C. Argetoianu, președinte: Se va ridica președintele.

D-l prof. N. Iorga: Coroana nu poate fi pusă în discuție, iar dacă se pune, avem voie s-o apărăm. Se poate lua apărarea Coroanei. Și această apărare să figureze în procesul-verbal, pentru că eu înțeleg să mă folosesc de acest drept, atunci când s-ar găsi cineva, nu printre cei de față, dar între alții care ar lua o atitudine necuviincioasă față de Coroană. Și aceasta nu o fac din lingușire, ci pentru că eu cred că Coroana, prin ceea ce face, merită recunoștința noastră.

Cum se discută regulamentul

În proiectul nostru de regulament era fixată numai o jumătate de oră, nu o oră întreagă. Cu o oră întreaga veți vedea dv. cât de greu se vor vota proiectele de legi. Este adevărat că în trecut era și obiceiul de a vorbi mai multe zile. Am aici lângă mine un eminent reprezentant al elocvenței române care făcea cam așa.

D-l prof. A. C. Cuza: Revendic pentru mine acest merit. Cred că era necesar atunci, nu știu dacă mai este acum.

D-l prof. N. Iorga: Și mai era cineva, care lipsește acum dintre noi, nu știu pentru ce motiv, d-l Virgil Madgearu, care vorbea din principiu trei zile. Când eram președinte la Cameră, și m-a asigurat că va vorbi trei zile, atunci m-am adresat către d-sa și l-am întrebat dacă are această intenție. Mi-a spus că o are și atunci i-am spus: Vă rog să începeți cu ziua a doua. Și d-l Madgearu, care este un om inteligent, în asemenea împrejurări mai ales, a înțeles că trebuie să vorbească mai puțin de o zi. Eu cred că o jumătate de ceas ajunge.

D-l C. Argetoianu, președinte: Noi vrem să fim de acord cu regulamentul Camerei. Vă rog să votați articolul așa cum este propus de d-l raportor.

D-l prof. N. Iorga: Vă așteptăm, d-le președinte, pe dv. întâi.

La art. 80

La art. 80, în celălalt proiect de lege, era o prevedere: că actele care se comunică trebuie să fie integrale. Dosarele se comunică integral, nu cum s-a făcut foarte adeseori. Am un caz în experiența mea proprie, cu sustragere din dosar a unor anumite piese; prin urmare, dosarul cerut trebuie să se dea integral, fiindcă altfel nu folosește la nimic.

Despre întrebări

D-lor senatori, iată de ce este vorba: înainte se făceau întrebările acestea oral și aveau o publicitate, lumea auzea că s-a făcut cutare întrebare ministrului.

Putem noi fi siguri, aici se poate întreba banca ministerială, putem noi fi siguri că întrebarea, pe care o punem în scris, se publică fără nici o intervenție a cenzurii, care nu are nici un fel de drept asupra lucrărilor care se petrec în Adunare? Fiindcă altfel, înțelegeți foarte bine că un senator nu se poate îndreptăți față de cei care l-au ales sau față de opinia publică, dacă e numit. Totul se petrece într-o șoaptă, la ureche, și câteodată nici măcar la o șoaptă nu se prevede că avem dreptul să ne apropiem de ministru, să-i spunem două vorbe la ureche și cu datoria pentru dânsul de a ne spune și el două vorbe de răspuns? Acestea sunt lucruri publice. Caracterul public al interpelărilor și al răspunsului la interpelare trebuiește garantat, din moment ce nu putem vorbi.

Aș vrea să știu ce crede banca ministerială în această privință.

D-l M. Ghelmegeanu, ministrul Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor: Banca ministerială nu are nici o obiecțiune de făcut în privința observațiilor d-lui profesor Iorga. Rămâne ca Senatul să hotărască.

D-l prof. N. Iorga: Atunci, rămâne hotărât că aceste întrebări și răspunsuri se publică, nu numai în *Monitorul Oficial*, ci avem dreptul să le înfățișăm și în presă.

Despre interpelări

Am cerut cuvântul ca să vă spun că dvs. aveți dreptate, că textul constituțional nu trebuie interpretat în așa fel, încât noi, membrii Adunărilor, și în special când este vorba de Senat, noi să nu avem dreptul de a pune chestiuni, care interesează politica generală, fie înăuntru, fie în afară.

Obiecțiunea dvs. că niciodată nu a fost răsturnat un guvern de pe urma unei interpelări este adevărată, însă s-a întâmplat că unii miniștri au trebuit să plece de pe urma unei interpelări, pusă câteodată în legătură cu alți membri ai cabinetului. Vă aduceți aminte de împrejurarea tristă, în care a trebuit să părăsească Banca ministerială un om, cu care se mândrește armata românească. Este vorba de Mareșalul Averescu. S-a pus la cale o interpelare, cu sprijin din partea majorității, în legătură cu unul din miniștri. Este unul din momentele cele mai triste din toată viața noastră parlamentară, acela care a căutat să arunce umbră unuia din cele mai frumoase caractere de om și militar superior.

Dvs. faceți foarte bine și eu vă mulțumesc, că luați apărarea Senatului în ceea ce privește unul din drepturile sale. Este drept că în Constituție se prevede că nu mai este Banca ministerială emanația parlamentului, și, dacă vreodată se va face o revizuire a Constituției, eu voi cere ca nici Adunările să nu fie sub nici o formă, fățiș sau ascuns, emanația Băncii ministeriale.

La formularea art. 91

Aici nu este bine, Dv. nu vă gândiți ce întrebuintare se poate da prescripției din acest articol. Se zice că „Senatul poate ordona” - nu poate „ordona”, ci „hotărî” - suprimarea oricărui pasagiu ce va crede că nu este bine să figureze în dezbaterile Senatului. Președintele poate să împiedece publicarea unei părți dintr-un discurs, fără să arate pentru ce. Ar trebui să se spună că numai pentru pasagiile „contrare intereselor Statului”. Este singurul motiv pentru care se poate amputa un discurs.

D-l C. Argetoianu, președinte: Aveți dreptate, articolul se modifică în sensul că “președintele poate dispune, în interesul Statului”, suprimarea oricărui pasaj ce va crede.

Se pune la vot propunerea d-lui prof. N. Iorga și se admite.

În cazul arestării unui senator

Aici comisia cea nouă a suprimat ceea ce introdusesem în folosul dv., că anume, senatorul care este arestat în timpul dintre sesiuni, trebuie să fie garantat întrucâtva prin aceea că se comunică biroului Senatului această arestare, pentru ca biroul Senatului să poată interveni. Nu trebuie să uităm un lucru, în afară de sentimentele pe care le avem față de miniștrii în funcțiune, că sunt vremuri de așa fel și pasiunile pretutindeni sunt așa de puternice, încât se pot întâmpla și acte de acelea pentru care un senator să trebuiască să fie apărât prin intervenția biroului.

Vă rog, domnule președinte, să consimțiți a se introduce ca amendament ceea ce figura în celălalt proiect pentru această asigurare a senatorilor față de oricare samavolnicie.

D-l C. Argetoianu, președinte: Dv. doriți, dacă am înțeles bine, ca biroul Senatului să fie prevenit, nu la deschiderea sesiunii, ci în momentul arestării.

D-l prof. N. Iorga: Este o simplă înștiințare, iar biroul este liber să facă tot ce crede de cuviință.

La art. 97, despre concediile pentru „executarea unor delegațiuni primite”

D-lor, vă rog: delegațiunilor primite, de la cine? De la Senat sau de la Stat? Se poate întâmpla cineva să aibă o misiune din partea Statului. Deci să nu se înțeleagă că aici este vorba numai de delegații primite de la Senat; trebuie prevăzute aci și delegațiile culturale și economice.

Iată, de exemplu, d-l Pompei este chemat să facă lecții la Paris; sau d-l Bibescu are o misiune națională de îndeplinit. Vă rog, acestea nu se cer de la Senat și nu le dă Senatul.

Și atunci, sfârșitul al. 3 al art. 97 ar urma să fie redactat astfel: „iar concediile pentru îndeplinire de însărcinări oficiale, se dau pentru tot timpul necesar executării delegațiunii primite”. (*Aprobări*).

Se pune la vot modificarea propusă de d-l prof. N. Iorga, și se admite.

La art. 107, privitor la împrejurările excluderii unui membru din Senat

Nu se specifică de ce natură sunt injuriile grave la adresa președintelui Senatului. Rămâne bine înțeles că a spune președintelui că el a falsificat votul, cum s-a întâmplat cândva, aceasta este o insultă foarte gravă, pe care o respinge însuși sensul acestui regulament, care este făcut să asigure autoritatea președintelui.

D-l Mihail Sadoveanu: De ce trebuie să se pună adjectivul „grave”. Să se spună numai „injurii”.

D-l prof. N. Iorga: Când spui „injurii”, se gândește cineva la altceva (ilaritate).

Despre interdicția pentru senatori de a face demersuri pe lângă autorități

Senatorii nu pot face direct nici un fel de demersuri sau intervenții; dar indirect? Atunci să se fixeze condițiunile în care intervențiunile se pot face și să știm și noi când se pot face intervențiuni directe și când indirecte.

La un amendament al raportorului, I. Gr. Periețeanu

D-le raportor, la aliniatul 5 (punctul c) de sub art. 126, sunt observațiuni care se impun de la sine. Se spune: „satisfacerea legii recrutării”. Dar sunt și funcționare. Prin urmare?

De altă parte, se vorbește și de titluri universitare. Dar titlurile universitare sunt de tot felul; câțiva ani, toată facultatea, licență, doctorat. În general, vă rog să lăsăm titlurile acestea universitare, când e vorba de administrație și stenografie. Eu știu care este valoarea acelor titluri universitare. Ce vreți? Îl trântești de zece ori și apoi.

D-l C. Argetoianu, președinte: D-l Iorga are dreptate!...

D-l prof. N. Iorga: Îi dai o licență și ai terminat; pe urmă, Dumnezeu să ne ierte! Nu mai cereți titluri universitare și recrutarea! Prin urmare suprimați al. 5.

Se pune la vot suprimarea aliniatului 5 și se primește.

La o propunere a lui Șt. C. Ioan

Și eu sunt de părerea d-lui Ștefan Ioan. Participarea delegaților la comisiuni de acestea internaționale a fost adeseori foarte onorabilă, dar cred că Statul este acolo, pentru ca, îndeplinind cineva o funcțiune care nu este în legătură numai cu Adunarea, ci cu interesele Statului, să aprecieze dacă

cineva trebuie să se ducă și dacă serviciile aduse merită cutare și cutare răsplată.

Dv. sunteți președinte tare; eu eram un președinte milos și așa fi fost în stare să trimit cel puțin o sută de reprezentanți la multele congrese fără nici un fel de scop, care se țin pretutindeni și Senatul nu este responsabil de ce se spune acolo.

*Despre îngăduirea persoanelor străine în incinta Senatului,
doar cu acordul președintelui*

Credeți dvs. că este bine să se găsească persoane străine în sala de așteptare și în incintă, chiar cu voia președintelui?

D. C. Argetoianu, președinte: Eu vă făgăduiesc că nimeni nu va sta în anticameră.

D. profesor N. Iorga: Cât veți fi dvs. acolo, da; dar știți foarte bine că soarta președinților e foarte schimbătoare (*ilaritate*).

Ședința din 26 iunie 1939

La discuția privind proiectul de răspuns la Mesajul Tronului

Este programul d-lui Maniu¹ pe care dv. îl revelați. Noi nu eram așa de proști să nu-l vedem de la început. Și de aci au pornit toate relele. Tendința aceasta nu este a Ardealului, ci a unui număr foarte restrâns de politicieni, dintre care unii erau de aceeași calitate ca noi, iar alții erau sub această calitate și care au crezut că pot pune stăpânire pe această țară, că o pot cuceri. Nu Ardealul, ci un număr de politicieni.

Eu am ținut, ca istoric, să subliniez acest lucru.

NOTE

1. Părintele Ion Agârbiceanu spusese că ardelenii, după război, erau convinși că trebuie să conducă România. Îi recomanda „puterea lor de rezistență din trecut” ca și „idealismul” lor.

Adresează o întrebare

Domnule președinte, îmi îngăduiți să întreb pe d-l ministru al înzeștrării¹ dacă d-sa crede că poate să rămână Senatul și țara sub impresia pe care o lasă cuvântarea d-lui general Sichitiu, desigur foarte sinceră și competentă.

Este într-adevăr țara noastră în așa situație, într-un moment când de pretutindeni ni se strigă că suntem pregătiți, încât ne găsim noi înaintea unor astfel de lipsuri, ca să fie nevoie de chemarea ministrului de Război pentru a da explicații într-o ședință secretă? Cred că răspunsul băncii ministeriale este absolut necesar.

NOTE

1. Ministrul Înzeștrării Armatei, Victor Slăvescu, a spus că intervenția ministrului de Război n-o poate comenta, având „o deosebită gingășie”. Primul ministru, Armand Călinescu, avea să dea explicații ample cu ocazia discuției la adresa de răspuns la Mesajul Tronului. Personal, dădea asigurări că țara dispunea de „instrumente materiale cel puțin la înălțimea celor ale pregătirii sufletești”.

Ședința din 28 iunie 1939

Discurs la proiectul de răspuns la Mesajul Tronului

Domnule președinte, domnilor senatori, cum ați putut vedea, am ascultat de la un capăt până la altul, cuvântările care s-au ținut în jurul răspunsului la Mesaj. Nu cred că vreunul dintre vorbitori s-a putut plânge de lipsa mea de atenție. Cred chiar că sunt singurul care am ascultat de la început până la sfârșit cu un deosebit interes, aș adăogi, cu o deosebită imparțialitate, toate lucrurile care s-au spus.

Intenția mea era, înainte de toate, să-mi dau seama de atmosfera aceasta nouă, de ceea ce constituie elementul comun între cei cam deosebiți în ce privește originea politică. Unii sunt vechii senatori de drept, alții reprezintă banca prelaților sau sunt senatori numiți de Majestatea Sa, alții sunt senatori care își dătoresc situația lor unei alegeri pe o bază nouă, care este baza

corporativă, prin urmare sunt reprezentanți ai breslelor. Fiind așa de deosebiți în ce privește originea lor, precum și în ce privește vârsta, pentru că sunt aici oameni de o vârstă foarte înaintată, de o experiență foarte bogată, care nu ar trebui niciodată să fie nesocotită, și sunt oameni relativ tineri și care își arată tinerețea lor - poate m-am resimțit și eu într-un anume moment de această tinerețe - care se entuziasmează, dar care au ajuns după două zile a-și părăsi entuziasmul. Atunci deci când compunerea Senatului este așa de deosebită, în ce privește originea senatorilor, competența și vârsta lor, este foarte interesant și pentru oamenii politici - și speța oamenilor politici n-a pierit, căci n-ar fi fost foarte ușor să dispară toți oamenii politici și să vină la guvern toți oamenii nepolitici sau incapabili de a fi politici, ceea ce ar fi un mare rău. Este foarte interesant din punct de vedere politic, dar și din punct de vedere național, așa spune și din punct de vedere al oamenilor care își aduc aminte, din punctul de vedere al oamenilor care văd ceea ce este și care nu se înșeală de cuvinte și de atitudini, și din punctul de vedere al oamenilor care prevăd viitorul, pentru că nu toți văd așa de departe viitorul, și sunt foarte prețioși oamenii care sunt deprinși a căuta să vadă în viitor consecințele lucrurilor care se fac și la care participă în prezent.

Din toate aceste puncte de vedere, este interesant să se dea o definiție. Definiția acestei noi stări de lucruri, definiția Senatului, răsărit în starea nouă de lucruri. Această definiție am așteptat-o și nu-mi închipuiam să mi-o dea numai unul singur dintre mulții vorbitori care au citit sau au vorbit aici, și cei care au citit au adus rezultatul unei îndelungate cugetări și critici de sine.

Da, credeam că din cele spuse de unul sau altul, va ieși definiția aceasta, care este necesară. Este necesară pentru noi, ca să știm ce este noua ordine de lucruri, este interesantă pentru țară, este interesantă pentru străinătate, pentru străinătatea care ne-a fost prietenă și care trebuie să se întrebe dacă mai este siguranță în prietenia noastră, pentru străinătatea care nu ne-a fost prietenă, prin puterea împrejurărilor, a conflictelor de interese, pe care nimeni nu le poate opri și care, îmbiindu-se spre noi, trebuie să știe ce o așteaptă de la noi.

Prin urmare, din toate aceste puncte de vedere, se simțea necesitatea acestei lămuriri. Lămurirea n-a venit. O s-o încerc eu, pe baza cunoștințelor, câte le-am putut aduna, pe baza unei foarte lungi experiențe politice, pe care n-o socot încheiată, pentru că văd cum se desfășoară lucrurile, și în același timp, și pe baza învățăturilor istorice, pe care mi le dă profesiunea mea, chemarea mea, pentru care n-am nici un merit.

Prin urmare, rostul acestei cuvântări, care țin să nu vă răpească peste măsură timpul, pentru că am propus mărginirea cuvântărilor dumneavoastră și dumneavoastră ați dat de două ori mai mult, dar poate să trec peste ceea ce voiam să acord vorbitorilor, și de aceea să-mi dați voie să mă folosesc, până la un oarecare punct, de latitudinea pe care ne-a dat-o excelentul dumneavoastră regulament, rostul acestei cuvântări, care nu va fi lungă este de a mă întreba pe mine, de a întreba cunoștințele mele, experiența mea, puterea mea de a prevedea, de a mă întreba dacă - să zicem - credința dv., nu vreau să zic pentru unii iluziile dv., deși există și acelea, foarte onorabile, foarte nobile, care mi-au încălzit inima și m-au făcut să capăt încredere în țara mea, pentru că poporul în care există iluzii, este un popor care are înaintea sa un drum larg; nu tot așa de sigur cât este de larg rostul acestei cuvântări este, prin urmare, să mă întreb pe mine și să întreb cele ce am auzit de la dv., ca să înțeleg dacă părerea pe care ați exprimat-o, este părerea la care aș putea subscrie în întregime, fără rezerve.

Ce bine ar fi dacă am putea crede toți în ceva fără rezervă, pentru că este un moment în care într-adevăr ar trebui să ne strângem cu toții, dar nu în jurul unor cuvinte și al unor forme, ci să ne strângem în jurul Regelui, care întrupează națiunea, pe care trebuie să-l ajutăm și să-l sfătuim și să luăm asupra noastră tot ceea ce în mersul împrejurărilor ar fi nesatisfăcător și să arătăm M. S. Regelui omagiul nostru al tuturor, în tot ceea ce este folositor pentru țară.

Ar fi bine, prin urmare, ca toți exact să avem aceeași părere; n-ar fi nevoie s-o exprimăm exact în aceeași formă. Destul să ne prezentăm în același costum, care și costumul acesta, în materie de disciplină, poate să aibă foloasele lui.

Dar iată, ascultându-vă pe dv., mi s-a părut întâi că din competențele acestea foarte variate și foarte serioase se pot trage anumite învățăminte. Căci cine nu este bucuros să învețe agricultură de la d-l Sescioreanu sau de la d-l Garoflid, cine n-are ceva de câștigat de la ceea ce spune d-l Marinescu? Cine, în materie de învățământ și de îngrijire în domeniul sănătății, nu poate să fie bucuros că a auzit pe d-l profesor Iacobovici, și în ce privește dorința de a avea o oaste puternică, dorința aceasta a fost totdeauna în inima omului care a luptat în ceasurile cele mai grele ale Marelui Război și care este alături de noi, ca o mândrie a Senatului, prietenul meu și foarte depărtata mea rudă, d-l Miclescu. Am făcut rezerve în ce privește alt discurs, privitor tot la armată,

care își avea rostul poate în ședință secretă, dar nu înaintea urechilor dușmanilor care prind din ceea ce spunem noi, tot ce poate folosi scopurilor lor.

Cuvântările acestea, ca informație au fost foarte bune, ca onestitate și dovezi de devotament sunt admirabile. Ca lepădare de trecut însă este uimitor că oameni pe care îi cunosc din viața partidelor și cărora li se datorește ceva din acest trecut atât de criticat, au venit la această tribună și au spus că acest trecut trebuie condamnat în bloc. Apoi alții au căutat să salveze câteva personalități. S-a început o listă, pe care din bănci a completat-o câte unul: întâi d-l Ștefan Ioan, în ceea ce privește pe Ioan Brătianu, fiindcă au dispărut partidele, cel care vorbea își aducea aminte de sfinții lui, din bancă se ridica însă altul care avea și el sfântul lui și venea, cu el în brațe, pentru ca lista aceasta să fie cât mai desăvârșită.

Fără îndoială, este foarte frumos să vezi oameni care se osândesc pe sine, osândind diversele adunări din care au făcut parte și osândind opera pe care au făcut-o împreună cu ele și a căror răspundere, oricât ar vrea să o înlăture, este scrisă în analele istoriei (*aprobări*).

Poate să vină cineva să vorbească oricât de călduros de războiul dezrobirii, dar eu nu pot să fiu împiedecat să văd fantoma lui Stere și atitudinea lui în timpul războiului; poate cineva să vorbească de ideologia democratică, vrednică de toate blestemele, dar de pe aceleași buze a răsunat și proslăvirea oricărei democrații. Poate iarăși să se ridice cineva împotriva partidelor care au guvernat, dar eu văd că pe băncile Senatului, și mai ales pe ale Camerei, aceleași persoane care se ridică la tribună pentru a exprima această părere.

Este foarte frumos să auzi asemenea lucruri. Pe drumul Damascului a căzut Saul și s-a ridicat Paul și a început o credință nouă. Dacă noi vom avea un grup întreg de foști Sauli care vor să fie numai Pauli, cu atât mai bine pentru această țară. Dar orice se poate distruge, numai amintirea nu, amintirea noastră care am văzut și amintirea multora care au pățimit, care aceștia au o memorie și mai bună decât cei care au văzut numai, și care s-au găsit în tovărășie cu acești condamnați la moarte, izgoniți din toate analele poporului nostru.

Da, lucrurile acestea au fost foarte bune, pentru că aduc o informație de primul rang, o lepădare de sine sfântă, dar pe lângă aceasta, ar fi fost ceva de dorit. Pentru că noi uităm că este și o țară în urma noastră, care pentru moment trebuie să tacă; și poate este foarte bine că nu se vorbește prea mult, dar condamnarea la o tăcere eternă, aceasta ar fi omorârea sufletului național.

Noi nu putem fi călăii sufletului nostru, nici măcar pentru respectarea ideii de ordine. Oamenii aceștia așteaptă să vadă pe ce lume trăim și care sunt acești deputați și senatori care vorbesc în numele lor; ei care nu ascultă, sub controlul Frontului, nici un fel de protest din partea acelor pe care Frontul nu i-a admis pe listele de candidaturi.

Foarte bucuros am fost când am auzit că miniștrii, lucru foarte curios, sunt lăudați în bloc, dar nu personal. Eu mă așteptam a le auzi numele, fiindcă sunt oameni de merit, care au făcut lucruri bune, poate că s-au grăbit să le facă fără noi, dar poate că dacă le făceau cu noi, le făceau mai târziu; în orice caz, se pot face greșeli și în masă, dar experiența spune că mai greu se pot face greșeli în masă decât individual.

Prin urmare, s-a lăudat regimul. Nu vreau să vorbesc de tot ceea ce s-a adus înainte Majestății Sale, ceea ce nu este decât o datorie a noastră de elementară recunoștință pentru un Rege tânăr, de un curaj hotărât, care face parte din seria rară de Suverani care în momentul decisiv, să zicem, aruncă sabia în cumpănă (*aplauze puternice*). Și sabia aceasta trage greu.

Prin urmare, mulțumiri pentru regim, complimente foarte rare pentru cei care-l reprezintă. Nu înțeleg de ce. Iubirea pentru anonim este ea așa de puternică încât orice să treacă fără nume? Se poate. Atunci educația noastră în regimul totalitar, pe care nu-l vrea nimeni și pe care eu cred că nu-l avem de fapt, deși unii vorbesc de dânsul cu ușurință, educația noastră în regimul acesta a înaintat foarte mult.

Odinioară se vorbea de mase electorale; acum ajungem la masele naționale. Masele electorale ne-au dat oamenii care ne-au guvernat până ieri, în ultimii ani. Masele naționale, dacă poporul român se va reduce la o masă, masele naționale nu vor da decât un singur lucru: o supunere necondiționată din care nu va ieși nici o inițiativă și se va distruge însăși putința noastră de a da prin individualități înălțarea la care poporul nostru, cu însușirile sale, are dreptul.

S-a spus că toate merg bine. Și eu văd că merg mult mai bine decât odinioară și mai ales decât „într-odinioara de ieri”, fiindcă a mai fost și o „odinioară” de altă dată, o odinioară care ne-a dat bărbați mari de Stat, cu care este bine să nu ne măsurăm. Dacă se va încerca această măsurătoare, este de recomandat să se introducă și la Senat și la Cameră un sistem antropometric, care să fie capabil să fixeze hotărât care este înălțimea generației de astăzi, cu ce poate da și care este înălțimea oamenilor mari care ne-au dat țara așa cum este astăzi în continuare, a eroilor de odinioară, care au ținut-o în spate și au primit în piept toate loviturile de care au scutit țara.

Bune sunt toate lucrurile acestea. Mă bucur de ele, de atmosfera aceasta liniștită.

A vorbit aici rabinul Niemirower care a cules aplauze, ale mele nu erau. Dar n-au fost nici protestări din anume locuri de sub noul regim, din partea cui a crezut că nu poate să intervie.

D-l prof. A. C. Cuza: Aceasta e o aluzie la mine?

D-l prof. N. Iorga: Nu m-am gândit la dv., dar nu sunteți singurul care aveți aceste idei. Și eu cred că rolul pe care-l are elementul evreiesc este prea mare. Sunt însă mulți senatori dintre cei tineri, de la tinerețea cărora mă așteptam, și tinerețea lor se poate dovedi cu act de naștere, mă așteptam la protestări, care nu s-au produs. Lucru foarte frumos, foarte mulțumitor.

Eu ar trebui astfel să mă uit la ceasornic și să-mi dau seama că am înaintat prea mult în timp și m-am folosit prea mult de prescripția regulamentului și de răbdarea dv. și ar trebui să închei.

Atunci n-ar rămânea decât să mai spun ceea ce eu spun prin acte, iubirea și devotamentul meu față de Suveran și față de cei din dinastie care sunt aci sub ochii noștri și față de cei cari sunt în inimile noastre și n-au nevoia de cuvintele noastre prea multe și banale pentru a li se arăta rostul în istoria țării.

Dar mi-am adus aminte de un dicton latin care zice: *Citius emergit veritas errare uam ex confusione*. Adecă, adevărul, și prin urmare și adevărul politic, iese mai bine dintr-o greșală decât dintr-o confuziune. O confuziune oarecare a fost, cu toate laudele acestea care au plutit deasupra operei guvernului. De aceea, ca să ajung la definiția de care simt nevoie pentru mine, pentru țară și pentru dv., să-mi dați voie să mă întorc într-un trecut nu prea îndepărtat, sunt numai doi ani de atunci să mă întorc la acest trecut, pentru a vedea cum am ajuns aci, la regimul de astăzi.

Pentru că dacă vom ști cum am ajuns aici, atunci vom vedea mai bine ce este astăzi în regimul în care trăim și nu pentru a arunca în spinarea miniștrilor, care au o oarecare permanență mai mare decât odinioară - dar eu știu cât de deseori această permanență a fost amenințată - și, poate, în ceea ce privește unele persoane de pe banca ministerială, am și eu un merit în conservarea lor acolo unde sunt - a arunca, zic, în spinarea miniștrilor toată răspunderea. Vasăzică, totul este foarte bine, dar nu ne privește pe noi aceasta; ea aparține d-nealor, miniștrilor: ei sunt oamenii care răspund, iar noi nu am fost decât niște buni patrioți care i-am aplaudat într-un anumit moment. Și, Doamne, ceea ce se întâmplă cu un președinte, se poate întâmpla și cu devotamentul față de o bancă ministerială; sunt lucruri care se dau și lucruri

care se retrag. Era unul din puținele lucruri clare care ieșeau din discuțiunile de până acuma; ieșea adică acest lucru, că noi suntem un fel de auxiliari tehnici ai guvernului, care are nevoie de adunarea materialului și materialul acesta se poate aduna la ministere; te adresezi la un șef de birou, șeful de birou se adresează la o comisiune de specialiști, cu ajutorul cărora face proiectul de lege și atunci în locul șefului de birou ar fi președintele uneia sau alteia din Adunări, iar specialiștii consultați pentru alcătuirea unei legi, care poate uneori să treacă peste recomandarea lor, aceștia ar fi deputații și senatorii.

S-a spus deci că datoria noastră este să ajutăm guvernul.

Da, dar ajutorul guvernului nu înseamnă a aluneca împreună cu dânsul. Închipuiți-vă o călăuză: este un drum greu în munte; până acum era obiceiul să se caute călăuză care pretindea că știe mai bine drumul decât cei care urcă pentru prima oară muntele. Bun! Ce-ar fi oare dacă s-ar cere ca, dacă rătăcește călătorul, trebuie să rătăcească și călăuză, dacă amețește cel ce urcă, trebuie să amețească și călăuză, iar dacă se întâmplă să alunece călătorul, atunci trebuia să alunece și călăuză, pentru ca și cu ajutorul greutății lui să se ajungă mai repede în prăpastie.

Acesta ar fi un rol pe care nu l-ași recomanda nimănui. Dar, dacă se întrebuințează metoda pe care am intenția să o urmez în partea a doua a acestei cuvântări, cred că ea poate folosi toată lumea, și cred că însăși banca ministerială este mult mai mulțumită - pentru a vorbi numai de dânsa - este mult mai mulțumită de oamenii liberi, care văd și judecă în conștiința lor, care pun preț pe propria lor conștiință, decât de un număr de persoane care se declară gata a aproba orice și care nu condiționează de nimic, de nici o cunoaștere a lucrurilor, de nici un proces de conștiință aprobarea lor.

Deci, încă odată, cum am ajuns noi la acest regim? Să ne aducem aminte și veți vedea că semnalarea pe care o am în vedere corespunde cu adevărul cel mai desăvârșit.

Evident că s-a făcut în istoria românilor un lucru extraordinar prin crearea Statului român întrupat, așa cum a ieșit din imensele sacrificii care ar fi putut fi evitate în mare parte, dacă eram pregătiți sau conduși de oameni competenți. A fost o minune. Noi am ajuns beneficiarii unei minuni. Un lucru este sigur, că războiul acesta nu este rezultatul cugetării geniale a oamenilor care ne-au condus. Nu! Patimile lui sunt rezultatul lipsei, nu numai de geniu, dar și de activitate și de prevedere a oamenilor care, într-un anume moment ne-au condus. Sunt atâția morți supt pământ care ar fi putut fi vii în mijlocul nostru, dacă ar fi fost cei care să judece mai bine și să prevadă mai sigur.

A doua zi după această minune, la care trebuia să ne închinăm, și de care trebuia să ne facem vrednici, se cerea să ne adresăm la altcineva decât la cele câteva sute de persoane care ne guvernaseră România până atunci. Acesta este adevărul!

Regele Ferdinand a dorit - am avut favoarea de a cunoaște de mai multe ori gândurile adevărate ale Regelui întregitor, de la început Regele Ferdinand a dorit să guverneze altfel decât cu partidul A., care să fie înlocuit apoi printr-o intrigă sau printr-o demonstrațiune de stradă a câtorva mii de oameni care strigau și defilau într-o ridiculă tarasconizare, defilarea pe stradă a câtorva mii de oameni, care veneau și la unul și la altul. Mi s-a întâmplat să fiu aplaudat foarte călduros de oameni aduși de adversarii mei, care scoteau din buzunar însuși actul de adeziune la partidul meu.

Prin urmare, era natural să fim guvernați prin mai mulți oameni, prin oameni mai dezinteresați și prin oameni care să aibă conștiința că un lucru nou a început.

Care a fost rezultatul? De câte ori Regele Ferdinand a vrut să aibă un guvern național, în care să nu intre numai frunțașii partidelor politice, dar și alții, gândul acesta a fost zădărnicit. Au fost tovărășii de acestea pentru a ridica România, care nu s-au putut face pentru trei locuri de senatori în Ardeal. Dacă Ion Brătianu a revenit la guvern singur, aceasta se datorește faptului că, împotriva sfaturilor bune care veneau și din partidul său, a căutat numai gâlceava supt cele trei locuri de senator din Ardeal, ca să nu se poată realiza dorința Regelui Ferdinand.

Aș vrea să văd care din foștii liberali ar putea să-mi spună că este un alt motiv pentru care s-a alcătuit un nou Minister pur liberal, în momentul când Regele și țara doreau altceva!

În fața acestei dorințe a lui Ion Brătianu, om de mare merit, de a governa singur, s-a ridicat așa numitul partid Național-Țărănesc; național în tovărășie cu dușmanii războiului, care jucau un rol foarte mare - era și Stere acolo - și „țărănist”, cu mari proprietari de prin Ialomița, care aveau nu știu câte moșii. Ei bine, partidul era Național-Țărănesc!

Partidul Național-Țărănesc a declarat că intenția sa este de a despovăra complet, dacă se poate și de impozite și de învățământ, clasele populare și în schimb a le instala, fără impozite și fără o creștere politică, în fruntea treburilor. În partidul acesta erau cel puțin patru partide care se ciocneau neconținut între dânsese; imposibilitate absolută de a governa. Pe lângă

aceasta, intra amestecul câtorva politicieni din Ardeal, pe care nimeni nu se va gândi vreodată a-i admite că reprezintă acest admirabil românism din Ardeal. Și era o neconținută luptă pentru șefie. O cutie în care un șef intra astăzi și ieșea altul, pentru ca șeful din cutie să-și ia toate măsurile pentru a înlocui pe șeful ieșit din cutie.

Când s-a întors Regele, potrivit dreptului său, dar să nu mai vorbim de ce s-a petrecut într-o anumită seară la Sinaia; Regele sunt sigur că nu a uitat-o și suntem și alți oameni care nu am uitat-o. Foarte frumos să strige cineva astăzi: Trăiască Regele, dar acela care strigă „Trăiască Regele”, să fi apărat pe acela care este astăzi Regele României, în dreptul său, atunci când acest drept a fost călcat în picioare. Mi-aduc aminte ce a fost acolo, cum fiecare se lepăda de orice sprijin acordat aceluia care era jertfit unor ambiții personale și unor combinații meșteșugite pentru viitor - Regele a voit - aceasta se poate spune, a cui hotărâre care reiese altminteri din ultimul volum al *Istoriei Românilor* a mea, în care am notat an de an ce voia Suveranul - Regele a voit să guverneze cu mai multe elemente, luate din deosebite partide. Ani întregi de zile acesta i-a fost gândul. Nu a ajuns la capăt. Fiecare criză ministerială era, în adevăr, pentru Suveran, un număr oarecare de zile de martiriu.

Îmi aduc aminte în ce situațiune se găsea Regele României, când a trebuit să recurgă la mine care nu aduceam nici un aport electoral și despre care se știa foarte sigur că nu voi urma o guvernare de partid; că, prin urmare, voi ridica toată lumea împotriva mea, cum s-a și întâmplat, fiindcă tocmai din motivul că nu am voit să întrebuițez elementele vechi și-am crezut că se poate guverna fără acestea, s-a săpat neconținut supt picioarele mele și n-am așteptat să mă prăbușesc, ci dimpotrivă, dându-mi seamă de ceea ce se săpa acolo, mi-am căutat de drum și m-am dus înapoi la munca mea. Dar acestea fac parte din trecut.

În tot acest timp s-au petrecut două lucruri care sunt la originea regimului celui nou. Aceste două lucruri și nu altceva. Aici să-mi dați voie să subliniez bine gândul meu. Unii din dv. pot foarte bine a crede că regimul cel nou a venit dintr-o ridicare a țării împotriva partidelor. Nu, țara era așa de deprinsă să suporte acest regim, încât ea nu a arătat prin nimic că se poate scutura singură.

Acesta este adevărul.

Nu confundați situația de la noi cu situația din Italia d-lui Miussolini și cu situația din Germania, cancelarului Hitler. Aici a fost cu totul altceva.

Acolo, în Italia, într-adevăr luptătorii războiului, și în Germania un număr oarecare de oameni amestecați și ei în război, dar care aveau și o carieră politică, oamenii aceștia, pe niște căi care nu pot fi ale noastre, căci noi suntem, înainte de toate, deși un popor foarte hotărât, un popor blând, pe aceste căi, au ajuns să ia în stăpânire Statul. Și atunci când oameni înarmați, formând oști gata la orice, iau în stăpânire Statul și, cum este cazul în Italia, inițiativa o țin pentru șeful lor, respectând pe monarh, dar mărginindu-i acțiunea, sau cum este cazul în Germania, înlătură însăși persoana suveranului, pentru ca șeful acestei mișcări, cu anumite titluri luate din istorie sau din poezie, să-l înlocuiască.

Atunci, evident, că oamenii aceștia pot face orice: și lucruri bune și lucruri mai puțin bune. Un drept potrivit cu dreptul pe care l-am învățat noi și l-am respectat noi, evident că nu există, dar este un drept al puterii manifestate fațăș, care s-a luptat cu tot riscul care a ajuns să biruie.

Dv. sunteți reprezentanții foarte stimabili ai atâtor ramuri de activitate românească, dar nu aveți, cum nu avem nici noi, senatorii de drept, cum n-are nici banca ministerială, nu avem caracterul unor cumpliti luptători, care au lăsat jertfa în urmă și după ce și-au spălat mâinile de sânge, s-au apucat cu mâinile acestea, îndârjite tocmai prin sângele vărsat, să guverneze țara. Nu, regimul acesta nou l-a făcut Carol al II.-lea, Rege al României. Nu l-ați făcut dv. și de aceea, și în ce privește Frontul, cei care beneficiază de acest regim și cei care îl reprezintă, fără a beneficia în sensul obișnuit al cuvântului, trebuie să fie de cea mai desăvârșită modestie. Atitudinea musoliniană din Italia și atitudinea hitleristă din Germania nu se potrivesc cu noi.

Dar, în acest timp partidele se succedau și nu puteau guverna. Se supăra d-l Maniu, se supăra d-l Mihalache, se supăra d-l doctor Lupu și era o nenorocire națională! Se ajunsese acolo încât Regele României, întrebuițând talentele diplomatice ale d-lui Titulescu, care s-a văzut unde l-au dus, întrebuițând deci talentele diplomatice ale d-lui Titulescu, trebuia să intervină să nu mai fie supărat X. sau Y. Ne venea nouă greu când vedeam unde, n-aș zice la ce scădere, dar la ce greutate și la ce ambiții pe acela care, purtând Coroana României, este mult mai presus decât noi toți, fiindcă el nu este numai Regele permanent și responsabil, ci este acela care ne rezumă pe fiecare și ne întrece pe toți laolaltă. Aceasta este și definiția regalității.

În acest timp ce s-a făcut? Iată cei doi factori la care vin acum. Un factor a fost imitarea străinătății; al doilea factor a fost înscăunarea anarhiei cutezătoare.

Vinovăția cea mare a guvernelor de odinioară nu stă în legile rele pe care le-ar fi votat sau într-o guvernare care este cam în măsură românească. Evident că și regimul de acum întrebuințează oameni pe care nu i-a inventat, pe care i-a găsit, și unii dintre dânșii sunt buni, alții mai răi; unii, când li se spune să nu facă politică, înțeleg să nu facă politică pentru alții, dar s-o facă pentru dânșii; să-și înscrie, în vederea viitorului, un număr cât se poate de mare de oameni care să-i ajute atunci.

Păcatul nu este acesta! Păcatul este că s-a îngăduit maimuțărirea periculoasă a lucrurilor din afară, care nu puteau fi introduse la noi și care nu se puteau aclimatiza aici. Și al doilea, că s-a îngăduit oricărui îndrăzneț să devină stăpânul străzii și să amenințe cu moartea pe oricine i-ar fi stat în cale (*aplauze*).

Ce însemna seria aceea de uniforme de toate colorile? Și guvernul își avea uniformele sale. Erau tot felul de cămăși, mai mult sau mai puțin spălate, iar în ce privește corpul pe care-l îmbrăcau cămășile acestea, el era cam de aceeași calitate. Cămașă verde, cămașă albastră, cămașă neagră, cămașă albă, cămașă brună. Era și un subsecretar de Stat supt guvernarea liberală care își avea și el cămășile sale. Aceste cămăși, ceea ce se potrivește mai bine cu sexul acelora care le îmbrăcau, aceștia erau un fel de *sans-culottes* ai revoluției românești.

De fapt, *sans-culoții* francezi erau cei care nu purtau pantalonul costumului de curte, ci pantalonii pe care îi poartă astăzi toată lumea. Ai noștri n-aveau pretenții decât la cămăși, pentru a ne fâlfâi toate cămășile lor supt nas. Așa făceau în Germania, așa trebuia să facem și noi, așa se făcuse odinioară la d. Mussolini, dar din ce în ce mai puțin, așa trebuia să facem și noi. Nu puteai ieși din București, fără să întâlnești lagăre de exerciții, și din când în când puteai să vezi pe străzi defilări.

Dar a trebuit atunci ca un om fără rost în Stat, numai un cetățean îngrijorat, atunci când Bucureștii erau ocupați de trupele celui care și-a plătit păcatele, deși eu nu iau răspunderea nici pentru păcatele pe care le face cineva, nici pentru felul cum este adus a le ispăși, când erau ocupați Bucureștii de trupele celui asupra memoriei căruia să aruncam un veșmânt de mila și de iertare, așa zice, dar răspunderea lui față de istorie este așa de mare, că un veșmânt de iertare nu-și poate avea loc, a trebuit ca acel om, eu, să

întreb, cu pumnul în masă, Consiliul de miniștri cum este posibil ca guvernul să părăsească în mâna unor energumeni, a unor fanatici, capitala țării, s-o predea în mâna fanatismului unor indivizi organizați, lăsându-i să facă orice voiau, fără știință, fără merit, căci erau studenți care își pedepseau colegii chinându-i, studenți care nu permiteau profesorilor să-și facă cursurile, numai pentru că umblau cu revolverele în buzunar. A venit la mine un om de bine, dar care mergea pe o cale greșită și care auzise că am primit și eu o amenințare, de altfel am o bibliotecă întreagă, ca să-mi spuie: îți trimit eu să te păzească niște băieți de-ai mei solizi, cu revolvere în fiecare buzunar.

Și era aici, pe cheiul Dâmboviței, cartierul general, de unde plecau ordine, care se și executau. Mai puteau merge lucrurile așa? Nu.

Ce a făcut Coroana? Coroana a încercat toate soluțiile posibile înainte de a ajunge la Constituția din 1938. Întâi a vrut un Minister nou. Se isprăviseră anii Partidului Liberal și toți oamenii de bine recomandaseră Coroanei să păstreze acest guvern cât se poate mai mult, cu toate lipsurile lui, căci ce venea altfel era mai rău decât atât. Coroana a vrut să aibă continuarea liberalilor sau a unora dintre personalitățile liberale care guvernaseră până atunci, cu ardelenii d-lui Vaida, și aceștia aveau marele, avantaj că nu amenințau în fiecare moment cu răzlețirea Ardealului, cu desfacerea Ardealului, numai fiindcă nu se putea ridica șeful lor atât de sus încât să întrecă însăși Coroana – și împreună cu vechii mei prieteni. Eu eram în străinătate când s-a făcut această legătură.

Și s-a mers la alegeri. Cel care era ministru de Interne îndeplinește acum o misiune foarte importantă în diplomație. Este foarte sigur însă că sau nu știa să facă alegeri, sau n-avea curajul să le facă, sau pentru cine știe ce motive îi cădea bine să lase a ieși ce o să iasă. Au urmat frământări de un misticism din cele mai nesănătoase, spunându-se că se va căpăta orice dacă se aduc partizanii la putere și niciodată țaranul, în simplitatea lui, n-a fost mai mult exploatat decât de acești băieți, tovarăși de mâncare, tovarăși de băuturi, tovarăși de dureri și sfaturi, pe care eu îi cunoșteam foarte bine, căci doar veneau la examen la noi și îi puteam judeca. Și țara s-a trezit deci cu șaizeci de deputați ieșiți ca din fundul pământului.

Era un pericol așa de mare? Eu am fost de părere că nu, pentru că orice se poate câștiga - și mandate electorale și popularitate - dar mîntea aceea nu se poate câștiga prin nici un fel de succese. Era de ajuns să-i vadă cineva, să-i audă, pentru ca imediat, la un popor care omoară prin ridicol, ei să se cufunde în discreditul cel mai desăvârșit.

Erau și alte mijloace. Cine cunoaște resorturile vieții politice, știe că erau și alte mijloace. Știe și d-l președinte al Consiliului de miniștri. Pe vremea aceea ne înțelegeam destul de bine, în interesul țării, care țară avea nevoie de autoritate. Și el are fără îndoială autoritatea în mână și rău face când recurge la alte mijloace de cât ale autorității pentru a ajunge la alte rezultate, care nu sunt demne de situația pe care a căpătat-o. Știe foarte bine la ce fac aluzie: e vorba și de unele lucruri foarte recente și de altele mai îndepărtate.

Prin urmare, aveam mijloace pentru a lucra fără lovitură de Stat. S-a chemat alt guvern, în credința că acest guvern, care era un guvern de dreapta și care în politica externă n-avea reala și profunda simpatie pe care eu o păstrez până acum cu rasa din care venim noi și cu Statul care stă în fruntea acestei rase și care este Franța, inima cea nobilă și gândul cel măsurat al Franței.

Atunci, pentru a avea la guvern o altă dreaptă decât dreapta oamenilor revolverului și pentru a ne prezenta în politica externă altfel decât în închipuita sclavie, pentru că nu era o sclavie ceea ce ni se cerea de Franța, pentru aceasta, s-a recurs la un nou guvern, având în frunte pe una din cele mai frumoase personalități din dezvoltarea literaturii noastre și desigur un om de mare talent; și chiar pentru gândul lui bun, mai mult decât pentru puțința lui de a înfăptui, care s-a dovedit aproape nulă, trebuie să-i fie lumea recunoscătoare.

Lucrurile acestea le-a priplit, lucruri care se fac fără să fie anunțate, pe când atunci s-au anunțat așa de mult, încât nu mai era posibilitatea de a lucra, fiindcă alarma fusese dată când tocmai nu trebuia să bănuiască cineva lovitura care trebuia să se deie.

Și, atunci am fost chemați noi de Suveran. Noi, fără nici un fel de sfat de la noi. Aici sunt membrii Consiliului din februarie 1938. Nimeni n-a venit cu un sfat, ci totul a plecat de la Rege. Și Regele ne-a chemat și ne-a pus înaintea tristei situații: „Sunt în România oameni care să fie în stare a răsturna vechea Constituție, care permite toate demagogiile? Constituția lui Alexandru Constantinescu, pe care unii au șuiert-o din stradă, alții au combătut-o în Parlament, întrebuițând gaze asfixiante, iar un alt număr, cei care au votat această Constituție, au votat pur și simplu fără să știe ce este, fiindcă de fapt era ordin de la guvern să se treacă - și au trecut - toate articolele fără discuție. O Constituție făcută în felul acesta, de Alexandru Constantinescu, ca idee, și de răposatul Disescu, în materie de Drept, celebritate mondială, cu statuie în București, o astfel de Constituție, care n-avea nimic a face cu trecutul și cu

nevoile noastre, care nu deschidea nimic în viitor și permitea toate destrăbălările și manifestațiile anarhice, fără măcar să fie ca în țările cu un regim parlamentar, fără să fie o tradiție, care la englezi se suie până la *witenagemotul* anglo-saxon¹ și la luptătorii eroici de la 1789, o astfel de Constituție nu merita nici o cruțare. Regele a suflat asupra ei și ea a căzut. Nu este un singur om care să plângă pentru desființarea acestui prost vestmânt împrumutat de la belgieni în 1866 și cârpit de croitori de mâna a patra la noi, acum vreo 15 ani.

Regele este un om foarte bine informat, este unul dintre oamenii cei mai inteligenți din România. Și când un om bătrân, un profesor bătrân ca mine și un spirit independent spune lucrurile acestea, ele au oarecare greutate, au mult mai multă greutate decât aprecierile care pot veni de la oameni interesați sau care n-au atâtea elemente pentru a judeca. Regele este un om perfect informat, o strălucită inteligență și o energie, o energie aproape eroică.

Să-mi dați voie să-mi amintesc un lucru, care n-aș vrea să scape din discursul meu. Când m-am întors de la Paris, în noiembrie 1937, lucram *Istoria românilor* și tocmai eram la epoca lui Vodă Cuza, la epoca acestei mucenicii a lui Vodă Cuza, care n-a putut face ceea ce voia, fiindcă la fiecare moment întâlnea rezistența unor clanuri personale de întăritate pasiuni boierești, până ce el a pierdut răbdarea, a dat lovitura și a putut să facă actele cele mai importante din domnia lui.

Și atunci mi-am îngăduit să spun Majestății Sale: Majestate, ceea ce a putut face Cuza atunci, la 1864, Majestatea Voastră, nu un Rege ales, ci al treilea dintr-o dinastie, nu poate oare să facă acum?

Mi s-a părut că văd în ochii aceia limpezi, în care este toată dulceața poeziei visătoare, dar și toată hotărârea maicei sale și a rasei pe care a adus-o ea, mi s-a părut că văd o tresărire. Și mi-am zis: împotriva oricăror piedici, va face. Și a făcut.

S-a făcut în frunte cu Patriarhul, foarte bine, căci era o figură reprezentativă și, de altminteri, el și-a îndeplinit funcțiunea cu demnitatea istorică a unui lung șir de prelați din istoria noastră cea veche, care de atâtea ori au reprezentat voința însăși a poporului român.

Ce mai lipsea? În momentul plecării noastre din Consiliul de miniștri, în aprilie, în momentul acela eu am fost însărcinat să arăt printr-o scurtă cuvântare ce mai era de făcut. Era vorba de legea electorală, care trebuia încă de atunci alcătuită. Unii dintre d-voastre știu foarte bine că acestea au fost cuvintele cu care am plecat noi de acolo. Vedeți, eu scuz că nu s-a făcut legea electorală de atunci și că n-am intrat astfel în normal. Fiindcă acțiunea

teroristă exista încă în acel moment, a trebuit să primesc în casa mea, ca ministru, o scrisoare de insulte, și amenințări - eu care nu sunt deprins a le primi - ca să mă adresez Parchetului militar, iar Parchetul militar a făcut ceea ce era datoriu lui să facă. Atunci s-a văzut că într-o societate îngrozită ajunge ca cei care reprezintă autoritatea și legalitatea să ia o măsură, pentru ca toată iluzia teroristă să cadă la pământ.

Este adevărat că au trecut numai câteva luni de zile și dacă prima fază a acestor amenințări, printr-o ciudată transformare, prin pregătiri sângeroase ale societății românești a putut să se înlăture, a venit apoi o altă fază, și tot sub influența străinătății.

Eu nu pot să spun mai mult. De pe banca ministerială, în privința aceasta, nu se poate spune nimic. A trebuit însă o altă înțețire din străinătate, pentru a se încerca a doua lovitură. Pe urmă, miniștrii noi au făcut ce au crezut și lucrurile s-au isprăvit. După aceasta nu mai putea veni legea electorală, reintrarea în normal și aducerea la îndeplinire a programului fixat prin Constituție. Acesta era de la început programul firesc, dar Coroana nu se simțea încă destul de asigurată. Atunci s-a întrebuițat un tratament homeopatic. Față de războiul care se purta împotriva autorității legale, cu anume îmbrăcăminte, cu anume organizații militare, cu anume ceremonialuri, a trebuit, pentru binele țării, să treacă toate acestea de partea cealaltă, de partea puterii publice.

Unii oameni grăbiți au și strigat că s-a început deci regimul totalitar în România, și de acum înainte toți trebuie să gândim la fel, toți trebuie să ne mișcăm la fel, toți trebuie să strănutăm la fel. În afară de aceasta, nu este decât trădare de patrie și revoluție.

Eu nu vreau să insist asupra lucrurilor acestora, în mare parte de neînțeles, care s-au petrecut între mine și guvern câteva săptămâni de zile, neînțelegeri la care s-a ajuns nu din vina mea, care nu trecusem de dreptul meu, dar de partea cealaltă s-a ajuns la înțelegerea că lucrurile se pot petrece și altfel.

Sunt oameni care privesc și acum lucrurile totalitar. În străinătate, în Italia, a apărut un articol în care se spunea: România veche s-a dus cu totul. Acum suntem deci sub un regim totalitar.

Dar nu suntem totalitari. Dacă s-ar pune la vot în forma aceasta că dv. trebuie să renunțați la orice inițiativă proprie pentru a deveni totalitari, eu cred că, cu toate legăturile pe care le aveți mulți din dv. cu regimul, ați vota împotriva ideii acesteia de totalitarism, care este cu totul străină de sufletul nostru.

Să nu se uite un lucru: Țara Românească a trăit secole în obștii libere de țărani. Românii au ridicat apoi Domni, au ridicat dinastii, de care ne-am ținut așa de strâns legați, câtă vreme a mai fost un reprezentant al lor. Ștefan cel Mare a ieșit din adunarea poporului de la dreptate; Matei Basarab a ieșit tot din adunarea populară, conștientă și liberă. Constantin Brâncoveanu a ieșit tot de acolo. Mișcarea de dezrobire a lui Tudor Vladimirescu a ieșit din adunarea poporului.

Și Cuza Vodă nu s-a sprijinit pe boieri, ci pe voința aceasta, în sfârșit liber exprimată, a țăranilor care își aveau acum pământul lor. Și țara noastră, și la 1877, și la 1913, și în timpul Marelui Război, țara aceasta a fost apărată tot de adunarea poporului în arme, având în frunte pe admirabilii țărani, care și în acest ceas din urmă au stat acolo la graniță, arătând că trebuie să se treacă peste un popor întreg, pentru ca să se știrbească hotarele noastre.

„Frontul” acesta are un foarte frumos nume, are o uniformă care nu strică și are o conștiință de sine, care trebuie să se adapteze împrejurărilor. Coroana, care avea nevoie de un sprijin, și l-a avut larg, un adevărat plebiscit în jurul Tronului, nu pentru ca „Frontul” să rămână în rostul de a înlocui Parlamentul, ci tocmai fiindcă atunci nu era Parlament și pentru a arăta devotament Coroanei, pentru aceasta a trebuit să se arate căldură pentru Front.

Acesta este adevărul. Și chiar în Consiliul de Coroană, în care s-a discutat legea electorală - știu foarte bine cei care au participat - eu mi-am exprimat această părere: „până acum Frontul, de acum înainte Parlamentul!”

Frontul, evident, cu garda lui, este tot ce poate fi bun, pentru ca, în anumite împrejurări, în jurul Coroanei să se găsească mobilizate și alte forțe decât ale maselor mobilizate de cine știe ce demagog.

Țara a sprijinit prin „Front” Coroana, în primul rând, dar Coroana trebuie să se sprijine pe un Parlament liber.

Eu am avut o oarecare discuție, fără a fi contrazis, în ceea ce privește condițiunile în care s-au făcut alegerile, care, recunosc că au fost pașnice și că lumea a fost bucuroasă de a fi despovărată.

Dar ceea ce mi se spusese, înainte de plecarea mea în străinătate, că rolul „Frontului” în alegeri se va mărgini la o simplă semnalare a incompatibilităților, aceasta din nenorocire nu s-a făcut.

Și să-mi dați voie să citesc aici din scrisoarea pe care am trimis-o președintelui de Consiliu, încă odată un om care a binemeritat de la Patrie, pentru curajul cu care și-a pus viața și toată situația sa în pericol, când a dat lovitura pe care eu nu aș fi dat-o.

Iată, d-lor, ce-i scriam eu d-lui Călinescu: „În ajunul plecării, de la care nu mă pot sustrage, țin să-ți spun că, din conversații cu d-ta asupra formației Senatului, nu trebuie să reții că eu aș fi dispus a-l prezida, oricare ar fi caracterul operațiunilor electorale.

Amestecul „Frontului” e desigur pentru ele un viciu și de aici pot ieși lucruri neplăcute, poate chiar grave. Cred însă că ele s-ar putea evita, spre binele țării.

Și iată cum această alcătuire pe care, și în prezența Majestății Sale am arătat-o ca o soluție oarecare, prinsă într-un moment de hotărâre, nu poate înlătura pe nimeni, pe baza simplului fapt că a fost decretat „Partid Unic”. Nu poate fi „Partid Unic”, ci numai națiunea.

Dacă, socotindu-se ca un singur birou electoral adaus, el ar semnala numai incompatibilitatea, ca o datorie cetățenească a sa, lucrul ar fi acceptabil”.

Nu vreau să citesc restul acestei scrisori. Dar așa s-au desfășurat lucrurile.

V-am arătat neted de unde s-a pornit, iată rezultatul. Iată unde am ajuns. Iată ce este astăzi legalitatea, ce este astăzi numai oportunitate trecătoare. Legalitatea este și Constituțiunea din 27 februarie 1938. Oricine este împotriva acestei Constituțiuni nu este decât un rău năvălit, incapabil de a-și da seama că toate lucrurile s-au schimbat, un ambițios care urlă către prada care crede că s-ar mai putea întoarce, sau un biet om de club care nu vede mai departe decât zidurile de către stradă al alcătuirii lui politice.

Aceasta este baza noastră. Constituția garantează pe Suveran. Constituția lasă țara liberă de a-și numi oamenii săi, Constituția respectă Parlamentul, care nu este un birou de înregistrare ci, dimpotrivă, Parlamentul, cu comisiunile sale, care lucrează și în timpul vacanței, este un organism viu, care poate ajuta, dar și opri în loc și evita acțiunea guvernului.

Este un fapt recunoscut că, venind cineva la guvern, nu devine mai inteligent decât înainte sau, căzând de la guvern, nu devine mai prost decât înainte. În această privință mă pot da de exemplu chiar pe mine care, căzând cândva de la conducere, nu am simțit că aș fi mai puțin înzestrat decât eram atunci când trebuia să fac prostii pentru hatârul altora; dimpotrivă, cineva venind la guvern, aș spune că sacrifică o parte din inteligența sa, dar desigur nu o întrece cu mult, atunci când revine pe banca ministerială. Nu numai atât, dar acest Senat, care a fost înfățișat numai așa ca o adunare de specialiști, cum te-ai adresa la Institutul Meteorologic sau cum te-ai adresa la Societatea

de Științe, dimpotrivă, acest Parlament, prin felul cum este compus, a fost ridicat, prin Constituție, în primul rang al instituțiilor garante ale libertății disciplinate a poporului românesc (*aplauze*). Fiindcă avem și noi cunoștințele noastre, avem munca noastră, avem prestigiul nostru individual și al categoriilor ce reprezentăm, pe când Adunarea Deputaților este aleasă în rândul cetățenilor care se prezintă ca atare, care nu aduc cu dâșii sau o competență sau o recunoaștere a valorii lor prin Suveran, sau o lungă viață politică, sau un rol de comandanți de oștire sau de înalți judecători, cum sunt oamenii care fac parte din Senat.

Și, acum, încheind, domnule președinte și domnilor senatori, s-a văzut ce a fost înainte, am căutat să dovedesc ceea ce este astăzi, într-adevăr, nu ca iluzie, dar ce este într-adevăr ca libertate politică și ca drept al poporului românesc. Puține propoziții vor ajunge ca să arăt ceea ce cred eu că poate fi de acum înainte. Să intrăm în lege cu toții, să intrăm sincer și deplin în lege, în tot ce cuprinde legea, fără a face un pas, fără a încerca să facem un pas dincolo de lege! Să respectăm gândul uman, care este un lucru sfânt și care, dacă este lovit, o națiune întregă degenerază și un Stat nu se poate sprijini decât pe o civilizație națională hrănită din libertatea gândului uman.

Să ne unim, nu prin favoarea pe care am căpătat-o la un moment și din care se face un privilegiu, să nu înlocuim vechea clasă privilegiată printr-o nouă clasă privilegiată de jurăminte și de uniforme, ci să strângem toate voințele, peste orice privilegiu, fiecare sacrificând, unii o întregă viață politică, iar alții un moment de noroc care a căzut asupra lor, pentru ca, sprijinindu-ne pe clasele fundamentale, să umblăm pe o linie care să fie numai a noastră, înlăturând tot ceea ce este de aiurea ispită și tot ce este de aiurea amenințare!

Să unim împreună libertatea, pe care nu o poate urmări nimeni până în fundul gândirii noastre, cu autoritatea, fără de care orice societate se dărâmă.

Și atunci, în jurul Regelui, spirit liber și spirit de autoritate în același timp, să începem era cea nouă, nu de la discursul nostru de aici ci de la fapta pe care vom fi făcut-o împreună!² (*Aplauze prelungite*).

NOTE

1. Witenagemot, instituție politică engleză din sec. VII-XI. Regele convoca witanii, membrii unei adunări de stări din anumite comitate, pentru a le cere sfatul.

2. Ministrul Justiției, Victor Iamandi, i-a reproșat lui N.I. că după alegerile din 20 decembrie 1937, când au intrat în Parlament „reprezentanții unei grupări de teroriști”, aceștia trebuiau „captați”, nu batjocoriți. N.I.: „Nu m-ați înțeles. Eu am spus că erau atât de necopți că se făceau ridiculi într-o săptămână. A fost șeful lor în Cameră când guvernăm eu și vă amintiți poate că atunci când începea să vorbească, se goleau băncile sau cei care rămâneau, râdeau de dânsul”.

Același ministru a observat că se vorbește de impunerea noii Constituții ca de o lovitură de Stat. N.I.: „Lovitura de Stat nu este o acuzație, ci o constatare. Instaurarea unui întreg regim printr-o singură putere este o lovitură de Stat”.

Ședința din 5 iulie 1939

La proiectul de lege pentru completarea unor dispoziții din legea privitoare la actele civile ale membrilor familiei domnitoare

Domnule președinte, domnilor senatori, orice se face pentru a ridica situația aceluia¹, care ca regent al României a ajutat reîntrarea în țară a fratelui său și recăpătarea dreptului care i se cuvenea, nu poate să fie decât cu aprobarea entuziastă a noastră a tuturor (*aplauze*).

Dorința noastră a tuturor, și pe care am manifestat-o și aiurea, neconținut, din momentul când s-a produs ceea ce se caută a se îndrepta în parte prin proiectul de acum, a fost să se apropie momentul, când cel de al doilea fiu al gloriosului Rege Ferdinand ar putea să revină pentru a pune în orice situație patriotismul, inteligența și curăția sa sufletească în serviciul patriei. Cred că dorința aceasta nu este izolată, căci o văd împărtășită, după cât înțeleg eu și acolo unde a căzut o hotărâre, pe care nu sunt chemat să o judec. Evident că azi viitorul se deschide mai limpede în ce privește chestiunea care multă vreme a fost pentru noi o durere și care astăzi este strămutată în domeniul frăției, care tinde către înseninare. Ca unul care am cunoscut pe cel pe care soarta l-a îndepărtat de patria sa, pot să asigur pe cei care ar avea o îndoială în ce privește votarea acestui proiect, că pretutindeni unde a fost, și în special la Veneția, unde l-am cunoscut, el a dus în mijlocul societății străine o adâncă iubire pentru patria sa și un devotament necondiționat, absolut, față de persoana M. S. Regelui (*aplauze*).

NOTE

1.Principele Nicolae a fost decăzut din drepturi în urma căsătoriei morganatice cu Ioana Dolete și a plecat din țară ca cetățeanul Brana. Casa regală urma să-i trimită o rentă de 500 000 lei anual.

Ședința din 6 iulie 1939

La proiectul de lege pentru valorificarea grâului

D-le președinte și domnilor senatori, trebuie să mulțumesc tovarășilor mei de Senat pentru dovada aceasta de simpatie, care nu mă lasă nesimțitor.

Am ascultat timp de două zile discuții competente, aducând și băncii ministeriale o mulțime de elemente prețioase, ceea ce arată că totuși parcă era mai bine ca anumite chestiuni, în loc să fie rezolvate prin decrete, să fi așteptat momentul acesta al adunării Parlamentului și poate că ar fi ieșit mai bine. Prin urmare, atâtea lucruri folositoare au ieșit și atâtea îndreptățite păreri sau uneori numai apărări s-au prezentat, ceea ce era natural pentru acei agricultori, a căror prezență în agricultură este o onoare pentru dânșii. După război, dat fiind că agricultura, mai ales marea agricultură, a suferit de pe urma unei exproprii sălbatică - și era de ajuns să-și aducă cineva aminte de exproprierea sălbatică și grăbită de pe vremea lui Vodă Cuza, când s-au dat pământuri și țiganilor, ca în această a doua expropriere să nu dea pământ multor oameni foarte bravi pe front. Dar una este să mânuiască cineva arma și alta să apese asupra fierului plugului - expropriere sălbatecă făcută de toată lumea din motive de demagogie, căutând să se întrecă unii pe alții, desigur că oamenii care rămân în agricultură și nu acum, când nu este permisă o anumită politică, ci înainte când erau permise toate politicile și chiar în forma cea mai rea, reprezintă unul din elementele cele mai fundamentale, nu numai ale economiei, dar ale așezării sociale și valorii morale a Țării Românești.

De pe băncile acestea ale senatorilor de drept, unde nu sunt agricultori și specialiști de fel, unde sunt oameni care țin seama de politică, și politica nu este exclusă, ci rezultatele trebuie să fie politice, inspirându-se de la ceea ce

aduc deosebitele competențe, orice privește țara este politică. Oamenii de pe aceste bănci care nu aparțin unei profesii și care au fost în legătură cu politica și eu nu reneg deloc, eu nu reneg un singur moment din lunga mea activitate politică, eu nu reneg nici măcar încrederea nemeritată pe care am acordat-o unor oameni, care, știți bine cum s-au folosit de dânsa (*ilaritate*). Deci, nu reneg absolut nimic din trecutul meu, fiind și eu dintre aceștia, dar să ni se dea voie să facem două lucruri: întâi elogiul dvs., al marilor agricultori - căci țărani nu prea sunt aici - pentru că dacă îl facem noi, el are valoare, pe când dacă îl faceți între dvs., are valoare, dar o valoare mai mică (*ilaritate*) și al doilea, să tragem puținel spre politică subiectul acesta care s-a închis în specialitate, întâi într-o specialitate liniștită și după aceea într-o specialitate luptătoare.

Căci vedeți dv., discuția din aceste două zile a arătat și avantajile și dezavantagiile compunerii Senatului. Avantajul este că vorbesc oamenii despre lucruri pe care le știu, dar și despre interese care nu sunt aceleași la toată lumea. Prin urmare, iarăși băncile acestea au o chemare, ele pot să intervină pentru a introduce acea fraternitate, așa zice mai bine a reintroduce acea fraternitate care într-un moment începea să se clatine și să creeze apoi o sinteză de natură politică, și acesta trebuind să fie rezultatul tuturor discuțiilor noastre. Numai pentru aceste motive am intervenit.

Apoi, vedeți dv. nu se poate lepăda nimeni de specialitatea sa, cum nu poate căpăta cineva o specialitate când n-o are, sau când are mai multe specialități care se bat cap în cap și produc rezultate dezaastroase. Dar fiecare dintre noi, cei de pe bănci, aduce o experiență, obișnuința uneori de folos, alteori infirmitatea unor tradiții. Dv. puteți vedea lucrurile din punctul de vedere al agriculturii care se face și acesta este lucrul cel mai bun și cel mai folositor pentru toată lumea. Dv., agricultorii, dacă ați făcut studii economice - și mai ales în Germania - aduceți pe lângă aceasta, teorii care sunt de o utilitate foarte dubioasă. Eu n-am văzut niciodată un om practic care să se fi încurcat în teorii, dar am văzut atâția oameni teoretici care s-au încurcat în cea dintâi practică pe care au întâlnit-o (*aplauze, ilaritate*).

Iată, dacă ar vorbi prietenul care este lângă mine, care a fost un eminent magistrat, evident că ar aduce chestiunea pe anumite linii de Drept, care au scăpat din vedere și ministrului care a alcătuit proiectul, și președintelui de Consiliu care l-a binecuvântat cu autoritatea sa, și persoanelor care l-au discutat, pentru că este aci și o latură juridică.

De aceea, eu cred că ar fi bine ca dintre noi, senatorii de drept, totdeauna să se ridice câte unul, pentru ca să cheme nu numai la respectul legilor care au fost și cu care trebuie să legăm legile pe care le facem, dar și la acele principii care trebuie să prezide totdeauna la lucrările noastre, pentru că altfel vom avea nu numai legi neaplicabile, dar și nepractice.

Mă iertați, d-le ministru¹, dar la sfârșit am să spun numai două cuvinte despre neaplicabilitatea onestă, practică, a legii dv. Intențiunile sunt excelente, redactarea mai presus de orice laudă; să vedem însă lucrul pe pământ și în punga oamenilor asupra cărora trebuie să se aplice. Se poate întâmpla ca anumite lucruri să se piardă, cum s-au pierdut și în legislația agrară a prietenului meu, d-l Ionescu-Sisești, în anumite pungi care aparțin unei categorii cu totul neinteresante și sub raportul național și sub raportul agricol, unor comercianți de ocazie, veniți pentru a exploata în acest domeniu care a fost amestecat cu altul, cunoscând perfect legile, le știu mai bine chiar decât cei care le-au făcut (*ilaritate*) și lucrează de pe urma porțițelor care se găesc. D-le ministru, lemnul din care este construită legea este foarte bun, dar lasă prin el deschizături foarte mici și pe ferestrele acestea se ajunge, unde nici nu vă gândiți dv.

Dar să-mi îngăduiți, d-lor, pentru că eu sunt autorul articolului din regulamentul care acordă numai o jumătate de ceas de vorbit, să aduc foarte pe scurt din cunoștințele mele înaintea dv., învățămintele pe care ni le arată poporul nostru, care a fost totdeauna în dezvoltarea lui un popor agricol, poate în rândul întâi prin tot trecutul său, un popor agricol. Părerea că noi am fost niște ciobani vagabonzi, umblând în dreapta și în stânga Dunării, mergând de pe malul Tisei sau din regiunea mocanilor până în Crimeea și incapabili de altceva, este cu totul falsă. Tot vocabularul nostru agricol arată că noi am fost lucrători de pământ și mai arată încă un lucru: iubirea noastră adâncă pentru pământ. Pentru pământ luptăm, pentru pământ ne judecăm, ca răzeșii din Moldova care-și pierd averile judecându-se, pentru pământ ucidem, crimele pentru pământ sunt mai multe la noi decât oricare altele, pentru o bucată de hotar oamenii își dau cu ciomagul în cap.

Prin urmare, suntem un popor de agricultori. Nu se pune chestiunea că 80 la sută sunt agricultori, poți să fii un agricultor foarte prost în proporție de 80 la sută (*ilaritate*). Dar noi suntem, în toată dezvoltarea noastră, strâns legați de pământ.

De aceea, dacă ar fi vorba de comerț, nu s-ar putea aduce argumente din trecut, pentru că noi am fost comercianți foarte puțin îndemânateci și de aceea ne-au năvălit străinii care îmi pare că acum domină ceva mai mult ca înainte, lucru pe care dv., de pe banca ministerială nu-l vedeți, dar lumea din afară îl critică și critica din afară este aspră. A venit momentul ca dv. să dați poporului românesc rolul care i se cuvine în comerț (*aplauze*) și nu atât față de comercianții onești, care sunt sașii din Ardeal și unii negustori unguri, ci față de elementul parazitărilor care domină tot mai mult zi de zi și înlătură stăpânirea noastră. Noi ne certăm pe agricultură și în momentul acesta ni se fură comerțul din buzunar (*aprobări*).

D-l profesor A. C. Cuza: Care este acest element?

Dl profesor N. Iorga: D-ta îl cunoști mai bine, pentru că te-ai ocupat o viață întreagă de el (*aplauze, ilaritate*).

Prin urmare, d-lor, în materie de comerț nu trebuiesc căutate în trecut cine știe ce învățăminte; în materie de agricultură, da, și pentru că au fost și păreri greșite aici în ceea ce privește trecutul agriculturii noastre, să-mi dați voie să fac câteva rectificări.

Noi am început cu cultura grâului; grâul, secara, ovăsul - nu „ovăz”, pentru că acesta înseamnă că vezi pe cineva (*ilaritate*) - toate aceste varietăți de grâne sunt de origină latină. Vechii agricultori, încă din timpul romanilor, chiar și dacii de odinioară, pe vârful munților, încă practicau agricultura, cum s-au găsit anumite urme, cultivau grâu. Acum în urmă a venit porumbul. Și eu sunt de părere că porumbul este expulzabil. Porumbul, în interesul sănătății acestui popor, trebuie expulzat din întrebuințarea internă, pentru a nu-l da țăranilor noștri expuși să capete pelagră, în condițiunile în care îl culeg, ci trebuie trimis vitelor din străinătate (*Aplauze puternice*).

Sunt foarte interesante vitele din străinătate și trebuie să le servim.

O voce: Și vitelor noastre.

D-l profesor N. Iorga: Se pot crea tot felul de confuziuni (*mare ilaritate*).

Deci, la început a fost cultura grâului. Devizele sunt rezultatul confuziunii absolute din capetele economiștilor teoreticieni de după război, în urma unor tendințe naționaliste care au ajuns la o formă de paroxism, tendințe care călăuzesc toate popoarele, silindu-le să cumpere materii proaste de la dânsle, atunci când cei din țară, ocupându-se de lucruri care se pot face mai bine acolo, ar fi câștigat mult mai mult decât în autarhia aceasta, autarhie care n-are nici un sens.

A lua pe un om de la ocupațiile lui obișnuite pentru a-l introduce într-un alt domeniu și a-l pune să facă ceea ce nimeni dintre ai lui n-a mai făcut, a face agricultură așa cum de pildă face italianul în Istria, când așează pământ peste stâncă, în loc să cumpere grâul de la noi, nu se poate mai mare rătăcire decât aceasta. Aceasta ar fi ca și când am introduce la noi lei și tigri, ca să avem și noi leii noștri și tigrii noștri (*ilaritate*). Cam așa ceva este și în domeniul acesta.

Pe vremea aceea nu existau decât bani buni. Nu exista hârtia, prin abuzul care se face cu dânsa azi este un ban pe jumătate fals sau 99 la sută fals iar controlul aurului din Banca Națională nu îl face nici o comisiune internațională. Cine vrea crede, cine nu, nu crede. Cine strigă mai tare că are aur, este crezut mai mult.

Prin urmare, grâul nostru îl mâncau ostașii lui Ștefan cel Mare, fiindcă aceștia erau ostași hrăniți cu pâine și au putut să apere o țară mică împotriva tuturor vecinilor, care luau din rezultatele muncii lor înseși.

În locul sistemului nostru, care decenii întregi a constatat în a cultiva porumbul, pentru a-l da țăranilor noștri, iar grâul să fie un articol de export, aceasta înainte de toate greșelile care s-au făcut mai pe urmă, pe vremea aceea așa a fost în Moldova ca și în Muntenia.

Să nu pierdem din vedere că s-au cerut privilegiile și pentru celelalte feluri de grâne, în afară de grâu.

Dar noi eram mari crescători de vite, lucru care a fost neglijat cu desăvârșire timp de un secol întreg. Vitele din Moldova erau vestite în lume. Le exportam prin Danzig, și se mânca biftec de carne de bou din Moldova la Londra, fiindcă exportul se făcea în Anglia. Aceasta se făcea pe vremea lui Vasile Lupu, pe la 1650.

Pe de altă parte, se exportau în Ardeal, mai ales din Oltenia, porci. Domnii noștri, care ei rezumau Statul, noi acum vorbim de Stat dar pe vremea aceea, erau Domnii, Domnii noștri creșteau și vindeau animalele cele mai bune în anumite ramuri și către anumite orizonturi economice. Alexandru Lăpușeanu era un mare negustor de boi și porci. Ardealul tot se hrănea cu carne de porc, porci aduși de dincoace de Carpați, Domnii Munteniei toți exportau boi și în primul rând porci. Care întregi de pește plecau din Brăila. Sașii și ungurii din Ardeal, care pe vremea aceea nu erau protestanți și calvini, ci catolici, se hrăneau în timpul posturilor cu peștele acesta al nostru. Cei din urmă pescari și cărăuși trimeteau acolo peștele lor.

Se vorbea de export de păsări. A fost un moment când un anumit export de păsări în Italia căpătase o dezvoltare care dădea cele mai bune speranțe pe lângă exportul petrolului, pe care-l scoteam în condițiuni de o imprudență fără pereche, că vom ajunge la un faliment al petrolului. Exportul petrolului ne dădea iarăși devize importante; prin urmare, noi avem o economie națională completă în folosul rasei. Aceasta este ținta, aceasta este problema la care trebuie să se ajungă prin rezolvarea acestor probleme: economie națională completă pentru folosul rasei, care a întemeiat și susține Statul, până la cel din urmă țăran (*aplauze*).

Nu vă puteți închipui cât de dibaci erau înaintașii noștri, poate fiindcă nu erau atâtea școli de comerț și nu se făceau atâtea lecții de finanțe și poate fiindcă nu existau atâția specialiști care, evident, că descurcă lucrurile pentru dâșii, dar mai puțin pentru noi, care nu avem competență, căci pe noi mai mult ne încurcă prin considerațiunile lor savante. Au venit turcii. Turcii ne-au impus monopolul întocmai cum se petrece astăzi într-o formă mai civilizată, în aparență, cu pătrunderea Germaniei. Că și în chestiunea aceasta a convenției cu Germania, eu cred că era bine să ne oprim puțin asupra ei, fiindcă ea poate va interveni și în domeniul acesta al exportului nostru de grâne, dacă nu mă înșel eu, foarte mult, și dacă nu cunosc îndeajuns psihologia unui admirabil popor în plină expansiune, prin urmare, năvălitor, care ridică toată dorința de independență, împotriva acelor care sunt amenințați a fi năvăliți. Au venit turcii care au spus: să vindeți numai la noi.

Ce au făcut ai noștri? Au continuat să crească boi, porci, au continuat să cultive grâu. Îndată ce s-au găsit înaintea acestor schimbări, înaintea acestui „diktat”, am zice, după un cuvânt care se întrebuițează în Germania, au schimbat imediat felul de producțiune. Este o problemă la care ne-am oprit noi astăzi fără a-i găsi soluția definitivă, această acomodare, potrivit cu nevoile din afară și posibilitățile noastre de a lucra. Adaptarea întregii noastre economii naționale este o operă desigur revoluționară. Tot ceea ce a făcut revoluția altora, să avem curajul să o facem și noi, și în agricultură și în politică. Dacă mergem pe drumurile cele vechi, nu putem să silim pe alții să cumpere ceea ce produc ei singuri, nu putem sili pe alții să cumpere de la noi, când ei află mărfuri mai ieftine în altă parte, pentru ca, dacă nu reușim, Statul nostru să plătească pagubele care erau de prevăzut.

Dacă Ministrul de Finanțe² ar fi stat aici în aceste două zile, nu știu dacă ar fi dormit bine noaptea după discursurile pe care le-ar fi auzit, aceasta cu toate mijloacele sale misterioase pe care nu le-am putut pătrunde mai ales că are să acopere, sunt multe lucruri utile, desigur, care nu au răsărit înainte ca

din pământ fără să fie așteptate de dânsul: serviciul social, întreținerea premilitarilor etc. Dar eu mă întreb: cu miliardele care se cheltuiesc astăzi cu aceste lucruri, sau cu miliardele care se pot prevedea în viitor, cu tot misterul Ministrului de Finanțe, cum oare s-ar ajunge la capăt într-o economie națională beteagă în care astăzi țipă grâul, mâine porumbul, poate poimăine economia de vite și într-un anumit moment va țipa și petrolul. Căci petrolul este acum și în Mesopotamia, el se găsește chiar și în Italia în anumite părți unde se face imposibilul ca să se ajungă. Și pentru el la perfecta autarhie. S-a încercat și în Franța petrol artificial, iar în Germania se știe că prin anumite sinteze chimice se capătă un produs care de obicei vine din petrol. Nu se poate ca un ministru de Finanțe, un genial ministru de Finanțe să răspundă neconținut și la cheltuielile provocate de reformele noastre în educațiune și la cheltuielile provocate de necesitățile evidente în diferitele ramuri de activitate care dacă s-ar corecta ele înșile ar ajunge la alte rezultate.

Dar spuneam că ai noștri, cei vechi, au găsit și față de turci mijlocul de a trece peste dificultăți.

Ei știau în primul rând că turcii mănâncă în special carne de berbec, evitând celelalte animale. Dar turcii pretindeau și grâu și atunci ca să nu le dăm grâul nostru turcilor, pentru aceasta am adus la noi porumbul. Porumbul noi l-am luat, foarte probabil de la dânsii, chiar pentru că în italienește i se zice „gran-turco” porumbului pe care de bună seamă, pe cale lăaturalnică, îl aduseseră din America, unde el a fost cultivat de milenii de către indienii de acolo, Pieile Roșii, și ne-am ținut cu aceasta pentru export numai berbeci chivirgic, cea dintâi calitate din toată lumea, numai seu și cerviș. Atâta trimeteam turcilor.

Am văzut apoi într-un anume moment că evreii din Galiția poartă tichii din păr de iepure. Imediat am făcut din pieile de iepure un articol important de export și noi vindeam la Brody, de unde vine și colonelul Brociner, care a defilat înaintea statuii Regelui Carol I, în fruntea veteranilor de la 1877-78.

Dar a venit un moment când rușii, prin victoriile lor, au reglementat exportul nostru cu turcii, ne-au permis și un export aiurea. Pe vremea aceea, în Europa era o lipsă extraordinară de brațe, mai ales la țară, din cauza războaielor lui Napoleon I, care trimisese în foc și copiii de 17 ani. Mână de lucru era foarte puțină, iar mașinile pe atunci nu existau. Mai adăugați și faptul că acești soldați ai lui Napoleon nu se hrăneau în timpul războiului, cum se hrăneau acasă la dânsii, ci se deprinseseră în cazărmi și în calitatea lor de cuceritori, în provinciile pe care le stăpâneau, se deprinseseră cu pâine bună. Și atunci din toate părțile s-a cerut pâine.

S-a introdus și navigația cu aburi pe Dunăre, singurul lucru foarte bun pe care l-au făcut în viața lor ungurii ca națiune, sub raportul economic; Szeczenyi³ a creat navigația aceasta pe Dunăre. Imediat ce am văzut că se cară acest produs ne-am aruncat asupra grâului. Marea producție a grâului nu are mai mult de 110 ani. Prin urmare, dacă ar fi vorba de un lucru de pe vremea dacilor sau romanilor, l-am părăsi cu greu, dacă însă este vorba de un lucru datorit unei anumite situațiuni în Europa, care de atunci s-a schimbat, de sigur se pot introduce modificări, care modificări nu le vor face istoricii, ci le veți face dv., agricultorii, nu numai aici în Senat, dar uniți până la cel din urmă țaran, pe baza unui sistem revoluționar de producție nouă.

Așa a mers o mulțime de vreme și folosul a fost foarte mare pentru toate națiile producătoare de grâu. Așa s-au ridicat Galații, așa s-au ridicat Brăila. Ce erau aceste două porturi mai înainte? Dar cum ne-am obișnuit noi să căutăm a menține lucruri care nu se mai țin pe picioare, de la Galați și de la Brăila ni se vor cere: redați Galaților și Brăilei importanța de odinioară. Nu se poate. Am căpătat Dobrogea, am făcut Constanța; navigația a luat un alt drum, relațiile internaționale nu mai sunt aceleași.

Dar mai aveam ceva: aveam o clasă de mari proprietari, care clasa aceasta a fost admirabilă. Îi iertăm toată politica proastă pentru buna agricultură pe care a făcut-o.

Eu sunt moldovean din Nordul Moldovei; familia mea însăși și din spre partea tatei și din spre partea mamei a avut moșii pe care le-a pierdut. Eu nu am avut niciodată nimic în acest domeniu, dar erau încă rude de ale mele, la care mergeam, erau vacanțe întregi pe care le-am petrecut la țară. Știu ce este lucrul pământului, nu din cărți, ci din experiență. Am dormit și eu lângă arie, am făcut și eu gesturi sentimentale către fata mașinistului, cum știți că era totdeauna lângă locomotivă o nemțoaică palidă și blondă, foarte bucuroasă de aprecierile liceenilor din cursul superior sau ale studenților. Cunosc pe evreii din partea aceasta care au mâncat pe proprietarii de acolo, A rămas numai d-l Gheorghe Stroici. Pânculeștii, Botezii s-au dus, iar moștenitori nu au fost acești evrei cari și ei, la urma urmelor, s-au încurcat în propria lor dibăcie, așa că acum, pentru moment, este un haos.

În clipa de față, noi discutăm această valorificare a grâului și, după știri sigure pe care le am din județul Suceava de odinioară, din județul Baia de astăzi, află că nu se mai vede altceva acolo decât vite în continuă decădere și terenuri goale, pe care odinioară se făcea cea mai frumoasă agricultură, așa că

doar la fostul meu coleg din Cameră, d-l Sturdza, se mai face agricultură bună, pe ce i-a mai rămas, cele câteva zeci de hectare - iar tot restul astăzi au intrat în paragină. În județul Tutova, cine străbate acele părți se poate vedea că până și pământul se prăbușește, dealurile de lut se coboară la vale și nici urmă măcar din splendidele curți ale marilor proprietari de odinioară nu mai este.

Așa au fost lucrurile câtă vreme am avut această clasă de mari proprietari. Am distrus-o economic, am scos-o din politică, i-am interzis până și intrarea în funcțiuni. Odinioară, diplomația era în mâna lor; cei mai buni diplomați ai noștri au fost ei. În lume, legăturile cele dintâi le țineau fiii aristocraților de odinioară. Totul s-a schimbat acum; clasa aceasta s-a dus. Foarte onorabile excepțiile care și astăzi, venite din alte strate sociale, uneori se ocupă de agricultură. Nu mai este solidaritate între agricultori. Înainte uneori marii agricultori erau rude între dânșii, erau rude foarte apropiate sau depărtate, dar formau un singur bloc care reprezenta marea proprietate.

Am împrăștiat pe țărani; în starea lor actuală ei nu vor beneficia nici de legea aceasta mare, nici de legea aceasta care desigur va fi votată.

Și aici, înainte de a vă arăta în câteva cuvinte pentru ce nu vor beneficia, să îmi dați voie să îndrept ceva cu privire la ceea ce s-a atribuit guvernului meu în ce privește prima valorificare. Notați că guvernul acesta de la 1931-1932, guvern luat ca pentru 4 ani și care pentru că nu i s-a mai dat acest orizont a trebuit să plece - eu am părăsit guvernul după ce am pus întrebarea firească, într-un moment de mare greutate: ce orizont am înaintea mea? Mi s-a spus că acest orizont nu există, și nu eram acolo să ocup un loc, ci să îndeplinesc un rost care mi se încredinșase - guvernul acesta avea un caracter de specialitate. El s-a înghebat când d-l Titulescu n-a avut curajul, după ce atâta vreme ceruse acest lucru, să pună mâna pe stăpânirea Țării Românești. Sunt temperamente de acestea foarte focoase, care după toate declarațiile de pe lume, când vine momentul, să zicem, decisiv, găsesc în neajunsurile lor ceea ce trebuie pentru a se opri. Prin urmare, a zis că nu poate și atunci, cum d-l Titulescu nu putea să ia cârmuirea pe care o voise peste noi toți, Majestatea Sa s-a adresat la mine. Nu la partidul meu și nu la prietenii mei, ci la un număr de persoane care au fost rugate să ocupe anumite funcțiuni ministeriale. Bineînțeles că de la un timp s-a format un spirit comun. În ceea ce-l privește pe d-l Șișești, îl cunoșteam de foarte multă vreme.

Care era situația? De ce se plâneau agricultorii în momentul acela? Să ne aducem aminte că nu se votase încă legea iertării datoriilor, care lege nu am făcut-o eu, ba cei care au fost parlamentari atunci știu că am refuzat să particip chiar în comisie, pentru că am văzut direcția în care se merge, pregătind o colecție de favoruri unor oameni care nu le meritau. Dar veneau câțiva agricultori mari, arătau o situație în adevăr disperată. Pentru noi nu se putea decât să le dăm această mângâiere care a fost valorificarea cerealelor.

Valorificarea cerealelor s-a făcut în condițiile cele mai bune, dar în același timp și cele mai proaste: cele mai bune ca lege, cele mai proaste în ce privește posibilitatea de plată. Legea s-a votat în vară, eu m-am dus în noiembrie la Paris pentru doctoratul de onoare la Sorbona și înaintea mea a răsărit cineva, un mare exportator, care se întâmpla că avea legături cu Statul român și care era evreu - eu nu știam acest lucru - și în plină gară, la plecarea mea, a protestat, destul de violent, că nu i s-a plătit, și nu i s-a plătit pentru că n-aveam cu ce plăti nici salariile funcționarilor.

D-l profesor Gh. Ionescu-Siștești: Noi nu aveam cele două miliarde de la Banca Națională.

D-l profesor N. Iorga: Credeam că ați spus că le aveți și eram să vă fac proces că le aveți și le-ați ținut ascunse pentru dv. (*ilaritate*).

Vasăzică acel exportator mi-a făcut m proces de onestitate, eu am căutat să scap din greutatea aceasta, spunând ceea ce este adevărul și va fi adevărul lui în cazul cestălalt: vor profita și unii din marii proprietari. La țărani, cred nu, se va ajunge foarte greu, dar vor profita intermediarii, aceștia vor profita și atunci eu am spus: păgubesc doar câțiva evrei, fără să știu că el, interlocutorul, era evreu și mi-a răspuns: se poate, dar atunci când un Stat ia anumite angajamente, trebuie să le plătească fără deosebire de naționalitate și religie. Am încasat-o, dar mi-am dat seama de cât de bune au fost intențiile noastre și cât de slabe sunt realizările.

A! Plată imediată prin oamenii siguri, onești și pricepuți, prin agenți pe care nu-i avem, cu țărani care să știe a-și reclama dreptul lor.

Dacă aceasta iese din legea dv., rog să fiu îngăduit a merge cel dintâi pentru a o vota. Dar aceasta nu o aveți. Țăranul nu știe produce, nu știe vinde, Țăranul este un gospodar izolat. Ceea ce s-a voit, când cu reforma agrară, să se păstreze obștiile în legătură cu proprietarul, căci acesta a fost punctul meu de vedere, nu însă al lui Brătianu și nici al mareșalului Averescu, acest punct de vedere al meu nu a fost primit. Proprietarul a fost înlăturat,

gospodăria lui a fost aruncată în vânt, vitele lui s-au mâncat pe prețuri de nimic la toate măcelăriile din țară, iar țăranul a fost scos din obște sub cuvânt că obștea este ceva comunist, a fost avizat la propriile lui mijloace, care sunt așa de slabe și uneori nule.

Prin urmare, în condițiile acestea, țăranul fiind ce v-am spus, agenții dv. de execuție sunt sub raport moral atât de șubrezi. Rezultatul va fi acela pe care-l vom constata la vreme și când chestiunea va fi readusă în toamnă întâmplător în discuție, vom putea vorbi despre această experiență, mai bine, mai cu temei decât cum vorbim acum.

Eu însă voiam să arăt acest plan care ar putea să fie și al dv. și al guvernului Majestății Sale însăși care este unul din oamenii care văd mai bine și mai departe în țară. Eu cunosc de multă vreme pe Regele Carol; cunosc tot ce a câștigat foarte repede și ceea ce posedă astăzi ca adânci cunoștințe în ceea ce privește țara. Nu totdeauna am fost de aceeași părere cu Suveranul și atunci când n-am fost de aceeași părere, firește m-am dus, și am lăsat să vie oameni care au altă părere, pentru a servi pe Majestatea Sa. Dar și în momentele când eram de altă părere, nu puteam decât să respect înalta inteligență și grija de țară de care era animat.

Domnilor, iată ce vroiam să fac și ce am mai spus și altă dată, doar nu cu răsunet. Este mai mult răsunet aici între dv., care într-adevăr reprezentați o realitate și care sunteți în stare să stați până după ceasurile șapte, ca să ascultați pe un om care nu este de specialitate și care n-are la drept vorbind nici o specialitate, decât în vechile Camere pe care le-ați cunoscut și care, după un ceas, nu mai dădeau nici un auditor; fiecare se ducea acasă și primea diurna acolo. Pe vremea mea, d-l Maniu și alți ardeleni care și ei sunt în situații foarte înalte, n-au venit niciodată; cu toate acestea, le-am plătit diurnele până la sfârșit. Eu eram stricător de țară, tot ce vreți, dar banul pe care-l dădeam eu n-avea miros; prin urmare, se putea lua banul care trecea prin mâna mea.

Eu am vrut să fac revoluția aceea de care v-am vorbit. Revoluția aceasta nu se poate face decât prin regiuni. Ținuturile acestea, bine sau rău numite, eu nu sunt încântat că mă găsesc în Ținutul Bucegi⁴ (*ilaritate*) este un nume ca oricare altul, nu sunt regiuni agricole. Trebuie create regiuni agricole, în fruntea cărora să fie așezați prefecții agricoli care trebuie să lucreze împreună cu toată muncitorimea, la urma urmei, muncitorime suntem cu toții, unii muncind în frunte, iar alții mai la fund, dar cu toții muncim - pentru ca să se poată vedea spectacolul acesta admirabil care se vede în domeniul armatei,

unde se află împreună fiul celui dintâi cetățean alături de omul brazdei. Să se vadă peste tot ce este la armată, să se facă adunările acestea agricole, consiliile acestea care în fiecare primăvară să primească din partea Ministerului de Comerț, care trebuie creat în întregime, anumite îndrumări. Nu numai Ministerul Agriculturii trebuie să lucreze cu aceste adunări, ci și Ministerul Comerțului, pentru că doar comerțul este acela care arată direcțiile de schimb ale unei țări.

Despre acest Minister al Comerțului trebuie să vă spun un lucru, care nu vă va uimi pe toți, pentru că sunt unii dintre dv. care îl știu. Când a venit misiunea turcească să negocieze un tratat cu noi, turcii aveau tot ce le trebuie. La Ministerul nostru de Comerț însă nu era nimic pe baza căruia să se poată discuta. Și am stat prostește înaintea turcilor și am avut norocul să ne găsim în fața reprezentanților unei națiuni profund oneste, care n-au căutat să ne înșele și să ne exploateze, pentru că, dacă ar fi vrut să ne înșele și să ne exploateze, ar fi putut s-o facă.

Iată un alt caz, petrecut înainte de război citat în cartea d-lui Henri Hauser, *Despre sistemele economice din Germania*. A venit din fundul Rusiei, de către Urali, cineva să cumpere marfă de la Berlin. Nimeni n-a vrut să stea de vorbă cu dânsul până ce omul nu s-a dus la biroul statistic din Ministerul de Comerț german. Acolo l-a primit cineva și i-a citit o fișă în care se spunea ce fel de negustor este, din ce loc, ce sarcini are, așa încât nici el însuși nu putea să-și dea seama de unde vin toate aceste informațiuni. Omul acesta s-a întors la el acasă cu afacerea făcută și cu o bună lecție în ce privește rostul comerțului.

Să se știe prin Ministerul de Comerț ce se cere în fiecare an. Previziune absolută, aceasta nu se poate, cum s-a spus și aici.

Intervin anumite lucruri, o ploaie necerută, o arșiță care vine peste nevoile agriculturii, dar o prevedere oarecare tot se poate.

Germania lucrează astăzi în condiții economice deosebite, tot prin acel admirabil instrument de informație care o face să nu se înșele în nici o privință. Iar noi, dacă nu vom face un sistem național economic de același fel, vom fi siliți să-l primim de la germani, potrivit cu convențiunea economică încheiată, însă atunci va fi în folosul lor și nu în al nostru și sistemul va constitui o umilință a independenței noastre economice scăzute.

Înaintea agricultorilor trebuie deci să se arate: iată ce se cere pe piața mondială, iată ce calitate de marfă ni se cere.

Nu s-a întâmplat doar în Canada o mare nenorocire agricolă? N-a fost cerut pentru acolo grâul nostru? Nu s-a întâmplat și în alte părți să se producă astfel de cataclisme? Oamenii știind că marfa lor se poate vinde și știind prețul la care se poate vinde, intervenția Statului în loc să fie o acoperire de pagubă, făcută în dauna atâtor oameni care sunt siliți să plătească paguba aceasta a agricultorilor, s-ar face spre folosul tuturor.

Să se plătească paguba? Dar de unde? Că francezii au făcut-o, se poate. În Franța este un sistem demagogic vechi în această privință. Dacă țipă podgoreni, Statul intervine și se ocupă imediat ca să se vândă vinul lor; dacă țipă agricultorii, se face același lucru cu grâul lor. Este o chestiune de voturi. Dar în Franța, în orașe este o clasă capitalistă, o clasă bogată, care poate face față tuturor sacrificiilor, pe când la noi, în afară de țărani, avem în orașe pe funcționari, vai de pielea lor, comercianți în mare parte străini și în afară de aceștia câteva elemente deplasate, care de abia își mai țin viața, Dumnezeu știe cum.

În loc de aceasta noi să creiem o producție corespunzătoare cu mijloacele noastre și cu cererile străinătății.

Dar dacă fratele nostru țăran nu vrea să înțeleagă, să i se aplice un sistem de impozite, care să-l facă să vrea, trebuie să i se spună țaranului: ori lucrezi după un plan alcătuit pe regiuni, ori dacă lucrezi individual, atunci să fie pe pielea d-tale.

Dar noi avem la graniță colhozurile rusești, și trebuie să spun că sistemul rusesc nu merge totdeauna rău, acolo râurile sunt transformate; ele nu mai curg unde curgeau de milenii. Azi Volga, mâine și alte ape, ci unde și cum vrea tehnicianul; acolo guvernul sovietic hotărăște că va fi așa, el impune mașina cea mai perfecționată care se întrebuințează pentru ca să se lucreze zeci de mii de hectare.

Eu nu zic că trebuie să imităm tot lucrul acesta. De fapt cine profită acolo? Profită un număr de aventurieri, de politicieni îmbibați cu teorii marxiste. Dar când avem de o parte Germania cu teoriile ei național-socialiste, când avem sistemul mussolinian, de la care nimeni nu se poate îndepărta și avem pe de altă parte, sistemul rusesc, noi să stăm tot cu plugușorul (*ilaritate*), care mai mult e plugușor de Anul nou, sau să mergem tot cu străvechiul folklor agricol. Căci folklor în agricultură e 95 la sută din producția noastră.

Agricultura mare produce. Dar, altfel, socotind sub alt raport al numărului, am putea zice că participă cu 95 la sută dintre micii agricultori și nu avem decât 5 la sută mari proprietari, care și aceia nu lucrează împreună cu țărani și cu Statul.

Prin urmare, în condițiunile acestea putem noi concura metoda cu care se lucrează în America? Eu am fost acolo, în America. În America vine agricultorul cu mașina în luna lui martie sau aprilie și face arătura și nimeni nu se atinge de proprietatea altuia; între timp, face industrie, comerț, irigație - ce vrea. În toamnă se vine tot cu mașina, culege, și agricultorul și negustorul mărfii sale pe care o știe perfect valorificată.

Puneți alături pe țăranul nostru, care umblă cu carul cu boi, și cu butoiul de vin în car, în momentul tocmai când prezența lui la țară este o absolută necesitate, sau el pune pe toate babele și pe toți moșii uitați de Dumnezeu, până și la bunicile din familie ca să lucreze la câmp.

Este trist că e așa. Dar sub ochii noștri se face aceasta.

Agricultură este aceasta? Uitați-vă la ce se face în Bărăgan? Li s-a dat pământ, fără să li se dea înlesnirea de a-și putea face și case, iar oamenii dorm pe câmp, într-o promiscuitate odioasă, pierzându-și simțul moral, iar în toamnă aduc câțiva strujeni așezați într-o căruță, care întrebuițează trei zile de drum în fundul văii Teleajenului (*aplauze*).

Suntem astfel sălbatecii din Oceania, stând cu arcul înaintea tunurilor unui cuirasat englez. Aceasta însă nu mai poate dura. Dar se va zice: e posibil? Avem dovezile, una foarte recentă, iar alta mai veche. La noi, la 1821, fusese revoluția grecilor și venise peste greci armata turcească. Vă puteți închipui cât de puțin cruțătoare erau ambele pentru țară. Ar fi rezultat că și turcii și strămoșii noștri să moară de foame în astfel de condiții. Dar eu personal am tipărit ordinul domnesc din iunie 1822, care spunea precis: toată lumea va trebui să iasă la câmp pentru a face recoltă. Și ordinul a fost aplicat până în cel din urmă sat, pentru că oamenilor, atunci când li se vorbește cum trebuie, nimic nu li se pare imposibil, înțelegând că este și interesul lor.

Al doilea caz îl avem aici în persoana însuși a d-lui Garoflid. Și vă amintiți din timpul războiului, cei care ați fost în Moldova, chiar și cei mai tineri dintre dv., că pe acel pământ era armata rusească, și nu cruța nimic, ca una care se socotea stăpână pentru totdeauna cel puțin pe Moldova, că pe lângă aceasta, dușmanii noștri, ceilalți, Centralii care ocupau o bună parte din Moldova, căci se băteau doar pe lângă Tg. Ocnei, amenințând și restul

teritoriului, iar din Bucovina venea o altă armată, și-mi aduc aminte că la Iași, seara când ieșeam să răsuflu, auzeam bubuitul regulat al tunurilor, și lumea se întreba dacă inamicul va intra sau nu în Iași încă de a doua zi.

Pe lângă aceasta, era populația locală și peste dânsa miile de mii de pribegi, oameni deprinși cu un trai bun, care cereau pâine. Ce Minister era atunci⁵, nu vreau să știu! Ceea ce mă interesează este că la Agricultură era d-l Garoflid, care a spus că va hrăni toată lumea și d-l Garoflid a hrănit-o! (*Aplauze prelungite*)

Au mers la lucru copiii, femeile care nășteau prunci, copiii fără unghii, atât de slăbiți erau. Femeile acestea, jignite, dezonorate, trăind în cea mai mare mizerie, au ieșit la câmp. S-a făcut această minune și nu-mi amintesc ca dv., d-le Garoflid, să fi trimes vreo circulară agronomică, dar ați știut să lucrați și ați lucrat.

Ei bine, ceea ce s-a putut face atunci se poate face și acum. Împrejurările sunt așa: fiecare trebuie să muncească până la istovire (*aplauze*). Cine nu, trebuie adus de ceafă și aplecat asupra datoriei de către oameni care să nu cunoască nici un fel de frică, să nu-și amintească nici un fel de demagogie și să nu se încurce de nici o teorie. Astăzi, dați dv. d-lor miniștri alifia, dați o cârjă pentru picioarele agriculturii noastre, care nu sunt peste măsură de sănătoase, dar să vă feriți de un lucru, de acela de a deprinde pe om cu cârja, pentru că atunci când nu are cârjă, vrea sau ba, se învață să umble; pe când așa, când știe că-i este asigurată cârja de la Stat, picioarele se zgârcesc și rămân înțepenite toată viața lui.

Nu faceți și în agricultură ce s-a făcut în domeniul sănătății pe vremea Regelui Carol I, când s-a dat sătenilor spitale rurale și nu spitale rurale trebuiau, ci igienă în viața lor și îndestulare în hrana de care aveau nevoie și care se cuvine fiecărui om muncitor!

Gândiți-vă serios la acest lucru. V-o spune un om care a ajuns la o vârstă aproape de capătul vieții, și eu țin ca, atunci când se va cerceta istoria vremurilor noastre, să se însemne acolo că s-a găsit cineva care a arătat, cât a putut și cum a putut, singura cale pe care se poate merge⁶ (*aplauze*).

NOTE

1. Ministrul Agriculturii era N. Cornățeanu.
2. Ministru de Finanțe era Petre Andrei
3. Szeczenyi Istvan (1791-1860), om politic maghiar de orientare liberală. A fondat Academia Maghiară de Științe (1825) și a organizat lucrările de regularizare a cursului Dunării la Cazane și Porțile de Fier (1835-1837).
4. Referire la împărțirea țării în ținuturi, conduse de rezidenți regali, făcută de regele Carol al II-lea, la 14 august 1938.
5. Guvernul Ionel Brătianu.
6. La un moment dat, în timpul discuțiilor la acest proiect de lege, N.I. a spus: „Trimiteți bursieri în Italia! Liga Culturală vrea să trimită bursieri în Veneția, pentru ca ei să stea acolo în mijlocul gospodarilor italieni și să vadă ce scot aceia din pământul lor. Tăiați bursele științifice, pentru că prea multe dați din acestea”.

Sesiunea 1939 – 1940

Senat

Ședința din 15 decembrie 1939

La proiectul de lege pentru organizarea corpului avocaților

Dacă pentru examinarea unui proiect de lege ce privește corpul de avocați sunt invitați numai domnii senatori care sunt avocați, dar pentru o lege asupra prevaricatorilor, numai aceia trebuie să meargă? (aplauze).

Sesiunea 1940

Senat

Ședința din 18 martie 1940

Discurs la adresa de răspuns la Mesajul Tronului

Domnule președinte, domnilor senatori, să-mi dați voie, potrivit cu vârsta și cu amintirile mele, să vorbesc așa cum se vorbea pe vremea mea: fără multă solemnitate, cu sinceritate, cu ținerea în seamă a împrejurărilor și, în același timp, cu grija demnității acestei Adunări, care acum este altfel constituită decât odinioară, și cu grija de acea demnitate a țării care, fără îndoială, trebuie păstrată în rândul întâi, pe lângă tot ceea ce poate sfătui înțelepciunea.

În chemarea așa de călduroasă a Regelui ni s-au pus înaintea două mari probleme, ce așteaptă și exprimarea din partea noastră a unei opinii care, dacă ar lipsi, evident că ar suferi însuși caracterul acestor dezbateri ale Senatului: o problemă internă, cea a concordiei, a buneii înțelegeri între noi toți, pe care o dorește Majestatea Sa, precum au dorit-o toți predecesorii săi din cele mai îndepărtate timpuri, din timpurile istorice și din timpurile mai nouă ale secolului XX. Este plină istoria noastră de această chemare la înțelegere a tuturor, la conlucrarea unora cu alții, peste clase, peste partide, peste ambiții individuale. Cine a străbătut ultimul secol din istoria românilor o aude pe rând din gura lui Alexandru Ghica, împiedecat de boieri, de la 1834 până la 1842, când a căzut; o aude din gura lui Gheorghe Bibescu, răsturnătorul lui Alexandru Ghica, pentru ca pe urmă să trebuiască și el să urmeze aceeași politică, ca să fie atacat pentru aceleași interese înguste de clasă. De la un capăt la altul al domniei așa de scurte a lui Cuza Vodă nu s-a auzit decât acest mare strigăt în deșert: înțelegeți-vă între dumneavoastră, fixați un program comun și, pe baza acestui program comun, ajutați să se ridice țara. Cuza Vodă a căzut, fără ca glasul lui să fie ascultat.

A venit Carol I. Aceasta a fost suferința întregii lui domnii. De la un Minister la alt Minister s-a repetat neconținut această invitație și invitația aceasta n-a fost ascultată. În timpul Regelui Ferdinand, în momentele cele

mai grele ale Marelui Război, atunci când știam un singur lucru: ce trebuie să facem, iar nu ceea ce se poate întâmpla cu tot ceea ce am avea de făcut noi, s-a auzit același îndemn și îndemnul nu a avut rezultate.

Suveranul a venit în țară cu gândul acesta de a ne vedea pe toți în jurul lui; fiecare atunci - nu când îi vine rândul, ci când însușirile lui sunt potrivite cu situațiunea din acel moment. Se știe ce a trebuit să facă în atâția ani de domnie, pentru ca să ajungă la Constituția nouă, la formațiunile pe care le-au impus vremurile și asupra caracterului cărora eu îmi impun să nu vorbesc, dar pot să înțeleg foarte bine necesitățile din care au plecat.

Prin urmare, nu face altceva Regele Carol II decât aceasta, după ce prin voința, prin supravegherea sa, prin controlul său direct, în fiecare moment, prin întrebuințarea multor oameni, unul după altul, a ajuns la asigurarea, cât se poate, a țării noastre prin mijloacele acestea de apărare tehnică, pe lângă care fiecare națiune adoage vitejia ei, și desigur că vitejia singură fără mijloace tehnice un poate face mult, dar nici mijloace tehnice cu rase inferioare nu pot să facă, fără îndoială, nimic. Factor de care nu se ține seamă acum dar de care se va ține seamă până la capăt, căci procesul durează și va mai dura chiar după încheierea păcii.

Ce este mai natural decât atunci când un Rege vede opera pe care a voit-o îndeplinită în mare parte, cheamă un concurs, care concurs trebuie să fie al nostru, și nu numai al membrilor acestui Senat și al Adunării Deputaților, care s-au ales dintr-un anume cerc și în anume împrejurări, asupra cărora mi-am impus să nu vorbesc. Dar, în sfârșit, Adunarea aceasta cuprinde pe reprezentanții deosebitelor ramuri de activitate națională, cuprinde atâția oameni de atâta merit, cuprinde pe reprezentanții naționalităților care se găsesc alături de noi și care binevoiesc să ne asigure cu sinceritate, cu o sinceritate care nu poate să fie pusă la îndoială, că, în orice împrejurare, vor fi alături de noi, chiar când se va întâmpla ca de o parte să fie rasa lor, iar de altă parte interesele României; sunt convins că patriotismul lor va ști să biruie chemările acestea care sunt atât de grele de biruit, ale rasei.

Prin urmare, către această Adunare, compusă așa cum este, s-a făcut acest apel. Și dincolo de ea este țara întreagă.

Evident, Regele nu a pus un singur moment la îndoială gândul nostru de a servi cu tot devotamentul și cu toate sacrificiile, cu acest spirit de abdicare care trebuie să fie norma în fiecare dintre noi, dar a avut în vedere o societate, care societatea aceasta ar fi avut nevoie de un ultim îndemn către această perfectă concordie.

Dați-mi voie, ca unul care am dorit-o împreună cu întreaga mea generație, care nu a fost prietena partidelor și care a făcut tot ce a putut pentru răsturnarea lor, să-mi dați voie să mă gândesc la această problemă prin care se asigură așa de mult; se asigură bazele morale pe care se va sprijini acțiunea României de apărare a hotarelor sale și de păstrare a dreptului său întreg.

Cine, în momentul de față, până la chemarea Regelui și după aceea, cine poate să fie împotriva acestei concordii naționale, de care se vorbește în toate țările și care la noi, cum este mai puțină disciplină, dar în schimb este mai mult instinct național, este mai necesară de cât aiurea?

Dacă e vorba de partide - se zice foste partide - în afară ele nu sunt; ele zac în fundul sufletelor, deseori ale acelor care au înfățișarea mai raliată. Această frumoasă uniformă poate să acopere fără, îndoială, foarte multe amintiri, dar amintirile acestea ies la vremea lor. Dacă este vorba de partide, nimic nu este mai ușor decât ca partidele acestea să fie câștigate pentru concordia națională.

Ce s-ar împotrivi în afară, vă rog? S-ar împotrivi un crez liberal? Care este țara de pe lume în care crezul liberal, în sensul francez de pe vremea lui Ludovic-Filip sau în sensul belgian, ar mai avea vreun înțeles? Este o simplă reminiscență; în unele țări își mai păstrează obiceiul de a fi împreună unii oameni care nu lasă urmași. Prin urmare, mai este o opoziție care a fost odinioară un așa de puternic partid, care credea că țara întreagă a fost întemeiată printr-însul, pe când țara a fost întemeiată, veac de veac, timp de 2.000 de ani, de eforturile oamenilor care nu aveau un nume și nu cereau nimic în schimb pentru ce dădeau.

Prin urmare, dacă este vorba de această reminiscență a trecutului, o putem socoti isprăvită. Dar aici, în Adunare, sunt membri, frunțași de odinioară - nu știu în ce parte să mă uit - ai Partidului Țărănesc, care pe vremuri au semnat ridicarea acestei clase la un rol pe care putea să-l aibă după ce își va fi terminat educația politică, nici într-un caz înainte ca această educație politică să fie existat, fiindcă atunci toată această țărănime scormonită nu face altceva decât să servească anumite ambiții, pe care le-a și servit în destul, nu știu cu cât câștig pentru dânsa. Prin urmare, dacă este vorba de așa ceva, Partidul Țărănesc care odinioară căuta la vot, la urne, falsificate sau nefalsificate, cum este datina țării, dar aceștia care se căutau acolo la vot, acum se găsesc pe front! Desigur, și o parte dintre șefi se găsesc tot acolo, dar sunt unii pe care vârsta lor înaintată, cum se potrivește cu șefii unui partid tânăr (*ilaritate*), îi scutește de a fi în acel loc.

În afară de aceasta, ce? Ceea ce era o grupare naționalistă, care aceasta a fost gata totdeauna să se topească înaintea nevoilor țării?

Prin urmare, cererea aceasta către concordie nu se poate îndrepta decât către persoane al căror rost este acuma, să scrie cu mașina ceea ce scriau odinioară de tipar - aceasta este deosebirea - să trimită cu poșta ceea ce se cumpăra la chioșcul de ziare și să țină discursuri înaintea a zece intimi, în loc să țină discursurile acestea înaintea câtorva mii de oameni, aduși, cu toată sinceritatea și convingerea, aici la București ca să afle mântuirea patriei.

Nu este vorba de aceștia. Este vorba de altceva, și o știm cu toții, chiar când nu o spunem și poate că cei care o spun mai rar, o știu mai bine. Eu am cunoscut pe acești oameni. Este vorba de ambiții personale. Dacă Regele cere dispariția ambițiilor personale, este un nemernic oricare om nu sacrifică ambiția sa personală într-un moment așa de hotărâtor pentru viața acesta și pentru viața acestei națiuni.

Da! Ambițiile trebuiesc părăsite, dacă nu o face cineva de bună voie, sunt două mijloace pentru a se ajunge la acest scop. Unul dintre aceste mijloace este foarte simplu, nu știu întrucât s-a pus în practică, sau dacă este intențiunea de a se pune în practică de aici înainte. Acest mijloc este de a așeza în locurile pe care le râvnesc anumiți oameni, alți oameni atât de superiori acelor, încât și cei care au ambițiile mai statornice să nu poată zice, odată ce este pus acela: de ce aș cere eu aceste lucruri pe care nu le pot umplea așa de bine? Aceasta este una din metode. Acum, fără îndoială, că în afară de metoda aceasta, mai este și o alta. Metoda de a tăia drumul însuși pe care până acum se ajungea sus. Atunci când se va ști că nici o intrigă, nici o lingușire nu poate să ridice pe cineva sus, toate ambițiile care s-au sprijinit pe intrigi și pe lingușiri, toate ambițiile acestea vor cădea.

Este ușor, prin urmare, de lămurit situația pe care o pot avea față de această cerere de concordie anumiți oameni până la un anumit moment, poate până acum, și poate de acum înainte sunt legați de ceea ce a fost odinioară, și ar fi fost bine să nu fi fost nici atunci și mai ales să nu fie de acum înainte.

Nu este vorba numai de atât. Este vorba de cine era alături de oamenii care au făcut politică, o politică fățiș mărturisită, care este mult mai onorabilă decât politica ascunsă care nu se mărturisește. Se poate să iscălești o declarație în sensul altei politici, dar mă întreb dacă în fundul sufletului celor care iscălesc a doua oară după ce au iscălit odată și poate mai înainte de mai multe ori, dacă fundul sufletului lor e definitiv în ceea ce se găsește în anume

declarații, care pot apărea la gazete, dar nu este absolut necesar ca astfel declarații să apară înainte de o verificare a lucrurilor și să fie cunoscute de o lume întreagă, care-și închipuie și lucruri de acelea care nu se știu într-o epocă de cenzură, dar care turbură spiritele.

Fără îndoială că în țară, de o bucată de vreme, au fost lucruri pe care și Mesajul le lasă să se înțeleagă. Chiar foarte frumoasa cuvântare a Președintelui de Consiliu, plină de talent, plină de patriotism și plină de măsură, mai ales plină de măsură, ceea ce pentru un orator, cum este orator înăscut d-l Tătărașcu, este un lucru foarte greu și, prin urmare, dacă acolo se lasă a se înțelege lucruri care s-au petrecut odinioară și asupra cărora se întinde astăzi o petiție, asigurătoare, neasigurătoare, cât de asigurătoare, aceasta o știe acum Ministrul de Interne sau se va afla mai curând sau mai târziu, fiindcă toate lucrurile isprăvesc prin a se afla și sinceritatea este un lucru pe care nu-l poate ascunde nimeni, iar cine se îmbată de aparențe, se muștră pe urmă când vede că s-a lăsat îmbătat prea ușor. Dar eu cred că nici măsurile pe care le-am socotit odinioară prea aspre, și am spus cui trebuia - în public nu, fiindcă aceasta ar fi însemnat o încurajare, și nu vroiam s-o dau, nici măsurile acestea de odinioară, pe care nu eu le voi defini, dar care sunt în mintea noastră, nici actul de grație de acum nu ajung pentru a schimba spiritul unei întregi generații care, fără îndoială, s-a lăsat sedusă și prin oferte de situații, de funcțiuni, de încălecarea unei societăți întregi, printr-o singură săritură sus.

Dar, dacă este așa, dacă mila aduce grația, dacă grația nu exclude necesitatea altor măsuri în viitor, atunci ce se poate face pentru ca înțelegerea aceea deplină, sinceră, a tuturor să se găsească în jurul Regelui, ale cărui mari însușirii se cer să fie susținute?

Nici un om de geniu nu poate să îndeplinească opera sa dacă lipsește consensul unei națiuni.

De ce a căzut Napoleon I în două rânduri? În amândouă cazurile putea să ducă războiul. Pentru că cei în care se încrezuse, aceia l-au părăsit, pentru o ideologie, pentru un interes, pentru motive de frică, pentru simplul motiv că nu erau oameni de treabă de la început.

Prin urmare, Regele trebuie să aibă o puternică bază morală în această țară. Toți câți suntem aici și dincolo, la Camera Deputaților și tot aparatul polițienesc, administrativ, nu prețuiesc nimic în astfel de momente, dacă nu este această convingere tare a unei țări care trebuie respectată. Țara este reprezentată prin Suveran și, constatând că Suveranul lucrează bine, să-i dea acea putere care-i vine din mijlocul națiunii.

Aș adăuga încă un lucru, și aceasta numai în treacăt: oamenii din generația mea nu se pot despărți niciodată de acea atmosferă de libertate în care au trăit. Recunoaștem că sunt împrejurări în care trebuie umbrită libertatea, în care trebuie înfrântă, clipe în care ea ar putea fi refuzată. Noi n-am trăit, noi care suntem oameni de 70 de ani, dv., care sunteți mai tineri puteți crede altfel, noi n-am trăit și n-am luptat pentru idealul acesta de libertate ca să renunțăm la credințele noastre, la toate amintirile noastre de odinioară. Acestea sunt lucruri în care noi am crezut, noi aceștia care, pe marginea mormântului, întorcându-ne către viața noastră întreagă, trebuie să dorim ca împrejurările să permită națiunilor să revină la libertățile în care am trăit noi odinioară. Să nu se strice sufletul unui popor care este legat de libertatea sa!

Prin urmare, trebuie câștigat tineretul acesta, tineret pe care-l socotesc de la 20 la 30 de ani; trebuie creată în tineretul acesta starea de spirit pe care o dorește Regele.

Dar veți zice: cum? Prin îngrijirea Statului? De atâtea ori am spus că Statul, se cheamă Stat, dar nu are statornicie, poate se cheamă Stat fiindcă nu are statornicie, Statul are conducători care se schimbă continuu. Vezi pe cineva care se ridică repede, îl vezi fotografiat în fiecare zi, te deprinzi cu dânsul, îl vezi foarte bine, și luni și marți, zile de-a rândul, și deodată se petrece ceea ce poporul numește un „huștiuliuc”... (*ilaritate*).

Așa fiind cu Statul acesta schimbător, este bine ca schimbarea de spirite să vie din mijlocul societății înseși. Care sunt mijloacele acestea? Nu-i prea târziu să le luăm. Nu estet vorba de război. Războiul este încă înainte de Marele Război și va continua până la un alt război, care poate, dacă războiul acesta va ieși cum trebuie, nu va fi necesar, dar dacă nu va ieși cum trebuie, atunci nu va fi bine, fiindcă victoria trebuie să fie a dreptului (*aplauze*).

În spațiul acesta așa de întins pe care-l avem înaintea noastră, cum să ferim tinerimea aceasta de ispită? Iată, întâi afirmând nota noastră națională așa de puternic, încât tineretul să nu se lase sedus de moda străină.

Să nu socotim boala care s-a ivit aici la noi, ca venită din starea rea a trupului nostru. Boala aceasta este o infecție și fiind o infecție, trebuie să împiedecăm de acum înainte astfel de infecții.

În politica noastră internă și externă, să fim în așa fel, încât niciodată ea să nu se mai poată produce. Nu este anarhie indigenă, este anarhie de import și trebuie să punem vamă pe anarhia de import, într-o țară în care lumea crește cu cărți străine. Nu vedeți dv. de o bucată de vreme, la poporul cel mai normal, ideile cele mai exagerate care umblă prin capul oamenilor? Eu citesc

lucrări de filosofie, lucrări de istorie literară. Sunt acolo termeni cu care nu m-am întâlnit niciodată. Pe vremea mea, înțelepciunea era înțelepciune; acum se cheamă „sofie”. Sofia era pe vremea noastră un simpatic nume de femeie. Acum „sofia” este un concept filosofic. Dar câți alți termeni, pe care nu vreau să-i rostesc aici, ca să nu jignesc pe nimeni, care poate fi prezent chiar în această Adunare! Dar termenii aceștia vin de aiurea. Ei ne năucesc.

Este o mare deosebire între omul care creează termenii și care știe când trebuie să-i pronunțe și când nu trebuie. Dar termenii aceștia sunt lipicioși. Se prind de unul și de altul și ajunge, după o bucată de vreme, însuși autorul să nu mai recunoască odraslele care au ieșit din semnătura sa de import.

Să creăm dar o solidă cultură națională. Să avem cartea noastră pentru orice, cred că este și părerea d-lui ministru al Instrucțiunii Publice.

Când vom avea pentru orice domeniu, fie istoric, fie sociologic, fie filosofic, cartea românească, nu cartea tradusă, uneori cartea plagiată sau împrumutată, din care vin și anumite idei care pot fi bune, dar care la noi nu sunt bune, pentru că acolo știu oamenii când să se folosească de dânsule, pe când la noi oamenii o iau turbat, și merg până la capăt cu dânsule.

Nu avem în literatura noastră științifică, nu avem în literatura noastră beletristică, nu avem cu ce să hrănim destul sufletul acestor copii. O spun la toți și ministrului ducăției și tuturor celorlalți: nu avem cu ce să hrănim sufletul acestor copii.

Și atunci, cum sufletul acesta este lacom de idealuri, ei întind mâna către orice iluzii.

Să nu credem că dacă vom pune cartea de disciplină, cu procese-verbale, cu fotografii, alături de cartea străină și cu statistici, cu care nu se hrănesc acești oameni, să nu credem că am făcut ceva. Cărțile cu statistici nu le citește nimeni decât numai autorul lor și acela care le tipărește.

Nouă ne trebuie cartea integrală a poporului român, care trebuie să fie ca poporul însuși: cuminte și caldă. Să nu poruncească, să se strecoare în suflete, să le câștige prin frumusețea formei și prin înălțimea gândirii în așa fel încât omul să se dea de bună voie supus idealurilor care sunt exprimate înăuntru.

Veți zice: dar în momentul acesta, când orice se poate întâmpla, este vremea să spun acestea? Da.

Nu pentru că se pot realiza de azi pe mâine aceste idei, dar pentru că niciodată nu va putea să pătrundă mai bine în inima omului astfel de învățăminte, decât acum când avem primejdia înainte, când a fost primejdia aceasta internă odinioară, când avem acum primejdia externă de jur împrejurul nostru.

Să vă dau un exemplu. Să-mi dați voie ca exemplul acesta să-l iau din însăși activitatea mea. Dar vă făgăduiesc că exemplul va fi scurt.

Am avut și eu un gând. N-am avut gândul de a fi profesorul de istorie universală, care de aproape 50 de ani sunt în învățământ. Dar n-am avut nici gândul de a juca ori unde am fost - la Academie sau aiurea - vreun rol. Fostul președinte al Academiei știe foarte bine că n-am avut acolo vreun rost altul decât de a fi un colaborator pentru comunicări.

N-am avut nici o ambiție politică, cum n-am avut nici o ambiție de avere. Întâmplarea m-a dus acolo și libera mea voie m-a dus de acolo, de pe banca ministerială, dar nu pentru că n-aș mai fi putut să stau, ci pentru că am crezut că alții pot sta mai cu folos pentru Rege și pentru țară, în locul unde stăteam eu.

Am avut o ambiție: de a putea strecura ceva din sufletul meu, pe care îl știam curat și cald, în sufletul poporului român.

Sunt câteva zile, domnule ministru al Educațiunii, de când ați primit o ofertă a ultimelor 600 de exemplare din *Istoria omânilor* pentru școli. Nu se mai cer și vi le-am dăruit dv.

Dar făgăduiesc că n-am să mai editez niciodată.

De ce am făcut cartea aceasta, din care n-am tras nici un folos? Am făcut-o pentru un lucru: pentru că doream ca prin cartea aceasta, în care trecutul era înfățișat poetic, cald și frumos să formez generația viitoare, nu ca să ne arunce pietre și să ne trimită gloanțe, nu pentru a aclama idealuri care nu sunt ale noastre, ci pentru a fi fiecare om al țării.

S-a strecurat, domnule ministru al Educației, fiecare profesor și-a putut prezenta cărțile sale, cărți fără gândire, fără căldură, plagiate, copiate; aceste cărți sunt în mâinile copiilor țării, care învață pe de rost ziua de naștere, ziua de suire pe tron și ziua de moarte a deosebitelor personalități din România.

Cartea de istorie a românilor, cartea de istorie universală, cartea de morală, acestea nu sunt lucruri pe care să le facă oricine, ci ele trebuie să iasă din prisosul unui suflet devotat.

Ce aveți dv. ca manuale în învățământul secundar? Ce aveți dv. în ce privește cărțile de la Universitate, în ce privește cursurile celor mai mulți dintre profesorii specialiști? Greutatea este până fac cursul, pe urmă cursul merge din an în an; hârtia se îngălbenește, iar apoi studenții nu mai vin.

Nici cu poliție, nici cu jandarmi, nici cu măsurile de ieri, crunte, nici cu cele de azi, iertătoare, nu se formează spiritul unei societăți.

Și spiritul unei societăți se hrănește cu teatru, pe care popoarele sănătoase știu să-l aibă, pentru că el exercită o influență adâncă asupra societății. Teatrul dv.! Luați repertoriul, nu sub actualul director, dar sub ceilalți, luați repertoriul teatrelor din provincie, nu mai vorbesc de teatrul de la Chișinău suprimat, teatrul de la Cernăuți suprimat, ca și cum noi n-am avea de exercitat nici o influență asupra oamenilor de acolo, și vedeți toate ticăloșiile și porcăriile, toate adulterele mucedde ale unei clase politice obosite de aiurea; toate acestea au trecut pe dinaintea acestui tineret.

Și se duce la cinematograful. De atâtea ori am spus: violențele vin în parte de la cinematograful și corupția vine în școlile secundare de la cinematograful (*vii aplauze*). Un grup de evrei nemernici sunt cei care, cu conștiință sau fără, otrăvesc sufletul poporului nostru. Aveți nevoie de bani? Luați cinematograful asupra Statului. Este greu? Că vor țipa câteva glasuri răgușite de oameni care au mâncat prea mult și care de acum înainte pot înfrâna puțin apetitul lor? Aceasta nu este nici o pagubă.

La teatru, la Teatrul Național, până în ultimul timp nu venea mai nimeni, sau, dacă venea, pentru că prețurile sunt ridicate, venea plutocrația străină, cei cu casele de 10—15 rânduri și eu pungile cu 10—15 funduri, aceia veneau.

A fost foarte interesant când s-a prezentat o piesă a mea¹ acum în urmă și se reprezentase alta înainte. După cea dintâi, am spus, când mă întreba cineva ce caut: „Caut un român în sală”, după aceea a venit piesa mea, și am spus, caut - nu vă spun pe cine - pe unul măcar dintre cei care veniseră și ocupaseră sala la reprezentația precedentă.

Pentru aceasta ținem noi teatrul? Pentru aceasta îngăduim cinematografele? Și care este locul unde se adună mai mulți copii, copiii celor care nu-i pot stăpâni, locul unde se adună mai mulți? Unde se face schimbul de pumni și unde se lovește mingea cu cotul, și așa mai departe. Exemplele de brutalitate care se văd astăzi se coboară în suflete și vor produce gesturi de brutalitate de același fel în toată viața lor mai departe.

Aceasta este rețeta.

Iertați unui bătrân profesor că vede îndreptarea acolo de unde poate veni într-adevăr și n-o vede nici în constrângerea de mai ieri și n-o vede nici în generozitatea, mai mult sau mai puțin supravegheată de astăzi.

Dar gândul meu n-a fost să cer cuvântul numai pentru aceasta, ci este și o a doua și a o treia parte, pe care cred că dv. o veți primi cu oarecare mulțămire, pentru că într-însele se cuprind și lucruri pe care nu este dator să le știe toată lumea, dar pe care acela care le știe, este dator să le comunice oricui și în rândul întâi unor oameni de un caracter așa distins ca al d-voastre.

Majestatea Sa ne-a vorbit de legăturile pe care le avem noi cu vecinii noștri, cu acele Mari Puteri care sunt încleștate astăzi într-o luptă care, fără să fie toată lumea vinovată deopotrivă, este o nenorocire pentru omenire, căci înseamnă secătuirea celei mai bune rase din umanitate, înseamnă o amenințare pentru tot ce au grămădit secolele, înseamnă o grămădire de ură, pentru că sub zidurile unui oraș distrus crește buruiana veninoasă a unei uri care va trece dintr-o generație în altă generație. Ne-a vorbit de legăturile acestea. Legăturile acestea au fost găsite mulțumitoare în Consiliul de Coroană. Evident că nu este misiunea mea, și nu-mi pot îngădui să ating ce s-a spus acolo. În orice caz, persoanele care știu ceva, este bine să țină foarte mult pentru sine și foarte puțin pentru alții. Dar am recunoscut cât de mari sunt meritele actualului guvern. Sunt aici oameni culți, de o inteligență deosebită, care cunosc împrejurările, oameni care n-au fost clintiți de acolo de multă vreme, mai ales în ce privește pe ministrul Afacerilor Străine. Când este vorba de departamente ca acela de propagandă, oamenii se pot schimba, fie cei de până acum, fie cei care sunt de aci înainte. Dar este vorba de ministerul, cu totul serios, care este Ministerul Afacerilor Străine. Ministrul Afacerilor Străine este de atâta vreme acolo, îl cunoaște toată lumea, și sunt și alții de părerea mea că domnul Gafencu este un om foarte simpatic și când era încă vremea guvernelor de partid, noi ne sfătuisem să facem un Minister împreună, în care eram bucuros că-l am pe d-sa lângă mine, iar d-sa mă accepta pe mine.

Di Grigore Gafencu, Ministrul Afacerilor Străine: Ca președinte.

D-l profesor Nicolae Iorga: Am recunoscut că în împrejurările date nu se putea face mai mult. Aceasta este convingerea mea. Oricine ar fi fost, nu putea să treacă peste atâtea greutăți cu mai multă demnitate; cu lipsă de onestitate se poate trece ușor, încheind un tratat și neexecutându-l, făgăduind lucruri pe care nu le poți da și să-ți faci uneori plăcerea să nu le dai, chiar când le poți da, și acesta este un artificiu foarte răspândit în Europa, în momentul de față. Este ușor să faci politică plină de succes, declarând unui Stat că-l urăști în cele mai de seamă principii de existență ale sale, pentru ca a doua zi să te vadă toată lumea mergând alături cu Statul insuportabil pentru d-ta, lăsându-ți prietenii cei mai buni, cu care ai luptat împreună, ca să mergi cu acel pe care-l socoteai o pradă pe jumătate căzută în ghiara d-tale. Această politică o pot face alții, noi însă nu. Și dacă ar fi fost cineva care să facă această politică, eu cu tot curajul aș fi criticat aici, în Adunare, această politică, - pentru ca apoi cenzura, ca o bucătăreasă, să vină să opereze cu

cuțitul său de bucătărie lucruri care sunt destinate la altceva decât la astfel de operațiuni culinare. Eu sunt în întregime tăiat, și din acest fapt rezultă că nici o conferință a mea nu se poate rezuma în afară de ziarul meu și nici o carte nu poate fi cunoscută nici la bibliografie. Cu miniștrii, relațiunile mele sunt bune, dar este cineva dedesubt și cum eu nu umblu prin marile canale, care înlătură de multe ori apa cea bună și lasă să treacă lăturile în loc, eu nu pot da de locul acela de unde orice manifestare a mea este împiedecată, afară de aceasta din Senat.

Dar e o politică potrivită cu România, și țara noastră nu este o țară mică; noi nu suntem o țară mică, nu suntem țărișoara lui Dimitrie Sturdza, care tremura ori de câte ori se auzea sunetul concertului european. Nu este vorba de o țărișoară, de „acest mic popor”, de „micile noastre mijloace de apărare”, de toate tânguirile acestea de Fanar, care odinioară înveninau țara, slăbeau încrederea ei în ea însăși.

Noi suntem o țară care, dacă nu face anumite lucruri, pe care am putea să le facem, nu o face pentru că este ceva mai tare decât noi, ceva care vine din generație în generație și care ne spune: aceasta este o țară onestă și lucrurile acestea nu le poate face.

Venizelos, când în Cameră era îndemnat să facă anumite lucruri, știți care a fost răspunsul lui? Grecia este prea mică pentru ca să facă o porcărie atât de mare. (*Mare ilaritate*). Desigur că și nouă ni se îmbie lucruri ca lui Venizelos, foarte ispititoare, - noi însă, fără să întrebuițăm cuvintele lui Venizelos, nu le putem face.

Nu putem uita nimic din amintirile noastre. Dacă le uităm noi, sunt scrise acolo, pe paginile istoriei, pe care nu le poate distruge nimeni, unde se vede că aceștia ne-au voit binele și că aceștia ne-au voit moartea noastră.

Putem noi să schimbăm acestea, să facem să dispară fapte care au existat? În inimile noastre nu este nimic pentru oamenii de aceeași rasă cu noi care au murit pe malurile Siretului, pentru conducătorii care ne-au adus toată experiența lor de odinioară și ne-au ajutat să stăm în fața dușmanului de atunci, pe care evident în starea noastră de neutralitate de acum nu-l socotim ca dușman?

Dar totuși trecutul este acolo. Trecutul nu moare niciodată; el vorbește.

Cum, pentru anumite avantaje, pentru știu eu ce formulă de asigurare a hotarelor - toată lumea știe ce înseamnă a asigura un hotar în momentul de față - pentru astfel de împlânziri și de neteziri, și de ispitiri, pentru acestea să ne desfacem noi din ce este adânc înscris în inimile noastre?

Și iarăși, dacă ni se cere, chiar din partea celor pe care îi iubim mai mult, să facem acte care să fie în contra existenței Statului român, dacă ne coboară pe noi, care am fost prieteni, în rangul popoarelor care se cer a fi jertfite pentru interese care ori nu sunt ale lor ori, în momentul acela, nu pot fi servite, putem noi să uităm România, pentru orice ar fi, oricât de iubit, oricât de vrednic de admirat, în afară de România? Nu.

Cred că pe această linie am urmat. N-am jignit pe nimeni dincolo de marginea îndatoririlor noastre, n-am uitat nimic din ceea ce ne putea fi amintit prin astfel de amintiri, care ar suna pe obrazul acesta curat ca niște palme; n-am aplaudat la distrugerea niciunui popor, cu atât mai puțin a unui popor prieten care s-a luptat în lunga sa agonie până la capătul puterilor sale, astăzi și ieri, un popor care putea să meargă mai departe decât ieri în rezistență, dar care s-a cufundat, fără ca prin aceasta onoarea lui națională, onoarea națională a poporului, nu a conducătorilor, să fie atinsă.

Regele vorbește în numele țării. Țara este legată prin îndatoririle ei iar noi suntem un popor. Poporul acesta are o simțire, poporul acesta are un simț de onoare. Și Regelui îi putem spune că, împreună cu dânsul, ne apărăm contra oricui. Dar dincolo de această apărare, în contra celui mai bun prieten ca și în contra celui mai crunt dușman, în afară de aceasta, este orientarea pe care, dacă o vor îngădui vremurile, vom căuta-o în amintirile noastre și în inima poporului român (*vii aplauze*).

Aceasta este părerea sutelor de mii de oameni care se găsesc pe front. Pentru aceasta, dați-mi voie, în partea a treia a acestei cuvântări, pe care nu vreau s-o lungesc, s-o aduc înainte de aici, unde cuvintele spuse au altă greutate decât în articolele de ziar, care nu se reproduc nicăieri și n-au voie să fie traduse în altă limbă de nimeni, dați-mi voie să spun de aici pentru ce ținem noi la aceste hotare pe care le avem, de ce nu stăm de vorbă cu nimeni în ce privește schimbarea lor, de ce le apărăm cu ce avem și cu ce nu avem.

Le apărăm cu sărăcia noastră toți, toți cei care sunt în raza de care e vorba, iar în ce privește pe aventurierii străini, chiar cetățeni ai României, care sunt în mijlocul nostru, este un sistem care nu li s-a aplicat încă: sistemul acesta care să-i facă să restituie măcar pentru apărarea țării, din ce au câștigat partea cea mai mare a unei averi pe care n-au voie să o păstreze în întregime (*aplauze puternice*).

Este o întregă operă de exploatație care trebuie să-și aibă în momentul de față pedeapsa meritată, în interesul însuși al apărării României.

Eu nu admit ca în fața unui funcționar sărac, silit să hrănească atâția copii și care, în condițiunile actuale ale învățământului, trebuie să-i îmbrace într-o uniformă frumoasă, dar scumpă, de multe ori luându-și pâinea de la gură, om care nu poate merge la un teatru, la o petrecere, care mănâncă odată pe zi (sunt mulți, și funcționari relativ înalți și ofițeri) - eu nu admit ca în fața unui astfel de om să se lăfăiască obrăznicia unora, care s-au așezat deasupra noastră, ca deasupra unor robi. Strânși de gât! Pentru ca să dea tot ceea ce trebuie pentru apărarea țării, din care s-au hrănit, peste dreptul lor de a se hrăni! (*Vii aplauze*).

De ce facem toate aceste cheltuieli, de ce zicem „nu” la toate îmbierile care ne vin nu numai dintr-o parte?

Vedeți, așa de mult ni se vrea binele, încât, să cedăm, ni se recomandă nu numai de cei care n-au proclamat o iubire extraordinară pentru noi niciodată, dar și de alții, foarte buni prieteni și care, pentru liniștea lor, ar fi foarte bucuroși să se împace lucrurile prin noi. Vedeți și anumite vizite ale unora care ne iubesc foarte mult, care vin la București, după ce au trecut prin alt oraș. Dacă ne-ar iubi cu adevărat, ar veni numai la noi fără să mai treacă prin altă parte; dacă însă se crede că este necesar să meargă și acolo, aceasta ne pune pe gânduri în ce privește numai o parte din reprezentanții claselor diriguitoare ale popoarelor pe care le iubim.

De ce această legătură între noi și pământul Țării Românești, așa cum este? Sunt popoare care fac o țară și sunt țări care fac un popor. Noi suntem nu numai în retorică fiii acestui popor, dar noi cu toții împreună, acești frați români, suntem fiii pământului acestuia, unde au fost așezați din cele mai îndepărtate vremuri cei mai depărtați dintre strămoșii noștri, și din vloga căruia am răsărit, din vloga căruia ne-am ținut și de vloga căruia suntem legați.

Nu este teritoriu la noi ceea ce este la alții. S-a înmulțit populația, nu mai încapе acasă? Iei harta, vezi unde este un spațiu vital; pe unul îl convingi să fie sugrumat pe jumătate, pe altul îl sugrumi de-a binelea și te instalezi acolo. Ce valoare poate avea teritoriul pe care-l ocupă un popor în acest fel? Astăzi îl iei, mâne îl dai.

Gândiți-vă la spiritul poporului francez din timpul lui Napoleon. A plâns Napoleon la Sf. Elena pentru Vestfalia pierdută, pentru posesiunile italiene și pentru ce izbutise să-și adauge. Acesta a fost norocul biruințelor lui și când biruințele acestea n-au mai fost, și ele s-au pierdut, n-a plâns el care, de altminteri, nici nu era născut decât într-un teritoriu de curând câștigat de Franța și n-a plâns nici pentru Franța mutilată la hotare, cu un sentiment comparabil mândriei sale de om învins.

La noi nu este așa. Noi plângem pentru fiecare bucată de pământ. Când s-au făcut prostiile noastre militare din timpul Marelui Război, în loc să recunoaștem că s-a pierdut un județ sau altul, mai multe județe și că vom putea face un al front - și câtă vreme poți face un al front, posibilitatea de biruință există. Nu. Pentru noi fiecare sat călcat de piciorul năvălitorului a deschis o rană care s-a adâncit neconținut și curgea sângele din inima noastră pentru fiecare bucată de pământ pe care o ocupa dușmanul.

Acesta este sensul hotarului nostru. Hotarul nostru este o religie. Vă rog, nu este o situație politică momentană. Și însăși povestea neamului nostru arată cum s-a format această țară. Noi n-am luat nimănui nimic; suntem singurul popor pe lume, poate, căruia nu i se poate reproșa că a luat ceva dincolo de dreptul său. Nici n-am ținut multă vreme să avem un Stat; eram mulțumiți cu viața noastră de sat și de județ; trăiam fără stăpânire străină. Am trăit așa o mie de ani. Apoi ne-am întemeiat Statul. De ce? Pentru că am văzut un Stat vecin alături? A fost o influență, dar mică. Pentru că din mulțimea aceasta s-a ridicat chemarea la Stat. Așa s-a întemeiat Statul nostru.

Luăți celelalte State. Acolo a fost influența altora. Clasa dominantă barbară a fost în amestec cu ceilalți. La noi a fost așa? Care a fost poporul barbar care ne-a stăpânit? Care a fost robia care ne-a reținut?

Niciodată. Noi am fost între noi. Noi ne-am gândit să facem un Stat; domnia noastră a fost o frăție, o frăție pe o moșie. Aceasta este toată taina trecutului nostru: frați de sânge așezați pe o moștenire.

Și înțelegeți foarte bine că frații aceștia de sânge, porniți de la aceiași strămoși, care se găseau pe aceeași brazdă, nu lasă ca această brazdă să fie călcată. Uitați-vă cu câtă repeziciune s-a întins Statul muntean. La 1300 eram undeva în munți, iar la jumătatea secolului al XIV-lea eram la Dunăre, în Dobrogea.

Cum s-a întemeiat Moldova? Nu de vânătorii de odinioară, ci de un număr de nobili maramureșeni care au venit în mijlocul păstorilor și în mijlocul plugarilor din ceea ce era să fie Moldova. La 1360 abia se întemeia țara, peste treizeci de ani Domnul Moldovei, care nu se intitulează „Domn al Moldovei”, ci „Domn român al Țării Moldovei”, cu ideea unității naționale, a ajuns la Nistru, și putea să se intituleze „Roman Vodă, Domn de la Munte până la Mare”, în treizeci de ani.

Acesta este un Stat, am zice, plebiscitar. Un fel de plebiscit nescris, o mare manifestație de unitate și de independență, un caz unic în istoria omenirii. Cum vine cineva astăzi să spuie să ne dăm dincoace de hotarele lui Roman Vodă? Ori vine să ne ceară ca în părțile acelea dobrogene, pe care le-am avut, am avut amândouă malurile, ca în părțile acelea să primim limite pe care ni le-ar trage alții?

Dar toată viața noastră istorică ce a fost? Pentru ce am plătit tribut turcilor, turcilor otomani. Pentru ce am trimis darurile acelea care ne istoveau, pentru ce am îngăduit atâtea obrăznicii din partea unui Stat internațional, cu care nu seamănă de loc atât de nobilul Stat, adânc prieten pentru noi, care este Turcia națională de acum și al cărei viitor național îl prevedeam, când încheiam, acum patruzeci de ani, *Istoria Imperiului Otoman*², scrisă de mine în limba germană și când spuneam: „Părăsiți idealul internațional, restrângeți-vă în marginile teritoriului național, și veți fi o mare și puternică națiune!”. Acum recomand același lucru și înțelepciunii acelora din guvernanții din Budapesta, care nu au pierdut-o: restrângeți-vă în marginea teritoriului național, așa cum suntem noi, în afară de anclavele care, - ce voiți dv., s-a prins o muscă într-o bucată de chilimbar și această muscă bâzâie acolo înăuntru; nu înseamnă că trebuie să strici chilimbarul ca să iasă o muscă moartă (*ilaritate*).

Prin urmare, în condițiile acestea strict naționale, ne-am format, instinctiv, fără program, fără aprobarea nimănui. Nu există nici un tratat la baza vechilor noastre hotare. Pe de altă parte, cum spuneam, am dat vechiului Stat otoman orișice, orișice ne-a cerut. Am suferit ca un Domn al Moldovei și un Domn al Țării Românești să fie înjunghiați în capitala lor. Le-am răbdat toate acestea, pentru ce? Pentru că acestea însemnau garantarea, afară de unele puncte ocupate sub raport militar de Imperiul otoman de odinioară, însemna garantarea teritoriului nostru.

Când s-a rupt cu adevărat legătura noastră cu Imperiul otoman și a rămas numai forma? Atunci când Sultanul Mahmud a cedat Basarabia. Înainte se cedase, e adevărat, Bucovina, dar pierderea nu era așa de întinsă. Dar, în momentul când Statul otoman a consimțit să dea o bucată din pământul nostru, din momentul acela tot ce era legătură adevărată, strânsă, trainică, între dânșii și noi a dispărut.

În vremea aceasta nouă, a noastră, noi cei din Vechiul Regat am declarat vreodată - să ni se arate de cei care tăgăduiesc - am declarat vreodată că Statul românesc este deplin? Am spus vreodată că noi ne oprim până acolo? Sau, de la un capăt la altul al istoriei României, noi am cerut tot teritoriul care este locuit de ai noștri.

În vremea lui Ștefan cel Mare și în secolul al XVI-lea au venit străini la noi, care au fost așa de prinși de poruncile acestui pământ, încât au cerut și ei întregirea teritoriului românesc. A cerut-o Despot Vodă, care era un grec din Creta și a cerut-o Gaspar Gratiani, care era un morlac. Cum au ajuns aceia aici la noi, au primit porunca pământului: să se întregească acest pământ!

În secolul al XIX-lea, ce grea era situația noastră! Și tot acest secol al XIX-lea a cuprins cererea noastră a pământului ardelean și bănățean. Și când nu o ceream noi, cei din afară erau așa de convinși că ni se cuvine acest pământ, încât ei înșiși prevedeau momentul când va veni la noi. La 1855, când eram ocupați de armatele lui Francisc Iosif și după aceea, diplomația austriacă spunea: nu voim unirea Moldovei cu a Munteniei. De ce? Fiindcă rezultatul necesar și imediat al acestei uniri este instalarea stăpânirii românești în Ardeal și Banat. Și Apusenii ziceau: dacă se întemeiază Statul românesc, Statul acesta românesc va avea fără îndoială Bucovina și Basarabia.

O cerea instinctul nostru. Toată literatura noastră este plină de acest spirit. Străinii înșiși ofereau românilor aceste ținuturi sau erau îngroziți la gândul că, natural, românii vor ajunge acolo.

Situația este așa. Lucrurile acestea le știm mai mult sau mai puțin, deseori prea puțin. Alții nu o știu mai de loc.

A venit în sfârșit momentul - și aceasta este una din cauzele absenței mele de aici, încând ni se cere cât mai repede tot ce este necesar pentru a învedera aceste drepturi. Și, cu riscul sănătății mele, tot ce mi s-a cerut, îl veți avea, și-l veți avea în termenul cel mai scurt pentru ca toată lumea să cunoască aceste drepturi care nu se pot tăgădui.

Pe baza acestei dreptăți trebuie să navigam în această apă turbure, gata ca în orișice moment, diplomația să lase locul acelor care, când diplomația nu poate izbuti, sunt în stare să afirme drepturile nezguduite ale unui popor (*aplauze puternice și îndelung repetate*).

NOTE

1. N.I. scrie în 1940 *Vagabondul*, dramă în 3 acte. Vezi însă și traducerea din Eschil, *Prometeu înlănțuit*, în 4 perdele și 2 tablouri, cu prolog. Ambele lucrări s-au tipărit la *Datina românească*, la București.
2. *Geschichte des Osmanischen Reiches nach den Quellen*, Gotha, 5 vol., 1908-1913.

Cuprins

Ședința din 1 aprilie 1932

Despre legi.

Pe marginea discuțiilor la legea învățământului universitar.....	7
La legea cumulului.....	25
Expunere de motive la proiectul de lege privind situația funcționarilor de la Casa de pensii a personalului Teatrelor și Operelor române.....	26

Ședința din 2 aprilie 1932

La dezbaterile legii învățământului universitar.....	29
Cere luarea în considerație a legii muzeelor și bibliotecilor.....	62
Expunere de motive la proiectul de lege a bibliotecilor și muzeelor.....	62

Ședința din 4 aprilie 1932

La proiectul de lege a învățământului superior.....	66
---	----

Ședința din 5 aprilie 1932

Despre înființarea unei Facultăți de Teologie catolică.....	67
---	----

Ședința din 6 aprilie 1932

Expunere de motive privind autorizarea unui împrumut la CEC pentru construirea Institutului de Chimie organică.....	70
Expunere de motive privind înființarea Casei de economie, ajutor și credit a clerului ortodox din România.....	71
Despre guvernarea sa.....	73
Replică lui A.C. Cuza despre alegerea adunărilor eparhiale.....	74
Pe marginea unei interpelări a lui Nicolae Schina.....	75

Ședința din 7 aprilie 1932

Răspunde unei întrebări a dr. N. Lupu în legătură cu inundațiile de la Soroca.....	75
--	----

Ședința din 8 aprilie 1932

Se apără de acuzele deputatului liberal Dimitriu Șoimu.....	77
---	----

Ședința din 11 aprilie 1932

Expunere de motive la proiectul de lege privind schimbul de terenuri efectuate de comitetele școlare.....	96
Expunere de motive la un proiect de lege privind cedarea unui imobil asociației <i>Solidaritatea</i> (Grădiștea, Vlașca).....	97

Ședința din 12 aprilie 1932

La discutarea legii învățământului universitar.....	97
Expunere de motive la proiectul de lege privind modificarea legii învățământului secundar din 1928.....	98

Expunere de motive privind plata orelor suplimentare în învățământ.....	100
Expunere de motive privind transformarea unei conferințe în catedră la Universitatea din Iași.....	101
<i>Ședința din 13 aprilie 1932</i>	
Expunere de motive pentru includerea Academiei de arhitectură în sistemul autonomiei universitare.....	101
Salută eforturile armatei pentru salvarea sinistraților din orașul Bârlad....	102
<i>Ședința din 14 aprilie 1932</i>	
Răspunde la întrebarea lui C. Dimitriu privind desființarea asociației <i>Cutul Patriei</i>	102
<i>Ședința din 18 aprilie 1932</i>	
Expunere de motive la proiectul de lege pentru un schimb de terenuri necesar Grădinii Botanice din București.....	106
Expunere de motive la proiectul de lege privind reconstituirea listei ordinelor naționale românești.....	107
<i>Ședința din 19 aprilie 1932</i>	
Expunere de motive la proiectul de lege privind organizarea Institutului Superior de Educație Fizică.....	108
La proiectul de lege pentru reorganizarea Așezământului Sf. Spiridon din Iași.....	109
La cererea lui Șt. Cicio Pop ca deputații să dea câte 500 de lei din diurnă pentru ajutorarea sinistraților.....	113
La proiectul de lege pentru controlul averilor.....	114
<i>Ședința din 20 aprilie 1932</i>	
Citește Mesajul regal de închidere a sesiunii parlamentare.....	117

Sesiunea extraordinară 1934 **Senatul**

<i>Ședința din 26 iunie 1934</i>	
Despre înființarea unei misiuni științifice în Albania.....	121
<i>Ședința din 27 iunie 1934</i>	
Ironii la adresa lui D.R. Ioanițescu.....	122
<i>Ședința din 30 iunie 1934</i>	
Discurs pe marginea legii bugetului.....	123
<i>Ședința din 2 iulie 1934</i>	
Despre climatul politic din țară.....	128
Despre dictatură.....	129
<i>Ședința din 3 iulie 1934</i>	
Discuție cu Mitiță Constantinesuc, subsecretar de Stat la Finanțe.....	129

<i>Ședința din 4 iulie 1934</i>	
Despre anchetele parlamentare.....	130
La o comunicare a lui Alfons Heroveanu.....	131
<i>Ședința din 5 iulie 1934</i>	
Despre examenele de capacitate cerute la Școlile de Arte frumoase.....	132

Sesiunea 1934 – 1935

Senat

<i>Ședința din 1 decembrie 1934</i>	
La aniversarea Marii Uniri.....	133
<i>Ședința din 5 decembrie 1934</i>	
La proiectul de răspuns la Mesajul Tronului. Cu referire la pregătirea apărării naționale.....	137
<i>Ședința din 15 decembrie 1934</i>	
Răspunde atacurilor unor pamfletari.....	138
Discurs la adresa de răspuns la Mesajul Tronului.....	145
<i>Ședința din 17 decembrie 1934</i>	
Într-o chestiune personală.....	165
Despre climatul politic.....	167
<i>Ședința din 18 decembrie 1934</i>	
Despre formarea orașelor în Transilvania.....	168
<i>Ședința din 29 ianuarie 1935</i>	
Pe marginea unei declarații a senatorului Elemer Gyarfás.....	170
<i>Ședința din 30 ianuarie 1935</i>	
La proiectul noului cod penal.....	171
<i>Ședința din 4 martie 1935</i>	
Dialog cu Grigore Gafencu pe tema cenzurii.....	171
Din nou despre cenzură.....	173
<i>Ședința din 15 martie 1935</i>	
La discuția despre apărarea națională.....	180
<i>Ședința din 20 martie 1935</i>	
La discutarea proiectului de lege care autoriza orașul Chișinău să contracteze un împrumut de 200 de milioane de lei.....	180
<i>Ședința din 21 martie 1935</i>	
Despre Teatrul Național din Cernăuți.....	184
<i>Ședința din 22 martie 1935</i>	
Despre afacerea Skoda.....	185
<i>Ședința din 23 martie 1935</i>	
Despre situația dramatică a Bibliotecii Academiei.....	196

<i>Ședința din 30 martie 1935</i>	
La discutarea proiectului de lege pentru înființarea unor taxe de consum..	197
<i>Ședința din 3 aprilie 1935</i>	
La proiectul de lege pentru înființarea Academiei de Medicină.....	199
<i>Ședința din 8 aprilie 1935</i>	
La proiectul de lege administrativă.....	203
<i>Ședința din 9 aprilie 1935</i>	
La proiectul de lege pentru reglementarea funcționării jocurilor de noroc	212
La proiectul de lege pentru modificarea statutului Băncii Naționale.....	217
<i>Ședința din 10 aprilie 1935</i>	
Despre bugetul votat în timpul ministeriatului său.....	218
Despre poziția Senatului.....	219
Despre proiectul de lege care autoriza Ministerul Apărării să contracteze cumpărarea de furnituri militare de la firma Skoda.....	220
<i>Ședința din 13 aprilie 1935</i>	
La proiectul de lege care completa unele dispoziții din legea privitoare la comerțul cu devize.....	224
Într-o problemă de regulament.....	227

Sesiunea 1935 – 1936

Senatul

<i>Ședința din 27 noiembrie 1935</i>	
Discurs pe marginea adresei de răspuns la Mesajul Tronului.....	229
<i>Ședința din 30 noiembrie 1935</i>	
Despre sănătate.....	249
Despre Statul țărănesc.....	249
<i>Ședința din 13 decembrie 1935</i>	
La discutarea bugetului.....	250
<i>Ședința din 27 februarie 1936</i>	
Despre alegeri.....	250
<i>Ședința din 28 februarie 1936</i>	
În dialog cu Grigore Gafencu, pe marginea situației economice precare a țării.....	251
<i>Ședința din 21 martie 1936</i>	
Omagiu lui H. Tiktin.....	253
Comentarii la proiectul legii administrative.....	254
<i>Ședința din 31 martie 1936</i>	
Despre zvonurile privind o epidemie în România.....	260

La legea numelui.....	271
-----------------------	-----

Sesiunea 1936 – 1937
Senatul

<i>Ședința din 17 noiembrie 1936</i>	
În cazul mitropolitului Gurie.....	275
<i>Ședința din 24 noiembrie 1936</i>	
După ce nic. Miclescu vituperase ideea existenței unor forțe armate, altele decât ale Statului.....	279
<i>Ședința din 17 noiembrie 1936</i>	
La discutarea adresei de răspuns la Mesajul Tronului.....	279
<i>Ședința din 4 decembrie 1936</i>	
Rememorări despre guvernarea sa.....	309
<i>Ședința din 23 ianuarie 1937</i>	
Despre inspectorii generali din învățământul primar.....	310
<i>Ședința din 25 ianuarie 1937</i>	
La o propunere a deputatului Agricola Cardaș privind comasarea loturilor agricole ca să sporească eficiența agriculturii.....	311
<i>Ședința din 27 ianuarie 1937</i>	
Despre situația cultelor în România.....	314
<i>Ședința din 29 ianuarie 1937</i>	
Dialog cu episcopul greco-catolic Alex. Rusu al Maramureșului.....	322
<i>Ședința din 30 ianuarie 1937</i>	
La proiectul de lege pentru organizarea și încurajarea agriculturii.....	325
<i>Ședința din 8 februarie 1937</i>	
Despre politica externă a României.....	326
<i>Ședința din 13 februarie 1937</i>	
Din nou despre politica externă a țării.....	330
<i>Ședința din 17 februarie 1937</i>	
Despre politica externă. În dialog cu Mihail Manoilescu.....	332
<i>Ședința din 18 februarie 1937</i>	
La proiectul de lege pentru autorizarea unui examen excepțional de înaintare a învățătorilor la gradul II.....	336
<i>Ședința din 20 februarie 1937</i>	
Despre legionari. În dialog cu Mihail Manoilescu.....	339
La proiectul de lege pentru organizarea muncii de folos obștesc.....	341
<i>Ședința din 26 februarie 1937</i>	
Despre conflictul cu profesorul universitar C.C. Giurescu.....	347

<i>Ședința din 3 martie 1937</i>	
Discurs la proiectul de lege pentru completarea unor dispoziții la legea învățământului universitar.....	353
<i>Ședința din 4 martie 1937</i>	
Continuă discuția la același proiect de lege.....	369
<i>Ședința din 5 martie 1937</i>	
Continuarea discuției la același proiect de lege.....	373
<i>Ședința din 6 martie 1937</i>	
Continuarea discuției la același proiect de lege.....	376
<i>Ședința din 8 martie 1937</i>	
Despre disciplina Adunării.....	387
La continuarea discuției la proiectul de lege a învățământului superior....	388
<i>Ședința din 9 martie 1937</i>	
La proiectul de lege pentru organizarea Teatrelor Naționale, Operelor și spectacolelor.....	390
Despre situația externă a României.....	401
<i>Ședința din 10 martie 1937</i>	
La proiectul de lege pentru înființarea Institutului Național de credit a Meseriașilor.....	405
<i>Ședința din 11 martie 1937</i>	
La același proiect.....	408
<i>Ședința din 12 martie 1937</i>	
Pe marginea unei interpelări a lui N. Miclescu despre șosele noastre....	409
La proiectul de lege pentru prelungirea stării de asediu.....	414
<i>Ședința din 15 martie 1937</i>	
Dialog cu Mihail Manoilescu despre regulamentul Senatului.....	421
<i>Ședința din 16 martie 1937</i>	
La proiectul de lege pentru concentrarea învățământului tehnic superior în școlile politehnice.....	422
<i>Ședința din 17 martie 1937</i>	
Pe marginea regulamentului.....	426
<i>Ședința din 18 martie 1937</i>	
La proiectul de lege pentru interpretarea art. 47 din legea pentru reforma agrară în Ardeal.....	427
La proiectul de lege pentru prelungirea fără limită de vîrstă a activității la Universitate pentru profsorii Nicolae Iorga și Gheorghe Marinescu.....	431
<i>Ședința din 20 martie 1937</i>	
În problema lichidării societății petrolifere italo-române din Câmpeni...	432

Sesiunea 1939

Senat

<i>Ședința din 9 iunie 1939</i>	
Discurs în favoarea noii Constituții promulgate de Regele Carol al II...	439
<i>Ședința din 13 iunie 1939</i>	
Ca președinte al Senatului explică funcționarea instituției.....	451
La proiectul de regulament al Senatului.....	452
<i>Ședința din 15 iunie 1939</i>	
După ce în ședința precedentă a Senatului își dăduse demisia.....	459
<i>Ședința din 20 iunie 1939</i>	
La proiectul de lege a Senatului.....	462
<i>Ședința din 26 iunie 1939</i>	
La discuția privind proiectul de răspuns la Mesajul Tronului.....	473
<i>Ședința din 28 iunie 1939</i>	
Discurs la proiectul de răspuns la Mesajul Tronului.....	474
<i>Ședința din 5 iulie 1939</i>	
La proiectul de lege pentru completarea unor dispozițiuni din legea privitoare la actele de stare civilă ale membrilor familiei regale.....	492
<i>Ședința din 6 iulie 1939</i>	
La proiectul de lege pentru valorificarea grâului.....	493

Sesiunea 1939 – 1940

Senat

<i>Ședința din 15 decembrie 1939</i>	
La proiectul de lege pentru organizarea corpului avocaților.....	509

Sesiunea 1940

Senat

<i>Ședința din 18 martie 1940</i>	
Discurs la adresa de răspuns la Mesajul Tronului.....	511

Tipar Karta-Graphic
www.kartagraphic.ro

ISBN: 978-606-693-070-3

